ئۇخشاش تۇردى ئەسەرلىرى

دۇنيا سوسۇلغان كىشىلەر

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

سوسۇلغان كىشىلەر

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ
خاتىتات: ئابلىكىمجان زۇنۇن جەۋلانى

بۇ رومان 1989 – يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە « يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەسەر » شەرىپىگە ئېرىشكەن.

ئۇنتۇلغان كىشىلەر

ھايات شۇنداق
ئاي ياخشۇرى
يىراقتا قالغان مۇھەببەت
سەرسان روھ
بەختسىز سەئىدىيە
قاباھەت
يېگانە شەھەر
مۇزلىغان يۈرەك
دەۋر سادالىرى

ISBN 978-7-5371-6502-0

باھاسى: 26.00 يۈەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى

يغىلسا مال ــ دۇنيا، تۇگەر، يوقىلۇر،
پۈتۈلسە قالۇر سۆز، جاھان ئايلىنۇر.

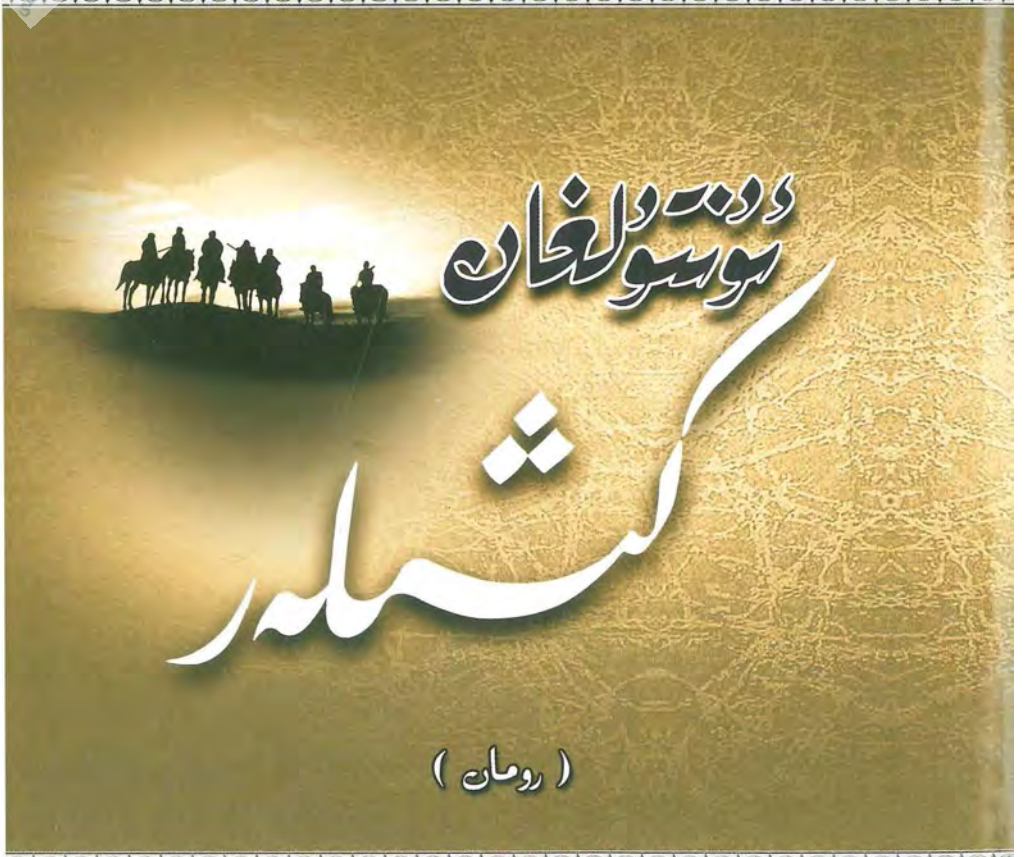
ــ يۈسۈپ خاس ھاجىپ

سەن ئۆتمۈشكە تاپانچىدىن ئوق ئاتساڭ، كېلەچەك سېنى زەمبىرەك بىلەن ئاتىدۇ.

ــ رەسۇل ھەمزەتوف

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەخمەت تۇردى ئەسەرلىرى

دۆتسۇلغان كۆشىلەر

(رومان)

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابلىكىم ھەسەن
مەسئۇل كوررېكتورى: دىلىيار تۇرسۇن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ

ئەخمەت تۇردى ئەسەرلىرى

ئۇنتۇلغان كىشىلەر

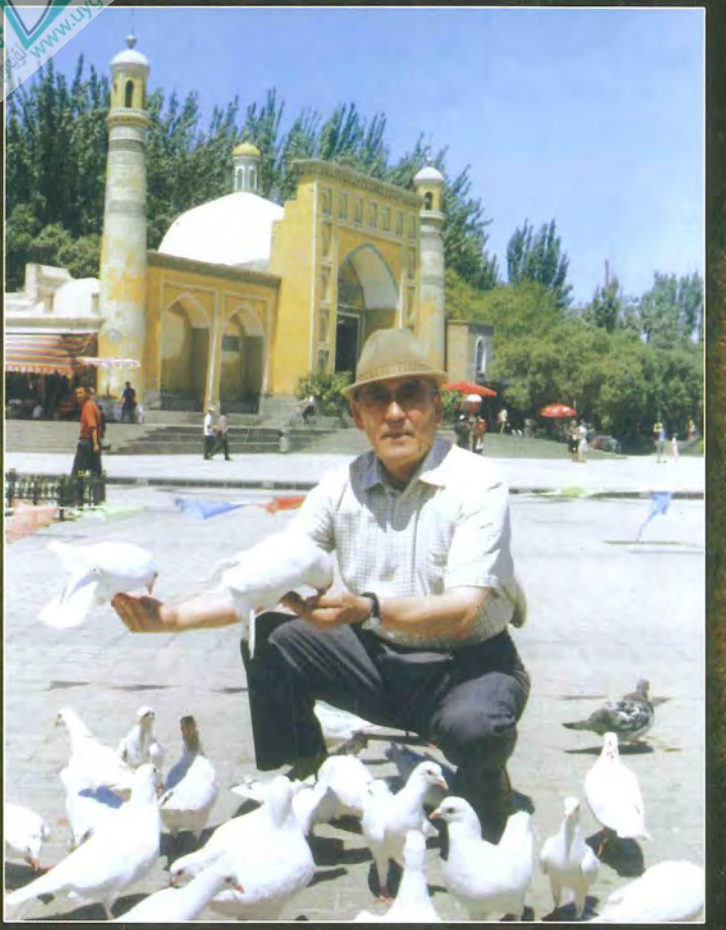
(رومان)

ئاپتورى : ئەخمەت تۇردى

*

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 2 ـ كوچا 1 ـ قورۇ، پ: 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1168×850م م، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 13.125
2009 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2009 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
ISBN978-7-5371-6502-0
سانى: 1- 4000
باھاسى: 26.00 يۈەن
بېسىلىشتا، تۈپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئەۋەتىڭ، تېگىشىپ بېرىمىز

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

نەشرىياتتىن

ئەخمەت تۇردى — دەۋرىمىزدىكى ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنىڭ تەرەققىياتىغا ، گۇللەپ ياشناش ۋەزىيىتىگە مۇھىم تۆھپە قوشقان ۋەكىللىك خاراكتېردىكى داڭلىق يازغۇچىلىرىمىزنىڭ بىرى . ئۇ ئۆزىنىڭ 50 يىللىق ئەدەبىي ئىجادىيەت ھاياتىدا پروزىچىلىقنىڭ ھېكايە ، پوۋېست ، رومان قاتارلىق ھەممە ساھەسىدە قەلەم تەۋرەتتىپ ، ھەممە ساھەسىدە بىر تۇركۇم نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىپ ، ئوقۇرمەنلەر قەلبىدە ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە خېلى زور تەسىر قوزغىدى .

يازغۇچى 1940 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان . 1949 ـ يىلىدىن 1959 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ ، ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان . 1959 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن . 1964 ـ يىلى 8 ـ ئايدا ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە تەقسىم قىلىنىپ ، «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن ، كېيىن ژۇرنالنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى بولغان . 1989 ـ يىلى 1 ـ ئايدىن باشلاپ كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنىپ ، 2000 ـ يىلى 12 ـ ئايدا دەم ئېلىشقا چىققۇچە شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى بولغان . ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلار ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى ، مەملىكەتلىك ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە مۇقام ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ، دۆلەتلىك

بىرىنچى دەرىجىلىك يازغۇچى ، شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ پەخرىي پروفېسسورى .

ئەخمەت تۇردىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ھاياتى 1958 ـ يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «گۈرۈچ» ناملىق ھېكايىسى بىلەن باشلانغان . شۇنىڭدىن تارتىپ 1960 ـ يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە بولغان ئارىلىقتا ئۇ «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» ، «دەشتكە باھار كەلدى» ، «كۆرەش داۋام قىلىدۇ» ، «ئازاد زامانىمىدىن ئايلىناي» ، «بىزنىڭ ئەۋلاد» قاتارلىق بىر قىسىم ھېكايىلەرنى يېزىپ ، شۇ دەۋر رېئاللىقىنى خېلى جانلىق ئەكس ئەتتۇرگەن ھەم كۆزگە كۆرۈنۈشكە باشلىغان . 1970 ـ يىللارنىڭ ئاخىرلىرىدىن باشلاپ ئەخمەت تۇردىنىڭ پروزا ئىجادىيىتى يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى . بۇ مەزگىللەردە ئۇ «يالقۇنلۇق ياشلىق» ، «مەرھابا ، باغۇمن» ، «مەھبۇس قىزى» قاتارلىق ھېكايىلەرنى يېزىش ئاساسىدا پوۋېست ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «قىيانلىق دەريا» ، «ئەلۋىدا ، كۆز يېشىم» قاتارلىق پوۋېستلارنى ئېلان قىلىپ ، بۇ جەھەتتىمۇ كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرگە ئېرىشتى . ئۇنىڭ پوۋېست ئىجادىيىتى ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىدىن رومان ئىجادىيىتىگە ئۆتۈشتىكى ئۆتكۈنچى ئىجادىيىتى بولۇپ قالدى . ئۇ 1980 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ رومان ئىجادىيىتىگە كىرىشىپ ، 1989 ـ يىلى تۇنجى رومانى — «ئۇنتۇلغان كىشىلەر»نى ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۇردى . بۇ رومان ئۆزىنىڭ كۆپ تەرەپلىمە قىممىتى ۋە يۇقىرى مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە زور تەسىر قوزغىدى ، شۇنداقلا ئۇنىڭ رومان ئىجادىيىتى ئۈچۈن پۈختا ئاساس بولۇپ قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئاساسلىق كۈچىنى رومان ئىجادىيىتىگە قارىتىپ ، كەينى ـ كەينىدىن «ھايات شۇنداق» ، «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدىيە» ، «قاباھەت» قاتارلىق رومانلارنى يېزىپ جامائەتچىلىك بىـ

www.uyghurkitap.com

لەن يۇز كۆرۈشتۇردى . ئەگەر بىز «خەيرخوش ، توققۇز كۇنلۇك ماكان» ، «ئەلۋىدا ، كۆز يېشىم» ناملىق ئەسەرلەرنى ئۇنىڭ ھېكايە ۋە پوۋېست ئىجادىيىتىدىكى بىر پەللە دېسەك ، ئۇنداقتا «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدىيە» ، «قاباھەت» رومانلىرى ئۇنىڭ رومان ئىجادىيىتىدىكى نەتىجىسىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان نادىر ئەسەردۇر .

يازغۇچىنىڭ تۇنجى پوۋېستى «قىيانلىق دەريا» 1985 ـ يىلى مەملىكەتلىك 2 ـ نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتىنى باھالاشتا «مۇنەۋۋەر پوۋېست» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ بىر قىسىم ھېكايىلىرى ، بولۇپمۇ «ئۇنتۇلغان كىشىلەر» ، «ھايات شۇنداق» ، «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدىيە» قاتارلىق رومانلىرى كەينى ـ كەينىدىن «جۇڭگو كىتاب مۇكاپاتى» ، «تۇلپار ئەدەبىيات مۇكاپاتى» ، «تەڭرىتاغ ئەدەبىيات ـ سەنئەت مۇكاپاتى» ... قاتارلىق مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ زور شەرەپ قۇچتى . ئۇنىڭ بىر تۈركۈم ھېكايە ـ پوۋېستلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنغاندىن سىرت ، «سىناق مەيدانىدىكى لەتىپە» ، «خەيرخوش ، توققۇز كۇنلۇك ماكان» قاتارلىق نادىر ھېكايىلىرى چەت ئەل تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ ، «چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ھېكايىلىرى» ناملىق توپلام بىلەن «پەرۋاز» ناملىق مەجمۇئىلەردە ئېلان قىلىندى .

بۇ قېتىم نەشرىياتىمىز دۆلەت قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقىغا سوۋغا قىلىش ۋە ئەخمەت تۇردى ئىجادىيىتىنىڭ 50 يىللىقىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن يازغۇچىنىڭ بارلىق ئەسەرلىرىنى 10 تۇم قىلىپ نەشر قىلدۇق . بىز ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەرگە سۇنغان بۇ 10 تۇملۇق ئەسەر يازغۇچى ئەخمەت تۇردىنىڭ تارىخ ۋە رېئاللىق ھەققىدىكى 50 يىلدىن بۇيانقى جاپالىق ئىزدىنىشلىرىنىڭ مەھسۇلى . ئۇ ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئىجادىيىتىدە كىشىلەرنىڭ

ئىجتىمائىي رېئاللىق بىلەن بولغان ئوخشاشمىغان مۇناسىۋەت - ئالاقىلىرىنى ، جۇملىدىن ئۇلارنىڭ باي ۋە مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى تېپىك ۋە ماھىيەتلىك بولغان تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرى ئىچىدە ئوبرازلىق يارىتىشتەك ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكىنى گەۋدە-لەندۈرۈپ ، ئۆزىگە خاس بەدىئىي ئۇسلۇب يارىتقان . ئۇ تەسۋىرلە-گەن پېرسوناژلارنىڭ كۆپىنچىسىدە زامانداشلىرىمىزنىڭ مەنىۋى قىياپەتلىرى تەبىئىي ۋە ئېنىق ئىچىپ بېرىلىپ ، ئۇيغۇر خەلقە-نىڭ تېپىك مىللىي خاراكتېرى خېلى روشەن ئەكس ئەتكەن . بۇ خىل تېپىك خاراكتېر يازغۇچىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى ، جەمئىيەت ۋە تۇرمۇش ھەققىدىكى ئالاھىدە كۆزقاراشلىرى ، شۇ-نىڭدەك ئۆزگىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى ئارقىلىق سەنئەت يۈكسەك-لىكىگە كۆتۈرۈلگەن . شۇڭا ئۇ كىشىلەرگە ئۆزگىچە بىر خىل ئېستېتىكىلىق زوق بېغىشلايدۇ ، كىشىنى ھايات گۈزەللىكىدىن ، شۇنداقلا تەبىئەت گۈزەللىكىدىن سۆيۈندۈرىدۇ .

قىسقىسى ، ئەخمەت تۇردى دەۋر قىياپىتىنى ئىجابىي ۋە سەل-بىي ياقتىن يورۇتقان ، تۇرمۇش پۈرىقى كۈچلۈك ، زىددىيەت-توقۇنۇشلىرى كەسكىن ، پېرسوناژلىرى ئۆزىگە خاس خاراكتېرگە ئىگە ، تىلى تاتلىق بىر تۇركۈم مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرى بىلەن يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ، جۇملىدىن ئۇنىڭ رومانچىلىق ساھەسى-گە مۇناسىپ تۆھپىلەرنى قوشقان تۆھپىكار يازغۇچىدۇر .

بىز ئاخىرىدا ، ھۆرمەتلىك ئەدىبىنىڭ تېنىگە سالامەتلىك ، قەلىمىگە تېخىمۇ زور بەرىكەت تىلەيمىز !

2009 - يىل ، مارت .

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يازغۇچىدىن

ھەرقانداق كىشى ئەلۋەتتە ئۆز خەلقىنىڭ كۆرىشىنى ئېسىدىن چىقىرىشنى خالىمايدۇ.

يېقىنقى تارىخىمىز ھەققىدە مۇشۇنداق بىر ئەسەر يېزىش ئىشتىياقى مەندە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالدى. بۇنىڭغا ئاتاقلىق يازغۇچى چىڭغىز ئايتماتوفنىڭ مەلۇم ئەسىرىدىكى مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرسەم تولىمۇ باب كېلىدۇ:

«تاغلاردا شۇنداق بۇلاقلار بولىدۇكى، يېڭى يول ئېچىلسا بۇ بۇلاقلارغا ئېلىپ بارىدىغان چىغىر يوللار ئەستىن چىقىپ كېتىدۇ، ئۇسسىغاندا يولدىن بۇرۇلۇپ بارىدىغان يولۇچىلار بارغانسېرى ئازىيىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ بۇلاقلارنى يالپۇز ياكى لويىلا بېسىپ كېتىدۇ. كېيىن بارا ـ بارا يولۇچىلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيمۇ قالىدۇ. ئوت ئاتەش ئىسسىق كۈنلەردە ئاندا ـ ساندا بىرەر ئادەمنىڭ ئېسىگە كېلىپ، ئۇسسۇلۇق تەشناسىنى قانىدۇرۇش ئۈچۈن يولدىن بۇرۇلۇپ بۇلاق بېشىغا بارسا بارار. يولۇچى كېلىدۇ ـ دە، ئوت بېسىپ كەتكەن بۇلاقنى ئىزدەپ تاپىدۇ. گىياھلارنى ئاۋايلاپ ئاچىدۇ ۋە ھەيران قېلىپ ‹ئاھ! › دەپ تاشلايدۇ: ئاللىقاچانلاردىن بۇيان ھېچكىم لايلاتمىغان مۇزدەك بۇلاق سۈيىنىڭ تىنىقلىقى ۋە چوڭقۇرلۇقىنى كۆرۈپ ھەيران قالىدۇ، بۇلاقتا ئۇ ئۆزىنىمۇ، قۇياشنىمۇ، ئاسمانىنىمۇ، تاغ ـ تاشلارنىمۇ كۆرىدۇ ... كۆرىدۇ ـ دە، شۇنداق جايلارنى بىلمەسلىك گۇناھ، يار ـ بۇرادەرلەرنىمۇ بۇنىڭدىن خەۋەردار قىلىش كېرەك، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ قويىدۇ ...»

شۇنداق، ئىش ئەنە شۇ يەردىن باشلاندى. مەنمۇ سۈيى سۈزۈك ۋە تاتلىق، كىشىلەر ئەستىن چىقىرىپ قەدەم ئىزلىرى ئازلاپ قالغان

ئەنە شۇنداق خىلۇەت بۇلاقلارنى ئىزدەپ تاپتىم. ئۇنىڭ سۆيى تەشنا قەلبىمگە شەربەت بولدى، مېنى روھلاندۇردى، ئىلھاملاندۇردى. ئەمما، بۇ كۆپايە قىلمايتتى. مەن بۇ بۇلاقلارنى باشقىلارغىمۇ بىلدۈرۈپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم ۋە ئەينى ۋاقىتتا، ئاشۇ بۇلاقلارنى بەرپا قىلغان، ئاسرىغان كىشىلەرنىڭ ھازىرغىچە ياشاپ كەلگەنلەردىن بەزىلىرى بىلەن ئۇچراشتىم. ئۇلار ھە دېگەندىلا ماڭا: «بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلغان ئىشلار، ئۆچكەن ئىزلار ...» دېيىشىپ كۆڭلىدىكى ئالقانداق مەيۈسلۈكلەرنى بىلدۈردى ...

ياق، دۇنيادا ئۇنداق ئاسان ئۇنتۇلىدىغان ئىش يوق! ئادەمزات باسقان ئىزلار مەڭگۈ قىممەتلىك، ئۇنتۇلغۇسز بولىدۇ!

سۆھبەتداشلىرىم مەقسەتكە يارىشا كۆڭلىنىڭ ئەڭ نازۇك قاتلاملىرىدىكى سىرلىرىنى ئېيتىپ بەردى. كۆمۈلۈپ قالغان بۇلاق كۆزلىرىنى ئاچتى!

شۇئان مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ئەجدادلىرىمىزنىڭ زۇلمەتلىك تۇن پەردىسىنى يىرتىپ تاشلاپ ھۆرلۈك، ئەركىنلىكىكە ئېرىشىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان جاپالىق كۈرەشلىرى، كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ بەختى ئۈچۈن تۆككەن ئىسسىق قانلىرى، يورۇقلۇقنى كۆرۈش ئۈچۈن باسقان سانسىز ئىزلىرى نامايان بولغاندەك بولدى. مەن ھاياجانلاندىم، روھلاندىم، غايەت زور بىر مەنىۋى كۈچ ماڭا تۇرتكە بولدى. مەن ئاخىر شۇ تۇرتكە بىلەن قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

«ئۇنتۇلغان كىشىلەر» ھېچبولمىغاندا، 1940 ـ يىللاردىكى كىشىلىرىمىزنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى ـ توقاي يوللىرىنى، ئۇنتۇلۇشقا باشلىغان قەھرىمانلىق ئىش ئىزلىرىنى يۈزەكى بولسىمۇ ئەۋلادلارنىڭ ئېسىگە سېلىپ، بۈگۈنكى بەختنىڭ قەدىر ـ قىممىتىگە يېتىشكە تۇرتكە بولار، دېگەن ئۈمىدتىمەن.

لېكىن، بۇ رومان يىرىك ئەسەرگە قەدەم قويۇش يولۇمدىكى بىر ھەۋەس بولدى. شۇنداق ئىكەن، ھەرقانداق بىر ئىش يېڭى باشلانغان چاغدا نۇرغۇنلىغان كەمچىلىك ۋە سەۋەنلىكلەردىن خالىي بولالمايدۇ.

ئۇ جەزمەن ئۇستازلارنىڭ يېتىلىشى، تەنقىدچىلەرنىڭ كۆيۈنۈشى بىـ
لەن ئاستا ـ ئاستا تۇزىتىلىپ تولۇقلىنىپ بارىدۇ.

ئاخىردا، مېنى نۇرغۇن يازما ۋە ئاغزاكى ماتېرىياللار بىلەن تەمىنـ
لىگەن، شۇ دەۋردىكى مۇرەككەپ ۋە قانلىق كۈرەشلەرنىڭ ئاكتىپ قاتناشچىسى ھەم تىرىك شاھىتى بولغان ئەدىۋاقى سەيدۇللا، شېرىپ خۇشتار، ئەمەت بەختى، مەمتىمىن قۇربان، ئابلىز ئەبەيدۇللا، قۇربان يىڭجاڭ قاتارلىق پېشقەدەم ئۇستازلارغا چىن كۆڭلۈمدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئاپتورنى ئاشۇ دەۋرنىڭ سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشىغا ئائىت بىر قىسىم ماتېرىياللار بىلەن تەمىن ئەتكەن «شىنجاڭ تارىخ ماتېرىياللىرى» مەجمۇئەسىگىمۇ ھۆرمەت بىدـ
لەن تەشەككۈر ئېيتىمەن!

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب سەيلىگاھتىكى جۇدالىق 1
ئىككىنچى باب ھەپسىدىكى سىرداشلار 18
ئۈچىنچى باب تۇنجى سان «تاڭ نۇرى» 51
تۆتىنچى باب ئىپپەت قۇربانى 78
بەشىنچى باب ئاخىرەتنىڭ سۈرىتى 108
ئالتىنچى باب يۇلتۇزلار ئويغاق 122
يەتتىنچى باب پاجىئەلىك كېچە 137
سەككىزىنچى باب ئۇنى دەريا تولدۇردى 150
توققۇزىنچى باب راۋاقتىكى «رازۋېدكا» 164
ئونىنچى باب بۇرۇتقا خاپا بولسا، ساقال چىقتى 178
ئون بىرىنچى باب قان بىلەن يۇيۇلغان داغ 192
ئون ئىككىنچى باب بەيتۇللانىڭ شپالىق دورىسى 213
ئون ئۈچىنچى باب يېشىل تۇغ 227
ئون تۆتىنچى باب قاچقۇن 239
ئون بەشىنچى باب «شېھىت مازار» 245
ئون ئالتىنچى باب چىلتەنلەر نامايىشى 264
ئون يەتتىنچى باب توغراقلار چاۋاك چالىدۇ 281
ئون سەككىزىنچى باب سىرلىق ئەۋلىيا 297
ئون توققۇزىنچى باب ئاھ، گۈزەل! 314
يىگىرمىنچى باب ئۇلار قۇچاقلاشتى 333
يىگىرمە بىرىنچى باب تۇنجى جەڭ 345
يىگىرمە ئىككىنچى باب سانسىز قەبرىلەر 364
يىگىرمە ئۈچىنچى باب جادۇ ئالدىدا 373
يىگىرمە تۆتىنچى باب ئۇلار تاڭنى كۆرەلمىدى 387
يىگىرمە بەشىنچى باب بۇ بابنىڭ مەزمۇنى ئىچىدىكى گەپتە.... 399

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

بىرىنچى باب

سەيلىگاھتىكى جۇدالىق

بوغۇزلايمەن دېسە قويمۇ تېپىرلايدۇ.
— ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

ھەر يىلى ئۆرۈك پىشىشقىدا بولىدىغان «ھەزرەت سەيلىسى» بۇ قەدىمىي، ئەزىز شەھەرنىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى ھېسابلىناتتى. بۇ كۈنى ھەرده ھاياتنىڭ پۈتۈن خۇشاللىقى، تۇرمۇشنىڭ جىمى شاۋقۇن ـ سۈرەنلىرى خۇددى بىردەملىككە بۇ يەرگە كۆچۈپ كەلگەندەك، كىچىككىنە ھەزرەت يېزىسى قاينىپ كېتەتتى. ئۇزۇن چاپانلىرىنى دولىسىغا غېرىبچە تاشلىغان تاۋاپچىلار، مەپە، ھارۇنلاردا شەھەردىن چىقىقان سەيلىچىلەر گىرەلىشىپ ئاجايىپ بىر ئادەم ئېقىمىنى پەيدا قىلاتتى. سەيلىگاھنىڭ بۇ كۈنلەردىكى تۇرمۇشى خۇددى مىڭ تارلىق سازغا ئوخشايتتى، ئۇنىڭ ھەربىر تارىدىن ئۆزىگە خاس ئاۋاز چىقاتتى، گىرەلىشەتتى، ماسلىشاتتى، جور بولاتتى ...

بۈگۈن ھاۋا يەنە ئوچۇق بولدى. قۇياش ئوت چاچرىتىپ كۆتۈرۈلدى، گۈل بەرگىلىرىدىكى شەبنەملەر جۇلالاندى، ئۇلار خۇددى كەپتەرنىڭ كۆزىدەك دانە ـ دانە بولۇپ تىترەشكە باشلىغاندا، كۆك، قىزىل لەپە تارتىلغان ئات ۋە ئېشەك ھارۇنلىرى ھەزرەت يولىدا پەيدا بولدى، ئۇلار يول تالىشىپ، توپا توزىتىپ توختىماي چېپىشاتتى. ئالىپتە بېزەلگەن بىر مەپە رەستىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتۈپ،

ھەشەم ـ دەرەم بىلەن يولغا چىقتى. مەپكەش ئەللىك ياشلار ئەتراپىدىكى تاز چىراي ئادەم ئىدى، كىشىلەر ئۇنى «ئامبال تاز» دەيتتى. ئامبال تازنىڭ مەپىسى ھەقىقەتەنمۇ ئازادە ئىدى، تۆكلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان چىلان تورۇقنىڭ قۇلىقىغا قىزىل دۇردۇندىن لېنتا باغلاپ، لېنتىنىڭ ئۇچىغا ئۇششاق تۇچ قوڭغۇراقلار ئېسىپ قويۇلغان، ئاتنىڭ ماڭلىيىغا بولسا كەھرىۋا ھەم كۆزمونچاقتىن ئىككى تىزىق مەرزەكگە ئېسىلغانىدى. سېمىز ئاتنىڭ ساغرىسىدىكى يېشىل، قىزىل چۈپۈردىن گۈل تۇگۈلگەن لەنداڭغىمۇ كىچىك جەز قوڭغۇراقلار بېكىتىلگەنىدى. ئامبال تاز ئاشۇ سۆلەتلىك مەپىسىنى جالداڭشىتىپ ھەيدىگىنىچە غولغۇن ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ چىلان ساپلىق ئۇزۇن قامچىسىنى ئاتنىڭ بېشىدا ئويناتىپ، لەرزان قاس چىقىرىپ، بۆرە يۈرۈشىدەك كېتىۋاتقان ئاتنىڭ يېنىدا سوكۇلداپ ماڭاتتى. ئۇنىڭ تۆگە تاپىنىدەك يوغان، قاپقارا توڭرا باسقان يالاڭ ئاياغ پۇتلىرى خۇددى پىچاقتا كېسىۋەتكەندەك تىلىم ـ تىلىم پىچىلىپ كەتكەنىدى ...

ئالدىغا كۆك لەمبۇقتىن پەردە تارتىلغان مەپە ئىچىدە ئىككى ئادەم ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ ياش قۇرامى، بوي ـ تۇرقى ئانچە پەرقلەنمەيتتى. ھەر ئىككىلىسى قىرانلىق يېشىدىكى ئوتتۇرا بوي ئادەملەر ئىدى. ئۇچىسىغا لىغىرلاپ تۇرغان ئاق پاڭچۇ كۆڭلەك، بېشىغا يېشىل مەنپۇ دوپپا كىيىۋالغان ئالتۇن چىشلىق، ئاق سىرىق يۇزلۈك ھاپىز خوجا بولۇپ، كىشىلەر ئادەتتە «ھاپىز جۇيجاڭ» دەپ ئاتايتتى. ئۇ ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئىدى، بۇگۈن پۇقراچە كىيىنىپ ئېچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن سەيلىگە چىقىپ كېتىۋاتاتتى. ھاپىز خوجا بوي ـ بەستى كېلىشكەن ئەرلەردىن بولسىمۇ، لېكىن توشقان كالپۇكى ئۇنىڭ يۈز كىپىتىنى بىرقىسما بۇزۇپ تۇراتتى، ئۇ بۇ كىچىككىنە پۇچۇقنى يوقىتىمەن دەپ بۇرۇتىمۇ قويۇپ باقتى. لېكىن ئۇنىڭ سارغۇچ، شالاڭ بۇرۇتلىرى ئۇ ئەيىبىنى تۇگەل يوشۇرۇپ كېتەلمىدى. يەنە بىرىنىڭ ئىسمى قاسىم كاناي بولۇپ، سەپكۈن يۈزلۈك، مولۇنكۆز بۇ ئادەممۇ يېقىندىن بېرى كىشىلەرگە تونۇلۇۋاتقان ئالاھىدە

«قۇلاق» لارنىڭ بىرى ئىدى.

مەپىنىڭ ئىچى دىمىق بولۇپ كەتتى، ئۇلار تىنچىقتى، تەرلىدى، شۇنداق بولسىمۇ پەردىنى ئاچمىدى، قاسىم كانىي غاز پىيىدىن ئىشلەنگەن ئاق ۋە يۇمشاق يەلپۇگۇچ بىلەن ھاپىز خوجىنى پۇشۇلداپ تۇرۇپ يەلپۇشكە باشلىدى. مەپە تىقمۇتىقماق ئاربىسىدا قالدى، ئامبال تاز كىشلەرگە ۋار ـ ۋار ۋارقىرايتتى، چىلان تورۇق كۆپۈككە تۇشقان ئېغىزدۇرۇقنى غۇچۇرلىتىپ، تىزگىن سىيرىپ ئالدىغا چاپچيتتى. دەل شۇ چاغدا بىر يىگىتنىڭ غودۇدۇڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ ھەي، قارىغۇمۇ سەن!؟ مەپەكنى كۆزۈڭگە قاراپ ھەيدە!

يول ماڭالماي ئاچچىقى كېلىپ تۇرغان ئامبال تازمۇ غەزەپ بىلەن چالۋاقىدى:

ـــ قاراپ ھەيدىمەي بېشىڭغا ئات سالدىممۇ؟! سەنمۇ مېدە قېچىرـ دەك سۇركەلمەي نېرى تۇر!...

يىگىتنىڭ جۇدۇنى تۇتتى:

ـــ قارا، ماۋۇ ماماكاپ تازنى! مەن ناماقۇل دېيىشتە يوق، يەنە كىنـ دىكىدىن چىقىرىپ ۋارقىرايدا! ھېلى بىكار ...

شۇ تۇرقىدا ئۇلارنى مەيلىگە قويۇپ بەرسە بىر ـ بىرىنىڭ يېغىرـ غا تەگكۈدەك گەپلەر بىلەن راسا بىر قەپەس ئېلىشقان بولاتتى، لېكىن ئارىلىققا بىر قىزنىڭ يېلىنغاندەك ئاۋازى قىستۇرۇلدى:

ـــ باتۇق، بولدى قىلىڭا، ماڭايلى ...

قىزنىڭ گېپى تۇگە ـ تۇگىمەي مەپىنىڭ پەردىسى ئازراق قايرىلـ دى، ھاپىز خوجا تۇمشۇقىنى يېرىم چىقىرىپ پەسكە قارىدى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككى تونۇش چىراي تۇراتتى: «ئوھوي!... باتۇق، ئاقـ قىز!... ـــ ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە ئاستا شۇرلىدى، ـــ بۇگۈن بىزنى خۇدا ئۇچراشتۇرۇپتۇ ـ دە! سەيلىمزمۇ ئامەتلىك بولغۇدەك!...»

باتۇق يىگىرمە بەش ياشتىن ھالقىغان، بەستى كېلىشكەن، پالۋان قامەت يىگىت ئىدى. بۇگۈن ئۇنىڭ چاچ ـ ساقاللىرى پاكىز قىردۇـ رۇلغان، يېشىل شايىدىن تىكىلگەن شاپاق دوپپىسى تەر قۇيۇلۇپ

تۇرغان بېشىغا چاپلىشىپ كەتكەن، ئۇزۇن خەسە كۆكلىكىنىڭ بىر پېشىنى كۆك بەلبىغىغا قىستۇرۇۋالغانىدى. باتۇقنىڭ قۇرغۇي بۇرۇنلۇق يۇمىلاق يۈزى ئاپتاپتىن قىزىرىپ تەرلەپ ـ تەپچىپ تۇراتتى.

ئاققىز ئەمدى ئون توققۇز ياشلارغا كىرگەن، قاش ـ كۆزى جايىدا، ئوماققىنا چوكان ئىدى، بۇگۈن ئۇ زىلۋا بويىغا قۇمچاق گۈللۈك تۇخۇم سېرىقى چىتتىن كۆكلەك كىيىۋالغان بولۇپ، تاۋاپ ۋە سەيلە ئىشقىدا تېپىچەكلەپ تۇراتتى ...

ئامبال تاز باتۇقنىڭ گېپىدىن گۇمانلىرىگىچە قىزىرىپ ئەلەمدىن «پاسسىدە» يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى، ئۇ ئەمدى چىڭقىلىپ، تۇرۇلۇپ راسا بىر سوقىقا بېرەي دېگەندە، مەپىنىڭ ئىچىدىن بۇيرۇققا ئوخشاش قىسقىغىنا ئاۋاز كەلدى:

ـــ نېمە تۇرىسەن، تېز ماڭ!

ئامبال تازىنىڭ سۆلەتلىك مەپىسى يۇرۇپ كەتتى. تورۇق ئاتنىڭ بوينىدىكى جەز كولدۇرمىنىڭ زىل ۋە بوم ئاۋازلىرى ئۆزئارا سىڭىشىپ خۇددى ساپايى سوققاندەك جاراڭشىپ كېلەتتى.

2

ئاققىز بۇگۈن خۇشاللىق ۋە ھاياجاندىن بەئەينى لاله گۈلىدەك رەڭلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ قاراپ تويمايتتى، ئاڭلاپ قانمايتتى. جىمى ئادەملەر ئۇنىڭغا تونۇشتەك، ھەممە نەرسە يېڭى ۋە گۈزەلدەك كۆرۇنەتتى. ئۇ ئازغىشىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن باتۇقنىڭ بەلبىغىنىڭ بىر ئۇچىنى تۇتۇۋېلىپ نۇرغۇن يەرلەرنى ئايلاندى. ئاپاق خوجا مازىرىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە سۇر بېسىپ توختىدى، ھەيۋەتلىك، يوغان كۆك دەرۋازا بېشىدىكى سىرلىق كاھىشقا ئەرەبچە ھەم پارسچە قىلىپ «پەيزىلئەنۋار» دەپ خەت ئويۇلغان بۇ كاتتا مازارنى ئۆزىگە ئوخشاش مىڭلىغان نادان كىشىلەر قاتاردا تاۋاپ قىلدى، كەڭ ۋە سۇرلۇك گۈمبەز ئىچىدىكى يەتمىش ئىككى كىشىنىڭ جەستى قويۇلغان

چوڭ ـ كىچىك ئەللىك سەككىز قەبرىنى ھازىرلىق، مىسكىنلىك قىياپەتتە بىرمۇبىر يوقلىدى، قەبرە ئۈستىگە يېپىلغان يوپۇقلارنىڭ ئۈچىنى يۈزىگە سۈرتتى. ئاپاق خوجا ياتقان يېشىل كاھىشلىق يوغان قەبرىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە بېشىنى ئېگىپ ئۈزاق سۈكۈتتە تۇردى، كۆز يېشى قىلدى، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن چىقىرىپ تۇنىدى، ئاۋۇال باتۇقنىڭ، ئاندىن ئۆزىنىڭ بەختىنى تىلىدى، ئاخىرىدا خۇدا-نىڭ توقسان توققۇز سىپاتىنى شېپى كەلتۈرۈپ، سوغۇق قەبرىسىمۇ نادانلارنىڭ ئەقىدىسىنى باغلىۋالغان بۇ زاتنىڭ ئۆزلىرىگە پاناھ بولۇشى-نى تىلىدى ...

كۈن پېشىن بولغاندى، باتۇق بەش دانە گۆشگىردە ئالدى، بەلبە-غىنى يېشىپ «شەربەت كۆلى» نىڭ بويىغا داستىخان قىلىپ يايدى، مۈڭدىشىپ ئولتۇرۇپ غىزالاندى، شەربەت كۆلىنىڭ «زەمزەم» سۈيى-نى ئوچۇملاپ ئىچىپ ئۈسسۈزلۇقىنى قاندۇرۇشتى.

ـــ باتۇق، قارىغىنا، ـــ دېدى ئاققىز قولىنى سارغۇچ رەڭدە جە-مىرلاپ تۇرغان سۇغا چىلاپ تۇرۇپ، ـــ شەربەت كۆلىنىڭ سۈيى نېمىشقا باشقا سۇلارغا ئوخشمايدۇ؟

باتۇق تەمتىرىمەيلا جاۋاب بەردى:

ـــ شەربەت كۆلىنىڭ سۈيى ئادەتتىكى سۇ ئەمەس، ئاققىز، بۇ ئۆ-زى زەمزەم. بۇ كۆلنىڭ تۈۋى يوق، ئۇنىڭ ئىچىدە ھەزرىتى ئاپاق خوجامنىڭ مۇئەللەق تۇرغان بىر ھۈجرىسى بار، ئۇ كىشى ھەر كۈنى بەش قېتىم قەبرىسىدىن قوپۇپ، يەر ئاستى يولى بىلەن مۇشۇ كۆلنىڭ ئىچىدىكى ھۈجرىسىغا كېلىپ غۇسۇل ـ تاھارەت ئالىدۇ، شۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ قولى تەگكەچكە بۇ كۆلنىڭ سۈيى تاتلىق، شەربەت!

باتۇق يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ئىدى، ئاققىزنىڭ ھەيرانلىق ئىلكىدە تىترەۋاتقان ئاۋازى گەپنى بۆلۈۋەتتى:

ـــ باتۇق، سەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىدىكەنسەن ـ ھە؟

باتۇق ئاققىزنىڭ قان تەپچىرەپ تۇرغان ئانارداك يۈزىگە، ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان ھېرىسمەن كۆزلىرىگە قارىدى، ئۇنىڭ قاپقارا دۇگە-

لەك كۆزلىرى خۇشال، ئوتلۇق ئىدى ۋە باللارنىڭكىدەك غۇبارسىز پارقىرايتتى.

ـــ كىچىك چېغىمدا دادام سۆزلەپ بەرگەن، ـــ دېدى باتۇق ئاز ـ تولا كۆرەڭلىك يوشۇرۇنغان بىر خىل تەلەپپۇزدا، ـــ شۇ چاغدا دادام بىلەن ئىككىمزمۇ مۇشۇ تېرەكنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرغانىدۇق ...

ـــ بىزنىڭمۇ مۇشۇ كۆلدىكى مۇئەللەق ھۇجرىغا ئوخشاش بىر ماكانىمىز بولغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە؟!ـــ دېدى ئاققىز مۇڭلانغان ھالدا، ـــ ئۇ چاغدا ھېلىقى ناكەس قېرى ھەمدەم بەگمۇ، ئۇنىڭ كۈچۈكى سېرىق جوھۇتمۇ ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا بىزنى تاپالمايتتى.

باتۇق ئاققىزنىڭ سوغۇق، ھۆل قولىنى كەڭ ئالىقىنى ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ سىلىدى ۋە خۇددى كىچىك بالىنى بەزلىگەندەك ئۇمۇلدۇرۇپ دېدى:

ـــ ئاققىز، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، «ھەركىم ئۆز ئۆيىدە پادىشاھ» دېگەن گەپ بار. بىزنىڭ ھازىرچە تۇتقان ئۆيىمىز بولمىسمۇ، لېكىن كەڭ ئاسمانىنىڭ ئاستى بىزنىڭ ماكانىمىز، نەگىلا بارساق دوستىمىز، قېرىندىشىمىز، پاناھىمىز بار!

ئۇلار يەنە ئايلاندى، ئايلىنىپ يۈرۈپ چوڭ مەسچىتنىڭ ئالدىغا ئادەم يىغىۋاتقان نامدار بىر مەددادھنىڭ قېشىغا كېلىپ قالدى. بېشىغا دەستار ئوراپ، چۈنچە يوللۇق بەقەسەم چاپان ئۈستىدىن ئەنجانچە چېكەن رومال باغلىۋالغان ساقاللىق بۇ مەددادھ خېلى سالاپەتلىك كۆرۈنەتتى، ئۇ ئىككىلەپ ـ ئۈچلەپ يىغىلىشىقا باشلىغان كىشىلەرگە قاراپ سول قولى بىلەن قۇلىقىنى تۇتقىنىچە لەرزان ئاۋازدا نەئەت ئوقۇدى:

ئى شەمشادى قەدەر،
مەرىكى ھەررايى ھالامەت.
زۇلفىگە زىيادۇر،
غەۋغايى قىيامەت ...

ئۇنىڭ ساز، يېقىملىق ئاۋازى ئەتراپتىكى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى، ئادەملەر بارا ـ بارا كۆپىيىپ گىرە بولدى. ئەمدى مەددادھىنىڭ ئۈدۈلىدا يەكتىز بولۇپ ئولتۇرغان ئوروق، ياشانغانراق بەرى ئاۋازىنى سوزۇپ دوست تارتقاندىن كېيىن كىشىلەرنى تېخىمۇ مەھلىيا قىلىش غەرىزىدە مەددادھىدىن تېپىشماق شەكلىدىكى بىر سوئالنى سورىدى:

ـــ تەقسىر، ئوندىكى ئوغلاق، يىگىرمىدىكى بۆرە، ئوتتۇزدىكى تۈلكە، قىرىقتىكى يولۋاس، ئەللىكتىكى نوختى، ئاتمىشتىكى توختى، يەتمىشتىكى توخى، سەكسەندىكى سوپى، بۇ نېمەدۇر؟

مەددادھ قاپقارا ساقىلىنى سىيپاپ سېھرىي كۆچكە تولغان پارقىراق كۆزلىرىنى كىشىلەر توپىغا ئاغدۇردى، ئاندىن ئارىدەك قوللىرىنى ئالدىرىماي ئالدىغا سوزۇپ شېرىكىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەردى:

ـــ ئى يارەن، ئاڭلىمىدىم دېمەڭ: ئادەم ئونغا كىرگەندە ئوغلاق بولىدۇ، غەرەز ئۇقمايدۇ؛ يىگىرمىگە كىرگەندە بۇرنى كۆپىدۇ، ياخشى ـ يامانىنى پەرق ئەتمەيدۇ، بۆرە مىجەز بولىدۇ؛ ئوتتۇزغا كىرگەندە ئەقىلگە كىرىدۇ، تۈلكە مىجەز بولىدۇ؛ قىرىققا كىرگەندە ئادەم مېڭىسىنىڭ تۆت چانىقى تولىدۇ، بەرجەس بولىدۇ، يولۋاس بولىدۇ؛ ئەللىككە كىرگەندە، ئۆلۈمنىڭ نۇقتىسى سېلىنىدۇ، ياشلىقتىكى ھاۋايى ـ ھەۋەستىن قالىدۇ؛ ئاتمىشقا كىرگەندە ئادەم ھەممە ئىشتىن توختايدۇ، ياشلىققا تەھسىن ئېيتىدۇ، ئۆلۈمنى كۈتىدۇ؛ يەتمىشكە كىرگەندە كېچىسى ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان توخۇ مىجەز، ئاخىرەتنى ئويلايدىغان بولىدۇ؛ سەكسەنگە كىرگەندە مىڭ ئىككى ئاينىڭ جامالىنى كۆرىدۇ، بۇ ئادەمگە دوزاخ ئوتى ھارامدۇر!

ـــ ھەق دوست! ...

ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق دوست تارتىلدى، ئارقىدىن يەنە سوئال سورالدى:

ـــ تەقسىر، يەتتە ئىقلىم، ئون سەككىز مىڭ ئالەمدىكى بىر ـ بىرىگە ئەڭ ئامراق نەرسە قايسىدۇر؟

جاۋاب ناھايىتى قىسقا ھەم تېز بولدى :
ـــ بوۋاق پوسمىغا ئامراق،
قېشى يوق ئوسمىغا ئامراق.
قارا قىز سوپۇنغا ئامراق،
تۇل خوتۇن شۇمەككە ئامراق.
بويتاق تويغا ئامراق،
پاكار بويغا ئامراق.
چولاق چاۋاكقا ئامراق،
توكۇر ئۇسسۇلغا ئامراق.
قارىغۇ يولغا ئامراق
گاچا سۆزگە ئامراق! ...

مەدداھنىڭ ئاۋازى رىتملىق، دېگەنلىرى قىزىقارلىق ئىدى، خېلى يىراقتىكى كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ ياڭراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ بۇ تەرەپكە ئېقىشقا باشلىدى. ئەمدى سوئال ـ جاۋاب چۇش ۋە چۇش تەبىرلىرى ئۇستىگە يۆتكەلدى :

ـــ تەقسىر، بىر ئادەم قوغۇن يەپ چۇش كۆرسە تەبىرى قانداق بولغاي؟

ـــ شۇ ئادەمگە ھەززىتى مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن مەدەت بولغاي.

ـــ بىر ئادەم چۇشىدە كەپتەر كۆرسە نېمە بولۇر؟

ـــ ئول كىشىنىڭ پەرزەنتى ئالىم بولۇر.

ـــ ئەگەر بىرى چۇشىدە لاچىننى كۆرسە نېمە بولۇر؟

ـــ ئول كىشىنىڭ پەرزەنتى باتۇر بولۇر.

ـــ ئەگەر بىرى چۇشىدە بۇلبۇلنى كۆرسە نېمە بولۇر؟

ـــ ئول كىشىنىڭ پەرزەنتى نەغمىكەش بولۇر.

.....

ئادەملەر تېخىمۇ كۆپىيىپ چوڭ دائىرىلىك بىر ھالقا بولدى. مەدداھ ئەمدى رەسمىي ۋائىزلىققا ئۆتتى. بىلىدىكى رومانلىنى يېشىپ تاشلىدى، مەيدىسىنى ئاچتى، شۇ تۇرقىدا ئۇ قىيما ـ چىيما بولۇشقا

تەييار تۇرغان تەلۈە ئاشىققا ئوخشايتتى. ئۇ جان ـ جەھلى بىلەن يېرىلىپ، چىگىلىپ سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ مانا ئەمدىكى بايانى ھەزرىتى ئەلى توغرىسىدىكى قىسسە ئۇستىدە بولۇۋاتاتتى. مەدداھنىڭ قوۋۇزىنى كۆپتۈرۈپ، تۆكۈرۈكىنى چاچرىتىپ پۈتۈن زېھنى بىلەن سۆزلەۋاتقان قىسسىسى كىشىلەرنى گاھ خۇشال قىلسا، گاھ ھاڭ ـ تاڭ قالدۇراتتى، گاھ كۈلدۈرسە، گاھ يىغلىتاتتى، بەزىدە ھەتتا پىچاق-لىرىنى قولغا ئالغۇزۇپ ئادەم ئۆلتۈرگۈسىنى كەلتۈرەتتى؛ بەزىدە بول-سا تەزىم قىلىپ چوقۇندۇراتتى، جېنىنى قۇربان قىلغۇدەك ھالغا كەل-تۈرۈپ قويياتتى؛ توخۇ يۈرەكلەرنى باتۇر، شەھۋانىي بۇزۇقلارنى ئىپ-پەت ـ نومۇسلۇق قىلىۋېتەتتى؛ بەزىدە بولسا شەپقەتسىزلەرنى سەممىي، مۇلايىم، مۆرىمەس؛ لەقۋالارنى سۆزمەن، چېچەن قىلىۋېتەتتى ...

مەدداھ شۇنداق بېرىلىپ كەتكەن ئىدىكى، بىردەم قۇلىقىنى تۇتۇپ ئاسمانغا قاراپ نەزىم ئوقۇيتتى، بىردەم بېشى يەرگە تەگكۈچە ئېگىلىپ كىملەرگىدۇر ئېھتىرام بىلدۈرەتتى، بىردەم سول قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ، ئوڭ قولى بىلەن شاپىلاقلاپ ئۆز سۆزىگە جان كىرگۈزەتتى ...

مەدداھنىڭ ئاغزى كۆپۈكلەندى، باش ـ كۆزىدىن تەر قۇيۇلدى، كۆيۈك ئاپتاپتىن مىستەك قىزغۇچ تۈس ئالغان يۈزى يېلىنجايتتى. ئۇ باتۇق بىلەن ئاققىزنى جەلپ قىلىۋالغاندى، بولۇپمۇ ئاققىز باتۇقنىڭ دالدىسىدا مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ ئوڭ قولى بىلەن ئېڭىكىنى تىرەپ، پۈتۈن ۋەسلى بىلەن مەدداھنىڭ قىسسىسى ئىچىگە كىرىپ كەتتى. مەدداھنىڭ سۆزمەنلىكى، خۇش نەپەس ئاۋازى، چاققان ھەركىتى ئاققىزنى ھەيران قالدۇردى. باتۇقمۇ قىمىر قىلماي زوقلىنىپ ئولتۇر-دى، مەدداھ ئۇنى ھەزرىتى ئەلى بىلەن بىرگە جەڭگە ئەكىرىپ كەتە-كەندى. ئۇ ئۆزىنى بىردەم كەربالا چۆلىدىكى قىلىچ ـ نەيزىلەرنىڭ ئىچىدە، بىردەم ئوھوت تېغىدىكى * قىيقاس ـ چۇقانلار ئارىسىدا كۆ-رەتتى ...

مەدداھ قىسسىنىڭ ئاخىرىنى تۆۋەندىكى نەزم بىلەن چۈشۈردى :

يەتتە ياشتا خەلق ئىچىدە ئۆزىنى بىلدۈرگەن ئەلى،
تەھتۇ مازۇ بىللە تاغنى تەكتىدىن ئۈزگەن ئەلى.
ئول خۇدانىڭ شىرىدۇر، ئەرشى ئۈستىگە چىققان ئەلى،
ھەر غازاتتا ئىسمى ئەزەم ئايەتتىن بىلگەن ئەلى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ دۇئاغا قول كۆتۈردى :

ـــ ئەي، خۇدانىڭ مۆمىنلىرى، ئۇلۇغ ئىسمى ئەزەمنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى، ئۇلۇغ ھەزرىتى شاھى مەردانىنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى يولىدا قولۇڭنى دۇئاغا كۆتۈرگىن : قىرىق خېنىم، قىرىق بىر خېنىم، قىرىق چىلتەن، يەتتە سۇلتان، تۆت چارىيا، تۆقسان توققۇز مىڭ مازار ـ ماشايىخ، تۆت يۈز پەيغەمبەر، ئوتتۇز ئۈچ مىڭ ساھابىلەر، مەغرىب ـ تىن ـ مەشرىققىچە، يەمەندىن ـ يەسرىگىچە، تۆت گىرداپ، سەككىز قىرغاقنى بېسىپ ياتقان ئەۋلىيا ـ ئەنبىيالارنىڭ، شېھىت ـ غازىيلار ـ نىڭ روھىناتىغا، يەرۇ ئاسمانىنى بېسىپ ياتقان مەزلۇم ـ ئەزىزلەرنىڭ روھىناتىغا، كەربالادا شېھىت بولغان ئىككى شاھزادىنىڭ روھىناتىغا تەگسۇن، ئامىن! ... «ئامىن» دەپ سوئاغا قول كۆتۈرگەن بەندەڭ ـ نىڭ ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا يۈزىنى يورۇق، مەرتىۋىسىنى زىيادە قىلغاي ـ سەن! ئامىن، ئامىن! ... يۈزىنى قىبلىگە قىلىپ دۇئاغا قول كۆتۈرگەن ھەربىر ئوغۇل بالىدىن بىر دانە قىزىل تىيزا سورايمەن، ئامىن! ...

مەدداھنىڭ ئاغزى گەپتە بولغىنى بىلەن كۆزى جامائەتتە ئىدى، ئۇ ناھايىتىمۇ تۇيغۇنلۇق بىلەن كىملەرنىڭ يانچۇقىنى كولاپ پۇل بەر ـ مەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى، كىملەرنىڭ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ غىپپىدە كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى يەر ئاستىدىن كۆزىتىپ تۇراتتى، پۇل بەرمەي كېتىۋاتقانلار بىرئاز كۆپىيىۋىدى، ئۇ دەرھال ئاۋازىنى قويۇۋې ـ

* ئوھوت تېغى ـــ مەدىنىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى بىر تاغنىڭ نامى. ئەينى چاغدا مۇ ـ ھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ يەردە مۇشرىكلار بىلەن جەڭ قىلغان.

تىپ زەردە بىلەن نەزم ئوقۇدى :

دۇئادىن يۇز ئۆرۈگەن مۇختارى بولغاي،
تېنى ئەبلەخ، ئۆزى ئىپلاسى بولغاي.
دۇئاغا يارى بەرسە ھەربىر مۇسۇلمان،
ئۆلەر ۋاقتىدا تاپقاي نۇر بىلەن ئىمان ...

كېتىۋاتقانلار تەمتىرەپ قالدى، بەزىلەر چاندۇرماي ئارقىسىغا يېنىپ يانچۇقىنى كولىدى ...

باتۇق بىلەن ئاققىز ئەكە ئاخىرىدا ئورنىدىن تۇردى، باتۇق شاپاق دوپپىسىدىن تەردە ھۆللىنىپ كەتكەن ئىككى قىزىل تىيزىنى ئاستا سۇغۇرۇپ بىرىنى ئۆزىگە، بىرىنى ئاققىزغا ئاتاپ مەددىاھنىكە ئېتىكىگە تاشلىدى، مەددىاھ شۇ ھامان قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تەھسىن ئوقۇدى :

ـــ رەھمەت، ئوغلۇم، سەدىقە قىلغان قولۇڭنى خۇدايىم سەككىز جەننەتكە سالغاي، خۇدايىم چىققان دۆۋەڭنى ئېگىز، ئۆزۈڭنى ئىككى دۇنيا ئەزىزى مۇكەررەم قىلغاي، ئامىن! ...

ئۇلار يەنە ئايلاندى، سەيلە ئاجايىپ قىزىپ كەتكەن ئىدى. ھاۋا-نىڭ ئىسسىقلىقى، ئادەمنىڭ كۆپلۈكى، چاڭ ـ توزانىنىڭ قويۇقلۇقى-دىن دەم ئېلىشمۇ قىيىن ئىدى. ئۇلار باققال بازىرىغا كەلدى، مەي بو-لۇپ پىشقان ئاق ئۆرۈكتىن تويغۇچە يېدى، ئارقىدىن دوغ، جولاپ ئىچتى، يەنە ماڭدى، ئايلاندى. چوڭ جۇمە مەسچىتىنىڭ يېنىغا كەل-گەندە مەسچىت دەرۋازىسىنىڭ چېتىدە ئولتۇرغان بىر رەمچى ئۇلارنى چاقىردى :

ـــ بالىلىرىم، كېلىڭلار، كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈۋاتىسىلەر، پال ئېچىپ باقاي.

ئۇلار رەمچىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئاققىز ئۆزىگە رەم سالدۇرماقچى بولدى. بېشىغا كونا سەللە ئورىغان، ساقاللىق رەمچى قولىدىكى ئۇزۇن

تەسۋىنى تېز ـ تېز سىيرىپ ئاللىقانداق بىر ئايەتنى پىچىرلاپ ئوقۇدى ۋە ئاخىردا ئۇنلۇك قىلىپ : «مېنىڭ پالىم ئەمەس، ھەزرىتى دانىيال ئە-لەيھىسسالامنىڭ پالى بولغاي ئىلاھا ئامىن!» دەپ دۇئا قىلدى ـ دە، ئاندىن ئالدىدىكى مەللە پالاسنىڭ ئۈستىگە يېيىلغان بىر پارچە سامان قەغەزگە قېرىنداشنى ھۆللەپ تۇرۇپ چېكىت قويۇشقا باشلىدى، چې-كىتلەر خۇددى تۆت مىسرالىق شېئىردەك تۆت يەرگە تىزىلدى، ئۇ-نىڭدىن ئاخىردا ئون ئالتە قۇرلۇق چېكىتلىك سىزىقلار كېلىپ چىق-تى. پالچى ئەمدى ئۇنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ، جۈپ ۋە تاقاقا ئايرى-دى، ئاندىن ھەربىرىگە ئۆزى بىلىدىغان غەلىتە بەلگىلەرنى قويۇپ چىققاندىن كېيىن خالتىلاشقان قاپىقىنى لەپپىدە كۆتۈردى، كۆزلىرى چىملىدىدى، خۇنۇك چىرايىغا سۇس كۈلكە يۈگۈردى.

ـــ ئەي پال ئىگىسى، بىلگىل، ئاگاھ ۋە دانا بولغىنكى، ساڭا ھەز-رىتى ئىبراھىم خەلىللىلانىڭ پالى كەلدى، ـــ دېدى ئۇ تەنتەنىلىك ئاۋازدا، ـــ بۇ پال ناھايىتى مۇبارەكتۇر، تەلەپ، ئىقبالىڭ بەلەندۇر، ھەر ئىشقا قەدەم قويساڭ خەيرلىكتۇر. قىزىم، سەندە كېسەل بار، لېكىن كېسىلىڭ ئىشقى كېسىلدۇر، مەشۇقىڭدىن ۋاپا كېلۇر، ئۆمرۈڭ ئۇ-زۇن، رىزقىڭ پاراۋان بولۇر. پەرزەنت، بالا ـ چاقىلىرىڭ كاتتا مەر-تىۋىگە ئېرىشۇر، بەزىسى ئالىم، بەزىسى قازى، مۇدەررىس بولۇر. ھەر ئىشقا قەدەم قويساڭ بىسيار پايدا كۆرۈرسەن. قىزىم، دۇشمىنىڭ بار، كۇچلۇكتۇر، لېكىن ئەلھال ساڭا زىيان يەتكۈزەلمەس. ئاللا ساڭا يار بولۇر، ۋاللاھۇ ئەئلەم بىساۋاب! ...

باتۇق خۇشال بولۇپ كەتتى، رەمچىگە تۈيدۇرماي ئاققىزىنىڭ قولـ-نى ئاستا تۈتۈپ مېھرى بىلەن سىقتى، شاپاق دوپپىسىدىن بىرمۇنچە پۇللارنى سۇغۇرۇۋېلىپ سېخىيلىق بىلەن رەمچىنىڭ ئالدىغا قويدى.

ـــ ئەمدى ئۇجمىلىك باغقا بارامدۇق؟ ـــ دېدى باتۇق رەمچىنىڭ ئالدىدىن ئۇزىغاندىن كېيىن.

ـــ ئۇ يەردە نېمە بار؟ ـــ ئاققىز باتۇقنىڭ كۆزىگە نازاكەت بىلەن قارىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ ھاياجان ئىلكىدىكى پۈتۈن تۇرقىنىڭ نۇرا-

نىلىقى تەڭداشسىز ئىدى.

ـــ ھەممە نەرسە بار، ـــ دېدى باتۇق ئۇنىڭ قولىدىن ئاستا تارتىپ، ـــ يۈر، ھېرىپمۇ كەتتىڭ، ئازراق ئارام ئالايلى، ئۇ يەردە مەي باغلاپ پىشقان ئۈجمە بار، يۇمشاق ئەشمە قۇم بار، كىشىلەر ئۇ يەرنى «ھۇرۇن باغ» دەيدۇ.

ئۇلار ئۈجمىلىك باغقا كەلدى، بۇ يەر خېلىلا سالقىن ئىدى. تاۋاپچىلارنىڭ بەزىلىرى ئېرىق بويىدىكى قۇمىلاڭ ئۈستىدە سوزۇلۇپ ئۇخلاۋاتاتتى، بەزىلىرى ئۇ يەردە ـ بۇ يەردە توپ بولۇشۇپ دۇدۇيزە، دامكا ئوينىشۋاتاتتى. باتۇق بىلەن ئاققىز باغنى ئايلاندى، بىردەم ئۈجمە قېقىپ يېدى، ئاندىن يوغان بىر تۈپ ئۈجمىنىڭ ئاستىغا كېلىپ ھاردۇق ئالدى. باتۇق يۇمشاق توپا ئۈستىگىلا سوزۇلۇپ ياتتى، يېنىپلا ئۇزاق ئۆتمەي ئۇيقۇغا كەتتى، ئاققىزمۇ ئۈجمىنىڭ سوغۇق، يېنىرىك غولىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ تاتلىق ئۇخلىۋاتاتتى ...

3

باتۇق قاتتىق بىر تېپىكتىن گويا ئۇركۈپ كەتكەن كېيىكتەك ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بېشىدا ئىككى ساقچى دېۋەيلەپ تۇراتتى، ئاققىز ئۈجمىنىڭ غولىنى قۇچاقلاپ يىغلاۋاتاتتى. باتۇق كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ئەتراپىغا سەگىرەپ قارىدى، شۇ چاغدىلا ئۇ ئۆزىدىن ئون قەدەم نېرىدا سوغۇق ھىجىيىپ، تەكەببۇرانە قىياپەتتە تۇرغان ھاپىز خوجا بىلەن قاسىم كاناينى كۆردى.

ـــ شېرىن ئۇيقۇڭنى بۇزۇۋەتتۇق، باتۇق، ئەپۇ قىلغىن ... ـــ ھاپىز خوجا شۇ گەپنى قىلدى ـ دە، ئاغزىنى كالچايتىپ تولىمۇ ناساز كۆلدى.

ـــ نېمە قىلماقچىسەن؟! ـــ باتۇق قاپقىنى شۇنداق چىڭ تۇردىكى، پىشانىسىدە چىمچىلاق قولدەك قاپارتما پەيدا بولدى. ھاپىز خوجا سىپايىگەرچىلىك بىلەن گەپنى يېراقتىن ئەگىتتى:

ـــ نېمە قىلماقچىدۇق؟ خۇدا ساڭا شەپقەت قىلىپ بۇگۈن ھەزرەت سەيلىسىگە ئەكەپتۇ، ئەمدى بىز مەرھەمەت قىلىپ ئۆز جايىڭغا ئاپىرىپ قويماقچىمىز!

باتۇق ئۇنىڭ نەجىس ئىچكى دۇنياسىنى بەش قولدەك بىلەتتى، شۇڭا ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ئاققىزنىڭ قولىدىن تارتىپ ساقچىنىڭ ئالدىدىن قاچتى. ھاپىز خوجا بىلەن قاسىم كاناي ئالتاغىل ۋارقىردى، ساقچىلار قوغلىدى، ياشراق بىر ساقچى ئېتىلىپ بېرىپ ئاققىزنىڭ بىلىكىگە ئېسىلدى، ئاققىز تارتىشتى، باتۇق بىر مۇشت بىلەن ساقچىنى پىرقىرىتىۋەتتى، يەنە قاچتى، بارغانسېرى يىراقلاشتى، دەل شۇ چاغدا «پاك» قىلغان بىر ئاۋاز ئۇجمىلىك باغنى لەرزىگە سالدى، ئاققىز قاتتىق چىرقىرىدى، ئاۋازى ئۆلۈم ئالدىدىكى كېيىكنىڭ بوزلىشىغا ئوخشايتتى. باتۇق شىددەت بىلەن ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىدى، ھاپىز خوجا تاپانچىسىنى سىلاپ، كۆزىنى تۇمارچە قىسقان ھالدا ھەجىيىپ تۇراتتى، قاسىم كاناي ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ بىر نەرسىلەرنى دەۋاتاتتى، ئاققىزنىڭ نازۇك بارماقلىرى باتۇقنىڭ ئالقىنىدىن ئاستا ـ ئاستا ئاجرىدى، سوۋۇشقا باشلىغان تېنى يەرگە گۈپپىدە يېقىلدى، ئۇ زەئىپ ئىڭىراش ئىچىدە ئىككى قېتىم تولغاندى. كۆزىنىڭ قارىسى كېڭىيىپ، ئاخىرقى ئىككى تامچە ھەسرەتلىك يېشى چوڭقۇر چاناقلىرىدا لىغىرلاپ قالدى، ئۇنىڭ باتۇققا تىكىلگەن خۇنسىز كۆزلىرىدە خۇشاللىق، قايغۇ ۋە ئاللىقانداق چەكسىز ئارمانلار ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل مۇرەككەپ ھېسسىيات قېتىپ قالغاندى ...

ئاققىزنىڭ بەدىنىدىن تېخىچە قان ئېقىۋاتاتتى، باتۇقنىڭ كۆڭلى ئايىنىدى، ئۇ بۇلدۇقلاپ ئېقىۋاتقان قېپقىزىل، ئىسسىق ئادەم قېنىنى تۇنجى قېتىم مانا شۇنداق يېقىنلا يەردىن كۆرۈۋاتاتتى، ئۇنىڭ تېنى شۇركۈندى، يۈرىكى دەسلەپ ئېغىپ، تىترىدى، كېيىن ئاستا ـ ئاستا قېتىپ قالدى. ئاققىزنىڭ يۈزىنى، ماڭلىينى، چېچىنى سىلىدى. قان ئېقىۋاتقان بېقىنىنى تۇتتى. ئوق ئاققىزنىڭ ئاچىقىنىغا تېگىپ جىگە-

رىنى بۆسۈپ چىققانىدى، مەھبۇبسىنىڭ ئىسسىق قېنى ئەمدى باتۇق-
نىڭ بارماقلىرى ئارىسىدىن ئېقىشقا باشلىدى، ئۇ قان سىرغىپ تۇرغان
بارماقلىرىنى ئاستا پۈكتى، مۇشتۇمىنى چىڭ تۇتۇپ بىردىنلا لەڭ
ئۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى، ئاققىزىنىڭ ئۈزۈن كىرپىكلىرى سايە تاشلاپ
تۇرغان ئاپئاق يۈزىدىن ئاخىرقى قېتىم كۆزىنى ئالدى. شۇ تاپتا ئۇ-
نىڭ قىزغان قېنى تومۇرلىرىدا شۇۋۇلدايتتى، دەقىقە ئىچىدە يۈز
بەرگەن بۇ پاجىئەدىن ئۇنىڭ گۆسمۇستەك غولى لەرزىگە كەلگەن ئە-
دى. ئۇ ئالدىرىماي كۆڭلىكىنى سىلىپ ئاققىزىنىڭ ئۇستىگە ياپتى، ئۇ-
نىڭ كۆڭلەكسىز بەدىنى قىيپاش چۈشكەن كۈن نۇرىدا مستەك پار-
قىرايتتى، بىلەك ۋە كۆكسىدىكى سىمىز بۇلجۇڭلىرى تۇگۇر ـ تۇگۇر
بۆرتۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ شۇ تۇرقىدا نامايان بولغان بەستلىك
قەددى ـ قامىتى خۇددى چارەك ئەسىرلىك چىنارغا ئوخشايتتى ...

باتۇق ئۇسسىغاندەك بولدى، تامىقى قۇرۇدى، ئاغزىدىكى جىمى
ھۆللۈكنى تىلىغا يىغىپ يۇتقۇنىدى، ئۇ بەكلا جىددىيلىشىپ كەتكەن-
لىكتىن يۈزلىرى ئېسىلىپ ھۆمۈدەپ كەتتى، ئۇ ئاخىرقى غەيرىتىنى
يىغىپ جەسەتتىن تەستە ئاجرىدى، ئارقىغا بىرنەچچە قەدەم سىلجىپ
ھاپىز خوجىغا قادالدى، ھاپىز خوجىنىڭ شۇملۇق چىقىپ تۇرغان
كۆزلىرى شۇ تاپتا باتۇققا خۇددى دوزاخنىڭ روجەكلىرىدەك بىرگە-
نىچلىك كۆرۈنۈپ كەتتى.

ھاپىز خوجا سەل ئالاقزادە بولدى، باتۇقنىڭ كۆزىدىن چاچراۋاتـ
قان ئۇچقۇن ئۇنىڭ بەدەنلىرىنى كۆيدۈرگەندەك قىلدى، ئۇ ھودۇقۇپ
قاسىم كاناي بىلەن ساقچىلارغا قاراپ ۋارقىرىدى:

ـــ نېمە قاراپ تۇرۇشسەن، باغلا ئۇنى! ـــ ھاپىز خوجىنىڭ ئاۋا-
زى دەز چىنىدەك جىغىلدايتتى.

ئىچىگە لىققىدە ئاچچىق يۇتۇۋالغان باتۇق شۇ تاپتا ھېچ نەرسىدىن
قورقمايتتى.

ـــ باغلا؟! ـــ باتۇق مەسخىرىلىك سوئال بىلەن ھاپىز خوجىغا
تىكىلدى ۋە چاقماق تېزلىكىدە ئوق يىلاندەك ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ

گېلىدىن قارماپ تۇتتى، تىرناقلىرى ئۇنىڭ بويۇن ـ پاتاڭلىرىغا كىرىشىپ بىرەمدىلا ئۇنى خارقىرىتىپ قويدى. قاسىم كاناي بىلەن ئىككى ساقچى باتۇققا تەڭلا يېپىشتى، قېرى ساقچىنىڭ خېلى گۈمپىسى بار ئىدى، ئۇ قولىنىڭ پوكىنى بىلەن باتۇقنىڭ ئارقا مېڭىسگە شىددەت بىلەن بىرنى ئۇردى، باتۇقنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ ھالسىرىدى، شۇ ئەسنادا ھاپىز خوجىمۇ ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن بوشاپ ئوڭ پۇتى بىلەن جان يېرىگە قاتتىق تىزلىۋەتتى، باتۇق باغلاقلىق چۇشكەن شىرەك يۇلقۇنۇپ ـ يۇلقۇنۇپ ئاخىر يېرىم ھوشسىزلىنىپ قالدى ...

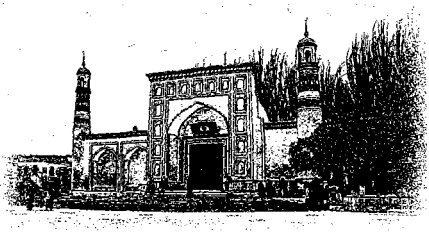
بۇ چاغدا بايىقى ئوق ئاۋازىدىن ئۇركۈپ تەرەپكە قېچىپ كەتكەن كىشىلەر ئەمدى ئادەم ئۆلگەنلىكىنى كۆرۈپ بىردىن ـ ئىككىدىن يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىغانىدى. ئۇلار ھەيرانلىق، ۋەھىمە ئىچىدە دەسلەپ كۇسۇرلاشتى، كېيىن ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ سۆزلەشتى :

— نېمە بوپتۇ ؟
— كۆرمەمسەن!
— ئادەم ئۆلۈپتۇ ...
— كىم ؟
— كىملىكىنى كىم بىلىپتۇ!
— كىم ئېتىپتۇ ؟
— ھېلىقى ...
— چوڭ جۇيزىنىڭ باشلىقى ...
— سېرىق جوھۇت! ....
— تىش ...
— جېنىڭدىن تويدۇڭما ؟
— قارا، ئۇنىڭ زوراۋانلىقىنى!
— بۇ دۇنيانىڭ ئىگىسى يوقما ؟!
— ئادەمنىڭ قەدرى شۇنچىلىكما ؟!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ چۈجىنىڭ بوينىنى يۇلغاندەك ...
ـــ چامغۇرنىڭ كۆكىنى كەسكەندەك ...
ـــ ئاناڭنى ! ...
ـــ قاراپتۇر، بۇ خۇدالىق ئالەم. ئادەمنىڭ خۇنى بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى ئۆز شۇمپەنىنىڭ جېنىنى ئالماي قويمايدۇ.
ـــ ئاستا ...
ـــ ھەي، ئاۋۇ يىگىت كىم ئىكەن؟
ـــ رەھمەتلىكنىڭ ئېرى ...
ـــ كاساپەت، قاپلاندەك كۈچى بار ئىكەن!
ـــ نېمىسىنى دەيسەن، خارقىرىتىپ قويدى ...
ـــ ئەنە باغلاپ ئەكەتتى ...
ـــ كىم دېدىڭ؟
ـــ باتۇق ...
ـــ ھە؟ باتۇق سىلىڭ؟!
ـــ شۇنداق، باتۇق سىلىڭ!

قۇياش پاتتى، ئۇنىڭ ئاداققى قىزغۇچ نۇرلىرى پارچە ـ پارچە بۇلۇتلار مەڭزىدە قىپقىزىل ئەڭلىك بولۇپ قالدى.

ئىككىنچى باب

ھەپسىدىكى سىرداشلار

دۇشمىنىڭگە ھال ئېيتما، كۈلگۈسى كېلۈر،
دوستۇڭدىن سىر ئايىما، بىلگۈسى كېلۈر.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

بازار كۈنى ئىدى. يىراق ـ يېقىندىن كەلگەن دېھقانلار شەھەرنىڭ تۆت دەرۋازىدىن ئۈزۈلمەي كىرىشكە باشلىدى. سارايلار ئات ـ ئۇلاغلارغا تولدى، رەستىلەر سودا ـ سېتىق بىلەن جانلاندى، ھېيت ـ گاھ مەيدانىمۇ ئېلىپساتارلارنىڭ مىغ ـ مىغ قاينىمىغا ئايلاندى.

قەدىمدىن تارتىپ ھۈنەر ـ كەسىپ، سودا ـ سېتىقنىڭ كانى بولغان بۇ شەھەر شۇنچە كاتتا مالمانىنى ئۆز باغرىغا سىغدۇرۇپ جىمى كارامىتىنى نامايان قىلماقتا. ناۋايلار بېشىغا قوندۇرۇۋالغان تەۋەڭ بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا شۇڭغۇپ يۈرۈپ ۋارقىرايتتى:

ـــ تونۇرى سېغىزدىن، خېمىرى مېغىزدىن، سوقمىچاق ئېتىزنىڭ، مارجان بۇغداينىڭ ...

سامسىپەزلەر پەشخۇندىكى گۆشگىردىلەرنىڭ چۈننىنى قورۇپ ئولتۇرۇپ خېرىدار چاقىراتتى:

ـــ دەريا ياغ ـ دەريا ياغ، ياغ يەپ يالىڭاچ يات ئوغۇل باللا ...

بىر ـ بىرىگە يانداش قويۇلغان كۆك سايۋەن ئاستىدىكى ئىككى

باققالنىڭ ئاۋازى يېقىملىق ھەم تولىمۇ ساز ئىدى، بىرى يېڭى چىققان چىلگە تاۋۇزنى تىلىملاپ تۇرۇپ ۋارقىراۋاتاتتى :

ـــ دورا تاۋۇز ... ئەدرەك تاۋۇز ...

يەنە بىرى يوغان سېۋەتتىكى قارا توغاچنى قوتاز قۇيرۇقى بىلەن يەلپۈگەچ :

ـــ جەننەتنىڭ مېۋىسى بۇ، ئوغۇل بالىلا! ئۆزۈڭ يەپ ئۆزۈڭ داكىلا! ... ـــ دەيتتى.

دوغاپچىلارنىڭ قولىدىكى تۆمۈر ۋاشاق مۇز ئۇستىدە ئوينىماقتا، بازارچىلار قاتار قويۇلغان ئۈزۈن ئورۇندۇقلارغا سىغماي ساغرىسىنى يەرگە يېقىپ ئولتۇرۇپ دوغاپ جولاپ ئىچەتتى، ئۇششاق مۇزلارنى دەسلەپ شۇمۇپ، كېيىن كورۇسلىتىپ چاينايتتى. لەگمۈگچىلارنىڭمۇ غالتىكى خېرىدارلارنىڭ كۆپلۈكىدىن كۆمۈلۈپ قالغان، ياشلار تۈگۈل قېرى چاللار، مومايلارمۇ غالتەكنىڭ يېنىدا مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ بىر-لىدىكى زاغرىنى ساپال ھېجىرلاردىكى لەگمۈگنا چىلاپ كۆزىدىن ياش چىققۇچە ئاچچىق سۆمۈرۈپ مەززە قىلىشاتتى.

شەھەر ئۆزئارا سىكىشىپ كەتكەن قىيقاس ـ چۇقان، ۋاڑ ـ ۋۇڑ بىلەن توشقان، شەھەر ئاسمىنى بولسا خۇددى ئىس ـ تۈتەكتەك كۆ-تۈرۈلۈۋاتقان چاڭ ـ توزاندىن كۈن نۇرىنى تۇسقۇدەك قېلىن بىر قەۋەت پەردە ھاسىل قىلغانىدى. تىرىكلىك كويىدا قىمىلداپ يۈرگەن ئادەملەرنىڭ كۆپلۈكىدىن بازارنىڭ رەتسىز، قاينىاقلىقىدىن شەھەر ھالسىراپ قالغانىدى ...

پېشىندىن سەل ئۆتكەندە ھېيتگاھدا مۇنداق بىر خەۋەر تارقالدى :

«يارباغ دەرۋازىسىدا بىر كارامەت پەيدا بوپتۇ، يائاللا، كۆرگەنلەر دەرماندا، كۆرمىگەنلەر ئارماندا قالدۇ!»

كىشىلەر قىزىقسىندى، «كارامەت» نى كۆرۈشكە ئالدىرىدى، ئىكـ-كىلەپ ـ ئۇچلەپ يارباغ دەرۋازىسى تەرەپكە قاراپ سىلجىدى. بۇ يەردىمۇ ئادەملەر قىم ـ قىم ئىدى، ھەر خىل ياش، ھەر خىل جىنس،

ھەر خىل كىيىمدىكى كىشىلەر تۆمۈر قاپقىلىق قارا دەرۋازىغا قاراپ تۇرۇشاتتى. دەرۋازىنىڭ ئوڭ قانىتىغا باتۇق مىخلانغانىدى. ئۇنىڭ ئوڭ قۇلقىنىڭ سۈپرىسىغا قېقىلغان يەتتە سانتىمېتىرلىق مىخ يېرىمى غىچە كىرىپ، بېشىنى شۇ تەرەپكە قىيسايتىۋەتكەن، ئىككى قولىمۇ تازا كېرىلدۈرۈپ، ئالقىنىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىن مىخلانغانىدى. ئۇنى ئاز دېگەندەك، بېغىشىغا سىلىنغان چەمبەر ھالقىمۇ دەرۋازىغا مىخلىۋېتىلگەن. باتۇقنىڭ قولىدىن ئاققان قان مەڭزىنى بويلاپ سىرغىۋاتاتتى، ئالقىنىدىنمۇ توختىماي قان ئېقىۋاتاتتى. باتۇقنىڭ باش تەرىپىگە «بۇلاڭچى»، «قاچقۇن» دېگەن يوغان خەتلەر يېزىلغان قەغەز چاپلاپ قويۇلغانىدى. باتۇقنىڭ بۇ ھالىتى بەزىلەر ئۈچۈن ئويۇن ۋە كۈلكە، بەزىلەر ئۈچۈن ئازاب ۋە غەزەپ بولۇۋاتاتتى. بەزىلەر «توۋا!» دەپ ياقىسىنى چىشلىسە، بەزىلەر «خوپ بوپتۇ!» دەپ ھىجىيىشاتتى. باتۇق نېمە ئۈچۈندۇر ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرگە تىكىلىپ قارىمايتتى، ئۇنىڭ غەزەپ ۋە ئەلەمدىن كېڭىيىپ كەتكەن كۆز قارىچۇقى ئىككى يېنىدا بېزىرىپ تۇرغان ساقچىلارغىلا قادالغانىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايى سەل تاتىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن كۆزلىرىدىن نەشتەردەك ئۆتكۈر بىر ئۇچقۇن چاقناپ تۇراتتى...

كىشىلەر تەۋرەشكە باشلىدى، يېڭى كەلگەنلەر ئارقىدىن ئىتتىرىپ ئالدىدىكىلەرنى قىستاپ كەلدى. باتۇقنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرغان ساقچى مىلتىقلىرىنى شاراقلىتىپ كىشىلەرگە ھەيۋە قىلدى، كىشىلەر يەنە داجىدى. باتۇقنىڭ سول تەرىپىدە تۇرغان ئۇزۇن پاچاق ساقچى قولىدىكى تۈنكە كانايىنى ئاغزىغا توغرىلاپ بازارچىلارغا ۋەز ئېيتىشقا باشلىدى:

ـــ خالايىق! بۇ گۇناھكاردىن ئىبرەت ئېلىڭلار! كىمكى بۇ بۇلاڭچى قاچقۇنغا ئوخشاش ...

ئۇنىڭ سۆزىنى يۇقىرى تەرەپتىن كەلگەن دۇمباق بىلەن سۇنايىنىڭ شادىيانە ئاۋازى بېسىپ كەتتى، كىشىلەرنىڭ دىققىتى بىردەملىككە شۇ

تەرەپكە ئاغدى. ئىككى گەز ئۇزۇنلۇقتىكى ئېلان تاختىسىنى ئېگىز كۆتۈرگەن نىمكەش چاپانلىق، تاز چىراي بىر ئادەم دۇمباقچى بىلەن سۇنايچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا گىدىيىپ دەرۋازا تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتى. ئۇنىڭ ئىسمى توختاق بولسىمۇ، لېكىن شەھەردىكى چوڭ ـ كىچىك ئۇنى «قاچ ـ قاچ تاز» دەپ ئاتايتتى. بۇ لەقەمگە ئۇنىڭ ئۆزىمۇ كۆنۈك ئىدى. لەقەمنىڭ قويۇلۇشىدا مۇنداق بىر قىزىق ئارقا كۆرۈنۈش بار ئىدى: 1936 ـ يىلى شەھەردە تۇنجى قېتىم «چاپايۇن» ناملىق كىنو قويۇلغاندا، توختاق جاھاندىن خەۋىرى يوق، كەپسىز بىر يىگىت ئىدى. شۇ كۈنى ئۇ بىرنەچچە ئاغىنىلىرى بىلەن كىنوغا كىرىپ ئېكرانغا يېقىن ئولتۇردى، كىنو باشلىنىپ مەلۇم يەرگە كەلگەندە ئېكراندا تۈيۇقسىز قىلىچ ئوينىتىپ «ھۇررا» بىلەن يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئاتلىق ئەسكەرلەر پەيدا بولدى، توختاق بۇنى كۆرۈپلا ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە: «قاچ ـ قاچ! كاللاڭنى ئالىدۇ، قاچ!» دېگىنىچە ۋاراقراپ ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى، ئۇنىڭ ئەنسىز، ۋەھىمىلىك ئاۋازى باشقىلارنىمۇ چۆچۈتۈپ ئۆرىتۈپە قىلىۋەتتى. ئۇلار كۆگەن كىشىلەر كىچىككىنە ئىشىككە قاپلاشتى، قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈلدى. ئەگەر كىنو مېخانىكى بىلەن خىزمەتچىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ چۈشەندۈرمىگەن بولسا بىرنەچچە ئۇششاق بالا قىستاڭچىلىقتا دەسسەپ جېنىدىن ئايرىلغانمۇ بولاتتى. لېكىن ئۇلار تېزلا تىنچىشتى. ھەتتا بىرەر سائەت ئۆتمەيلا ئۆزلىرىنىڭ نادانلىقىدىن قاتتىق خىجىلمۇ بولۇشتى. ئەنە شۇ كۈنى كەچتە كىشىلەر توختاققا «قاچ ـ قاچ تاز» دېگەن لەقەمنى قويۇپ قويغانىدى.

ئېلانچىلار دەرۋازىنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختىدى، بۇنداق كۆپ ئادەم توپلانغان سورۇنلار ئۇلار ئۈچۈن تۇتىيا ئىدى. ئۇلار دەسلەپ دۇمباق بىلەن سۇنايىنى راسا ئەۋجىگە چىقاردى. ئارقىدىن ئاستا ـ ئاستا پەسكويغا چۈشۈپ، توختاق ئالدىغا چىقتى، ئۇ گۈرەنلىرىنى كۆپتۈرۈپ ۋارقىرىدى:

ـــ بۇرادەرلەر! بۇگۈن ياربـاغ دەرۋازىسىنىڭ تېشىدا، سوۋگراژدانلار كۈلۈبىدا ئاۋازلىق كىنو قويۇلىدۇ. كىنو ئىسمى «پاقا چوكان»، تامامى سوقۇش، ۋاقتى قىيام سائەت سەككىزدە. گازىر ـ پۇرچاق ئۆزۈكلەردىن، ئەمما لېكىن، ئېشەك ـ تەخەيلەرنى ئۇستەل ـ ئورۇندۇقلارنىڭ پۇتىغا باغلاشقا بولمايدۇ، گۇم ـ گۇم قىلسا قورقماڭلار، ئۇ تامدىكى سۇرەت! كۆرۈشكە ئالدىراڭلار، بۇرادەرلەر، ئالدىراڭلار! ...

ئۇ ئېلاننى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىماقچى بولۇۋىدى، بايىقى ئۇزۇن پاچاق ساقچى چىرايىنى سەت پۇرۇشتۇرۇپ گۆلەيدى، ئارقىدىن مىلتىنىڭ ئۇچىنى شىلتىپ جىملەپ قويدى. ئېلانچى شاۋقۇنسىزلا غىپىدە تىكىۋەتتى. شۇ ئەسنادا يىراقتىن «پوش ـ پوش» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى، بازارچىلار ئىككى يانغا بۆلۈنۈپ يول ئاچتى، شەھەر ئىچىدىن دەرۋازىغا قاراپ ئاتلىق كېلىۋاتقان ھاپىز خوجا كۆرۈندى. تۆت پاقالچىقى قارا ـ قۇرا ئارغىماق ئۆز يورغىسىنى بۇزماي سالماق تۇياق يۆتكەيتتى. كۆموش جابدۇقلۇق ئېگەر ئۈستىدە غادىيىپ ئولتۇرغان ھاپىز خوجا بۇگۈن يەڭلىرىگە شىپال قويۇپ ئامبرىكىنىڭ قارا موۋۇ-تىدىن تىكىلگەن ھەيۋەتلىك ساقچى فورمىسىنى كىيىۋالغانىدى. ئۇ باتۇقىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ئاتىنى توختاتتى، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى. ھاپىز جۈيجاڭ لېۋىدىكى يىرىم ـ يارتا كۈلكىسى بىلەن كۆزىدىكى شۇملۇقنى يوشۇرماقچى بولدى. باتۇق ئۇنىڭغا كىرپىك قاقماي غەزەپلىك تىكىلدى، ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى تۇرقىدىن يۇرىكىدىكى قەيسەرلىكنىڭ قىلچە سۇسلاشمىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ھاپىز جۈيجاڭ باتۇقتىن كۆزىنى ئالدى، قاشلىرىنى يىمىردى، دەستىسگە سەدەپتىن كۆز قۇيۇلغان قوش تىللىق قامچىسىنى چىڭ سىقىملىدى، كېيىن بىردىنلا بېشىنى سىلكىپ بۇراپ ئۇزۇن پاچاق ساقچىغا قارىدى. ساقچى كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ دىققەتتە تۇردى. ھاپىز جۈيجاڭ قامچىنىڭ ئۇچى بىلەن باتۇقنى بوشىتىش تۇغرىسىدا

ئىشارەت قىلىپ قويۇپ ئارغىماقنىڭ بېشىنى بۇرىدى، قۇلا ئارغىماق تىزگىن سىيرىپ، قۇلاقلىرىنى شىڭشايتىپ يۈرۈپ كەتتى.

2

باتۇقنى كەچكىچە سازايى قىلدى، تىللىدى، دۆشكەللىدى، ئۇردى. پەقەت گۇگۇم چۈشكەندىلا ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىنىڭ جەنۇبىي هويلىسىدىكى 7 ـ نومۇرلۇق كامېرغا تاشلاپ قويدى. باتۇق مانا شۇ كۈندىن باشلاپ بۇ دۇنيانى تەرك قىلغاندەك يېگانە بولۇپ قالدى. ئۇ-نىڭ ئەتىدىن ـ كەچكىچە كۆزىگە چېلىقىدىغىنى ۋە قۇلقىغا كىرىدىغىنى تۇرمە باشلىقى لیۇ خەندۇڭ بىلەن گۇندېپاي سايىم كېپەكباش-نىڭ يىرگىنچلىك تەلەتى ۋە تەلۈلەرچە قەبىھ ئاۋازلا ئىدى.

لیۇ خەندۇڭنىڭ ئېقى كۆپ، قارىسى ئاز پۇلتىيىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن هەمىشە شۇملۇق يېغىپ تۇراتتى. پەۋاز قاپاقلىرى ئۇس-تىدە قاشنىڭ ئىزىمۇ كۆرۈنمەيتتى. قېشى ئورنىدا پەقەت بىرنەچچە تال سېرىق تۈك دىردىيىپ تۇراتتى. ئۇستىگە قاڭتىيىپ كەتكەن بۇر-نىنىڭ تۆشۈكىدىن بىر تۇتام تۈك چىقىپ قالغانىدى، كېلەڭسىز ئاغ-زى شىرداق يۈزىنى قۇلقىنىڭ تۈۋىگىچە قىستاپ بارغانىدى، ئۇ ئاشۇ ئاغزى بىلەن ئەتىدىن ـ كەچكىچە تۇرمە قورۇسىدا خۇددى ئەركەك غازدەك سەت كاركىراپ، كەلسە ـ كەلمەس ۋالاقشىپ يۈرەتتى ....

تۇرمىگە دەسلەپتە كىرگەنلەر بەزى ساددا خىياللارغا بېرىلىپ بالا-دۇررىق قويۇپ بېرىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، لېكىن كونىلارنىڭ بۇنداق تۇرمىلەرگە قارىتا كۆزقارىشى خېلى چوڭقۇر. ئۇلارنىڭ هاجەتخانا ۋە كامېر تاملىرىغا سېغىز ياكى كۆمۈر بىلەن يېزىپ قويغان بۇنداق خەتلىرىنى هەمىشە كۆرگىلى بولاتتى:

«بۇرۇن كىرگىنى، كېيىن كىرگىنى، ئىلگىرى ـ كېيىن هەممىسى كىرگىنى! ئۆلۈپ چىققىنى، تىرىك چىققىنى، ئىلگىرى ـ كېيىن هەم-

مىسى چىققىنى ! ... »
يەنە شېئىرلارمۇ يېزىلىپ قالاتتى :

«باھار ئۇيقۇسىدا تاڭ ئاتقانىنى سەزمەيسەن،
ھەر تەرەپتىن ئىت ھاۋشىغانىنى ئاڭلايسەن.
ئۆتتى كۈنلەر، ئۆتتى ئايلار، ئۆتەر يەنە تالاي يىللار،
شۇ پېتىچە ئۆتەرسەن، ھايات لەززىتىنى كۆزمەيسەن! ... »

باتۇقمۇ دەسلەپ بەزى خام خىياللاردا بولدى، بۇگۈن يە ئەتە بۇ يەردىن چىقىپ كېتىدىغاندەك، قويۇۋەتمىسە قېچىپ كېتىدىغاندەك يې-نىك تۈيغۇلاردا بولدى. لېكىن، كۆز ئالدىغا ھاپىز خوجىنىڭ شۇم ئەگىز تەلەتى بىلەن تۇرمە باشلىقىنىڭ غالجىر قىياپىتى كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئاسانلىقچە قويۇۋەتمەيدىغانلىقىنى، ئەتراپى ئېگىز ھەم قېلىن تاملار بىلەن قورشالغان، تۆت بۇرجىكىدە كۆزىتىش پوتەيلىرى بار سۈرلۈك بۇ تۇرمىدىنمۇ ئوڭايلىقچە قېچىپ بولمايدىغانلىقىنى ئاستا ـ ئاستا چۈشەندى. تۇرمىنىڭ بىر خىل رېتىمدىكى مەنىسىز، خورلۇق تۇرمۇشى ئۇنى تۈيدۇرماي ئۆز ئىلكىگە ئالدى. كىچىكىدىن تارتىپ تەبىئەتنىڭ كەڭ ۋە گۈزەل قوينىدا، كىشىلىك ھاياتنىڭ تىنچ ۋە شىددەتلىك ئېقىنلىرىدا گويا لاچىنەك پەرۋاز قىلىپ، كېيىك ـ توشقانەك ئەركىن، ئازادە تاقلاپ ئۆسكەن بۇ بەڭۈاش يىگىت تۇر-مىنىڭ ئىنسان ئەركىنلىكىنى بوغىدىغان چىدىغۇسىز قىسماقلىرىغا ئاستا ـ ئاستا كۆندى. بۇ كۈنلەردە ئۇ قانچىلىك قىممەتلىك نەرسە-سىنى يوقاتقان بولسا، يەنە شۇنچىلىك قىممەتلىك نەرسىلەرنىمۇ تې-پىۋالدى. بۇنىڭ بىرى، ئەركىن ھاياتنىمۇ ئاسان ئېرىشكىلى بولمايدە-غان باھاسىز بىر سىرداش ئىدى. ئۆزىدىن توقۇز ياش چوڭ بۇ سىرداش باتۇق تۇرمىگە تاشلانغان بىرىنچى كۈنىلا ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ، ھەقىقىي ئاكىلىق مېھرى بىلەن مۇنداق دېگەنىدى :

www.uyghurkitap.com

ـــ يىگىت، تونۇشۇپ قويايلى، مېنىڭ ئىسمىم قۇتلۇق، كىشىلەر «قۇتلۇق ئەپەندى» دەيىشىدۇ. بىز ئوخشاشلا جاھانىڭ سەرسانى! گەرچە يېشىمىز، سەرگۈزەشتىمىز ئوخشىمىسىمۇ، دەرد ـ ھالىمىز، مۇڭ ـ زارىمىز ئوخشاش!

شۇ كۈنى باتۇق قاتتىق ئەلەمدە ئىدى، ئەلەمدىن يۈرىكى يېغىلاۋاتاتتى، شۇڭا ئاغزى گەپكە كەلمەي، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ كۆزلىرىگە قاراپلا قالدى.

ئۇلار ئەتىسى، ئۆگۈنى، ئىندىنى يەنە كۆرۈشتى، ھەر كۆرۈشكەندە قۇتلۇق ئەپەندى يەنە شۇنداق كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان يېقىملىق سۆزلەر بىلەن باتۇقنى بەزلىدى، باتۇق پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارالغان كۈچلۈك بىر ھېسسىيات بىلەن قۇتلۇق ئەپەندىگە ئېجىل بولۇپ قالدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ يوغان، دۈگىلەك كۆزلىرىدىن ئاجايىپ بىر خىل كۈچ ـ قۇدرەت سېزىلىپ تۇراتتى، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ سالۋاراپ كەتكەن سوزۇنچاق ئات يۈزىمۇ كىشىلەردە جىددىي ھەم سەمىمىي تەسىرات قالدۇراتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇزاق يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلىغاچقا ناتىقلاردىن ئىدى. ئۇ سۆز قىلغاندا مەنىسى قىسقا، قەسىدىلىرى ئۇزۇن، ئورۇنسىز گەپلەرنى قىلمىشنى خالىمايتتى. ئۇنىڭ گەپلىرىدىن ھايات سەۋداسى، ئىستىقبال قايغۇسى تۆكۈلۈپ تۇراتتى...

ئۇلار ھەر كۈنى ھاۋالىنىش ۋاقتىدا ئۇچرىشالايتتى. مانا، بۈگۈنمۇ ئۇچرىشىدىغان ۋاقىت ئاز قالدى. ھاۋالىنىش نۆۋىتى 7 ـ كامېرغا كەلدى. باتۇق ھاۋالاندۇرۇشقا بۈگۈنكىدەك تەقەززا بولۇپ كەتمىگەنىدى. قاراڭغۇ، زەي كامېردىن چىقىپ ئۆزىنى تەبىئەت دۇنياسىنىڭ قۇچىقىغا تاشلىغىنىدا ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ھۇزۇرلۇقتىن بېھوش بولۇپ كەتتى.

ئۇلار يېراقتىنلا چىراي ئېچىپ كۆرۈشتى، تام تۈۋىدە بىر ـ بىرىگە يانداش ئولتۇردى، راھەتلىنىپ ئاپتاپقا قاقلاندى. قۇتلۇق ئەپەندى كونىراپ كەتكەن سەندەل كەشنى سېلىپ، ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقىنى

تۇردى، ئىسسىق ئەت توپا ئۇستىگە پۇتىنى ئۇزۇن سۇندى، ئۇنىڭ پۇتى تاپىنىدىن تىزىغچە يارا ئىزلىرى بىلەن تولغانىدى. باتۇق كۆرۈپلا ئەندىككەندەك سورىدى:

— قۇتلۇق ئاكا، پۇتىڭىزغا نېمە بولغان، نېمىدېگەن كۆپ تاتۇق بۇ؟ كېچىكىڭىزدە كۆيۈپ قالغانمۇ — يە؟

— جازانىڭ چېچەكلىرى بۇ، ئۇكام، — دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ ساددا سوئاللىرىغا ئىچىدە كۈلۈپ، — جاللاتلارنىڭ جازا قوراللىرىنى سەن تېخى كۆرمىدىڭ، خۇدا ساقلا نېسىپ قىلمىسۇن... بارماقلارنى سقىدىغان قىسقۇچ دەمسەن، تىزلاندۇرۇپ قويىدىغان داشقال دەمسەن، داغلايدىغان تۆمۈر دەمسەن، بۇرۇنغا قۇيىدىغان لازا سۇيى دەمسەن، يەنە تېخى يېڭىدىن ئىجاد قىلغان «شاتۇتنىڭ قوندۇقا چىقىشى»، «ئايروپىلانغا بومبا ئېسىش» دەمسەن، ئىشقىلىپ دۇنيادىكى ئەڭ يامان جازا ئۇسۇللىرىنىڭ ھەممىسى بار. بۇ جاللاتلارنىڭ زالىملىقى تارىختا «كىشىلەرنىڭ قېنىنى بىلەن تۇگمەن چۆرگىلەتكەن» دەپ نام ئالغان ئىراقنىڭ قانخور نايىبى ھوججاج ئەبۇ يۈسۈپ سەقەنىدىنمۇ * ئېشىپ كەتتى! ...

قۇتلۇق ئەپەندى شۇكلەپ قالدى، باتۇقنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ، لەۋلىرى پىر — پىر ئۇچاتتى. ئۇ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئەقىل — ئىدراكى، چىدام — غەيرىتىگە قايىل بولغانىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى ھەقىقەتەنمۇ قەيسەر ئەزىمەت ئىدى، نۇرغۇن قېتىم قىرلىق داشقالغا دەسسەتكەنلىكى، تىزلاندۇرغانلىقى ئۈچۈن ئىككى تاپىنى، تىزى پۈتۈنلەي يارىلىنىپ تاتۇق بولۇپ كەتكەنىدى. قولغا ئېلىنغان ۋاقىتتىكى يىگىرمە كۈندىن ئارتۇق سوراق جەريانىدا يېمەگەن تايىقى، تارتمىغان ئازابى قالمىدى. بىر قېتىم سىم قامچا بىلەن ئەللىكنى ئۇرغاندا، ئۇچسىدىكى تولىما كۆڭلەك قانغا بويىلىپ بەدىنىگە چاپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ ئاغرىقىدىن ئۆلۈپ كەتكىلى تۇرغان ئىدى. ئۇ ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ ئۆلۈمنى ئىزدەيتتى. ئۇ ئۆلۈمنى ئىزدەپ ئۆلۈمگە يۈزلەنگەنىدى. ئۇ ئۆلۈمنى ئىزدەپ ئۆلۈمگە يۈزلەنگەنىدى. ئۇ ئۆلۈمنى ئىزدەپ ئۆلۈمگە يۈزلەنگەنىدى.

---

* ھوججاج ئەبۇ يۈسۈپ سەقەنى — خەلىپە ئابۇلمۇلۇك ئىبنى مەرۋاننىڭ مۇئاۋىن لەشكەر باشلىقى بولغان، ئۇچىغا چىققان زالىم.

كتاب نور يكتى www.uyghurkitap.com

ىنگه پېتىپ كەتتى. شۇ چاغدا غالچىلار ئۇنىڭغا تەنە قىلىپ: «سىنىڭ قانچىلىك قاتتىقلىقىڭنى كۆرۈپ باقايلى!» دەپ ئىككى تال يېتىم قوۋۇرغىسىنىمۇ ئۇرۇپ سۇندۇرۇۋەتكەنىدى. ئۇ ئىككى يىلغا يېقىن ۋاقىت جەريانىدا ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن تالاي قىسمەتلەر توغرىسىدا باتۇققا ھېچ نەرسە دېمىدى. ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن پاجىئەلەر ئارقىلىق ئۇنىڭ سەبىي كۆڭلىنى ئاغرىتىشنى، يۇمران يۈرىكىنى پۇچۇلاشنى خالىمايتتى. ئۇلار بىر دەملىك روھىي جىددىيلىكتىن كېيىن يەنە ئۆز ھالىغا كىلىشتى، ئەتراپىدا ئولتۇرغان، كېلىپ ـ كېتىۋاتقان ھەمراھلىرى بىلەن سالاملاشتى، ئەھۋاللاشتى، كەڭ سەينادا مىدىرلاپ يۈرگەن ئۆزىگە ئوخشاش جىسمانىي زەئىپ، چىرايى مىسكىن مەھبۇسلارنى سالقىن نەزەر بىلەن كۆرەك قىلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرى سەينانىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا پۇتىنىڭ ئۇچىغا قاراپ يالغۇز قەبرىدەك تىك تۇراتتى، ئۇ شۇ ھالەتتە مىدىر ـ سىدىر قىلماي مۇمىيادەك قېتىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئاقىرىشقا باشلىغان چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ پاخپىيىپ كەتكەن، سوۋۇتنىڭ يۇڭ تېرىكىسىدىن تىكىلگەن شىم ـ كەمزۇلى قىرقىلىپ، چەت ـ چۆرىلىرى جۇلجۇللاشقان، بېشىدىكى ئالما ئۇرۇقى مەنپۇ دوپپىسىنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ، جىيەكلىرى تەر ۋە كىردىن قېتىپ كەتكەنىدى. باتۇق بۇ ئادەمگە ئۇزاق قارىدى، ئىچى ئاغرىغاندەك بولىدى، كېيىن قۇتلۇق ئەپەندىدىن ئاستاغىنا سورىدى:

ـــ قۇتلۇق ئاكا، بۇ ئادەم كىم؟ ئېلىشىپ قالمىغاندۇ ـ ھە، بىچارە؟!

قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى:

ـــ ئۇكام باتۇق، دەرد دېگەن بۇ نەرسە ئاخىر بېرىپ ئەلەم بولىدۇ، ئەلەم بېرىپ ئەجەل بولىدۇ. ئۇ ئەنە شۇنداق دەردنى ئىچىگە يۇتۇپ ۋەيران بولغان ئادەم، ئۇنىڭ ئىسمى ھاجى ئورۇس ...

ـــ ھاجى ئورۇس؟ ـــ باتۇق ھەيران بولدى.

ـــ ھەئە، ھاجى ئورۇس، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ۋە كېيىنكى

ئىشلارنى قىسقىچە چۈشەندۈردى، ــ ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى ھاجى ئىسلام ئىكەن، ئۆزى كاتتا سودىگەر، بىر نەچچە قېتىم ئەنجان، قازان، شەمەي، ھەتتا موسكۋاغىچە بېرىپتىكەن، شۇڭا كىشىلەر ئۇنى «ھاجى ئورۇس» دەپ ئاتىۋالغان، ئۆزىمۇ شۇ ئىسىمنى ئىمزا قىلىدىكەن، ئۇ مەندىن بىر ئاي كېيىن 1943 ـ يىلى 11 ـ ئايدا تۇرمىگە چۈشتى، مانا ھازىر بىر يىل يەتتە ئاي بوپتۇ، ئۇ بەكمۇ جىمغۇر، سۈكۈتچان ئادەم، مەنمۇ تېخى يېقىندىلا غىل ـ پال تونۇشتۇم ...

باتۇق تېخىمۇ قىزىقتى، ئۇنىڭ ئۇجۇر ـ بۇجۇرىگىچە بىلىشكە ئالدىرىدى:

ــ ئۇنى نېمىشقا سولاپتۇ، قۇتلۇق ئاكا؟ ئۇ يا بىزگە ئوخشاش يالاڭ تۆش، پاناھسىزلاردىن بولمسا ...

باتۇقنىڭ سۆزى ئاغزىدا قالدى، سايىم كېپەكباش ئالىتاغىل ۋارقىرىدى:

ــ ۋاقىت توشتى! دەرھال كامېرغا كىرىش! ... ھەي، ھاجى ئورۇس! ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن، بۇت قەلەندەرى، ماڭ ـ ماڭە! بېزدىرىپ تۇرماي ئۇۋاڭغا كىر! ...

كەڭ سەينا بىردەمدىلا بوشاپ قالدى.

3

7 ـ كامېرغا ئامەت ياغدى، قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ھاجى ئورۇس مۇشۇ كامېرغا يۆتكەلدى. تۇرمۇشتا بۇنداق تاسادىپىيلار كۆپ ئۇچراپ تۇرىدۇ، تۇرمە ئىچىمۇ بۇنىڭدىن خالىي ئەمەس. بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن بۇرۇن باتۇقنىڭ ئىككى ھەمراھى ۋاقىت ـ قارارى توشۇپ قويۇپ بېرىلدى، شۇ ئارىلىقتا بىر كېچە ـ كۈندۈز ياغقان ئاق يامغۇر بىلەن قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ كامېرى خەتەرلىك بولۇپ قالدى. يەنە شۇ ئارىلىقتا نېمە ئۈچۈنكى ھاجى ئورۇسنىڭ ئوپچى كامېرى تارقاقلاشـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى

تۇرۇلدى. شۇنداق قىلىپ، بىر ھەپتە ئىچىدە بىرى ئوڭدىن، بىرى سولدىن كېلىپ 7 ـ كامبرغا جەم بولۇپ قالدى.

تەقدىرنىڭ بۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن باتۇق بىلەن قۇتلۇق ئەپەندى بەكمۇ خۇشال ئىدى. ئۇلار خۇددى ئۇزاق يىل ئايرىلىپ كەتكەن ئۇرۇق ـ تۇغقانلاردەك مۇڭدىشىپ قانمايتتى، دىلكەشلىك، سىرداشلىق بىلەن بىردەم بولسىمۇ كۆڭۈلسىز تۇرمە ھاياتىنى ئۇنتۇشقا تىرىشاتتى. لېكىن، ھاجى ئورۇس ئۇنداق ئەمەس، يەنىلا كەم سۆز، سۈكۈتچان ئىدى، گويا جىمى جاھاننىڭ غېمى ـ قايغۇسى ئۆز بېشىغا چۈشكەندەك كۆڭلى دائىم پەرىشان يۈرەتتى. ئۇ ھاۋالانغاندا ھېلىقى دەك سەينانىڭ ئوتتۇرىسىدا تىك تۇرۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچىغا قاراپ خىيال سۈرەتتى. كامبرغا كىرگەندە تار ۋە قاراڭغۇ ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىكى زىنغىر پاخلى ئۈستىدە زوڭ ئولتۇرۇپ بېشىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا ئالغىنىچە خىيال سۈرەتتى. ئۇنىڭ قاچان ئۇخلاپ، قاچان قوپقانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ ھالىتى ئۇزاققا بارمىدى، قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنى ئۆز رايىغا قويمىدى، بۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن كەڭ ـ كۇشادە سۆزلىشىش نىيىتىدە گەپنى مۇنداق باشلىدى:

ـــ ھاجىكا، «ئۆچكىنىڭ مويى تۇگىمەس، بەگگىنىڭ ئويى» دەپتىكەن، سىلىنىڭ بۇ خىياللىرىنىڭ باش ـ ئايىغى بارمۇ زادى؟

ھاجى ئورۇس بېشىنى كۆتۈردى، قۇتلۇق ئەپەندىگە سىنچىلاپ قارىدى، ئۇنىڭ گۆشلۈك كۆپمە يۈزى خۇددى قارىداپ كەتكەن ئۆپكىدەك خۇنۇك ئىدى، جىيەكلىرى قىزارغان جاغال كۆزلىرى بولسا سۇ ئۈستىدىكى مايدەك سۇس پارقىرايتتى.

ـــ ئوي دېگەن ئويۇپ يەيدۇ، ھاجىكا، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـــ ئاخىر بېرىپ دەردكە چاقىدۇ! ...

ـــ شۇنداق، ئەپەندىم، ھەممە كىشىنىڭ دەردى بار، دەردى يوق كىشى نەدە بار؟! ـــ ھاجى ئورۇس چوڭقۇر بىر ئۇھسىنىپ ئېغىز ئاچتى، ئۇنىڭ ئاۋازى زەردىلىك ئىدى، ئۇ قۇتلۇق ئەپەندىگە يېقىنراق

سلجىپ داۋام قىلدى، ــ ئەپەندىم، مەن سىلىگە ئېيتسام، دۇنيادا ئۇچ بەختسىزلىك ۋە يەنە ئۇچ دوزاخ بار، ئۇچ بەختسىزلىكنىڭ بىرى، ياش ۋاقتىدا ئاتا ـ ئانىدىن ئايرىلىش، ئىككىنچىسى، ئوتتۇرا ياش ۋاقتىدا خوتۇنىدىن ئايرىلىش، ئۈچىنچىسى، قېرىغاندا بالىۋاقىدىن ئايرىلىش؛ ئۇچ دوزاخنىڭ بىرى، قاپىقى ياماق خوتۇن، ئىككىنچىسى، ئىس يانغان مورا، ئۈچىنچىسى، پۇت قىستىغان ئاياغ! ــ ئۇ يەنە بىر-دىنلا جىم بولدى، قاشلىرىنى يىمىرىپ كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىكتى، كۆزلىرى مۇڭلۇق ئىدى، نەپىسى قىسىلغاندەك ھۆمۈدەيتتى. ئۇ ئۇ-لۇغ ـ كىچىك تىنىپ ئاستا داۋام قىلدى، ــ بىزنىڭ ھازىرقى ھال-مىز ئەنە شۇ، ئەپەندىم، بەختسىزلىكمۇ، دوزاخمۇ، ھەممىسى كەلدى، بىز ھازىر پىلىدىغان شامدەك ئۆچۈش ئالدىدا تۇرىمىز! ــ ئۇ بۇ سۆزلەرنى شۇنچىلىك بىزارلىق، دەردلىك ۋە چىن قەلبىدىن چىققان خاپىلىق بىلەن ئېيتتىكى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ يۈرىكى ئاغقاندەك بول-دى. ھاجى ئورۇسنىڭ جىممىدە يۈرۈپ ھاياتتىن ئاستا ـ ئاستا خوشلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈنى خاۋاترلەندۈرۈپ قويغانىدى.

ــ ئۇنداق ئۈمىدسىزلەنمىسلە، ھاجىكا، ــ دېدى ئۇ ئېچىنىش تەلەپپۇزىدا، ــ ئادەم بالىسى ھېچقاچان ئۆزىگە ئۆلۈم تىلىمەسلىكى لازىم، ھاياتنىڭ، تۇرمۇشنىڭ جىمى گۈزەللىكىدىن ئۈمۈرۋايەت مەھ-رۇم قىلىدىغان ئۆلۈمنىڭ نېمە كېرىكى بار ؟! بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆ-تۈپ كېتىدۇ، بۈگۈن بىزنى قىينىۋاتقان بۇ قاراڭغۇ زىندانلار ھامان بىر كۈنى گۈمران بولىدۇ! كىم بىلىدۇ، ئېھتىمال بىر كۈنلىرى بۇ تۈرمىلەرنىڭ ئورنىدا باغۇبوستانلار كۆكلەر! ئەنە شۇ ۋاقىتتا، بىزمۇ ئەۋلادلىرىمىز بىلەن بىللە بۇ يەرنى سەيلە قىلارمىز! ...

ھاجى ئورۇس بېشىنى ئېغىتتى، ئۇ ئەمدى خېلى ئېچىلىپ سۆزمەن بولۇپ قالغانىدى :

ــ ھەي، ئەپەندىم، ئامەت بىزدىن ئۇزۇكۈگەن، شۇڭا بىز تۆگە ئۈستىدە تۇرساقمۇ ئىت تالاۋىرىدۇ. ئامەت يۇمىلاق، مەينەت يېپىشقاق

ئىكەن، دېمەككى، ئامەت دېگەن بۇ نەرسە دوملاپلا يۇرىدۇ، بەزى كېتىپ، بەزى كېلىپ تۇرىدۇ. مەينەتچۇ؟ ئۇ شۇنداق مەرەزكى، بىر كەلسە چاپلىشۋالىدۇ، ئاسانلىقچە ئاجرىمايدۇ! مانا بىزنى مەينەت باسقان، بولمسا نېمە گۇناھىمىز بار؟! ئېيتىڭلار، زادى نېمە گۇناھىمىز بار؟!

ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، چىرايى سۈرلۈك تۈس ئالدى، كامېر ئىچى بىردىنلا سۈكۈتكە چۆمدى. تۆمۈر چۈشىگلار مىخلانغان ئەينەكسىز پەنجىرىدىن يوغان يېشىل چۈشىنلار گىژىلداپ كىرىپ ـ چىقىپ تۇراتتى. ئۇچ مەھبۇسنىڭ كۆزلىرى بىر ـ بىرىگە سوئال بىلەن تىكىلمىپ قالغانىدى.

ھەمىشە تۆپتۇز يوللاردا مېڭىپ ئادەتلەنگەن كىشىلەر ئۇچۇن بىردىنلا ئەگرى ـ توقاي يوللارغا چۈشۈپ قېلىش ھەقىقەتەنمۇ غەلىتە تۇيۇلىدۇ. ھاجى ئورۇسنىڭ ئەھۋالى ئەنە شۇنداق ئىدى. بىر چاغلار ئۇنىڭ راسا گۇللەپ ياشنىغان، «توپا ئالسا ئالتۇن، كۇل ئالسا كۆمۈش بوپتۇ» دېگەندەك، ئامەت ۋە نۇسرەت يۇزلەنگەن ۋاقىتلىرى بولغانىدى.

1943 ـ يىلى 11 ـ ئايغا كەلگەندە، گويا ھايات ئاستىن ـ ئۇستۇن بولۇپ قارا باسقاندەكلا بولدى، تەقدىر ئۇنى تۇيۇقسىزلا بىر كېچىسى ياش ۋە ئامراق خوتۇنى نازاكەت خېنىمنىڭ ئىسسىق قوينىدىن يۇلۇپ ئېلىپ تۇرمىگە تاشلىدى. ئۇ نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيتتى، پەقەت بىر ـ ئىككى قېتىملىق سوراقتا «شېكىڭ دۇبەن جانابلىرىغا قارشى تۇردۇڭ!» دېگەن گەپلەرنىلا ئاڭلىدى، لېكىن ئۇ ھەرقانچە ئويلاپمۇ بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى، ئاخىر نارازلىق بىلدۇردى، قارشىلىق قىلىدى، نەتىجىسى تاياق ۋە ئازاب بىلەن ئاخىرلاشتى. كېيىن ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ تۆۋەندىكى «جىنايەت» نى تاپشۇردى: «مەن ئەزەلدىن خانىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىغا خىلاپلىق قىلىشقا جۇرئەت قىلمىپ باقمىغان، ئايالىم كەچ كۇرسىغا كىرگەندە مەن ئۇنى تىللاپ قو-

يۇپ جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولۇشۇم مۇمكىن. سىلەرگە مەلۇم، مۇ-سۇلمانلارنىڭ ئايالىرى ئۆزىنى كۆرسىتىپ كەچكىچە تالادا لاغايلاپ يۈرسە بولمايدۇ. ئۇ كەچ كۆرستا ئوقۇيمەن، دەپ ھەر كۈنى ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىم كېلىپ تىللىدىم، ئۇ: «كەچ كۆرستا ئوقۇش شېئىرىڭ بۇيرۇقى، سەن ئۇنىڭغا قارشى چىقماقچىمۇ؟» دېدى. مەن ئۆزۈمنى باسالماي: «ھېلىغۇ شېئىر دۇبەن ئىكەن، ئاسماندىن چۈشكەن شاھنشاھنىڭ بۇيرۇقى بولسىمۇ بارمايمەن! مېنى شېئىر دۇبەن ئۆيلەپ قويغان ئەمەس!» دېدىم، شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز قاتتىق سوقۇشۇپ قالدۇق، مەھەللىدىكىلەر ئاڭلاپ جۈيزىگە مەلۇم قىپتۇ. مېنىڭ گۇناھىم مانا شۇ!»

ئەزەلدىن سىياسەتكە ئارىلاشماي، پۈل ۋە مال ئۈچۈنلا جان قېقىپ يۈرگەن بۇ نادان سودىگەر ئۆزىنىڭ 1943 ـ يىلى ئەتىيازدا ئەركەشتام ئارقىلىق سوۋېتتىن مال ئېلىپ كىرگەنلىكى بىلەن گۇمانلىنىپ، «كەچ كۆرس ۋەقەسى» گە باھانداپ قولغا ئېلىنغانلىقىنى زادىلا خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى.

ئۇ تۈرمىگە چۈشكەندىن بۇيان، يۈرىكىنى غاجاپ، تېگى يوق خىيالغا مۇپتىلا قىلغان سىر ـ ئەسراسىنى مانا بۇگۈن تۇنجى قېتىم قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن باتۇققا ئېيتتى:

ـــ دۇم يېتىپ، دۇم قوپۇپ يىغقان مال ـ دۇنيالىرىمنى بۇلاپ ـ تالىدى، كۆزۈمنىڭ قارىسىغا دەسسىتىپ ئۆگىتىۋاتقان كىچىك خوتۇنۇم نازاكەتنىمۇ مەندىن بەزدۈردى! ... ئاھ، خۇدا! شەيتانىنىڭ شەرىدىن، زالىمنىڭ زۇلمىدىن ساقلىغايسەن! رەقىبلىرىمنىڭ ئاغزىنى بەند، دوستلىرىمنىڭ ئاغزىنى كۈشادە قىلغايسەن! ...

ھاجى ئورۇسنىڭ كۆزلىرىگە غىللىدە ياش كەلدى، يۈزلىرى تارتىشىپ، قوۋۇزلىرىدىكى قورۇقلار تىككىدە بولۇپ كەتتى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئىچى ئاغرىدى.

ـــ كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسلا، ھاجىكا، ـــ دېدى ئۇ بىرنەچچە ئېغىز

غىز تەسەللى ئېيتىشقا تىرىشىپ، ـــ ئادەم بايلىققا، مالۇ دۇنياغا ئۆزىنى ئانچە ئۇرماسلىقى لازىم! قايسىبىر دانىشمەن: «زەر ۋە گۆھەرلەرگە ھېرىس بولماق ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس، چۈنكى بايلىق ئامانەت نەرسىدۇر، ئۇ ھەر كۈنى بىراۋنىڭ قولىغا ئۆتەر ۋە ھېچكىمگە ۋاپا قىلماس.» دەپتىكەن. نازاكەت خېنىمنىڭ ئىشىغا كەلسەك، سىلە سالامەت بوشاپ چىقسىلا چوقۇم ئالدىلىرىغا كېلىدۇ، خوتۇن كىشى دېگەن بىر تال ئەگرى قوۋۇرغىغا ئوخشايدۇ، ھاجىكا، ئۇنى تۈزلەيمەن دېسەك سۇنۇپ كېتىدۇ، شۇ پېتى ئىشلىتىش كېرەك.

ھاجى ئورۇس بېشىنى سالدى، يېنىك پۇشۇلدىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى مۆگلۈق، چىرايى مسكىن بولسىمۇ، لېكىن شۇ تاپىتا كۆكسى ـ قارنى بوشاپ، يۈرىكى خېلىلا يايراپ قالغانىدى.

7 ـ كامېردىكىلەر بۈگۈن كەچكىچە سىرداشلىق بىلەن ئۆتتى. گويا بىرى كۈنتەرتىپى تۈرغۇزۇپ قويغاندەك، بىرەيلەن سۆزلەپ بولسا، يەنە بىرى ئارقىدىن ئۇلاپلا سۆزلەپ كېتەتتى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ قولغا ئېلىنىش سەۋەبلىرى ھاجى ئورۇسنى دەسلەپ قىزىقتۇرۇپ، كېيىن چۆچۈتۈپ قويدى. «كاساپەت، ياش بولغىنى بىلەن قاپتەك يۈرىكى بار ئىكەن ـ ھە؟! ـــ ئويلىدى ئۇ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئادەتتىكىچە بوي ـ بەستىگە ھەۋەس بىلەن قاراپ، ـــ مانا، قارشى چىقتى دېگەن بۇنداق بولىدۇ! ئۇ شېرىك دۇبەن جانابلىرىغا كۈپكۈندۈزدە ئوچۇق ـ ئاشكارا قارشى چىقىپتۇ ئەمەسمۇ؟! بۇ ئۆزى باشقىچە ئىقلىمدىكى ئادەم ئوخشايدۇ! ...»

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ سۆزلەپ بەرگىنىگە قارىغاندا، ئۇنىڭ قىسمەتلىرى ناھايىتى ئاددىي ئىكەن:

ئۇ 1943 ـ يىلى 10 ـ ئايدا قولغا ئېلىنىپتۇ، سەۋەب بىرلا: سىنىپتا ئوچۇق دەرس ئۆتۈۋېتىپ ئوقۇغۇچىلارغا مۇنداق دەپتۇ: «بىلىپ قويۇڭلار، شېرىك دۇبەن جانابلىرى يېڭى نۇتۇق ئېلان قىلدى، ئۇ ئۆز ۋاقتىدىكى بىرلىك سەپ جەريانىدا دائىم دېگۈدەك: ‹جەڭگىۋار، ئىلـ

مىي ۋە نەزەرىيىۋى ئالتە بۇيۇك سىياسەت ماركسزم ـ لېنىنزم پرىنـ
سىپلىرىنى ئاساس قىلىدۇ ، دەيتتى، ۋەھالەنكى، شىنجاڭدا ئۆلكىلىك
پىرقە قۇرۇلغان 1943 ـ يىلى 9 ـ ئايدىكى خەلقە قىلغان مۇراجىئـ
تىدە قىلچە ئەيمەنمەستىن : «ئۇچ مىللىي مەسلەك ئالتە بـۇيۇك سىيـا
سەتنىڭ ئاساسى، ئالتە بۇيۇك سىياسەتنىڭ ئۆزى ئۆلكىمىزدە ئـۇچ
مىللىي مەسلەكنى ئىجرا قىلىشنىڭ كونكرېت ئىپادىسى ، دەۋاتىدۇ،
قاراڭلار، نىقابلانغان ئادەم نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ـ ھە ؟! »

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى رەسمىي تىنتىشقا باشلاپتۇ، قىسقا ۋاقىتلىق
جىددىي تەكشۈرۈشتىن كېيىن ئۇنىڭغا يەنە لىن جىلۇنىڭ يېقىن ئـا
دىمى، ئۇ دارىلفۇنۇندا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا لىن جىلۇدىن «قاراۋۇل »،
«لەپىلدەش »، «قەھرىمانلار مارشى » قاتارلىق يېڭىچە تىياتىرلارنـى
ئۆگەنگەن ھەم ئۆزى رېژىسسورلۇق قىلىپ سەھنىلەردە ئويىنىغان، دې
گەندەك نەق جىنايەتلەر قوشۇلۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ دېلوسـى
تولۇقلىنىپ، كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىنلىق بىر ئاخشىمى مەكتەپتىكى يا
تىقىدىن قولغا ئېلىنىپتۇ .

قۇتلۇق ئەپەندى ھەممىگە ئىقرار ئىكەن، بولۇپمۇ، لىن جىلۇ شـى
جاڭ دارىلفۇنۇنغا ئىلمىي مۇدىر بولۇپ كەلگەندە ئۇنىڭ ياخشى شـا
گىرتى بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ تەربىيىسى بىلەن مەكتەپتىكى ئىنقىلابـي
ياشلارنىڭ «ياپونغا قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇش » پائالىيىتىگە
قاتناشقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئىلھامى بىلەن خەنزۇچە تىل ۋە خەتنى خېلى
پىششىق ئۆگىنىۋالغانلىقىنى ھۆرمەت ۋە ئىخلاس بىلەن سۆزلەيـدـ
كەن .

ـــ «ئېسىلدە خاتا يوق، بىئېسىلدە ۋاپا » دېگەنـدەك، يولداش لىـن
جىلۇ ھەقىقەتـەنمۇ ئېسىل ئادەم ئىـدى، ـــ دېدى قۇتـلۇق ئەپەنـدى
چوڭقۇر ھۆرمەت تۇيغۇسى بىلەن، ـــ بىلىملىك، خۇش چاقچاق،
قولىغا قەلەم ئالسا شائىر، سەھنىگە چىقسا ئارتىس، مۇنبەرگە چىقسا
ناتىق ئىدى. 1938 ـ يىلى 18 ـ سېنتەبىردە ئۇنىڭ پۈتۈن مەكتەپ

ئوقۇغۇچىلىرىغا قىلغان سۆزى ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ، ئۇ- نىڭ شۇ كۈنكى سۆزى بىزنىڭ قەلبىمىزگە ئۇرۇق بولۇپ چۈشكەن. دۈشمەنلەر ئۇنىڭدىن بەكمۇ قورقاتتى، كالپۇكى ئادەم يېغى بىلەن ياغلانغان خۇنخور جاللات شېكىسپىر ئاخىر ئۇنىمۇ يەپ كەتتى! ...

ــ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇما؟ ــ باتۇق ئەندىكىكەندەك ئالدىراپ سورـ دى. قۇتلۇق ئەپەندى ساڭگىلىغان بېشىنى يېنىك لىڭشىتتى:

ــ ھەئە، ئۇنى 1943 ـ يىلى كۈزدە ئۈرۈمچىدىكى 2 ـ تۈرمىدە مەخپىي ئۆلتۈرۈشتى، مەنمۇ بۇنى يېقىندا ئاڭلىدىم ...

ھاجى ئوروس ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى:

ــ بۇ دۇنيادا ياخشى ئادەملەر ئۇزاق ياشىيالمايدۇ! ــ دېدى ئۇ ۋە بۇنى ئىسپاتلىماقچى بولغاندەك، ــ تاشمۇ مېۋىسى ئوبدان دەرەخكە كۆپ ئېتىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ ــ دەپ قوشۇپ قويدى.

تۇرۇپلا باتۇقنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، دەسلەپ بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېرىلىپ، كۆزى قىزاردى، كېيىن بىردىنلا ئۆزىنى تۇتالماي ئېسەدەپ كەتتى.

ــ ئاققىز، ئاققىز! ... مەن ياڭماس سېنى قوغدىيالمىدىمغۇ! مەن ... مەن ... ــ دېدى ئۇ مەيدىسىگە مۇشتلاپ، ــ مەن سېنىڭ ئىنتىقامىڭنى ئالمىسام ئوغۇل بالا ئەمەس! ... بۇ دۇنيادا ياشىماي- مەن! ...

قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ ئاستا سورىدى:

ــ ئاققىز دېگىنىڭ كىم، ئۇكام؟ ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟

باتۇقنىڭ ھېكايىسى مانا مۇشۇ سوئالدىن باشلاندى:

ــ مەن بىر يېتىم ئوغۇل، ئاققىزمۇ ئاتا ـ ئانىسىدىن كىچىك قېلىپ بىر تۇل هاممىسىنىڭ قولىدا چوڭ بولغان. بىز بىر يۇرت، بىر مەھەللە ئىدۇق، كىچىكىمىزدىن بىللە ئۆستۇق، ۋەدىمىز چىڭ ئىدى. لېكىن بۇنىڭدىن ئۈچ ئاي ئىلگىرى يۇرتىمىزنىڭ كاتتىسى ــ ھەمدەم بەگ

ئۇنى زورلۇق بىلەن تۆتىنچى خوتۇنلۇققا ئالماقچى بولدى، چوڭ مە-
رىكە ئۆتكۈزدى. كەچتە نىكاھ پاتىھەسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن
مېھمانلار تارقاپ، شەھەردىن چىققان ئەمەلدارلار قالدى. ئۇلار يەپ -
ئىچىپ، ئويۇن - كۈلكە قىلىۋاتاتتى. مەن تۆت ئاغىنەمنى باشلاپ
ئۇلارنىڭ قورۇسىغا كەلدىم، ھەممىمزدە قارا سۆگەتنىڭ قوۋزىقىدىن
قىلىنغان يالغان ئوقباغ، قولىمىزدا ياغاچ مىلتىق ھەم تاپانچىلار بار
ئىدى. بىز بەگنىڭ يوغان دەرۋازىسىنى ھەيۋەت بىلەن قاقتۇق، مەن
ئېگەرلەنگەن ئات ئۈستىدە ئىدىم. شىركەيپ بولغان بىر ساقچى
«كىمسەن ؟!» دەپ ۋارقىرىدى، ئىشىك قاققان ئاغىنەم: «بىز، دەرھال
ئىشكىنى ئاچ! بەگنىڭ تويىغا باتۇق سىلىڭ كەلدى!» دەپ ھەيۋە
قىلدى. مانا شۇ چاغدا مېنىڭ «باۋۇدۇن» دېگەن ئىسمىم «باتۇق» قا
ئۆزگەردى، ھېلىقى ساقچى ئۆزىچە «سىلىڭ، سىلىڭ ...» دېگىنىچە
ئىشكىنى قىيا ئېچىپ قارىدى، ئۇنىڭ مەستلىكتىن غىلايغان كۆزلىرى-
گە مېنىڭ ئات ئۈستىدىكى يالغان ھەربىي قىياپىتىم راستتەك كۆرۈندى
بولغاي: «خوپ، سىلىڭ، مانا ھازىر!» دەپ ئىشكىنى يوغان ئېچىۋەتـ
تى. بىز كىرىپلا ئۇنىڭ ئاغزىغا لاتا تىقىپ، پۇت - قولىنى باغلاپ
قورالىنى ئېلىۋالدۇق، شۇ قورال بىلەن ئارقا ھويلىغا ئۆتۈپ، ئۇ يەر-
دىكى بىر چالا مەست ساقچىنىمۇ بايىقىدەكلا جايلىۋەتتۇق، ئاندىن
ئاققىزنى ياساپ جابدۇۋاتقان ئايالالارنى تىۋىش چىقارماي بىر ئۆيگە
سولاپ قويۇپ ئاققىزنى ئەپقاچتۇق. بىزنى نۇرغۇن قېتىم ئادەم چىقىپ
تۇتالمىدى، قولىمىزدىكى ئىككى قورالنىڭ كۈچى بىلەن ئۆزىمىزنى
قوغداپ قالدۇق. بىز بارمىغان دەشت - چۆل، تاغ - باياۋان قالمە-
دى، «قاراقچى» دەپ ئاتالدۇق، «باتۇق سىلىڭ كەپتۇ» دېسە، كىشـ
لەر قورقىدىغان بولۇپ قالدى، قانداق قىلاتتۇق، ھالالنى تاپالمىغاندا
ھارامنى يېمەي ئۆلەمتۇق ؟! نېمە لازىم بولسا شۇنى بۇلاپ تاپتۇق، كې-
يىن جاھان تىنچىغاندەك بولدى، ئەل - يۇرتنى سېغىندۇق، ئاخىر
ئاققىزنىڭ تەلىپى بىلەن «ھەزرەت سەيلىسى» گە كەلدۇق. كىم بىلـ

سۇن، ھەمدەم بەگنىڭ چوڭ ئوغلى ھاپىز خوجا تېخىچە بىرنېمىگە يېتىپ يېمىزدە ئىكەن. ئۇ بۇرۇن چەت بىر ناھىيىدىكى ساقچى ئىدارىسىدە ئىدى، ئۇنىڭ ۋىلايەتكە كېلىپ تېخىمۇ ئۆسۈپ كەتكەنلىكىنى مۇشۇ قېتىملا بىلدىم. بۇ قارام شۇمپەن قان قەرزىگە بوغۇلدى، خەپ توختا، بۇ ھېسابنى ئالماي قويمايمەن! ...

باتۇق يۇمران ساقال باسقان ئېگىكىنى خەپلەپ تۇتقانچە تۇرۇپ قالدى، كۆزلىرىدىن ھازىدارلىق قايغۇسى تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

ئۇچ سىرداش بىر ـ بىرىگە تەسەللى بەردى، بىر ـ بىرىنى بەزلىدى، ئۆزئارا كۆڭۈل ئېيتتى. شۇنداق قىلىپ، تۇرمە ھاياتىنىڭ بىر كۇنلۇك ئۇزاق، زېرىكىشلىك ھەم مەنىسىز تۇرمۇشىنى ناھايىتى دىلكەشلىك بىلەن كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈۋەتتى.

4

تۇرمە ئىچى جىمجىت قالدى، لېكىن باتۇقنىڭ كاللىسى جىمىمايتتى، ئۇ ئوگدىسىغا يېتىپ قاپقاراڭغۇ تورۇسقا قارىغىنىچە خىيالغا چۆمدى. ئۇنىڭ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلاپ، نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئەقىل يەتكۈزگۈسى كېلەتتى. ئىككى كۇندىن بېرى تۇرمىدە بولغان ئىشلار ئۇنىڭغا قاتتىق تەسىر قىلدى. ھاجى ئورۇسنى «ھەربىي قۇرۇلۇشتا ئىشلەيسەن» دەپ، ئەللىككە يېقىن ئادەم بىلەن بىللە ئاچىقىپ كەتتى، نەگە بېرىپ نەدە تۇرۇشنى، قاچان قايتىپ كېلىشىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. قۇتلۇق ئەپەندىنى تۇنۇگۈن ئەتىگەندە سوراققا ئاچىقىپ كېتىپ چۇشكە يېقىن يېرىم ھوشسىز ھالدا كامېرغا تاشلاپ قويدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى باتۇقنىڭ ئۆز بېشىدا بولۇۋاتقاندەك ئۇنى ئازابلايتتى، ھاجى ئورۇسقا ئىچ ئاغرىتاتتى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ شەكىستىلەنگەن بەدىنىگە جېنىنى قانات قىلىپ ياپقۇسى كېلەتتى، ئۆزدىنىڭ تەقدىرى ئۇستىدىمۇ ئويلاپ ھەسرەتلىنەتتى ...

ئاي كۆتۈرۈلدى، ئۇنىڭ ئاپئاق نۇرى دەسلەپ تۈرمە سەيناسى، كېيىن قىڭغىر ـ قىيسىق پەنجىرىلەرنىڭ تۆمۈر روجەكلىرىدىن شۇڭغۇپ ئۆتۈپ كامېرلارنى يورۇتتى. باتۇق ئاستا بېشىنى كۆتۈردى، ئايغا سالام بەردى، ئاي شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىدە مۇقەددەس ئورۇن ئالغانىدى. چۈنكى، ئۇ ئۆزىنىڭ كۈمۈش نۇرلىرىنى قاپقاراڭغۇ، زەي كامېردا ياتقان باتۇققىمۇ ئايىماي سەپتى، ئۇنى گۇناھكار دەپ ئايرىپ قويمىدى، ئۇنىڭ قاتمۇقات قايغۇ ـ ئەلەملەر بىلەن پۈچۈلانغان قەلبىنى بىردەم بولسىمۇ ئۆز ئىلكىگە ئېلىپ، ئۇنىڭ زەئىپ جىسمىنى نۇر دەرياسىغا چۆمدۈردى، نۇر ئۇنىڭ پېشانىسىدە، كۆزىدە، يۈزىدە، كۆكسىدە جىلۋە قىلدى. ئۇ قوللىرىنى سوزۇپ نۇرنى تۇتماقچى بولغاندەك ئالقانلىرىنى كىرىشتۈردى. نۇر ئەمدى ئۇنىڭ بارماقلىرىدا، بىلەكلىرىدە ئوينايتتى ...

باتۇقنىڭ نۇر بىلەن ئوينىشىپ نۇرغا بەند بولغان شېرىن خىياللىرىنى قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ تۇيۇقسىز چىققان ئاۋازى بۇزۇۋەتتى :

ـــ باتۇق، تېخىچە ئۇخلىمىدىڭمۇ ؟

ـــ قۇتلۇقكا، قاراڭە، نۇر! ... ـــ باتۇق يەنىلا ئۆز خىيالىدا ئىدى.

قۇتلۇق ئەپەندىمۇ بېشىنى كۆتۈردى :

ـــ ھە، ئاي چىقىپتۇ ـ دە! ئاسماندا ئاي چىقسا ساڭا نېمە بولدى؟ نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ ؟

باتۇق قىسقىلا جاۋاب بەردى :

ـــ ئۇخلىيالمىدىم ...

ئۇلار تامغا يۆلەندى، ئاي نۇرى ھەر ئىككىسىنىڭ كۆكسىگىچە يورۇتۇپ تۇراتتى. بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن قۇتلۇق ئەپەندى باتۇقتىن كۈتۈلمىگەن بىر سوئالنى سورىدى :

ـــ سەن ئوقۇغانمۇ ؟

باتۇق ئوڭايسىزلانغاندەك بېشىنى ئاستا چايقىدى.

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

ـــ باتۇق ئىنىم، ئادەم ياشلىق چېغىدا ئاز ـ تولا بىر نەرسە ئۈگىنۈۋىلىشى كېرەك! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى چوڭقۇر بىر ئىچكى تۇيغۇ بىلەن، ـــ ياشلىقتا تىرىشمىسا قېرىغاندا خار بولۇپ قالىدۇ. قايسىبىر كىتابتا: «شەرەپ ـــ ئەقىل بىلەن ھۈنەردىن، ئۇلۇغلۇق ـــ ئىلىم بىلەن پاراسەتتىن كېلىدۇ. پۇل ـ مالنىڭ يوقلۇقىدىن كەمبەغەل بولساڭمۇ، ئەقىل ـ پاراسەت، غەيرەتكە باي بولغىل، ئەقىل ـ پاراسەت، غەيرەت پۇل ـ مالدىن كۆپ ئەۋزەل» دەپ يېزىلغانلىقى ھازىرغىچە ئېسىمدە. بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز ئىلىم ـ ھۈنەرگە بەك ئەھمىيەت بەرگەن، لېكىن ئەۋلادلىرىمىز نادانلىقتا، جاھالەتتە قېلىۋاتىدۇ. سەن «مازارىي بۇزرۇك» دېگەن ھېكايىنى ئاڭلىغانمۇ؟ ھە، بوپتۇ، ئاڭلىمىغان بولساڭ ئېيتىپ بېرەي: بۇ ئىشنىڭ قانچان، قەيەردە بولغانلىقى ئېنىق ئەمەس، لېكىن ئېشەكنىڭ مازار بولغانلىقى توغرىسىدا رىۋايەت كۆپ. ۋەقە مۇنداق بولغان ئىكەن: «بىر سودىگەرنىڭ ئېشىكى يول ئۈستىدە تۇغۇپتىيۇ، ئۆلۈپتۇ. تەخىينى ھەيدەپ كېتىۋاتقان سودىگەرنىڭ كۆڭلىگە بىر ئىش كېلىپ ئارقىغا يېنىپتۇ ۋە ئۆلگەن ئېشەكنىڭ تاپىنى چىرايلىق كۆمۈپ قويۇپتۇ ... بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن يولدىن ئۆتكەن بىرىنچى يولۇچى تاپ كۆمۈلگەن توپىغا قاراپ: «ۋاي بىچارە، ئىگە ـ چاقاڭمۇ بولغىدى، يول ئۈستىدە قاپسەن! ...» دەپ ئىچ ئاغرىتىپ، دۇئا ـ تەكبىر ئوقۇپ، بىرقانچە تال تاش ـ چالمىلارنى يىغىپ، تاپ كۆمۈلگەن تۇپىنىڭ بىر تەرىپىگە قويۇپ قويۇپتۇ. كېيىن بۇ يولدىن ئۆتكەن ئىككىنچى يولۇچى چالما قويۇلغان تەرەپنى قىبلە بىلىپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ دۇئا قىپتۇ ۋە ئېشەك ھەيدەيدىغان تايىقىنى تاش ـ چالما قويۇلغان تەرەپكە سانجىپ ئۇچىغا بەلبىغىنى ئارتىپ تۇغ ـ شەددە قىلىپ قويۇپتۇ ... شۇنىڭدىن باشلاپ، ئۇيان ـ بۇيان ئۆتكەنلەر بۇ تاپقا دۇئا ـ تەكبىر ئوقۇشتىن تاشقىرى، تۇغ ـ شەددىلەر قاداپ ماڭىدىغان، ھەتتا خېلى يىراق جايدىنلا ئات ـ ئېشەكلىرىدىن چۈشۈپ،

بوينىغا ئارقان ۋە بەلباغلىرىنى سېلىپ توۋا ـ ئىستىغپار ئېيتىپ ئۆـ تىدىغان بولۇپتۇ ... بۇ ‹مازار› نىڭ داڭقى ئاستا ـ ئاستا شەھـەر ـ يېزىلارغىچە كېتىپتۇ. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان بىـر سوپى ‹مازار› غـا شەيخ بولۇۋاپتۇ، ئۇنىڭغا ‹مازارىي بۇزرۇك› دەپ نام قويـۇپ، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ 72 ـ نەۋرىسى قـىلىپ چـۈشەندۈرۈپتـۇ ... ۋاقىتنىڭ قانچىلىك ئۆتكەنلىكى نامەلۇم. بىر كۈنى يەنە ھېلىقى سـوـ دىگەر تەخىينى ھەيدەپ بۇ يولدىن ئۆتۈپتۇ، ھەشەمەتلىك ‹مازار› غا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئۇ ئالدىراپ ـ تېنەپ تـىزلىنىـپ ئولتۇرۇپ دۇئـا ـ تەكبىر ئوقۇشقا باشلاپتۇ. سودىگەرنىڭ تەخىيى ئانسىنىڭ تاپـىنىـى پۇراپ تۇمشۇقـىنى ئېـگىز كۆتـۈرۈپ سيـپتۇ ۋە ئارقـا ـ ئارقىدىـن ھاڭراپتۇ. ئېشەكنىڭ قاتتىق ھاڭرىشىدىن چۆچۈپ ئويغـانغان شەيـخ ‹مازارىي بۇزرۇك› نىڭ يېنىـدا سيـىـپ ـ چېچـىـپ ھاڭراپ تۇرغـان ئېشـەكنى كۆرۈپ ئـۆلگۈدەك دۇمبـالاپتۇ، لېـكىن ئېـشەك بۇ يـەردىـن زادىلا ماڭغىلى ئۇنۇماپتۇ ... سودىگەر شەيخكە ئۆزرە ئېيتىپتۇ، لېكىن شەيخ تېخىمۇ ئەزۇيلەپ: ‹بۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ مازىرىغا ئېشەك قويۇۋەتـكەن سەنمىدىڭ؟ بۇ يەردە كىمنىـڭ ياتقانـلىقىـنى بىلـمەسەن، نائـەھـلىي!› دەپتۇ ـ دە، سودىگەرنى قازىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. قـازى شەيخنىڭ دەۋاسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سودىگەرنى ئەيىبلەپ: ‹گۇـناھىڭ ئۇچۇن مازارىي بۇزرۇككە خانىقا سېلىپ داشقازان ئورنىتسەن ھەم ئۆزۈڭ ئاشۇ داشقازانغا يـەتتە يىـل ئوت قالايسـەن! شۇنداق قىـلـغاندا، گۇناھىڭ مەغپىرەت بولىدۇ› دەپ ھۆكۈم چىقىرىـپتۇ. ئىـلاجـسىز قالغان سودىگەر ‹مازارىي بۇزرۇك› كە قايتىپ كەلگەندە تەخىيى يەنىلا ‹مازارىي بۇزرۇك› كە بېشىنى قويۇپ ئېغـىناپ ياتـقان ئىكـەن، بۇنى كۆرگەن سودىگەر ئېغىر بىر تىنىپ تەخىينىڭ ئانـسىنى ئـەسـلەپتۇ، ئويلا ـ ئويلا، ئاخىر ئالدىدا تۇرغان بۇ ‹مازارىي بۇزرۇك› نىڭ ئـۆز ئېـشكى ئـىكەنـلىكى ئېـسـگە كـېلىپ قـاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىـپـ

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

تۇ ...»

ـــ باتۇق، مانا قارا، بىزنىڭ خەلقىمىز نادانلىقتا قايسى دەرىجىگە يەتكەن ـ ھە؟! بىزنىڭ پەن ـ مائارىپىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا ئەكسىيە تچى ھاكىمىيەتتىن باشقا، دىنىي مۇتەئەسسىپلەرمۇ توسقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟ موللاملارنىڭ قارىشىچە، خەت يېزىشنى ئۆگەنگەندە، «نوسەندە موللا»* بولۇپ قالارمىش! ... بىزنىڭ ئەھۋالىمىز نېمىدېگەن بىچارە ـ ھە؟! نادانلىق بىزنى جاھالەتكە يۈزلەندۈرۈۋاتىدۇ. باتۇق ئىنىم، نادانلىقتا، جاھالەتتە قالغان مىللەت مەڭگۈ خارلىقتىن، مەھكۇملۇقتىن قۇتۇلالمايدۇ! ئېسىڭدە بولسۇن، سەن تېخى ياش، قانچە كۆپ ئۆگەنسەڭ شۇنچە ياخشى! ...

چىن قەلبىدىن ئېيتىلغان سۆز ئادەمنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى كۆتۈرىدۇ. باتۇق قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئاۋازىدىن ئەنە شۇنداق بىر مەنىنى سەزگەندەك بولدى. شۇڭا ئۇ كۆڭلىدىكىنى پوسۇققىدە ئېيتتى:

ـــ بۇرۇن يوقسۇزلۇقتىن ئۆگىنەلمىدىم، ئەمدى تۇرمىدە قانداق ئۆگىنىمەن؟

ـــ ئۆگىنىش نىيىتىڭ بولسا، مانا مەن، ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلدى، ـــ لېكىن، بىلىم ئېلىش ئاسان ئەمەس، ئۇ خۇددى سۇ ئاستىدىن ئۈنچە ـ مەرۋايىتلارنى سۈزگەنگە ئوخشايدۇ، مەرۋايىت سۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزى لەيلەپ چىقمايدۇ، ئۇنى تېپىش ئۈچۈن سۇنىڭ ئاستىغا چۆكۈش كېرەك، چۈشەندىڭمۇ؟

ـــ چۈشەندىم! ـــ باتۇق دادىل جاۋاب بەردى.

ـــ ئەمسە، ئەتە ئەتىگەندە بىرىنچى دەرسنى باشلايمىز، ـــ قۇتلۇق ئەپەندى بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇدۇلىدىكى تامغا بىرپەس قاراپ تۇردى، كېيىن ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ داۋام قىلدى، ـــ بىرىنچى دەرس ئەنە ئاۋۇ تامغا يېزىلغان بىر كۇپلېت شېئىر بولسۇن! ئۇ 1942 ـ يىلى

---

* نوسەندە موللا ـــ نىكاھدىن ئاجرىشىدىغانلارغا تالاق خېتى يېزىپ بېرىدىغان موللا.

6 ـ ئايدا يېزىلغان ئىكەن، كىمنىڭ يازغانلىقى نامەلۇم، لېكىن شۇنىسى ئېنىقكى، بۇ جاللات شېكىسپىر تۆتىنچى قېتىملىق تازىلاش ۋاقتىدا قولغا ئېلىپ زىيانكەشلىك قىلغان بىر ئىنقىلابچى!

قۇتلۇق ئەپەندى ئاۋازىنى رېتىمغا كەلتۈرۈپ ئىنتوناتسىيە بىلەن شېئىرنى يادقا ئوقۇدى :

كېسىلسە باش، تۆكۈلسە قان،
چۈشەر هامان ماكانىمىزغا.
قېيىن ـ قىستاق، جازا ـ سوراق،
ئەسلا كىرمەس خىيالىمىزغا!

ـــ ئەتە مانا شۇ شېئىرنى ئوقۇشنى، يېزىشنى ئۆگىنىشكە باشلايسەن، قانداق؟

باتۇق يېتىمچىلىك، يوقسۇزلۇقتا ئۆسكەن بولسىمۇ، ئەقلى ـ هوشى جايىدا يىگىت ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ خېلى هاياجانلاندى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ :

ـــ ئۆگىنىمەن، چوقۇم ياخشى ئۆگىنىمەن! ـــ دېدى ۋە يەنە بىر تۇرۇپ كۆڭلى يېرىم بولغاندەك مىسكىن ئاۋازدا سورىدى، ـــ مۇبادا، سىز چىقىپ كېتىپ قالسىڭىز قانداق قىلىمەن؟ ئۇ چاغدا كىمدىن ئۆگىنىمەن؟

ـــ بۇمۇ بار گەپ! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ۋە بىردىنلا جىددىيلەشتى، ـــ مەن ئەمدى يېتىۋەرمەيمەن، كۆرەش قىلىمەن، شېكىسپىرىگە قارشى تۇرغانلىقىم شۇنچە تۇغمەس گۇناهمىكەن؟! ئەگەر مەن چىقىپ كەتسەم ئۆزۈڭ ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇرۇۋەر، مەن ساڭا يېزىش، ئوقۇشنىڭ ئەپچىل چارىسىنى تولۇق ئۆگىتىپ قويىمەن!

ئۇلار بىردەم جىم بولدى، هەر ئىككىسى شېرىن خىياللار تەسىرىدا ئىدى. ئاي نۇرىمۇ ئەمدى ئۇلارنىڭ باش ـ كۆزىدىن يۆتكىلىپ،

كامبرنىڭ يۇقىرى تەرەپلىرىنى سۇس يورۇتتى. باتۇقنىڭ خىيالى يەنىلا قۇتلۇق ئەپەندىدە ئىدى.

ـــ سىز چىقىپ كەتسىڭىز نەگە بارماقچى؟ ـــ سورىدى ئۇ كېيىنكى ئىشلار ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ، ـــ ئاتا ـ ئانىڭىز، ئائىلىڭىز نەدە؟

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ خىيالى بۆلۈندى. ئۇ نۆۋەتتىكى كۆرەشلەر ئۈستىدە ئويلاۋاتاتتى. باتۇقنىڭ سوئالى ئۇنىڭ پىكرىنى ئارقىغا يانداردى:

ـــ چوڭ دادامنى «مومچى تاز»، ئۆز دادامنى جىڭ شۇرىن ئۆلتۈرۈۋەتكەن! ـــ دېدى ئۇ ھەسرەتلىك تىنىپ.

باتۇق ھەيرانلىقتا سورىدى:

ـــ مومچى تاز؟ ئۇ كىم؟!

ـــ كىم بولاتتى، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى قىسقىلا چۈشەندۈرۈپ، ـــ يېشى ئاتمىشتىن ئاشقاندىمۇ يەنە شەھۋانىيلىقتىن قالماي، قۇۋۇەت دوربىسى ياستىش ئۈچۈن خەلقتە «ئەركەك قۇشقاچ مېڭىسى ئالۇنى» سالغان، يەر يېغى لېيىنى «موم» دەپ زورلاپ سېتىپ، خەلقنى دەھشەتلىك «موم ئالۇنى» بىلەن ۋەيران قىلغان زالىم ماتەي!* شۇ سەۋەبتىن خەلق ئۇنىڭغا «مومچى تاز» دەپ لەقەم قويغان ۋە مۇنداق قوشاقلارنى توقۇغان:

دويۇت يولى قومۇشلۇق،
ئورغاق سېلىپ ئورۇغان يوق.
14 يىللاپ شەھەر سوربغان،
ما تىتەيدەك زالىم يوق!

* ما تىتەي ـــ 1920 ـ يىللارنىڭ باشلىرى قەشقەردە تىتەي بولۇپ تۇرغان. «تىتەي» ئۇنىڭ ھەربىي ئەمىلى. ئىسمى ما فۇشىڭ.

باتۇقنىڭ يۈرىكى ئېزىلدى، ئۇ ئەزەلدىن دۇنيادا ياخشى ئادەملەر كۆپ، يامان ئادەملەر پەقەت ھەمدەم بەگ بىلەن ھاپىز خوجا دەپلا قارايتتى. لېكىن، بۇ بىرنەچچە كۈنلۈك كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىغا قاراپ، يامان ئادەملەرنىڭمۇ ئاز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ يېڭى ـ يېڭى ئىسىملارنى ئاڭلىدى، بۇ يىرگىنچلىك ئىسىملار تارىختىن بۇيان ئۇلىنىپ، ئۇزۇلمەي كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئاخىرى زادى نەگە بارىدۇ ؟! ... توۋا، شۇنچە كۆپ يامان ئادەملەرنى يەر ـ زېمىن قانداق كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقاندۇ ؟! ...

باتۇق يەنىمۇ چوڭقۇر ئويلاشقا تىرىشاتتى، لېكىن بىر يەرلەرگە كەلگەندە ئەقلى يەتمەيتتى، خۇددى خالتا كوچىغا كىرىپ قالغاندەك، قاراڭغۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا تىمسىقلاپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا قۇتلۇق ئەپەندىدىن نېمىلەرنىدۇر سورىغۇسى كېلەتتىيۇ، ئەمما يەنە ئۇنىڭ چوڭقۇر خيالدا ئىكەنلىكىنى سېزىپ سوراشتىن يالتىياتتى.

باش توخۇ چىللىدى، تاڭ قاراڭغۇسى كامېرغا يېيىلدى، ئۇلار خيال بىلەن ئېزىلىپ، شۇ ئولتۇرغان پېتى بىر ـ بىرىگە يۆلەنگىنىچە سەھەرنىڭ شېرىن ئۇيقۇسىغا كەتتى.

5

ئۇلار بېرىلىپ ئۆگىنىش قىلىۋاتقاندا ئىشىك شاراقلاپ ئېچىلدى. بوسۇغىدا يېڭى كەلگەن ياش گۈندىپاي تۇراتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭغا خەنزۇچە سۆزلىۋىدى، ئۇ چالا ـ بۇلا ئۇيغۇرچە جاۋاب بېرىدى :

ـــ ھەئە، يېڭى كەلدىم، ئىسمىم ۋاڭ دەيدەي ...

گۈندىپاينىڭ ياش قۇرامى باتۇق بىلەن دېمەتلىكتەك كۆرۈنەتتى. «قاپاقتا نېمە بولسا تېشىغا سۇ تېپەر » دېگەندەك، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاقلىق، سەبىيلىك ئوچۇق چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

ـــ بۇنى سىزگە كىرگۈزۈپتۇ، ـــ دېدى ئۇ قولىدىكى بۇغچىنى قۇتلۇق ئەپەندىگە ئۇزىتىپ، ـــ كېيىم ئىكەن.

ۋاقتى دەيدىغىنىكى سىلىق مۇئامىلىسى ئۇلارغا تەسىر قىلدى. ئۇلار بۇ يەردىكى گۈندىپايلاردىن ـــ مەيلى تۇرمە باشلىقى لېيۇ خەندۇك بولسۇن ياكى قاراۋۇللار باشلىقى سايىم كېپەكباش بولسۇن، ئەزەلدىن بىرەر ئېغىز سىلىق، يۇمشاق گەپ ئاڭلاپ باقمىغانىدى. ۋاقتى دەيدەي بوغچىنى بېرىپلا چىقىپ كەتتى.

ـــ بۇ يىگىتنى ساقچىلىققا مەجبۇرىي تۇتقاندەك قىلىدۇ، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ، ـــ بۇنىڭمۇ قەلبىدە بىر جاراھەت بار، توختا، ئۇنىڭ بىلەن ئاستا ـ ئاستا تونۇشۇۋالايلى.

قۇتلۇق ئەپەندى بوغچىنى ئاچتى، بىر پار يېڭى كېيىم بىلەن يوغان بىر توقاچ سوپۇن چىقتى.

ـــ ئاغىنىلەر كىرگۈزۈپتۇ، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى كۈل رەڭ تېرىكىدىن تىكىلگەن كېيىملەرنى سىلاپ ئولتۇرۇپ، ـــ دۇنيادا يولداشتىنمۇ مېھرىبان، سەپداشتىنمۇ كۆيۈملۈك تۇغقان بولامدۇ؟

ئۇنىڭ كۆزى ئايلىنىپ سوپۇنغا تىكىلدى، كۆڭلى بىرنەرسىنى تۇيغاندەك سوپۇننىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىگە قارىدى، سەپداشلىرى ئۆتكەندە بىر قېتىم يېمەك ـ ئىچمەك كىرگۈزگەندە يوغان شىرمەننانىڭ ئارىسىغا خەت تىقىپ قويغانىدى. مانا بۇگۈنمۇ شۇنداق بولدى، سوپۇننىڭ ئىچىدىن نېپىز شالۇۋۇرغا ئورالغان كىچىككىنە خەت چىقتى. قۇتلۇق ئەپەندى خۇشاللىق، ئالدىراشلىق ئىچىدە خەتنى ئېچىپ كۆز يۈگۈرتتى: «بۇرادىرىمىز قۇتلۇق! ـــ دەپ باشلانغان خەت ناھايىتى ئۇششاق ھەم قىستاپ يېزىلغانىدى، ـــ ھايات ئىكەنلىكىڭنى بىلىپ تۇرىدۇق، يېقىندىن بۇيان ۋەزىيەتتە جىددىي ئۆزگىرىش بولۇۋاتىدۇ. بىرنەچچە مەكتەپنى ھەربىي گازارما قىلىۋالدى، ئوقۇغۇچىلار پىتراپ، ئوقۇتقۇچىلار ئىشسىز قالدى. كۇن ئېلىش تەس بولۇۋاتىدۇ. ھە، قارا، بۇرادەر، بىز سېنىڭ ناھەق يېتىۋاتقانلىقىڭ توغرىسىدا مۇ-

ناسۇەتلىك ئورۇنلارغا ئەرز قىلىۋاتىمىز، سەنمۇ جىم ياتما! تېز ئاردا كۆرۈشۈشىمىز ئۈچۈن ھوررا! سېنى سېغىنىپ :

رىشىت ھەمزى، بەختى سېرىق، تۇدى راجى، ھەيدەر خوجا، شايى ئەخمەت ...

1945 ـ يىل 17 ـ ئاۋغۇست.»

قۇتلۇق ئەپەندى خەتنى قايتا ئوقۇدى، خەتتىكى جىددىيلىك ئۇنىڭ كۆزىگە، يۈزىگە كۆچكەندى. باتۇقنىڭ كۆكلىگە ۋەھىمە چۈشتى.

ـــ خەتتە نېمە دەپتۇ؟ ـــ سورىدى ئۇ ئاخىر ئۆزىنى تۇتالماي، ـــ بىرەر كۆڭۈلسىز خەۋەر بارمۇ نېمە؟

قۇتلۇق ئەپەندى خەتنى ئاغزىغا سېلىپ ئۇزاق چاينىدى، كېيىن تۈكۈرۈك ئارىلاش پۈركۈپ تاشلاپ، ئاندىن باتۇققا قاراپ دېدى :

ـــ مەيلى ياڭ زېڭشىن بولسۇن، مەيلى شېڭ شىسەي بولسۇن، مەيلى گومىنداڭ بولسۇن، ئۇلارنىڭ مەقسىتى ئەزەلدىن ئېنىق : بىزنى ئەبەدىلئەبەد نادان قالدۇرۇش! قارىمامسەن، كەلگۈلۈك يەنە بىزنىڭ مائارىپىمىزغا كەپتۇ، مەكتەپلەر تاقىلىپ، ئوقۇغۇچىلار تارقاپتۇ! ـــ ئۇ بىرئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن باتۇققا يېقىنراق سىلجىپ قولىنى تۇتتى، ـــ ئۇكام باتۇق، ئەمدى مەن تېزرەك چىقىپ كېتىشىم كېرەك، سەپداشلىرىم مېنى كۈتۈۋاتىدۇ، مەن ئەتىلا ئاچلىق ئېلان قىلىمەن!

ـــ ئاچلىق؟! ـــ باتۇق بۇنداق گەپنى تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتقاچقا، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئاغزىغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

ـــ ھەئە، ئاچلىق! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى كەسكىن ھالدا، ـــ تىلىكىم ئورۇنلانمىغۇچە ئاغزىمغا بىر يۇتۇم تائام سالمايمەن!

باتۇق يەنە ھەيران بولدى :

ـــ قاچانغۇچە؟

ـــ تەلەپ ئورۇنلانغۇچە دېدىمغۇ!

www.uyghurkitap.com

ـــ مۇبادا، ئورۇنلانمسىچۇ؟

ـــ ئۇ چاغدا ... ـــ قۇتلۇق ئەپەندى توختاپ قالدى، گەپنىڭ ئاخىرى باتۇققا ئېغىر تۇيۇلۇشى مۇمكىن ئىدى، شۇڭا ئۇ باشقا تەرەپتىن چۈشەندۈردى، ـــ ئورۇنلىنىدۇ، چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ مېنى بۇنداق چەكسىز ياتقۇزۇۋېرىشكە نېمە ئاساسى بار؟! باتۇق ئىنىم، مەندىن ئەنسىرىمە، ئاچلىق ئېلان قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا بېسىم ئىشلەتمىسەم بەھۇدە قاماپ قويۇۋېرىدۇ! مەن ئەركىن ياشىشىم كېرەك، قۇشلار جېنىدا ئەركىنلىككە ئىنتىلىدىيۇ، ئىنسانلار ئەركىنلىككە موھتاج ئەمەسمۇ؟! مەن قەتئىي نىيەتكە كەلدىم، بۇ ھەرىكىتىم غەلىبىگە ئېرىشمىگۈچە ئاغزىمغا گىياھ سالمايمەن! لېكىن مەندىن ئەنسىرىمە، جان ئاسان يەردە ئەمەس، ھاياتلىقنىڭ بەرداشلىق كۈچى چەكسىز، ئىنسان. قارا، ئاۋۇ تورۇستىكى ئۆمۈچۈكمۇ ھېچ نەرسە يېمەي ئۇچ ـ تۆت يىل تىرىك تۇرالايدۇ، لەكىمەنتاقتاق چېغىدا بىر ـ ئىككى يىلغىچە سۇ ئىچمەي ياشىيالايدۇ، مەن ئادەمغۇ!؟ ...

باتۇق قاراپلا قالدى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئاغزىدىكى گەپنىڭ سالمىقى، كۆزىدىن چاقناپ تۇرغان نۇرنىڭ قۇدرىتى ئۇنى ئەسىر قىلىۋالغانىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى دېگىنىنى قىلدى. ئەتىسى تاڭ سەھەردىلا بىر پارچە قەغەزگە ئۇيغۇرچە ھەم خەنزۇچە: «مېنى نېمە ئۈچۈن ياتقۇزۇۋېرىسىلەر؟! مەن زادى نېمە گۇناھ قىلدىم؟ ئۇزۇل ـ كېسىل بىر تەرەپ بولمىغۇچە ئاچلىق ئېلان قىلىمەن!» دەپ يېزىپ گۈندىپايغا تۇتقۇزدى. بۇ ھەرىكەت پۈتۈن تۇرمىدە تەسىر قوزغىدى، ھەممە كامېرلاردا مۇشۇ ھەقتە غۇلغۇلا، مۇشۇ ھەقتە گەپ ئىدى.

بىرىنچى كۈن ئۆتۈپ كەتتى، تاماق يېمەي تازا قىينالدى، ئىككىنچى كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى. قورسىقىدا ھېچنېمە قالمىدى، چىرايى سارغايدى. بۇ كۈنى تۇرمە باشلىقى لیۇ خەنداڭ كامېرغا ئىرغاڭلاپ كىرىپ پوپوزا قىلدى:

ـــ ئۇنچە كۆرەڭلىمە! بىز سېنى ئۆلىمەن دەپ ئۆلەلمەيدىغان، يا-شايمەن دەپ ياشىيالمايدىغان قىلىپ قويالايمىز، ياخشىلىقچە تامىقىڭنى يە!

قۇتلۇق ئەپەندى پىسەنت قىلمىدى، ۋاڭ دەيدەي ئەكىرىپ قويغان تاماقلار توپا باسقان تەكچىدە دەستىلىنىپ تۇراتتى ...

ئۇچىنچى كۈنىمۇ ئۆتۈپ كەتتى، ئاشقازان، ئۇچەيلىرى ئاچلىققا كۆندى، ئانچە قېينالمايدىغان بولۇپ قالدى، پەقەت بېشى قېيىپ، كۆزى ئىمىر ـ چىمىر بولاتتى، پۇت ـ قولىدا ماغدۇر قالمىدى. تۆ-تىنچى كۈنىگە كەلگەندە هالسىزلىنىپ، مىدىرلىيالماي يېتىپ قالدى. بۇ كۈنى باتۇقمۇ، لىيۇ خەندۇڭمۇ تەڭلا ئالدىراپ قالدى، باتۇق ئۇنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا ئېلىپ چېكسىنى يەڭگىل ئۇۋۇلىدى، يۈز ـ كۆزلە-رىنى يەلپۈدى. لىيۇ خەندۇڭ بولسا ئاللىكىملەرگە تېلېفون بېرىپ جىددىي سۆزلىشەتتى. باشقا كامېردىكىلەرنىڭمۇ قۇلىقى دىڭ ئىدى، ئەگەر بىرەر ۋەقە چىقىپ قالسا ئىسيان كۆتۈرىدىغاندەكلا ئەلپازدا ئە-دى. كەچقۇرۇن 7 ـ كامېرنىڭ دېرىزىسىدە ۋاڭ دەيدەي پەيدا بول-دى. ئۇ باتۇققا قاراپ بىلىنەر ـ بىلىنمەس هىجايدى ۋە ئاران ئاڭلا-غۇدەك قىلىپ :

ـــ باشلىقلارنىڭ هەممىسى چىقتى، مۇزاكىرە قىلىۋاتىدۇ، ـــ دەپلا كېتىپ قالدى.

بۇ كېچە يەنە جىمجىت ئۆتۈپ كەتتى. باتۇق تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمىدى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا ئېلىپ يۈز ـ كۆزىنى سىلايتتى، تومۇرىنى تۇتۇپ يۈرىكىنى تەكشايتتى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ نەپەس ئېلىشى بەكمۇ زەئىپ، يۈرەك هەرىكىتى ناهايىتى ئاجىز ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ قۇرۇپ قاتمۇقات گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىنى ئاران مىدىرلىتىپ باتۇققا پىچىرلايتتى : «قورقما، ئاسان ئۆلمەيمەن! ... »

باتۇققا غۇرۇرلىدە يىغا ئولاشتى، بۇ يىغا ئىچ ئاغرىقتىنمۇ ياكى تە-سىراتتىنمۇ، باتۇق ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

تاڭ ئاتتى، قۇياش چىقتى، بۇ ھەيۋەتلىك ئوتلۇق شار تۇرمىسىنىڭ ئېگىز تېمى ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلۈپ، قاراڭغۇ، زەي كامېرلارنىڭ ھەممىسىنى تەكشى يورۇتتى. ئۇنىڭ بىر كېچىدىن كېيىنكى تۇنجى ئىللىق ۋە پاك نۇرى 7 ـ كامېرنىڭ پەنجىرىسىدىن ۋىللىداپ شۇڭغۇپ، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ تاتىراڭغۇ يۈزىنى، چوڭقۇر چاناقلارغا پېتىپ خىرەلىشىپ قالغان ئويچان كۆزىنى سۆيۈپ ئەركىلىتىپ غىدىقلىماقتا ئىدى. شۇ ئەسنادا لېۋ خەندۇڭ ئالدىراپ ـ تېنەپ كىرىپ كەلدى ـ دە، قەغەزنى دۇدۇقلاپ ئوقۇدى، بۇ قۇتلۇق ئەپەندىنى تۇرمىدىن چىقىرىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش ئىدى.

باتۇق ئالەمچە خۇشاللىقتا چۆمدى، خۇشاللىقتىن قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ماڭلىيىغا، كۆزىگە چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى، قۇتلۇق ئەپەندىمۇ بېشىنى ئاستا كۆتۈردى، ساغرىسىنى سۆرەپ بېرىپ تامغا يۆلەندى. غەلبە شادلىقى ئۇنىڭغا ھېسابسىز مەنىۋى كۈچ بەرگەنىدى. ئۇ خۇددى كىچىك بالىدەك يايراپ، قىلغىلى قىلىق تاپالمای قالغان باتۇققا قاراپ ھالسىز ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

ـــ مانا قارا، باتۇق، بىز غەلىبە قىلدۇق، داڭقى دۇنياغا مەشھۇر گەندىمۇ ئالتە كۈنلۈك ئاچلىق ئېلان قىلىش جەريانىدا قوي سۈتى ئىچىپتىكەن. مەن بولسام ھېچنېمە يېمەي بەش كۈنگە باردىم، قارىغاندا مەن گەندىدىنمۇ كۈچلۈك ئىكەنمەن! ...

باتۇق ئۇنىڭ دېگەنلىرىدىن تەسىرلەندى، لېكىن نېمىنىدۇ ئاڭقىرالمىغاندەك:

ـــ گەندى؟ ئۇ قانداق نەرسە؟ ـــ دېگىنىچە كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ قالدى. قۇتلۇق ئەپەندى مېيىقىدا كۈلدى ۋە ئالدىراپ ئىزاھات بەردى:

ـــ گەندى دېگەن ئادەم، تولۇق ئىسمى مۇھانداس كارامچان گەندى. ئۇ قوشنىمىز ھىندىستان خەلقىنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىدۇ، ھىندى خەلقى ئۇنى «ئەۋلىيا ئاتا» دەپ ھۆرمەتلەيدۇ،

ئۇمۇ تالاي قېتىم تۇرمىلەردە يېتىپ نۇرغۇن جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن ...

باتۇق لەۋلىرىنى يىمىرىپ، بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپ قويدى.

ئەتىسى ئۇلار خوشلاشتى، باتۇقنىڭ كۆزىدىن ياش تامچىلىدى، ئۇ گويا بىرى يۈرىكىنى سۇغۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك ئازابلىنىۋاتاتتى.

ـــ خوش، باتۇق! ئۇنتۇپ قالما، ئۇكام. بىز تېخى تالاي ئۇچرىشىمىز! ئوقۇشنى، يېزىشنى توختاتما، مەن بەرگەن كىتابنى ئوبدان ئوقۇ! خەيرخوش ...

باتۇق ئىچ ـ ئىچىدىن قاپساپ كەلگەن بىر خىل ئازابتىن بوغۇلدى، ھېچنېمە دېيەلمىدى، بېشىنىلا لىڭشىتىپ قالدى ...

قۇتلۇق ئەپەندى تۇرمىدىن چىقتى، ساپ ھاۋا، كۆپكۆك ئاسمان ئۇنىڭ قەلبىگە تەسۈرلەپ ئېيتقۇسىز بىر خۇشاللىق بەرمەكتە ئىدى، ئۇ ئۆزىنى قۇش بولۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلىدىغاندەك ھېس قىلدى، توپا باسقان دەل ـ دەرەخلەرنى قۇچاقلىغۇسى ۋە ئۇنىڭ ھەربىر يوپۇرمىقىنى سۆيگۈسى كېلەتتى. ئۇ ئاسمانغا قارىدى، بىر توپ كەپتەر جەۋلان قىلىپ، لەڭ ئۇرۇپ ئۇنىڭ باش ئۈستىگە كەلدى، ئۇنىڭ قۇلىقىغا غوڭ قاپاق بىلەن ئويۇنچى كەپتەرلەرنىڭ قانىتىدىن چىققان شىددەتلىك، شۇنىڭ بىلەن بىللە يېقىملىق ئاۋازلار ئۇرۇلدى ...

قۇتلۇق ئەپەندى كۆزلىرىنى بوش قىسىپ ئويلىدى: «يورۇق دۇنيادا ئازادلىق ۋە ئەركىنلىكتىن ئارتۇق ئارمان قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن ئارتۇق لەززەتلىك تۇيۇلىدىغان نەرسە بارمىكىن؟!...»

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇچىنچى باب

تۇنجى سان «تاڭ نۇرى»

كۈن يېراق بولسىمۇ، ئاپتېپى يېقىن.
— ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

ئۇلار ھويلىدىلا ئۇزاق قۇچاقلاشتى.

— توختىغىنا، سېنى ئوبدانراق بىر كۆرۈۋالاي. كۆزۈمگە شۇنداق قەدىرلىدەك كۆرۈنۈۋاتىسەن! — دېدى رىشىت ھەمزى قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ بېشىدىن — ئايىغىچە ئۇزاق تىكىلىپ.

قۇتلۇق ئەپەندى بۇگۈن ئاستى — ئۈستىگە پەرلەشتۈرۈپ يېڭى كىيىم كىيىۋالغانىدى. «ئادەم خىسلىتىنىڭ بىرى ئۆزىدە بولسا، توققۇزى تۇندا» دېگەندەك، ئازادە ئۈستۈاش، چىرايلىق سەرپايلار ئۇنىڭ سالاپىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتكەنىدى.

— كۆردۈڭمۇ، قانداق تۇرۇپتىمەن؟! — دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئىللىق كۈلۈمسىرەپ.

— كۆردۈم، كۆرمەمدىغان، ئورۇقلاپ بەئەينى دۇتارنىڭ دەستىسىدەك بولۇپ قاپسەن، — دېدى رىشىت ھەمزى ئېچىنغان قىياپەتتە، — ئەمدى سېنى راسا باقمىساق بولمايدۇ، بىر كۈندە ئۈچ ۋاخ ئەمەس، بەش ۋاخ تاماق يەيسەن.

— مېنى بۇرۇنراق ئۆلسۇن دەمسەن؟ — چېقىشتى قۇتلۇق ئەپەندى، — كۆپ يېگەن بۇرۇن ئۆلىدۇ جۇمۇ! نېمىشقا دەمسەن؟ ھەممە ئادەمنىڭ ھاياتتىكى رىزقى بەلگىلىك بولىدۇ، مەن كۆپ يەۋەرسەم رىزقىمنى باشقىلاردىن بالدۇر يەپ بولمامدىمەن! سەن قايسىبىر شاگىرتىڭ: «كەم تائاملىق ھەممە دەردكە داۋادۇر، ئەسلىدە دەردكە پەرھىز شىپادۇر» دېگەن شېئىرنى كۆرمىگەنمىدىڭ؟

ھەر ئىككىسى قاقاقلاپ كۈلۈشتى ۋە رىشىت ھەمزىنىڭ ئۆگزىدىكى مەنزىر ئۆيىگە چىققاچ يەنە پاراڭلاشتى:

— خوش، جەھەننەمدىن قاچان چىقىۋالدىڭ؟

— ئۈچ كۈن بولدى ...

— ئۈچ كۈن؟!

— ھەئە، چىقىپلا ئۆيدە ياتتىم، مانا بۈگۈن بىرىنچى بولۇپ سېنى يوقلاپ كېلىشىم.

— رەھمەت، ئازراقلا تىنىپ قويغان بولساڭ ئالدىڭغا ئۆزۈم بارات-تىم ...

ھاكلىرى ئۆڭۈپ، قارا سۇۋاقلىرى كۆرۈنۈپ قالغان كىچىككىنە مەنزىر ئۆي ئاددىيلا سەرەمجانلاشقانىدى. دېرىزە ئالدىغا قويۇلغان يۇ-مىلاق شىرە ئۈستىدە بىرنەچچە كىتاب بىلەن دۇۋەت ـ قەلەم ۋە قالايمقان چېچىلىپ ياتقان قوليازمىلار تۇراتتى.

قۇتلۇق ئەپەندى قوليازمىلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ سورىدى:

— رىشىت، يەنە يېزىۋاتامسەن؟ ئىلھامىڭ قانداقراق؟

— ئانچە ـ مۇنچە مىدىرلاپ تۇردۇم، دوستۇم. بۇنىڭ ئۆزىمۇ بىر خۇمارلىق كېسەل دېگىنە، — ئۇ قوليازمىلار ئىچىدىن بىر ۋاراقنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ قۇتلۇق ئەپەندىگە ئۇزاتتى، — ماۋۇ بىر كۇپلېت شېئىرنى كۆرۈپ باققىنا، بۈگۈن ئەتىگەن يېزىپ قويغانىدىم.

قۇتلۇق ئەپەندى قەغەزنى قولىغا ئېلىپ دەسلەپ مۇنداقلا بىر كۆز يۈگۈرتتى، كېيىن قىزىققاندەك ئۇنلۈك ئوقۇدى:

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

ياشلىقنىڭ باھارىدىن ئۆتۈپ يازغا،
يېگىتلىكنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ قالدىم.
چۈش بولۇپ قالدى ئارتتا بەگۈاشلىقىم،
شۇ يىللار قوينىدىن كۆپ يېگىش ئالدىم!

ـــ جايىدا، جايىدا! ـــ دېدى ئۇ بېشىنى لىگىشتىپ، ـــ پىكىرىڭە خىلى چوگقۇرلاپسەن، دېمىسمۇ، تەجرىبە ـ ساۋاقلىرىمىزنى يەكۈنلەيدىغان ۋاقىت كېلىپ قالدى! ... ـــ قۇتلۇق ئەپەندى رىشىت ھەمزىنىڭ جىلمىيىپ تۇرغان چىرايىغا ھەۋەسلىنىپ قارىدى.

رىشىت ھەمزى چىراي ـ شەكلى، تەقى ـ تۇرقى خىلى ياماڭ ئەمەس يىگىتلەردىن ئىدى، بىراق ئۇنىڭ شالاڭ ۋە كالتە قېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سوقا چىلاندەك بېغىر رەڭ توپۇقىنىڭ بىر ئۇچى قاگشىرىغچە سوزۇلغان بولۇپ، چىرايىنى بىرئاز خۇنۇكلەشتۈرۈپ قويغانىدى. شۇ سەۋەبتىن بەزىلەر ئۇنى «رىشىت توپۇق» دەپمۇ ئاتايتتى. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا شېئىرغا ھەۋەس قىلاتتى، كېيىن دارىلمۇئەللىمىنىدە ئوقۇش جەريانىدا شائىرلار بىلەن ئۇچراشتى، ئۇلاردىن شېئىرنىڭ «سىر» لىرىنى ئۆگەندى، ئوقۇشنى تۈگەتكەندىن كېيىن قۇتلۇق ئەپەندى ئىشلەيدىغان مەكتەپتە ئەدەبىيات مۇئەللىمى بولۇپ قالدى. بىرنەچچە يىللىق ئورتاق تۇرمۇش ئۇلارنى پىكىر ۋە ئېتىقاد جەھەتتە ھەقىقىي سىرداش دوستلاردىن قىلىپ قويغانىدى.

ـــ ياز، دوستۇم، ئەمدى يازىدىغان ۋاقىت كەلدى! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى قولىدىكى قەغەزنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىپ، ـــ خەلقنىڭ مۇڭ ـ زارىنى، ئارزۇ ـ ئىستىكىنى، كۈرەش ئىدىراكىنى ياز! ئۇلار سېنىڭ شېئىرلىرىڭدىن ئىلھام ئالسۇن، شېئىرلىرىڭ ئۇلارغا ھەقىقەتنى سۆزلىسۇن!

ئۇلار شېئىر ئۇستىدە، ھەقىقەت ئۇستىدە ۋە كۆز ئالدىدىكى ئىشلار ئۇستىدە ئۇزاق سۆزلەشتى. ئاڭغىچە رىشىت ھەمزىنىڭ ئايالى تاماق تەييارلىدى، ئۇلار راھەتلىنىپ چۈشلۈك تاماققا ئولتۇردى.

ـــ ئەمدى بازارغا چىقايلى، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى تاماقتىن كېيىن، ـــ كوچا ـ رەستىلەرنى ئايلىنىپ باقايلى، بەكمۇ سېغىنىدىم ...

ئۇلار ئۆيدىن چىقتى، تار ۋە ئۇزۇنچاق كوچا بەئەينى سۇغۇرنىڭ ئۇۋۇسىدەك سوزۇلۇپ ياتاتتى. بىر ـ بىرىگە چاپلاپ، خۇددى قىستاپ ئۆتكۈزۈلگەن تىزىقتەك چىرمىشىپ كەتكەن ئۆيلەر بولسا شۇنداق زىچ ۋە كۆجۈم ئىدىكى، قارىغان ئادەمنىڭ دېمى سىقىلاتتى. ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ ئىزلىرىنى تولۇق ۋە روشەن ساقلاپ قالغان بۇ كوچا، ئۆيلەر سىرتتىن قارىغان كىشىگە گويا ئاللا مۇشۇ بەندىلىرى ئۈچۈن ئەرشتىن ئالاھىدە چۈشۈرۈپ بەرگەن مۇقەددەس مۆجىزىدەك كۆرۈنەتتى.

ئۇلار ئاياغ ئىزلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل بولۇپ كەتكەن يوللارنى بېسىپ بىرنەچچە قىستاڭ ئەگىلەردىن، ئۇستى يېپىق تار كوچىلاردىن ئۆتۈپ ھېيتگاھقا كەلدى. بىر چاغلاردا يولنىڭ ئىككى چېتىدە خۇددى رەسىدە بولغان قىزنىڭ تال ـ تال كىرپىكىدەك بىر تەكشى سەپ تارتقان قىرچىن تاللار ئەمدى كېسىلىپ، چەيلىنىپ قاغجىراپ كەتكەچكە ھېيتگاھ مۇڭلىنىپ ـ غېرىبسىنىپ قالغانىدى.ھېيتگاھ مەيدانىنىڭ جەنۇب تەرىپىدە بىر توپ ئەسكەرلەر يۇڭ تايلىرىدا توساق ياساۋاتاتتى. شەھەردىكى تىجارەتچى، ھۆپىگەرلەر بۇ ئاشكارا ۋەھىمىدىن قورقۇپ ئۆزلىرىنى چەتكە ئالغان، بىر چاغلاردىكى قاياق، يېقىملىق، مۆھتەرەم ھېيتگاھ ئەمدىلىكتە دۈئانە ـ قەلەندەر-نىڭ ماكانىغا ئايلىنىپ قالغانىدى. جامەنىڭ پەلەمپەي، پەشتاقلىرى، ھەتتا كۆك گۈمبەزنىڭ ئاستىدىكى كەڭ بوشلۇققىچە يېتىم ـ يېسىر، ئاچ ـ زېرىنلار بىلەن تولغانىدى. يۈز ـ كۆزلىرى قاسماق، كىيىم ـ كېچىكى جۇل ـ جۇل بۇ يوقسۇللار ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرگە ئىنچىكە، ئورۇق قوللىرىنى سوزۇپ، خىلى يەرلەرگىچە سەدىقە تىلەپ باراتتى. قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن رىشىت ھەمزىمۇ جامەنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەنە شۇنداق بىر توپ خەيرىچىلەرنىڭ ئارىسىدا قالدى :

www.uyghurkitap.com

ـــ غوجام، سەدىقە بەرسىلە، بىزگە بەرگەن سەدىقىلىرى زايە كەتمىگەي!

ـــ غوجام، توۋا گۇناھنى، سەدىقە بالانى يەر، ئازراق ئىلتىپات قىلىپ قويسىلا، ئاخىرەتلىكلىرى غەنىي بولغاي!

قۇتلۇق ئەپەندى تۆش يانچۇقىدىن بىرئاز پۇل ئېلىپ ئۇلەشتۇرۇپ بېرىشكە تەمشىلىۋىدى، شۇ ھامان يەتتە ـ سەككىزچە بالا تىلەمچى ئۇنىڭ چاترىقىدىن، قولتۇقىدىن شۇڭغۇپ چىقىپ ئولاش ـ چولاش قولىغا ئېسىلدى:

ـــ ئاكا، ماڭا ... ماڭا ...

ـــ مەن قالدىم، ئاكا، مەن ...

ـــ ماڭا بېرىڭ، ئاكا، ماڭا ...

قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلارنى سەۋر قىلىشقا ئۇندىدى ۋە قولىدىكى پۇلنى بېتىشچە ئۇلەشتۇرۇپ بەردى. رىشت ھەمزىمۇ بىرنەچچە ئاجىز مېيىپلارغا سەدىقە بەردى.

ـــ رىشت، جاھان نېمە بولۇپ كەتكەن ـ ھە؟! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قاراپ، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، كۆزلىرى نەملىشىپ قالغانىدى، ـــ ئۇلار خەلقتە ۋەھىمە سېلىپ شەھەرنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا بارگاھ تۇزۇپ نېمە قىلماقچى؟!

ـــ بۇنىڭ ھەممىسى «قورقماق ئاۋۇال مۇشت كۆتۈرەر» دېگەندەكلا بىر ئىش، دوستۇم! ـــ رىشت ھەمزى قاشلىرىنى يىمىرىپ قويدى، ـــ دېدىمغۇ، تاشقورغان بۇلارنىڭ قولىدىن كەتتى، بېگىسار، قاغىلىق، پوسكام، يەكەن تەرەپلەردىنمۇ ملىتىق دورىسىنىڭ ھىدى كېلىۋاتىدۇ، ئەنە شۇ ھىدنى سەزدى بولغاي، يۇر، بۇ يەردىن كېتەيلى.

ئۇلار جامەنىڭ ئالدىدىن تېزلا ئايرىلىپ سەرراپ بازىرى تەرەپكە ئۆتتى، ئۇ يەردىكى بىر چايخانىدا ئادەتتىكىچە تىرىكچىلىك كېتىۋاتاتتى. ئۇلار چايخانا ئالدىدىكى ئېرىقنىڭ ئۈستىگە مىندۇرۇپ قويۇلغان

كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى، كونا پالاس سېلىنغان كارىۋات غىر-سىلداپ تۇراتتى. ريشت ھەمزى ياندىكى تەنزىكەشتىن سىگا مۇشتەك ناۋات ئېلىپ، چاي دەملەشكە بۇيرۇدى. ئۇلار ئەتراپىغا سىرلىق قاراپ قويۇپ يەنە پاراڭغا چۈشتى، ھە دېگەندىلا گەپلىرى تازا يۇرۇشۇپ كېتەلمىدى. چايخانا ئىچىدىن بىرەيلەننىڭ دۇتار بىلەن ئېيتقان مۇڭلۇق، ئىزگۈ ناخشىسى ئۇلارنىڭ مەيلىنى تارتىۋالدى. ئۇلار ئىختىيارسىز سۆزدىن توختاپ، باشلىرىنى چايخانا ئىچىگە بۇرىدى، دۇتارنىڭ لەرزان ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىنغان ناخشا ئەمدى ئۇلارغا تېخىمۇ ئېنىق ئاڭلاندى:

كۆڭۈل خۇشال بولمىغىن،
دۇنيا ۋاپا ئەتمىدى.
بىرنى خىسراۋ شاھ قىلىپ،
بىرنى گاداي ئەيلىدى.
ئۆتتى قانچە دەۋرانلار،
تۈگەپ كەتتى سۇلتانلار،
ۋەيران بولدى بوستانلار،
ئاخىرى خاراب ئەيلىدى ...

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ قولىدىكى تاتلىق چاي ئىچىلمەي سوۋۇشقا باشلىدى. ئاددىي خەلقنىڭ قەلبىدىكى دەرد ـ ئەسرانى، كۆڭلىدىكى ئازرۇ ـ ئىستىكىنى ناخشا ـ ساز بىلەن ئىزھار قىلىپ خۇماردىن چىقىۋاتقانلىقى، تەقدىرگە تەن بېرىپ ئۆزىنى بەزلەۋاتقانلىقى ئۇنى چوڭقۇر ئويلاندۇرۇپ قويغانىدى.

«توغرا، خەلق كۈچى قۇدرەتلىك، ئۇ بىر تاشقىن! ـــ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىدى ئۇ، ـــ لېكىن ھازىر بۇلارنىڭ كۈچى دەرد ـ ئەلەم، ئاھۇپىغان بىلەن كۆمۈلۈپ قېلىۋاتىدۇ! ئۇلارنى ئويغىتىش، ئۆزلىرىدە

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يېكتى

نىڭ ئىنسانلىق قەدرىنى تونۇتۇش كېرەك! شۇ چاغدىلا، چۈشكۈنلۈك كۈچكە ، خارلىق غەزەپكە ئايلىنىدۇ! لېكىن بۇ غاپىللارنى قانداق ئويغىتىمىز، تاشقىنغا يولنى قانداق ئېچىپ بېرىمىز؟ ...»

ئۇنىڭ خىيالى ريشت ھەمزىنىڭ سوئالى بىلەن بۆلۈندى.

ــ قارا، قۇتلۇق، كىم كېلىۋاتىدۇ؟

قۇتلۇق ئەپەندى بېشىنى كۆتۈرۈپ يېراقتا قارىدى، بەختى سېرىق يۇقىرى تەرەپتىن قوللىرىنى ئارۋاڭ ـ سارۋاڭ سېلىپ لىكىلداپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرى يېڭى پاسوندا ــ ئۇچىسىدا تىرىكە شىم ـ كەمزۇل، پۇتىدا بېغىر رەڭ رۇسچە بەتىنكە بار ئىدى. ئۇ نەچچە قەدەم نېرىدىنلا قولىنى سوزۇپ ۋارقىراپ كەلدى:

ــ مۇبارەك بولسۇن، قۇتلۇق ئەپەندى، تەھتىسارادىن ساق ـ سالامەت چىقىپسەن.

ئۇلارمۇ ئۇزاق قۇچاقلاشتى، ماڭلىينى ماڭلىينىغا تىرەپ بىرپەس ئۇن ـ تىنسىز تۇرۇشتى.

ــ مەن سېنىڭ تۇرمىدىن چىققانلىقىڭنى بايا ريشتىنىڭ مەھبۇبىدىن ئاڭلىدىم. قانداق، تېنىڭ تازىمۇ؟

ــ مانا مۇشۇنچىلىك ... ــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى كونا سەپدىشىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراپ.

ــ ياخشى ... چىنىقىپ تارمۇشتەك بولۇپ قاپسەن! ــ بەختى سېرىق ئۇنىڭ غوللىرىنى قاماللىدى.

ئۇچ دوست بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ بىرپەس چايخورلۇق قىلدى، كېيىن بەختى سېرىق قۇتلۇق ئەپەندىگە قاراپ خورسىنىپ سۆزلەشكە باشلىدى:

ــ قانداق، كۆردۈڭمۇ؟ جاھان مۇشۇنداق بولۇپ كەتتى، ئاداش، زوراۋانلارنىڭ دەستىدىن دوستلار كۆرۈشكەندە سۆزلەشمەيدىغان، بازارلار جىمجىت، ئات ـ ئۇلاغلار شالاڭ، باللار يىغلاشقا پېتىنالمايدىغان، بېشىم خوتۇنلارمۇ ئۇنلۇك جېدەل قىلىشتىن ھېيىقىدىغان،

ئىتلار قاۋىماس، توخۇلار چىللىماس بولۇپ قالدى! ــ ئۇ بىرئاز تۇ-رۇۋېلىپ زەردە بىلەن داۋام قىلدى، ــ تۆنۈگۈن 20 ـ پولكنىڭ ئەسكەرلىرى 3 ـ مەكتەپنى بوشتىپ ھەربىي دوختۇرخانا قىپتۇ، بۈگۈن قوناق بازىرى مەكتەپكىمۇ ئەسكەرلەر توشۇپتۇ. ئۇچ كۈندىن بېرى تۈتۈپ كەتكەن ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئاز ئەمەس، ھازىر قورسقىدا ئازراق ئۇمىچى بار ئادەمنىڭ كۈنى تەس بولۇۋاتىدۇ. مۇشۇنداق كىـ-شىنى دادىسىنىڭ ئېتى بىلەن ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى يازالايدىغانلارنىڭ ھەممىسى تۈگىشىدىغان ئوخشايدۇ! ...

بەختى سېرىقنىڭ زەردىلىك ئاۋازىدا، كۆكۈچ كۆزلىرىدە قانداقتۇر بىر خىل قېيىداش، ئاغرىنىش ۋە ئۇمىدسىزلىككە ئوخشاش ئالامەتلەر ئوچۇق سېزىلىپ تۇراتتى.

ــ ئۇنداق ئاسان تۈگەشمەس! ــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى قولـ-دىكى پىيالىنى يېنىك چېكىپ تۇرۇپ، ــ ئۇلار تۈگەشسە سەن بىلەن بىز تېخى بارغۇ؟

ــ ئەگەر سەن بىلەن بىزمۇ تۈگەشسەكچۇ؟! ــ بەختى سېرىـق قايتۇرۇپ سوئال قويدى.

قۇتلۇق ئەپەندى كېسىپ ئېيتتى:

ــ تۈگىمەيمىز، بەختى، ئۇلارمۇ تۈگىتەلمەيدۇ!

بەختى سېرىق ئەسلىي تەبىئىتى بويىچە تېخىمۇ قىزىشىپ مۇنازىرە قىلماقچىدەك ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، رىشت ھەمزى كۆز ئىشارىتى بىـ-لەن جىملەپ قويدى.

ــ بولدى، سىياسىي پاراڭنى قويۇڭلار، ئەتراپتا «قۇلاق» تولا! ــ دېدى ئۇ ۋە سۆھبەتنىڭ تېمىسىنى باشقا ياققا بۇرد-ۇەتتى، ــ خوش، قۇتلۇق ئەپەندى، ئەمدى ئۆزۈڭ نېمە ئىش قىلاي دەيسەن؟

ــ قەدىناس مەكتىپىم تاقىلىپتۇ! ــ دېدى ئۇ يېنىك خورسـ-نىپ، ــ شۇنداقتىمۇ، پۇچۇق يارماق يەردە قالماس، تۆنۈگۈن بىر

قوشنام يېڭى خەۋەر كۆتۈرۈپ كەلدى : ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىدىكى كونا تونۇشلار ئۆز يېنىغا چىللىغۇدەك، بەلكىم شۇ يەرنىڭ مەدەنىي ئاقارتىش بۆلۈمىدە ئىشلەپ قالارمەن.

بەختى سېرىق ئالدىراپ سۆز قاتتى :

— شۇنداق قىل، ئۇ يەردە ئىشلىسەڭ خەلق مائارىپىنى رونىق تاپقۇزۇشتا كۆپرەك ئىش قىلغىلى بولىدۇ، بىزمۇ ساڭا گۈپپاڭچىلىق قىلىشىپ بېرىمىز.

— بوپتۇ، ئۇيۇشمىدا ئىشلىسەڭ مائاشىڭغا چارەكلەپ بۇغداي بەلەن قونىق ئالسەن، — دېدى رىشىت ھەمزىمۇ قوشۇلۇپ، — ئىشقىلىپ، قورسىقىمىز ئاچ قالمايدىغان بولىدۇ.

ئۇلار يەنە بىردەم ئۇياندىن - بۇياندىن پاراڭلاشتى، ئىككى چەينەك چايمۇ تۈگىدى، ئاخىرقى پىيالىلەر بوشىغاندىن كېيىن ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇشتى.

— خوش ئەمسە، بۈگۈن مۇشۇنچىلىك پاراڭلىشايلى، — دېدى رىشىت ھەمزى ساماۋارچى بىلەن ھېسابلىشىپ بولۇپ، — قۇتلۇق، بۈگۈن بىزنىڭ ئۆيدە قونۇپ قال، قانغۇدەك بىر مۇڭدىشايلى.

— رەھمەت، ئاداش، — قۇتلۇق ئەپەندىم ئۆزرە ئېيتتى، — ئانام ئەنسىرەپ قالىدۇ.

بەختى ئارىغا چۈشتى :

— مېنىڭچە، مۇناسىپ بولسۇن : ئەتە چۈشتىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە يىغىلايلى. قۇتلۇقنىڭ چىققانلىقىدىن بەزى ئاغىنىلەرنىڭ تېخى خەۋىرى يوق، مەن بۈگۈن ئۇلارغا خەۋەر قىلاي، ھەممىمىز جەم بولۇپ قانغۇدەك مۇڭدىشايلى، قانداق؟

قۇتلۇق ئەپەندى دەرھال قوشۇلدى.

— ناھايىتى ئوبدان تەكلىپ بولدى، مېنىڭمۇ سىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىدىغان مۇھىم گەپلىرىم بار، ئەتە ئۇچرىشايلى!

قۇتلۇق ئەپەندى دەسلەپ رىشىت ھەمزىنىڭ، كېيىن بەختى سېرى-

ربقنىڭ يالپۇز ياپىرىقىدەك كەڭ پەنجىلىك قولىنى سىقىپ خوشلاشتى. ئۇچەيلەن ئۇچ تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

2

بەختى سېرىقنىڭ ئۆيى شەھەرنىڭ كۇنىپېتىش تەرىپىدىكى بىر خالتا كوچىدا ئىدى. كەچ پېشىن بىلەن ئۇنىڭ ئاددىي مېھمانخانىسىغا يەتتە ئۇلپەت جەم بولدى، بۇلارنىڭ ياش قۇرامى، چىراي ـ شەكلى، بىلىم سەۋىيىسى بىر ـ بىرىدىن ئاز ـ تولا پەرق قىلسىمۇ، لېكىن يەتتىسى مۇشۇ شەھەرنىڭ ياش، جۇشقۇن، ئىلغار پىكىرلىك مائارىپچىلىرى ئىدى. تۇنۇگۇنكى ئۇچ دوستقا قوشۇلۇپ كەلگەنلەر: پال ـ پال كۆز تۇدى راجى، دوغلاق سېمىز ھەززى پاكار، قىزىل بۇرۇن باقى ھاجى، قارىمۇتۇق شايى ئەخمەتلەر ئىدى.

كىچىككىنە مېھمانخانا يەتتە سەپداشنىڭ ئوتلۇق تىنىقلىرى بىلەن ئىسسىپ، ئۇزۇلمەس پاراڭلار بىلەن قاينىاپ كەتتى. كەينى ـ كەينىدىن ئۇلاشتۇرۇپ چېكىلىۋاتقان ئاچچىق تاماكىنىڭ ئىسى ئۆينىڭ تورۇسىدا بىر قەۋەت كۆكۇچ پەردە ھاسىل قىلغانىدى.

ئۇلارنىڭ ئاغرىنىش، قېيىداش ۋە غەزەپكە تولغان تۇغقىمەس سۆزلىرى كۆز ئالدىدىكى ئىشلاردىن نېرى كەتمەيتتى، كىمدۇر بىرى دارىلمۇئەللىمىندىكى ئىككى پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۇچ كۇن بۇرۇن قولغا ئېلىنغانلىقىنى ئېيتسا؛ يەنە بىرى، ھۆكۈمەت قارمىقىدىكى شەنلى مەكتەپلەرنىڭ ئاساسەن تاقالغانلىقىنى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سەرسان بولۇپ، بەزىسى سودىگەر، بەزىسى ھۇنەرۋەن، بەزىسى پايلاقچى ـ ئىشپىيون بولۇپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ غەزەپتىن ئۆتى يېرىلغۇدەك بولۇپ كېتەتتى. ئىشقىلىپ، ھەممىسىنىڭ ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز ئاچچىق گېپى، ئۆزئارا روھىي مەدەتكە موھتاج دەرد ـ ئەلىمى، يۈرىكىنى ئالقىنىغا ئېلىپ قويۇپ ئورتاقلىشىدىغان ئارزۇ ـ ئىستىكى بار

ئىدى ...

سىنچايدىن كېيىن قورۇما كەلتۈرۈلۈپ ھاراق قۇيۇلدى. بەختى سېرىق بىرىنچى رومكىنى قولىغا ئېلىپ :

— قېنى دوستلار، دەم غەنىيمەت، دىدار غەنىيمەت! بۇ يەردە ئولتۇرغان تاماملارنىڭ سالامەتلىكى ھەم بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلىرىمىزنىڭ خەيرلىك بولۇشى ئۈچۈن خوشە! — دەپلا كۆتۈرۈۋەتتى.

رومكا ئايلىنىپ قۇتلۇق ئەپەندىگە كەلگەندە رىشىت ھەمزى ئۇنى غىدىقلاپ قويدى.

— قېنى، قۇتلۇق، ئەمدى ئۆزۈڭ بىرنېمە دە، گەپنى لوقماندىن ئاغلايلى!

قۇتلۇق ئەپەندى ئىككى تەرىپىگە بىرئاز قىمىدىنىپ قويۇپ ئاستا ئورنىدىن تۇردى، يوغان قىرلىق رومكىغا لىپمۇلىق قۇيۇلغان ھاراقنى قولىغا ئالدى، ئالتە دوستنىڭ ھەممىسگە ھېرىسمەنلىك، سېغىنىشلىق نەزەر بىلەن بىرمۇبىر قاراپ چىقتى، ئاندىن ھاياجانلىق تىن ئېلىپ دولقۇنلۇق ئاۋازدا مۇنداق دېدى :

— دوستلار، سەپداشلار! مەن مۇشۇنداق بىر كۈننىڭ كېلىشىنى ئۇزاقتىن بېرى بەكمۇ ئارزۇ قىلغانىدىم، نىيىتىمىز ھالال ئىكەن، ئاخىر جەم بولدۇق. ئەمدى بىز مۇشۇ جەم بولغىنىمىز بويىچە بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ خەلقنى ئويغىتايلى، خەلقنى جاھالەتتە تۇتۇپ تۇرغان نادانلىقتىن، باشقىلار ئۆزىگە تەڭ كۆرمىگەن خارلىقتىن ئويغىتايلى! «ئەل قوزغالسا تەخت قوزغىلار » دېگەن گەپ بار، — ئۇنىڭ قولى يېنىك تىترىدى، رومكا داۋالغۇپ بىرنەچچە تامچە ھاراق داستىخانغا تۆكۈلدى، ئۇ شۇ تۇرقىنى بۇزماي سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى، — يولداشلار! مەن ھەممىنى ئويلاپ قويدۇم، ھاياتىم يا دارغا ئېسىلىش بىلەن تۈگەيدۇ، يا بولمىسا گومىنداڭ ھاكىمىيىتىنىڭ يىقىلغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرەرمەن! ئەمدى سۈكۈت قىلىپ تۇرۇشقا بولمايدۇ، ھەربىرىمىز كېرەك. بۇ ھەربىرىمىزنى خارلىقتىن، مەھكۇملۇقتىن، زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئاش بىلەن نانىدەك

زۆرۆر! لېكىن، ئەمدى بىز بۇرۇنقىدەك شەخسىي قەھرىمانلىق، قارام-لىق، نادانلىق قىلماسلىقىمىز كېرەك. بۇنىڭ زىيىنى ئاز بولمىدى، نۇرغۇن ئادەملىرىمىزنىڭ بىھۇدە بېشى كەتتى، نۇرغۇنلىرى باشپاناھ-سىز قالغاچقا تۇرمە ـ زىندانلاردا چىرىپ تۇگىدى. بۇ دەردنى مەنمۇ تارتتىم، بۇ بىزگە قانلىق ساۋاق بولدى. بۇگۈن بىز مانا شۇ تەجـ-رىبە ـ ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھەرىكىتىمىز، ئىس-تىقبالىمىز توغرىسىدا ئوبدانراق پىكىرلىشىپ باقايلى! پىكرىمىزنىڭ قىزغىن، ئوچۇق ـ ئاشكارا بولۇشى ئۈچۈن خوشە! ـــ قۇتلۇق ئە-پەندى شۇنچە ھاراقنى بىر تىنىقتىلا ئىچىۋېتىپ بوشىغان رومكىنى ساقىيغا ئۇزىتىپ تۇرۇشىغا تەرەپ ـ تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن گەپ ـ سۆزلەر بەئەينى ئاقۇالداقتەك پاراسلاپ كەتتى.

ـــ توغرا، تەجرىبىلەرنى ئوبدان يەكۈنلەش كېرەك!

ـــ ئەمدى يوشۇرۇن ھەرىكەت قىلايلى!

ـــ بىر ياقىدىن باش ...

ـــ بىر يەڭدىن قول چىقرايلى!

ـــ جاننى تىكىپ قويدۇق!

ـــ خەلقنى ئويغاتماي بولمايدۇ!

ـــ ئۇلارنىڭ ئىچى دەردكە توشتى ...

ـــ پىچاق سۆڭەككە يەتتى ! ...

ـــ قانداق ئويغىتىمىز ؟

ـــ كەچ كۇرستا ئوقۇتامدۇق ؟!

ـــ مەسچىتلەرگە بېرىپ سۆزلەمدۇق يا ؟!

ـــ تەشۋىق ۋەرەقى تارقىتىمىز!

ـــ بېشىڭ ئونمۇ ؟!

ـــ گېزىت چىقرايلى!

ـــ يول قويامدۇ ؟!

ـــ يول بەرمەيمىز ـ دە!

ـــ ئۇيۇشۇۋالساق نېمە قىلالايدۇ ...

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
www.uyghurkitap.com

ـــ توغرا، بۇرۇن قۇمدەك چېچىلىپ زىيان تارتتۇق ...
ـــ بۇ بىر قانلىق ساۋاق ...
ـــ بۇنىڭ ئۈچۈن دوستلار تەشكىلات قۇرايلى، تەشكىلات! شۇ چاغدا ئىگە ـ چاقىمىز بولىدۇ.
ـــ لېكىن، بۇ مەخپىي بولۇش كېرەك.
ـــ شۇنداق، ھەم مەخپىي، ھەم مەقسەتلىك، پىلانلىق، تەشكىللىك بولغىنى ياخشى ...
ـــ ...
پىكىرلەر ئاستا ـ ئاستا روشەنلەشمەكتە، بارا ـ بارا بىر نۇقتىغا يىغىلماقتا ئىدى. پال ـ پال كۆز تۇدى راجى ئورنىدىن تۇردى :
ـــ «ھالالدىن نان تاپساڭ كوچىغا چىقىپ يە» دېگەن گەپ بار. بىزنىڭ ئىشىمىز ھەق! ھەق ئىكەن، نېمە ئۈچۈن تەشكىلات قۇرۇپ، تەشۋىق ۋەرەقىنى ئوچۇق ـ ئاشكارا تارقىتىپ، ئەركىن ـ ئازادە ئىشلىمەيمىز ؟! ـــ ئۇ قولىنى كەسكىن شىلتىدى، ـــ مېنىڭچە، ئىشلەيمىز! بىز يەتتە سەپداش بۇگۈنلا تەشكىلات قۇرايلى! مەن گومىنداڭ پىرقىسىگە كوللېكتىپ ھالدا مەجبۇرىي ئەزا بولغان، مانا ھازىر يولداشلارنىڭ ئالدىدا گومىنداڭ پىرقىسىدىن ئۆزۈل ـ كېسىل چىقىلىنىمنى جاكارلايمەن! ـــ ئۇ چاپىنىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن گومىداڭنىڭ ئەزالىق كىنىشكىسىنى ئېلىپ يىرتىپ تاشلىدى.
تۇدى راجىنىڭ جىددىي، كەسكىن ھەرىكىتى يولداشلار ئارىسىدا كۆچلۈك تەسىر قوزغىدى. ئومۇمىي كەيپىياتتىن قارىغاندا، بىرەر تەشكىلات قۇرۇپ، شۇنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىش يۈرگۈزۈش مۇقەررەلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئەتەي سەپداشلىرىنىڭ يۈرىكىگە قول سېلىپ باقماقچى بولدى.
ـــ يولداشلار، ـــ دېدى ئۇ سۆز ئېلىپ، ـــ بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى بىر قولۇاققا چۈشكەن جەڭچىلەر، دېمەك، بىزنىڭ جېنىمىزمۇ، تېنىمىزمۇ ھايات ـ ماماتتا بىللە بولىدۇ! دەرۋەقە، قولۇاق

مەنزىلى ئانچە يېقىن ئەمەس، بوران ـ چاپقۇنلارمۇ كۆچلۈك. لېكىن، بۇ ئىشتا ئېتىقاد، ئىرادە ھەممىدىن مۇھىم. ئېتىقاد يۈرەكتە بولۇشى كېرەك. شۇنداقلا، يىراق مەنزىلمۇ، بوران ـ چاپقۇنمۇ ھېچنېمە قىلالمايدۇ. يۈرەكتە بولىدىكەن، مۇھەببەت بولىدۇ، مۇھەببەت بولىدىكەن، سۆيۈش بولىدۇ. مانا شۇ نۇقتىنى چىڭ تۇتقاندا ئىنسان ئاداشمايدۇ!

بەختى سېرىق قىسقا، لېكىن مەنىلىك قىلىپ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ پىكرىنى ياقلىدى:

ـــ شۇنداق، دۇنيادا ئاسان ئىش يوق. پىكرىنىڭمۇ يولى ئىككى: بىرى ـــ بەس، يەنە بىرى ـــ تەس! بۇنىڭ قايسىسىنى تاللاش ھەر كىمنىڭ ۋىجدانىغا باغلىق! مەن خەلقىمنىڭ كۆز يېشى ئۈچۈن ھاياتىمنى ئەڭ تەس ئىشنى تاللاپ، ئۆمۈر بويى شۇ يولدا مېڭىشقا بەل باغلىدىم!

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار دەسلەپكى قەدەمدە يەتتە كىشىدىن تەركىب تاپقان «كۆرەش» تەشكىلاتىنى قۇردى، ھەممىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، قىبلە تەرەپكە قاراپ سەلتەنەت بىلەن: «خەلققە، ۋەتەنگە، مىللەتكە خائىنلىق قىلمايمەن! مۇبادا، قولۇمغا چۈشۈپ دار ياكى مىلتىق ئالدىدا سەپداشلىرىمنى سېتىۋەتسەم قىيامەتتە دوزىخىي بولۇپ كېتەي!» دەپ ئۇنلۇك قەسەم بەردى ھەم ئۆزىنىڭ ئىسىم فامىلىسى يېزىلغان تىزىملىك ئۈستىگە بارمىقىنى چىشلەپ قانىتىپ باستى. ئاخىردا «كۆرەش» تەشكىلاتىنىڭ بىرىنچى سانلىق يىغىنىنى ئېچىپ ئىككى ئىشنى قارار قىلدى: بىرى، تەشكىلاتچىلارنىڭ ھەربىرى مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە مىللەت، دىن ئايرىماي سادىق، ئىشەنچلىك، يارامىلىق ئادەملەردىن ئىككىنى ئەزالىققا تونۇشتۇرۇش؛ يەنە بىرى، قەرەلسىز «تاڭ نۇرى» ناملىق گېزىت چىقىرىش ئۈچۈن ئىلغار زىتالاردىن ئىئانە توپلاپ جىددىي تەييارلىق قىلىش.

ئۇلار بەختى سېرىقنىڭ ئۆيىدىن چىققاندا ۋاقىت تۇنگە يېقىنلاشقانىدى. شىمال تەرەپتىن لەرزان تاغ سەلكىنى ئۇرۇپ، كوچا ـ كوي،

هويلا ـ ئارامىلارنى خېلى سالقىنلاتقاندى، ھاۋادىن يامغۇر شەپسىنى كېلىپ تۇراتتى.

«ئادەمنى ئارزۇ ئۇچۇرىدۇ، قۇشنى قانات» دېگەندەك، يېڭى ئارزۇ ـ ئىستەكلەر يەتتە سەپداشنى قاناتلاندۇرغاندى، ئۇلار خۇددى ئۇچۇشقا تەمشەلگەن بۇركۇتتەك تىنچ ۋە چەكسىز كۆكتە تويماي قارايتتى ....

3

شەھەر خەلقى بۇگۈن ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان مۆجىزىلىك بىر كۈننى بېشىدىن ئۆتكۈزدى ...

ئۇلار تاڭ سەھەردىلا خۇددى ھاشارغا ھەيدەلگەندەك جىددىي ھەم سۈرلۈك ئەلپازدا قىزىلنىڭ مەيدانى تەرەپكە قوزغىتىلدى. كوچا ـ كوچىلاردا جاكارچىلار، مەھەللىلەردە چەكادىلەر ئۇزۇلمەي ۋەز ئېيتاتتى: «خالايىقلار! تېز بولۇڭلار، قىيام سائىت ئون ئىككىدە قىزىلدا چوڭ مەيدىكە بولىدۇ، كاتتا ئويۇن كۆرسىتىلىدۇ! ھۆكۈمەت تامام پۇقرالارنىڭ قاتنىشىشنى جاكارلىدى. مۇبادا كىمدەكىم ئۆزىنى قاچۇرسا قاتتىق سوئال ـ سورىقى بولىدۇ!» دۇكانلار تاقالدى، سودا ـ سېتىق بېسىقتى، ئەتىگەندىلا قىزىپ كېتىدىغان قاينام بازار-مۇ شىپىدە بولۇپ قالدى. كىشىلەر تۆتتىن ـ بەشتىن بولۇشۇپ شەھەرنىڭ جەنۇبىدىكى شېغىللىق تار يولدا ھەيران بولغان، قىزىقسىنغان ۋە ئەنسىرىگەن ھالەتلەردە ئالدىراپ كېتىشۋاتاتتى ...

بۇ خەۋەر مەدەنىي مائارىپ سېپىدىكىلەرگە تۇنۇگۈن يەتكۈزۈلگەن، يەتكۈزۈلگەندىمۇ ھەيۋەتى، سۈرئىتى ۋە تەلىپى ھەرقانداق داغدۇغىلىق خەۋەرلەردىنمۇ ئېشىپ كەتكەندى. شۇڭا، ئۇلار بۇگۈن سەھەردىلا خۇددى ئوقۇغۇچىلاردەك رەتكە تىزىلىپ تەشكىللىك ھالدا يۈرۈپ كېتىشتى.

قىزىلنىڭ مەيدانى تۆپتۈز كەتكەن چىملىق ئىدى. ئۇنىڭ يىراق

چەت ـ چۆرىلىرى سىم تور بىلەن قاشالانغان بولۇپ، بىر تەرىپىدە زومچەك ـ زومچەك ئۆيلەردىن بىرنەچچىسىلا بار ئىدى. چۈشكە يېقىن مانا شۇ ئۆيلەرنىڭ ئەتراپى ئادەم دېگىزىغا ئايلاندى. نەلەردىندۇر پەيدا بولغان باققال، ناۋاي، غالتەكچى ۋە تەنزىكەشلەر ساز ئاۋازلىرى بىلەن خېرىدار چاقىرىپ كالتە بازار ئاچتى، يېمەك ـ ئىچمەكنىڭ بـاـ هاسى بىردەمدىلا لەپىدە ئۆرلەپ كەتتى. بىر چاغدا توپ ـ توپ ساقچىلار ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولدى ـ دە، كىشىلەر ئارـ سىدا كۆيىدەك يامراپ تەرتىپ ئورنىتىشقا باشلىدى، ھەش ـ پەش دېگۈچە ۋارقىراپ يۈرۈپ باش ـ ئايىغى يوق قىم ـ قىم ئادەمنى ھېـ لىقى ئۆيلەرنىڭ ئىككى تەرىپىنى بويلىتىپ سەپكە تۇرغۇزدى. كىشـ لەر ئارىسىدا قۇتلۇق ئەپەندى، بەختى سېرىق قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى. قۇتلۇق ئەپەندى سەپنىڭ مەركىزىگە يېقىن يەرگىچە قىستاپ بـاردى. سەپـنىڭ بۇ يېرىدە ھەيۋەتلىك سورۇن تۈزۈلدى، ئۇستىگە ئاق داستىخان سېلىنغان شىرە ئۈستىگە مىكروفون قويۇلـدى. مىكروفـونـ نىڭ ئالدىدىكى شاھانە ئورۇندۇقتا سېمىز بىر ھەربىي گـىدىيىپ ئـولـ تۇردى، ئۇ ئۇچسىغا ئامېرىكىنىڭ نەشە رەڭ سارجىسىدىن ئەمەلدارلىق فورمىسى كىيىۋالغانىدى. قارا كۆزەينەكى بىلەن قولىدىكى ئاق پەلىيـ ئۇنى تېخىمۇ سۈرلۈك ھەم سالاپەتلىك قىلىپ كـۆرسىتەتـتى. ئۇنـىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرگەن ھەربىي، ساقـچى ۋە مەمۇرىـ ئەمەلدارلار «ھۆرمەتلىك كاك لۇيجاك جـانابلىـرى»، «مۆھتەرەم كـاك لۇيجاك ئالىيلىرى» دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمـەيتتى. يـېيىبـكى ساقچـى فورمىسىنى كىيىۋالغان ھاپىز جۇيجاك ئۇنىڭ بېقىنىدا قاڭتـىيىپ ئـولـ تۇراتتى. مەيداندىكىلەرنىڭ دىققـىتى ئۆرۈلـۈپمۇ ـ چۆرۈلـۈپمۇ ئاشـۇ سۈرلۈك، لەش چىراي ئادەم بىلەن شۇم ئەڭگىز ھاپىز خوجىنىڭ ئـاـ رىسىدا كېزىپ يۈرەتتى ...

تۇيۇقسىز «پاك» قىلغان ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى، كـىشىلـەر قاتتىـق چۆچۈپ شۇكلەندى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتـمەي قىزىـل ئاسمـىندا بىـر نەچچە بومبارداىمانچى ئايروپىلان پەيدا بولدى، ئۇ قاتتىق، قوپال غـارـ

قىراپ بىردەم پەسلەپ، بىردەم كۆتۈرۈلۈپ غاپىل، نادان كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى ئالاق ـ جالاق قىلىۋەتتى. ئايروپىلانلارنىڭ ئەنسىز ئاۋازى ئەمدى يىراقلاپ تۇرۇشىغا كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا بىردىنلا ئون ئىككى يۈلتۈزلۇق تانكىلار پەيدا بولدى. ئۇلار تۆمۈر تاپانلىرى بىلەن چىملارنى ئېزىپ يانجىدى، ئۇزۇن، مۇدھىش ئىستوۋوللىرىنى ئوڭ سولغا ھەرىكەتلەندۈردى، كىشىلەرنىڭ ئالدىدىن سۈر پەيدا قىلىپ گۈلدۈرلەپ ئۆتتى، كېيىن بىرلا كومانداسى بىلەن ئالدى تەرەپتىكى قارا ـ قۇرا نىشانلارغا قاراپ ھۇجۇم ياسىدى، بەس ـ بەستە ئوق ياغدۇردى، ئۇنىڭ قاپقارا ئىستوۋولىدىن لاپىلداپ ئوت يانىتتى. ئۇنىڭ ئارقىدىن ئاپتوموبىللارغا سۆرىتىلگەن ھەر خىل تىپتىكى زەمبىرەكلەر ئۆتتى. زەمبىرەكلەر ئېتىلىشقا باشلىغاندا كىشىلەر كۆزىنى يۇمۇپ، قۇلىقىنى ئېتىۋالدى. ئۇلار گويا يىراقتىكى تاغلار گۈمۈرۈلۈپ، يەر ـ زېمىن تەۋرەۋاتقاندەك ھېس قىلىشتى. ئۆمرىدە بۇنداق سۈرلۈك ھەم قاباھەت كۆرۈنۈشلەرنى چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان، كېچە ـ كۈندۈز تىرىكچىلىكىنىڭ غېمىدە قوي قوتىنى بىلەن توخۇ كاتېكىنىلا ئويلاپ يۈرىدىغان ئاددىي خەلق ۋەھىمىگە، ساراسىمگە، ۋەسۋەسىگە چۈشكەنىدى ...

بۇ ئىشتىن كېيىن قىلىچلىرىنى يالىڭاچلىۋالغان ئاتلىق قىسىم ئارغىماقلىرىنى ئوينىتىپ مەيدانغا كىردى، ئۇنىڭ ئارقىدىن پىلىموتلىرىنى بەتلىۋالغان پىيادە قىسىم، ئۇنىڭ ئارقىدىن ... ئىشقىلىپ، كۆرسىتىشكە تېگىشلىك ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى سۈر پەيدا قىلىپ بىر ـ بىرلەپ ئۆتتى. ئۇلار ئۆتۈپ بولغاندا پۈتۈن مەيدان چاڭ ـ توزان بىلەن ئاچچىق يۇتۇپ قالدى. كىشىلەر ئاستا ـ ئاستا ئەس ـ ھوشىنى يىغدى، بىر ـ بىرىگە سوئال نەزىرىدە قاراشتى، نېمە ئىش بولغانلىقىنى سۆزلەشمەكچىدەك كۆز ئۇرۇشتۇرۇپ، ئاغزىنى ئۆمەلىمەشتى. شۇ چاغ مىكروفوندىن سۈرىتىلىك كاك لۈيجاڭنىڭ مېتالدەك قاتتىق ۋە سوغۇق ئاۋازى ئاڭلاندى، تەرجىمان ئۇنىڭ سۆزىنى ئۇ-

دۇلمۇ ئۇدۇل يەتكۈزۈپ تۇردى :

ـــ بىز بۇگۈن نېمە ئۈچۈن ھەربىي كۆرەك قىلدۇق؟ مەقسەت بىرلا، ئۇ بولسىمۇ ئۆز كۈچىمىزنى نامايىش قىلىش، مانا كۆردۈڭلار، بىزنىڭ كۈچىمىز تەڭداشسىز. بىز ھازىر دۇنيادىكى بەش چوڭ دۆلەتنىڭ بىرى، بىز غالىبلاردىنمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە، دۇنيادىكى ئەڭ كۈچلۈك دۆلەت ئامېرىكا بىزنىڭ دوستىمىز! ئۇنىڭ قورالى بىزنىڭ قورالىمىز! ـــ كاك لۇيجاك قارا كۆزەينىكىنى ئالدى، ياغلىقى بىلەن يۈز ـ كۆزىنى سۈرتتى، ئالدىدىكى چايدىن بىر ئوتلۇۋلىپ يەنىمۇ چىرقىراق ھەم سوغۇق ئاۋازدا داۋام قىلدى، ـــ لېكىن، ھازىر شۇنى جاكى خەلقى ئۆزىنى بىلمەيۋاتىدۇ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە قۇتراپ بىز بىلەن ئېلىشماقچى بولۇۋاتىدۇ، بۇ نېمىدېگەن ئەخمەقلىق ـ ھە؟! پىستە كۆچۈك قاچان شىر، قاپلانلارغا تەڭ كېلەلىگەن؟! تېخى بەزىلەر ئۇلدا چىققان بىرنەچچە ئوغرىلارنىڭ ھەربىكتىگە باربكاللا ئېيتىۋاتىدۇ، ئۇلارنى دوربىماقچى بولۇۋاتىدۇ، بۇمۇ ئۇچىغا چىققان تەلۋىلىك ئەمەسمۇ؟! ئىلى ئوغرىلىرىنىڭ ئىشى ئۇلۇغ پىرقىمىز ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس، ئۇ ناھايىتى كەلسە غەربىي شىمالدىكى بىر «سوقۇر ئۇچەي» ... ئۇنى چورتلا كېسىپ تاشلىساق ئىش تۈگەيدۇ! ...

قۇتلۇق ئەپەندى خۇددى ھەرە چاققاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ريشىت ھەمزى بىلەن بەختى سېرىقمۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ دەرغەزەپتە يېرىلىپ كېتەيلا دەپ قالغاندى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئۇلارنىڭ پېشىنى تارتتى.

ـــ قۇرۇق گەپ! ... ـــ ئۇ ئاستا پىچىرلىدى، ـــ ئېغىزدىكى گەپ بىلەن شەھەر ئالغىلى بولسا، ھەممە ئادەم پادىشاھ بولمامدۇ؟!

ـــ قارا، ئۇنىڭ رەڭگۈزلىقىنى! ...

ـــ قارا، ئۇنىڭ ئەلپازىنى! ...

ـــ تىنچ ...

ئۇلارنىڭ سۆزىنى مىكروفوننىڭ جاراڭلىق ئاۋازى بېسىپ كەتتى. ئەمدىلىكتە ھاپىز خوجا سۆزلەۋاتاتتى :

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

ـــ بىز ئۇيغۇرلاردا : «بىر ئىت كۆرۈپ قاۋسا، مىڭ ئىت كۆرمەي قاۋايدۇ » دېگەن بىر ھېكمەتلىك گەپ بار. يېقىندا ئىلى، تاشقورغان تەرەپلەردە بىر قىسىم كۇسۇك ئىتلار سۆگەك تالىشىپ قاۋشۇشىدى، بىزنىڭ بۇ يەردىمۇ بەزى لالما ئىتلار ئۇلارغا ئەگىشىپ قاۋاۋاتىدۇ، ياكى قاۋىماقچى بولۇۋاتىدۇ. بۇنداقلار كاللىسىغا ھېزى بولسۇن! ئىت ھامان ئىت، ئۇ ئۆگزىگە چىقىۋالسىمۇ بەربىر ئىگىسىدىن پەس! ...

بۇ گەپلەردىن قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ بەدەنلىرى شۇركۈنۈپ توخۇ ئەت بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇنداق تېتىقسىز ئىبارىلەرنى ئاڭلاۋېرىشكە تاقىتى قالمىغانىدى، كەتمەكچى بولۇپ قەدىمىنى يۆتكەۋاتقاندا كاڭ لۇيجاڭنىڭ ئاۋازى قۇلىقى تۆۋىدە يەنە پەيدا بولدى :

ـــ بىز شىنجاڭلىقنى قوغداۋاتىمىز، ئاسراۋاتىمىز! ئەگەر بىزنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىمىزنى بىلمەي ئەسكىلىك قىلىمەن دېيىشسەڭ ئۇمۇ مەيلى، ئۇ چاغدا تورمىنىڭ ئاتوم بومبىسىنىڭ تەمىنى تېتىپ قويماڭ-تىن باشقا چارە يوق! مانا، بۇگۈن كۆرۈشتىڭ، يەرنى بىر تەپسەم ئۇستۈڭلەردىن ئايروپىلان، ئاستىڭلاردىن تانكا ئۇنۇپ چىقىدۇ! بۇمۇ يېتىپ ئاشىدۇ ...

بەختى سېرىق چىداپ تۇرالماي چاپچىپ كەتتى، ئۇنىڭ كۆكۈچ كۆزلىرى پارقىراپ، جاۋغايلىرىدىكى ئىنچىكە قورۇقلار تىككىدە تارتىشىپ كەتكەنىدى. قۇتلۇق ئەپەندى يېنىدىكى سەپداشلىرىنى بىر ـ بىرلەپ نوقۇپ قايتىشقا شەرەت قىلدى. ئۇلار بىرىنىڭ ئارقىدىن بىرى غىپلا تىكشۈەتتى. ئۇلار يولغا چىقىپ خالي يەرگە كەلگەندە قۇتلۇق ئەپەندى مۇنداق دېدى :

ـــ كۆردۇڭلارمۇ، ئۇلار بۇگۈن ئۆزىچە كۈچ كۆرسىتىپ، بىزنى گۆش، ئۆزىنى قۇش قىلىپ، چوقۇلماقچى بولۇۋاتىدۇ!

تۇدى راجى دىمىغىنى قاقتى :

ـــ چوقۇلايمەن دەپ تۇمشۇقى قاناپ كەتمىسلا مەيلىغۇ!

رىشىت ھەمزى مىيقىدا كۈلدى :

ـــ شۇ ئەمەسمۇ، بۇلارنىڭ بۇگۈنكى قىلىقى بەئەينى «قورققان

ئىت ئارقىغا قاراپ خىرقىرار » دېگەن ئىشنىڭ دەل ئۆزى بولدى!
بەختى سېرىق ئۆزىچە چالۋاقىدى :
— ھېلىقى ھاپىز دېگەن پالاق تۇخۇمدىن بولغانلىقىڭ گەپلىرىگە قارىمىغىلار! بىزنى تېخى ھېچنېمە بىلمەيدۇ، دەپ ئۆزىچە كارىكىراپ كەتكىنىنى! بىلىپ قوي، ھېچنېمە بىلمىسەكمۇ، ئىلىپنى چوماق، بەنى پوقاق دېيەلەيمىز!
بىرئاز جىملىقتىن كېيىن قۇتلۇق ئەپەندى سورىدى :
— بەختى، «تاڭ نۇرى » گېزىتىنىڭ تەييارلىقى قانداق بولۇۋاتىدۇ؟
— چاتاق يوق، ئىنشائاللا، ئىشلىرىمىز ئوڭۇشلۇق بولۇۋاتىدۇ، ئىمانە توپلاش تۈگىدى، — بەختى سېرىق ئىشەنچلىك قىلىپ جاۋاب بەردى، — ئون توقماق پۇل يىغدۇق، ئەمدى شاپىگىرافتا ئەمەس، تاش مەتبەئىدە باسىمىز!
— ماقالىلەر چۇ؟
— تەييارلاۋاتىمىز، ئۆزۈڭ ھېلىقى ئىككى پارچە نەرسىنى تېزرەك پۈتكۈزۈپ بەر.
قۇتلۇق ئەپەندى باش لىڭشىتتى :
— بولىدۇ، ئەمىسە بىرىنچى سانىنى تېزرەك چىقىرىۋېتەيلى!
— توغرا، — دېدى رېشىت ھەمزى شائىرانە تەلەپپۇزدا، — ئەمدى قاۋايلى، قاۋاشقا باشلايلى، ھاپىز جۈيجاڭ قاۋاشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ باقسۇن!
رېشىت ھەمزىنىڭ سۆزى ھەممەيلەننى كۈلدۈرۈۋەتتى.

4

«تاڭ نۇرى » گېزىتىنىڭ تۇنجى سانى سېنتەبىرنىڭ بىرىنچى يېرىمىدىكى ئەڭ قاينىق بىر بازار كۈنلۈكى دۇنياغا كەلدى! تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بۇ مۆجىزە شەھەرنى زىلزىلىگە كەلتۈردى.

www.uyghurkitap.com

ھېيتگاھدىكى سەرراپ بازىرىدا سودا توختاپ كەتتى، ھەممە ئادەم دوقمۇشتىكى كىنو ئېلان تاختىسىغا چاپلانغان ئىككى بەتلىك گېزىتنى كۆرۈشكە تەلپۈنگەنىدى. سەپنىڭ ئارقىسىدىراق تۇرۇپ قالغان پاكار بويلۇق بىر ئادەم ئالدىغا بويۇنداپ ۋارقىرىدى:

ـــ ھەي، مەنپۇ دوپپىلىق ئەپەندىم، چىگىراق ئوقۇسىڭىزچۇ، بىزمۇ ئاڭلايلى!

ئارقىدا تۇرغان بىر توپ ئادەم ئۇنىڭ پىكرىنى قۇۋۋەتلىگەنىدى، چەتتىكىلەردىن بەزىسى ئۆتە قوپتى:

ـــ بىر ئادەم ئوقۇۋېرەمدۇ؟!

ـــ كالپۇكىنىڭ بىر قەۋەت تېرىسى سويۇلۇپ كەتتى بىچارىنىڭ!

ـــ بىر قوشۇق سۇيۇقى يوق، سايرىتىۋېرەمسەن؟!

ھېلىقى پاكار ئادەم يەنە مۇراجىئەت قىلدى:

ـــ ساۋابلىق ئۇچۇن ئوقۇغىنا، ئىنىم، ئوقۇ! ئالەم ئاڭلىسۇن! ھېلى مەن ساڭا ناۋاتتىن چاي دەملەپ بېرىمەن.

مەنپۇ دوپپىلىق يىگىت ئالدىغا سۇرۇلدى، تىلى بىلەن كالپۇكىنى ھۆللىدى، ئاغزىغا يىغلىغان ئازغىنا سۇيۇقلۇقنى يۇتۇۋەتتى.

ـــ ئەمسە ئاڭلاڭلار، ئوقۇدۇق، ـــ دېدى ئۇ ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ ۋە ئوقۇشنى بىرىنچى بەتتىكى ماقالىدىن باشلىدى، ـــ مۆھتەرەم ئاتا ـ ئانىلار، ھۆرمەتلىك ئاكا ـ ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىللار! بىزنىڭ بۇ تۇنجى سان گېزىتىمىز سىلەرگە يېراق ئۆتمۈشتە ئەمەس، دەل ھازىرقى ۋاقىتتا؛ چەت يەرلەردە ئەمەس، دەل ئۆز يېرىمىزدە يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ئەھۋالنى تونۇشتۇرۇپ، سىلەرنىڭ ئۇيدانراق ئويلاپ بېقىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ: «چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئۇچ يىل ئامبال بولغان كىشى يۈز مىڭ سەر كۈمۈشكە ئىگە بولىدۇ، ئەتىگەندە ھاكىملىق جاكارلانسا، كەچقۇرۇن باي بولۇپ كېتىدۇ.» دەيدىغان گەپ بار ئىدى. بۇ ئىش ئەمدى بىزنىڭ يۇرتىمىزدا كۆپ خوتۇن ئېلىپ، تۇيدىكى سوۋغا ـ سالام بىلەن باي بولۇشقا ئۆزگەردى.

قاراڭلار، پەيزاۋاتقنىڭ ھاكىمى ليۇ دارىن جانابلىرى بىر يىل ئىچىدە يەتتە خوتۇن ئېلىپ، بەگ ـ شاڭيۇلاردىن كەلگەن سوۋغا ـ سالام بىلەنلا باي بولۇپ كېتىپتۇ! بۇ جاناب يەتتە قېتىملىق تويدا توقسان مىڭ سەر كۈمۈش قىممەتلىكى مال ـ دۇنياغا ئىگە بوپتۇ! ئەمدى بىز ليۇ دارىن جانابلىرىدىن سوراپ باقايلى: سىز قېرىپ قالغان چېغىڭىزدا بۇ خوتۇنلارنى نېمە قىلماقچى؟! مال ـ دۇنيانى ئېلىپ نەگە قاچماقچى؟! دارىن جانابلىرى، بىلىپ قويۇڭ! كۆپ خوتۇن ئېلىش ۋاستىسى بىلەن يىغقان مال ـ دۇنيا ئاخىر ئۆزىڭىزنىڭ بوينىغا سىرتماق بولىدۇ! چۈنكى ئۇ سىزنىڭ قانلىق قامچىڭىز ئاستىدا ئىشلەۋاتقان كاج تەلەي دېھقانلارنىڭ قان ـ تەرى! پۇقرالارنىڭ قەھرى سىزنى بوغماي قويمايدۇ! ئۇلارنىڭ سەۋر قاچسى دەرد ـ ئەلەم بىلەن تولدى. ئەمدى ئۇ پارتلايدۇ، يېرىلىدۇ! قېرىنداشلار، ئويلاپ بېقىڭلار، ليۇ دارىندەك ئاچ كۆز مەلئۇنلار هەممە يەردە بار. شىللىمزغا مىنۇالغان بۇنداق چوڭ ـ كىچىك ئامباللارنىڭ زورلۇق ـ زومبىلىقى يېتىپ ئاشمىدىمۇ؟! ئۇلارنى ئىرغىتىپ تاشلايدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟! ... يېتىپ ئاشتى! ئەمدى ئويغىنايلى، ئۇيۇشايلى! ھۆرلۈك، ئەركىنلىك ئاسماندىن چۈشمەيدۇ، كۈرەش بىلەن قولغا كېلىدۇ، قېرىنداشلار، قېنى هەممىمىز بىرلىكتە ئازادلىق تۇغىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، زۇلۇم ۋە جاھالەتنىڭ ئەشەددىي قورغىنىغا ھۇجۇم قىلايلى، ئۇنىڭ تۆمۈر قاپقىلىرى كۈمپەيكۈم بولسۇن! ھۇررا، قېرىنداشلار! ھۇررا ...

مەنپۇ دوپپىلىق يىگىت بىرىنچى ماقالىنى ئوقۇپ تۈگەتتى. كىشىلەر ئارىسىدىن غەزەپلەنگەن، ئاچچىق يۇتقان، خورسىنغان ئاۋازلار كۆتۈرۈلدى:

— تۈلۈمچاشقانلار!

— ئاغزى كۆيمىسە دوزاخنىمۇ يەيدۇ تېخى!

— قېرى جېنىغا يەتتە خوتۇن ئالغىنىنى قارا!

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ ئالتىسىنى گۆرۈگە قويىدۇ!
ـــ بىرنى ماڭا بەرسىچۇ!
ـــ ئۆمرۈڭ خوتۇنسىز ئۆتتى ـ دە! ...
ـــ خەپ، توختا! ...
ـــ ئاستىراق! ...
ـــ ئۇنىڭغا كىرىكى پۇل.
ـــ يېنىنى توملاپ غىپىدە تىكىۋەتمەكچى! ...
ـــ دوزاخقا بارسۇن!
ـــ كۆيۈپ كۈل بولسۇن! ...
ـــ تىنچ ...
ـــ ئاۋازىڭنى پەس قىل ! ...

هېلىقى پاكار ئادەمنىڭ ئاۋازى يەنە ياڭرىدى :

ـــ ئۇكام، ئاخىرىنى ئوقۇغىنا، قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدەك ئۇلۇغ گەپلەر ئىكەن.

يىگىت ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى. ئىككىنچى ماقالىدە تېخىمۇ يېڭى، كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان خۇش خەۋەرلەر بار ئىدى :

«1. ياپون جاھانگىرلىكى 1945 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى جۇڭگو ئارمىيىسىگە شەرتسىز تەسلىم بولدى، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن جۇڭگودىكى ھەر مىللەت خەلقى تاجاۋۇزچىلارنىڭ زۇلۇمىدىن ئۇزۇل ـ كېسىل قۇتۇلدى!

2. 1945 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى ئىلى پارتىزانلىرى رەسمىي مىللىي ئارمىيە بولۇپ قۇرۇلۇپ، غۇلجا ئىستىراھەت بېغىدا تۇغ تاپشۇرۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

3. سۈيدۈڭ ئازاد نىشانلىق 1 ـ پولكى 1945 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ بىرىنچى يېرىمىدا شىخونى ئازاد قىلىش ئۈچۈن ھەربىي يۈرۈش باشلىدى.»

مەنپۇ دوپپىلىق يىگىت ئارقىدىنلا 2 ـ بەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى «ئىشقى» تەخەللۇسى بىلەن يېزىلغان تۆۋەندىكى شېئىرنى يېقىملىق

ئىنتوناتسىيە بىلەن ئوقۇپ بەردى :

كىمكى ھەقنى سۆيمسە جايى جەھەننەم ئىچرەيدۇر،
توغرا يولدا ماڭمىغانلىقتۇر ئۆمرى ماتەم ئىچرەيدۇر.
كىم ئۇنتۇسا پەخرىنى ئاخىر بولۇر ھالى زەبۇن،
ئەل ئۈچۈن ئۆلگەن كىشىنىڭ نامى ئالەم ئىچرەيدۇر.
ئەل ۋە يۇرتۇڭغا خىيانەت قىلما «ئىشقى» دەھرىدە،
چۈنكى زۇلۇم دەردىدىن خەلقنىڭ ئەلەم - غەم ئىچرەيدۇر.

يىگىت تۆۋەندىكى ئەقلىيە سۆزلىرىنى ئوقۇپ گېزىت ئوقۇشنى تاماملىدى :

— «ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق نەرسە ھۆسن - خۇلقتۇر. ئىنسان ياخشى خۇيى بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ھەممە ياخشىلىقلىرىنى ھاسىل قىلغان بولىدۇ. بۇنداق كىشىگە ھۆسن - خۇلق ساھىبى دېيىلۇر. جانابىي پەيغەمبىرىمىز «دىن دېگەن نېمە؟» دېگەن سوئالغا «ھۆسن - خۇلق» دەپ جاۋاب بەرگەن. يەنە بىر ھەدىستە: «كىشى ئۈچۈن ھۆسن - خۇلقتىن ياخشىراق بىر نەرسە يوقتۇر» دېيىلگەن.

مۇناپىقنىڭ ئالامىتى ئۈچتۇر :

ھەرقاچانكى سۆزلىسە يالغان ئېيتۇر.
ھەرقاچانكى ۋەدە قىلسا خىلاپلىق قىلۇر.
ھەرقاچانكى ئامانەتكە خىيانەت قىلۇر.

دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مۇناپىق دېگەندىن ياماں سۆز يوقتۇر، بۇنداق ئادەمگە ھېچكىم ئىشەنمەس ۋە ھاقارەت نەزەرى بىلەن قارار!»

كىشىلەر ئارىسىدا يېنىك، ئەمما ھاياجانلىق بىر تەۋرىنىش بولدى. ئۇلار توختىماي سۆزلەيتتى، ماختايتتى، كىملەرنىدۇر غايىبانە تىلغا ئېلىپ، ئۇلارنىڭ جەسۇرلۇقىغا، ئەقىل - پاراسىتىگە، باتۇرلۇقىغا ئاپىرىن ئوقۇيتتى. گېزىت ئۇلارنىڭ قەلبىگە بۆسۈپ كىرىپ، ئۇخلاپ

قالغان هۇجەيرلىرىنى ئويغاتقان، قايغۇ ياشلىرىدىن خىرەلىشىپ قالـ
غان كۆزلىرىگە ئۇمىد ۋە خۇشاللىق نۇرىنى سەپكەن ئىدى ...

گېزىت ناھايىتى تېز تارقالدى، كىملەرنىڭ قولى ئارقىلىق نەلەرگە تارقىلىۋاتقانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى، ئۇ گويا پۇتى، قانىتى، كۆز ۋە قۇلىقى بارمۇ، ئىنسان ياشايدىغان بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلارنىڭ ھەممىسـ
گە تېز ۋە كۆپ تارقىلىپ كەتتى.

ئۇنىڭ ئاخىرقى بىرنەچچە نۇسخىلىرى ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىـ
سىنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولغاندا ھاپىز جۇيجاڭ غەزەپ ۋە ئەلەمدىن «پاسسىدە» يېرىلغۇدەك بولدى. ئۇ قاسىم كاناي كۆتۈرۈپ كىرگەن بىر نۇسخا گېزىتنى ناھايىتى سەۋر ۋە چىدام بىلەن ئوقۇپ بولغاندا خۇددى زەمبىرەك ئاۋازىدىن ئۇركۈپ كەتكەن قېچىردەك ئىككى پۇتـ
نى يەرگە قاتتىق ئۇرغىنىچە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ۋارقىرىدى:

ـــ بۇ ... بۇ ... قايسى قىزىل ... پاچاقلارنىڭ قىلغان ئىشـ
كەن ؟!

قاسىم كاناي بېشىنى ئەگدى:

ـــ تېخىچە بىلەلمىدۇق ...

ھاپىز جۇيجاڭ گېزىتنى پىرقىرىتىپ تاشلاپ ئىشخاندا ئۇياقـ
تىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. بۇ ئۇشتۇمتۇت ۋەقە ئۇنىڭغا گويا تېپىتنىچ ئاسماندا شىددەتلىك چاقماق چاققاندەك قورقۇنچلۇق تۇيۇلـ
غاندى. ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۆتكەن ھەپتە قىلىنغان ھەربىي كۆرەكنىڭ پۇقرالاردا پەيدا قىلغان ۋەھىمىسى بىلەن ئىسكەنجىسى مانا مۇشۇ كـ
چىككىنە شۇم ئېغىز گېزىت بىلەن بىتچىت بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ھاپىز جۇيجاڭ كاللىسىغا كەلگەن بۇ خىيالىلاردىن گويا قارا قىشتا سوغۇق سۇغا چۈشكەندەك شۇركۈنۈپ كەتتى.

ـــ بۇ قانداق گەپ ـ ھە؟! قىزىل پاچاق مۇتتەھەملەرنىڭ مۇـ
شۇنداق ئاپئاشكارا تەشۋىقات تارقىتىپ، پۇقرالارنى ئۇلۇغ پىرقىمىزـ
گە قارشى قوزغىشىغا چىداپ تۇرغىلى بولامدۇ؟! ـــ ئۇ غەزەپتىن

هۆمۈدىدى، ــ دەرھال تىنتىڭلار! يەتتە قات ئاسمانلىق قەرىدىكى شايانلىقلار بولسىمۇ تېپىڭلار! بۇنداق گېزىت ئىككىنچى قېتىم كۆزۈمگە كۆرۈنمىسۇن!

ــ خوپ!

ھاپىز جۈيجاڭ ئۆزىنى سەل بېسۋېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ سورىدى:

ــ داڭبۇ تەرەپتىن چىقىدىغان ھېلىقى «خەلق ئىستىكى» دېگەن گېزىت نېمە بولدى، توختاپ قالدىمۇ؟

قاسىم كاناي ئۇنىڭغا يېقىنراق سىلجىپ دېدى:

ــ ئۆتكەندە ئىككى سان چىققان. كېيىن ئادەم يېتىشمەي توختاپ قاپتۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇقرالار ئوقۇماي، دورىپۇرۇشلارغا يىغىپ بېرىپتۇ...

ھاپىز جۈيجاڭ يەنە چىچاڭشىدى:

ــ ئوقۇماي ھەددىمۇ؟! ئۇلار ئوقۇمىسا بىز ئوقۇپ مەجبۇرىي ئاڭلىتىمىز! سەن بۇگۈندىن باشلاپ ئاشۇ گېزىتنى قايتا چىقىرىشقا يار-دەملىشىڭ، شۇجىجاڭغا تېلېفون بېرىپ قويىمەن، ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق-نىمۇ ئۆزۈڭگە قوشۇۋال! ئارقا ـ ئارقىدىن بىرنەچچە سان چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ تەشۋىقاتىنى بېسىپ چۈشۈشىمىز كېرەك. قاسىم، مەن سا-ڭا ئېيتاي: تىل دېگەن ئۇستىخانسىز بىر پارچە گۆش، لېكىن ئۇ زۇۋانغا كەلسە تىغدىنمۇ ئۆتكۈر نەرسە جۇمۇ!

ــ خوپ، ياخشى چىقىرىمىز!

ــ قارىغۇيا پىلاقنى تاش بىلەن ئۇرسىمۇ ئۆلىدۇ، تاشقا ئۇرسىمۇ ئۆلىدۇ، ــ دېدى ھاپىز جۈيجاڭ دانالارچە تەلەپپۇزدا، ــ بىزمۇ ئۇلارنى دەل مانا شۇنداق قىلىشىمىز: بەزىدە ئۇرۇشمىز، بەزىدە ئۆزىنى ئۆزىگە ئۇرغۇزۇشمىز لازىم، چۈشەندىڭمۇ؟

ــ چۈشەندىم، جۈيجاڭ جانابلىرى ...

ــ بىزنىڭ گېزىت تەشۋىقاتىمىزدا گەۋدىلەندۈرىدىغان ئىككى

نۇقتا بار، ـــ دېدى ئۇ ئاخىردا قاسىم كاناينى ئاگاھلاندۇرۇپ، ـــ بىرى، دىن مەسىلىسى. بىز قىزىل پاچاقلارنىڭ باشتىن ـ ئاياغ مۇقەددەس ئىسلام دىنىغا چىش ـ تىرنىقى بىلەن قارشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىشىمىز كېرەك. بۇنىڭغا مسال قىلىپ، سوۋېتتىكى قىزىل پاچاق بولشېۋىكلارنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ بۆشۈكى ئۇلۇغ بۇخارا شەرىپىنى دەپسەندە قىلغانلىقىنى سۆزلەشكە بولىدۇ. يەنە بىرى، قىزىل پاچاقلارنىڭ ئاخىرقى مەقسىتى كومۇنىزم دېگەن قاباھەت بىر نەرسە ئارقىلىق ھەممىنى بىرلەشتۈرۈش، ھەممىنى ئومۇمنىڭ قىلىش، ھەتتا خوتۇنلارنىمۇ ئومۇمنىڭ قىلىش ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىش كېرەك. بۇنىڭغا مسال قىلىپ، سوۋېتتىكى كولخوز، سوۋخوز دېگەنلەرنى سۆزلەشكە بولىدۇ. چۈشەندىڭمۇ؟ بۇلار ئەلۋەتتە گەپنىڭ پوسكاللىسى، قالغىنىنى ئۆزۈڭلار توغرىلاڭلار!

ـــ خوپ! ...

قاسىم كاناي ئىرغاڭلاپ چىقىپ كەتتى. ھاپىز جۈيجاڭ يانچۇقىدىن سوۋېتنىڭ «پالمېر» ماركىلىق تاماكىسىدىن بىرنى ئېلىپ تۇتاشتۇرۇدى، ئاچچىق ئىس ئۇنىڭ ئاغزىدىنمۇ، بۇرنىدىنمۇ پۇرقىراپ چىقتى، ئۇ كۆزلىرىنى ئۇچبۇرجەك قىسىپ، بېشى ئۈستىدە لەيلەپ يۈرگەن ئىسقا قاراپ خىيالغا چۆمدى ...

تۆتىنچى باب

ئىپپەت قۇربانى

خەلق «پۇۋ» دېسە بوران چىقىدۇ.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

كاڭ لۇيجاڭ ئاتمىش ياشقا يېقىنلاشقان بولسىمۇ، تېخى ھاۋايى ـ ھەۋەستىن قالمىغان ئادەم ئىدى.

بۈگۈن ئۇ چۈشتىن بۇرۇن كونا بىر ئۆلپىتى بىلەن قىمىرلىماي ئولتۇرۇپ ماجاڭ ئويناندى. چۈشتىن كېيىن ئۆزىچە ناخشا ئېيتىپ بىردەم قورۇنى ئايلاندى، بىردەم ئۇزۇن كەسمە قەغەزلەرنى ئالدىغا يېيىپلىپ، كوگزى ـ مىگزىنىڭ ئەقىدىلىرىنى خۇش خەتچىلەپ يازدى. كەچكە يېقىن تۇرۇپلا ئويۇن كۆرگۈسى كېلىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن مۇھاپىزەتچىسىنى ھاپىز جۈيجاڭنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. جۈيجاڭ شەخسەن ئۆزى سانايىنەپسەگە بېرىپ جىددىي ئورۇنلاشتۇرۇش قىلدى، ئارتىس ـ مۇزىكانتلار ئىختىيارىي ھەربىكەتكە قويۇپ بېرىلگەنىدى، بىردەملىك ئوپۇر ـ توپۇردىن كېيىن پۈتۈن سانايىنەپسە تەخ قىلىنىدى.

ھاپىز جۈيجاڭ ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۈچ ماددىلىق نىزام جاكارلىدى:

1. ئۇلۇغ پىرقىنى، قۇدرەتلىك دۆلەت ئارمىيىستىنى مەدھىيىلەيدىغان نومۇرلاردىن باشقىسىنى سەھنىگە قەتئىي ئېلىپ چىقماسلىق؛

2. پۈتۈن ئويۇنداڭ كاڭ لۇيجاڭنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشنى ئاساسىي مەزمۇن

قىلىش؛

3. كاڭ لۇيجاڭغا ياراپ، ئازراق ئىشارە قىلىنغان ھەرقانداق نومۇرنى قايتا ئورۇنلاش.

ھاپىز جۇيجاڭ سانايىنەپسەدىن قايتىپ كېلىپ بىر تۇركۈم ساقچىلارنى كۈلۈپ ئامانلىقىنى قوغداشقا ئورۇنلاشتۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن پوچتىغا ئولتۇرۇپ كاڭ لۇيجاڭنىڭ ئالدىغا كەتتى.

ئويۇن سائەت سەككىزدە باشلاندى، قىزىل دۇخاۋا پەردە ئېچىلىش بىلەن سەھنىدە بارلىق ئارتىس ـ مۇزىكانتلار نامايان بولدى. بىرىنچى نومۇر ئومۇمىي خور ئىدى. مارش ئاھاڭىدىكى ئومۇمىي مۇزىكا بىلەن ئاككوردلۇق ناخشا ئاۋازى زالنى بىر ئالدى. ناخشا ھەربىر ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە ھاپىز جۇيجاڭ ئالاھىدە بىر خىل نەزەر بىلەن يېنىدىكى كاڭ لۇيجاڭغا قارايتتى، لېكىن كاڭ لۇيجاڭدا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ بېشىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تىرەپ، قولىنى قورسقىنىڭ ئۈستىدە گىرەلەشتۇرۇپ قاڭتايغان پېتى جىممىدە ئولتۇراتتى. نومۇرلار توختىماي ئالمىشىپ تۇردى، ئانچە ـ مۇنچە كۆتۈرۈلگەن كۈلكە ۋە چاۋاك سادالىرىغا ئەگىشىپ ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ھېلىقىدەك قاراشلىرىمۇ داۋاملىشۇەردى. كاڭ لۇيجاڭ ھەيۋىتىنى بۇزماي ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ پەۋاز قاپاقلىرى ئاستىدىكى ئۇچبۇرجەك قارا كۆزلىرى بەزىدە بىرھازا يۇمۇلاتتى، بەزىدە تۇيۇقسىز ئېچىلىپ سەھنىگە تىكىلەتتى. ئېلانچىك نۆۋەتتىكى نومۇردا ياش ئارتىسكا رىزۋاننىڭ «تەنەۋۋەر» ئۇسسۇلىنى ئورۇنلايدىغانلىقىنى ئېيتقاندا، كاڭ لۇيجاڭ نېمە ئۈچۈندۇر ئىككى يېنىغا قىمىرلىپ ھاپىز جۇيجاڭدىن ئاستا سورىدى:

ـــ رىزۋان دېگەن ھېلىقى ئۇسسۇلچى قىز شۇمۇ؟

ـــ خوش، شۇنداق... ـــ ھاپىز جۇيجاڭ بويۇنلىرىنى سۇلكەت بىلەن ئېغىتتى.

ـــ ھە... ئاڭلىغان، ـــ دېدى كاڭ لۇيجاڭ كۆزلىرىنى مۇغەمبەرلەرچە ئوينىتىپ، ـــ بۇ قىزنى ياخشى ئوينايدۇ، دەيدۇ.

ـــ شۇنداق، ئۇسسۇلچىلارنىڭ كۆزى ...

ئۇلارنىڭ پارىكى رىزۋاننىڭ سەھنىگە چىقىشى بىلەن ئۇزۇلدى. ھەر ئىككىسىنىڭ مەستخۇش كۆزى سەھنىگە تىكىلدى. يېڭىچە ئۇستۇاش، كۆز چاقنىغان ئۇنچە ـ مارجانلار رىزۋاننىڭ تەبىئىي گۈزەللىكىگە تەڭداشسىز ھۆسن قوشۇپ، ئۇنى گويا قۇياش نۇرىدا تولۇق ئېچىلغان لالە گۈلىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئۇنىڭ بېشىدىكى لوھو* قادالغان تەتىللا دوپپا، قاپقارا چېچىدىكى ياقۇت كۆزلۈك كۈ-مۈش چازا، قۇلىقىغا قىستۇرۇلغان ئالتۇن چېكە گۈل، ئاق ۋە بۇدرۇق بارماقلىرىدىكى پەرلەشتۇرۇپ سېلىنغان زۇمرەت كۆزلۈك ئۇزۇكلەر رەڭمۇرەڭ سەھنە چىرىغى بىلەن تېخىمۇ نۇرلىنىپ كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى. رىزۋان شۇ تۇرقىدا ئادەم ئەقلىنى ئەسىر قىلىدىغان گۈزەللىك ئىلاھى ۋېنراغا* ئوخشاپ قالغانىدى ...

كاڭ لۇيجاڭنىڭ بايىقى قىياپىتى بۇزۇلدى. گەۋدىسى ئالدىغا ئېگىلىپ، كۆزى مىت قىلماي سەھنىگە تىكىلدى. رىزۋاننىڭ يېقىملىق، خۇلقلۇق، تەبىئىي ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى ۋە شۇنىڭغا ماسلاشقان چىرايلىق قاش ـ كۆزى، تولۇق، بېجىرىم بوي ـ تۇرقى ئۇنى باشقا-چە خىياللار ئالىمىگە ئېلىپ كەتكەنىدى. بىردىنلا ئۇنىڭ خىيالىغا ياشلىق دەۋرى چۈشتى. ئۇ كىچىكىدىنلا نەپسىگە ئامراق، ئويۇن ـ تاماشىغا بېرىلگەن قارام، لېكىن زېرەك ئادەم ئىدى. ئۇ ھەمىشە يار ـ بۇرادەرلىرىگە : «ياشلار ياۋاش بولماسلىقى كېرەك، شوخ بولمىغان ئا-دەمنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ » دەيتتى. شۇڭا ئۇ ھەممە يەردە ئۆ-زىنى چوڭ تۇتاتتى. لېكىن باشقىلار بولسا ئۇنى كۆزگە ئىلماي «سال-پاڭ قۇلاق » دەپ كەمسىتەتتى. دېمىسىمۇ، ئۇنىڭ بېشى يوغان، بوينى قىسقا بولغانلىقتىن سالپاڭ قۇلاقلىرى مۇرىسىگە تېگىپ تۇراتتى. ئۇ ئۇستىخانلىرى يوغان، بەستلىك بولغىنى بىلەن بۇرۇت ـ ساقالسىز

---

* ئەتىۋار قۇشلارنىڭ پېيى.

** يۇنان رىۋايىتىدىكى مۇھەببەت ئىلاھى، گۈزەل ئايال.

www.uyghurkitap.com

كوسا ئىدى. «قۇلىقى يوغان باي بولىدۇ» دەپ ئۆزىگە تەمەننا قويسا، كوسىلىقىدىن نومۇس قىلاتتى. شۇڭا، يىگىرمە نەچچە ياش ۋاقتىدىلا زەنجۈبىل سۈيىنى پەلكۈش بىلەن ئەتە ـ ئاخشاملىرى ئىچكەك ۋە ئىغىز چۆرىلىرىگە سۈرتۈپ ساقال چىقىرىشنى ئارزۇ قىلدى، لېكىن قانچە قىلسىمۇ ئۇنىڭغا ساقال ـ بۇرۇت نېسىپ بولمىدى ...

ئۇ ھەربىيدە تەختكە چىقىشتىن بۇرۇن قاقتى ـ سوقتى بىلەنمۇ شۇغۇللاندى. تولاراق ئۇرۇمچىدىكى تىجارەتچى، سودىگەرلەر بىلەن ئاپاق ـ چاپاق ئۆتتى، ئۇلار بىلەن ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئەيىش ـ ئىشرەت، كەيپ ـ ساپا سۈردى، قىمار ئويناپ چوتار ئالدى، كۆرەڭ-لىك بىلەن پاھىشگە پۇل خەجلەپ، نوچىلىق قىلىپ يۈردى. ئۇ يەنە ساختىپەزلىك بىلەن پۇل تېپىش نىيىتىدە قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق «توپ مال سېتىش ساربىي» ئاچتى. ئۇرۇمچى نەنگۇەن ئەتراپىدا بىر دۇكان-نى ئىجارىگە ئېلىپ نۇرغۇن ساندۇق ياساتتى، سانىدۇقلارغا نومۇر قويدى، ماركا چاپلىدى، ئۇستىگە «خاڭجۇنىڭ ئېسىل تاۋار ـ دۇردۇن مەھسۇلاتلىرى قاچىلانغان» دېگەن خەتلەرنى يازغۇزدى. شۇنىڭدىن كېيىن خېرىدارلارنى باشلاپ كېلىپ «پالانى كۇنى مالنى ئالسىەن» دەپ نۇرغۇن زاكالەت پۇلى ئالدى، ئالدىيۇ، بىر كېچىدىلا يوقاپ كەت-تى. خېرىدارلار بەلگىلەنگەن كۇنى سارايغا كېلىپ ئۇنىدىدى، لېكىن ھېچ يەردىن دېرىكىنى ئالالماي كۆڭۈللىرىگە تۇيۇق چۈشتى، ئاخىر سارايۇەنگە ھېلىقى ساندۇقلارنى ئاچقۇزدى، ساندۇقلارنىڭ ھەممىسگە ئەسكى ـ تۇسكى لاتا ـ پىتىلەر قاچىلانغانىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلىپ ھۆكۈمەتكە ئەرز قىلدى، بىراق ئۇ ئاللىقاچان شىئەنگە قېچىپ كەتكەنىدى. ئۇ شىئەندە كونا سەپداشلە-رىنىڭ ياردىمى ھەم ئايماي خەجلىگەن پۇلىنىڭ كۈچى بىلەن ھەربىي سەپكە كىرىپ ناھايىتى تېزلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. شۇنىڭدىن ئۇزاق ئۆتمەي شىنجاڭدا «ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى» پارتلىدى. ئۇزاقتىن بېرى شىنجاڭغا قول سوزۇپ، بۇ يەردىمۇ ئۆز كۈچىنى كۆپەيتىش نىيىتىدە يۈرگەن «غەربىي شىمالىنىڭ خانى» خۇ زۇڭنەن دەرھال ئۇنى 9 ـ

بىرىگادىنىڭ لۇيجاڭلىقىغا تەيىنلەپ شىنجاڭغا ئەۋەتتى ...

كاڭ لۇيجاڭنىڭ ياشلىق سەرگۈزەشتلىرى كۆڭلىگە بىر شۇم خىيال كەلتۈردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرى شەھۋانىي ھەۋەس بىلەن غەلىتە پارقىرايتتى، تىلى خۇددى يىلاننىڭ نەشتىرىدەك ئالدىغا سوزۇلۇپ، قېنى قاچقان كۆكۈچ لەۋلىرى ئۇستىدە ئويناياتتى...

رىزۋان ئۇسسۇلنى تۈگەتتى. سەھنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھۆرمەت سالىمىنى بەردى ۋە قىزغىن چاۋاكلار ئىچىدە تورغاي مېڭىشى بىلەن يورغىلاپ كىرىپ كەتتى. چاۋاك بېسىلمىدى، پەردە تېزلا ئېچىلدى، سەھنىدە يەنە رىزۋان پەيدا بولدى. شۇ چاغ كاڭ لۇيجاڭ يېنىدىكى مۇھاپىزەتچىسىنىڭ قۇلىقىغا بىرنەرسە دېۋىدى، مۇھاپىزەتچى ئارىسالدىلىق بىلەن بىردەمگە تۇرۇپ قالدى، لېكىن كاڭ لۇيجاڭنىڭ تىلى شورلۇق سۆزنىگە پالان دېگىلى بولمايتتى، شۇڭا ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆزىدىن ئۇچ رەت ئارقىدىكى لەينجاڭ دەرىجىلىك بىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ بىرنېمىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. كاڭ لۇيجاڭ ئەمدى يېنىدىكى ھاپىز جۇيجاڭغا پىچىرلىدى. ھاپىز جۇيجاڭ ئورنىدىن سەل قوزغالدى، تەكرار باش لىڭشىتتى ۋە ئىتتىك سىرتقا چىقىپ يەنە تېزلا قايتىپ كىردى ...

ئويۇن خېلى كەچ ئاخىرلاشتى. زال بوشىغاندا كاڭ لۇيجاڭ بىلەن ھاپىز جۇيجاڭ قوزغالدى، كاڭ لۇيجاڭنىڭ مۇھاپىزەتچىسى بىلەن بىر لەينجاڭ، بەش ئەسكەر ۋە ئۇچ ساقچى زالدا بۇيرۇق كۈتۈپ قالدى. ئۇلار بىر دەقىقە باش قوشتى، ئارقىدىنلا شەپە چىقارماي زالنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئايالارنىڭ گىرىمخانىسىغا ئۇسۇپ كىردى. قىز ـ چوكانلار گىرىملىرىنى يۇيۇپ كىيىم يەڭگۈشلەۋاتاتتى. ئۇلار قىيا ـ چىيا قىلىشتى، بىر ـ بىرىگە يېپىشىپ، ئۆزلىرىنى دالدىغا ئاتتى.

ـــ قورقماڭلار، ئاۋازىڭلارنى چىقارماڭلار، ھېچ گەپ يوق! ـــ دېدى بەنجاڭ دەرىجىلىك بىر ساقچى، ـــ رىزۋاننى لۇيجاڭ جانابلىرى قوبۇل قىلماقچى!

بۇلۇڭ تەرەپتىن تەئەججۇپلۇك ئاۋاز ئاڭلاندى :

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ قوبۇل قىلماقچى؟!

ـــ شۇنداق، قوبۇل قىلماقچى! ـــ دېدى ھېلىقى ساقچى سىپايە-گەرلىك بىلەن، ـــ رىزۋاننىڭ ئۇسسۇلى لۇيجاڭ جانابلىرىغا ياراپ قاپتۇ، ئۆزى بىلەن سۆزلەشمەكچى...

رىزۋان بىرنەچچە قەدەم ئالدىغا چىقىپ ساقچىغا نارازىلىق بىلدۈر-دى:

ـــ بۇنداق كېچىدە ھېچ يەرگە بارمايمەن، لۇيجاڭنىڭ گېپى بولسا ئەتە قىلسۇن! ...

رىزۋاننىڭ كۆڭلى تۇيغان ئىدى، يۈرىكى قاتتىق دۈپۈلدەپ، دېمى سىقىلغاندەك بولدى. بۇنداق تۇيۇقسىز «قوبۇل قىلىش» لار بۇ يەر-دىكى ئارتىسلار ئۈچۈن ئانچە سىر ئەمەس ئىدى. بەزى ئەمەلدارلارنىڭ نەزىرىدە: «سانايىنەپسە ئەزەلدىن كۆڭۈل ئېچىپ، خۇمارلىقنى باسە-دىغان ھاۋايى ـ ھەۋەسنىڭ ئۇۋىسى» دەپ قارىلاتتى. شۇڭا ئۇلار خالىغان ۋاقىتتا بۇ يەرگە قول سوزاتتى، خالىغان قىز ـ جۇۋانلارنى «قوبۇل قىلىپ» تۇراتتى، بۇنداق «ئىلتىپات» راستىنلا بەزى قىز ـ چوكانلارنىڭ كۆڭلىگىمۇ ياقاتتى، ئۇلار تېخى ئۆزلىرىنى «پالانى باش-لىقنىڭ نەزىرىگە چۈشكەن» دەپ ماختىنىپ كۆرەڭلەيتتى، بۇ يولدا ئۇلار ئاز ـ تولا پايدا ـ مەنپەئەتكىمۇ ئېرىشەتتى. لېكىن، بەزى قىز ـ چوكانلار بۇنداق بىھۇدە «ئىلتىپات» نى قەتئىي رەت قىلىپ، غۇرۇرد-نى، نومۇسىنى ساقلاپ قالماقچى بولاتتى، ئەمما ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى خەيرلىك بولمايتتى، بەزىلىرى ھەر خىل ئىشلارغا باھانىداپ خىزمەت-تىن ھەيدىلەتتى، ھەتتا بەزىلىرى ئوچۇق ـ ئاشكارا زىيانكەشلىككە ئۇچرايتتى. رىزۋان ئون تۆت يېشىدا ئارتىس بولۇپ ھازىرغىچە ئۆت-كەن ئالتە يىللىق ھاياتىدا مانا شۇنداق ئىشلارنى تالاي قېتىم ئۆز كۆ-زى بىلەن كۆرگەنىدى. شۇڭا، ئۇ بوي تارتىپ چوگايغانسېرى نېمە ئۈچۈندۇر خۇشاللىقى بىلەن قايغۇسىمۇ بىللە چوگىيىپ باردى، رېئال-لىق ئۇنىمۇ ئۆز تەقدىرىدىن ئەنسىرىتىدىغان، ھەتتا خۇدانىڭ ئۆزىنى بۇنداق چىرايلىق يارىتىپ قويغانلىقىغا نارازى بولىدىغان قىلىپ قوي-

دى.

ئۇنىڭ خيالى قىز ـ چوكانلارنىڭ تەرەپ ـ تەرەپتىن چۇرقىراشقان ئاۋازى بىلەن بۆلۈندى:

ـــ باشلىقنىڭ گېپى بولسا كۈندۈزى قىلسۇن!

ـــ رىزۋاننىڭ ئۇسسۇلىنى بايا كۆردىغۇ! ...

ـــ يېرىم كېچىده بولىدىغان قانداق قوبۇل قىلىش ئىكەن ئۇ؟!

ساقچى مىيقىدا كۈلدى، ئاۋازىمۇ بايىقىدىن قوپاللاشتى:

ـــ لۈيجاڭ جانابلىرىنىڭ ئىلتىپاتى كاتتا، قاچان خالىسا شۇ چاغدا قوبۇل قىلىۋېرىدۇ! بۇ ئىشتا سىلەر چۇرقىراپ ئاۋارە بولماڭلار! قېنى رىزۋان، يۈرۈڭ، ماشىنا ساقلاپ قالدى.

رىزۋان دەسلەپ ئارقىغا داجىدى، كېيىن ئۇسسۇلچىلارغا خاس بىر خىل چەبدەسلىك بىلەن ئۆزىنى ئىشىككە ئېتىپ قاچماقچى بولۇۋىدى، لېكىن ئاڭنىڭ ئىشارىتى بىلەن ئىككى ئەسكەرنىڭ قولىغا چۈشىتى. ئۇ شۇ چاغدىلا بار ئاۋازى بىلەن «قۇربان!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە تولغاندى، يۇلقۇندى، يەنە ۋارقىرىدى، ساقچى ـ ئەسكەرلەرنى تىللىدى، قارغىدى، ھەممىسى بىكار كەتتى، بەلكى تېخىمۇ قاتتىق قىسماققا چۈشتى، كىچىككىنە نازۇك جىسمى كۈچلۈك، قوپال قولدا پۈكۈلۈپ قولتۇققا قىسىلدى، ئەسكەر ئۇنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى. شۇ ئەسنادا ئۇ ياقتىكى ئۆيدىن ئەرلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئەسكەرلەرنىڭ ئالدىنى توستى، لېكىن ئاڭ دەسلەپ بىرئاز مەڭدىدى، كېيىن تاپانچىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھەيۋە قىلدى. ساقچى ـ ئەسكەرلەرمۇ مىلتىقىنى چىقىرىپ ئۇلارنىڭ بۇرنىغا تەڭلىدى. يىگىرمە ئۈچ ياشلاردىكى مۇزىكانت قۇربان ھەيۋىگە پىسەنت قىلماي ئالدىغا ئېتىلىپ چىقتى، گىرەلىشىپ تۇرغان ئەسكەر ۋە ساقچىلارنى يېرىپ ئۆتۈپ رىزۋانغا ئېسىلىۋىدى، ئۇزۇنتۇرا بىر ئەسكەر مىلتىقنىڭ پاينىكى بىلەن ئۇنىڭ گەجگىسىگە كېلىشتۈرۈپ بىرنى ئۇردى، يىگىت دەلدۇگۇنۇپ يىقىلدى، دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئالدىغا بىر كىچىك ماشىنا كەلدى، ھېلىقى يوغان ئەسكەر رىزۋاننى قولتۇقىغا قىسقان پېتى ماشىنىغا ئەكىرىپ كەتتى.

ئەتراپتىكىلەر يەنە يوپۇرۇلۇپ كېلىۋىدى، لېكىن ئاپانچىسىدىن ئاسمانغا قارىتىپ بىر پاي ئوق ئۇزدى. ئاللا ـ چوقان بېسىقتى، ئەسكەرلەر مىلتىقىنى شاراقشىتىپ قويۇپ بىر ـ بىرلەپ تىكىۋەتتى. ماشىنا تېزلا قوزغالدى، ئارتىسلار قېيا ـ چېيا قىلىشىپ قالدى، ھەر خىل تىللاش، قارغاشلار ماشىنىنىڭ سىگنال ئاۋازى بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. قۇربان يەر تىرەپ ئورنىدىن تۇردى، ئۇزاپ كېتىۋاتقان ماشىنىغا بىرپەس تىكىلدى، كېيىن ئاجايىپ بىر تەلۈە كۈچ بىلەن ماشىنىنى قوغلاپ كەتتى ...

2

قۇربان ئەتىسى ئەتىگەندە چوڭ رەستىدە پەيدا بولۇپ قالدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا ھەيرانلىق، قىزىقىش ۋە ئىچ ئاغرىتىش بىلەن قارايتتى. ئۇنىڭ پۇلتايغان كۆزلىرىدىن بىر خىل مەجنۇنلۇق، خۇدرەيلىك ۋە ئاللىقانداق بىر خىل غالجىرلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ياقىسىنى يىرتقان، كىيىم ـ كېچەكلىرى سالپا ـ سۇلپاڭ، مېڭىش ـ تۇرۇشى ئېگىز ـ پەس ئىدى. ئۇ ھەسرەت ۋە نادامەت بىلەن بىرلا گەپنى تەكرارلايتتى : «ئاتتى! ... ئۆلدى!... ئاتتى!... ئۆلدى! ... »

ئۇ رەستىنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە يىقىلىپ قالدى، ئۇستى ـ ئۈستىلەپ كەلگەن روھىي ۋە جىسمانىي ئازاب ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزگەنىدى. بىر دۇكاندار ئۇنى يۆلەشتۇرۇپ دۇكانغا ئەكەلدى، ئىسسىق چاي ئىچكۈزدى ...

چۈشكە يېقىن شۇم خەۋەر تارقالدى، رىزۋان ئۆلگەنىدى. بۇ ئىش توغرىسىدا شەھەردە بىردەمدىلا گۇر ـ گۇر گەپ بولۇپ كەتتى.

قۇتلۇق ئەپەندى «كۇرەش» تەشكىلاتىنىڭ يىگىرمە نەچچە ئەزاسىنى تۈمەن دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىدىكى بىر تاللىقا چاقماق تېزلىكىدە يەتكۈزدى. ھەممەيلەننىڭ كەيپىياتى جىددىي، قېنى قىزىق ئىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى قىسقا ۋە ئاددىيلا سۆزلىدى :

ـــ سەپداشلار، تۈنۈگۈن كېچە شەھىرىمىزدە يۈز بەرگەن ۋەقە ھەممە ئادەمنى قاتتىق غەزەپلەندۈردى، كىشىلەر ھازىر ئۆزىنىڭ ئىنسانىي ئەركىنلىكىدىن ئەنسىرىمەكتە. قۇربان تەشكىلىمىزنىڭ ياش ئەزاسى ئىدى. ئۇ رىزۋان بىلەن يېقىندا توي قىلىشنى پۈتۈشكەن. ئۇلارنىڭ تەقدىرى بىر كېچىدىلا ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتتى. بىرى ئىپپەت ـ نومۇسىنى قوغداش يولىدا قۇربان بولدى، يەنە بىرى زوراۋانلىقنىڭ مۇدھىش زەربىسىدىن سارىڭ بولۇپ كەتتى. ئەمدى بىزنىڭ ۋەزىپىمىز نېمە؟ ـــ قۇتلۇق ئەپەندى جىددىي ئورۇنلاشتۇرۇش قىلدى، ـــ ئەمدى بىز پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، داۋالغۇپ تۇرغان خەلقنى قوزغىشىمىز كېرەك! بىز مۇشۇ سائەتتىن باشلاپ ئىككى باش بولۇپ ئىشقا كىرىشىمىز : بىر باش ئەتىكى بازار كۈنىگە ئۇلگۇرتۈپ «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ ئىككىنچى سانىنى چىقىرىدۇ، بۇنىڭغا رىشىت ھەمزى بىلەن بەختى مەسئۇل بولىدۇ؛ يەنە بىر باش رىزۋاننىڭ جەستىنى تېپىپ، نامايىشقا تەييارلىق قىلىدۇ، بۇنىڭغا مەن بىلەن تۇدى راجى مەسئۇل!...

يېغىن تارقالدى، ھەممەيلەن جىددىي ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى سانايىنەپسەدىكى ئارتىسلار بىلەن بىرلىشىپ رىزۋاننىڭ جەستىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزچىلىق قىلدى. «تاڭ نۇرى» گېزىتىدە ئىشلەيدىغانلارمۇ شۇ كېچە كىرىپك قاقمىدى. ئەتىسى بازار كۈنى ئىدى، كۈن بىلەن تەڭ بازار قىزىپ كەتتى، تۆت دەرۋازىدىن كەلگۈندەك كىرىۋاتقان بازارچىلار شەھەردە ئادەم دېگىزى شەكىللەندۈردى، ھېيتگاھنىڭ شىمال تەرىپىدىكى سەررابا بازىرى راسا قىزىغان بىر ۋاقىتتا، بەختى سېرىق «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ تېخى ھېلىلا مەتبەئىدىن چىققان ئىككىنچى سانىنى بازارنىڭ بىر چېتىدىكى ئۆرە تاختىغا چاپلىدى، كىشىلەر گۈرىدە ئولاشتى، ساۋاتلىقلار ئۇنلۈك ئوقۇدى، غاژ ـ غۇژغا تولغان بازار بىرپەس شىپىدە توختىدى، ھەممەيلەننىڭ دىققىتى گېزىتتە ئىدى.

بىرىنچى بەتتىكى «قانغا قان!» دەپ ماۋزۇ قويۇلغان ئۇزۇن ماقالە كىشىلەرنىڭ يۈرەك تارىنى چەكتى، ماقالە رىزۋانىنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمى توغرىسىدا ئىدى. «خەنجەر» تەخەللۇسلۇق مۇئەللىپ ماقالىنى ناھايىتى تەسىرلىك ھەم ئۆتكۈر يازغانىدى، ئۇنىڭ ھەربىر قۇرى گويا يېلىنجاۋاتقان چوغ ۋە گۈلدۈرلەۋاتقان چېقىندەك كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالدى. ماقالىنى ئۇنلۈك ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئوتتۇرا ياشلاردىكى كادىر سۈپەت بىر ئادەم تۆۋەندىكى قۇرلارنى ئوقۇغاندا كىشىلەر ئىختىيارسىز تەۋرەپ ئۇنسىز قايغام ھاسىل قىلدى:

«... خەلقنىڭ كۆز يېشى دەۋردىن دەۋرگە ئېقىپ كەلمەكتە! تۇمشۇقىدىن قان پۇراپ تۇرىدىغان چىلبۆرىلەر بەكمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. ئاھ، مىللىتىم! كۈلپەت ئىچىدە قالغان ئانا يۇرتۇم! شانلىق تارىخىڭنى، نۇرلۇق ئىقبالىڭنى دەپ سانسىز باتۇرلار ئۆز ھاياتىدىن ئايرىلدى، ئۇلۇغۋار ئىشلىرىڭ ئۈچۈن يەنە نۇرغۇن سادىق ئوغۇل – قىزلىرىڭ ئۆز ھاياتىنى بېغىشلايدۇ! مۇدھىش جازا مەيدانلىرى خەلق ئۈچۈن كۆرەش قىلغان باتۇرلارنىڭ جېنىغا زامىن بولماقتا! زەنجىر – كىشەنلەر ئەركىنلىك قاناتلىرىنى بوغماقتا! قاراڭغۇ زۇلمەت يارىلىق ئەزىمەتلەرنى يۇتماقتا! ياۋۇزلۇقتىن قولىنى تارتمىغانلار ئاخىر ئۆز جاجىسىنى تاپىدۇ، ئادەم چىداپ تۇرالمايدىغان قاڭسىق قان پۇراقلىرىنى قانخورلار ئاخىر ئۆز قېنى بىلەن تازىلايدۇ! كېسىلگەن باشلار بەدىلىگە ئەركىن – ئازادلىقنىڭ ئالتۇن مۇنارىنى تىكلەيمىز! ئىسسىق قېنىمىز بىلەن بايرىقىمىزنى بويياپ ئەبەدىلئەبەد لەپىلدىتىمىز!

ئەي، خورلانغان، ئەركسىز خەلقىم، كېلىڭلار، بىرلىكتە ئۇنلۈك ئوقۇيلى:

ھەرە كېزەر چېچەك ئىمەر،
قۇشلار ئۇچار بىر يەم تاپار.
ئورمان يېشىل رەڭگە كىرەر،
ھەر تەرەپتە چېلىشماق بار.
كەلسە باھار سوغۇق قاچار،

سۇلار ئېقىپ گۈللەر ئاچار.
ھەر كىمسە بىر مەقسەت تاپار،
ھەر تەرەپتە چېلىشماق بار!»

ھېلىقى ئادەم ماقالىنى دولقۇنلۇق، ھاياجانلىق ۋە تەسىرلىك ئاۋازدا ئوقۇپ بەردى، خىيالچان كۆزلىرىنى كىشىلەرگە تىكىپ سۆكۈت ئىچىدە بىرھازا تۇردى، كېيىن گېزىتنىڭ ئىككىنچى بېتىدىكى رامكا ئىچىگە ئېلىپ ئالاھىدە زىننەت بىلەن يېزىلغان دامولا ئابدۇقادىر كاشغىرىنىڭ تۆۋەندىكى ھېكمەتلىك سۆزىنى ھۆرمەت تۇيغۇسى ئىچىدە ئېنىق تەلەپپۇز بىلەن ئوقۇدى:

«سوئال: ئىززەت ـ ئابرۇي، قۇۋۋەت نېمە بىلەن بولۇر؟
جاۋاب: ئىلىم ـ مەرىپەت، ئىتتىپاق بىلەن بولۇر.
سوئال: مىللەتنىڭ خار ۋە زەبۇن بولمىقىغا بائىس نېمىدۇر؟
جاۋاب: ئىككى نەرسىدۇر. بىرى، جاھىل ۋە نادانلىق؛ يەنە بىرى، تەپرىقە ۋە ئىختىلاپتۇر.»

كىشىلەر بارغانسېرى كۆپەيدى، سەرراپ بازىرىدا سودا ـ سېتىق ئاساسەن توختىغانىدى. ھېيتگاھنىڭ چەت ـ چۆرىلىرىدىكى تىجارەتچى، ھۆپىگەر، بازارچىلارمۇ بۇ تەرەپكە قاراپ ئېقىشقا باشلىدى، ئەمدى بىر ئادەمنىڭ ئۈنلۈك ئوقۇشى كىشىلەرنىڭ تەلىپىنى قاندۇرالمىدى. بەختى سېرىق دەرھال كىشىلەر ئارىسىدا شۇڭغۇپ يۈرۈپ قويۇندىكى گېزىتنى ناھايىتى ئەپچىللىك بىلەن تارقىتىۋەتتى. دەل شۇ چاغدا قاسىم كاناي بىلەن ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق سەرراپ بازىرىدا پەيدا بولدى. ئۇلارنىڭ قولتۇقىدا گومىنداڭ شەنداڭبۇسىدىكى چىقارغان «خەلق ئىستىكى» نامىلق تەشۋىقات گېزىتىدىن بىر باغلامدىن بار ئىدى. قاسىم كاناي بايىقى «تاڭ نۇرى» گېزىتى چاپلانغان ئۆرە تاختىنىڭ يېنىغا كەلدى. تەۋرەپ تۇرغان كىشىلەر توپى ئۇنىڭغا سو-

ئال نەزىردە تىكىلدى. قاسىم كاناي ئېگىزرەك بىر يەرگە چىقىپ يو-
غان ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ خالايىق! قىزىل پاچاقلارنىڭ تەشۋىقاتىغا ئىشەنمەڭلار! ئۇلار ئىسلام دىنىغا قارشى، ئۇلارنىڭ غەرىزى ئەمەلگە ئاشسا مەسچىتلەرنى چېقىپ، موللا ـ ئۆلىمالارنى دارغا ئاسىدۇ! «تاڭ نۇرى» گېزىتى قا-
نۇنسىز، پىتنە ـ ئىغۋا تارقىتىپ كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلماقتا! مانا بۇ گېزىت ھەقىقىي ھالدا خەلقنىڭ ئاۋازىنى، خەلقنىڭ ئىستىكىنى ئەكس ئەتتۈرگەن! ... ــ ئۇ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەن-
دە، ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق قولىتۇقىدىكى گېزىتتىن بىرنى سۇغۇرۇپ «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ ئۇستىگىلا چاپلىدى، خەلق ئىچىدە غۇ-
دۇراش، نارازىلىق ئاۋازلىرى كۆتۈرۈلدى. شۇ ئەسنادا بەختى سېرىق قەيەردىندۇر سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ قاسىم كانايغا دېۋەيلەپ كەلدى. ئۇ ئىككىسى ئۆز ۋاقتىدا بىر مەكتەپتە ئىشلەيدىغان كونا تونۇشلاردىن ئىدى، ئۇلارنىڭ مەكتىپى تارقىتىلغاندىن كېيىن قاسىم كاناي دەسلەپ يوشۇرۇن، كېيىن ئاشكارا ھالدا ساقچى ئىدارىسىگە باغلىنىپ كەتكە-
نىدى.

ــ ھەي، قاسىم! «تاڭ نۇرى» گېزىتى سېنىڭ نېمەڭگە پۇتىلاش-
تى؟! ــ دېدى بەختى سېرىق دەرغەزەپ بولۇپ، ــ ئۇنىڭدا يېزىلـ-
غانلارنىڭ نېمىسى يامانكەن؟!

قاسىم كانايمۇ ئۇنىڭغا ھۇرپەيدى:

ــ بەختى، سەن ھوشۇڭنى تېپىپ يۈر، سېنىڭ ھازىر چېلىۋاتقـ-
نىڭ قىزىل پاچاقلارنىڭ دۇمبىقى! ...

ئاۋۇت ئاق تۇمشۇقمۇ مەيدىسىنى كەردى:

ــ سەن پىتنە ـ پاسات تېرىپ خەلقنى ئازدۇرۇۋاتىسەن! مانا ماۋۇ پىرقىمىز نامىدىن چىقىۋاتقان گېزىت خەلقنى ھەقىقىي يولغا باشلاي-
دۇ!

ــ سەنلەرنىڭ خەلق دېگىنىڭ زادى كىم؟! ــ بەختى سېرىق تېخىمۇ كۆپۈپ بىر چامدام ئالدىغا كەلدى، ـ سەنلەرنىڭ كېچە ـ

كۈندۈز ئويلايدىغىنىڭ خەلقنىڭ يىلىكىنى شوراش، خەلقنى دەپسەندە قىلىش! يەنە تېخى تەپ تارتماي «خەلقنىڭ ئاۋازىيەي»، «خەلقنىڭ ئىستىكىيەي» دېيىشۋاتسەن! «تۆھمەتنىڭ كۆزى يوق، مۇتتەھەمنىڭ يۈزى» دېگەندەك، سەنلەردە كۆزمۇ، يۈزمۇ يوق!

قاسىم كاناي چىچاڭشىدى:

— بەختى، ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە، بولمىسا، ئوتتۇز ئىككى چىشىڭنى ئالىقىنىڭدا كۆرسەن!

ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق قولىنى شىلتىدى:

— ھەي سېرىق كۆچۈك، كىم بىلەن سۆزلىشىۋاتقىنىڭنى بىلىۋاتامسەن؟! ...

ئۇنىڭ سۆزىنىڭ يېرىمى ئاغزىدا قالدى، بەختىنىڭ تۆگۈلۈپ تۇرۇپ ئاتقان ئېيىق شاپىلىقىدەك بىر مۇشتىدىن سەنتۈرۈلۈپ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى. بەختىنىڭ بويى پاكار، جۇغى كىچىك بولغىنى بىلەن قىزىلمۇچىتەك ئاچچىقى بار ئىدى. ئۇ يەنە ئۇرۇشقا تەييار لاندى، ئەتراپتىكى كىشىلەرمۇ يوپۇرۇلۇپ كەلدى، قاسىم كاناينىڭ چىرايى تاتاردى، يانپىشىدىن دەرھال تاپانچىسىنى سۇغۇردى، ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق ئۇنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى. ئەگەر شۇ چاغدا يارباغ دەرۋازىسى تەرەپتىن كىرىۋاتقان نامايىشچىلار قوشۇنى يېتىپ كەلمىگەن بولسا، غەزەپلەنگەن كىشىلەر قاسىم كاناي بىلەن ئاۋۇت ئاق تۇمشۇقنى ئۇرۇپ تەڭلىگۈش قىلىۋەتكەن بولاتتى. نامايىشچىلار سەررەپ بازىرىدىكى كىشىلەر توپىنى ئۆزىگە يۆگۈۋالدى، قاسىم كاناي بىلەن ئاۋۇت ئاق تۇمشۇق بۇ كاتتا مالىماندىن پايدىلىنىپ غىپپىدە تىكىۋەتتى. نامايىشچىلارنىڭ ئالدىنقى قاتارى رىزۋانىنىڭ زەمبىلگە سېلىنغان جەسىتىنى كۆتۈرۈۋالغانىدى، قۇربان جەسەتنىڭ يېنىدا مەجنۇنلارچە يىغلاپ، ۋارقىراپ، ھۆركىرەپ كېلىۋاتاتتى. خەلق ئۇزۇلمەي شوئار توۋلايتتى، ئۇلارنىڭ «قانغا قان، جانغا جان ئالىمىز!»، «بىزگە ئەركىنلىك كېرەك!»، «باراۋەرلىك، ھۆرلۈك ئۈچۈن كۈرەش قىلايلى!» دېگەن ياڭراق ئاۋازلىرى كوچا، رەستىلەردە

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

زىلزىلە پەيدا قىلدى ...

نامايىشچىلار ھەربىر قەدەمدە خۇددى قىشتىكى قار دۆۋىسىدەك چوگىيىپ، كۆپىيىپ باراتتى؛ چىقىش يولى تاپالماي قالغان ناتىۋان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر، سەيسە ـ ھاشار، باج ـ سېلىق دەردىدە جېنىدىن جاق تويغان جاپاكەش دېھقانلار، نان ئۈچۈن پۇت ـ قولىغا قاداق چۈشكەن شۇم تەلەي ھۇنەرۋەن ـ كاسىپلار ۋە تىرىكچىلىك كويىدا مۇكچىيىپ كەتكەن مىسكىن شەھەر ئاھالىسى بۇ ئۇلۇغ ئېقىمغا ئارقىمۇئارقا قوشۇلۇپ كەتتى ...

«خەلق ‹پۇۋ› دېسە بوران چىقىدۇ» دېگەن گەپ راست ئىكەن. سەپ ـ سەپ بويىچە تەۋرەپ، دولقۇنلىنىپ كېتىۋاتقان نامايىشچىلار قوشۇنىنىڭ تىنىقى بىلەنلا شەھەر ئۈتتەك قىزىپ كەتكەندى، ئۇلار-نىڭ ئايىغىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزانمۇ شەھەر ئاسمىنىدا گويا كۈن نۇرىنى توسۇغۇدەك قىلىن بىر قەۋەت تۇمانغا ئايلاندى ...

نامايىشچىلار ھېيتگاھنى بىر ئايلىنىپ داۋتەي يامۇلغا قاراپ يول ئالغاندا ۋاقىت چۈشتىن ئۆتكەنىدى.

3

شەھەرنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى قاراڭغۇ رەستىدە ئادەملەر شالاڭ ئىدى. دۇكانلارنىڭمۇ، خېرىدارلارنىڭمۇ كۆپ قىسمى نامايىشقا قوشۇلۇپ كەتكەن، پەقەت رەستىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى «تاياجى شىر-كەت» دېگەننىڭ ئازادە دۇكىنىدا سەللىلىك ئىككى ئاخۇنۇم بەھۇزۇر ئولتۇراتتى. ئۇلار گۈللۈك مەرۇزە سېلىنغان پۇكەيدە چازا قۇرۇپ، لاچىندانە بىلەن قەلەمپۇردا دەملەنگەن پۇراقلىق چايىنى نىكۇلاينىڭ ئالتۇن ھەللىك پىيالىلىرىگە قۇيۇپ، «خوش ـ خوش» بىلەن ئىچەتتى. ئۇلۇ تەرەپتىكى كىشىنىڭ ئىسمى سەيداجىم ئىدى. بېشىغا كىچىككىنە داكا سەللە ئوراپ، ئۇچسىغا يوللۇق ئاق پاگچۇدىن ئاددىيلا يەكتەك كىيىۋالغان بۇ ئادەم كىچىك ۋاقتىدىلا خانلىق مەدرىسىدە ئو-

قۇپ، ئون ئالته يېشىدا مۇرەتتەپ قاربي بولغان، 1907 ـ يىلى دادىسى ساتتار ھاجىم بىلەن مەككىگە بېرىپ ھەج قىلغان ۋە شۇ سەپىرىدە بۇخارادا قېلىپ، شۇ زامانىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئاتاقلىق بىلىم يۇرتى كوكولداش مەدرىسىدە ئۇچ يىل ئىلىم تەھسىل قىلغانىدى. بىرلا قاربغان كىشىگە ئۇنىڭ تەقى ـ تۇرقى يېقىمسىز كۆرۈنەتتى، پىستە كۆزلىرىگە سېلىشتۇرما قىلغاندەك يوغان بۇرنى گويا قارامتۇل، سوزۇنچاق، جۇدەگگۇ يۈزىگە چاپلاپ قويغان بىر كېسىم ھېسپىتەك تۇراتتى. ئۇنى ئاز دېگەندەك، بۇرنىنىڭ ئوچىدا دىردىيىپ تۇرغان قوناقتەك سۆگەل بۇرنىنى تېخىمۇ كۆپتۇرۇپ كۆرۈمسىز قىلىۋەتكەنىدى. ئۇ ھېيتگاھ جامەدە مۇدەررىسلىك قىلاتتى.

سول تەرەپتە ئولتۇرغىنى دانىش ئىمام ئىدى. ئۇ ياش جەھەتتە سەيداجىم بىلەن تەڭ بولسىمۇ، ھەربىرىنى كالانپاي، گۆشلۈك يۈزى قىزغۇچ سەۋزە رەڭلىك، بېشىغا يوغان مىسقالداكا سەللە ئورىغان، ئۇچىغا چىرمان يوللۇق بەقەسەم تون كىيگەنىدى.

دانىش ئىمام قولىدىكى پىيالىنى پەتنۇسقا قويدى. بېشىنى ئېگىپ كۆزىنى يۇمدى، نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ پۇشۇلدىدى. بىرھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈردى، چۆرىسى پاختىلاشقان خۇنۈك كۆزلىرى لەپىيدە ئېچىلدى.

ـــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، ـــ دېدى ئۇ ئېغىز ئېچىپ، ـــ سەيداجىم، ئۆزلىرى قانداق قارايلىكىن، ھازىر كىشىلەر نامازدىن قېچىپ، ئەھكامىدىن چەتنەپ بەتخۇيلۇققا بېرىلىپ كەتتى. ئازابقا قاراپ ماڭغانلار كۆپىيىپ، ساۋابقا قاراپ ماڭغانلار ئازىيىۋاتىدۇ. ئەلھەزەر، مۇستاپا، بۇ ئۆزى زامانە ئاخىرنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنىڭ بىشارىتى ئەمەسمىكىن! ... مانا قارىسلا، بۇگۈنكى بۇ مالىمانچىلىق ئاللانىڭ ئىرادىسىگە، تەقدىرنىڭ ھۆكمىگە قىلىنغان مۇخالىپلىق، بەتخۇيلۇق ئەمەسمۇ؟! ...

سەيداجىم گەپنىڭ نېمە ئۈستىدە بولۇۋاتقانلىقىنى پەملەپ بىرئاز ئويلاندى، كېيىن كۆڭلىدىكىنى يوشۇرمايلا ئوچۇق ئېيتىۋەردى :

www.uyghurkitap.com

ـــ تەقسىر، ئالدىلىرىدا ئۆزىلىكىمەن. مېنىڭچە، بۇ گۈنكى ئىش توغرىسىدا ئالدىراپ بىرنەرسە دېيىش تەس! «كىيىمىڭگە ئوت تۇتاشسا ئۆزۈڭنى سۇغا تاشلا» دېگەن گەپ بار. ئوتنى خەق تۇتاشتۇردى، كۆيگۈچىلەر ئۆزىنى سۇغا تاشلىمايلا قاراپ تۇرمايدۇ ـ دە! قانغا قان، جانغا جان ئېلىشنى ئاللامۇ، رەسۇلىللامۇ راۋا كۆرىدۇ.

ـــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، ـــ دانىش ئىمام بىلىكىگە يۆگىۋالغان كەھرىۋا تەسۈىنى قولىغا ئېلىپ تېز ـ تېز سىيرىدى، ـــ ئادەم دېگەنىنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئۆمرى يازدىكى باراڭ، كۈزدىكى غازاڭدەكلا ئىش! بىز بۇ دۇنياغا مۇساپىر، تەقسىر، بىزنىڭ ۋەتىنىمىز ئۇ دۇنيا! ئەلھەزەر مۇستاپا، ھەربىر مۆمىن بەندە ئۆزىنىڭ ئۇ دۇنيالىقىنى ئويلىشى كېرەك ـ دە!

ـــ شۇنداق، ئىمام ئاخۇنۇم، ـــ دېدى سەيداجىم ئېغىر ـ بېسىق، ئەمما كىنايە ئارىلاش قىرلىق تەلەپپۇزدا، ـــ بەرھەق شۇنداق. بۇ دۇنيادا مەڭگۈ ياشاش مۇمكىن ئەمەس، ئەمما ياخشى نام قالدۇرۇش ئۇلۇغ سائادەت. ئادەم تۇغۇلىدۇ، ئۆلىدۇ، لېكىن، ئۇنىڭ سۆزى، ئىشى ئۆلمەيدۇ، ئۆزى ئالەمدىن ئۆتسىمۇ، ئىنسانىنىڭ نامى مەڭگۈ قالىدۇ! ـــ سەيداجىم پىيالىلارنى دەستىلىدى، چەينەكنى پۇكەي يېنىدىكى تەكچىگە ئالدى، ئاندىن يەكتىز بولۇپ ئولتۇرۇپ ئالدىرىماي سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ مەن سىلىگە ئېيتسام، تەقسىر، بۇ زامانىنىڭ ئىشلىرى غەلىتە بولۇۋاتىدۇ. جانابى نەۋائىيىنىڭ «ھەيرەتۈل ئەبرار» دىۋانىدىكى:

«ئولكى چېكىپ نەغمەئى دىلكەش ھەزار،
كۈل ئىچىدە گۈلخانىيۇ خارۇ زار»

دېگەن نەزمىنى ئۆزلىرىمۇ ئوقۇغان بولغىيتىلە. مېنىڭچە، بۇنىڭغا مەنە ئېيتىشقا توغرا كەلسە ناھايىتى ئېنىقكى، ئاللاتائالا دۇنيانى ياراتقاندىن بېرى ئالىملار خار، جاھىللار ئەزىز بولۇپ كەلدى، بۇ جاھان زۇلۇمنى

پسەنت قىلىدۇ، ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن مېۋىلەر تۈپراقىقا چۈشۈپ كېتىدۇ، مېۋىسىز قۇرۇق پۇتاقلار بولسا باشلىرىنى گىدەيتىپ يۇقىرىدا تۇرىدۇ، رەزىل كىشىلەرگە ھۆرمەت ۋە مەنسەپ بېرىلىدۇ، بىلىم ئەھلىلىرى بولسا مۇشەققەت ئىچىدە قېينىلىدۇ. تاشلار تاغنىڭ ئۈستىدە، قىممەت باھالىق خەزىنىلەر بولسا تۈپراقنىڭ ئاستىدا بولىدۇ ... كىمىكى لەئەل ـ ياقۇتتەك پاكىز بولسا پالاكەتلەر تېغىنىڭ ئاستىدا جاپا تارتىماقتا، كىمنىڭ ئەسلىي زاتى ۋە ئاياغ قەدەملىرى يامان بولسا شاھلارنىڭ تاجى ۋە تاۋۇشلىرى ياڭلىغ ھۆرمەتلەنمەكتە. قايسىبىر قۇل توغرا ۋە تازا سۆزلىسە، ئۇنىڭ بويىنغا تۈتىيالارغا ئوخشاش كىشەن سېلىنىدۇ... مەخلۇقلارنىڭ كۆكرەك ـ بېغىرلىرىنى يارماقنى ئۆزىگە ھۇنەر قىلىپ ئالغان يىرتقۇچ قۇشلارنى پادىشاھلار ئەتىۋارلاپ ئوۋغا ئېلىپ چىقىدۇ، ئەمما دىلكەش كۆيلەرگە سايرايدىغان بۇلبۇللار بولسا گۈللەر قويىنىدا خار ـ زار بولۇپ قالماقتا، ئۆرتەنمەكتە ... مانا قارىسىلا، بۇ نېمىدېگەن سارتاپا كىنايىلار ـ ھە! شۇنداق، ئىمام ئاخۇنۇم، مەن سىلىگە ئېيتسام، ھازىر قېچىرلار بەيگىگە چۈشۈپ، تۇكۇرلار ئۇسسۇل ئويناىدىغان بولۇپ قالدى! ـــ سەيداجىم ماش گۇرۇچ ساقلىنى بىر ـ ئىككى سىيپاپ، سۆھبەتدىشىنىڭ چىرايىغا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويۇپ سۆزدىن توختىدى.

دانىش ئىمامنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى، ئۆسكىلەڭ قاشلىرى لىكىلدىدى، چىرايىمۇ بىر ئاقىرىپ، بىر تاتاردى، ئۇ بىرنەرسە دېيىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەلىلىدىيۇ، لېكىن يەنە نېمە ئۈچۈندۇر «ئەلھەزەر، مۇستاپا ... ئەلھەزەر، مۇستاپا!» دېگىنىچە ئاچچىق يۇتۇپ شۇكلەپ قالدى ...

بۇگۈن شەھەرنىڭ كوچا ـ كوچىسى، رەستە ـ رەستىسى، دوقمۇش ـ دوقمۇشى ھەر خىل تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ مۇھاكىمە، مۇنازىرە، كۆزقاراش ۋە ئەقىدە ـ ئېتىقادى بىلەن جانلىنىپ كەتكەندى:

ـــ نېمىدېگەن بېشى چوڭلۇق بۇ؟!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ بېشى چوڭلارغا ئاپىرىن!
ـــ دوپپىچىنىڭمۇ ئەندىزى بولىدۇ ...
ـــ ھۆكۈمەتنىڭ سىياسىتى! ...
ـــ قۇرۇسۇن ئۇنداق سىياسەت!
ـــ ئاستا ...
ـــ ئىش تەۋرەتكەنلەر بىرنەچچە زۇۋانداز ئەپەندىلەر ئىكەن ...
ـــ يېگىتنىڭ خۇۋەينىسى ئىكەن.
ـــ ئۇلارغا ئەگەشسەك زىيان يوق ...
ـــ ئۇلار بىزنىڭ پەخرىمىز! ...
ـــ تىنچ ! ...

ھەر خىل رەختلەردىن ئۇزۇن ـ قىسقا، ساڭگىل ـ سۇڭگۇل كىيىم كىيگەن ئون نەچچە مەھبۇسمۇ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىدى. ئۇلار ياراباغ دەۋازىسىدىن كىرىپ ھېيتگاھقا كەلگەندە نامايىشچىلار قوشۇنىنى تەرىپىدىن توسىلىپ، بىر بۇلۇڭغا قاپسىلىپ قالغانىدى. ئۇلارنى ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىنىڭ ياش گۇندىپىيى ۋاڭ دەيدەي سىرتقا ئەمگەككە ئېلىپ چىققانىدى. باتۇق يوغان كەتمەننى دولىسىغا سېلىپ ۋاڭ دەيدەينىڭ يېنىدا تۇراتتى. ھازىر بۇ ئىككىسى ئېجىل سىرداش دوستلاردىن بولۇپ قالغانىدى. باتۇق بۇرۇنقىدىن سەل جۇدەپ قالغان بولسىمۇ، بېجىرىم كۆرۈنەتتى. ئۇزۇقلۇق يېتىشمەسلىكتىن بولسا كېرەك، قارىداپ قالغان يۈزىدە چالپاق ـ چالپاق داغلار پەيدا بولغانىدى. ئۇنىڭ بۇرۇنقىدەكلا يېنىپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلىرى تۆت ئەتراپىدا پەيدا بولغان بۇ ئاجايىپ مەنزىرىگە قاراپ تېخىمۇ چاقناپ كەتتى. ئۇ كۆز ئالدىدا تەۋرىنىپ، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ھەددى ـ ھىسابسىز ئادەملەرنىڭ روھىي كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشتىن ھەيران قالدى، ئۇلارنىڭ ھەربىكەتلىرى قەيسەر، سۆزلىرى مەردانە ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇپ كۈيىدەك يۇرگەن ئىشپىيون، پايلاقچىلارغىمۇ پىسەنت قىلمايتتى، بەلكى ئۇلارنى كۆرگەندە ئاۋازلىرىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، جاندىن ئۆتكۈدەك گەپلەر بىلەن

دارىتمىلايتتى. شۇ ئارىلىقتا، باتۇق دوتەي يامۇل تەرەپتىن ئېغىزمۇ ـ ئېغىز بېتىپ كەلگەن مۇنداق بىر خەۋەرنى ئاڭلاپ قالدى :

ـــ ۋەكىل كىرىدىغان بوپتۇ ...

ـــ ھۆكۈمەت بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزىدىكەن ...

ـــ قۇتلۇق دېگەن ئەپەندى ۋەكىللەرگە باش بولغۇدەك ...

ـــ ياخشى بوپتۇ!

ـــ قانداق نېمە ئۇ ؟

ـــ قالتىس يىگىت ـ دە!

ـــ بۇگۈنكى ئىشنىڭ بېشى شۇ ...

ـــ زۇۋانىڭنى پەس قىل!

ـــ ئەتراپىڭغا قارا !

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ باتۇقنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ كەتتى. ئۇ ھەمىشە قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن پەخىرلىنەتتى، ئۇنى ئۆزىنىڭ بىردىنبىر روھىي مەدەتكارى ھېسابلايتتى. ئۇنىڭ ئەقىدىسى، بىلىمى، قەيسەرلىكى، غەيرىتى باتۇق ئۈچۈن مۇقەددەس بىر تۇمار ئىدى. ئۇ مانا شۇ تۇمار بىلەن مەھبۇسلۇق ھاياتىدىكى ھەرقانداق قىيىنچىلىق ۋە پېشكەللىكلەرنى مەردانىلىك بىلەن يېڭىپ كېتىۋاتاتتى. باتۇق شۇ تاپتا قۇتلۇق ئەپەندىنى ئىچ ـ ئىچىدىن سېغىنغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدى. ئۇنى قۇچاقلىغۇسى، سۆيگۈسى كەلدى، ئۇنىڭ بىلەن ئازادە سىرداشقۇسى، نۇرغۇن نەرسىلەرنى سورىغۇسى، بىلگۈسى كەلدى. لېكىن، ئۇ ئۆزىنىڭ مەھبۇسلۇقىنى، تۆت قەدەم يەرگە خالىغانچە ماڭالمايدىغانلىقىنى ئويلاپ يۈرىكى پۈچۈلاندى. ئۇنىڭ كاللىسىغا ھەر خىل خىياللار كەلدى، قېچىپ كەتمەكچى بولدى، نامايىشچىلارغا قوشۇلۇپ قۇتلۇق ئەپەندىنى تاپماقچى، ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك ھەمراھ بولماقچى بولدى، لېكىن يەنە ئويلاپ قالدى : ئۇ قېچىپ كەتسە ۋاڭ دەيدەي قانداق قىلىدۇ ؟! دادىسى ئۇرۇشتا ئۆلگەن، ئۆزى مەجبۇرىي ساقچىلىققا تۇتۇلۇپ، قېرى ئانىسى يالغۇز قالغان يۈرىكى زېبدە ياش يىگىت بۇ مەسئۇلىيەتنىڭ ھۆددىسىدىن قانداق

چىقىدۇ ؟! ...

باتۇقنىڭ بېشى چىگىلىدى، تومۇرلىرىدىكى قان شۇڭۇلداپ ئاقـ
تى، ئۇ مۇشۇنداق تۇرۇۋەرسە ئۆزىنىڭ ئىش تېرىپ قويىدىغانلىقىنى سېزىپ ۋاڭ دەيدەينى نوقىدى :

ـــ ماڭايلى، بۇ يەردىن تېزرەك كېتەيلى ...

ۋاڭ دەيدەي تۆت تەرىپىگە قاراپ مۇرىسىنى قىستى :

ـــ قانداق ماڭسەن ؟ ئۆتكىلى بولمايدۇ، باتۇق، بۇنداق قىستاڭـ
چىلىقتا بىر ـ ئىككىسى قېچىپ كەتسە قانداق قىلىمەن ؟!

باتۇق ئۈنى تىنچلاندۇردى :

ـــ ئەنسىرىمە، يان كوچىدىكى يوللار ئارقىلىق چىقىپ كېتەيلى، مەن ساڭا ياردەملىشىمەن!

ۋاڭ دەيدەي كۆندى، مەھبۇسلارنى تام يېنىدىكى بوشلۇقلاردىن ئۆتكۈزۈپ، ساق ـ سالامەت يان كوچىغا كىرىپ كەتتى.

4

بايىقى خەۋەر راست بولۇپ چىقتى. نامايىشنىڭ كۆلىمى، ھەيۋىتى ھۆكۈمەت دائىرلىرىنى جىددىيلەشتۈرۈپ قويغانىدى. ئۇلار ھەربىي ۋە ساقچى ئەمەلدارلىرى بىلەن ئۇزاق مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن مەسىلىنى سۆھبەت، كېلىشىم ئارقىلىق ھەل قىلماقچى بولۇپ، نامايىشچىلار قوشۇنىدىن بەش نەپەر ۋەكىل كىرگۈزۈشنى تەلەپ قىلـ
دى. نامايىشچىلار بىرمەھەل غۇلغۇلا قىلىشقاندىن كېيىن قۇتلۇق ئەـ
پەندىنى بەش ۋەكىلنىڭ بېشى قىلىپ سايلىدى، قالغان تۆتى تىجاـ
رەتچى، كاسىپ، دېھقان ۋە ئارتىسلار ئىچىدىن تاللانغانىدى. ئۇلار نا ـ
مايىشچىلارنىڭ تەلەپ ـ ئارزۇسىنى ئېلىپ دوتەي يامۇلىغا كىرىش ئالدىدا قۇتلۇق ئەپەندى چوڭ بىنانىڭ يېنىدىكى پەلەمپەيگە چىقىپ قولىنى كۆتۈردى، يېنىك شاۋقۇن ئىچىدە قىمىشپ تۇرغان سانسىز خەلق ئاستا ـ ئاستا بېسىقتى، قۇتلۇق ئەپەندى ياڭراق، لېكىن تەمكىن

ئاۋازدا مۇنداق دېدى :

ـــ مۆھتەرەم قېرىنداشلار ۋە مۇندا توپلانغان بارلىق پۇقرالار! بىز مۇسۇلمانلار ھەرقانداق ئىشنى بىسمىللا بىلەن باشلايمىز ھەم پەۋقۇلـئاددە چوڭ ئىشلارنى باشلاش ۋاقتىدا تەكبىر ئېيتىمىز. مەنمۇ بـۇ زور تەنتەنىنى تەكبىر بىلەن باشلايمەن ۋە ماڭا قوشۇلۇپ تەكبىر ئېيتىشـلىرىنى سورايمەن :

ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر،
لائىلاھە ئىللاللاھۇ ۋاللاھى ئەكبەر،
ئاللاھۇ ئەكبەر ۋەلىللاھى ۋەلھەمد.

نامايىشچىلار قۇتلۇق ئەپەندىگە ئەگەشتى، ئىككى مىڭغا يېقىن ئـادەمنىڭ ئاغزىدىن بىر تىنىقتا چىقىۋاتقان ئېتىقادلىق بۇ ئاۋاز ناھايىتـى جاراڭلىق ھەم سەلتەنەتلىك ئىدى، ئۇ كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا گويـا شەھەر ئاسمىنىدا تۈيۇقسىز پەيدا بولغان ھەيۋەتلىك گۈلدۈرمامـدەك تەسىر پەيدا قىلدى. قۇتلۇق ئەپەندى تەكبىر ئېيتىلىپ بـولغانـدىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى :

ـــ قېرىنداشلار، بىز ۋەتـىنـىمـىزنـىڭ ھەممـە جايلىـرىدا، ھەتتـا تۈرمە ـ زىندانلاردىمۇ «دۇنيا ھەممىگە تەڭ» دېگەن شوئارلارنى كۆـرىمىز. بۇ سۆز يالغۇز خارجى تەرەپكىلا قارىتىلغان بولماستىن، بەلكى دۆلەت ئىچىگىمۇ قارىتىلغاندۇر. ئـەمما ئەمـەلدە بۇنداق بـولمىدى، بـۇ نۆۋەت خەلقىمىز ئېغىر خورلۇققا، زۇلۇمغا چىدىماي، «دۇنيا ھـەممىگـە تەڭ» دېگەن شوئارنى ھەقىقىي ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۆتـۈرۈلـدى ۋە ئۇنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ! ... قېرىنداشـلار، قورقۇنچـاق ئادەم ئاللانىڭ ياراملىق بەندىسى ئەمەس! ئاللا بەندىسىنى ئـادەم دەپ ياراتقان، قۇل قىلىپ ياراتقان ئەمەس. قانخورلارغا قارشىلىق كۆرسـىتىشنى بىلمىگەن ئادەم ئاللاغىمۇ ياقمايدۇ! ...

قۇتلۇق ئەپەندى پەلەمپەيدىن چۈشتى، ئۇنىڭ ئاددىي، لېكىن مەز-

مۇنلۇق سۆزى نامايىشچىلار ئىچىده چوڭقۇر تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ بۇرۇن كۆرمىگەن، بىلمىگەن ئادەملەر يىراق ـ يېقىندىن بويۇنلىرىنى سوزۇپ، ھېرىسمەنلىك، قايىللىق ۋە زوقلىنىش بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدى، ئۇنى تەرىپلىدى، ماختىدى، ئۇنىڭ ھەققىدىكى چۆرىمە ـ چۆچەكلەر نامايىشچىلارنىڭ ئۇزۇن سېپىنى بويلاپ يىراقلارغا كەتتى ...

بەش ۋەكىل دوتەي يامۇلنىڭ ئەسكەر ۋە ساقچىلار بىلەن زىچ مۇھاپىزەت قىلىنغان چوڭ زالنىغا كىردى. ئۇدۇل تەرەپتىكى ئاق داستىخان سېلىنغان ئۇزۇن شىره ئالدىدا ھۆكۈمەت، ھەربىي ۋە ساقچى ئەمەلدارلىرىدىن ئون نەچچە ئادەم ئولتۇراتتى. سول يانداكى كىچىك شىرەنىڭ يېنىدا ئىككى تەرجىمان ئۆره تۇراتتى. ۋەكىللەر ئوڭ تەرەپكە راسلانغان ئورۇندۇقلارغا بىرىپ ئولتۇردى. زال بىر دەقىقە تىمتاس بولۇپ قالدى، ھەر ئىككى تەرەپ بىر ـ بىرىنى سىنچى كۆزلەر بىلەن ئۇنسىز كۆزىتەتتى. «پالمېر» ماركىلىق تاماكىسىنى ئۇزمەي چېكىپ گىدىيىپ ئولتۇرغان ھاپىز جۇيجاڭ بىر قولىنى ئالدىغا سوزۇپ قۇتلۇق ئەپەندىگە جىددىي تىكىلدى. قۇتلۇق ئەپەندىمۇ بېشىنى تىك كۆتۈرۈپ، قولىنى مەيدىسىده گىرەلەشتۇرۇپ، كىرپىك قاقماي بېقىلىدى. زال ئىچىدىكى تىمتاسلىق ھالەتته بولۇۋاتقان غايىبانە، شۇنىڭ بىلەن بىللە شىددەتلىك روھىي ئېلىشىش خېلى ۋاقىت داۋام قىلدى. كېيىن بېشىغا قارا پوسما، ئۇچىسىغا قارا لەمبۇق جاجازا چاپان، ئايىغىغا قارا مەخمەل خەي كىيگەن زىيابەگ لاۋسى ئىرغاڭلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ قىسقىلا سۆزلىدى:

ـــ سۆھبىتىمىز ھازىر باشلىنىدۇ. نامايىشچىلارنىڭ ۋەكىلى ئۆز تەلەپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويسا، جانابىي رەھبەرلەر ئاڭلاپ باقسا بولىدۇ.

بەش ۋەكىل بىر ـ بىرىگە قارىشۋالدى، قۇتلۇق ئەپەندى لىككىده ئورنىدىن تۇردى.

ـــ خەلقنىڭ تەلىپى ناھايىتى ئاددىي ۋە ھەققانىي! ـــ دېدى ئۇ

ئۆزىنى دانە ـ دانە قىلىپ، ـــ بىرىنچى، 9 ـ بىرىگادىنىڭ باشلىقى كاڭ زىخىڭ زوراۋانلىق بىلەن ئىككى ياشنىڭ جېنىغا زامىن بولدى. ئۇلارنىڭ بىرى ناھەق ئۆلتۈرۈلدى، يەنە بىرى ساراڭ قىلىۋېتىلدى. بىزنىڭ تەلىپىمىز : قانغا قان، جانغا جان ئىلىش! ئىككىنچى، خەلق نادانلىق ۋە جاھالەتتىن قۇتۇلۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. لېكىن ھازىر ھۆكۈمەت، ھەربىي دائىرىلەر مەكتەپلەرنى ئارقا ـ ئارقىدىن تاقاپ، ياش ئەۋلادلىرىمىزنى ئوقۇشسىز، مەرىپەتچى ئوقۇتقۇچىلارنى ئىشسىز قويدى. بىز مەكتەپلەرنى ئېچىپ، ئوقۇشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىمىز! ئۇچىنچى، يېقىندىن بۇيان، چەت ئەلدە ئوقۇپ كەلگەن ئىلغار پىكىرلىك كىشىلىرىمىز ئارقا ـ ئارقىدىن قولغا ئېلىنىپ زىيانكەشلىككە ئۇچراۋاتىدۇ. تەلىپىمىز : بۇلارنىڭ ئۇستىدىكى جازانى تېزدىن مەنئى قىلىپ، تۈرمىلەردىن ئازاد قىلىش. تۆتىنچى، ھازىر دېھقانلارنىڭ باج ـ سېلىقى كۆپەيىپ يىگىرمە تۆت خىلغا يەتتى. ئەگەر مۇنداق كېتىۋەرسە دېھقانلار ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالىدۇ. تەلىپىمىز : دېھقانلارنىڭ ئۇستىدىكى ئاشكارا بۇلۇڭ ـ تالاڭنى توختىتىپ، باج ـ سېلىقنى ئازايتىش. بەشىنچى، ھازىر شەھەر خەلقىنىڭ ھاياتى كاپالەتكە ئىگە ئەمەس، بىر تۈركۈم ئىشپىيون ـ پايلاقچىلار، سىياسىي چامباشچىلار كىشىلەرگە خالىغانچە زىيانكەشلىك قىلماقتا، ھازىر دىيارىمىزنىڭ قەيىرىدىن بىر چىمدىم تۇپراقنى ئېلىپ پۇرسا، ناھەق ئۆلگەن شېھىتلارنىڭ قېنى پۇرايدۇ. تەلىپىمىز : بۇنداق زوراۋانلىقنى، يوشۇرۇن سۇيىقەستلەرنى تېزدىن توختىتىپ، خەلقنىڭ ئەركىنلىكىگە، ئىنسانىي ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىش! ...

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ سۆزى تۈگە ـ تۈگىمەي سىمىز بىر ئەمەلدار نارازى قىياپەتتە ئۆكتە قويتى :

ـــ نېمىدېگەن كۆپ تەلەپ بۇ ؟! ئاغزىغا كەلگەننى بىلجىرلاۋەرگەن بىلەن بولمايدۇ! ھازىر ياپونلار تەسلىم بولدى، پۇقرالار خاتىرجەم ياشاشنى ئۈمىد قىلىۋاتىدۇ. لېكىن، سىلەر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتا سۈركىلىش پەيدا قىلىپ، پىرقىمىزگە، دۆلەت ئارمىيىمىزگە ھۇجۇم قىلىۋا-

تسىلەر! ...

ـــ پۇقرالار قاچانمۇ خاتىرجەم ياشاپ باققان؟! ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ـــ بىز سىلەرگە ھۇجۇم قىلمۇاتقىنىمىز يوق، سىلەر بىزنى ھۇجۇم قىلىشقا مەجبۇر قىلمۇاتسىلەر!

بىر ھەربىي ئەمەلدار لوقما سالدى:

ـــ سىز بايا «مەكتەپلەر تاقالدى» دېدىڭىز، شۇنداق، بىرمۇنچە مەكتەپلەرنى تاقىدۇق، لېكىن بۇ پۈتۈنلەي ھەربىي تەييارلىقنىڭ، خەلق تىنچلىقىنىڭ ئېھتىياجى!

ـــ بۇنداق چىرايلىق گەپلەرنىڭ ھەممىسى باھانە ـ سەۋەب! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئورنىدا مىختەك ئولتۇرۇپ، ـــ سىلەرنىڭ ئەسلىي مەقسىتىڭلار خەلقنى، ئەۋلادنى نادانلىقتا قالدۇرۇش! شۇنداق ئەمەسمۇ؟! تارىختا ئۆتكەن فېئودال ـ مىلىتارىستلار شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە نىسبەتەن سىياسىي جەھەتتە «ئۆز يېغى بىلەن ئۆز گۆشىنى قورۇش»؛ مەدەنىيەت جەھەتتە «نادانلاشتۇرۇش» سىياستىنى ئىزچىل قوللىنىپ كەلدى. بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز «ئىستىغپارخانا»* دا ياڭ زىگشىننىڭ يۈەن شىكەيگە يازغان «چەنتۇلارنىڭ مەدەنىيەت ـ مائارىپى راۋاجلاندۇرۇلس، ئۇلارنىڭ ھاكىمىيەت ئىدىيىسى قوزغىلىدۇ، بۇ چوقۇم شىنجاڭنى قالايمىقانچىلىققا ئېلىپ بېرىدۇ» دېگەن ئاسما خېتىنى كۆرگەن بولسا بىز جاللات شېڭ شىسەينىڭ دۇبەن مەھكىمىسىنىڭ دەرۋازا بېشىغا:

«يىراق شەرقتىن كەلدىم بۇ ياققا،
چىڭ ساقلاپ تۇرىمەن غەربنى.
قالدۇرىمەن بىلىمسىز نادانلىقتا،
پادىشاھقا بويسۇندۇرىمەن خەلقنى!»

دېگەن نەزم ئويۇلغان تاختا ئېسىپ قويغانلىقىنى كۆرگەنىدۇق. مانا

* ياڭ زىگشىننىڭ خاس ھۇجرىسى.

بۇلارنى يىغىپ ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ كۆڭۈل قويۇپ ئىزدەنگىنى سىياسىي جەھەتتە چېگرا رايوندىكى خەلقلەرنى قوراللىق باستۇرۇش؛ مەدەنىيەت جەھەتتە نادانلاشتۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى ئاڭسىز، ساۋاتسىز قىلىپ قويۇپ، ئەبەدىلئەبەد ئېيتىدائىي تۇرمۇشتا قالدۇرۇشتىن ئىبارەت ئەمەسمۇ؟! ھازىر سىلەر يۇرگۈزۈۋاتقان سىياسەتنىڭ بۇنىڭدىن نېمە پەرقى بار؟!

ھاپىز جۇيجاڭ خۇددى ھەرە چاققاندەك ئولتۇرالماي قالدى. چىرايى بىر ئۆڭۈپ، بىر تاتىرىپ ئالا پاساق بولۇپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنى تۇتقان قىياپەتتە قۇتلۇق ئەپەندىگە ھەم تەھدىت، ھەم نەسىھەت تەلەپپۇزىدا مۇنداق دېدى:

ــ ئەپەندىم، ئۆزىڭىزنى سەل بېسۋېلىڭ، غەزەپ قاباھەت نەرسە، ئۇ بەزىدە ئەقىل چىرىغىنى ئۆچۈرۈپ قويۇشى مۇمكىن!

ــ شۇنداق، غەزەپ قاباھەت نەرسە! ــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندىمۇ ئۇنىڭ سۆزىنى تەكرارلاپ، ــ سىز بىزنى بىكاردىن جېدەل تېپىۋاتىدۇ، دەپ خاپا بولۇۋاتامسىز؟! خاپا بولماڭ، بۇ توغرىدا سۆزلىسەك سەۋەب ناھايىتى ئاددىي: زۇلۇمدىن غەزەپ تۇغۇلدى، خورلۇقتىن قەھرىمانلىق تۇغۇلدى، تەڭسىزلىكتىن قارشىلىق تۇغۇلدى، جېدەلنىڭ مەنبەسى مانا شۇ!

ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ئاپئاق يۈزىدىن قانداقتۇر زەئىپ، سوغۇق بىر خىل كۈلكە «غىررىدە» يۈگۈرۈپ ئۆتتى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ مەسخىرىلىك جاۋابى ئۇنىڭ يۈرىكىگە خۇددى يۇلغۇن چۈشىگەندەك تاراسلاپ تەگكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ كۆرۈنۈشتە پىسەنت قىلمىغاندەك ئازابلىق بىر ھالەتتە ئولتۇراتتى، تىلى زۇۋانغا كەلمەيتتى، ئۇنىڭ دەردىنى يېنىدىكى بىر ھەربىي ئەمەلدار ئېلىپ بەرمەكچى بولغاندەك، ھە دېگەندىلا گېپىنى تەھدىت بىلەن باشلىدى:

ــ سىلەرنىڭ تەلەپ ۋە سۆزلىرىڭلاردىن قارىغاندا، ئۇنىڭدىن مۇستەقىللىق دەۋاسى قىلىش پۇرىقى چىقىپ تۇرىۋاتىدۇ. ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا بىزنىڭ شىنجاڭدىكى 710 مىڭ ئەسكىرى

www.uyghurkitap.com

مىز بوش كەلمەيدۇ، بۇنى ئاز كۆرسەڭلار ئامبرىكىنىڭ ئاتوم بومبىسىمۇ بار، ئۇ ۋاقىتتا كۇلىڭلار كۆككە سورۇلىدۇ! ...

ـــ شۇنداق! ـــ دېدى كۆزەينەكلىك بىر مەمۇرىي ئەمەلدار دەرھال ئۇنى قۇۋۇتلەپ، ـــ سىلەر شۇنىڭغا تەن بېرىشىڭلار كېرەككى، بىر نەچچە قىزىل پاچاق ئەپەندىلەر قۇتراتقان بۇ ماجىرانىڭ مۇستەقىللىق غەرىزىدە ئىكەنلىكى ئېنىق! بۇنداق تەتۈر ھەرىكەتكە جەزمەن يول قويۇلمايدۇ!

بۇ سۆزلەر بىلەن ھەر ئىككى تەرەپتە ئۆزگىرىش بولدى. سۇرلۇك قىياپەتتە ئولتۇرغان ئەمەلدارلار باشلىرىنى لىڭشىتىشتى، ھەجايىدى، جانلاندى، كېرىلدى. قۇتلۇق ئەپەندىدىن باشقا تۆت ۋەكىل بولسا بىر ـ بىرىگە قاراشتى، كۆزلىرى خىرەلەشتى، چىرايلىرى پۇرۇشتى. ئەگەر شۇ تاپتا قاتتىق بىر قايتۇرما زەربە بولمىسا ۋەكىللەرنىڭ ئىراسىدىسىدە بوشىشىش، بۆلۈنۈش پەيدا بولاتتى. قۇتلۇق ئەپەندى دەس تۇرنىدىن تۇردى، كاللىسىدا يېڭى پىكىرلەرنىڭ قانداق پەيدا بولۇۋاتقانلىقىغا ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى:

ـــ شۇنداق، مۇستەقىللىق دەۋاسى قىلىدىغان، ۋەتەننى پارچىلايدىغان ھەرقانداق تەتۈر ھەرىكەتكە قەتئىي قارشى تۇرۇش كېرەك! بۇ ھەربىر پۇقرانىڭ ئەقەللىي بۇرچى! لېكىن، ھۆرمەتلىك جانابلار، سىلەرمۇ شۇنى ئېسىڭلاردىن چىقارماسلىقىڭلار كېرەككى، تارىختا ئۆتكەن ھۆكۈمرانلار چېگرا رايونىدىكى خەلقلەرگە نىسبەتەن ھەر زامان يۇقىرى بېسىم ۋە ئالداش سىياسەتلىرىنى قوللىنىپ كەلدى، چېگرا رايونىدىكى كۆپ قېتىملىق پاراكەندىچىلىك ۋە مىللەتلەر ئۆچمەنلىكىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىكى تۈپ سەۋەب مانا شۇنىڭدا! چىڭ خانىدانلىقى ئاغدۇرۇلۇپ جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغاندىن كېيىن گەرچە مىللەتلەر بارا-بارا ۋەرلىكى تەرغىپ قىلىنسىمۇ، بىراق شىنجاڭ خەلقىگە ھېچقانداق بارا-بارا ۋەرلىك ياكى بەخت يەتكۈزگىنى يوق! ھۆكۈمران سىنىپنىڭ بۇ يەرلەردە ھۆكۈمرانلىق قىلىپ يۈرگەن ئەنئەنىۋى ئۇسۇلى ئوخشاشلا ئۇچىغا چىققان مۇستەبىتچىلىك سىياسەت بولدى. سىلەر بايا ۋەتەنپەر-

ۋەرلىكتىن ئېغىز ئاچتىڭلار، بۇ ئىنتايىن مۇھىم. لېكىن، كىشىلەرنى ۋەتەنپەرۋەر بول دېيىش ئۇچۇن ھەممىدىن ئاۋۋال ئۇلار ۋەتەننىڭ سۆيۈملۈك ئىكەنلىكىنى بىلىشى كېرەكقۇ ؟! شىنجاڭ جۇڭگونىڭ بىر قىسمى. شۇنداق ئىكەن، شىنجاڭ خەلقىمۇ ھەرقانداق بىر مەنپەئەتتىن ئوخشاش بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ئەمەسمۇ! ئەپسۇسكى، «شىنخەي ئىنقىلابى» دىن ئوتتۇز نەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى بۇگۇنكى كۇندىمۇ شىنجاڭ خەلقى ئىستىبداتلىق زەنجىرىدىن قۇتۇلمىدى، بىرنىڭ ئارقىدىن بىرى قۇللۇقنى داۋام ئەتكۇزدى، جياڭجۇنلەر، ئەزگۇچى قانخورلار ھاكىمۇتلەقلىقنى تاشلىمىدى، خەلق ھامان ئازابتىن قۇتۇلمىدى. خەلقنىڭ ئار ـ نومۇسى، ئىززەت ـ غۇرۇرى ئايىغ ئاستى قىلىندى. خەلق ئاخىر چىدىمىدى، سەۋرىر ـ تاقىتى تۇگىدى، نەتىجىدە قولىغا قورال ئېلىپ ئىلىدا قوزغىلاڭ قىلدى. بۇ قوزغىلاڭ قانداقتۇر ئالتە ئوغرىنىڭ ئىشى ئەمەس، ياكى مۇشۇنداقلا كېسىپ ئېلىۋەتسە بولىدىغان «غەربىي شىمالدىكى سوقۇر ئۇچەي» مۇئەمەس، بەلكى خەلقنىڭ ئېزىلىشىگە قارشى تۇرۇپ، ئەركىنلىكنى، باراۋەرلىكنى، ھۆرلۇكنى تەلەپ قىلىدىغان ھەققانىي كۈرىشى! شۇڭا ئۇ ناھايىتى تېزلىكتە ئۇچ ۋىلايەتكە كېڭەيدى، ھازىر پۈتۈن شىنجاڭ مىقياسىدا لاۋۇلداپ ئۇلغايماقتا! ...

ـــ بەس! ...

شىرە قاتتىق ئۇرۇلدى، پىيالە ـ ئىستاكانلار جاراڭشىپ كەتتى. ھېلىقى قارا پوسما، لەمبۇق جاجازا كىيگەن ئادەم كۆزلىرىنى چەكچەيتتى، قۇتلۇق ئەپەندىگە ئالايدى، دوق قىلدى، ۋارقىرىدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ سۆزى گويا يېڭىلا غىلىپىدىن چىقىرىلغان قوش بىسلىق خەنجەردەك ئۇلارنىڭ كۆكسىگە سانجىلغان، يېغىرىنى ئاچقان، تىتاڭ تومۇرىغا تەگكەنىدى.

زىيابەگ لاۋسى ئاخىر غەزەپ بىلەن چالۋاقىدى :

ـــ سەن سۆھبەت مۇنبىرىدىن پايدىلىنىپ زەھەر چېچىۋاتسەن، سۆھبىتىمىزگە بۇزغۇنچىلىق قىلىۋاتسەن! سېنىڭ ۋەكىللىك سالاھە-

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىتىڭنى ئېلىپ تاشلاش كېرەك!

هاپىز جۇيجاڭمۇ سىپايە، لېكىن زەھەرخەندىلىك بىلەن :

ـــ كونىلاردا : «چۆگۈن قاينىسا ئۆز بوينىغا تاشار » دېگەن ھېكـ مەتلىك گەپ بار. سىز ساۋاتلىق بولغاچقا بۇنىڭ مەنىسىنى بىلـ سىڭىز كېرەك! ھەر ھالدا ئۆزىڭىز قاياپ، ئۆزىڭىزنى كۆيدۈرۈپ يۈر- مەك! ـــ دېدى.

قۇتلۇق ئەپەندى پىسەنت قىلمىدى، يەنىلا شۇنداق قەيسەر ۋە تەمكىنلىك بىلەن ئۆز گېپىنى قىلىۋەردى :

ـــ ھەركىمنىڭ ئۆز ئالدىغا كۆزقارىشى بولىدۇ، باشقىلارنىڭ ئەر- كىنلىكىگە ئارىلاشماسلىق كېرەك! مەن ئۆزۈمنىڭ ھايات ـ ماماتىنى ئاللىقاچان بىر ياققا قايرىپ قويغان. مەن يۈرىكىمنى سىلەرنىڭ ئا- لدىڭلارغا قويۇپ شۇنى ئېيتىمەنكى، تەلىپىمىز ھەل بولمىغۇچە ھەرگىز بۇ يەردىن ئايرىلمايمەن، پۈتۈن شەھەردىكى پۇقرالار ۋە ئائىلە تاۋابـ ئاتلار بىلەن ھايات ـ ماماتتا بىللە بولىمەن! مېنى نامايىشچى خەلىق ۋەكىل قىلىپ سايلىدى، مەندە شۇنداق مەسئۇلىيەت بار. بۇ مەسئۇلـ يەتنى ئادا قىلىش يولىدىن ئۆلسەممۇ قايتمايمەن!

ـــ بىز ھەم شۇ! ـــ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ يېنىدىكى تۆت ۋەكىل بىردەك ئاۋاز قوشتى. ھازىر ئۇلار قۇتلۇق ئەپەندىگە چىن كۆڭلىدىن ئېچىل بولۇپ قالغانىدى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇرغان قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى سەنئەتچىلەر ۋەكىلى تېخمۇ ئىچكى- رىلەپ قوشۇمچە قىلدى :

ـــ مۇبادا تەلىپىمىز ئىجابەت بولمسا نامايىشنى توختاتمايمىز!

ـــ بەلكى تېخمۇ ئۇلغايتىمىز! ـــ يەنە بىرەيلەن ئۇنىڭغا ئۇلاپلا ۋارقىرىدى.

بەش ۋەكىل ئورۇنلىرىدىن تۇردى، قارشى تەرەپكە سوئال نەزـ رىدە تىكىلدى، ئۇلارنىڭ گەۋدىسى تىك، روھى ئۇستۇن ئىدى. زالنى بىرپەس جىمجىتلىق باستى، سىرتتىكى نامايىشچىلارنىڭ ئانـدا ـ ساندا توۋلاپ تۇرغان شوئارلىرى ئەمدى زالدىكىلەرگە تېخمۇ ئېنىق

ئاڭلاندى. زىيابەگ لاۋسى لام ـ جىم دېمەي، پەقەت «ھە ... ھىم ...» دېگىنىچە پۇشۇلداپ كەتتى. بىرئازدىن كېيىن ئۇلار ئۆزئارا پىچىرلىشىپ، ياندىكى دەم ئېلىش ئۆيىدە قىسقىغىنە باش قوشۇشنى قارار قىلدى. چارەك سائەتتىن كېيىن ئۇلار يەنە ئۆز رېتى بويىچە ئورۇنلىرىغا كەلدى. زىيابەگ لاۋسى قولىدىكى بىر ۋاراق قەغەزگە قاراپ مۇنۇلارنى جاكارلىدى:

ـــ نامايىشچىلارنىڭ قوزغىلىشى يوللۇق، خەلقنىڭ تەلىپى ھەققانىي. پىرقىمىز، ساقچىمىز خەلقنىڭ تىنچ پاراۋانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، نامايىشچىلار ۋەكىللىرى ئوتتۇرىغا قويغان بەش تۈرلۈك تەلەپنى تولۇق ئورۇندايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئىككىنچى، ئۈچىنچى، بەشىنچى تەلەپنى ئورۇنداپ، تاقالغان مەكتەپلەرنى بىرمۇبىر ئېچىپ، ئوقۇشنى ئەسلىگە كەلتۈرىمىز؛ قولغا ئېلىنغان زىيالىيلارنىڭ ھەممىسىنى قايتا تەكشۈرۈپ ئۈچ كۈن ئىچىدە بىر تەرەپ قىلىمىز؛ بىر قىسىم كۈچ ئاجرىتىپ شەھەر خەلقنىڭ جىسمانىي ئامانلىقىغا كاپالەتلىك قىلىمىز! ئەمدى قالغان ئىككى تەلەپ، يەنى بىرىنچى ۋە تۆتىنچى تەلەپ چوڭراق ئىشلارغا چېتىلغاچقا دەرھال يۇقىرىغا دوكلات بېرىپ جاۋاب ئالغاندىن كېيىن بىر تەرەپ قىلىمىز. بۇنىڭغا ۋەكىللەردىن ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت سورايمىز.

زىيابەگ لاۋسى سۆزىنى تۈگەتتى، قولىدىكى قەغەزنى قاتلىغاچ ۋەكىللەرگە قارىدى ۋە خۇددى يىلان ۋىشىلدىغاندەك خىرقىراپ كۈلدى. ۋەكىللەر بىر ـ بىرىگە قاراشتى، قۇتلۇق ئەپەندى بىر دەقىقە جىددىي ئويلىنىشتىن كېيىن ۋەكىللەرنىڭ بېشىنى بىر يەرگە جەم قىلدى، ئۇلار پىچىرلاشتى، باش لىڭشىتتى، ئېڭەك قاقتى، ئاخىر تۆت ۋەكىلنىڭ رازىلىق پىكرىگە قۇتلۇق ئەپەندىمۇ قوشۇلدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ خەلقنىڭ ۋەكىلىگە خاس مەردانىلىك ۋە كەڭ قورساقلىق بىلەن ماقۇللۇق بىلدۈردى. شۇنىڭ بىلەن ئىككى تەرەپ يۇقىرىقى كېلىشىمگە تېزلا ئىمزا قويدى، سۆھبەت ئاخىرلاشتى، قۇتلۇق ئەپەندى زالدىن چىقتى. ئۇ گۈللۈك ھويلىدا كېتىۋاتقاندا ئارقىدىن شىپىرلاپ

كەلگەن هاپىز جۈيجاڭ تۈيۈقسىز سوراپ قالدى :

ـــ سىز تاشكەنتتىن قاچان كەلگەن ؟

قۇتلۇق ئەپەندى «چىپىدە» توختىدى، هاپىز جۈيجاڭغا بىرنەچچە سېكۇنت هەيرانلىق بىلەن قارىدى، كېيىن ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى سەل ـ پەل چۈشىنىپ، سوئالىغا سوئال قويدى :

ـــ قايسى تاشكەنتتىن ؟! مەن تاشكەنت تۈگۈل تاشمىلىققىمۇ* بېرىپ باقمىغان! سىز خىيالىڭىزدا مېنى تاشكەنتلىك ئۆزبېك دەۋاتامسىز ؟!

ـــ شۇنداق، مەن شۇنداق قارايمەن!

ـــ يوقسۇ، مەن ئۇيغۇر. مېنىڭ يەتتىنچى بوۋامغىچە مۇشۇ زېمىندا ياشاپ، مۇشۇ زېمىندا ئىشلەپ كەلگەن ...

ـــ ئەمسە سىز نەدە ئوقۇغان ؟

ـــ دەل مۇشۇ قەشقەرنىڭ ئۆزىدە، كېيىن ئۇرۇمچىدە ...

ـــ ئۇرۇمچىدە ؟ هىم، هە، قاچان ئوقۇغان ؟

ـــ 1938 ـ ۋە 1939 ـ يىللىرى ...

ـــ هە، ئەمدى چۈشەندىم! ...

ئۇلار سوغۇقلا ئايرىلىشتى، هەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلىدە شۇبهە، يۇرىكىدە چىگىش قالدى.

قۇتلۇق ئەپەندى نامايىشچىلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ هېلىقى پەلەمپەيگە چىقتى، ئۇلارغا ئىمزا قويۇلغان كېلىشىمنى يەتكۈزدى. نامايىشچىلار ئۆزلىرىنىڭ بىر كۈنلۈك ئەجرى بەدىلىگە كەلگەن بۇ غەلىبىدىن رازى بولدى، خۇشال ـ خۇرام قايتىشتى. تېخى بايىلا ئادەم دېگىزىغا ئايلانغان هەيۋەتلىك شەهەر بىردەمدىلا بوشاپ قالدى ...

---

* قەشقەر كونا شەهەر ناهىيىسىنىڭ بىر يېزىسى.

بەشنچى باب

ئاخىرەتنىڭ سۈرىتى

بوينىغا گۈناھ مىنگەن خۇدانى شېپى كەلتۈرەر.
— ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

ھەمىشە سەللىنى يوغان ئوراپ، پۇتىغا شالۋۇردىن تىكىلگەن غوت ـ غوت مەسە كىيىپ يۈرىدىغان دانىش ئىمام ئون نەچچە يىلدىن بېرى مۇشۇ مەھەللىدە ئىمامەتچىلىك قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئەھۋالىنى ھېچكىم توغرا ۋە ئېنىق بىلمەيتتى. پەقەت دانىش ئىمام ھەققىدىكى تەزكىرىدىن تۆۋەندىكى رىۋايەتسىمان بىر نەرسىلەر مەلۇم ئىدى: دانىش ئىمام بىر زاماندا سوپى ـ ئىشانلىق بىلەن تۇرپانغا بېرىپتۇ، تۇرپان خەلقى ئۇنى ئۆزلىرىگە مەنزۇر تۇتماي مۇنداق دەپتۇ: «بىزنىڭ ئۆزىمىزگە يېتىپ ئاشقۇدەك دۇئاگوي مازىرىمىز بار، بىز سىزگە بەيئەت قىلمايمىز، نەدىن كەلگەن بولسىڭىز شۇ يەرگە كېتىڭ!» دانىش ئىمام دەرغەزەپ بولۇپ: «قېنى شۇ دۇئاگوي مازىرىڭىنىڭ ئۇلۇغلىقىنى بىر كۆرۈپ باقاي!» دەپ يوغان بىر قەبرىگە تەتۇر مىنگەنىكەن، شۇ ھامان قەبرە يېرىلىپ ئۇنى ئاسمانغا ئېتىپتۇ، ئۇ ھاۋادا ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، تۇرپاندىن ئۇچقانچە «قوشتېمى» دېگەن جايغا قونۇپتۇ، كەينىگە قارىسا، ئارقىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان نۇرغۇن ئوقنى كۆرۈپتۇ، ئۇ يەنە ئۇچۇپتۇ، شۇ ئۇچقانچە ئاقسۇ كونىشەھەرگە كېلىپ، ئۇ يەردىكى ئۇلۇغ زات يونۇس خوجىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالىپ

www.uyghurkitap.com

تۇ. خوجا ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ دانىش ئىمانىنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇ-
دۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ تۆت ياشلىق ئوغلى شەھۋاز ۋەلى خوجىنى
ئىككى قولىدا ئېگىز كۆتۈرۈپ «بەدەل!» دەپ ۋارقىراپتۇ، شۇنىڭ بـ-
لەن تۇرپاندىن كېلىۋاتقان سانجاق ـ سانجاق ئوقلار شەھۋاز ۋەلى
خوجىغا تېگىپ ئۆلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاقسۇلۇق سوپى ـ ئىشانلار
ھەيران بولۇپ: «خوجام، بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ قاراپ تۇرۇپ شەھۋاز
خوجىنى ئوققا تۇتۇپ بەردىلىغۇ؟!» دېگەندە، يۇنۇس خوجا يېنىدىكى
دانىش ئىمامغا قاراپ مۇنداق نەقلەپ قىپتۇ:

شەھۋاز كەتسە شاھىتى كىلۇر،
ياخشى مۇرىت قايدىن كىلۇر؟

شۇنداق قىلىپ، دانىش ئىمام بىرنەچچە يىل يۇنۇس خوجىغا مۇ-
رىت بوپتۇ، «ئۇچتى خەلپەم» دېگەن نام بىلەن كاتتا جەھرىخانىدا
سوپى ـ ئىشانلىق قىپتۇ. يۇنۇس خوجا يىگىرمە تۆت نەسەپ ئارقىلىق
مۇھەممەد پەيغەمبەرگە يېتىپ بارغان ئىكەن. دانىش ئىمامۇ ئەمدى
ئۇنىڭغا باغلىنىپ، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئەللىك ئالتىنچى نەۋرىسى
بوپتۇ ...

دانىش ئىمام بۇنىڭدىن ئون نەچچە يىل بۇرۇن قەشقەرگە كەلگەن-
دە، ئەنە شۇ شانۇشەۋكەتلىك نام بىلەن ئۇلۇغ بىر سەيىد پازىل سۈ-
پىتىدە جامائەتكە تونۇلغانىدى. ئەپسۇسكى، بىرنەچچە يىل ئۆتمەيلا
خۇددى «سپاھ سىرىنى يوشۇرالماپتۇ، پۇچۇق بۇرنىنى» دېگەندەك،
ئۇنىڭ ئاچچىق ئۇچىيىدىكى ھارام خىياللىرى بىلەن كۆڭلىنىڭ ئالـ-
لىقى ئاشكارا بولۇپ قالدى. ئۇ ئالدى بىلەن خوتۇنبازلىق ھەم نەپسى
يامانلىقتا بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشتى. كېيىنچە، مە-
ھەللىدىكى چوڭ ـ كىچىك، ئەر ـ ئايال ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭدىن
ھەزەر ئەيلەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇ قانداقتۇر ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇقى ياكى
مۆتىۋەرلىكىدىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ساقچى ئىدارىسىگە باغلىنىپ،

ياخشى ئادەملەر بىلەن ھەپىلىشىدىغان رەزىللىكىدىن ئىدى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئۇ ئۇستا ۋەزخان ئىدى، ئىسلام ئەقىدىلىرى توغرىسىدا سۆزلىسە نادان ۋە بىچارە خەلق يەنە ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايتتى، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ يىغلايتتى، دۇئاغا قول كۆتۈرەتتى، ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئىشلەيتتى ...

دانىش ئىمام بۇگۈن نامازدىن كېيىن جامائەتنى يەنە ئولتۇرغۇزۇۋالدى. بۇنىڭ ئىچىدە شايى ئەخمەتمۇ بار ئىدى. ئۇ دانىش ئىمامنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن ئاتايىن ئالدىغا سۈرۈلۈپ، مېھرابنىڭ ئالدىغا مۇكچەيدى.

دانىش ئىمام خۇتبىگاھقا چىقىپ ئەمرىمەرۇپنى باشلىدى :

ـــ ئى مۆمىنلەر، ئاللانى بىلىش ھەربىر بەندىگە پەرزدۇر. ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئاللا مۆمىن بەندىلەرنىڭ قەلبىدە ھايات بولغان، ھېچقانداق ئەيىب ـ قۇسۇرى بولمىغان ئەڭ پاك بىر زاتتۇر. ئاللاتائالا قۇرۇق زېمىنغا يامغۇر ياغدۇرۇپ، يازدا تۈرلۈك گىياھلارنى ئۇنداۋرۇپ، قىشتا قۇرۇتتى. ئادەم، ھايۋانات، ھەتتا ئۇچار قۇشلارغىچە چىشى ـ ئەركەك ياراتتى. ئاينى كۈن بىلەن، ئاسماننى يەر بىلەن، جەننەتنى دوزاخ بىلەن، دۇنيانى ئاخىرەت بىلەن، قىشنى ياز بىلەن، كېچىنى كۈندۈز بىلەن جۈپ قىلدى. مانا بۇ نەرسىلەرنى ئاپىرىدە قىلغان زاتنىڭ ئۆزى ئەلۋەتتە قۇدرەتلىك، پاك ۋە ئۇلۇغدۇر. ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئاللاتائالا ئۆزىگە ھاللىق بىلەن بەندىچىلىك قىلغان مۆمىنلەرگە جەننەتنى بەخشەندە قىلغاندىن سىرت، يەنە نۇرلۇق جامالىم بىلەن مېھمان قىلمەن دېگەن!

ئۇنىڭ زۇۋاندىراز ئاغزى بىردىنلا بېسىلىپ شۇكلەپ قالدى، كەھرىۋا تەسۋىنى تىزىغچە ساڭگىلىتىپ ئاستا سىيرىدى، نېمىگىدۇر كۆڭلى يېرىم بولغاندەك ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، خورسىندى، كېيىن يەنە بېشىنى كۆتۈرۈپ جامائەتكە ئەلەڭلەپ قارىدى، كىمگىدۇر ئۆكۈنگەندەك، ئىچىنغاندەك بىر خىل تەلەپپۇزدا سۆزىنى داۋام قىلدى :

www.uyghurkitap.com

ـــ جامائەت، ۋە لېكىن بىزنىڭ ئىچىمىزدىكى بەزىبىر ناچىنىس، ناشۇكۇر ئادەملەر ئاللانىڭ ئىرادىسىگە، تەقدىرنىڭ ھۆكمىگە بويسۇنماي‌ۋاتىدۇ. ئۇلار ھۆكۈمەتكە، خان ئارمىيىسىگە قارشى ئىسيان كۆتۈرمەكچى، خەلقنى ئازدۇرۇپ، پۈت ـ قولىنى چۈشەپ پالشېۋىكلار* گە تۈتۈپ بەرمەكچى. ئەلھەزەر، مۇستاپا! پالشېۋىك دېگەننى كىم بىلمەيدۇ؟! ئۇلار مۇسۇلمان ئەھلىنىڭ قۇتلۇق جايى بۇخارا شەرىپىنى ۋەيران قىلىپ، مۇقەددەس دىنىمىزنى ئاياغ ئاستى قىلغان! بىز ئەمدى شۇنداق مۇرتەتلەرنىڭ گېپىگە كىرىمىزمۇ؟! ئەلھەزەر، مۇستاپا! بۇ يەردىكى قىزىل پاچاقلارنىڭمۇ، ئىلى ئۇغرىلىرىنىڭمۇ قىلۋاتقىنى پالشېۋىكلار بىلەن ئوخشاش! جامائەت، بىز مۇنداق ئاسىي شەرمەندىلەر-دىن ھوشيار، سەگەك بولۇشىمىز كېرەك! بىز ھەممىمىز خۇدانىڭ بەندىسى، ئۆلۈم قاش ـ كىرپىكىمىزنىڭ ئارىلىقىدا، ھەر ۋاقىت ئۇ دۇنيانى ئويلىشىمىز لازىم. ئەلھەزەر مۇستاپا، ھەربىر مۇسۇلمان خۇداغا جان تەسلىم قىلغاندىن كېيىن خۇدا ئاخىرەتتە ئۇنىڭ تىلىغا مۆھۈر بېسىۋېتىدۇ، ئۇنىڭ ئىككى قولى سۆزلەيدۇ، ئىككى پۇتى گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەلھەزەر، مۇستاپا! ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام شۇنداق ئۇلۇغكى، بېشى يەتتە قات ئاسماندا، ئاياغى يەتتە قەۋەت يەردە تۇرىدۇ، يەنە ئالتە يۇزى بار: بىر يۇزى ئوڭ تەرەپتە، بىر يۇزى سول تەرەپتە، بىر يۇزى ئارقىدا، بىر يۇزى ئالدىدا، بىر يۇزى ئۈستىدە، بىر يۇزى ئېگىلىكىنىڭ ئاستىدا. ئەلھەزەر، مۇستاپا! ئۇ ئالدىدىكى يۇزى بىلەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرىمىز ئۈممەتلىرىنىڭ جېنىنى ئالىدۇ، ئوڭ تەرەپتىكى يۇزى بىلەن مەشرىق تەرەپتىكى خەلقنىڭ جېنىنى ئالىدۇ، سول تەرەپتىكى يۇزى بىلەن مەغرىب تەرەپتىكى خەلقنىڭ جېنىنى ئالىدۇ، ئۈستىدىكى يۇزى بىلەن ئاسمان ئەھلىنىڭ جېنىنى ئالىدۇ، ئارقىدىكى يۇزى بىلەن دىنسىزلارنىڭ جېنىنى ئالىدۇ، ئاستىدىكى يۇزى بىلەن يەر ئاستىدىكىلەرنىڭ جېنىنى ئالىدۇ. ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئەزرائىل

* بولشېۋىك دېمەكچى

جاننى ئالغان چاغدا، 444 پارچه ئۇستىخان پاچاق ـ پاچاق بولىدۇ، 366 تومۇر تاناپتەك لەرزىگە كېلىپ ئۆزۈلىدۇ، 180 پەي ـ سىڭىر بەنتى ـ بەنتىدىن ئاجراپ جۇدا بولىدۇ. ئەزرائىلنىڭ ئوڭ قانتىدا ئۇچماغنىڭ*، چەپ قانتىدا تۇمۇغنىڭ ** سۈرىتى بار. ئەلھەزەر، مۇسا، ئەزرائىل جاننى ئېلىشتىن بۇرۇن بىر پەرىشتە كېلىپ: «ئى بەندە، پانىي دۇنيادا قىلغان ھەممە ياخشىلىق، يامانلىقىڭنى پۈت، ئوتتۇرا قولۇڭنى قەلەم، ئاغزىڭنى دۇۋەت، تۆكۈرۈكۈڭنى سىياھ، كېپىنىڭنى قەغەز قىلىپ، بىرمۇبىر پۈتكىن!» دەيدۇ. مانا شۇ چاغدا خۇدانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغان، تەقدىرگە تەن بەرمىگەن، دىنغا ئاسىيلىق قىلغانلار دوزىخىي بولۇپ، ئۇ يەردىكى بەش يۈزمىڭ خىل ئازاب بىلەن بۇردا ـ بۇردا بولۇپ كېتىدۇ. ئەلھەزەر، مۇستاپا، پانىي دۇنيادا ئاللانىڭ قۇدرىتىنى، ئۇلۇغلىقىنى تونۇمىغان سۇلتان جەمجىمەدەك شۇنداق كاتتا زاتمۇ باقىي ئالەمگە بارغاندىن كېيىن زار ـ زار قاقشاپ، تۇۋا قىلىپ مۇنداق نەزمە ئوقۇغان:

تەندە جانىم نەچچە كۈن مېھمان ئىكەندۇر بىلمىدىم،
ئۆتتى ئۆمرۈم بارچىسى گۇمران ئىكەندۇر بىلمىدىم،
دۇنيادا قۇرغان ئىمارەت يالغان ئىكەندۇر بىلمىدىم،
ئۇ ئىمارەت بارچىسى ۋەيران ئىكەندۇر بىلمىدىم،
بىللە تۇرغان بەندىلەر سۇلتان ئىكەندۇر بىلمىدىم.

شايى ئەخمەتنىڭ كۆڭلى غەش بولدى، كاللىسىدا بىرمۇنچە چىگىش سوئاللار تۇغۇلدى، ئورنىدىن تۇرۇپ دانىش ئىمامدىن سورىماقچىمۇ بولدى، لېكىن ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ ئۆزىنى باستى. بىرمۇنچە كىشىلەر دانىش ئىمامنىڭ مۇدھىش، سىرلىق، پەلاما سۆزلىرىدىن ئېرىپ، تەسىرلىنىپ مىشىلداۋاتاتتى، يەنە بىرمۇنچىلار ئاخىر

* ئۇچماغ ـــ بەخش، جەننەت.
** تۇمۇغ ـــ دوزاخ، جەھەننەم.

www.uyghurkitap.com

رەتنىڭ ۋەھىمسى بىلەن ئېغىرلاشقان باشلىرىنى ئېگىپ، «ئاللا! ... ئاللا ئۆزۈڭ بار ...» دەپ ھەسرەتلىك ئىدا قىلىۋاتاتتى. دانىش ئىمام تېخىمۇ جانلىنىپ، خىرگەي ئاۋازىنى بولۇشچە كۆتۈرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

ــ ئى مۆمىنلەر، ئەلھەزەر، مۇستاپا، خۇدا بەرگەن كۈنىمىزگە شۈكرى قىلىپ، ئاللانى ياد ئېتىپ، ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر ـ پەرمانىغا بويسۇنۇپ، ئاخىرەتلىكىمىزنىڭ غەنىي بولۇشىنى ئويلايلى! بۇ دۇنيادا ريازەت چەككەنلەر ئۇ دۇنيادا راھەت كۆرىدۇ. مۇبادا، بۇ دۇنيانىڭ ئاللا بەرگەن ريازىتىنى قوبۇل قىلماي، ئۇلۇغلار بىلەن، ھۆكۈمەت بىلەن ئېيتىشقانلار ئۇ دۇنياغا بارغاندا مەھشەر كۈنى سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتەلمەيدۇ! ...

دانىش ئىمام بۈگۈن خۇددى ۋىتۇالاقنىڭ ئۆپكىسىنى يېگەندەك ئاغزى بېسىلماي بىر سائەتچە ۋەز ئېيتتى، ئۆزىمۇ چارچاپ كەتتى، تۈكۈرۈكلىرى جاۋغىيغا يىغىلىپ، ئېگەكلىرى خالتىلىشىپ قالدى. جامائەت قايتىشقا باشلىغاندا ئۇ تېخى مېھرابنىڭ ئالدىدا ئېزىلىپ ئولتۇراتتى.

شايى ئەخمەت جامائەت قايتىپ بولغاندىن كېيىن دانىش ئىمامنىڭ يېنىغا ئاستا سۈرۈلۈپ كەلدى، دانىش ئىمامنىڭ بېشى ساڭگىلاپ، دۈمبىسى خۇددى ئاقلامچىنىڭ بۇلۇڭ چوتكىسىدەك چوقچىيىپ قالغانىدى.

ــ ئىمام ئاخۇنۇم، ــ دېدى شايى ئەخمەت دانىش ئىمامنىڭ پېشىنى ئاستا تارتىپ، ـ بايا ئۆزلىرى سىرات كۆۋرۈكىنىڭ گېپىنى قىلدىلا، ئۇ دۇنياغا بارغاندا ھەممە ئادەم شۇ كۆۋرۈكتىن ئۆتەمدۇ؟!

دانىش ئىمامنىڭ ساڭگىلىغان قاپاقلىرى لەپىدە ئېچىلىپ، كۆزلىرى تەئەججۇپ بىلەن چەكچەيدى:

ــ نېمە، نېمە دېدىڭ؟! ئەلھەزەر، مۇستاپا، ھەممە ئادەم شۇ كۆۋ-

رۇكتىن ئۆتمەي، نەدىن ئۆتەتتى!؟

ــ مەن تېخى، تەقسىر ... كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئىشى بار ئادەملەر ئۆتەمدىكىن ...

دانىش ئىمامنىڭ كۆزلىرى ۋەھىمىلىك كېڭەيدى، تۇكۇرۇكلىرىنى چاچرىتىپ قاتتىق كايىدى :

ــ ئاغزىڭنى يۇم بەتبەخت! كاپىر بولدۇڭ، ئەلھەزەر، مۇستاپا! سەن ئەمدى ئۇدۇل دوزاخقا كىرىسەن! ...

شايى ئەخمەت ئۇنىڭ چىشىغا تېخمۇ قاتتىق تەگدى :

ــ شۇنداق، ئىمام ئاخۇنۇم، بىز قول ـ ئىلكىمىزدە يوق ئادەم، قىشتا دوزاخقا، يازدا جەننەتكە كىرىپ جان باقمىساق بولامدۇ ؟! ...

دانىش ئىمام ھاسسىنى شىلتىپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى :

ــ سەن! ... سەن ... جوھۇت ... ئەلھەزەر، مۇستاپا! كاپىر ... خەپ توختاپتۇر!

شايى ئەخمەت ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ ئارقىغا داجىدى، ئۇ يەنە بىرمۇنچە سوئاللارنى قويماقچى ئىدى، مەسىلەن، سۇلتان جەمجىمە ھېلىقى نەزمىنى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇ دۇنيادا ئوقۇپتۇ، خوش، ئۇ دۇنيادىن تىرىلىپ كەلگەنلەر بولمىسا، دانىش ئىمام ئۇنى قانداق بىلىۋالدى ؟! يەنە مەسىلەن، «ئاللاتائالا نەدە دېسە، غەيرىبنىڭ كۆڭلىدە » دېگەن گەپ بار. ئاللا ئىگەم ئۆزىمۇ : «غەيرىبنىڭ كۆڭلى مېنىڭ ئۆيۈم » دېگەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ھۆكۈمەت غەيرىبنىڭ بېشىنى سىلىمسا، ئەكسىچە، يىلىكىنى شوراپ، قاڭغىر قاقشاتسا، بۇنداق ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر ـ پەرمانىغا بويسۇنۇشنى ئاللا راۋا كۆرەمدۇ ؟! ...

لېكىن، دانىش ئىمامنىڭ ئەلپازىغا قاراپ شايى ئەخمەت مەسچىتتىن «غىپپىدە » چىقىپ كەتتى.

2

ئەتىسى نامازىغا بامداتتىن كېيىن دانىش ئىمام شاپاشلاپ ساقچىغا

باردى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ھاپىز جۈيجاڭ ئۇنى خاس ئىشخانىسىدا چاقىرتىپ كېلىپ، ئاستا قوبۇل قىلدى:

— خوش، تەقسىر، يېڭىلىقلار بارمۇ؟

دانىش ئىمام ساقلىنى تىترىتىپ دادلاندى:

— خوجا ... ئەلھەزەر، مۇستاپا! مەھەللىمىزدىن قىزىل پاچاق چىقتى، مەن ئۇنىڭغا كۆز - قۇلاق بولۇپ يۈرگەنىدىم ... بەتبەخت، ئاخىر ئۆزىنى ئاشكارىلىدى ... ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئۇ قىپقىزىل پالشېۋىك ئىكەن...

شۇ سۆزلەردىن كېيىن ئۇ شايى ئەخمەتنىڭ ئالدىنقى كۈنىدىكى نامايىشقا قاتنىشىپ كىشىلەرنى قوزغاتقانلىقىنى، كەچتە مەھەللىدىكى ياشلارنى ئۆيىگە يىغىپ ئالىلىقانداق گەپلەر - ژۇرناللارنى ئوقۇپ بەرگەنلىكىنى ئۇجۇر - بۇجۇرىگىچە ئالا قويماي سۆزلەپ بولۇپ، ئاخىرىدا:

— خوجام، بۇ بىرنەچچە زۇۋاندازلارغا سەل قارىماسلىق كېرەك، ئەلھەزەر، مۇستاپا، تىل كىچىك بولسىمۇ، دۇنيانى بۇزۇپ - تۇزەلەيدۇ، دېگەن گەپ بار. ئۇلارنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ! — دەپ گېپىنى تۇگەتتى.

ھاپىز خوجا پۇتىنى ئالماپ، «پالمېر» ماركىلىق پاپىروسنى چېكىپ ئولتۇرۇپ تىڭشىدى، ئۇنىڭ كۆزى، يۈزى غەلىتە - غەلىتە ئۆزگىرىپ تۇردى، دانىش ئىمامنىڭ سۆزى تۇگىگەندىن كېيىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆرەڭ ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

— ئۇلار زادى قانچىلىك نېمىلەر؟! يۈز قارىغا بىر تاش كۈپايە، تەقسىر، ئەمدى ئۇلار مېنىڭ قەھرىمنىمۇ كۆرۈپ باقسۇن!

— شۇنداق، خوجام، شۇنداق. ئەلھەزەر، مۇستاپا، «ئەسكى ھارۋا يول بۇزار، يامان ئادەم يۇرت» دېگەندەك، بۇنداق ناشۇكۇر ئۆكتەملەردىن بىرنەچچىنىڭ ئەدىپىنى بەرمىسە جاھان تىنچىمايدۇ!

ھاپىز خوجا قولىنى ئارقىغا تۇتۇپ ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى،

دانىش ئىمام ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزمەي بويۇنداپ ئولتۇراتتى.

ــ مېنىڭچە، بۇنداق بولسۇن، تەقسىر، ــ دېدى ئۇ بىر نەرسىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ــ ھازىرچە بىز ئارىلىشىپ شايى ئەخمەتنى ئۇر-كۈتمەيلى. پەقەت قارا ئاۋۇتنىڭ ئادەملىرىگە ئىشارە قىلىپ قويساق، ئۇلار بىرەر باھانە ــ سەۋەب بىلەن ئۇنى ئۆيدىن چىقالماس قىلىۋېتە-دۇ. شۇ چاغدا بىز ئۇنىڭ ئالاقىلىشىدىغان ئادەملىرىنىمۇ بىلىۋالە-مىز! ــ ئۇ دانىش ئىمامنىڭ ئالدىغا كەلدى، دانىش ئىمام ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، يەلكىسىدىن ئاستا بېسىپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ تەقسىر، ئۆزلىرى پىرقىمىز ئۈچۈن كۆپ ئەجىر قىلىۋا-تىلا، گەرچە تاش بىر نەرسىنى كېسەلمىسىمۇ، لېكىن شەمشەرنى ئۆتە-كۈرلەشتۈرەلەيدۇ، سىلى بىز ئۈچۈن ياخشى بىر بىلەي تاش ...

ــ شۇنداق، خوجام، شۇنداق ... ــ دانىش ئىمام قولىنى كۆك-سىگە ئالدى، ــ پېقىر قۇللىرى گۇناھقا بېخىل، ساۋابقا دەلىل خۇدا-نىڭ پاك بەندىسى، ھۆكۈمەت يولىدا جېنىم تەسەددۇق!

ھاپىز خوجا بىر تال پاپىروس تۈتاشتۇرۇۋېلىپ دانىش ئىمامغا قا-رىدى:

ــ ئۆتكەن ھەپتە، ــ دېدى ئۇ ئاۋازىنى سەل كۆتۈرۈپ، ــ نا-مازدىن كېيىن جامائەتكە دېگەنلىرىدىن خەۋەر تاپتىم. دىنىي ئىسلام توغرىسىدىكى تەشۋىقاتلىرى ناھايىتى كۈچلۈك بوپتۇ. بىز ھەممىمىز ئىسلام مۇخلىسلىرى، بىزنىڭ دىنىمىز شۇنداق پاك ھەم ئاقكى، ئۇنى سۇغا سالسا چۆكمەيدۇ، ئوتقا سالسا كۆيمەيدۇ! خەلقىمىز ئىسلام ئەقە-دىسى، دىنىي تەرىقەت بىلەن تېخىمۇ كۈچلۈك قورالىنىشى، ئۇنىڭ رەقىبلىرى بىلەن جان ئايىماي ئېلىشىدىغان بولۇشى كېرەك. بۇنداق ئادەملەر ئۇلۇغ پىرقىمىزنىڭمۇ سادىق مۇخلىسى بولىدۇ!

دانىش ئىمامنىڭ كۆزلىرى ئۆيناپ كەتتى، ئۆمرىدە بىر ۋاخ نامаз ئوقۇپ، بىر كۈن روزا تۇتۇپ باقمىغان ئىمانى سۇس بىر ئادەمنىڭ دىنىي ئىسلام توغرىسىدا ئېيتقان چىرايلىق گەپلىرى ئۇنىڭ جېنىنى

سۆيۈندۈرۈۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ ھاپىز خوجىغا بولغان ئىخلاسى، ئەقىدىسى تېخىمۇ كۈچەيدى، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قىلىپ تەنتەنە بىلەن مۇنداق دېدى :

ـــ ئەسسالام دىنى ھەممە دىنلاردىن ئەلا ۋە ئەۋزەلدۇر، ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئىسلامنى قوغدىغۇچىلارغا ئاللاتائالا ئۆز دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن نۇسرەت ئاتا قىلغاي! ...

ـــ دېگەنلىرىدەك بولسۇن، تەقسىر، ـــ دېدى ھاپىز خوجا ئۇنى تېخىمۇ قۇشلاپ، ـــ لېكىن بىز تولىمۇ سەگەك بولۇشىمىز كېرەك، «ئىتنىڭ لالما بولسا، تۈلكە تېمىڭغا چىقىدۇ» دېگەن گەپ بار!

ـــ شۇنداق، خوجام، شۇنداق، ئەلھەزەر، مۇستاپا ...

ئۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن سەيداجمنى چاقتى، لېكىن ئۇنىڭغا كەلگەندە ھاپىز خوجا سوغۇققان بولۇۋالدى، پەقەت :

ـــ ئۇ كىشى بۇخارادا ئوقۇغانمۇ، تەقسىر؟ ـــ دەپ سوراپ قويدى.

ـــ شۇنداق، بۇخارادا ئوقۇغان، ـــ دېدى دانىش ئىمام تېخىمۇ كۆپۈپ، ـــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئۇ شۇ يەردە پالشېۋنىكلەرگە ئارىلاشقان، خوجام ...

ـــ مۇنداق دېسىلە ... ـــ ھاپىز خوجا كۆزلىرىنى بىردەم خىيالەن يۇمۇپ، كېيىن لەپىدە ئاچتى، ـــ بۇ ئىشنى كېيىنرەك بىرنەرسە دېيىشەيلى، تەقسىر، قانداق قىلغان بىلەن سەيداجم ئۆزىمىزنىڭ قولدىكى ئادەم، ھازىر بىزگە پىرقىمىزنىڭ يوشۇرۇن دۈشمەنلىرىنى ئۇجۇقتۇرۇش مۇھىم! كونىلاردا : «ئىتقا گۆش بەرسەڭ توپىغا مىلەپ يەيدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ سەيداجمنىڭ قىلۋاتقىنى شۇنچىلىكلا ئىش!

ئۇلار يەنە بىردەم ئۇياق ـ بۇياقتىن سۆزلەشتى، دانىش ئىمامنىڭ يەنە ئولتۇرغۇسى بار ئىدى، بىراق كاتىپ كىرىپ ھاپىز جۇيجاگنى

9 ـ بريگادىنىڭ شتاب ئىشخانىسىدىن چاقىرتقانلىقىنى ئېيتتى. ھاپىز خوجا كىيىمىنى كىيىپ، قورالىنى ئاستى، ئىشىك ئالدىدا ماشىنا سىگنال بەردى. دانىش ئىمامۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىراش خوشلاشتى.

3

سۇ تامچىلىرى بىلەن كۆپچۈگەن قارا بۇلۇت بىرمەھەل ئاسمانىدا نىشانسىز كېزىپ يۈردى، كېيىن غەرب شامىلىنىڭ سۈرۈشى بىلەن ئاستا ـ ئاستا پەسلەپ يامغۇر تامچىلىرىنى قۇيۇۋەتتى. ئىزغىرىن شامال دېرىزىلەرگە چاپقىلايتتى. تۇن قاراڭغۇسى ئاستا ـ ئاستا بېسىپ كەلدى، ئاخىرقى يورۇقلۇقمۇ يامغۇر تۇمانلىرىنىڭ ئارىسىدا غايىب بولدى ...

شايى ئەخمەت خام بازىرىدىكى چايخانىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقتى، ئىسسىق بەدەنگە تۇيۇقسىز تەگكەن سوغۇق تامچىلار ئۇنى ئەندىكتۈردى، ئۆتكۈنچى يامغۇر تاراسلاپ چۈشۈۋاتاتتى، ئۇ كەمزۇلىنى سىلىپ بېشىغا سايبۇەن قىلدى، كەشنى قولتۇققا قىستى، شىمىنىڭ پۇچقىقىنى تۈردى، يوللارغا بىردەمدىلا سۇ يىغىلىپ قالغانىدى. ئۇ تام ياقىلاپ يۈرۈپ ئوردا ئىشكىگە كەلدى، ئۇ يەردىن ئىلدام مېڭىپ ئۆزىنىڭ چاشقان كامىرىدەك تار ۋە ئۇزۇن كوچىسىغا بۇرۇلدى. ئەتراپ جىمجىت، كىشىلەر ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى دۈملىۋالغان، پەقەت يامغۇر بىلەن شامالنىڭ ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. شايى ئەخمەت پاتقاق كېچىپ، تېيىلىپ مۈدۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ كوچىنىڭ ئوستى يېپىق يېرىگە كەلگەندە بىرئاز دېمىنى ئېلىش ئۈچۈن توختىدى، چاپىنىنى سىلكىپ سۈيىنى سىقتى ... دەل شۇ چاغدا ئوڭ يېنىدىكى قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن بىر ئادەم سۇغۇرۇلۇپ چىقتى، شايى ئەخمەتنىڭ تېنى شۇركۈندى.

ـــ كىمسەن؟ ـــ دېدى ئۇ ئارقىغا بىر قەدەم داجىپ.

ھېلىقى ئېگىز بوي، گۈرەنلىك ئادەم ئۇنىڭغا دېۋەيلەپ كەلدى :

www.uyghurkitap.com

ـــ كىم بولاتتى، سېنى ساقلاپ تۇرغان ھەمراھ! ...

ئوك كۆزى قىسىق، كۆتەمەك بۇرۇت، پۇتىغا كافكازچە غاس غاس ئۆتۈك، ئۇچسىغا قىزىل چەكمەندىن ئالدى ئوچۇق چاپان كېيىپ، شايى بەلبىغىغا كۈمۈش تولتىلىق يوغان پىچاق ئېسىپ يۈرىدىغان بۇ ئادەم ھاپىز جۈيجاڭنىك قول ئاستىدىكى چۈماقچى قارا ئاۋۇت ئىدى. «نوچىنىك ھە ـ ھۇچسى، پوچىنىك پۈدەكچسى» بولغىنى دەك، بۇنىڭمۇ ئارقىدا بىرنەچچە چاپانچىلىرى بار ئىدى.

ـــ گۇناھىڭنى بىلەمسەن؟! ـــ قارا ئاۋۇت بوغۇق ئاۋازدا سورىدى.

ـــ قايسى گۇناھىمنى؟! ـــ شايى ئەخمەتمۇ دادىل جاۋاب بەردى.

ـــ سېنىك تېخىچە توۋا قىلىش خىيالىك يوق ئىكەن ـ دە؟!

شايى ئەخمەتنىك كۆڭلى بىرنەرسىنى تۇيغاندەك، سەل ـ پەل سەگەكلەشتى، لېكىن ئۇ كېچىككەنىدى، قارا ئاۋۇتنىك يېنىك بىر ئىسقىرتىشى بىلەن قاراڭغۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتىن ئۇچ لۈكچەك ئېتىلىپ چىقىپ، شايى ئەخمەتنىك ئۈدۈل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇشقا باشلىدى، شايى ئەخمەت ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇلارغا تەك تۇرالمىدى. «بۆرە بار يەردە قان بار» دېگەندەك، بۇ شۇم ئىياغلارنىك ئايىغى يەتكەنلا يەردە ھامان قان تۆكۈلەتتى. ئۇلار ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە شايى ئەخمەتنى يەرگە چاپلاپ قويدى، ئۇنىك ئوك پۇتى قىڭراق سۆڭكىدىن «چورتلا» سۇنغانىدى. شايى ئەخمەت دادلاپ، ئىڭراپ ھوشىدىن كەتتى. بىر ـ ئىككى ئۆيدە چىراغ يېقىلىپ، دېرىزىلەر يورۇدى، ئىشكلەر غىچىرلاپ ئېچىلدى، لۈكچەكلەر بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى ...

شايى ئەخمەت ھوشىغا كەلگەندە كۈن قىيام بولغانىدى. ئەتراپىدا سەپداشلىرى ئولتۇراتتى. ئۇنىك تېڭىققا ئېلىنغان پۇتى كارىۋاتنىك يۆلەنچۈكىگە ئېسىلغان، يۈزى قەغەزدەك ئاقىرىپ، لەۋلىرى كۆكەرگەن، ئىككى قوۋۇزى ئىچكىرى كىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ سەپداشلىرى بىلەن باش لىڭشىتىپ سالاملاشقاندىن كېيىن تۇنۇگۈنكى ئىشلارنى ئۇجۇر ـ بۇجۇرىگىچە سۆزلەپ بەردى. ئۇنىك بۇ قىسقىغىنا سەرگۈزەشتىسى دوستلىرىنى ھەم قىزىقتۇردى، ھەم ئۆكۈندۈردى.

— ۋاي، مېنىڭ ئارتىس دوستۇم! — دېدى رىشىت ھەمزى ئاچچىق ئارىلاش كۆيۈنۈش بىلەن، — بۇنداق نازۇك ئىشلار توغرىسىدا مەسچىتتىمۇ مۇنازىرە قىلغان بارمۇ؟! يەنە كېلىپ يوغان سەللىلىك ئىمام ئاخۇنۇم بىلەن! ھەي! ... سېنىڭ شۇ بالا تەگكەن ئاغزىڭ ...

شايى ئەخمەت زەئىپ ئاۋازدا پىچىرلىدى:

— زادىلا چىدىيالمىدىم ... قاراپ تۇرۇپ يالغان ـ ياۋىداق گەپلەر بىلەن نامازخانلارنى قورقۇتۇۋاتىدۇ، شۇڭا جېنىدىن ئۆتكۈدەك گەپلەر بىلەن چۆچۈتۈپ قويماي دەپ تۇتۇشۇپ قالدىم! ھەي ... قېرى تۈلكىنىڭ كىشىنىڭ قولى ئارقىلىق يىلان تۇتىدىغانلىقىنى نەدىن بىلەي!

— ياخشى قىپسەن! — دېدى بەختى سېرىق شوخشۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئۇنداق شۇم نىيەت بەتبەختلەرنىڭ ئانچە ـ مۇنچە دەككىكسىنى بېرىپ قويمىسمۇ بولمايدۇ. ئۇلار يوغان سەللە بىلەن ئالىپىتە تونلارنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ، خەلقنى مەڭگۈ جاھالەتتە، مەھكۇملۇق-تا قالدۇرۇشنىڭ پەتىۋاسىنى توقۇپ چىقىرىۋاتىدۇ!

شۇ تاپتا ئۇلارنى ئۆز رايىغا قويۇپ بەرسە، بۇ يەردىمۇ بىر مەيدان مۇنازىرە چىقىدىغاندەك قىلاتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئوتتۇرىدىن چىقىپ ئۇلارنى بېسىپ قويدى:

— بولدى، بۇ ھەقتىكى گەپنى قويۇڭلار، بولغۇلۇق بوپتۇ، ئەمدى شايى ئەخمەتنى تېزرەك ئاياغقا تۇرغۇزۇشنىڭ غېمىنى قىلايلى.

ئۇلار ئۆزئارا كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان، دوستانە سۆزلەرنى قىلىشقاندىن كېيىن نۆۋەتتىكى ئىشلار ئۈستىدە توختالدى، تۇردى راجى ئۆزىچە مۇلاھىزە قىلدى:

— ئۇچ كۈنلۈك مۆھلەت بۇگۈن توشتى. ئەمدى ئۇلار ئەتە نېمە دەركىن؟!

رىشىت ھەمزى ئۇنىڭغا قوشۇلدى:

— توغرا، ئەتىگەنلىككە ئىككى تەرەپ ئىمزا قويغان كېلىشىمنىڭ گۆش ياكى بەزگە ئايرىلىدىغان كۈنى!

— شۇنداق، ئەتە ئەتىگەنلىككە بارماقچىمىز، — دېدى قۇتلۇق ئەپەندى قاشلىرىنى يىمىرىپ، — قالغان ۋەكىللەر بىلەنمۇ پۈتۈشۈپ

قويدۇم.

تۇدى راجى ئالمان ـ تالمان قوشۇمچە قىلدى:

ـــ ئەگەر ئاشۇ ئىككى تەلىپىمىز ئۈزۈل ـ كېسىل ھەل بولمسا، نامايىشنى ئۆتكەنكىدىنمۇ داغدۇغىلىق ئۇيۇشتۇرۇشىمىز كېرەك!

ـــ ئۇلار ئۆزلىرى ئۆتكەندە قوشۇلغان تەلەپنى تېخى ئەمەلدە كۆرسەتمەيۋاتسا، ـــ دېدى بەختى سېرىق كىمگىدۇر غۇدۇرىغاندەك، ـــ قوشۇلمىغان تەلەپنى ئۈزۈل ـ كېسىل ھەل قىلىش بەسى مۇشكۈل ئوخشايدۇ!

بىرنەچچەيلەن زەردە قىلدى:

ـــ ئەتە كېلىشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئالدامچىلىقىنى ئېچىپ تاشلاش كېرەك!

ـــ ئىككى يۈزلىمىلىكنى كۆزىگە كۆرسىتىش كېرەك!

ـــ ئۇنىڭ نېمە پايدىسى؟! «ۋاقتى ئۆتكەندە قىلىچىڭنى پوققا چاپ» دېگەن گەپ بار! ...

ـــ مۇنداق قىلايلى ... ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ھەممەيلەننىڭ بېشىنى جەم قىلدى، ئىككى كۈندىن بېرى ئويلىغانلىرىنى ئېيتتى. ئۇ ئىشنىڭ ئارقا ـ ئالدىنى، پايدىلىق ۋە پايدىسىز تەرەپلىرىنى، ئوڭۇشلۇق ۋە ئوڭۇشسىزلىقلىرىنى ئىنچىكە ئويلاپ، بىر يۈرۈش تەدبىر ۋە پىلانلارنى تۈزۈپ قويغانىدى، ھەممەيلەن ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى.

ئۇلار شايى ئەخمەتنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ، ئۆز ماكانلىرىغا قاراپ ماڭغاندا دانىش ئىمام مەسچىتكە نامازشام ئوقۇغىلى كىرىپ كېتىۋاتاتتى.

ئالتىنچى باب

يۇلتۇزلار ئويغاق

يېڭى تۇغۇلغان موزاي يولۋاستىن قورقماس.
— ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

قۇتلۇق ئەپەندى ئارقا — ئارقىدىن ئەسىندى، تاتلىق ئۇيقۇ ۋۇجۇدىنى قاپسىپ كەلگەنىدى.

ئۇ شايى ئەخمەتنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ كېلىپ ئۇزاققىچە كىتاب كۆردى. كېيىن ئەتىكى ئىشلار ئۈستىدە خىيال سۈردى. ئۇنىڭ نەزىرىدە، ئەتە يەنە بىر قەپەس ئېلىشىش بولىدىغاندەك تۇراتتى. ھېلىقى قارا پوسمىلىق زىيا بەگ لاۋسىنىڭ كۈلۈپ تۇرغان غالجىر كۆزلىرى، ھەربىي ئەمەلدارنىڭ كۆرەڭلىكى، ھاپىز خوجىنىڭ مۇغەمبەرلەرچە سىپايىگەرلىكى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىرمۇبىر ئۆتتى. ئۇ ئويلاپ ئولتۇرۇپ خاتىرىسىگە ئاللىنېمىلەرنى يازدى ...

قۇتلۇق ئەپەندى ئىشتىن توختىغاندا سائەت بىردىن چارەك ئۆتكەنىدى. ئۇ مەنزىر ئۆينىڭ ئالدىدىكى لەمپىگە چىقتى، كېرىلدى، ئەسىنىدى، ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغا قاراپ ئۇزاق تۇردى، يېنىك تاغ سەلكىنى ئۇنىڭ يۈز — كۆزلىرىنى سىيپاپ ئۆتتى. شەھەر ئىچىدىن ئۇيقۇدا ئىدى. كوچا ئايلىنىپ يۈرگەن جېسەكچىلەرنىڭ كالتەكلىرىنى «تاڭ — تاڭ» ئۇرۇپ «سەگەك! ...» دەپ ۋارقىرىشى، لالما ئىتلارنىڭ ھاۋشىشى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئۇ ئۆيگە قايتىپ كىردى، كىيىمىنى يەشتى، شامنى ئۆچۈرۈپ كا-رىۋاتقا سوزۇلدى، كونا ياغاچ كارىۋات مۇڭلۇق غىچىرلاپ كەتتى. ئۇ كۆزىنى يۇمدى، خىيالدىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى تارتتى. شېرىن ئۇيـ-قۇ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا يېيىلىپ ئەمدىلا كۆزى ئېلىشقانىدى، تـۇيۇقسىز هويلىنىڭ دەرۋازىسى قاتتىق ۋە ئەنسىز ئۇرۇلدى. قۇتـلۇق ئەپەنـدى ئورنىدىن تۇرۇپ كـەتتى، پەسـتىكى ئـۆيدىن ئانـسىنـڭ هودۇققان ئاۋازى چىقتى، ئىشىك يەنە ئۇرۇلدى، كىمنىڭدۇر ۋارقىراپ تىللىغـان قوپال ئاۋازى ئاڭلاندى. شـۇ ئارىدا شەھەرنـڭ ئاللىبىر يېرىـدىـن ناگان ـ ناگاندا ئېتىلىۋاتقان ئوق ئاۋازلىرىمۇ ئېنىـق ئاڭلاندى، قـۇتـ-لۇق ئەپەندىنىڭ كۆڭلى تۇيدى. ئۇ چەبدەسلىك بىلەن ماتېرىياللىرد-نى يىغىشتۇرۇۋەتتى، سەرەڭگە يورۇغىدا ئـۆينى بـىرقۇر تەكشـۈرۈپ، كۆڭلى ئەمىن تاپقاندىن كېيىن شەپە چىقارماي مەنزىرىنىڭ ئۆگزىسـد-گە چىقىۋالدى. ئىشىك بارغانسېرى شـىددەتلىـك ئۇرۇلدى، قورقـۇپ كەتكەن ئايال نېمە قىلىشنى بىلمەي تەمـتىرەپ قالـدى، ئىشـكىنـىڭ بىر قانىتى قاتتىق سوققا بىلەن ئۇلگۈجىكىدىن ئاجراپ چۈشتى. هويـ-لىغا قولچىراغلىرىنى يانداۋرۇپ ئـالتە ئەسكەر بېسـىپ كىردى، ئـۇلار مىلتىقلىرىنى شاراقلىتىپ ۋارقىراپ ـ جارقىرايتتى. قۇتـلۇق ئەپەنـدد-نىڭ ئانىسى هويلىغا ھەيدەپ چىقىلدى. ئىش كۆرمىگەن ئايال ئاغزىغا كەلگەن ئايەتنى پىچىرلاپ ئوقۇپ، ھۇرۇپ لاغ ـ لاغ تىترەشكە باشـ-لىدى. ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەمەلدار سۈپەت بىرى تاپانچـسىنـى تەڭلەپ ئايالنىڭ ئالدىغا دېـۋەيلەپ كەلـدى، ئۇنىڭ ئـسمى ئـاقنىيـاز بولسىمۇ، كىشىلەر ئۇنى «ئاق لەيلەكجاڭ» دەپ ئاتايتتى.

ـــ قۇتلۇق قېنى؟! ـــ سورىدى ئۇ گۈركىرەپ.

ـــ يوق، خوجـام ... ـــ ئايال زەئـىـپ ئاۋازدا دېدى، ـــ بـۇگـۈن ئۆيگە كەلمىدى ...

ـــ يالغان سۆزلىمە!

ـــ ئىللاتاۋارا، يالغان سۆزلىمىدىم، خوجام، ئەتىگەن چىقىپ كەتـ-

كەنچە قايتىپ كەلمىدى ...

ــ ئېرىڭ قېنى؟

ــ ئۇ ... ئۇ كىشى ... ــ ئايالنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، ــ ئۆلۈپ كەتكەن ...

ئاق لەينجاڭ ئەسكەرلىرىگە قاتتىق بۇيرۇق قىلدى :

ــ ئاختۇرۇڭلار!

بەش ئەسكەر ئىككىگە بۆلۈنۈپ ئاختۇرۇشقا باشلىدى، ئايالنىڭ يۈرىكى ئۆيدى، ئۇنىڭ كۆزى مەنزىرگە تىكىلگەنىدى. بىردەملىك تاراق ــ تۇرۇق، گۈلدۈر ــ غالاپتىن كېيىن ئەسكەرلەر بىر ــ بىرلەپ كېلىپ دوكلات قىلدى :

ــ ئادەم يوق، لەينجاڭ!

ــ ھېچنېمە چىقمىدى ...

ئايالنىڭ يۈرىكى ئىزىغا چۈشتى. ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا «خۇداغا شۈكرى» دەپ ئۇلۇغ ــ كىچىك تىندى.

ــ ئاناڭنى! ... ــ ئاق لەينجاڭ غەزەپكە كەلدى، ــ سەن جەددال، قۇتلۇقنى نەگە يوشۇردۇڭ؟! تېپىپ بەرمەيدىكەنسەن، ئۇنىڭ ئورنىدا ئۆزۈڭ تۇرمىدە چىرىيسەن!

ئۇ تاپانچىسىنىڭ دەستىسى بىلەن ئايالنىڭ گەجگىسىگە بىرنى سالدى، ئايال دەلدۈگۈنۈپ بېرىپ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىدىكى كىچىككىنە ئازگالغا يىقىلدى، ئاق لەينجاڭ ئەمدى ئۇنى تېپىپ دەسسەشكە باشلىدى. ئايال دەسلەپ ۋايسىدى، زارلىدى، كېيىن ئاستا ــ ئاستا ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى مەنزىرىنىڭ ئۆگزىسىدە يېتىپ ھەممىنى كۆردى، ئاڭلىدى، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، كۆزىگە ياش ئالدى. ئۇ ئۆگزىدىن سەكرەپ چۈشمەكچى، قولىدىكى ئىككى بىسلىق خەنجەرنى ئاق لەينجاڭنىڭ كۆكسىگە ئاتماقچى بولدى، لېكىن سەپداشلىرىنى، بولۇپمۇ رىشت ھەمزىنىڭ ئۆيىدىكى تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ تىزىملىكىنى ئويلاپ ئۆزىنى باستى. ئۇ ھازىر رىشت ھەمزىنىڭ ئۆيىگە بېرىشى، ئۇنىڭ قولىدىكى تىزىملىكنى دەرھال بىر يەرگە

يىغىشتۇرۇۋېتىشى كېرەك ئىدى. ئەگەر ئۇ دۇشمەننىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتسە، تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز پاجىئەلەر كېلىپ چىقىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ لېۋىنى چىشلىدى، ئانسىنىڭ زارىنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن قۇلىقىنى ئەتتى، دۇشمەننىڭ ۋەھشىيلىكىنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن كۆزىنى يۇمۇۋالدى. لېكىن، ئاق لىيەنجاڭنىڭ ئەسەبىي ۋارقىرىشى ئۇنى سەگەكلەشتۈردى:

ـــ ئۆگزىنى ئاختۇرۇش! بۇگۈن قۇتلۇق دېگەن قىزىل پاچاقنى تاپماي قويمايمەن! قېنى، قانات ياساپ ئاسمانغا چىقىپ كېتەلەمدىكەن، كۆرۈپ باقاي!

ئەسكەرلەر يەنە پاتپاراق بولدى. كىچىككىنە شوتىنى غىچىرلىتىپ ئۆگزىگە چىقتى. ئاڭغىچە قۇتلۇق ئېپەندى ئاستا ئۆملەپ قوشنىلارنىڭ ئۆگزىسىگە چۈشۈۋالغانىدى. بەزىسى ئادەم بويى سىراج تام بەلەن، بەزىسى بىرنەچچە غېرىچ چىت ـ چىتەن بىلەن پاسىل قىلىنغان بۇ ئۆگزىلەر بەئەينى ئۇزۇن بىر ئاسما كۆۋرۈكتەك كىشىلەرنى ئۇ باشتىن ـ بۇ باشقا ئانچە تۇسالغۇسىزلا ئۆتكۈزۈۋېرەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى بەزىدە يامىشىپ، بەزىدە ئاتلاپ مېڭىۋەردى، شۇ ماڭغانچە يەگىرمىدەك ئۆگزىدىن ئۆتۈپ، بىر كوچىنىڭ دوقمۇشىغا كېلىپ قالدى. كوچا قاراڭغۇ ھەم جىمجىت ئىدى، ئۇ تىمسىقلاپ يۈرۈپ ئۆگزىنىڭچە تۇتاشقان بىر غوجا تامنى تاپتى، ئۇنىڭغا يامىشىپ سىيرىلىپ كوچىغا چۈشتى، بىردەم ئوڭغا، بىردەم سولغا مېڭىپ باقتى. كېيىن تەرەپنى بايقاپ ئوڭغا بۇرۇلدى، ئىككى يۈز قەدەم ماڭغاندىن كېيىن چوڭ يولغا چىقتى. چوڭ يولمۇ جىمجىت، سۈرلۈك ئىدى، باشقا كۈنلىرى شامچىراغنىڭ يورۇقىدا تۇن نىسپىگىچە خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇرىدىغان ئوقەتچىلەرنىڭ بۇگۈن سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئاق ئوردىدىن ئۆتۈپ، رىشىت ھەمزىنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇ چوڭ يولدىن ئەگىپ بىر كوچىغا ئەمدى بۇرۇلۇشىغا، يان تەرەپتىن چىققان تۈيۇقسىز ئاۋاز ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى:

ـــ توختا، نېمە ئادەمسەن؟!

قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن ئۇچ ئەسكەر مىلتىقىنى تەڭلەپ چىقىپ كەلـ
دى، قۇتلۇق ئەپەندى دەسلەپ دۇدۇقلىدى، كېيىن ئۆزىنى ئوڭشاپ
خەنزۇچە سۆزلىدى :
ـــ ئايالىم تۇغۇتلۇق ئىدى، ھازىر ھايات ـ مامات ئوتتۇرىسىدا
قالدى، بۇ يەرگە تونۇش بىر دوختۇرنى ئىزدەپ كېلىشىم ...
ئەسكەرلەر ئارقا ـ ئارقىدىن سوراقنى تارتتى :
ـــ ھازىر ھەربىي ھالەت ۋاقتى ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟!
ـــ سەن توردىن قېچىپ يۇرگەن قىزىل پاچاق بولمىغىن يەنە!
ـــ ماڭ، قولغا ئېلىندىڭ!
قۇتلۇق ئەپەندى يەنە چۈشەندۈردى، ئۆزىنى ئاقلىدى، يېلىندى.
ئەسكەرلەرنىڭ بىرئاز كۆڭلى يۇمشىدىمۇ قانداق، ئۇنى قوغلىدى :
ـــ دەرھال كۆزدىن يوقال، بولمىسا ئېتىپ تاشلىنىسەن!
قۇتلۇق ئەپەندى قاراڭغۇ كوچىغا ئۆزىنى ئاتتى، كوچىنىڭ يان
تەرىپىدىكى بىر خالتا كوچا ريشت ھەمزىنىڭ ئۆيى ئىدى. ئۇ ريشت
ھەمزىنىڭ ئۆيىگە يېقىنلاشقاندا يەنە توختاپ قالدى، ئۇ تەرەپتىن ھەر
خىل ئاۋاز ۋە شەپىلەر كېلىۋاتاتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۆزىنى دالدىغا
ئېلىپ كۆزەتتى، يىراقتىن بىر يېنىپ ـ بىر ئۆچۈۋاتقان قولچىراغنىڭ
يورۇقىدا ھەممە نەرسە مەلۇم بولدى، ريشت ھەمزىنىڭ ئۆيىمۇ مۇھا-
سىرىگە ئېلىنغانىدى. قۇتلۇق ئەپەندى تامغا يۆلىنىپ تۇرۇپلا قالدى،
شۇ تاپتا ئۇ يۇرىكى سوقۇشتىن، كاللىسى ھەرىكەتتىن توختىغانىدەك
جانسىز ھالەتتە ئىدى. شۇ تەرىقىدە خېلى ۋاقىت ئۆتتى، بىر چاغدا
يېقىنلا يەردىن ئاڭلانغان ھەر خىل ئاۋازلار ئۇنى يەنە ئېسىگە كەلتۈر-
دى، يىگىرمە قەدەم نېرىدا بەش ـ ئالتە ساقچى قولچىراغلىرىنى
ۋالىلدىتىپ، ريشت ھەمزىنى ئالدىغا سالغىنىچە تىللاپ كېلىۋاتاتتى.
ريشت ھەمزىنىڭ قولىدا كويزا، ئۇستى كۆڭلەكچان، پۇتى يالاڭ ئا-
ياغ ئىدى ...
قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ يۇرىكى «چىممىدە» قىلىپ قالدى، قانلىرى

يۇزىگە تەپتى. بۇ يەردە تۇرۇۋەرسە ئۇنىمۇ نەس باساتتى. يەنە لېۋىنى چىشلەشكە توغرا كەلدى، بۇ قېتىم ئۇنىڭ ئاستىنقى لېۋىدىن قان سرغىپ ئاقتى. ئۇ تام ياقىلاپ ئارقىغا قايتتى، چوڭ يولغا چىقىش خەتەرلىك ئىدى. ئۇنىڭ كاللىسىغا بىر خىيال كەلدى، كوچىنىڭ ئۇ بېشىدىكى مەسچىت تەرەپكە قاراپ ماڭدى. مەسچىتنىڭ ئىچىدە كۈلۈكسمان باراقسانلاپ ئۆسكەن بىر تۈپ كارداڭ رېدە بار ئىدى، ئۇ دەسلەپ مەسچىتنىڭ كۈنگۈرىلىك تېمىغا، كېيىن رېدىگە يامىشىپ چىقتى، رېدىنىڭ چاڭگىلىشىپ كەتكەن قېلىن شاخ، يوپۇرماقلىرى ئۇنى پۈتۈنلەي يۇتۇپ كەتتى. ئۇ تاڭ سۈزۈلۈپ، قېرى مەزىن پەشتاقا چىققۇچە ئەنە شۇ رېدە شېخىدا خۇددى قوندىقتىكى خورازدەك ئويغاق ئولتۇردى.

2

هاپىز خوجا تاڭ يورۇشىغا ئىدارىگە كەلدى، كېچىچە خىزمەت قىلغان چاپارمەنلەر ئۇنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ قولغا ئېلىنغانلارنىڭ تىزىملىكىدىن قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئىسمىنى تاپالماي چىچاڭشىپ كەتتى:

ـــ ھەي ... ي .... ي!... ھەممىدىن بۇرۇن قامايدىغىنى شۇ ئەمەسمىدى! نەگە قېچىپتۇ؟ قانات ياساپ ئەرشىئەلاغا چىقىپ كېتىپتىمۇ؟! ھۇ، نان قېپىلار! تاپالمىدۇق دېگىنىنى! ئوغۇل بالىنىڭ ئىچى قاينسا يەمەندىن يەسەرگىچە تاپىدۇ!

قاسىم كانايمۇ بېشىنى ئېگىپ ئەدەپ بىلەن تۇردى. هاپىز خوجا پۈتلىرىنى قاتتىق بېسىپ ئۈياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى، ئارقا ـ ئارقىدىن تاماكا چەكتى، كېيىن ئاچچىقى سەل يانغاندا:

ـــ تۆت دەرۋازا قامال قىلىنسۇن! ـــ دېدى بۇيرۇق بىلەن، ـــ كىرگەن ـ چىققانلار، خۇسۇسەن سىرتقا چىققۇچىلار قاتتىق تەكشۈ-

رۇلسۇن، ھەربىر دەرۋازىغا قۇتلۇقنى تونۇيدىغانلار ئورۇنلاشتۇرۇلسۇن! ــ ئۇ ئاخىردا زەردە بىلەن قوشۇپ قويدى، ــ گۇمانلىق ئۆيلەر داۋاملىق ئاختۇرۇلسۇن، بۈگۈن قۇتلۇقنى تۇتماي كۆزۈمگە كۆرۈنۈشمە!

چاپارمەنلەر پالاقلىشىپ چىقىپ كەتتى. ھاپىز جۈيجاڭنىڭ بۇيرۇقى ساقچى ئىدارىسىنىڭ ھەربىر قاتلاملىرىغا ئارقمۇئارقا يەتكۈزۈلدى. ھەش ـ پەش دېگۈچە شەھەر دەرۋازىلىرى يېرىم تاقىلىپ، قاتمۇقات ساقچى ۋە ئىشپىيونلار قويۇلدى، شەھەر ئىچىدە يەنە جىددىي ھالەت شەكىللەندى...

«ئىشىك تاقاشقا دەم كېرەك، ئىش قىلىشقا پەم» دېگەندەك، قۇتلۇق ئەپەندى پەم بىلەن يوشۇرۇنۇپ يۈرۈپ ئۆز ئادەملىرىنىڭ ئەھۋالىنى تېڭىلىدى. يېرىم كۈن ئىچىدە «كۈرەش» تەشكىلاتىنىڭ تېخى سالاھىيىتى ئاشكارىلانمىغان ئەزالىرىنىڭ دۇشمەن قولىغا چۈشمىگەنلىكىنى بىلىپ يەتتى. ئۇ چۈشتىن كېيىن گىرىملىنىپ، مىسرىھاپىز ئىسىملىك بىر سەپدىشىنىڭ ئۆيىگە باردى، ئۇ يەرگە يەنە ئىككىيلەن كەلدى، ئۇلار خۇددى بۆرىدىن ئۇركۈپ كەتكەن قوي ـ قوزىلاردەك گاڭگىراپ چۆچۈپ قالغانىدى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى، روھىنى كۆتۈردى:

ــ قورقماڭلار، ئۇلار بىزگە ھەيۋە كۆرسىتىۋاتىدۇ! ئەگەر ئۇلارمۇ ئىنقىلابقا قاتناشقان بولسا ئىدى، ئۇنىڭ قانداق قىممەتكە توختايدىغانلىقىنى بىلگەن بولاتتى. لېكىن ئۇلاردا مۇنداق ئىقتىدار يوق، مۇنداق ھېس ـ تۇيغۇمۇ يوق! ئۇلار ئىنقىلابنىڭ كۈرەش ئىكەنلىكىنى، كۈرەشنىڭ ھاياتنى ساقلاش ئامىلى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ! ئەگەر بىز ياشايمىز دەيدىكەنمىز، ئىستىقبالىمىزنى ئويلىشىمىز كېرەك! ھايات ئۈچۈن ئىستىقبال بەكمۇ مۇھىم، ئىستىقبالسىز ياشاش يوقىلىش دېمەكتۇر! بىز ھازىر ھايات ۋە ئىستىقبال ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز، بۇ جەريانىدا نۇرغۇن قېينىچىلىقلارغا يولۇقتۇق، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ يولۇقىمىز. بۇ قاغدالما بۇزۇقلار، سىياسىي چامباشچىلار تېخى ئۆزىنى

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يېكتى

كۆرسىتىدۇ! كۆرسەتسە كۆرسىتىۋەرسۇن، بىزمۇ ئۆزىمىزنىڭ يولىدا مېڭىۋېرىمىز! خەلقنىڭ، مىللەتنىڭ تەقدىرىنى، ئىستىقبالىنى ئويلىغاندا، بۇنچىلىك ھەيۋىلەر ھېچ گەپ ئەمەس، بىز ئۇنى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالىمىز، باتۇرلۇق بىلەن يېڭىمىز. قىلىچ ئويىنىغۇچىلار ئاخىر قېلىچ ئاستىدا ئۆلىدۇ!

ئۇلار يەنە نۇرغۇن پاراڭلاشتى، كىملەرنىڭ قولغا ئېلىنىپ، كىملەرنىڭ سالامەت قالغانلىقى، كىملەرنىڭ نەدە ۋە نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقى، بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدا ئۇزاق سۆزلەشتى. ئاخىردا، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ نۆۋەتتىكى تەقدىرى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېيىشتى:

— سىز ھازىرچە شەھەردىن چىقىپ كەتمىسىڭىز بولمايدۇ، يەنە ئۇچ كېچە ئۇدا ھەربىي ھالەت قىلىدىكەن!

— تۆت دەرۋازىنى بىر ھەپتە قامال قىلىدىكەن!

— ئۆيمۇئۆي ئالا قويماي ئاختۇرىدىكەن!

— سىزنى شەھەردىن چىقىرىۋېتەيلى!

— بىر مەزگىل يېزىدا پاناھلىنىپ تۇرۇڭ!

قۇتلۇق ئەپەندى بەخىرامان ئولتۇرۇپ بېشىنى چايقىدى:

— ياق، بۇنداق جىددىي پەيتتە ئۆزۈمنى دالدىغا ئالالمايمەن! ئامان قالغانلىرىمىز زىچ ئۇيۇشۇپ «تاڭ نۇرى» گېزىتىنى داۋاملىق چىقىرىشىمىز كېرەك. ھازىرقى كۈرەش مۇشۇنىڭغا موھتاج!

— ياق، مۇنداق قىلىش بەكمۇ قارامىلىق بولىدۇ، قۇتلۇق ئەپەندى، — دېدى مىرھاپىز نارازى قىياپەتتە، — بۇ بىر ئۆتكۈنچى شامال، كىم بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈۋالسا، شامال شۇنى سوقىدۇ. ئەگەر ئۇ بېشىنى سەل ـ پەل بولسىمۇ ئېگىۋالسا، شامال باش ئۇستىدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ خالىغانچە گېدەيسىمۇ بولۇۋېرىدىغۇ!؟

مىرھاپىزنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئاچچىقراق ئېيتىلدى.

قالغان ئىككى سەپداشمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلدى :

— شۇنداق، ئەگەر سىزمۇ قولغا ئېلىنىپ كەتسىڭىز، ئۇ چاغدا كۆرىشىمىز باشپاناھسىز قالامدۇ ؟ ...

— دۇشمەنلەر مەقسىتىگە يېتىدۇ ـ دە! ...

قۇتلۇق ئەپەندى جىددىي ئويلىنىپ قالدى، ئويلىغانسېرى سەپداشلىرىنىڭ پىكرى ھەقلىق تۇيۇلدى، ئۇ ئاخىر كۆندى. شۇنداق قىلىپ، تاڭ بىلەن تەڭ، قۇتلۇق ئەپەندىنى بىر ئامال قىلىپ شەھەر-دىن چىقىرىۋەتمەكچى بولۇشتى. كەچتە قۇتلۇق ئەپەندى ئۇزۇن بىر پارچە خەت يېزىپ تۇمارچە پۈكلىدى. ياتار ۋاقتىدا مىرھاپىزغا ئۇزىتىپ تۇرۇپ سورىدى :

— ھەيدەر خوجىنى تونۇمسىز ؟

— دارىلمۇئەللىمىننىڭ ئوقۇتقۇچىسى ھەيدەر ئەپەندىمۇ ؟

— ھە، دەل شۇ.

— تونۇيمەن، ئەمما ئەسرا بولمىغان.

— مەيلى، كېيىنچە ئەسرا بولۇۋالسىز، ماۋۇ خەتنى ئەتىلا ئۇنىڭ ئۆز قولىغا بېرىپ قويۇڭ.

— بولىدۇ، ئۆز قولىغا تەگكۈزىمەن!

3

قىيا ئېچىلغان قاپقارا تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئوتۇن ـ سامان بېسىلغان ھارۋىلار، ئات ـ ئېشەكلەر، ئەرلەر، ئايالار، بالىلار ئارىلىشىپ ئاجايىپ قاينام، غۇۋ ـ غۇۋ مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى.

ساقچى كالتەكلىرى ئادەملەرنىڭ، ئۇلاغلارنىڭ بېشىدا رەھىمسىز ئايلىناتتى. ئۇرۇش ـ تىللاش، قىيا ـ چىيا ئەۋجىگە چىققانىدى. بۇ مالىمانچىلىق دەرۋازىدىن كىرىپ ـ چىقىش ئۈچۈن نۆۋەت كۈتۈپ تۇرغان كىشىلەرنىلا ئەمەس، ئۇ يەرنى قاتتىق قامال قىلىۋاتقان ساقچى، ئىشپىيونلارنىمۇ چارچىتىپ ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى. ئۇلار

كتاب نور بيكتى
www.uyghurkitap.com

چۈشكه يېقىن سولىشىپ، خېلىلا بوشاپ قالدى، كىرىپ ـ چىقىۋاتقانلار تېزلەشتى. چىقىش ئۆچىرىتى بارغانسېرى قىسقاردى. ساقچىلار ھەر خىل كىيىنگەن، ھەر خىل قىياپەتتىكى كىشىلەرنىڭ تەقتۇرقىغا قاراپ، نام ـ ئەھۋالىنى سوراپ، گۇمانلىق بىر نەرسە سېزىلسىلا ئۆتكۈزۈۋېرەتتى. سوئال ـ سوراق قىسقا ھەم ئوخشاش رېتىمدا تەكرارلىناتتى:

ـــ توختا! ئېتىك نېمە؟

ـــ روزى قوتاز.

ـــ نەلىك نېمىسەن؟!

ـــ پاينا‌پلىق.

ـــ ماڭ!

ـــ .....

ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى دېھقان ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن بىر بالا، ئاندىن بىر كىچىك ئەمەلدار ئۆتتى. ئەمدى نۆۋەت بۇۋاق كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايالغا كەلدى، ئايالنىڭ بېشىدا قېلىن چۈمبەللىك كونا چىكەن لېچەك، پۇتىدا ئارا پاشنىلىق خۇرۇم توپلەي بار ئىدى.

سوئال ـ سوراق تەكرارلاندى:

ـــ توختا! ئېتىك نېمە؟

ـــ خون زارىخان ...

ـــ نەگە بارىسەن؟

ـــ چاۋاققا ...

ـــ يۈزۈڭنى ئاچ!

ئايال تولغاندى، بىر كىمدىن ھېيىقىنەك بېشىنى تۆۋەن ئېگىپ پەس ئاۋازدا ئۆتۈندى:

ـــ خوجام، ئاچماي، نامەھرەم بولدۇ...

ياشراق بىر ساقچى ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىن كەلدى، ئۇستۇاشلىرىغا، بەستى ـ بويىغا سىنچىلاپ قارىدى، قارىغانسېرى چىرايىدا بىر خىل قىزىقىش ئالامەتلىرى پەيدا بولدى. ئۇ كۆزلىرىنى ھەييارلارچە ئوينىتىپ

تىپ، يېنىدىكى قېرى ساقچىغا پىچىرلىدى :

ـــ كاساپەت، چىرايلىق نەرسىدەك قىلىدۇ، قارا ئۇنىڭ مىق ـ مىقلىقىنى!

ـــ كۆزۈڭ چۇشكەن بولسا، بىر چەتكە تارتىمامسەن، ـــ دېدى قېرى ساقچىمۇ ئاستا پىچىرلاپ، ـــ بۇگۈن بىز بۇ يەرنىڭ غوجىسى، خانىنىڭ قىزى بولسىمۇ سېنىڭ ئالقىنىڭدىن ئۆتىدۇ...

ياش ساقچى ئايالغا قاراپ سىلجىدى، بىر شۇم خىيال ئۇنىڭ نەپـ سىنى تاقىلدىتىپ تۇراتتى. ئۇ ئالدى بىلەن چىراي كۆرۈش نىيىتىدە ئايالغا يەنە بۇيرۇق قىلدى، لېكىن ئاۋازى سىپايە ئىدى :

ـــ خېنىم، يۈزلىرىنى ئاچسىلا، بۇگۈن شەرىئەتمۇ نامەھرەملىككە يول قويىدۇ، يۈزلىرىنى كۆرمەي تۇرۇپ بۇ يەردىن ئۆتكۈزمەيـ مەن! ...

شۇ ئەسنادا، بوۋاق خۇددى ھەرە چاققاندەك قىرقىراپ كەتتى. ئـا ـيال بەزلىدى، لېكىن بالا بېسىقمىدى، ئەتراپىتا نۆۋەت كۈتۈپ تـۇر ـغانلار جىلە بىلەن غۇدۇراشقا باشلىدى، يىراقتىن قاسىم كاناي ۋارقىراپ كەلدى :

ـــ ھەي خوتۇن، ئادەمنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرماي، شۇمتىكىنىڭ زۇۋانىنى باس! ـــ ئۇ ئەمدى ساقچىلارغا قاراپ گۆلەيدى، ـــ نېمە گەپ؟! بۇ ئايال يا كىرمەي، يا چىقماي تۇرۇپ قالدىغۇ؟!

ئىككى ساقچى بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ قويدى، ھېلىقى قېرى خۇشامەتكويلۇق بىلەن شىپاڭ كېلىپ قاسىم كاناينىڭ قۇلقـ ـغا پىچىرلىدى :

ـــ بۇ ئۆزى تىرناقتا توختايدىغان جۇۋان ئىكەن ...

ـــ بولدى، بولدى! ـــ دېدى قاسىم كاناي قولىنى شىلتىپ، ـــ ئىشكىنى قىلىش، بۇ ئايالنى ئۆزۈم تەكشۈرىمەن!

ئۇ، ئايالنى ئارقىغا سېلىپ، دەرۋازىدىن يېگىرمە قەدەم نېرىدىكى ئىشخانا تەرەپكە ماڭدى. كېتىۋېتىپ ئايالدىن سوغۇققىنا سورىدى :

ـــ يۈزۈڭنى نېمىشقا ئاچمايسەن؟!

ئايال ئۇنچىقمىدى، بالىسىنى پەپلەپ مېڭىۋەردى.

ـــ كۆز تەگكۈدەك چىرايلىق ئوخشىمامسەن؟! ـــ قاسىم كاناي ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى، ـــ ئېرىڭ كىم، قايسى بايۋەچچىنىڭ خوتۇنى سەن؟!

ئايال ئۇن قاتمىدى، بىر خىل ئازابلىق تىنىق بىلەن پۇشۇلداپ كەتتى. ئۇنىڭ جىمغۇرلۇقى قاسىم كاناينى جىلە قىلىپ قويدى. لېكىن بىھۇدە ئاچچىق بىلەن ئايالنىڭ كۆڭلىنى سوۋۇتۇپ قويۇشتىن قورقتىمۇ قانداق، چىرايىغا يالغان كۈلكە يۈگۈرتۈپ، كۆڭلىدىكىنى ئوچۇقلا ئېيتتى:

ـــ بولدى، بۇ يەردە يۈزۈگنى ئاچمىساڭ مەيلى، خالىي يەرگە كىرگەندە ئاچارسەن، كۆگۈل دېگەن ئۇلۇغ نېمە، بۇگۈن كۆڭلۈمنى ئالساڭلا، ھېلىغۇ بۇ دەرۋازا ئىكەن، پىلىسراتنىڭ كۆۋرۈكىدىنمۇ ئۆزۈم يۆلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىمەن ... قېنى يۈر، ئىشخانىغا كىرەيلى ...

ـــ نەگە، نەگە كىرىمەن؟!

قاسىم كاناي «چىپچىدە» تۇرۇپ قالدى، ئايالنىڭ ئاۋازى زەردىلىك ھەم پۇتۇنلەي ئەركەكچە ئىدى. قاسىم كاناي سەگەكلەشتى، ئالاقزادىلىك ئىچىدە يان قورالىنى سۇغۇرۇپ ۋارقىرىدى:

ـــ يۈزۈگنى ئاچ، زادى كىمسەن؟!

ئايال بىر دەقىقە جىم تۇرۇۋالدى، قاسىم كانايىنىڭ بايىقى سۆزلىرى ئۇنىڭ غۇرۇرىغا قاتتىق تەگكەنىدى. ئۇ چوڭقۇر ھارسىنغان ھالدا كۈتۈلمىگەن يەردىن قاسىم كانايغا دوق قىلدى:

ـــ قاسىم، سەن مېنى نېمە چاغلاۋاتسەن؟! ئىپلاس! ... خەير، بۇ نۆۋەت سەن ئۇتتۇڭ! ...

قاسىم كاناي تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتى. «ئايال» ئەمدى چۈمپەردىسىنى شارتلا ئېلىۋېتىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ بەلكىم بۇگۈن مېنى تۇتقانلىقىڭ ئۈچۈن خوجايىنىڭدىن جىق ئىنئام ئالارسەن، شان ـ شۆھرەتنىڭ ئۆسۈپ كېتەر! لېكىن قاسىم، شۇ نەرسە ئېسىڭدە بولسۇن: ئاخىرقى ھېسابتا، تۆرەدە ئولتۇرغان ھېـ

ساب ئەمەس، زەللە ئالغان ھېساب!

قاسىم كاناي كۆزىنى مىت قىلماي چەكچەيدى، ئۇنىڭ ئالدىدا سا-قال ـ بۇرۇتى پاكىز قىردۇرۇلغان قۇتلۇق ئەپەندى مىيىقىدا كۈلۈپ تۇراتتى ...

4

كاڭ لۈيجاڭ قەدىناسلىرىنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ئۇنىڭ ئازادە مېھمانخانىسى پۇراقلىق پاپىروس بىلەن ئامېرىكا ھارىقىنىڭ خۇشبۇي ھىدىغا تولغانىدى. نازۇنېمەتلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن يوغان يۇمىلاق شە-رەنىڭ يۈزى كۆرۈنمەيتتى. چىرايلىق قىزلار ئاشخانا بىلەن مېھمانخانا ئارىلىقىدا پايپېتەك بولۇپ يۈرەتتى.

ھاپىز خوجا قولىدىكى جانان رومكىنى بىرلا تىنىق بىلەن كۆتۈ-رۈۋەتتى، قىپقىزىل ۋىنو شۇ ھامان ئۇنىڭ يۈزىگە تەپتى، ئۇ خۇ-مارلاشقان كۆزلىرىنى دەسلەپ ئۇدۇل تامدىكى خۇش خەت بىلەن يېزىلغان : «ئايلىنىپ ئۆتتۇق تەڭرىتاغ چوققىسىدىن » دېگەن لەۋھە-گە تىكتى، كېيىن لۈيجاڭغا بۇرۇلۇپ ئىككى كۈنلۈك تۇتقۇن ئەھۋا-لىدىن قىسقىچە دوكلات قىلدى :

ـــ لۈيجاڭ جانابلىرى، ۋاقىپ بولغايلا، زەھەرلىك يىلاننىڭ بېشى-دىن تارتىپ قۇيرۇقىغىچە تولۇق قولغا چۈشتى!

ـــ ياخشى بوپتۇ، ياخشى ئىشلەپسىلەر! ـــ دېدى كاڭ لۈيجاڭ قا-تار رومكىلارغا ھاراق قۇيۇۋېتىپ، ـــ قىزىل پاچاق دېگەنلەر زادىلا تىنچىماس ھەم يالجىماس نېمىلەر! ئۇلار ئەزەلدىن ئون بەش يىلدا بىر كىچىك توپىلاڭ، ئوتتۇز يىلدا بىر چوڭ توپىلاڭ قىلىپ كەلگەن! بۇ قېتىم مەن ئۇلارنى 150 يىلدىمۇ، 300 يىلدىمۇ زادىلا توپىلاڭ چى-قىرالمايدىغان قىلىۋېتىمەن! قېنى كۆتۈرەيلى ...

رومكىلار جىرىڭشىدى، ھەممىسى ئاغزىدىن شالىلىرىنى ئېقىتىپ

كاڭ لۇيجاڭغا سالامەتلىك تىلىدى، قارا پوسمىلىق زىيابەگ لاۋسمۇ، ساقچى فورمىسىدا كالچىيىپ ئولتۇرغان ھاپىز خوجمۇ ۋە يەنە ئىككى ئورۇق ـ سېمىز ھەربىي ئەمەلدارمۇ قولىدىكى رومكىلىرىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشى، تېخمۇ تاج ـ دۆلەتلىك بولۇشى ئۈچۈن بەس ـ بەس بىلەن ھەمدۇسانا ئېيتىشتى. كاڭ لۇيجاڭ ھىجىيىپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ ھاراقنى ئىچىۋەتتى، قانلىرى قىزىدى، تېخمۇ روھلىنىپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ «ئۇچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» دە ساۋساۋ: «ئالەمدىكى كىشىلەرنى بويسۇندۇرىمەنكى، مەن ئۇلارغا بويسۇنمايمەن!» دەپتىكەن، بۇ نېمىدېگەن غالىبانە روھ ـ ھە؟! بىزدىمۇ ئاشۇ ساۋساۋدەك جاسارەت ھەم غۇرۇر بولۇشى كېرەك. جاڭ ۋېيىۋەنجاڭمۇ: «مېڭىنى خاتا ئۆلتۈرۈۋەتسەم مەيلى، لېكىن بىرنى توردىن قاچۇرمايمەن!» دېگەن. شۇڭا بىز پىرقىمىزگە، دۆلەت ئارمىيىمىزگە قارشى ھەربىكەت قىلغان غەلۋىچىلەرگە نىسبەتەن قەتئىي ۋە كەسكىن بولايلى. ھۆكۈمەتنىڭ كۈچى يەتمىسە ساقچى بار، ساقچىنىڭ كۈچى يەتمىسە ئارمىيە بار. مەن سىلەرگە قۇدرەتلىك ئارمىيەم بىلەن ھەرقاچان مەدەتكار! مەن بۈگۈن ھەربىرلىرى بىلەن ئەنە شۇ تۈنجى غەلىبىمىزنىڭ خۇشاللىقىنى بىرلىكتە ئۆتكۈزۈش نىيىتىدە كىچىككىنە داستىخان تەييارلىدىم، ـــ ئۇ ئىشىك يېنىدا تۇرغان بىر خىزمەتچىگە قولى بىلەن نېمىلەرنىدۇ ئىشارەت قىلدى. خىزمەتچى سىرتقا چىقىپ كېتىپ ھايال بولمايلا ئىككى قىزنى باشلاپ كىردى، قىزلارنىڭ قولىدا قىزىل تاۋارغا ئورالغان بىر بوغچا بار ئىدى، ـــ ئاز بولسىمۇ كۆڭلۈم ئۈچۈن بۇنى قوبۇل قىلىشقايلا! ـــ ئۇ قىزلارغا شەرەت قىلدى، ئىككى قىز قوللىرىدىكى تاۋار بوغچىنى يېشىپ زىيا بەگ لاۋسى بىلەن ھاپىز خوجىنىڭ ئالدىغا قويدى. ئۇلار ئاچ كۆزلۈك، تەمەگەرلىك بىلەن ئالدىدىكى نەرسىلەرگە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ قاراشتى، قارىغانسېرى ئاغزىلىرى كالچىيىپ، شۆلگەيلىرى ئاقتى. زىيابەگ لاۋسىنىڭ ئالدىدا

ئالا يوللۇق بەقەسەم تون، ھاپىز خوجىنىڭ ئالدىدا ئامبىرىكا سارجىسىدىن تىكىلگەن كاستۇم ـ بۇرۇلكا تۇراتتى.

ئۇلار ھاياجانلاندى، ھاياجاندا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. كالا لۇيجاڭنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ لەشكە ئوخشاش يۇمشاق قوللىرىنى خۇشامەتكۇيلۇق بىلەن سىقتى، سىلىدى، ئۇنىڭ ھىممىتىگە، شاپائىتىگە، ئىشەنچىگە ئاغزى بىسلماي تەشەككۇر ئېيتتى. كالا لۇيجاڭمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۇلارنىڭ جاسارىتىگە، تەدبىرىگە، ئۆزىگە بولغان ئېتىقادىغا ئاپىرىن ئوقۇدى، يەلكىسىگە شاپىلاقلىدى، يىپسىز لەگلەكتەك ئاسمانىنىڭ قەرىگە ئۇچۇردى...

زىيادەت داۋام قىلدى، يەپ ـ ئىچىش ۋايىغا يەتكەندىن كېيىن ئەيۋانكەشلىك باشلاندى، ھەرقايسىسى بىردىن كۆتكۈچى قىزنى يېنىغا چاقىرىپ ئايرىم ھۇجرىلاردا ئەيۋان چولاتتى، قىزلار نازۇك، ئەۋرىشىم بارماقلىرى بىلەن ئەيۋان چولاپ، سەيخانىلارغا ئوت ياقتى. ئۇلار ئەيۋاننىڭ پەيزىنى سۈرۈپ، كۆزلىرىنى شەھۋانىي ھەۋەس بىلەن ئوينىتقان ھالدا تاكا ئاتقانىنمۇ بىلمەي قېلىشتى ...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەتتىنچى باب

پاجىئەلىك كېچە

يىلاندىن قورققان ئارغامچىدىنمۇ قورقىدۇ.
ـــ ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

تولۇن ئاي كۆتۈرۈلدى، ئەتراپقا كۈمۈشتەك نۇر يېيىلدى، ئەنجان تام بىلەن قورشالغان تۇرمە ھويلىسى بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلارغىچە كۈندۈزدەك يورۇپ كەتتى...

جىمجىتلىققا چۆككەن سۈرلۈك ھويلىنىڭ تۆت تەرىپىدىن تۇيۇقسىز پۇشتەك ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى، مەھبۇسلار بۇنداق بىمەھەل چېلىنغان پۇشتەكتىن ياخشىلىق كۈتمەيتتى. ئۇلار كامېر پەنجىرىسىدىن سىرتقا قاراپ بويۇنداشتى، ئۆزئارا غودۇكشىپ قويدى. پۇشتەك توختىغاندىن كېيىن سايىم كېپەكباش بىلەن ۋاڭ دەيدەي ۋارقىراپ ـ جارقىراپ ئۇلارنى تۇرمە ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا يىغدى. تۇرمە باشلىقى لیۇ خەندۇڭ ئىشخانىدىن ئىرغاڭلاپ چىقىپ، مەھبۇسلار ئالدىغا كېلىپ گىدەيدى، قولىنى ئارقىغا تۇتۇپ، كالانپاي بەستىنى زوربىقىپ رۇسلىدى.

ـــ يۇقىرىدىن بۇيرۇق كەلدى! ـــ دېدى ئۇ ئەركەك غازىنىڭ غالىقلىغىنىدەك غودۇرۇڭ ئاۋازدا، ـــ قولىقىڭلارنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاڭلار: ئىش چاتاق، كۈن تەس، ياخشى كۈننىڭ يامىنى كېلىپ قالسا ئالدى بىلەن سۈدىن قىسلىمىز. شۇڭا، تۇرمە ئىشخانىسىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئېتىزغا بۇگۈن كېچىدىن قالدۇرماي كۆل كولاپ

چىقسىلە، كۆل سۈيىدە ئۆزۈڭلارنى تەمىنلەيمىز! بۇ بىر جىددىي سە-ياسىي ۋەزىپە، تۈرمىمىزدىكى 370 جىنايەتچىنىڭ بىرىمۇ قالماي بۇ ئىشقا قاتنىشىدۇ! ــ لىيۇ خەندۇڭ ئەمدى ئىش تەرتىپى، قائىدە ــ تۈ-زۈملەر توغرىسىدا سۆزلىدى. مەھبۇسلار يېنىك تەۋرەندى، كۈسۈر ــ كۈسۈر كۆپەيدى. ئۇلار «چاتاق» نىڭ تەكتىنى بىلىشكە قىزىقاتتى، بىر ــ بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ، ئۆزلىرىچە مۇلاھىزە يۈرگۈزەتتى. با-تۇقنىڭ روھىي كەيپىياتى تۇرۇپلا كۆتۈرۈلۈپ قالدى، ئۇنىڭ چىرا-يىدىن، كۆزلىرىدىن تەمەننا كۈلكىسى ياغاتتى. ئۇ گويا ھېچكىم بىلە-مەيدىغان مۇھىم بىر سىرنى بىلىدىغاندەك مەيدىسىنى كېرىپ، بېشىنى گىدەيتىۋالغان ئىدى. ئۇنىڭ يېنىدا پۇشۇلداپ تۇرغان بارات چەكەدى ئاخىر ئىچى پۇشۇپ سورىدى:

ــ ساڭا نېمە بولدى؟ باتۇق، بېشىڭنى قوناق يېگەن قېچىردەك قاتايتىۋالدىڭغۇ؟

باتۇق كۆرەڭلىك بىلەن جاۋاب بەردى.

ــ كۆڭلۈم خۇشال ... مەن بىلمەن، قانداق؟

ــ ئېيتە، نېمىنى بىلىسەن؟ ــ بارات چەكەدى ئۇنىڭغا يېپىشتى.

ــ ھازىرچە مەخپىي...

بارات چەكەدى تىت ــ تىت بولدى:

ــ ئاپلا... ــ ئۇ ئۆردەك تۇخۇمى چوڭلۇقتىكى ساپسېرىق ناسۋال قاپىقىدىن ئالقىنىغا ناس تۆكتى، قولىنىڭ پوكىنى بىلەن ئاستىنقى لېۋىنى قايرىپ تۇرۇپ چىشىنىڭ تۈۋىگە ناس باستى ۋە لېۋىنى كۆپە-تۈرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ جېنىم ئۇكام، ئىچىمنى سىقمىساڭ-چۇ، زادى نېمىنى بىلىسەن؟! ئېيتقىنا...

باتۇق ئېڭىشىپ ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى:

ــ بايا «ئىش چاتاق» دېگەن گەپنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ھە، ھىم... مانا شۇنى بىلمەن، گۇندىپاي «چاتاقچىلار بار» دېدى، دېمىسىمۇ قۇتلۇق ئەپەندىلەر چوڭ ئىشلارنى قىلىۋاتىدۇ، ھازىر بۇ نېمىلەرنىڭ پاقالچىقى-غا پىت چۈشتى. ئەمدى بىلدىڭمۇ؟ بىرىگە تىنغۇچى بولما، بولمىسا

ناس باسقان چىشىڭنى سۇغۇرۇۋالىمەن! ...

ئۇلارنىڭ پارىڭىنى سايىم كېپەكباشنىڭ ئالىتاغىل ئاۋازى بۆلۈۋەتتى:

ـــ ھازىر ئىشنى باشلايمىز! ھەممىڭ سايمىنىڭلارنى تەخ قىلىپ، مۇشۇ تۇكۇرۈك يەرگە سىڭگۈچە ئارىلىقتا ئېتىزلىققا چىقىپ بولۇش! ـــ دېدى ئۇ پۈتىنىڭ يېنىغا بىرنى تۈكۈرۈپ.

مەھبۇسلار تارقالدى، گۈندىپايلار كامېرغا كىرىپ، قولىغا كويزا، پۈتىغا كۆتەك، ئىشكەل سېلىنغانلارنى بوشاتتى، كەتمەن، گۈرجەك، تاغار، زەمبىللەرنى ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا دۆۋىلەپ قويدى.

ئەمگەك شىددەتلىك بولدى. كىچىككىنە كۆل ئورنىدا قىمىرلىشىپ ئىشلەۋاتقان 370 ئادەم ھەر ھالدا ئەركىن ئىدى، ئۇلارنىڭ مەھبۇسلۇق ھاياتىدا تۇنجى قېتىم ئۆزلىرى ئۈچۈن، ئۆزلىرى ئىچىدىغان ھاياتلىق سۈيى ئۈچۈن ئىشلەۋاتقانلىقىغا كۆزى يەتكەنىدى، ئۇلار ئەمگەك بىلەن بولۇپ كېتىپ تۇرمىدىكى ئۆزگىرىشتىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قالدى، تۇرمىدە شۇنچە كەچ بولۇشىغا قارىماي غەيرىي ـ غەيرىي ئادەملەر پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى. تۇرمە ئىشخانىسىنىڭ ئۆگزىسى بىلەن كۆزىتىش راۋاقلىرىدىمۇ پىلىموتلارنىڭ سوغۇق تۇمشۇقلىرى پارقىراپ كۆرۈندى...

ئۇلار زادى بۇگۈن نېمە قىلماقچى؟! كۆلگە سۇ باشلاشنى كۆز ـ كۆز قىلماقچىمۇ؟ ياكى كۆلدە ئىشلەۋاتقانلارنى قوغدىماقچىمۇ؟!...

بۇ سوئاللارنىڭ جاۋابىنى شۇ تاپتا ھەمىشە ئەركەك غازدەك كارکىراپ يۈرىدىغان ھېلىقى تۇرمە باشلىقى لیۇ خەندۇڭدىن باشقا، دەلتە چىراي سايىم كېپەكباشمۇ، يېڭى گۈندىپاي ژاڭ دەيدەيمۇ بىلمەيتتى...

2

يەنە شۇ ئاق كېچە. تولۇن ئاي ئاسمان گۈمبىزىدە ئۇزۇپ يۈرىدۇ، غۇر ـ غۇر شامال يېلىڭ بەدەنلەرنى شۇركۈندۈرىدۇ، سوۋۇغان ھاۋا-

دىن قاڭسىق تەر بىلەن ئاللىقانداق سېسىقنى نەرسىلەرنىڭ بەتبۇيى پۇرىقى كېلىدۇ...

يېرىم كېچىدىن سەل ئاشقاندا كۆل چېپىلىپ بولدى. مەھبۇسلار ئاخىرقى ئىشلار بىلەن مەشغۇل ئىدى. بايا ئون مىنۇتلۇق مەخپىي يىغىندىن چىققان ۋاڭ دەيدەي تولىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى، ئەسەبىيلىرى تارتىشىپ بېشى چىڭگالدى، تامىقى قۇرۇپ، دىمىغى ئېچىشتى. گويا بىرى يۈرىكىنى چاڭگاللىۋالغاندەك نەپىسى سىقىلدى. ئۇ ئۆز – ئۆزىگە سوئال قويياتتى، ئۆزى بىلەن ئۆزى ئېلىشاتتى:

«قانداق قىلاي؟ ئۇنىڭغا ئېيتايمۇ؟ قۇتۇلدۇرايمۇ؟! ياق – ياق! تۇيۇپ قالسا بېشىم كېتىدۇ، يالغۇز ئانامنى كىم باقىدۇ؟!... لېكىن... ئەمما... ئۇمۇ تېخى ئوخشاشلا ياشقۇ!؟ ئاق كۆڭۈل، غېرىبپەرۋەر... يەنە كېلىپ ئىككىمىز دوست!... دوست ــ دوستىنىڭ قولىدا ئۆلسە مەيلىمۇ؟! ياق – ياق! ... ئەستا...»

ۋاڭ دەيدەي تېخىمۇ جىددىيلەشتى، تىت – تىت بولۇپ بىر يەردە تۇرالماي قالدى، لېكىن ئاستا – ئاستا ئۆزىنى باستى. ئۇ ۋىجدانى بىلەن قايتا – قايتا كېڭەشتى، بارا – بارا زېھنى ئېچىلدى، پىكرى مەركەزلەشتى، دوستلۇق مۇھەببىتى ئاخىر ھەممىنى يەڭدى، ئۇ ئەمدى بىر قارارغا كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئالاق – جالاق كۆزلىرى مەھبۇسلار ئىچىدىن باتۇقنى ئىزدىدى، باتۇق بىر چەتتە قاشنى دەسسەۋاتاتتى، ئۇ ۋاڭ دەيدەينى كۆرۈپلا ۋارقىرىدى:

ــ دەيدەي، سۇنى قاچان باشلايمىز؟

ــ ھېلى باشلايمىز! ــ دېدى ۋاڭ دەيدەي ۋە تېنى شۇركۇنۇپ، پەس ئاۋازدا چاقىردى، ــ مەيەرگە كېلە.

باتۇق توپتىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنى كۆرۈپلا ھەيران بولدى. ۋاڭ دەيدەينىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، چىرايىنىڭ ئۆڭۈلى قالمىغانىدى.

ــ نېمە بولدۇڭ؟ ــ سورىدى باتۇق ئەجەبلىنىپ، ــ مىجەزىڭ يوقمۇ نېمە؟

ۋاڭ دەيدەي ئاستا، لېكىن جىددىي تەلەپپۇزدا ئۇنى ئاگاھلاندۇردى.

ـــ ئەھۋال خەتەرلىك، باتۇق! سەن ھازىر باشقىلارنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، ئىشخانىنىڭ ئارقىسىدىكى تاشلاندۇق كاتەككە مۆكۈنۈۋال، ئۇقتۇڭمۇ؟

باتۇق تەئەججۇپلەندى:

ـــ نېمىشقا، نېمە بولدى؟

ـــ سوئالنى كېيىن سورا، ھازىر مەن دېگەننى قىل!...

ئۇنىڭ سۆزى لىيۇ خەندۇڭنىڭ ئاۋازى بىلەن ئۆزگۈلدى. لىيۇ خەندۇڭ چەتتىكى قاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ۋاراقىراۋاتاتتى:

ـــ كۆل پۈتتى، ھەممىڭ كامېرغا قايتىپ نۆۋەت كۈتۈش! سۇنى گۇرۇپپىلار نۆۋەت بويىچە تۈتىدۇ، كىم چاقىرىلسا شۇ چىقىدۇ!

مەھبۇسلار كامېرلىرىغا قايتتى، قاراڭغۇ ئۆيگە كىرىپلا پاخال، بۇرىلارنىڭ ئۈستىگە سوزۇلدى، بەزىسى يېتىپلا ھارغىنلىق ئۇيقۇسىغا پاتتى، بەزىسى ئۆمۈچۈك تورلىرى ساڭگىلىغان تورۇسقا قاراپ خىيالىغا چۆكتى...

ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ھەربىر كامېرنىڭ ئىشىكىدە ئىككىدىن ئەسكەر پەيدا بولدى، ساقچىلار بىلەن گۇندىپايلار مەھبۇسلارنى بىرىنچى كامېردىن باشلاپ نۆۋەت بىلەن سىرتقا چىقاردى، ئۇلار چىقىشى بىلەن پۈتىغا ئىشكەل، قولىغا كويزا سېلىندى، كۆزى تېڭىلىپ كۆلىنىڭ بويىغا ھەيدەپ كېلىندى. كۆل بويىدا ئۈستىگە چېپتا تاغارىدىن خالات كىيىۋالغان بىر توپ سۇرلۇك جاللاتلار تىمىسقىلاپ يۇرەتتى. ئۇلار بىرىنچى تۇركۈمدىكى ئون نەچچە مەھبۇسنى جادوغا بېسىپ، قىلىچ بىلەن چېپىپ قانغا مىلىۋەتتى.

ئاي تىكلەشكەندى، ئۇ ھېلىدىن ـ ھېلىغا بۇلۇتلار ئارىسىدىن شۇڭغۇپ، گويا بىر نەرسىنى كۆرۈشكە ئالدىرىغاندەك زىمىنغا تەلپۈنەتتى، يەنە تۇرۇپلا ئەندىككەندەك غىپپىدە ئۆزىنى بۇلۇتنىڭ ئارقىسىغا ئالاتتى. شۇ تاپتا، ئۇنىڭ يوغان ۋە نۇرلۇق يۈزىدىكى داغلار گويا

كۆل بويىدا تۆكۈلۈۋاتقان قانلارنىڭ چاچراندىسىدەك تېخىمۇ قارىيىپ، غۇۋالىشىپ كەتكەنىدى.

تاغ سەلكىنى سوقتى، ئەتراپقا ئادەمنىڭ كۆڭلى ئاينىغۇدەك ئىسسىق قان ھىدى تارقالدى. شامال كۆل بويىدىكى قىيا ـ چىيالارنى يىراقلارغا ئېلىپ كەتتى...

غەلىتە، ئېچىنىشلىق ئاۋازلار باتۇقنى سەگەكلەشتۈردى، ئۇ كاتەكـنىڭ ئۇششاق تۆشۈكلىرىدىن خىرە ـ شىرە ئاڭلىنىپ تۇرغان نالە ـ پەريادلارغا قۇلاق تۇتتى:

ـــ جاللات، بىزنى قويۇۋەت!

ـــ قويۇۋەت، دەيمەن!

ـــ قايسى گۇناھىمىز ئۈچۈن ئۆلتۈرىسىەن!؟

ـــ سەنلەر ئۈچۈن ئادەم قېنى سۇمۇ؟!

ـــ ئادالەت قېنى؟!

ـــ .....

بىرىنىڭ يېقىمسىز ئاۋازى كۆتۈرۈلدى:

ـــ گۇناھىڭ نېمە بولسا بولمامدۇ؟! ئادالەت دېگەن مانا! ـــ ئۇ قولىدىكى قىلىچنى شىلتىدى، بىرى چىرقىراپ كۆلىنىڭ ئىچىگە يىقىلىدى، لېكىن دەرھال جان ئۈزمىدى، قان ئىچىدىن ئۆمىلەپ تۇرۇپ قىرغا ياماشتى، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئىسسىق توپىنى ـــ قان بىلەن نەمدەلگەن ئانا تۇپراقنى مجىقلايتتى، تىرمىلايتتى، چىشلىرى كىرىشىپ، كۆپۈكلەنگەن ئاغزىدىن ھالسىز، لېكىن ئېچىنىشلىق بىر نىدا كۆتۈرۈلەتتى:

ـــ ھەي... خۇدا!... كۆزۈڭ بولسا كۆرۈپ قوي، مەن جاللات قىلىچى بىلەن ئۆلۈشكە ھەقلىقمۇ؟!... نېمە گۇناھ قىلدىم!؟... ئاھ ... نادامەت! ... خوتۇنۇم تۇل، بالىلىرىم يېتىم قالدىغۇ! ... ھەي ... ھەي... جاللات... ـــ ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى زەرب بىلەن ئۇرۇلغان قىلىچ ئۈزۈۋەتتى، قىيمىلانغان تېنى قان ئىچىگە چۆكتى...

باتۇق بەئەينى تۆمۈر قەپەستىكى شىرەك تېپىچەكلەپ كەتتى.

قۇلىقى غوڭۇلداپ، كۆزى قاراڭغۇلاشتى، يۈرىكى ئامبۇردا قىسقانىدەك ئېچىشتى، سەكىلدى. ئۇ ئەمدى كاتەكنىڭ كۆل تەرەپتىكى تېمىدىن بىر تال كېسەكنى ئېلىۋەتتى. ئۇ يەردىن كۆل بويىدىكى مەخپىي قاتتىلىق تېخمۇ ئوچۇق كۆرۈنەتتى. ئۇ پۈتۈن بەدىنىنى كۆز ۋە قۇلاق قىلىپ سىنچىلاپ قارىدى. كېيىنكى كۆرۈنۈشلەر ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدىن خېلىلا ھالقىپ، ئەقلىدىن ئازدۇرغىلى تاس قالدى. مانا، توققۇزىنچى تۈركۈمدىكى مەھبۇسلارمۇ كەلتۈرۈلدى، ئاۋۇ چەتتە تۇرغان بىرىنى باتۇق تونۇدى. ئۇنىڭ ئىسمى سىيىت تورغاي ئىدى، يىگىرمە ياشتىن ئەمدىلا ھالقىغان بۇ يىگىت باتۇق بىلەن بىر كامېردا ياتاتتى. ئۇ تېخى يېقىندىلا ئىت تالاشتۇرۇپ شۇ يەردە بولغان بىر جېدەلگە ئارىلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئولاش ـ چولاش قولغا ئېلىنغانلارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ كەپسىز، بەكۈاش بولۇش بىلەن بىللە خۇددى تۇرغايدەك خۇش ئاۋاز، خام قايماقتەك يېقىشلىق ئىدى، شۇڭا، مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ياخشى كۆرەتتى.

قايسىبىر تاش يۈرەك جاللات ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كېلىپ قىلىچ ئۇردى، سىيىت تورغاي يەرگە يىقىلدى، بىر ـ ئىككى تولغاندى، يەر ۋە كىيىملىرى قانغا بويالدى، لېكىن ئۇ يەنە قانداقتۇر بىر كۈچ بىلەن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ: «ئانا ... جېنىم ئانا ... سۇ ... سۇ» دەپ ۋارقىرىدى. ھېلىقى جاللات قىلىچىنى يەنە كۆتۈردى، قانغا بويالغان قىلىچ ئاي نۇرىدا سۇس پارقىراپ كەتتى. ئۇ زەھەرلىك كۈلۈپ قويۇپ: «سۇنى ئەمدى باقىي دۇنيادىكى ھەۋزىنكەۋسەردىن ئىچ!» دەپلا قىلىچ ئۇردى، يىگىتنىڭ كاللىسى ئۇزۇلدى، يەرگە چۈشۈپ دىڭ ـ دىڭ سەكرىدى. ھېلىقى جاللات خۇددى داڭگالنى تەپكەندەك بىرىنى تەپتى، قان جىرغاپ تۇرغان كاللا دومىلاپ بېرىپ كۆلگە چۈشۈپ كەتتى...

باتۇق كۆزىنى يۇمۇۋالدى، لېكىن سىيىت تورغاينىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمى ئۇنىڭ كۆڭۈل ئەينىكىدە سۈرەتتەك قېتىپ قالغانىدى. ھېلىقى قانلىق قىلىچ ئۇنىڭ مېڭىسىنى، يۈرىكىنى قوچۇۋاتقاندەك پۈتۈن ۋۇ-

جۇدى ئازابلاندى. ئۇنىڭ چىشلىرى كىرىشتى، مۇشتۇمى تۈگۈلدى، ئىچىده ئوت كۆيۈۋاتقاندەك بەدىنى لاۋۇلداپ ياندى. ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بىلەكلىرىنى پۈكۈپ، قولىنى شىلتىۋىدى، بازغان ۋەزنده تەگكەن مۇشت كاتەكنىڭ ئالدى تېمىنى بۆسۈپ، يوغان تۆشۈك ئېچىپ قويدى. ئۇ ئەسەبىيلىشىپ ئىككى تەرەپكە تاشلاندى، شۇ تاپتا، بىرلا يۈلقۇنسا پىششىق خىش بىلەن قويۇرۇلغان كاتەك كۈمپەيكۈم بولۇپ كېتىدىغاندەك ئىدى، ئۇ ئېتىلىپ چىقماقچى بولدى، ئەلپازىدىن ئۈدۈل كەلگەن بىرەر جاللاتنىڭ كېكىردىكىنى بوغمسا، ياكى ئۇنىڭ قولىدىكى قىلىچنى تارتىۋېلىپ كاللىسىنى ئالمسا پۇخادىن چىقمايدىغاندەك قىلاتتى، لېكىن...

لېكىن، ئۇ تەستە ئۆزىنى باستى، ۋاڭ دەيدەپنى ئويلاپ قالدى. ئۇنىڭ ئەقىدىسىنى، ئىخلاسىنى يەردە قويغۇسى كەلمىدى. شۇ تاپتا كاتەكتىن چىقسىلا ئەتراپتا تىمسىقلاپ يۈرگەن خۇنخورلارنىڭ قولىغا چۈشەتتى، ئۆزىمۇ تۈگەيتتى. لېكىن ئۇ ھازىر ئۆلۈشنى خالىمايتتى، كۆڭلىده تېخى نى ـ نى ئارمانلار بار ئىدى. ئۇ تۇرمىدىن قۇتۇلۇپ ئاققىزنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش كېرەك، ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا، ئۇ دۇنياغا بارغاندا ئاققىزنىڭ يۈزىگە قانداق قارايدۇ؟! ئۇنىڭدىن كېيىن، قۇتلۇق ئەپەندىنى ئىزدەپ تاپمىسا بولمايدۇ، قۇتلۇق ئەپەندى يېنىدا بولسا ئۇ ئۆزىنى ئەقىللىق، بىلىملىك، جاسارەتلىك سېزىدۇ. دېمەك، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ، جاھانسازلىق قىلىشى كېرەك!...

باتۇق ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ قالدى. لېكىن زەخمە يېگەن يۈرىكى ئۇنسىز يىغلايتتى، قاپساپ كەلگەن ھەسرەتلىك بىر نىدا سىرتقا تېپەتتى:

«ئادەملەر، ھەي ئادەملەر! سىلەر شۇنداق ۋەھشي مەخلۇقمۇ؟! يىرتقۇچ ھايۋانلار ـــ چىلبۆرە، يىلپىز، قاپلانلار چېغىدا ئۆز نەسلىنى، ئۆز ئەۋلادىنى مۇنداق ۋەھشيانە قىرمايدىغۇ؟! سىلەردىكى يۈرەك، سىلەردىكى ئىنسانىي ئەقىل ـ پاراسەت مۇشۇنداق ياۋۇزلۇق، رەزىللىك، ۋەھشىيلىك ئۈچۈن يارىتىلغانمۇ؟!

www.uyghurkitap.com

دۇنيا، ھەي دۇنيا! سېنىڭ ئۇلۇغلۇقۇڭ قېنى؟! سەن خۇددى غار، ئۆردەك ۋە توخۇ گەندىسىدەك سېسىق نەرسە ئىكەنسەن! سېنىڭدە تۆرەلگەن ئادەملەر سېنى ئەنە شۇنداق سېسىقچىلىقتا، ۋەھشىيلىكتە بۇلغاۋېتىپتۇ!...»

قان يەنە ئاقتى، تاڭ ئاتقۇچە ئۇزۇلمەي ئاقتى، شۇ كېچە مەھبۇسلار ئۆزى كولىغان كۆلنى ئۆزىنىڭ ئىسسىق قېنى، شېرىن جىسمى بىلەن توشقازدى!...

3

ئىككى دوست ئەتىسى چۈشتىن كېيىن بىر خىلۋەت جايدا كۆرۈشۈپلا قۇچاقلاشتى. ۋاڭ دەيدەينىڭ ئۇستىخانلىرى كىچىك، جۈدەڭگۈ بولسىمۇ، بېجىرىم ئىدى، باتۇقنىڭ كەڭ غۇلىچى ئۇنى ئارغامچىدەك يۆگىۋالدى. باتۇق دەماللىققا گەپ قىلالمىدى، ئاۋازىنى چىقارماي يۇم ـ يۇم يىغلايتتى.

ـــ دەيدەي... يۈرىكىم چىدىمىدى، كۆرمىسەم بوپتىكەن...

ۋاڭ دەيدەي ئۇنىڭ يەلكىسىگە يېنىك شاپىلاقلىدى:

ـــ ئۆزۈڭنى تۇت، باتۇق، ھازىر كۆز يېشى قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس!

ـــ ئۇلار زادى نېمە قىلماقچى؟! ـــ باتۇق ۋاڭ دەيدەينىڭ ئىككى بىلىكىدىن قامالاپ تۇرۇپ سورىدى، ـــ بىز ئۆلۈمگە مەھكۇم بولغۇدەك نېمە قىپتۇق؟!

ۋاڭ دەيدەي خورسىندى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، بىرھازادىن كېيىن:

ـــ ھەممىنى ئۇجۇقتۇرماقچى! ـــ دېدى مسكىن ئاۋازدا، ـــ ئاخشام بىر يۈز سەكسەن ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرگىچە تاڭ ئېتىپ قالدى، بولمىسا ھەممەيلەننىڭ ئۆلۈم خېتى كېسىلگەنىدى.

باتۇق ئالدىراپ سورىدى:

ـــ دەيدەي، ئېيتقىنا، بىز زادى نېمە قىپتۇق؟! ئىت تالاشتۇرغان،

توخۇ سوقۇشتۇرغانلارمۇ ئاشۇنداق ئۆلۈشكە تېگىشلىكمۇ ؟! ئېيتقىنا...

ــ مەنمۇ تېخى ئازراقلا ئاڭلىدىم... ــ ۋاڭ دەيدەي ئەتراپىغا سىرلىق قاراپ قويۇپ ئاستا پىچىرلىدى، ــ جاھان ئۆزگىرىۋېتىپتۇ...

باتۇق قىزىقىپ سورىدى :

ــ قانداق ئۆزگىرىش؟

ۋاڭ دەيدەي ئاخشامدىن بېرى تۇرمە باشلىقى قاتارلىقلاردىن ئاڭلىغانلىرىنى ئاستا، لېكىن ھەۋەس بىلەن سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ ئېيتىشچە، تاشقورغان تاغلىرىدا پەيدا بولغان ئىنقىلابچىلار بىر سەھەر-دىلا ھۇجۇم قىلىپ تاشقورغانىنى ئازاد قىپتۇ... ئويىتاغدىمۇ قوراللىق قوشۇن پەيدا بوپتۇ، ئۇلار تاشمىلىقتىكى 18 ـ پولكنى خېلى ئېغىر تالاپەتكە ئۇچرىتىپتۇ، بۇلۇڭكۆل ساقچى ئىدارىسى ھۇجۇمغا ئۇچراپ، يەتتە ساقچى ئۆلۈپتۇ، ئەللىك يەتتە مەھبۇس ئازاد قىلىنىپ قوراللىغا ئىگە بوپتۇ...

ــ ھازىر بۇلار جىددىي ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ! ــ دېدى ۋاڭ دەيدەي سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، ــ شەھەر ئىچىدىكى دەل ـ دەرەخ-لەرنى كېسىپ، پوتەي سېلىپ، ئاكوپ كولاۋاتىدۇ. تۇرمىدىكىلەرنى مەخپىي ئۆلتۈرۈشمۇ شۇ سەۋەبتىن بولۇۋاتقان ئىش!

ــ بۇگۈنمۇ ئۆلتۈرمەكچىمۇ ؟! ــ باتۇقنىڭ قارامتۇل يۈزى دەسلەپ تاتىرىپ، كېيىن چوينۇندەك كۆكىرىپ كەتتى. ۋاڭ دەيدەي راستتىنى ئېيتتى :

ــ پىلان شۇنداق. بۇگۈن كېچە يەنە قول سېلىشى مۇمكىن. ئەمما بىر سائەت بۇرۇن كەلگەن خەۋەردىن قارىغاندا، مەخپىيەتلىك ئاشكارىلىنىپ قالغان ئوخشايدۇ...

ــ ئەمدى قانداق قىلىدۇ ؟

ــ بىلمىدىم....

ــ باشقا تۇرمىلەرچۇ ؟

ــ ئۇلار تېخى تىنچ، ــ دېدى ۋاڭ دەيدەي بىلىدىغانلىرىنىڭ

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يېكتى

هەمسىنى يوشۇرماي، ــ ئىشنى ئاۋۋال بىزنىڭ تۇرمىدىن باشلىغان، بۇ يەردە شەپە چىقارماي ئىشنى تۈگەتكەندىن كېيىن باشقا تۇرمىلەر-گە قول سالماقچى ئىدى.

باتۇق ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلدى، ھۆكۈمەتنىڭ نىيىتى يا-مان، غەرىزى شۇم ئىدى. ئەگەر جاننى قوغداشنىڭ كويىدا بولماي، مۇشۇ پېتى تۇرۇۋەرسە ئاخشامقىدەك بىر قىلىچ ياكى جادۇ بىلەن بۇ دۇنيادىن نام ـ نىشانسىز، جىممىدە كېتەتتى.

ــ ئەمدى قانداق قىلىمىز، دەيدەي؟ ــ باتۇق ئۇمىدىنى يەنە ۋاڭ دەيدىگە باغلىدى، ــ ئاخشامغۇ ئەسكى كاتەكەكە سولاپ قويۇپ، قۇتقۇزۇپ قالدىڭ، بۈگۈن ئاخشامچۇ؟

ــ ئۇنىمۇ ئويلاپ قويدۇم، ــ ۋاڭ دەيدەينىڭ يوغان قارىچۇقلۇق كۆزلىرىدىن كۆچلۈك بىر نۇر «يالت» قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى، ــ سېنى تۇرمە ھويلىسىنىڭ ئارقا ئىشكىدىن قاچۇرۇۋېتىمەن، مەن بۈ-گۈن كەچ ئارقا ھويلىدا نۆۋەتچى.

باتۇق دەسلەپ خۇشال بولۇپ كەتتى، كېيىن ۋاڭ دەيدەينىڭ مۇڭلىنىپ تۇرغان كۆزلىرىگە، مېھرى ئىسسىق يۈزىگە قاراپ ئويلىنىپ قالدى:

ــ بىلىپ قالسا قانداق قىلسەن؟!

ــ ئۇنىمۇ ئويلاپ قويدۇم! ــ دېدى ۋاڭ دەيدەي خاتىرجەم ھالدا، ــ ئۇ چاغدا مەنمۇ قاچىمەن! ئاسمانىنىڭ ئاستى كەڭغۇ؟ لېكىن ئىشنى پەم بىلەن قىلساق تۈيۈق چۈشمەيدۇ، ــ ئۇ ئاغزىنى باتۇقنىڭ قۇلىقىغا يېقىن تۇتۇپ بىرنېمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى. باتۇق خىيال بىلەن كۆزلىرىنى مىت قىلماي تۇرۇپلا قالدى.

ــ مەندىن ئەنسىرىمە! ــ دېدى ۋاڭ دەيدەي ئۇنى تىنچىتىمۇ تىنچلاندۇرۇپ، ــ جىنايەتچىلەرنىڭ تۇرمىدىن قېچىپ كېتىدىغان ئىشلىرى دائىم بولۇپ تۇرىدىغۇ!؟

ــ ئەمسە بۇنداق بولسۇن، ــ باتۇق بىر قارارغا كەلدى، ــ مەن يالغۇز قاچسام چوقۇم سەندىن گۇمانلىنىدۇ، ئاخشام ئۆلۈم نۆۋىتى كەلمىگەنلەردىن ئىككى ـ ئۈچى بىلەن بىللە قاچاي، بىرنى قۇتۇل-

دۇردۇڭ نېمە، ئونىنى قۇتۇلدۇردۇڭ نېمە، ماڭغان پۇتقا هامان توپا يۇقىدۇ.

ۋاڭ دەيدەي «جىممىدە» تۇرۇپ قالدى، باتۇق «سۇكۇت ئالامتى رىزا» دەپ چۇشىنىپ، گەپنى تۇگەتتى:

ـــ ئەمسە شۇنداق كېلىشتۇق، كەچتە ئارقا هويلىدا ئۇچرىشايلى.

كەچ كىردى، تۇرمە هويلىسى سۇرلۇك هەم تىمتاسلىققا چۆمدى. لىۇ خەندۇڭ چۇشتىن كېيىن ساقچى ئىدارىسىگە كەتكەنچە قايتىپ كەلمىگەنىدى. گۇندىپايلار پانار يورۇتۇلغان ئۆيلەردە ماجاڭ ۋە دۇدۇيزە ئويناشقا تۇتۇندى. ئۇلار گاھ جىمىپ قالاتتى، گاھ قىيا ـ چىيا سالاتتى. ئارقا هويلىدا شەرتلىك شەپە ئاڭلاندى، ۋاڭ دەيدەي يۆتەل بىلەن بەلگە بەردى، بەش گەۋدە تام دالدىسى بىلەن چۆنەكلىكتىن «لوڭگىدە» كۆتۇرۇلدى. ئالدىن كېلىشۋالغان هەربىرىتلەر تېز هەم چەبدەسلىك بىلەن ئىشلەندى: ۋاڭ دەيدەيىنىڭ پۇت ـ قولى چەمبەرچاس باغلىنىپ كۆزى تېڭىلدى، ئاغزىغا لۆڭگە تىقىلدى، كونا ئىنگلىز مىلتىقى باتۇقنىڭ تۆگە تاپىنىدەك يوغان هەم كۇچلۇك پۇتلىرى بىلەن دەسسىلىپ ئىككى پارچە قىلىندى...

ـــ خەيرخوش، دەيدەي... ـــ دېدى باتۇق ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ تۇرۇپ، ـــ سالامەت بول، مەڭگۇ ئېسىمىزدە قالدىڭ!...

ۋاڭ دەيدەي بېشىنى لىڭشىتتى، مەيدىسى بىلەن ئىتتىرىپ تېزرەك چىقىپ كېتىشنى ئىشارە قىلدى، باتۇق ئۇنىڭدىن تەستە ئاجرىدى، كۆزىدىن «لۆممىدە» ئىككى تامچە ياش چىقىپ، يۇمران بۇرۇتلىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى.

ئەركىنلىككە چىققان بەش مەھبۇس يېرىم كېچە بىلەن شەھەردىن يىراقلاپ جىمجىت يېزا قوينىغا كىردى، يېزا قاراڭغۇ هەم خامۇش ئىدى. ئۇلار ساپ هەم نەم هاۋادىن تويۇپ نەپەس ئالدى، هەر خىل ئوت ـ چۆپلەرنىڭ ئۆزگىچە پۇرىقىنى ئۇزاققىچە هىدلىدى، ئۆستەڭ بويىدىكى چىرىمدانلىق قاش ئۇستىدە ئولتۇرۇپ، تاغ سۇيىنى دۇم يېتىپ ئىچتى، يۈز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇشۇپ سەگىدىدى. باتۇق تۇنجى قېتىم ئەركىنلىكنىڭ تەمىنى تېتىدى، ئۇنىڭ هۇزۇر ـ هالاۋىتىگە

هېچ نەرسىنىڭ تەڭ كەلمەيدىغانلىقىنى چىن كۆڭلىدىن ھېس قىلىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكى ھەم خۇشاللىقتىن تېپىرلايتتى، ھەم ئازابتىن پۇچىلىناتتى. ئۇ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدى، نۇرغۇن ئىشلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ تېخى ئاخشاملا ــ ئاشۇ سېسىق ئۆيدە تۇرغان چېغىدا ھاياتنى، ئادەملەرنى چۈشەنگەندەك بولغانىدى. كىچىككىنە ۋاقىت ئۇنىڭغا بىر ئۆمۈر يەتكۈدەك مۇھەببەت بەرگەن نەپرەتنى ئاتا قىلدى، ئۇنىڭ يۈمران يۈرىكى قاتتىق، پۈتۈن ھۈجەيرىلىرى قىساس تۈيغۇسى بىلەن تولۇپ تاشتى...

ــ ئەمدى نەگە بېرىپ، نېمە ئىش قىلىمىز؟

رېھىم قەندەلنىڭ سوئالى هەممەيلەننىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئۇ ئوتتۇرا ياشلاردىكى كەم سۆز، ئويچان ئادەم ئىدى، باتۇق ئۇنىڭ شۇ تەرىپىنى ياقتۇرۇپ يېقىن ئۆتەتتى.

ــ مېنىڭچە، جاڭگالغا بارايلى، ــ دېدى بارات چەكەدى ئاغزىدىكى ناسنى ئۆستەڭگە شالاققىدە تۈكۈرۈۋېتىپ، ــ ئۇ يەر ئادەم تۇيۇل ئۇچار قۇشمۇ ئىزىپ قالمىغان كەڭرى قومۇشلۇق.

باشقىلار باتۇقنا قارىدى، باتۇق بىرئاز ئويلىنىۋېلىپ مۇنداق دېدى:

ــ مەيلى، ھازىرچە شۇ يەرگە بېرىپ يوشۇرۇنۇپ تۇرايلى، بۇگۈندىن باشلاپ بەشىمىزنىڭ جېنى بىر. بىز ئەمدى ئادەم كۆپەيتىپ قورال تېپىپ، ئۆلۈم ئالدىدا قالغان قېرىنداشلىرىمىزنى قۇتقۇزىمىز!

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن دەس تۇرۇشتى، باتۇققا ئەگىشىپ ئۆستەڭ يېقىلاپ يۇرۇپ كەتتى.

سەككزىنچى باب

ئۇنى دەريا قۇتۇلدۇردى

ئەل ئۈمىدىنى ئەل ئاقلار،
ئەر داڭقىنى ئەل ساقلار.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

تۈن كېچە.

ھەربىي ئات قوشۇلغان ئۇچ ھارۋا قىزىل دەرياسىنىڭ كۆۋرۈكى ئۈستىگە كېلىپ توختىدى. ئەتراپ قاراڭغۇ ھەم جىمجىت ئىدى، پەقەت قىزىل دەرياسىنىڭ ھەيۋەتلىك شاۋقۇنى يىراقلارغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھارۋىلارنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر كۆۋرۈكنىڭ ئۇ بېشىغا قاراپ قالايمىقان ۋارقىراشقا باشلىدى:

ـــ ئاناڭنى! ... نېمىشقا ماڭمايدۇ؟

ـــ يولنى بوشات!... بولمسا ئاتىدۇ؟

ئۇ تەرەپتىن جاۋاب كەلدى، ھەربىي تەمىنات باسقان ھارۋا يولنى توسۇۋالغاچقا، يولۇچىلارنىڭ ئات ـ ئېشەك، ھارۋا، ئۇلاغلىرى ئۆتۈشەلمەي توسۇلۇپ قالغانىكەن. بىرىنچى ھارۋىنى ھەيدىگەن ئەسكەر يېنىدىكى ئاتلىققا بۇيرۇدى:

ـــ سەن بېرىپ باققىنا، نېمە بوپتۇ؟

ئاتلىق كەتتى، ھايال بولماي قايتىپ كېلىپ مۇنداق دېدى.

www.yohurkitap.com
يۇقۇرقى كىتاب توربېكىتى

ـــ سىلىگىبۇنىڭ ھارۋىسى ئىكەن، ئىچ ئاتنىڭ پۇتى كۆۋرۈكنىڭ تۆشۈكىگە كىرىپ كېتىپتۇ، يۈكنى چۈشۈرمىسە بولمايدىكەن، بىزنى ياردەم قىلىڭلار دەۋاتىدۇ.

ئەسكەرلەر غۇدۇراشقا باشلىدى:

ـــ ئاناڭنى!... كۆۋرۈكنى ياسىماي...

ـــ نان قېپىلار! بىزنى ئاۋارە قىلىپ...

ـــ بۇلارغا كىم قارايدۇ؟!

ـــ قېچىپ كەتسە...

ـــ بېشىڭنى يەيدۇ!...

ئارىدىن بىرى بۇيرۇق تەرىقىسىدە ئورۇنلاشتۇردى:

ـــ بىردىن ئۇچ ئادەم ھارۋىلارغا قارىسۇن، قالغان ئالتەيلەن ئۇ-نىڭغا ياردەملىشىپ تېزدىن يولنى ئېچىڭلار، بولمىسا بۇ يەردە ئۇزاق تۇرۇپ قالىمىز!

ئالتە ئەسكەر قولچىراغلىرىنى ۋال ـ ۋۇل قىلىشىپ كۆۋرۈكنىڭ ئۇ بېشىغا كەتتى، ئۈچ ئەسكەر ھارۋا ساقلاپ قالدى، ھەربىر ھارۋىدا تۆتتىن مەھبۇس بار ئىدى. ئۇلارنىڭ پۇتىدا ئىشكەل، قوللىرى بىر ـ بىرىگە چېتىپ باغلانغانىدى.

ـــ نەگە كەلدۇق؟ ـــ بىرىنچى ھارۋىدىكى مەھبۇس يېنىدىكى ھەمراھىدىن ئاستا سورىدى.

ـــ قىزىلنىڭ كۆۋرۈكىگە كەلگەن ئوخشايمىز.

ـــ ھە... بىزنى يېڭىشەھەرگە ئېلىپ مېڭىپتۇ ـ دە! ـــ ئۇ ئېغىر ۋە مۇڭلۇق ئۇھسىنىپ قويدى.

ساقلى ئاقارغان، ئىككى يېللىق تۇرمە ھاياتىدا جۇدەپ ئاجىزلىشىپ كەتكەن يەنە بىر مەھبۇس يېنىدىكى يىگىتكە ئېڭىشىپ ئاستا پىچىرلىدى:

ـــ قۇتلۇق، قېچىپ كەت، ئىنىم، سەن تېخى ياش، نۇرغۇن ئىش قىلىشىڭ كېرەك. بۇلار بىزنى يېڭىشەھەرگە بىكار يۆتكىمىدى...

ـــ قانداق قاچمەن؟ ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئەتراپىغا سىرلىق قاراپ قويدى.

ـــ سېنى دەريا قۇتقۇزىدۇ... ئېيىنى قىلىپ قويدۇم، قولۇڭنى مەن بوشتىۋېتىمەن، ئۆزۈڭنى سۇغا ئاتسەن!

ئۇلار جىددىي ھەرىكەتكە كىرىشتى، قوللىرى چېتىلغان تانىنى ھارۋىنىڭ لاڭگازىسىدىكى تۆمۈرنىڭ قىرىغا پەم بىلەن سۇركىدى، چىمچىلاق قولدەك تومۇقتىكى تانا تېزلا قىرچىلىپ بوشاپ كەتتى...

قۇتلۇق ئەپەندى روھلاندى، جانلاندى، قاراڭغۇغا ئۆگەنگەن كۆزلىرى بىلەن دەريانىڭ قارىدى، سۇ ھەيۋەت بىلەن ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتاتتى، ئۇ گۈپۈلدەپ ئۇرۇۋاتقان يۇرىكىنى سەل توختىتىپ ئورنىدىن قىمىرلىدى، ھارۋىنىڭ ئوڭ يېنىدىكى ئەسكەر ھارۋىنىڭ سول تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئورنىدىن تۇردى، پۇتىدىكى ئىشكەل شاراقلىشىپ كەتتى، تاماكا تۇتاشتۇرۇۋاتقان ئەسكەر ئىتتىك بېشىنى كۆتۈردى، لېكىن ئۇنىڭ سەرەڭگە يورۇقىدا كۆزى بىر نەرسىلەرنى ئىلغا قىلغۇچە قۇتلۇق ئەپەندى ئۆزىنى دەريانىڭ ئاتتى. ئەسكەر ھودۇقۇپ ۋارقىرىدى، مىلتىقنى شاراقلاتتى، باشقىلارمۇ گۈپۈرلەپ كەلدى، ئاللا ـ چۇقان كۆتۈرۈلدى، دەريانىڭ بىرنەچچە پاي ئوق ئېتىلدى. لېكىن، قۇتلۇق ئەپەندى ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمىدى، ئۇلۇغ سۇنىڭ شىددەتلىك ئېقىنى ئۇنى سوغۇق باغرىغا يوشۇرۇپ، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە خېلى يىراقلارغا ئېلىپ كەتكەنىدى.

قۇتلۇق ئەپەندىنى دەريا قۇتقۇزدى. ئۇ ئاستا ـ ئاستا ئۈزۈپ كەڭرى بىر لايلاتمىدىن قىرغاققا چىققاندا، پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ، پۈت ـ قولىنىڭ ماداری كەتكەنىدى. ئۇ غۇلچىنى كېرىپ، ئىككى دەرەخنى كەگەنلەپ بىرھازا تۇرۇپ قالدى، كېيىن دەلدەڭلىشىپ يۈرۈپ، دەريا بويىدىن بارا ـ بارا يىراقلاشتى. ئەمدى ئۇنىڭغا مېڭىش قىيىن ئىدى، پۇتىدىكى ئىشكەل بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ، قىيناپ كېـ

تىۋاتاتتى. ئۇ تىمسىقلاپ، سىيپاپ يۇرۇپ تاش ئىزلىدى، تەسلىكتە ئىككى تاش تاپتى، كۆچىنى يىغىپ ئىشكەلگە ئۇردى، پۇت ـ قولى زىبە بولدى، قانىدى، ئىشكەل ئاخىر قانغا بويىلىپ ئۇزۇلدى. ئۇ چارچىدى، بەدىنىدىن مۇزدەك تەر قۇيۇلدى، شۇ تاپتا ئۇدۇل كەلگەن يەرگە سوزۇلۇپ يېتىشنى، ئۇخلاشنى، كىچىككىنە بولسىمۇ ئارام ئېلىشنى خالايتتى. لېكىن، تاك ئېتىشتىن بۇرۇن پاناھلىنىدىغان جايغا يېتىۋېلىش كېرەك ئىدى. ئۇ غەيرەتلەندى، ئېغىرلاشقان بېشىنى سىلكىپ ئورنىدىن تۇردى، ئاغرىۋاتقان پۇتىنى چىداپ تۇرۇپ يۆتكىدى. ئۇنىڭ پاتقاق بىلەن توشۇپ كەتكەن كونا ئايغى خولۇپ ـ شولۇپ ئاۋاز چىقىراتتى، ئۇ بىر قەدەم ـ بىر قەدەم توختىماي ماڭدى، تاپىنى قاپىرىپ كەتتى، شىمنىڭ پۇچقىقىنى كۆتىچەكلەر، جىغانلار يىرتىپ ساڭگىل ـ سۆڭگۈل قىلىۋەتتى...

ئۇ تاڭغا يېقىن تونۇش يېزا مەھەللىسىگە يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە ئۇنىڭ ئىچكۆيەر تاغىسى بىلەن قېرى يەڭگىسى ياشايتتى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ بالىلىق ھەم ياشلىق دەۋرلىرىنىڭ خېلى كۆپ قىسمى مانا شۇ بۇك ـ باراقسان خىلۋەت يېزا قوينىدا ئۆتكەنىدى...

ئۇ ھالسىز قوللىرى بىلەن ئىشىكنى قاقتى، تاغىسى تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن ھويلىغا چىققانىدى، قۇتلۇق ئەپەندىنى كۆرۈپ ھەم خۇشال بولدى، ھەم ھەيران قالدى. يەڭگىسى ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپ ئۇزاققىچە ئېزىلىپ يىغلىدى. يول ئازابىدىن ئۇنىڭ قاپاقلىرى خۇددى پىلتە بەرگەندەك ئىششىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا ئۆزىنى تاشلىدى، شۇ ياتقىنىچە ئۇچ كۈن تونۇردەك قىزىپ ياتتى. ئۇ، جۆيلۈيتتى، كىمنىدۇر توۋلايتتى، كىمنىدۇر تىللايتتى، «رىشىت» دېگەن ئىسىم پات ـ پات تىلغا ئېلىناتتى. دەرۋەقە، ئۇ رىشىت ھەمزىنى چۈشىدىمۇ ئۇنتۇيالمىغانىدى. دۇشمەنلەر تەشكىلاتنىڭ تىزىملىكىنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن رىشىت ھەمزىگە قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىدى: بۇرنىغا لازا قۇيدى، پۇتىنى ئاسمانغا قىلىپ ئاستى، قولىنىڭ بېغىشـ

دىن ئۇستەلگە مىخلىدى. ئاخىرىدا، سازايى قىلىش ئۈچۈن پۈت ـ قولىنى چىڭ باغلاپ ھارۋىغا ياتقۇزدى، بېشىنى ھارۋىنىڭ لەڭگىرىگە ئارتىپ، يۈزىنى ھارۋىنىڭ چاقىغا يېقىن قىلىپ قويدى. چاق ھەربىر ئايلانغاندا ئۇنىڭ ئېغىز ـ بۇرۇنلىرىنى سۈرۈپ زېدە قىلىۋەتتى، ئۇ يەردىن ئاققان قان باشقا نەرسىلەر بىلەن ئارىلىشىپ، يەنە ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزىگە سۈۋىلىپ ئادەم تونۇمىغۇدەك دەرىجىگە كېلىپ قالدى...

ئۇ ۋەھشىيلەرنىڭ ئەنە شۇ ئەزرائىل ھارۋىسىدا ئۇزاق ئۆتمەي جان ئۈزدى...

قۇتلۇق ئەپەندى بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندا ھوشىدىن كەتكىلى تاس قالغانىدى. ئاشۇ پاجىئەلىك كۆرۈنۈشلەر بۇگۈن ئۇنىڭ چۈشىدە قايتا ئايان بولۇۋاتاتتى...

2

ئۇ بىر ھەپتىدىن كېيىن سەللىمازا بولۇپ كەتتى. ئىشتىھاسى ئېچىلىپ، ئىككى مەڭزى قىزاردى، جاراھەتلىرى ساقىيىپ تېرە تاشلىدى. ئەمدى ئۇ ئېتىزلىققا، كۈزلۈك خامانلارغا چىقىپ دېھقانلار بىلەن مۇڭداشتى، سىزداشتى، تەڭتۇشلىرى بىلەن باغلاردا سەيلە قىلىپ، ئېرىق بويىدىكى قۇملۇقلاردا ئۇلپەتلەشتى. بەزى كۈنلىرى تاغسى بىلەن قوناق سوقتى، كېۋەز يىغدى، خۇشال، كۆڭۈللۈك دەقىقىلەر تېز ئۆتۈپ كەتتى، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئىككى ھەپتە بولۇپ قالدى. نېمە ئۈچۈندۇر كېيىنكى كۈنلەردە قۇتلۇق ئەپەندى خاتىرجەم بولالمىدى، چۈشى بۇزۇلۇپ، قاپىقى تارتىۋەردى، قوشنىسى قادىر يۈزبېشىمۇ ھە دېسە ئۆيگە كىرىۋېلىپ، پەللىمە گەپلەر بىلەن گۇمان تۇغدۇرۇپ قويدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ تۇيغۇن يۈرىكى گەرچە ئېنىق كۆرمىسىمۇ، لېكىن ئۆزى ئۇستىدە ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ

www.uyghurkitap.com

مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا تارقاتقان بىرەر مەخپىي بۇيرۇقنىڭ بارلىقىنى سېزىۋالدى. شۇڭا ئۇ ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئۆينىڭ ئەھۋالىنى كۆزەتتى. تاغسىنىڭ چەكمەن توقۇيدىغان كىچىككىنە دۇكىنىغا كىردى، ئۆي خىرە ـ شىرە ئىدى، ماز قەغەز يېپىشتۇرۇلغان تۆڭلۈك تىن غۇۋا يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى.

بىر تەرەپتە ئوتتۇرا ئەسىردىن قالغان ئەنئەنىۋى دەستگاھ قۇرۇقلۇق ئىدى. قۇتلۇق ئەپەندى دۇكانىنىڭ ئوڭ بۇلۇڭىدا يەنە بىر پاكار ئىشكىنىڭ بارلىقىنى كۆردى، ئېڭىشىپ تۇرۇپ ئىچكىرى كىردى، بۇرنىغا گۈپپىدە چىلە پۇرىقى ئۇرۇلدى، بۇ كونا ئېغىل ئىدى. ئېغىلنىڭ ئۈدۈل تېمىدىن قىغ چىقىرىش ئۈچۈن باغ تەرەپكە تۆشۈك ئېچىپ قويۇلغانىدى. قۇتلۇق ئەپەندى تۆشۈكتىن دەسلەپ بېشىنى، كېيىن گەۋدىسىنى چىقىرىپ باقتى، ھەممە يېرى بەخۇدەك پاتتى. باغ ھەر خىل ئەتىۋار مېۋىلەردىن ئەۋرىشكە قويغان كىچىككىنە مېۋىزارلىق ئىدى. قۇتلۇق ئەپەندى بىرنەچچە تال ئەش شاپتۇل بىلەن ئىككى شىڭگىل ئۈزۈم يەپ قايتىپ چىقتى...

كەچقۇرۇن يەڭگىسى ئوچاققا قىزىل بۇغداي سامسىسى يېپىپ بەردى. ئۇ تېۋى قاچمىغان مەززىلىك سامسىنى يەپ ئولتۇرۇپ پاراڭلىغا چۈشتى. يەڭگىسى ھە دېگەندىلا ئۇنىڭ تۇرمۇشى توغرىسىدا ئېغىز ئاچتى:

ـــ بېشىڭنى قاچان ئوڭلايسەن، بالام، ئاناڭ ھايات ۋاقتىدا سايەڭنى ئىككى قىلمۇالساڭ بولاتتى...

ئۇ يەڭگىسى بىلەن قەستەن چېقىشتى:

ـــ بېشىم ساق، خان ئاچا، شۇ كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭ بىر سايىسى ئارتۇقلۇق قىلمۇاتسا، ئىككى سايىنى نېمە قىلاي!؟...

يەڭگىسى يېزا ئاياللىرىغا خاس ساددا ۋە مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈپ قويدى. قۇتلۇق ئەپەندى بۇنىڭدىن يەتتە يىل بۇرۇن ئۆيلەنگەن، تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ئىدى. لېكىن ئايالى ئۈچىنچى يىلى ھامىلىدار

بولۇپ، تۇنجى تۇغۇتتا قازا قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆيلىنىش خىيالىدا بولىدى، ھازىرمۇ بۇنداق خىياللار كۆڭلىگە كىرىپ چىقىپ مايتتى. ئۇ يەڭگىسىگە ئۆزىنىڭ ھازىرقى ئوي ـ خىياللىرى، ئەقىدە ـ ئېتىقادلىرى توغرىسىدا ئارتۇقچە چۈشەندۈرۈپمۇ ئولتۇرمىدى، يەڭگىسىمۇ ئۇنىڭ تۇرمۇشى توغرىسىدىكى گەپلەرنى قايتا ئېغىزغا ئالمىدى.

ئەتىسى كەچتە قۇتلۇق ئەپەندى پەرەز قىلغان ئىش ئاخىر يۈز بەردى: ئەل ئۆيقۇغا كېتىپ، پۈتۈن يېزا جىممىغان چاغدا يات شەپە ئاڭلاندى، بىرى تامدىن سەكرىگەندەك قىلدى، ئارقىدىنلا ھويلا ئىشكى غىچىرلاپ ئېچىلدى. قۇتلۇق ئەپەندى بىرنەچچە كۈندىن بېرى كىيىمى بىلەن سەگەك يېتىۋاتاتتى، ھويلىدىكىلەرنىڭ پەس ئاۋازدا سۆزلەشكەن گەپلىرى ئېنىق ئاڭلاندى، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، دەھلىزنىڭ ئىشكىگە قۇلاق ياقتى:

ـــ قۇتلۇق مۇشۇ ئۆيدە ئىكەن، تۈيدۈرماي قولغا چۈشۈرەيلى!

ـــ قېچىپ كەتكەن بولسىچۇ؟...

ـــ قادىر يۈزبېشى يالغان ئېيتمايدۇ...

ـــ يالغان ئېيتقان بولسا، ئون سەر تەڭگىنى ئاغزىدىن بۇلاق قىلىپ ئالىمىز!

ـــ تىنچ...

ـــ ئاستىراق ...

قۇتلۇق ئەپەندى شەپە چىقارماي دۇكانغا كىردى، ئۇ يەردىن ئېغىلغا ئۆتتى، ئېغىلدىن باغقا چىقتى، ھېلىقى تۆشۈكنى كېسەك بىلەن بىلىندۈرمەي ئېتىۋەتتى. ئۇ باغدىن ئارتىلىپ سىرتقا چۈشتى، ئايلىنىپ ئىشىك ئالدىغا كەلدى، ھويلىنىڭ تېمىغا يانداپ ئۆسكەن قارىياغاچقا ياماشتى. رايوندىن كەلگەن ئۈچ ساقچى قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ تاغىسىنى ھويلىدىكى تۈۋرۈككە باغلاپ سوراق قىلىۋاتاتتى:

ـــ قۇتلۇق قېنى؟!

ـــ قۇتلۇق دېگەن قىزىل پاچاق قېنى دەيمەن؟!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ ئاخشام شەھەرگە بارىمەن دەپ كەتكەن...
ـــ يالغان سۆزلىمە!
ـــ مانا ئەمسە...

بوۋاينىڭ ئاغزىغا بىرنەچچە مۇشت تەگدى، قۇتلۇق ئەپەندى تولغىنىپ كەتتى، ئۇنىڭ تاغسى بەش ۋاخ نامازنى تەرك ئەتمەيدىغان، ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىز ـ ئېرىق ئىشلىرى بىلەن، ئۇنىڭدىن ئاشسا باپكارچىلىق بىلەن ھەپىلىشىدىغان ياۋاش، جىمغۇر ئادەم ئىدى.

ـــ ھەي قېرى ئۆلۈمتۇك، قۇتلۇقنى نەگە يوشۇردۇڭ؟!
ـــ يوق! ـــ دېدى بوۋاي كېسىپلا، ـــ بولسا ئۆيدىن چىقمامتى؟!

ساقچىلار تۇشمۇتۇشتىن دېۋىلەپ ۋارقىراشتى:

ـــ ھېلى بىكار تىلىگىنى سۇغۇرۇۋالىمەن!
ـــ گەپ قىل، نەگە يوشۇردۇڭ؟!

بوۋاي زۇۋان سۇرمىدى، پۇشۇلداپ تۇرۋەردى، مۇشت، تاياق يەنە تەگدى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۆزىنى ھويلىغا ئاتماقچى بولدىيۇ تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ كاللىسىدىن ئۆزىنى بەزلەيدىغان خىياللار ئۆتتى: «مەنمۇ تۇرمىلەردە يېتىپ نى ـ نى كۈنلەرنى كۆردۈم! تاغامۇ بىرەر قېتىملىق قېيناشقا چىدىشى مۇمكىن. ئەگەر مەن بۇلار بىلەن ئېلىشسام، ھايات قالمايمەن، كېيىن ئۇلار پۈتۈن ئائىلىدىن ئۆچ ئالىدۇ! خەير خوش، تاغا، رازى بول!...»

ئۇ كۆز چانىقىغا توشقان ئاچچىق ياشنى زوربىغا بېسىپ، دەرەختىن چۈشتى. ئېتىزلىقلارنى، بونجالىقلارنى ئارىلاپ مەھەللىنىڭ يۇقىرىسىدىكى خامانلىققا باردى. بۇ يەردە ئۇنىڭ بىر سىرداش دېھقىنى بار ئىدى، ئۇنىڭغا ئەھۋالنى چۈشەندۈردى، ئاخىردا ئۇنىڭ بىلەنمۇ كۆز يېشى ئىچىدە خوشلاشتى:

ـــ خەير، تاغا، مەن كەتتىم...
ـــ نەگە بارىسەن؟ ـــ دېھقان ئەنسىرەپ سورىدى.
ـــ ئۆز يېرىمدە سەرسانمەن، تاغا، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئەـ

لەم بىلەن، ـــ لېكىن بۇنداق سەرسانلىق كۈنلەر ئۇزاقىغا بارمايدۇ. ئېشەك جېنىدا : «بېشىم ئامان بولسا دېگەندەك سۇ ئىچىمەن » دەيدىكەن، خوش ئەمسە، ئامان بولساق كۆرۈشىمىز. ئەتە تاغام بىلەن يەڭگەمگە مېنىڭ ساق ـ سالامەت كەتكەنلىكىمنى ئېيتىپ قويۇڭ!

قۇتلۇق ئەپەندى ماڭدى، لېكىن دېھقان توختۇالدى :

ـــ ئوغلۇم، ماۋۇلارنى ئېلىۋال، ـــ دېدى ئۇ كونا ئۆتۈكى بىلەن ئۇزۇن پاختىلىق چاپىنىنى ۋە بىر ياغلىققا چېگىلگەن ئۇچ ـ تۆت نان-نى ئۇزىتىپ، ـــ ئاز بولسىمۇ ساڭا يوللۇقۇم بولسۇن!

قۇتلۇق ئەپەندى نانىنى ئالدى، ئۆتۈك بىلەن چاپانغا رەھمەت ئېيتتى.

ـــ قولۇمنى يانداۋرما، ـــ دېدى دېھقان خاپا بولغاندەك قىلىپ، ـــ كەچ كۈز كىرىۋاتىدۇ، توڭۇپ قالسەن، كىيىمىڭ كىيىم، ياپىسىڭ يېپىنچا!

قۇتلۇق ئەپەندى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن دېھقاننىڭ يوللۇ-قىنى ئالدى. ئۇنىڭ قولىدىكى ئۆتۈك بىلەن چاپان گەرچە بەش پۇلغا يارىمسىمۇ، لېكىن شۇ تاپتا قۇتلۇق ئەپەندى ئۈچۈن باھاسىغا يېتىشىكىلى بولمايدىغان گۆھەردىنمۇ ئەتىۋار ھەم قىممەتلىك بىلىنىدى. چۈنكى، بۇ بەدىنىدىن ئاچچىق تەر پۇراپ تۇرىدىغان، پۈت ـ قوللىرى قاداق، كاج تەلەي دېھقاننىڭ قۇتلۇق ئەپەندىگە ۋە ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشىغا ھەدىيە قىلغان قىپقىزىل يۈرىكى ئىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى دېھقان بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى.

3

ئاسمانىنى ئاق، كۈل رەڭ، قارا بۇلۇتلار قاپلىدى. يىراق ئۈپۈڭتا ئاخىرقى شەپەق نۇرلىرى قىزىل ۋە ئاچ قىزىل رەڭدە ئاسمان جىيە-كىنى سۈس يورۇتۇپ تۇراتتى. قاراڭغۇلۇق ناھايىتى تېزلا پۈتۈن

قومۇشلۇققا يېيىلدى، قومۇشلۇق گويا قاراڭغۇلۇقتىن پۈتكەن بەھەيۋەت تامدەك سۇرلۇك كۆرۈنەتتى.

پاقىلارنىڭ كۇركىراشلىرى ئەۋجىگە چىقتى، ياۋا ئۆردەك، قاشقالداق ۋە ئاق چاپاقلار تۇرۇپ ـ تۇرۇپ غاقىلداپ قويىاتتى، چۈغۇندەك بىلەن چۈمگەكلەرنىڭ سۇنى شالاپشىتقان ئاۋازىمۇ يىراق ـ يېقىندىن ئاڭلىنىپ قالاتتى...

قومۇشلۇق ئارىسىدىكى چىغىر يولدا ئۈچ ئادەم كېلىۋاتاتتى. بىرىنىڭ قولىدا قارا مىلتىق، يەنە بىرىنىڭ قولىدا قىلىچ، يەنە بىرەيلەننىڭ كۆزى تېڭىلغان، قولى قىل ئارغامچىدا باغلىنىپ، ئاغزىغا ماتا تىقىلغانىدى. ئۇ پاتقاقلىرى ئەمدى قېتىشقا باشلىغان ئېگىز ـ پەس يولدا ئاران ـ ئاران ماڭاتتى، بەزىدە مۈدۈرۈپ، بەزىدە يىقىلىپ چۈشەتتى. بۇنداق چاغلاردا ھېلىقى قوراللىقلار ئۇنى تىللايتتى، دۆشكەلەيتتى...

ئۇلار ئالاھازەل بىرەر سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن قومۇشلۇقنىڭ قۇرغاق يېرىگە كولانغان يوغان بىر گەمە ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

ـــ ئەخمەت سەردار! ـــ ۋارقىرىدى مىلتىق تۇتقان كىشى گەمىنىڭ ئىچىگە قاراپ، ـــ بىر پايلاقچىنى تۇتۇۋالدۇق، قانداق قىلىمىز، ئېتىپ تاشلايمىزما؟!

گەمە ئىچىدىن بېشىغا سالۋار تۇماق، پۇتىغا غاس ـ غاس ئۆتۈك كىيىۋالغان شاپ بۇرۇتلۇق بىر ئادەم چىقتى. ئۇ پاكارراق، دوغلاق، بولۇپ، پۇت ـ قوللىرى غەيرىي يوغان ئىدى، بىرلا قارىغان كىشىگە ئۇنىڭ قولى ئېيىق شاپىلىقىدەك، پۇتى تۆگە تاپىنىدەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى. ئۇ سىنچى كۆزلىرى بىلەن تۇتقۇنىنىڭ باش ـ ئايىغىغا بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن كۆزەتچىلەردىن سورىدى:

ـــ قانداق تۇتتۇڭلار؟

ـــ قومۇشلۇقنىڭ ئەتراپىدا تىمسىقلاپ يۈرۈپتىكەن!

ـــ قورالى بارمۇ؟

ـــ يوق...

ـــ گۇمانلىق نېمىسى بار؟

ـــ تازا بىر قەلەندەر پايلاقچى ئوخشايدۇ، ھېچ نەرسىسى يوقكەن. ئەخمەت سەردار بۇرۇتىنى تىلغاپ تۇرۇپ ئويلىنىپ قالدى.

ـــ ھازىرچە مۇشۇ يەردە قويۇپ تۇرۇڭلار، ـــ دېدى ئۇ ئاخىر كۆڭلىنى توختىتىپ، ـــ تاڭ ئاتقاندا سۆزلىشىپ باقايلى، ھازىر سەلىگۇمۇ يوق.

تۇتقۇنىنىڭ پۈت ـ قولى چىڭ باغلاندى، كۆزى تېخىمۇ چىڭىتىلىدى، پەقەت ئاغزىلا بوشىتىلىپ، گەمىنىڭ يېنىدىكى كونا قومۇش دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى.

ـــ مۇشۇ يەردە قىمىرلىماي يات! ـــ دېدى قىلىچ ئاسقان كۆزەتچى، ـــ بولمىسا چانىۋېتىمەن!

تۇتقۇن بىرەر سائەتچە جىم ياتتى، قومۇشلۇق سىرلىق ھەم شاۋقۇن ـ سۇرەنلىك ئىدى. تۇيۇقسىزلا ئاتلارنىڭ دۈكۈرلىشى ئاڭلاندى، گەمىدىن بىرنەچچەيلەن يۈگۈرۈپ چىقتى. ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئارىلىشىپ كەتتى:

ـــ كەلدى...

ـــ ئەزىمەتلەر كەلدى!

ـــ قوي تۈگۈل كالىمۇ ھەيدەپ كەپتۇ!

ـــ يارايدۇ!

ـــ بۇگۈن قايسى بايىنى قاقشاتقاندۇ؟!...

ئاتلارنىڭ دۈكۈرلىشى ئاستا ـ ئاستا بېسىقتى، كاللار بىر ياققا ھەيدەلدى، تۇتقۇنىنىڭ بېشىدا قويلارنىڭ پۇشۇلدىشى بىلەن يېنىك مەرىشى ئاڭلاندى. بىرئازدىن كېيىن ئەخمەت سەردارنىڭ تۇتقۇنغا تونۇش ئاۋازى ياڭرىدى:

ـــ گۈلخان يېقىڭلار، كاۋاپ قىلىمىز!

تۇتقۇنغا يىراق بولمىغان يەردە گۈلخان يېقىلدى، قۇرۇق ئوتۇن پاراسلاپ، لاۋۇلداپ كۆيدى. ھەممەيلەن گۈلخان ئەتراپىغا ئولاشتى.

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

ھەش ـ پەش دېگۈچە كاۋاپىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى تارىدى. ئۇلار گۆش چاينىغاچ پاراڭغا چۈشتى. تۈتقۇن ئۇلارنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىدىن بۇ يەردە يىگىرمىدىن ئارتۇق ئادەمنىڭ يوشۇرۇنۇپ يۈرۈۋاتقانلىقىنى، بەزىلىرىدە قورال، بەزىلىرىدە كالتەك ـ چوماق بارلىقىنى، ئۇلار كېچىلەردە يىراق ـ يېقىندىكى بايلارنىڭ ئۆيىگە تېگىپ، جاھاندارچىلىق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىۋالدى...

ـــ سىلىك قېنى، ئۇ نەدە قالدى؟

ئەخمەت سەردارنىڭ سوئالىغا بايا ئاتىلىق كەلگەن بىرى جاۋاب بەردى:

ـــ يېڭىشەھەرگە كەتتى، بىرى بىلەن قورال سودىسى قىلماقچى ئىكەن...

ـــ يېڭىشەھەرگە؟! ـــ دېدى ئەخمەت سەردار ئەنسىزلىك بىلەن، ـــ قاراملىق قىلىپ ئۆزىنى ئاشكارىلاپ يۈرمىگىيدى؟

ـــ ئۇنچە ئەنسىرىمىسەكمۇ بولىدۇ، ئەخمەتكا، ـــ دېدى بىر يىگىت خاتىرجەملىك بىلەن، ـــ سىلىك ئۇ يەردە پاناھلىنىدىغان بىر ئۆي، قوغدايدىغان بىر ئانا تېپىۋالدى.

ئەخمەت سەردار قىزىقىپ سورىدى:

ـــ كىم ئىكەن ئۇ؟

ـــ بىر گۈندىپاي ئاغىنىسىنىڭ ئانىسى ئىكەن، ـــ دېدى ھېلىقى يىگىت.

ئەخمەت سەردارنىڭ كۆڭلى سەل ـ پەل ئەمىن تاپقاندەك بولدى.

ـــ سىلىكنىڭ پەيلى يامانراق تۇرىدۇ، ـــ دېدى گۈلخانىنىڭ ئۇچىتىدە ئولتۇرغان بىرى ئۆزىچە مۇلاھىزە قىلىپ، ـــ ناۋادا بۇ قېتىم يېڭىشەھەردىن ئاز ـ تولا قورال ـ ياراغ تاپالسا، چوڭ بىر ئىش قىلماقچى!...

كاۋاپ چاينىۋاتقان بىرى ناخۇش ئاھاڭدا قوشۇمچە قىلدى:

ـــ شۇنداق قىلماي، مەستۇرە چوكاندەك قومۇشلۇقتا يېتىۋىرەمدۇ؟

پاراڭ خېلى ئۇزاق داۋام قىلدى، بىردەم تاغدىن ـ باغدىن سۆزلەشىپ، ئاخىر ئەخمەت سەردارغا مەركەزلەشتى، بىرنەچچەيلەن ئۇنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ـ كەچكەنلىرىنى ئېيتىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلدى. ئەخمەت سەردار بىردىنلا جىمىپ، گۈلخاندىكى لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تىكىلدى، ئۇنىڭ سەل ـ پەل نەملەشكەن كۆزلىرىدە ئوتنىڭ ئويناق شولىسى جىلۋىلەندى. ئۇ چوڭقۇر بىر تىنىۋېلىپ، سەرگۈزەشتلىرىنى ھېكايە قىلىشقا باشلىدى. تۇتقۇن ھەممە گەپلەرنى ئۇ جۇر ـ بۇجۇرىگىچە ئاڭلاپ ياتتى، ئەخمەت سەردارنىڭ ھېكايىسىدىن ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالدى. ئەخمەت سەردار شېڭ شىسەي ۋاقتىدا ئۇرۇمچىدىكى بىر مۇستەقىل پولكنىڭ باتالىيون دەرىجىلىك ئوفىتسېرى ئىدى. 1940 ـ يىلى شېڭ شىسەي مەزكۇر پولكنى تارقىتىۋېتىپ، ئۇنىڭ ھەممە ئوفىتسېرلىرىنى بىر كېچىدىلا تۇتقۇن قىلدى. ئەخمەت سەردارمۇ پولك كوماندىرلىرى قاتارىدا قولغا ئېلىنغانىدى. ئۇ تۇرمىدە شېڭ شىسەيىنىڭ ئاجايىپ ھىيلە ـ نەيرەڭ ۋە قەيىن ـ قىستاقلىرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى، بىرنەچچە يىللىق تۇرمە ھاياتىدا ئۇ مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلدى. پەقەت 1944 ـ يىلى جالالات شېڭ شىسەي تەختتىن چۈشكەندىن كېيىنلا تۇرمىدىن بوشاپ ئۆز يۇرتىغا قايتتى. كېيىن باتۇقلارنىڭ قوشۇن تەشكىللىگەنلىكىنى ئاڭلاپ قومۇشلۇققا كەلدى ۋە بۇ يەردىكى ھاياتلىق ئۇچۇن كۈرەشكە ئاتلانغان يىگىرمە نەچچە ئادەمنىڭ ھەربىي ئۇستازى بولغان ئىدى.

تۇتقۇن گۈلخان ئەتراپىدىكى قىزىق پاراڭلارنى ئاڭلاپ يېتىپ، ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ تازا چارچىغانىدى، شۇڭا ياتقانچە مىدىر ـ سىدىر قىلماي، يۇمشاق قومۇش ئىچىگە ئويۇپلا كەتتى...

ئۇ ئەتسى سەھەردە قاتتىق تېپىكتىن چۆچۈپ ئويغاندى. پۇت ـ قوللىرى مۇزلاپ، ئۇيۇشۇپ كەتكەنىدى. كۆزەتچى ئۇنىڭ پۇتىنى يېشىپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى، گەمىدىن ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى.

— بىز تۇتۇۋالغان پايلاقچى مۇشۇ، سلىك! — دېدى كۆزەتچى تىك تۇرۇپ.

«سلىك» دەپ ئاتالغان كىشى كۆزەتچىنىڭ يەلكىسىگە قىقىپ تۇرۇپ دېدى:

— ياخشى، سەگەك تۇرۇپسىلەر. «قاشا مۇستەھكەم بولمىسا، لالما ئىتلار كىرىۋېرىدۇ» دېگەن گەپ بار. ئەگەر سىلەر ھوشيار بولمىساڭلار مانا مۇشۇنداق يۇندىخور لالمىلار ئارىمىزغا كىرىۋالىدۇ. ئۇنىڭ كۆزىنى يەشكىنە، قانداقراق نېمىكىن!؟

تۇتقۇن — «سلىك» نىڭ ئاۋازىنى تونۇغاندەك قىلدى، ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرەلمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاللىبىر يېرىنى باغرى تونۇغاندەك قىلاتتى. كۆزەتچى تۇتقۇننىڭ كۆزىنى يەشتى، ئۇ بىرھازاغىچە ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى، كۆزىنى ئۇۋۇلدى، چىملىداتتى. شۇ ئارلىقتا ھېلىقى تونۇش ئاۋاز گويا گۈلدۇرمامدەك تۇيۇقسىز ياڭرىدى:

— قۇتلۇق ئەپەندى! ... قۇتلۇق ئاكا!...

تۇتقۇن ئۆزىگە قۇچاق ئېچىپ تەلپۈنۈپ تۇرغان ئادەمنى ئاخىر كۆردى، تونۇدى. ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ ھاياجان، سەلتەنەت بىلەن كەڭ قومۇشلۇققا يېيىلدى:

— باتۇق! ... باتۇق ئىنىم! ...

ئۇلار چىڭ ۋە ئۇزاققىچە قۇچاقلاشتى.

توققۇزىنچى باب

راۋاقتىكى «رازۋېدكا»

ئۇياتسىز مۇشۇككە قارىناقنىڭ ئىشكى ئوچۇق.
— ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

كىشىلەر ھاپىز خوجىنى ئالدىدا «جۇيجاڭ»، كەينىدە «سېرىق جوھۇت» دەيتتى. يۈزى ئاق، چېچى قوڭۇر، ساقال ـ بۇرۇتى سار-غۇچ بۇ ئادەم ئۆزىدىن يۇقىرىلارغا بەكمۇ ھۆرمەت ـ سۈلكەتلىك، ئۆزىدىن تۆۋەنلەرگە خويمۇ ھاكاۋۇر، باغرى قاتتىق ئىدى. ئىش بېجىرىشتە بولسا، ئۇنىڭ ھېيلىسى شەيتاننىڭ نوختىسىدىنمۇ كۆپ ئىدى. شۇڭا ئۇ بىر نەچچە يىل ئىچىدە «پۇرراندە» كۆتۈرۈلۈپ رايوندىن ناھىيىگە، ناھىيىدىن ۋىلايەتكە ئۆسۈپ كەتتى. ئۇ قىرىق بەش ياشقا كىرگۈچە بەش قېتىم ئۆيلەندى، بەشىنچى خوتۇنىدىن بولغان تۇنجى بالا مانا بۇ يىل يەتتە ياشقا كىردى. ئۇ ھازىرمۇ خوتۇنباز ئىدى. پۇرسەت تاپسىلا كەيپ ـ ساپا، ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ياشايتى.

ئۇ ھەر كۈنى ئىشتىن چۈشۈپ ھاۋا سەگىگەندە تۆت پاقالچىكى ئاق ئارغىماقنى مىنىپ، سېپىلنىڭ ئۈستىدىن شەھەرنى ئايلىناتتى. بۇ ئۇنىڭ دائىملىق شەخسىي رازۋېدكىسى ئىدى. ئۇ مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن

سېپىلغا يېقىن ئۆگزىلەردىكى چىرايلىق، مەستۇرە ئاياللارنى مارايتتى، يىراق يەردىكىلەرنى بولسا دۇربۇن بىلەن كۆزىتەتتى. ئەگەر ئۇلاردىن بىرەرى كۆڭلىگە ياراپ قالغىدەك بولسا دەرھال دەللالىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، ھەر باب بىلەن چاڭگىلىغا چۈشۈرەتتى...

ئۇ بۇگۈنمۇ قۇلا ئارغامىقىنى مىنىپ سېپىلىنىڭ ئۈستىگە چىقتى. قۇياش پېتىشقا ئاز قالغانىدى، ئۇنىڭ شەپەق نۇرلىرى پارچە ـ پارچە بۇلۇتلار ئۈستىدە سۈس يالتىرايتتى. ھاۋا سالقىن ئىدى، تۈمەن دەريا سى تەرەپتىن كېلىۋاتقان نەم ۋە سوغۇق شامال ئادەمنىڭ يەلكىسىنى قورۇپ، يۈزلىرىنى يىرتىك سىيپاپ ئۆتەتتى. قۇلا ئارغامىقى مەشكە دەسسىگەندەك رىتىم بىلەن ئالدىرىماي ماڭدى، ئۇنىڭ ئېگىز ۋە چىرايلىق بويى سېپىلنىڭ نوختىسىدىن ئىككى غېرىچىتەك كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى، ھاپىز خوجا قامچىسىنى ئېگەرگە دېيەپ ئولتۇرۇپ ئەتراپقا كۆز تىكتى. ئۇنىڭ چاناقلىرى چوڭقۇر، قارىچوقى يوغان ھەربىكەتچان كۆزلىرىگە يىراق ـ يېقىندىكى ئۆگزىلەردىن ھەر خىل ئادەملەر كۆرۈندى. ئۇ يەرلەردە ھاۋالىنىپ ئولتۇرغان بوۋاي، مومايلارمۇ، كەپتەر ئۇچۇرۇۋاتقان يىگىتلەرمۇ، باش تاراۋاتقان قىزلارمۇ، كىر يۇيۇۋاتقان چوكانلارمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھاپىز خوجىنىڭ كۆڭلىگە ياققۇدەك بىرەر ئايال يولۇقمىدى. ئۇ سېپىل ئۈستىدىكى ئاددىيغىنا كۆزىتىش راۋىقىنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختىدى. ئاتتىن چۈشۈپ راۋاققا چىقتى، كارتون قاپلىق «كازبىك» تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ تۇتاشتۇردى، قامچىسىنى ئامبىرىكانچە خۇرۇم ئۆتۈكىنىڭ قونچىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ يىراقلارغا كۆز يۈگۈرتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ كۆزى چاقناپ كەتتى، لەۋلىرىنى يىمىرىپ تاڭلىينى چەكتى، كۆز يېتىم يەرديكى ئۆگزىدە زىلۋا بويلۇق، چىرايلىق بىر چوكان پاتلانغان چاچلىرىنى تاراۋاتاتتى. يېنىك شامال ئۇنىڭ چاچلىرىنى كۆپتۈرۈپ، دولقۇنلىتىپ ئۇچۇراتتى. ھاپىز خوجا كۆزىگە دۇربۇن قويدى، چوكان ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىغلا كەلدى، ئۇ ئۆزىنىڭ ساھىبجامال، گۈزەللىكى بىلەن تولۇق نامايان بولدى. ھاپىز خوجىنىڭ ئىچىگە ئوت چۈشتى،

ۋۇجۇدىدا ئەكس ئەتكەن ھارارەت دەرھال يۇزىگە تەپتى، ئىككى مەڭ-زى جىلمىيىپ، كۆزى خۇمارلاشتى. ئۇ مەستانىلاشقان كۆزلىرى بـ-لەن چوكان تۇرغان يەرنى ئېنىق مۆلچەرلىدى، ئاندىن راۋاقتىن چـۇ-شۇپ ئېتـىغا مـىندى، ئۇدۇل ئىشخانـىسىغا كـەلدى، بىر چـاپارمەنـنى «خەيرىنسا دوقى» دەپ ئاتىلىدىغان سازەندە دەللالنى چاقىرىپ كـې-لىشكە ئەۋەتتى، ئۇ خۇددى قۇلـقى كېـسىلگـەن ئىنتـەك ھەممە يـەردە سوكۇلداپ يۈرىدىغان نوقانچى ئايال ئىدى.

خەيرىنسا دوقى تېزلا يېتىپ كـەلدى. «سەت كۆرۈنـگەن سارايغـا تۇۋرۇك بويىتۇ» دېگەندەك، يېشى قىرىقتىن ئاشقان بۇ شەللەڭزە داقى خوتۇن ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ئەتىۋارلىق كۆزمونچىقى ئىدى.

ـــ خىزمەتلىرىگە تەييارمەن، خوجام، ـــ دېدى ئۇ ئىشخانىغا كـە-رىپلا ئەركىلەپ، ـــ ھېڭگان ئىگرىسا، بوتا بوزلايدۇ، بـۇگۈن قايسـى تەلەيلىك نەزەرلىرىگە چۈشتى؟

ـــ بۇگۈن نەزىرىمگە چۈشكىنى ئاياللا ئەمـەس، بىر پەرىـزات! ـــ دېدى ھاپىز خوجا ئاغزىنى تامشىپ، ـــ ئۇنى باغرىمغا بىر بېسۋالمـە-سام دۇنيا ماڭا ھارام بـولىدۇ، خـەيرىنسا، كارامىتىڭنى بىر كۆرسەت، جېنىم!...

ـــ بېشىم بىلەن، خوجام، ـــ خەيرىنسا دوقى قـولىنى كـۆكسىگـە قويۇپ ئېگىلدى، ـــ ئۆيى قايسى تەرەپتە ئىكەن؟

ـــ پەم قىلىشمچە، ئەنجان كوچىسىنىڭ ئىچكىرىدىـكى بىر ئـۆي، ھويلىسىدا تال بېدىشى باردەك قىلىدۇ...

خەيرىنسا دوقى ئورنىدىن تۇردى:

ـــ تۆت دەرۋازىنىڭ ئىچىدىلا بولسا تاپىمەن، خوجـام، خاتىرجـەم بولسىلا، شەيتانىنىڭ نەسلى بولسىمۇ ئىندەككە كەلتۈرىمەن. «قاسسـاپ-نىڭ ئۇستىسى توخۇنىڭ ئۆپكىسىنى ئالار» دېگەن گەپنى ئـاڭلىغـان بولغىيتىلە!

ھاپىز خوجا ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئـىسىـق قولى بـىلەن ئۇنـىڭ ئۇچلۇق ئېڭىكىنى ئەركىلىتىپ تۇرۇپ دېدى:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنى بىكى تارقىتىش

ـــ شۇنىڭ ئۈچۈن ئازىڭنى يەپ يۈرۈيمىز ـ دە، خەيرىنىسا! ئىككىسى خوشلاشتى.

2

ئۇچىنچى كۈنى خەيرىنىسا دوقى خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدى.

ـــ تاپتىم، خوجام، تاپتىم! ـــ دېدى ئۇ ئاغزىنى كالىچايتىپ، ـــ بۇركۈتتەك كۆزلىرى بار ئىكەن...

هاپىز خوجا خۇشاللىقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

ـــ سۆزلەشتىڭمۇ، ئىسمى نېمە ئىكەن؟

ـــ ئىسمىمۇ ئۆزىگە ئوخشاشلا گۈزەل، ـــ خەيرىنىسا دوقى ھەۋەس بىلەن دېدى، ـــ نازاكەت خانىم!

هاپىز خوجىنىڭ كۆزلىرى ئويناپ، چىرايى پارقىراپ كەتتى:

ـــ ئاھ!... نازاكەت خېنىم...

خەيرىنىسا دوقى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ پىچىرلىدى:

ـــ ئۇنىڭ نوختىسى ئۆزلىرىنىڭ قولىدا ئىكەن، خوجام.

ـــ قانداق، مېنى تونۇمدىكەن؟

ـــ يوقسۇ، سىلىنى تونۇمايدىكەن...

هاپىز خوجا تەقەززا بولۇپ كەتتى:

ـــ ئەمسە قانداق؟

خەيرىنىسا دوقى ئەزمىلىك بىلەن چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

ـــ ئۇنىڭ ئېرى هاجى ئورۇس سىلىنىڭ قوللىرىدا ئىكەن، خوجام، ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىدە يېتىۋېتىپتۇ. ئەتە كەچقۇرۇن ئىككىلىرى بىزنىڭ ئۆيدە ئۇچراشماقچى، مەن ئۇنىڭغا: «جۈيجاڭ خوجام ئېرىڭ توغرىسىدا يېڭى خەۋەر يەتكۈزىدۇ، ئۆزۈڭمۇ ئەھۋالىڭنى ئېيتىپ ئىلتىپات تەلەپ قىل» دېدىم.

ـــ ياخشى، ناھايىتى ياخشى... ـــ هاپىز خوجا هاياجانلاندى، بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ خەيرىنىسا دوقىنىڭ ئەتراپىدا ئايلاندى.

ـــ ئوبدان تەييارلىق قىلغىن، مانا پۇل، ھېلىقى تېۋىپتىن مەجبۇن ئال، مېنى ئەۋەتتى دېسەڭ پۇكەينىكڭ ئاستىدىكىدىن بېرىدۇ، نازاكەت خېنىمنى راسا بىر مېھمان قىلايلى.

ـــ ئوبدان، خوجام، ـــ دېدى خەيرىنسا دوقى ۋە ھاپىز خوجىنىكڭ قولىدىكى بىر تۇتام پۇلنى ئېلىپ غىلجىڭلىدى، ـــ ئايال خەق دېگەن ئۆچكە يېغىغا ئوخشايدۇ، خوجام، ئىسسىق گەپتە ئېرىپ، سوغۇق گەپتە توڭلايدۇ. ھەر ھالدا ئاغزىلىرىنىڭ يېلىنى ئاياپ توڭلىتىپ قويمىغايلا...

ـــ خاتىرجەم بول! ـــ دېدى ھاپىز خوجا كۆرەڭ ئاۋازدا، ـــ توڭلىتىپ قويۇش دېگەن نېمە ئۇ ؟! نازاكەت خېنىم ئۇچۇن سوقۇۋاتقان يۇرەككە ساماۋار قويساڭ قاينايدۇ!...

خەيرىنسا دوقى تولغىنىپ قەھ ـ قەھ ئۇرۇپ كۈلۈپ كەتتى.

ئەتىسى كەچقۇرۇن ئۇ نازاكەت خېنىمنى ئۆيىگە باشلاپ كەلدى، خەيرىنسا دوقى ئۇنى خۇددى سەبدەر گۈلدەك چىرايلىق ياسىۋەتكەنىدى. ئۇ بېشىغا ئالتۇن قاداقلىق كۇچار دوپپىسى، ئەگنىگە بۆرەك ياقلىق نىمچا بىلەن يېشىل تاۋار كۆڭلەك كىيىۋالغان بولۇپ، ساغرىسىغچە چۈشۈپ تۇرغان قاپقارا چېچى گىجەك ھەم بولۇق ئىدى، خېنە ياققان بارماقلىرىغا ياقۇت كۆزلۈك، زۇمرەت كۆزلۈك ئالتۇن ئۈزۈكلەرنى پارلاشتۇرۇپ سېلىۋالغانىدى...

نازاكەت خېنىم ھاجى ئورۇسنىڭ كىچىك خوتۇنى بولۇپ، ئەمدى يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەنىدى. ئۇنىڭ تۇنجى بالىسى بەش ئايلىق بولغاندا چاچراپ كەتتى، شۇنىڭدىن كېيىن قورساق كۆتۈرمىدى. ئۇ راسا پاقلان چوكان بولغاندا ئەردىن ئايرىلىپ قالدى.

ئاياللار ھەمىشە ئەركەكلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىش ئۈچۇن تىرىشىدۇ، ئەركەكلەرنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىش ئۇلار ئۈچۇن ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ئىش. گۈزەللىك ئۇلارغا شۇنىڭ ئۈچۇن بېرىلگەن! ئۇلارغا زوقلىنىپ قارايدىغان ئەركەكلەر كۆپەيگەنسېرى ئۇلار شۇنچە ھۈزۈرلىنىدۇ، ئۆزىنى ئۈستۈن ھېسابلايدۇ. ئۇلارنىڭ ئەركەكلەرنى

جەلپ قىلىپ ئۆزىنى چىرايلىق كۆرسىتىشتىكى بىر ۋاستىسى پەردار. لېكىن نازاكەت خېنىم ئەزەلدىن ئۆزىنى پەردار قىلىشنى بىلمەيتتى، پەردازسىزمۇ ئۇنىڭ كۆزلىرى سۇرمە تارتقاندەك قاپقارا، لەۋلىرى گىلاس سۈيىدەك رەڭدار، يۈزى ئۇپا سۈرتكەندەك ئاق ۋە سۈزۈك ئىدى. ئۇنىڭدىكى تەبىئىي گۈزەللىك بىلەن ئوماقلىق ھەرقانداق كىشىنى بىرلا قاراشتا ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالاتتى. ۋەھالەنكى، تەبىئەت ئۇنىڭغا بۇنداق سېخىيلىق قىلغان بىلەن بەزى ئادەملەر ئۇنداق كەڭ قورساق بولالمىدى. بولۇپمۇ مەھەللىسىدىكى بىر قىسىم تېجىمەل ئاياللار ئۇنىڭدىن قىزغاندى، كۆرەلمىدى، ئۇ بەزىدە غەجىم رومالنى يۈزىدىن قايرىۋېتىپ، زىناخلىرىدىن كۈلكە، كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ كوچىدىن ئۆتكەندە، ئۆزىنى مەستۇرە ئاتىۋالغان ئاشۇ خېنىملار ئىشكىنىڭ يوچۇقىدىن، سىراج تامنىڭ شورىسىدىن ماراپ ئىچ ـ ئىچىدىن ئادايىتتى، كېيىن ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ ئۆيىگە دوقۇرۇشۇپ: «قارىسىلا، بۇ سالما باش، يۇندا چىراي سەتنىڭ يۈزىنى داپتەك ئېچىپ مېڭىشىنى!»، «كۆزىنى ئوغرى مۇشۇكتەك پارقىرىتىپ ئەر ئىزدەيدۇ دېسىلە بۇ داپشاق!» دەپ غۇدۇرىشاتتى. نازاكەت خېنىم بولسا ئۇنداقلاردىن پەرۋايى پەلەك يۇرۇۋېرەتتى، ھەتتا ئۇلارنى كۆرگەندە تېخىمۇ چىشىغا تېگىپ يۈزىنى يوغان ئاچاتتى، قاش، كۆزلىرىنى ناز بىلەن ئوينىتاتتى. ئاياغلىرىدىن قاس چىقىرىپ مەردانە ماڭاتتى. قىزغانچۇق كۆرەلمەسلەر ئاخىر ئۇنىڭ ئۈستىدىن: «زەم ـ زەم سۈيى بىلەن يۇيسىمۇ ئېرىمەيدىغان ناپاك!» دېگەن گەپلەرنى تارقىتىپ پۇخادىن چىقماقچى بولدى، لېكىن ئۇلار مەقسەتلىرىگە يېتەلمىدى. نازاكەت خېنىم يەنە شۇنداق پېتىدىن چۈشمەي، «ئۆزى بىلگەن سەنەمگە دەسسەپ» يۇرۇۋەردى. ئاجايىپ كىبلىشكەن بايۋەچچىلەر، يىلىكى توشقان قىران يىگىتلەر ئۇنى ئىزدەيتتى، ئۇنىڭ ئوتىدا پەرۋانە ئىدى...

نازاكەت خېنىم شۇ چاغقىچە ئۆزى ماڭغان يولدىن نەپرەتلەنمىدى، بەلكى ئۇنى كۆڭلىنىڭ نازۇك تۈيغۇلىرى بىلەن باغلاپ، تۇرمۇشنىڭ

هەقىقي لەززىتى، ھاياتلىقنىڭ مۇقەررەر خاھىشى، دەپ قاراپ كەلـ
دى. دېمىسمۇ، بۇ يولدا ئۇ ۋىجدانىنى ساتمىدى، ئەقىدىسىنى ئاياغ ـ
ئاستى قىلمىدى، بەلكى يۈرىكى تارتىپ، قەلبىگە سىغقانىنى ئۆزىگە
جور قىلدى، ئۇلاردىن بىرەدەملىك بولسىمۇ قىزغىن مۇھەببەت بىلەن
كىرىسز كۆڭۈلنى تەلەپ قىلدى، ئۇ ئەزەلدىن ئۆزىنى كۆكتىكى
قۇشلاردەك ئەركىن ـ ئازادە تۇتاتتى، ھېچكىمنىڭ باشقۇرۇش ۋە
ئىلتىپاتىغا موھتاج ئەمەس ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىگە پاك ئىدى، ئۇ ھە-
مىشە «كۆڭۈل تارتقان ئاش ھالالغۇ!» دەپ ئويلايتتى. شۇنداق ئە-
مەسمۇ؟ خەق نېمە دېسە دەۋەرمەمدۇ! ئۇنىڭ ئارقىسىدىن غوتۇلداپ،
كۈندە بىر خىل چۆرىمە چۆچەكلەرنى توقۇپ يۈرگەن ئاشۇ ئايالـلار
شۇنچىلىك پاكمىدۇ؟! خۇدا ئۇلارغا ئىنساپ بەرسۇن! ئۇلار بىلەن بۇ-
نىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ئىككى: بىرى ئاشكارا، بىرى مەخپىي؛ بـە-
رى كۆڭۈل، بىرى پۇل!... ئۇلار تاپىنىغچە سۆرىۋالغان ئاشۇ قېلىن
رومال بىلەن چۈمبەل ئىچىدە يۈرۈپ نېمە ئىشلارنى قىلمايدۇ دەي-
سىز؟! پۈتۈن دۇنيانىڭ سودىسى شۇنىڭ ئىچىدە پۈتىدۇ! ئۇلار ئىنسان
ئۈچۈن ئەڭ قەدىرلىك بولغان كۆڭۈل تۈيغۇلىرىنى پۇلغا ساتىدۇ،
ئۇلاردا ۋىجدان، ئەقىدە دېگەن نەرسە يوق! ئۇلار ئۇنى بەتتە قات
ئاسمانىنىڭ قەرىگە چۆرۈۋەتكەن! شۇڭا، ئۇلار نازاكەت خېنىمنىڭ
كۆڭلىنى چۈشەنمەيدۇ، چۈشىنىشمۇ مۇمكىن ئەمەس...

ـــ جۈيجاڭ خوجام قاچان كېلىدۇ؟ ـــ نازاكەت خېنىم چاي ئە-
چىپ ئولتۇرۇپ سورىدى.

ـــ ھېلى كېلىدۇ، خېنىم، باشلىق دېگەننىڭ ئىشى كۆپ بولىدە-
كەن، ـــ دېدى خەيرىنسا دوقى داستىخانغا ھەر خىل مۇرابباۋە پىس-
تە ـ بادامىلارنى تىزىۋېتىپ، ـــ ئىچىلىرى پۇشقان بولسا، مەن سىلـە-
گە بىرەم دۇتار چېلىپ بېرەي، خېنىم.

ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ دۇتارنى ئەكەلدى، قۇلىقىنى دەستىسىگە بېقىن
تۇتۇپ سازلىدى، ئاندىن بېنىڭ، شوخ پەدىلەرگە چېلىپ ناخشىنى
جور قىلدى:

غېجىكىمنىڭ دەستىسى،
ئۆردەك بېشى، كەكلىك قېشى.
يېڭى يار تۇتقان كىشى،
كۆز ئاشىقى كۆڭۈل خۇشى.

ئاققىنا كۆڭلەك كىيىپسەن،
كۆككىنە جىيەك تۇتۇپ.
ئادىشىڭ يوقمۇ خېنىم،
ئولتۇرىسەن ئېگەك تۇتۇپ.
.....

نازاكەت خېنىم تەبەسسۇم بىلەن كىرىپ قاقماي ئولتۇرۇپ قالدى، ئۇ خەيرىنىسا دوقمۇشىڭ چىشلىرى سارغۇچ، كالپۇكى قېلىن، ھەمشە تاماكا پۇراپ تۇرىدىغان بەتبۇي ئاغزىدىن بۇنداق چىرايلىق ھەم لېۋەن ناخشىلارنىڭ چىقىشىنى ئويلاپ باقمىغانىدى. ئىشق ـ مۇھەببەت ناخشىلىرى ياش چوكانىنىڭ كۆڭلىنى تۇيدۇرماي ئۆتۈۋالدى، سىرلىق خىياللار ئۇنى باشقىچە لەززەتلىك، پىنھان ھەم بېسىلغۇسىز تەسىراتلار ئالمىگە ئېلىپ كەتتى...

شۇ چاغ ئىشىك يېنىك چېكىلدى، خەيرىنىسا دوقى ئالدىراپ ئاچتى، چاچ ـ ساقاللىرىنى پاكىز ياستىپ، چىرايلىق كىيىنگەن ھاپىز خوجا ئۆيگە كۈلۈپ كىردى، سىلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن تىنچلىق سوراشتى، تونۇشتى. ئۇنىڭ كۆزى نازاكەت خېنىمغا ھەيىقىدەك قادالغانىدى، نازاكەت خېنىم «ھۇپپىدە» قىزىرىپ كەتتى، بېشىنى چەتكە بۇراپ يەرگە قارىۋالدى. ئۇنىڭ ئەڭ كىچىك ھەرىكەتلىرىگىچە كۆزىتىپ تۇرغان خەيرىنىسا دوقى داستىخاندىكى «ئالاھىدە خۇرۇچ» بىلەن تەييارلانغان پەرمۇدىنى قولىغا ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى:

ـــ خېنىم، تېۋى قېچىپ قالمىسۇن، ئۆزلىرىگە ئاتاپ پىشۇرغان، ئاغزىلىرىغا سالسىلى غۇرۇچىدە ئېرىيدۇ...

نازاكەت خېنىم ساھىبخانىنىڭ قولىنى قايتۇرمىدى، پەرمۇدە ھەقـ

قەتەنمۇ ئوخشىغانىدى، ئۇ ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككىنى يەۋەتتى، خەيرە-نىسا دوقى دەرھال چايغا زورلىدى، پىلپىل بىلەن قەلەمپۇر سېلىنغان ئىسسىق چاي گۈپۈلدەپ پۇراق چاچاتتى. نازاكەت خېنىم ئىككىنچى پىيالە چاينى ئىچىپ بولۇپ ئۆزىچە كۈلۈشكە باشلىدى، بەدەنلىرى بوشىشىپ، كۆزلىرى خۇمارلاشتى، ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆرلەپ چىقىۋاتقان بىر خىل ھارارەتتىن ئۇنىڭ مەڭزىلىرى قىزىرىپ، تېخىمۇ گۈزەل-لىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ قاپقارا چاچلىرى، چاقماق كىرپىكلىرى، ئۇيناق كۆزلىرى، يېلىنجاپ تۇرغان يۇزى ئۇدۇلدىكى پانار يورۇقىدا پار-لىلدايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆڭلى سۆيۈشنى خالايتتى، ئالدىغا كەل-گەنلا ئەركەكنى ـــ مەيلى ئۇ قېرى بولسۇن، ياش بولسۇن، دوستى بولسۇن، دۈشمەن بولسۇن، ھەممىنى، ھەممىنى سۆيگۈسى كېلەتتى، ئۇنىڭ قەلبى جۇشقۇنلاپ، شەھۋانىي ھەۋىسى قوزغالغانىدى...

خەيرىنسا دوقى ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، ھاپىز خوجا ئاستا ـ ئاستا سۇرۇلۇپ، نازاكەت خېنىمنىڭ يېنىغا كەلدى. دەسلەپ ئاپئاق قولىنى، يۇمشاق كۆكسىنى تۇتتى، سىلىدى، كېيىن كىمدىن-دۇر ئۆگىنىۋالغان ئاجايىپ نەقىللەر بىلەن شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ ماختىدى:

ـــ خېنىم، ئۆزلىرىگە مەن خۇددى جۈۋازچى گۈندىغا، باپكار سۇمبىغا، توقۇمچى كىگىزگە، موزدۇز بىگىزگە خۇشتار بولغانىدەك خۇشتار...

نازاكەت خېنىم ھېچنېمىنى ئاڭلىمىدى، ئۇ پەقەت كۈلەتتى، دىل-كەشلىك، مەستانىلىك بىلەن تېلىقىپ كۈلەتتى. ھاپىز خوجىنىڭ قې-لىن، تۇزلۇق لەۋلىرى ئەمدى ئۇنىڭ داغسىز، ئېۋەنسىز لەۋلىرى بىلەن ئىسسىق يۇزىنى سوغۇق شۆلگەيلەر بىلەن نەمەلەشكە باشلىدى، پەن-جىسى يوغان بىرىك قوللىرى بولسا ئۇنىڭ ئاللىبىر يېرىدە ھەرىكەت-لەندى، نازاكەت خېنىمنىڭمۇ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ بوشاشقان بەدىنى كۆكۈل ئىلكىدىن چىقىپ كەتتى...

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

3

كېيىنكى كۈنلەردە هاپىز خوجا نازاكەت خېنىمنىڭ ئەنجان كۆچىسىدىكى ئۆيىگىمۇ تارتىنماي كىرىپ ـ چىقىدىغان بولدى. ئۇ نازاكەت خېنىمغا خۇشتار بولۇپ قالغانىدى. ئۇ دەسلەپتە نازاكەت خېنىمغا «هاجى ئورۇسنى تۇرمىدىن چىقىرىپ بېرىمەن» دەپ يېقىنلاشقان بولسا، ئەمدىلىكتە هاجى ئورۇسنى قانداق ئۇجۇقتۇرۇپ نازاكەت خېنىمنى مەڭگۈ ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىش نىيىتىدە يۈرەتتى.

ئۇ بۈگۈن خىزمەت تەكشۈرمەكچى بولۇپ ئالتە بۇرجەكلىك تۈرمىگە چىقتى. لیۇ خەندۇڭ بىلەن سايىم كېپەكباش ئەتراپىدا پايپېتەك بولدى. ئۇ مەهبۇسلارنىڭ تىزىمىنى كۆرۈۋېتىپ، «هاجى ئورۇس» دېگەن ئىسىمغا كۆزى چۈشۈش بىلەن يۈرىكى «چىممىدە» قىلىپ قالدى.

ـــ بۇ قانداق جىنايەتچى؟ ـــ سورىدى ئۇ لیۇ خەندۇڭدىن.

ـــ شېڭ دۇبەن ۋاقتىدا قولغا ئېلىنىپتىكەن، هازىرغىچە جاهىل...

هاپىز خوجا ئاچچىق بىلەن چالۋاقىدى:

ـــ بۇنداق جاهىل ئۇنسۇرنى نېمىشقا ئۆتكەندە مەخپىي ئۆلتۈرۈشتە ئۇجۇقتۇرۇۋەتمىدىڭلار؟!

لیۇ خەندۇڭنىڭ ئورنىغا سايىم كېپەكباش جاۋاب بەردى:

ـــ بۇ قېرى تەلەيلىككەن، جۈيجاڭ، نۆۋەت تەگمەي قالدى...

لیۇ خەندۇڭ قوشۇمچە قىلدى:

ـــ شۇنداق، جۈيجاڭ، ئەتىسى ئۇ ئىشنى يۇقىرىنىڭ يولىيورۇقى بىلەن توختىتىپ قويدۇق، قالغانلارنىڭ جېنى هايانغا قالدى ـ دە!

هاپىز خوجا بىردەم سۈكۈتتە تۇردى، كېيىن بىر تال پاپىروس تۇتاشتۇرۇۋېلىپ، سايىم كېپەكباشقا بۇيرۇدى:

ـــ ئۇ قېرىنى ئاچىق، ئۆزۈم سوتلايمەن!

ئون مىنۇتتىن كېيىن ئىشخانىغا هاجى ئورۇس ئېلىپ كىرىلدى. ئۇنىڭ چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ دەرۋىشتەك بولۇپ كەتكەن، پۈتۈن

دىكى ئىشكەلمۇ داتلىشىپ سارغىيىپ قالغاندى. ھاپىز خوجا ئۇنىڭ كۆرۈمسىز چىرايىغا، قورايدەك ئاجىز بەدىنىگە قاراپ ھەسەت بىلەن ئويلىدى: «شۇنداق ياش، گۈزەل، نازۇك بەدەن بىر پەرىزات نەچچە يىل مۇشۇنداق قېرى، سەت ئەبلەخنىڭ قوينىدا ياتتىما؟! ئىست ... ئىست! ...» بىردىنلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا كۈچلۈك رەشك ئوتى تۇتاشتى، ئالدىدا تۇرغان شور پېشانە بۇ ئادەم تۇرۇپلا ئۇنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىگە ئايلىنىپ قالدى.

ھاپىز خوجا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ھەيۋە بىلەن سورىدى:

— گۇناھكار ھاجى ئورۇس، ئالدىڭدا ئىككى يول تۇرۇپتۇ: بىرى، ھاياتلىق يولى؛ يەنە بىرى، ئۆلۈم يولى. بىز ئەلۋەتتە سېنىڭ كېيىنكى يولدا مېڭىشىڭنى ئۈمىد قىلمايمىز! ھاياتلىق يولىغا كەلسەك، بۇ ھەقتە سەن بىر نەرسە يېزىپ، تەشكىلاتىڭنى پاش قىلساڭلا ھۆكۈمەت سېنى ئازاد قىلىپ مۇڭاپىق خىزمەت بېرىدۇ، قانداق؟

ھاجى ئورۇس بىردەم ھاڭۇبقىپ تۇرۇپ قالدى، ئالدىدا تۇرغان جۈيجاڭنىڭ كىمگە گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي ئىككى تەرەپكە قارىدى، كېيىن سەل ـ پەل ئۆزىگە كېلىپ، زەئىپ، لېكىن ۋەزمىنلىك ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ نېمە گۇناھىم بار؟! مەن ئەزەلدىن ھۆكۈمەت ئىشىغا ئارىلاشمىدىم، تەشكىلات ـ پەشكىلات دېگەننى تېخىمۇ بىلمەيمەن!

— خۇپسەنلىك قىلما! — ھاپىز خوجا گۈركىرىدى، — ئوچۇقىنى ئېيتىپ قويای، سەن ئەكسىيەتچى تەشكىلاتنىڭ ئادىمى! بۇنى شېرىكلىرىڭ ئاللىقاچان ئىقرار قىلغان، ئەمدى سەن باشلىقىڭ كىم، سېنى كىم تارتقان، بىزگە شۇنى ئېيتىپ بەرسەڭلا بولىدۇ!

ھاجى ئورۇسنىڭ چىرايى غەلىتە ئۆزگەردى، كۆزى بىردەم قىسىلىپ، بىردەم چەكچەيدى، كۆتۈلمىگەن يەردىن ئۇنىڭ ئاۋازى ياڭرىدى:

— توغرا، توغرا! مېنى ۋاڭ خوجام تارتقان!

سايىم كېپەكباش خۇشال بولۇپ كەتتى:

www.uyghurkitap.com

ـــ ھەببەللى، مانا ئەمدى ئەقلىڭنى تاپتىڭ، ئۇ زادى قايسى ۋاقتىڭ خوجام؟

ھاپىز خوجا قوشۇمچە قىلدى:

ـــ ئالتايدىكى ئەلەن ۋاڭمۇ ياكى كۇچاردىكى داۋۇت ۋاڭمۇ؟!

ھاجى ئۇرۇس پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردى:

ـــ ھېچقايسىسى ئەمەس...

ھاپىز خوجا يەنە گۇركىرىدى:

ـــ ئەمسە قايسى ۋاقتىڭ، زادى قايسى ۋاقتىڭ خوجام؟!

ـــ مېنى ئاپاق خوجام تارتقان! ـــ دېدى ھاجى ئۇرۇس بىر خىل مەسخىرە تەلەپپۈزى بىلەن تورۇسقا قاراپ تۇرۇپ. ھاپىز خوجا چىچاڭشىپ كەتتى:

ـــ نېمە دەۋاتسەن، نېمە دەپ جۆيلۇۋاتسەن؟! ئاپاق خوجام دېگەن ئۆلگىلى نەچچە يۈز يىل بولغان تۇرسا، قانداق قىلىپ سېنى ئۆزىگە تارتالايدۇ؟!

ـــ ئاپاق خوجام چۈشۈمدە مەن بىلەن كۆرۈشكەن! ـــ دېدى ھاجى ئۇرۇس يەنە شۇنداق خاتىرجەملىك بىلەن.

ھاپىز خوجا تېخىمۇ چىچاڭشىپ كەتتى.

ـــ سەن قېرى ئىت، نېمىلەرنى ھاۋشۇاتسەن؟!

ھاجى ئۇرۇس سوغۇققىنا كۈلۈپ قويدى:

ـــ شۇنداق، قانجۇق سەكرىسە، كۆچۈك قاۋايدۇ! سەكرەپ قويسا، قاۋاپ قويىدۇ!

ھاپىز خوجا ئۈستەلنى قاتتىق مۇشتلىدى:

ـــ يوقال، كۆزۈمدىن يوقال!

ئۇ ئەلەمدىن ئۆتى يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەنىدى.

شۇ كۈنى ھاجى ئۇرۇسنىڭ تەقدىرى بەلگىلەندى، ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بۇ ۋاپاسىز دۇنيادىن جىمجىت كېتىۋاتاتتى...

ئۇچ كۈندىن كېيىن ھاپىز خوجا نازاكەت خېنىمنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى، ھال ـ ئەھۋالىنى سورىدى، يۈرەك سۆزلىرىنى ئېيتتى،

ئارقىدىن ھاجى ئورۇس توغرىسىدا مۇنداق خەۋەرنى يەتكۈزدى :

ـــ تىلىم كۆيسىمۇ ئېيتىشقا مەجبۇرمەن، خېنىم. ھاجى ئورۇس يوشۇرۇن يۈرەك كېسىلى ئىكەن، تۇنۇگۈن كەچتە ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ، خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۆزۈم چىقىپ تەكشۈردۈم، ئەھۋال شۇنداق بولۇپ چىقتى. ۋاقتىدا داۋالاتمىغانلىقى ئۈچۈن تۇرمە باشلىقىنى جازالىدىم. ئەسلىدە ئۇ كىشىنى ئازاد قىلىش توغرىسىدا ئۆز قولۇم بىلەن دوكلات يېزىپ يۇقىرىغا يوللىغانىدىم، ئەپسۇسكى، نىيىتىم ئىشقا ئاشقۇچە مەرھۇم ئۇلگۈرەلمەي قالدى. ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا خىجىلمەن!...

نازاكەت خېنىم ئۆكسۈدى، يىغلىدى، ئۇنىڭ چۈچىلىق يىپەك يىغىلىقى چۆپ ـ چۆپ بولۇپ كەتتى. كۆزى قىزىرىپ، نازۇك بەدىنى يەڭگىل تەۋرىنەتتى.

ـــ سەۋر قىلسىلا، ـــ دېدى ھاپىز خوجا ئۇنىڭ ئىككى يېلكىسىدىن بوش تۇتۇپ، ـــ «ئىشكىتىن مۇردا چىقسا، تۆڭلۈكتىن سەۋر كىرىدۇ » دېگەن گەپ بار. رەھمەتلىكنىڭ ئۆمرى قىسقا ئىكەن، بۇمۇ ئاللانىڭ ھۆكۈمى. سىلە تېخى ياش، كېيىنكى تۇرمۇشلىرى جەزمەن كۆڭۈللۈك، بەختلىك بولىدۇ!...

نازاكەت خېنىم ئاخىر تەقدىرگە تەن بەردى، باشقىلارغا ئەگىشىپ «ئەلھۆكمىللا » دەپ كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى، ئايال بولسىمۇ، ئۆز لايىقىدا نەزىر ـ چىراغ ئۆتكۈزۈپ مەرھۇم ئۇچۈن دۇئا ـ تەكبىر ئوقۇتتى. بەشىنچى كۈنى ھاپىز خوجا يەنە ئۇنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى، دەسلەپ تۇرمۇش ۋە كېلەچەك توغرىسىدا تەسىرلىك، يالقۇنلۇق سۆزلەر بىلەن ياش چوكاننىڭ كۆڭلىنى يېسىدى، كېيىن مۇددىئاسىنى ئوچۇق بىلدۈرۈپ مۇنداق دېدى :

ـــ ئەگەر ئۆزلىرى ئىلتىپاتقا مۇشەررەپ بولۇپ، بىزنىڭ پىرقىمىزغا قاتناشسىلىرى بۇ دۇنيالىق ھەم ئۇ دۇنيالىقلىرى ئۇچۇن شاپائەتكە ئېرىشكەن بولىلا. «تەدبىرىڭ قانداق بولسا، تەقدىرىڭ شۇنداق بولىدۇ » دېگەن گەپ بار. بۇگۈندىن باشلاپ مەن سىلىنى ئۆز يېنىمغا رەسمىي تارتتىم، ـــ ئۇ ئىككى قېتىم يەڭگىل چاۋاك ئۇردى،

www.uyghurkitap.com

ياندىكى ئۆيدىن بىر ئادەم چىقىپ سالام بەردى، ھاپىز خوجا ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىگە قىسقىچە تونۇشتۇرغاندىن كېيىن نازاكەت خېنىمغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ سىلىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن مەخپىي ئىسسىق-لىرى تورغاي. مۇناسىۋەتلىشىدىغان ئادەملىرى مانا مۇشۇ، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقلىرىنى كېيىن ئۇ سىلىگە ئېيتىدۇ...

ـــ شۇنداق، خېنىم، بۇنىڭدىن كېيىن بىز بىللە ئىشلەيمىز، ـــ دېدى ھېلىقى ئادەم سىلىق سۆزلەپ، ـــ ئىسمىم ئەييۇپۇ، مەن دائىم ئەنجان رەستىدىكى مەدىمنجانىنىڭ لەپكىسىدە* بولىمەن...

نازاكەت خېنىم بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى، كېيىن دېلىغۇلۇق، ئارىسالدىلىق بىلەن:

ـــ مەن ئويلىشىپ باقاي، ـــ دېدى ـ دە، ئورنىدىن تۇردى.

ئەتىسى كەچقۇرۇن ھاپىز خوجا شىركەيپ ھالدا ئۇنىڭ ئۆيىگە باردى، ئۇ يەردە مۇھەببىتى، ئەقىدىسى، ئىخلاسى توغرىسىدا ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق سۆزلىدى، كېيىن ئۆزلىرىنىڭ مەڭگۈ بىللە بولۇشقا قۇلايلىق بولۇشى ئۈچۈن «تورغاي» ئىسمى بىلەن ئەييۇپۇغا باغلىنىشنىڭ زۆ-رۈرلۈكىنى ئېيتىپ ئىچۈردى. نازاكەت خېنىم بۇ قېتىممۇ يەنە شۇ ئې-غىز ـ بېسىقلىقى بىلەن:

ـــ ئويلىشىپ باقاي! ـــ دېگەندىن باشقا گەپ قىلمىدى.

* لەپكە ـــ دۇكان.

ئونىنچى باب

بۇرۇتقا خاپا بولسا، ساقال چىقتى

قارا توخۇمۇ ئاق تۇخۇم تۇغار.
ـــ ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

كەڭ، خىلۋەت قومۇشلۇق كۆندىن ـ كۆنگە جانلىنىپ كەتتى. ئەخمەت سەردار قاتتىق تەلەپ بىلەن ھەر كۈنى مەشىق قىلدۇراتتى. پۇت ـ قوللىرى قاداق يىللىقچىلار، باشپاناھسىز سەرگەردانلاردىن ئاجايىپ ئۇستا مەرگەنلەر، چەۋەندازلار، قىلىچۋازلار يېتىشىپ چىقتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلارنىڭ ساۋاتىنى چىقاردى، ئېقىم مەسىللىرى ئۇستىدە ھەق ـ ناھەقنى تونۇتتى، ئۇلارنىڭ ئۆتمۈشى، بۈگۈنى ۋە كېلەچىكى توغرىسىدا ئاددىي، لېكىن چوڭقۇر تەسىراتلارغا ئىگە قىلدى.

باتۇق ئۇلارنىڭ سىلىكى ئىدى. ئۇ بۇ قېتىم راستىنلا ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق سىلىك بولۇشقا نىيەت قىلدى. يېقىندىن بېرى، يىراق ـ يېقىندىكى چوڭ ـ چوڭ بايلارنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىپ، ئۇ-نىڭ ھېسابىغا گومىنداڭنىڭ ئۇرۇشتىن يالتايغان قاچاق ئەسكەرلىرى ۋە ئاچ كۆز ئەمەلدارلار بىلەن يەڭ سودىسى قىلىپ قورال ـ يارىغ سېتىۋالدى. ھازىر قومۇشلۇقتىكى يىگىرمە نەچچە ئادەمنىڭ يېتەرلىك

قورالى ۋە ئوق ـ دورىسى بار ئىدى. باتۇق ئۆزى تاللىۋالغان يېڭى ۋە چاققان بىر تاپانچىنى بىر تىزىق ئوق بىلەن قوتلۇق ئەپەندىگە سوۋغا قىلدى، ئۇمۇ ئەخمەت سەردارنىڭ مەشىقىدە ئوستا مەرگەن بولۇپ يېتىشكەنىدى.

بۇگۈن قوتلۇق ئەپەندى قومۇشلۇقتىكىلەر بىلەن نۆۋەتتىكى ئىشلار توغرىسىدا ئۇزاق پاراڭلاشتى، ئۇنىڭ تەكلىپى بىلەن باتۇق شەھەرگە كىرىپ، «كۆرەش» تەشكىلاتىنىڭ يوشۇرۇن ئەزالىرى بىلەن ئالاقلىشىدىغان بولدى. قوتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭغا خالىي جايدا ئۇچرىشىدىغان ئادىمى بىلەن پارولنى ئېيتىپ بەردى. كەچقۇرۇن باتۇق يولغا چىقىش ۋاقتىدا ئۇ يەنە خېلى يەرگىچە ئۇزىتىپ بېرىپ ئالاھىدە تاپىلىدى:

ـــ باتۇق، ئۆزۈڭگە پەخەس بول، ئىنىم، «شەھەردە كۆز كېرەك، جاڭگالدا قولاق» دېگەن گەپ بار. خەيرخوش. سەپىرىڭگە ئاقىيول تىلەيمەن!

ئۇلار قوچاقلىشىپ خوشلاشتى.

باتۇق كېچىچە مېڭىپ كۇن چىققاندا شەھەرگە كىردى. شەھەر بۇرۇنقىدىن كۆپ ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى، ئۇنىڭ تەبىئىي ھۆسنىنى بېزەپ، سالقىنلىتىپ تۇرىدىغان كۆركەم دەل ـ دەرەخلىرى كېسىپ تاشلانغاچقا، كوچا ۋە يوللار قاغجىراپ تۇراتتى. چوڭراق ئىمارەتلەر-نىڭ ئۇستىگە خۇددى يۇمشاق يەردىن ئۆسۈپ چىققان يەر مەرىزدەك، زومچەك ـ زومچەك پوتەيلەر سىلىنغان، سىپىل بويلاپ چوڭقۇر ئاكوپلار قېزىلغانىدى. باتۇق كۆپ يەرگە بارمىدى، قوتلۇق ئەپەندى ئېيتىپ بەرگەن ئادرېس بويىچە ئۇدۇل تاش بازىرىغا كەلدى. ئۇ يەردە بىر ئەر ـ خوتۇن ئاچقان كىچىككىنە قاۋاقخانا بار ئىدى. باتۇق ئۇنى ئاسانلا تاپتى، ياشانغان ئەر خوجايىن دۇكانىنى ئەمدى ئېچىپ پۇكەي سۇرتۇۋاتاتتى. باتۇق ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ سالام بەردى، ئۇ ئاتمىشتىن سەل ھالقىغان، ساقاللىق، قارا چوقۇر ئادەم ئىدى. ئىسمى ۋاڭ دالى بولۇپ، خەنزۇلار «ۋاڭ مازا»، ئۇيغۇرلار گا-

هىدا «ۋاھاپ چوقۇر»، گاھىدا «ۋاھاپ جاڭگۈيدى» دەپ ئاتايتتى. ئۇچسىغا كۆك لەمبۇق جاجازا چاپان، پۇتىغا شالۋۇردىن تىكىلگەن قەشقەرچە شىپەك كەش كىيىۋالغان بۇ ئادەم ئۆز ۋاقتىدا ئەلەمدىمۇ، قەلەمدىمۇ خېلى دەۋر سۈرگەن مۆتىۋەرلەردىن ئىدى. ئۇ يۈنىنەنلىك بولۇپ، ياڭ زىڭشىڭ دەۋرىدە شىنجاڭغا كەلگەن. 1928 ـ يىلى ياڭ زىڭشىڭ ئۆلتۈرۈلگەندە، ئۇ يېڭىدىن قۇرۇلغان ئوفتسىرلار مەكتىپىنىڭ مەسئۇلى ئىدى. جىڭ شۇرېن تەختكە چىقىدىغان چاغدا، ئۇ ئاشۇ سالاھىيىتى بىلەن ئۇنىڭ ھاكىمىيەتنى قولغا ئېلىشىغا ئاكتىپ ھەمكارلاشتى. 1933 ـ يىلدىن كېيىن ئۇ شېڭ شىسەينى ھىمايە قىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي دۇبەن مەھكىمە خارجى ئىشلار بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىقىغا تەينىلەندى. 1937 ـ يىلى، ئۇ «شېڭ شىسەي ۋە شىنجاڭ» ناملىق ئۇزۇن بىر پارچە ماقالە يېزىپ، شېڭ شىسەينى كۆككە كۆتۈردى، ھەتتا شېڭ شىسەي قولغا ئېلىشتىن بىر كۈن بۇرۇن شىنجاڭ دارىلفۇنۇن ئوقۇغۇچىلىرىغا شېڭ شىسەينى «مېھماندوست، پەزىلەتلىك، بەلكىم جۇڭگونىڭ داھىيسى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن» دەپ، ئۆزىنى ئالىي مېھمان سۈپىتىدە كۈتۈۋالغانلىقىنى، «ئالتە بۈيۈك سىياسەت» دەرسلىكىنى تۈزۈشكە تەكلىپ قىلغانلىقىنى سۆزلەپ ماختىغانىدى. ۋەھالەنكى، بۇ سۆزنىڭ ئاخىرى تۈگىمەيلا، 1940 ـ يىلى ئۇ ئاتالمىش ئىككىنچى قېتىملىق سۈيىقەست دېلوسىدىكى ئاساسلىق ئادەم ھېسابلىنىپ قولغا ئېلىنىدى. ئائىلىسى قەشقەرگە سۈرگۈن قىلىنىدى. لېكىن ئۇ تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ ئۆلۈمدىن ساق قالدى. ساقچى باشقارمىسىغا يېڭىدىن ئۆستۈرۈلگەن بىر ئوقۇغۇچىسى ئىككى يىلدىن كېيىن ئۇنى تۈرمىدىن بوشتىپ قەشقەرگە يولغا سېلىۋەتتى...

ئۇ ئۇزاق يىللىق ئەگرى ـ توقاي يولدىن مانا شۇ چاغدىلا توغرا بىر يەكۈن چىقىرالىدى. ئۇنىڭ يەكۈنى: ئۆزى قاتناشقان بارلىق ھاكىمىيەت يالغان، ساختا، چىرىك، ۋەھشي! شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، ئۇ كېيىنكى چاغلاردا يەنئەنگە تەلپۈنۈپ قالدى، لېكىن ئۇ ئەمدى كۈچ

www.uyghurkitap.com

ـ ماداردىن، ئەقىل ـ پاراسەتتىن قالغانىدى. شۇڭا، ئۇ ھازىر ياخشى يولدىكى ياخشى نىيەتلىك كىشىلەر ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغان ھەر قانداق خىزمەتنى قىلىشنى خالايتتى...

باتۇق ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى سەمىمىيلىك بىلەن مۇلايىملىقنى كۆرۈپ، ئىككىلەنمەيلا مەخپىي بەلگىنى ئېيتتى:

ـــ بۇغداي ھازىرقى بارمۇ؟

ـــ يوق، قوناق ھازىرقى بار.

ـــ ماڭا بۇغداي ھازىرقى كېرەك ئىدى.

ـــ قانداق بۇغداينىڭ؟

ـــ قارا بۇغداينىڭ...

ـــ ئىچكىرى كىرىڭ...

باتۇق دۇكاننىڭ ئىچكىرىسىدىكى پاكىز، چاققانغىنا ياتاق ئۆيگە كىردى. ئۇ يەردە خوجايىننىڭ ئايالى ـــ ئەللىك نەچچە ياشلىق سېمىز، دوغلاق ئايال قاچا ـ قومۇچلارنى يۇيۇپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئىسمى «گۈ تەتەي» بولسىمۇ، ئۇيغۇرلار «گۈل تەتەي» دەپ تەلەپپۇز قىلاتتى. خوجايىن ئايالىغا ئىشارەت قىلدى، گۈ تەتەي ئىشكىنى ھەم يېپىپ دۇكانغا چىقىپ كەتتى. خوجايىن دېرىزە پەردىسىنى چۈشۈردى، باتۇقنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ ئاستا سورىدى:

ـــ نەدىن كەلدىڭىز؟

ـــ قومۇشلۇقتىن.

ـــ ئىسمىڭىز نېمە؟

ـــ باتۇق...

ـــ ھە ـ ھە... ئاڭلىغان، ـــ دېدى خوجايىن ئورنىدىن قوزغىلىپ، ـــ قۇتلۇق ئەپەندى سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلاتتى... راست، ئۇ كىشىدىن خەۋەر بارمۇ؟

ـــ بار، ئۇ ھازىر بىز بىللە...

شۇ گەپ بىلەن خوجايىننىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، ھاياجانلاندى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، شالاڭ ساقلى يەڭگىل

تىترىدى.

ـــ هايات دەڭ...ـــ دېدى ئۇ تېخىچە ئىشەنمەيۋاتقاندەك ئارىسالدى بولغان تەلەپپۇزدا، ـــ ئۆتكەندە ئون نەچچە مەھبۇسنى يېڭىشەھەرگە يۆتكەپ ماڭغاندا، ئۇنىڭ قىزىل دەرياسىغا ئۆزىنى تاشلىۋالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. قالغانلىرىنى شۇ كېچىسى يېڭىشەھەردە تىرىك كۆمۈۋېتىپتۇ...

ـــ قۇتلۇق ئەپەندى شۇ قاچقانچە سالامەت يۇرۇۋاتىدۇ، بۇ يەرگىمۇ مېنى شۇ كىشى كىرگۈزدى، ـــ دېدى باتۇق تېخىمۇ ئىچكىرلەپ، ـــ مەن بۇگۈن پوچتىكەش بىلەن كۆرۈشمەكچى.

خوجايىن ئورنىدىن تۇردى:

ـــ بولىدۇ، مەن سىزنى ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشتۇراي، كەچتە مۇشۇ يەرگە كېلىڭ.

باتۇق قاۋاقخانىدىن چىقتى، تاش بازىرىدىكى بىر چايخانىغا كىرىپ ئىككى نان بىلەن قايماقلىق چاي ئىچتى. ئۇنىڭدىن كېيىن تۇمەن بويغا بېرىپ، كەچ كۇزىنىڭ ئاپتىپى چۈشكەن بىر قۇملۇقتا يېتىپ ئۇخلىدى. ئۇ ئويغانغاندا كۇن قايرىلغانىدى، ئوبدانراق غىزالىنىش ئۈچۈن شەھەرگە ماڭدى، چوڭ رەستىدە كېتىۋېتىپ كۇتۇلمىگەن بىر ئىشقا يولۇقتى. ئاتقا مىنىۋالغان يوغان سەللىلىك موللا بولسا غېجىم روماللىق ياش ئايالنى ئالدىغا سېلىپ، سۇر ـ توقاي قىلىپ ئۇرۇۋاتاتتى. ئايال قاچاتتى، يىغلايتتى، ۋارقىرايتتى، ئۇزۇن ۋە قېلىن دەررە «ۋاق ـ ۋاق» تەگكەندە تولغىناتتى. يولۇچىلار، دۇكاندارلار، خېرىدارلار خۇددى تاماشا بولۇۋاتقاندەك پەرۋاسىز تۇرۇشاتتى. ئاتلىق موللا باتۇقنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ئېتىنى چاپچىتىپ دەررىنى يەنە شۇنداق بىر شىلتىۋىدى، ئايال چاققانلىق بىلەن باتۇقنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى، دەررە باتۇقنىڭ يەلكىسىگە تەگدى، موللا ئۇنىڭغا «نېرى تۇر!» دەپ ئالىيىپ يەنە ئۇرۇشقا تەمشىلىۋىدى، باتۇق ئۇنىڭ بىلىكىگە كاپلا ئېسىلدى.

ـــ موللام، نېمانچە كۆچلۈك غەزەپ بۇ؟! ـــ دېدى ئۇ موللىنىڭ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
ئۇيغۇر كتابلىرى بىلەن تەمىنلەش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ

بېغىشىنى چىلىك سقىپ، ـــ بولدى قىلسىلا ئەمدى، مەزلۇم كىشى ئىـ
جىز ئەمەسمۇ ؟!

موللا باتۇققا گۇركىرىدى :

ـــ سەن نېمە ئادەم ؟! ئۇ چوڭ رەستىدە يۇزىنى ئېچىپ نامەھىرەمـ
لىك قىلدى، شەرىئەتنىڭ ھۆكۈمى بويىچە تېخى يەنە ئون دەررە يەيـ
دۇ، نېرى تۇر!

ـــ ئاچچىقلىرىغا ھاي بېرىپ، بولدى قىلسىلا دەيمەن، موللام! ـــ باتۇق ئۇنىڭ بېغىشىنى تېخىمۇ چىڭ سقتى، موللىنىڭ دەررە تۇتقان قولى بوشاشتى، ئۇششاق سۆڭەكلىرى غىرىسلاپ، پەي ـ سىنىرلىرى تارتىشتى، ئاغرىقتىن ئۇنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ، چىرايى پۇرۇشۇپ كەتتى. ئاڭغىچە ئەتراپقا بىرنەچچە بىكار تەلەپلەر ئولاشتى. بەزىسى باتۇققا، بەزىسى موللىغا بولۇشۇپ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى، كىشىلەر تېخىمۇ كۆپەيدى، جېدەلنى باشقىلار ئاللىقاچان سېتىۋالغانىدى. باتۇق مالمانچىلىقتىن پايدىلىنىپ ھېلىقى ئايالنى يېتىلىگىنىچە «غىپپىدە» تىكىۋەتتى. ئۇلار رەستىدىن قايرىلىپ، ئۇزۇن، تار كوچىغا كىرگەنـ
دە باتۇق توختاپ خوشلاشماقچى بولدى :

ـــ خېنىم، ئەمدى مەن كېتەي، سىلىمۇ ئارقا يول بىلەن ئۆيلىرىگە كەتسىلە...

ـــ سىلىگە كۆپ رەھمەت! ـــ دېدى ئايال ھاياجانلىق تىنىپ، ـــ مېنى دەپ ئازار يېدىلە...

ـــ ھېچقىسى يوق! ـــ دېدى باتۇق يىگىتلەرچە غۇرۇر بىلەن، ـــ موللا دېگەن بىكار تەلەپ، نان قېپىلار قىلغىلى ئىش تاپالماي بوزەكنى ئانىي قىلىدۇ! ... ئانچە ـ مۇنچە تېتىتىپ قويغانمۇ ياخشى...

ـــ سىلىگە رەھمەت، ئاجىزلارغا قىلغان ھىممەتلىرى ئۈچۈن بىزـ دىن يانمىسا، خۇدادىن يانار... ـــ ئايال كەتمەكچى بولۇپ قايرىلـ دىيۇ، لېكىن بىر نەرسىگە قىيمىغانىدەك توختاپ قالدى، ـــ ئـ سىم ـ شەرىپىلىرىنى بىلىشكە بولارمىكىن... «بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇغقان»، دەيدىغان گەپ بار.

ـــ بولامدىغان، خېنىم، ـــ دېدى باتۇق تۇز كۆڭۈللۈك بىلەن، ـــ ئىسسىم باتۇق، مەن بىر سەھرالىق...

ئايال «ۋىلىققىدە» بىرنى كۆلۈپ، قائىدە بويىچە ئەمدى ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتى:

ـــ مېنىڭ ئىسمىم نازاكەت خېنىم...

ـــ نازاكەت خېنىم؟ ... ـــ تەكرارلىدى باتۇق ۋە بىرنەرسىنى ئەسلىگەندەك تۇرۇپ قالدى. كېيىن بىردىنلا چىراي ئېچىپ سۆزلەپ كەتتى، ـــ سىلى ھاجى ئورۇسنىڭ ئايالى نازاكەت خېنىم بولاملا؟...

ئايال ھەم ھەيرانلىق، ھەم خۇشاللىقتا ھودۇقۇپ قالدى:

ـــ شۇنداق، ئۇ كىشىنى سىلى قانداق تونۇيلا؟

ـــ تونۇيمەن، ئوبدان تونۇيمەن! ـــ دېدى باتۇق ۋە بىر خىل ئىچكى ئازاب بىلەن داۋام قىلدى، ـــ مەن ئۇ كىشى بىلەن تۇرمىدە بىللە ياتقان، شۇ چاغدا سىلىنىڭ ئىسملىرىنى كۆپ ئاڭلىغان...

شۇ چاغ باتۇقنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلىقى پاجىئەلىك كېچىدىكى مەخپىي ئۆلتۈرۈش كارتىسى قايتا نامايان بولدى، يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ قېنى قاينىدى، پۈت ـ قولى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەپ كەتتى. ئۇ ھاجى ئورۇسنىڭ شۇ كۈنكى پاجىئەدە ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ياكى ھايات قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. شۇڭا، نازاكەت خېنىمدىن ئاستا ۋە مىسكىن ئاۋازدا سورىدى:

ـــ ئۇ كىشى ھاياتمۇ؟

ـــ ياق... ـــ نازاكەت خېنىمنىڭ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ھەر ئىككىلىسى بىر دەقىقە ئىغىر سۈكۈتكە چۆمدى، كېيىن نازاكەت خېنىم غىجىم رومىلىنى «لەپپىدە» كۆتۈرۈپ يۈزىنى ئاچتى...

ـــ تونۇشۇپ قويايلى!...

باتۇق كۆزىنى مىت قىلماي چەكچىيىپ قالدى، نازاكەت خېنىمنىڭ گۈزەللىكى، ئاقلىقى، سۈزۈكلۈكى ئۈنى ھەيران قالدۇردى. ئۇ شۇ پېشىغىچە ئايال زاتى ئىچىدە بۇنداق لەۋەن، ساھىبجامال چوكانىنى كۆرمىگەنىدى. بايىقى مۇدھىش خىياللار بىردىنلا ئۇنىڭ كاللىسىدىن،

قەلبىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئورنىنى ئاجايىپ شېرىن ۋە سىرلىق تۇيغۇلار ئىگىلەپ ئالدى. نازاكەت خېنىم باتۇقنىڭ ھېرىسمەن كۆزلىرىگە قاراپ كۈلدى، كۈلگەندىمۇ، دىلكەشلىك بىلەن ناھايىتى تاتلىق كۈلدى. شۇ تاپتا، باتۇقنىڭ ئېگىز ۋە سۇرلۇك تۇرمە تاملىرى ئىچىدىكى مەنسىز ھەم سوغۇق تۇرمۇشتىن ئۇگدەپ قالغان قەلبى بىردىنلا لەرزىگە كەلدى.

ــ ئۆيۈم ئەنجان كوچىسىدا، ــ دېدى نازاكەت خېنىم ئۇزۇن كىرپىكلىرىنى تېز ـ تېز قېقىپ، ــ شەھەرگە كىرگەندە يوقلاپ تۇرسىلا...

نازاكەت خېنىم يۈزىنى ياپتى، بېشىنى چىرايلىق ئېگىپ خوشلاشتى، كەكلىكنىڭ يورغىسىدەك تېز، ئەمما ئۇششاق قەدەملەر بىلەن ئۇزاپ كەتتى. باتۇق نازاكەت خېنىمنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاققىچە قاراپ قالدى، ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى ھەربىر ھۈجەيرىلىرىگىچە لەززەتلىك بىر سېزىمنىڭ تەسىرى بىلەن مەست بولغانىدى.

ئۇ بۇگۈنكى سەپىرىدىن رازى بولدى، نازاكەت خېنىم بىلەن بولغان تاسادىپىي ئۇچرىشىش ئۇنى باشقىچە، يېپيېڭى بىر دۇنياغا باشلاپ كىرگەنىدى. ئۇ ھاياجان ئىلكىدە ئاستا شۇرلىدى: «مانا، باغقا كىرگەن ئالما كۆرەر، چۆلدە قالغان سالما، دېگەنىدەك شەھەرگە كىرىپلا جاناننى كۆردۈم...»

2

باتۇق كەچقۇرۇن تاش بازىرىغا كەلدى. ۋاڭ دالىنىڭ قاۋاقخانىسىغا ھەر خىل ئادەملەر كىرىپ ـ چىقىپ تۇراتتى. خوجايىن ئۇنى ئىچكەركى ئۆيگە شەرەتلىدى، باتۇق ئۆيگە كىرىپلا ئۆزى دېمەتلىك ئاق سېرىق بىر يىگىت بىلەن ئۇچراشتى. يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ باتۇققا قول ئۇزاتتى.

ــ تونۇشۇپ قويايلى، پوچتىكەش بولمەن، سەپداشلارنىڭ

ئەھۋالى قانداقراق؟

باتۇقمۇ قىزغىن كۆرۈشتى:

ــ ياخشى، ھەممىسى ياخشى. ئىسمىم باتۇق، قۇتلۇق ئەپەندى سىز بىلەن ئالاقىلىشىشقا ئەۋەتكەن.

يىگىت خۇشاللاندى:

ــ ناھايىتى ياخشى بوپتۇ، سىلەر بىلەن ئالاقە ئورنىتىشقا تەشنا ئىدۇق. بۈگۈن ئاخىر ئۈچراشتۇق، ئىسمىم ھەيدەر خوجا...

ــ ھەيدەر خوجا؟! ــ باتۇقنىڭ خۇشخۇي چىرايى تۇيۇقسىز ئۆزگەردى. يىگىت يەنە شۇنداق تەبىئي ئاۋازدا تەكرارلىدى:

ــ شۇنداق، ھەيدەر خوجا.

ــ كىمنىڭ بالىسى سىز؟ ــ باتۇقنىڭ ئاۋازى قوپالراق چىقىپ كەتتى.

ــ «شورباغ» دىكى ھەمدەم بەگنىڭ كىچىك ئوغلىمەن!...

باتۇقنىڭ بىردىنلا جۇدۇنى تۇتۇپ سەنلەپ كەتتى:

ــ ساقچى باشلىقى ھاپىز خوجىنىڭ ئىنىسى سەن، شۇنداقمۇ؟!

ــ شۇنداق...

شۇ گەپ بىلەن باتۇق ئورنىدىن دەس تۇردى، بەدىنى تىكەنلەشىتى، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى.

ــ سەن بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن؟! ــ دېدى ئۇ رەسمىي سوراقلاپ. لېكىن ھەيدەر خوجا پېتىنى بۇزمىدى:

ــ ئىنقىلابىي خىزمەتنىڭ ئېھتىياجى بىلەن كەلدىم...

ــ سەنما؟! سەن ئىنقىلابچىما؟! ــ باتۇق دىمىغىنى قاقتى، ــ سەن ئىنقىلابچى بولساڭ، سەن ماڭغان يولدا مەن يوق!

باتۇق ئىشكىنى «تاراققىدە» يېپىپ ئۆيدىن چىقتى. پۇكەي يېنىدىكى خوجايىنغىمۇ، مېھمان كۈتۈۋاتقان گۈل تەتەيگىمۇ گەپ ــ سۆز قىلمىدى، قاپىقىنى تۇرۇپ، كىمگىدۇر قېيىدىغاندەك گۇس ــ گۇس دەسسەپ ئۆزاپ كەتتى...

كۈندۈزدىكى ئۇچرىشىش باتۇقنىڭ كۆڭلىنى قاناتلاندۇرغان

بولسا، كەچتىكى ئۇچرىشىش ئۇنىڭ جاسارىتىنى سۇندۇرۇۋەتتى، ئۇ غەزەپتىن «ۋاڭزىدە» يېرىلىپ كەتكۈدەك ھالغا يەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىچە ئاچچىقلىناتتى، قېيىدايتتى، خۇددى كىچىك بالىدەك گۇگراپ نېمىلەرنىدۇ دەيتتى. ئۇ تۇرۇپلا ھەيدەر خوجىنى ئاشۇ ئۆيگە قامىۋېلىپ راسا دۇمبالىمغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى، ۋاڭ دالىدىنمۇ گۇمانلانىدى. ئۇ غەزەپ، پۇشايمان، ئەلەم ۋە گۇمانسىراشلار ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەن چاچقۇن ۋە خامۇش كەيپىيات ئىچىدە شەھەر ئايلىنىپ يۈرگەندە بىرەيلەننىڭ قاتتىق، قوپال ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتى:

ــ ھەي سەھرالىق ھاگۋاقتى، پاگمۇسەن؟! نېرى تۇر! ــ ئارقىدىنلا قارسىلدىغان قامچا ئاۋازى ئاگلاندى. باتۇق «غۇۋزىدە» كەلگەن ئاچچىقى بىلەن يانغا بۇرۇلۇپ قارىۋىدى، قارا ئارغىماق قوشۇلغان ئازادە بىر پوچتىنى كۆردى، ئۇدۇلدىن تىك چۈشۈپ تۇرغان ئاي نۇرى پوچتىدا ئۇگدەپ ئولتۇرغان ھاپىز خوجىنى ئوچۇق يورۇتۇپ تۇراتتى. باتۇق ئۇنى كۆرۈپلا تونۇدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى «لاپپىدە» ئوت ئالدى، كۆزىگە قىزىللىق تىقىلدى، ئاگغىچە ئارغىماق تىزگىنى سىيرىدى، پوچتا قوگغۇراقلىرىنى جىرىگشتىپ ئۆتۈپ كەتتى، باتۇق پوچتىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، ئەمدى ئۇنىڭ غەزەپ ــ نەپرىتى ھاپىز خوجىغا مەركەزلەشكەنىدى. ئۇ چىشىنى غۇچۇرلاتتى، مۇشتىنى قاتتىق تۇگدى، ئالقانلىرى سىرقىراپ كەتتى...

پوچتا رەستىدىن ئۆتۈپ بىر كوچىغا بۇرۇلدى، كوچا ئادەمسىز، تىمتاس ئىدى. باتۇق ئاستا كېلىپ پوچتىنىڭ ئارقىسىدىكى توغرا تۆمۈرىگە «لىككىدە» چىقۋالدى. پوچتىنىڭ سىلكىشى بىلەن چۆچۈپ كۆزىنى ئاچقان ھاپىز خوجا ئارقىغا شۇنداق قارىۋىدى، باتۇقنىڭ يوغان ۋە كۈچلۈك قوللىرى يۇمشاق بوينىنى ئامبۇردەك قىستى. شۇئان ئۇنىڭ كۆزى پۈلتايىدى، ئاغزى كۆپۈكلەنىدى، پۈتى جان ئاچچىقىدا تېپىرلاشقا باشلىدى. پوچتىكەش ھېچ نەرسىنى سەزمەيتتى، ئۇنىڭ كۆزى يولدا بولسا، قۇلىقى قارا ئارغىماقنىڭ باش ــ كۆزىگە ئېسىلغان جەز كۈلدۈرمىلارنىڭ بىر خىل رىتىمدىكى مۇزىكىلىق ئاۋازىدا ئىدى،

كېيىن تۇيۇقسىز گۈمشىغان ئوق ئاۋازىدىن تىك موللاق چۈشكىلى تاس قالدى، ئۇ قاتتىق چۆچۈشتىن ئۆزىنى يىغىپ، ئاتنىڭ چۈلۈۋۈردىنى قولىغا يۆگەپ كۈچ بىلەن تارتتى، لېكىن ئۇركۈگەن قارا ئارغىماق ھەدەپ تىزگىن سىيرىپ، تار كوچىدا گۈلدۈرلەپ كېتىۋەردى. بايىقى ئوقنى جان ھەلقۇمىغا كەلگەن ھاپىز خوجا تاپانچىدىن بەلگە ئۈچۈن ئاتقانىدى، باتۇق شۇ چاغدىلا قولىنى بوشتىپ، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، پوچتا نەگە بېرىپ نەدە توختىدى، ئاقىۋىتى نېمە بولدى، بۇلارنى باتۇق بىلەلمىدى. ئۇ ھاپىز خوجىنىڭ تۇيۇقسىز ئامەتكە يولۇققان يېرىم جېنىنى ھازىرچە ئامانەتكە قويۇپ ئارقىغا يانىدى، كەچكى بازاردىن ئىككى نان ئېلىپ بەلبېغىغا تۇگدى ـ دە، شەھەردىن تېزلا چىقىپ كەتتى.

3

ئۇ قومۇشلۇققا كېلىپلا باتنۇالدى. قۇتلۇق ئەپەندى سۆزلەشتى، چۈشەندۈردى، كار قىلمىدى، ئۇنىڭ كاللىسى بىرلا خىيال بىلەن قېتىۋالغانىدى.

ـــ بىزنىڭ مۇشۇنداق ئادەمزاتسىز قومۇشلۇقتا مەيدىمىزنى داق يەرگە يېقىپ، جېنىمىزنى تىكىپ يۈرۈشمىز ئاشۇنداق سېرىق جۇھۇتلار ئۈچۈنمىدى؟! ـــ دەيتتى ئۇ بوزىرىپ، تاتىرىپ، ـــ مەن ھەرگىز ئىتنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىپ دەريادا كىرمەيمەن!...

قۇتلۇق ئەپەندى بۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن يەنە سۆزلەشتى، ئۆزى ئۇقۇغان كىتابلاردىن، تارىختىن نەقىل كۆرسەتتى، ئاخىرىدا كۆيۈنگەن، ئېچىنغان ھەم يېلىنغان تەلەپپۇزدا مۇنداق دېدى:

ـــ باتۇق ئىنىم، كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن، يۈرىكىڭدىكى ئىنتىقام ئوتى سېنى شۇ كويغا سېلىۋاتىدۇ. لېكىن، پىچاق ھەرقانچە ئىتتىك بولسىمۇ ئۆز سېپىنى كەسمەيدۇ. ھەيدەر خوجا ئۆز ئادىمىمىز. ئۇ گەرچە ھەممەم بەگنىڭ ئوغلى، ھاپىز خوجىنىڭ ئىنىسى بولسىمۇ،

www.uyghurkitap.com

ئۇلارغا قىلچە ئوخشمايدۇ...

ـــ نېمىشقا ئوخشمايدىكەن؟! ئالا قۇيرۇقىنىڭ بالىسى ھامان چالا قۇيرۇق! ـــ باتۇق يەنە بوينىنى تولغىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى سەۋرچانلىق بىلەن چۈشەندۈردى:

ـــ «بىر پىلەكتە مىڭ خەمەك» دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟ ھەيدەر خوجا ئۆزىنىڭ كىشىلىك قارىشىنى خېلى بۇرۇن بەلگىلەپ بولغان مۇستەقىل ئادەم. ئۇ كىچىك ۋاقتىدىلا تاغىسىغا ئەگىشىپ سودىگەرچىلىككە چىقىپ، چەت ئەلدە بىرنەچچە يىل ئوقۇغان، ئىلغار تەربىيە كۆرگەن، ئۇ مەرىپەتپەرۋەر، غېرىپپەرۋەر ئادەم. دۇنيادىكى كاتتا، ئۇلۇغ ئىنقىلابچىلار ئىچىدىمۇ يۇقىرى تەبىقىدىن، ئەزگۈچى سىنىپتىن چىققانلار كۆپقۇ؟ مەسىلەن...

باتۇق ئۇنىڭ سۆزىنى جاھىللىق بىلەن قېقىۋەتتى:

ـــ مەن ئۇلارنى بىلمەيمەن، چاتىقىمۇ يوق! مېنىڭ بىلىدىغىنىم: ھەمدەم بەگ، ھاپىز خوجىغا ئوخشاش ئادەم قىياپىتىدىكى چىلبۆرىلەر. ئۇلارنى ھەرقانداق قىلىپمۇ قويغا ئايلاندۇرغىلى بولمايدۇ!...

باتۇق ئورنىدىن «لوڭگىدە» تۇرۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئەدەپسىز، جاھىللىقى قۇتلۇق ئەپەندىگە ھار كەلدى، ئۇ ئەلىمنى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ يۇتۇپ، ئاخىر باتۇقنىڭ ۋاقتىنچە ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىش قارارىغا كەلدى. باتۇق كەچقۇرۇن ئەخمەت سەردارغا «بىرئاز ئايلىنىپ كېلەي» دەپ قويۇپ قومۇشلۇقتىن چىقىپ كەتتى. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ، قومۇشلۇقتىن ئون چاقىرىم يىراقلىكتىكى خىلۋەت بىر يېزىغا كەلدى. ئاي نۇرى ھارغىنلىققا چۆككەن جىمجىت، كۆجۇم يېزىنى سوغۇق يورۇتۇپ تۇراتتى. باتۇق كۇملاچ تاملىق قىشلاق ـ قىيسىق ئۆيلەرنىڭ، ئېرىق بويىدىكى دوڭغاق سۆگەتلەرنىڭ دالدىسى بىلەن مېڭىپ، چەتتىكى بىر ئىشكىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى، ھويلىغا ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچ تال چالما ئاتتى. ئۇزاق ئۆتمەي ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى، بوسۇغىدا بىر گەۋدە پەيدا بولدى، ئۇ ئىككى تەرىپىگە قاراپ قويۇپ ئاستا مىدىرلىدى، ئىككى گەۋدە بارا ـ بارا يې-

قىنلاشتى، قوللىرىنى تۇتىشىپ كۈسۈرلاشتى:

ــ كەپقاپلىغۇ، خوجام؟... ــ ئۆيدىن چىققان ياش جۈۋان ئەركىلىدى، سۈركەلدى.

ــ سېنى سېغىنىپ كەلدىم... ــ باتۇق ئۇنىڭ يۈزىنى يېنىككىنە سىلاپ قويدى.

ئىككىيلەن تېخى يېقىندا تونۇشۇپ قالغان ئامراق ئاشنىلاردىن ئىدى. ئايالنىڭ قاش ــ كۆزى ئادەتتىكىچە بولسىمۇ، يېتىشكەن كۆكسى بىلەن ساغرىسى كۆزنىڭ يېغىنى يەتتى، ئۇنىڭ ئېرى يېرىم ئاي ئىلگىرى ھۆكۈمەت سەيسىسىگە تۇتۇلۇپ كەتكەن، قاچان كېلىشىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. چوكان قۇلقى ئېغىر قېينانىسى ۋە ئۇچ ياشلىق قىزى بىلەن مۇشۇ ئۆيدە تۇراتتى.

ــ قېينانام تېخى ئۇخلىمىدى، ــ دېدى ئايال ئەتراپقا سىرلىق قاراپ، ــ كېيىنرەك كەلسىلە، بۇگۈن ئۆگزىگە جاي راسلاي، ئۆينىڭ ئارقىدىن ئارغامچا ساڭگىلىتىپ قويىمەن، شۇ يەردىن چىقسىلا...

ئايال شۇ گەپنى قىلىپلا ئارقىغا ياندى، ئىشىك غىچىرلاپ يېپىلدى، تاراقشىپ دەم سېلىندى. باتۇق باغجانلىغان جىگدە بونجالىقىغا كىردى، ئەشمە قۇمغا مەيدىسىنى يېقىپ ياتتى، ئەمما زادىلا تىنچلانمىدى، يۈرىكى سوقۇپ، نەپسى تاقىلداپ كەتتى، ۋاقىت ئۇنىڭغا تولمۇ ئاستا ئۆتۈۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۇ مىڭ تەسلىكتە بىر ساەتنى ئۆتكۈزۈپ، ھېلىقى ئۆينىڭ ئارقىغا كەلدى. دېگەندەك، ئۆگزىدىن بىر ئارغامچا ساڭگىلاپ تۇراتتى، باتۇق ئۇنىڭغا ئېسىلىپ، پۇلاڭشىتىپ باقتى، ئارغامچا ئۆگزىدىكى موريغا باغلانغانىدى. ئۆگزىدىن يالغان يۆتەلگەن بەلگە ئاۋازى ئاڭلاندى. باتۇق ئارغامچىغا ئېسىلدى، پۇتىنى تامغا دەسسەپ، بىر قەدەم ــ بىر قەدەمدىن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئارغامچا بارغانسېرى چىڭ تارتىشتى، باتۇقنىڭ ئېغىر گەۋدىسى تامنىڭ ئۈتتۈرىسىغا كەلگەندە كۈتۈلمىگەن پېشكەللىك يۈز بەردى: مورا گۈلدۈرلەپ ئۆرۈلدى، ئارغامچا بوشاپ كەتتى، باتۇق ئاختارما قىلىنغان يۇمشاق يەرگە ئوڭدىسىغا يىقىلدى، قورساق،

مەيدىلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن چۈشۈۋاتقان كېسەكلەر بىلەن تۇنجۇقۇپ قالدى، ئاغزى ـ بۇرنىغا ئاچچىق توپا ـ توزان تىقىلدى...

ئۆگزىدىكى ئايال قورقۇپ كەتتى، ئۆيدىن قېينانىسىنىڭ ئەنسىز ئاۋازى ئاڭلاندى، ئايال ئۆگزىنىڭ لېۋىگە كېلىپ، ئاستا، لېكىن ھودۇقۇپ يېلىندى:

ـــ خۇدا ھەققى تېز كەتسىلە!... ئەمدى خەقلەر تۈيۈپ قالىدۇ!...

باتۇق ئورنىدىن تەستە قوپتى، قورسىقى، مەيدىسى سىرقىراپ ئاغرىۋاتاتتى. ئۇ بېشىغا كەلگەن بۇ نەسچىلىكنى تىللاپ ـ قارغاپ ئۆيىدىن يىراقلاشتى، شۇ ئاچچىقىدا ھېچ يەردە توختىماي، شەھەرگە قاراپ جېدەللەپ يۈرۈپ كەتتى...

ئون بىرىنچى باب

قان بىلەن يۇيۇلغان داغ

كۆڭۈلدىن كۆڭۈلگە يول بار.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

باتۇق ئىككى كۈندىن بېرى ھاپىز خوجىنى پايلاپ يۈردى. ئۆتكەن كېچىدىكى تۈيۈقسىز ئۇچرىشىشتىن كېيىن ئۇنىڭ قەلبىدە شىددەتلىك بوران كۆتۈرۈلگەنىدى، بوران ئۇنى تەلۈلەشتۈردى، تىنچ تۇرغۇزمىدى، قارامىلىق بىلەن خالىغان يېرىگە بېشىنى تىقىۋزدى؛ ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئالدىغا باردى، دالدىلارغا يوشۇرۇنۇپ ھاپىز خوجىنىڭ نەگە بېرىپ، نەدىن كېلىشىنى كۆزەتتى، ئۇنىڭ ماشىنىسىغا ئەگىشىپ، بەزىدە دوتەي يامۇلنىڭ ئالدىغا، بەزىدە 9 ـ بىرىگادىنىڭ شتابى تۇرۇشلۇق يەرگە بېرىپ پۇرسەت كۈتتى، ئۇنىڭ پوچتىسىغا ئەگىشىپ ئۆيىنىڭ ئىشىكىگىچىمۇ باردى. لېكىن، ھاپىز خوجا شۇ كۈنلەردە خۇددى «سۈتتىن ئاغزى كۆيگەن قېتىقنى پۈۋلەپ ئىچىدۇ» دېگەندەك ناھايىتى سەگەك ۋە تۈيغۇن بولۇپ قالغانىدى. ھېلىقى كۈنى كەچتە بولغان پوچتا ۋەقەسىدىن كېيىن ئۇ ئىككى كۈنگۈچە ئۆيدىن بېشىنى چىقارمىدى، چىقسىمۇ يالغۇز چىقمايتتى، ماشىنىدىمۇ، پوچتىدىمۇ بىر مۇھاپىزەتچى بىللە ئىدى...

باتۇق كۈتۈۋېرىپ جىلە بولدى، ئاخىر بۈگۈن بىر ئىشقا بەل باغلاپ، باشقا كەلگەننى كۆرمەكچى بولدى. چۈشتە ئۇنىڭ پوچتىسى

غا ئەگەشتى، هاپىز خوجا چۇشلۇك تاماق ئۇچۇن ئۆيگە قايتقاندى. پوچتا ئۇنى قەدىمىي كوچىنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئىشىك ئالدىغىچە ئا-پاردى، هاپىز خوجا پوچتىدىن چۇشۇۋېتىپ مۇهاپىزەتچىسىگە بىرنە-مىلەرنى دېدى، مۇهاپىزەتچى پوچتا بىلەن قايتتى، هاپىز خوجا ئۆزى يالغۇز ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئاردىدىن ئون مىنۇت ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ئە-شىك ئالدىدا باتۇق پەيدا بولدى، زەنجىرنى يەڭگىل قاقتى، ها-يالىشمايلا ئوتتۇرا ياشلىق ئايال خىزمەتچى ئىشكنى ئاچتى.

ـــ هاپىز جۇيجاڭنى ئىزدەپ كېلىۋىدىم، ـــ دېدى باتۇق مۆمىن قىياپەتتە سىلىق سۆزلەپ، ـــ مۇهىم بىر ئىش بار ئىدى...

ـــ ئۇ كىشى ئەمدى تاماققا ئولتۇردى، بۇنداق چاغدا خەق بىلەن كۆرۈشمەيدۇ، ـــ دېدى ئايال ئىشكنى يېپىشقا تەمشىلىپ، ـــ كېيىن ئىدارىسىگە بېرىڭ!

باتۇق بىر قولى بىلەن ئىشكنى ئىچىگە ئىتتىرىپ تۇرۇپ يېلىندى.

ـــ خېنىم، سىلىدىن خۇش بولاي، كىرىپ ئېيتىپ باقسىلا، ئىسـ-مىم سۇلايمان، كەسپىم زەرگەر، جۇيجاڭنىڭ رەپىقىسى ئوبدان تو-نۇيدۇ، ئۆزى ئۆيگە كېلىشمىنى ئېيتقان.

ئايال ئاۋازىنى پەسەيتىپ خورسىنغان هالدا مۇنداق دېدى:

ـــ خېنىم ئۆيدە يوق، يېقىندا هەيدىۋەتتى، خوجام باشقىدىن ئۆي-لىنىدىغاندەك قىلىدۇ... ـــ ئايال سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن «لىككـ-دە» بېشىنى كۆتۈرۈپ سورىدى، ـــ ئۆزلىرىنى زەرگەر دېدىلما؟

ـــ شۇنداق، خېنىم، سەپسىن ئېرىڭ مال بىلەن هەپىلىشمەن، ئۆز-لىرىگمۇ لازىم بولسا مەن تەييار، سىلىگە ئوچۇقىنى ئېيتاي، جۇيجاڭ-غا ئازراق ئالتۇن ئىشى بىلەن كېلىۋىدىم...

ـــ ئەمسە توختاپ تۇرسىلا، مەن كىرىپ دەپ باقاي، ـــ ئايال ئارقىغا بۇرۇلدى، باتۇقمۇ شەپە چىقارماي ئۇنىڭ ئارقىدىن تاپان باسـ-تى قىلدى. ئايال قاراڭغۇ دالاندىن ئۆتۈپ، ئاستى ـ ئۈستى تاختايلىق مېهمانخانىغا كىرىپ كەتتى، باتۇق چاققانلىق بىلەن مېهمانخانىنىڭ دەهلىزىگە كىرىۋالدى. ئىچكىرىدىن هاپىز خوجىنىڭ قوپال ئاۋازى

ئاڭلاندى :

ـــ قوغلۇەت! ئۇنداق زەرگەرنى تونۇمايمەن!...

ئايال بوسۇغدىن پۇتىنى ئالغۇچە باتۇق ئۆزىنى «لىكىدە» ئىچىكىرىگە ئاتتى.

ـــ سەن تونۇمىساڭ، مەن تونۇيمەن! ـــ دېدى ئۇ بورانداك گۇركىرەپ، قولىدا كۆمۈش تولتىلىق ئۈزۈن خەنجەر پارقىراپ تۇراتتى، ـــ سۇلايمان زەرگەرنى تونۇمساڭ، باتۇقنىغۇ تونۇيدىغانسەن!؟

ئاستىغا گىلەم، تام چۆرىدەپ كۆرپە سېلىنغان مېھمانخانىدا بەھۇزۇر ئولتۇرۇپ تاماق يەۋاتقان ھاپىز خوجا دەسلەپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. كېيىن سەل ـ پەل ھوشىنى يىغىپ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلۈندى، باتۇق ئىككى قەدەم ئالدىغا سىلجىپ ۋارقىرىدى :

ـــ قىمىرلىما! بولمىسا بوغۇزلىۋېتىمەن!

ھاپىز خوجا گۆلىيىپ، چىشىنى غۇچۇرلاتقان پېتى ئولتۇرۇپ قالدى. باتۇق نېمە قىلىشىنى بىلمەي بىر چەتتە لاغىلداپ تۇرغان ئايال خىزمەتچىگە ئېيتتى :

ـــ خېنىم، ماۋۇ تاناً بىلەن بۇ سېرىق جوھۇتنىڭ قولىنى باغلىسىلا، ـــ ئۇ يانچۇقىدىن ئىككى غۇلاچتەك قىل تاننى چىقاردى، ـــ بولمىسا، سىلىگىمۇ ياخشى كۆن يوق!

ئايال تۇيۇقسىز يۆز بەرگەن بۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋالدىن مەڭدەپ قالغانىدى. ئۇ تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن تاننى ئالدى، ھاپىز خوجىغا قاراپ ئالاقزادىلىك بىلەن بىر ـ ئىككى قەدەم سىلجىدى، لېكىن، ھاپىز خوجا بىرلا ھومىيىۋىدى، ئايال «چىپىدە» تۇرۇپ قالدى.

ـــ ھاپىز، بۇگۈنمۇ ئۆتكەن كەچتىكىدەك قۇتۇلۇپ قالارمەن دەپ خام خىيال قىلما! ـــ دېدى باتۇق ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ، ـــ بىر خەنجەر بىلەن ھازىرلا تۇگەيسەن، لېكىن مەن ساڭا ئۇنداق ئاسان ئۆلۈمنى بەرمەيمەن!

ھاپىز خوجا ئۆي كىيىمى بىلەن بولغاچقا يېنىدا قورال يوق ئىدى.

ئۇ بىر كۆچ بىلەن چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالدىدىكى تەخسىنى باتۇققا ئاتتى. باتۇق ئۆزىنى چەتكە ئالدى، تەخسە دېرىزىگە تېگىپ چېقىلدى. هاپىز خوجا ئەمدى ئاستىدىكى ئورۇندۇقنى ئېلىشقا تەمشىلىۋېدى، باتۇق ئۇنىڭ قولىنى «كاپپىدە» تۇتۇۋالدى، ئۇنىڭ دەرەخ قوۋزىقىدەك يېرىك ۋە يوغان ئالقىنى هاپىز خوجىنىڭ يۇمشاق، نازۇك بارماقلىرىنى قىسىپ غىرىسلىتىۋەتتى.

ــ خېنىم، ئەمدى باغلىسىلا! ــ دېدى باتۇق ئايال خىزمەتچىگە قاراپ، ــ بولمىسا، سىلىنىمۇ قوشۇپ باغلايمەن!

ئايال قورقتى، يەنە ئارىسالدى بولدى، هەر ئىككىسىگە مۆلدۈرلەپ قارىدى. باتۇق قاتتىق ۋارقىرىدى، بۇ قېتىم ئۇ راستىنلا چۆچۈپ هاپىز خوجىغا ئاستا يېقىنلاشتى، خوجايىنىنىڭ قولىنى ئارقىغا بوشقىنا قايرىپ، قىل تانا بىلەن باغلىدى. دەل شۇ چاغدا مېهمانخانا بوسۇغىسىدا خۇددى يەردىن ئۈنگەندەك مۇهاپىزەتچى پەيدا بولۇپ قالدى، ئۇ ئەهۋالنى كۆرۈپلا قولىدىكى سومكىنى چۆرۈۋەتتى، تاپانچىنى سۇغۇرۇپ باتۇققا تەڭلىدى، باتۇق چەبدەسلىك بىلەن هاپىز خوجىنى ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ قالقان قىلىۋالدى، مۇهاپىزەتچى ئايال خىزمەتچىگە بۇيرۇق قىلدى:

ــ ماڭ، تېز بېرىپ ساقچىغا خەۋەر قىل!

باتۇقمۇ بۇيرۇق قىلدى:

ــ مىدىرلىما، مىدىرلىساڭ بوغۇزلىۋېتىمەن!

هاپىز خوجا يەنە بۇرۇنقىدەك كۆرەڭ ئاۋازدا ۋارقىرىدى:

ــ هەي قانجۇق! نېمىدىن قورقىسەن، ماڭ، تېز ساقچىغا بار!

ئايال خىزمەتچى ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى. باتۇق ئەمدى جىددىيلىشىپ قالدى، ۋاقتىنى چىڭ تۇتمىسا ئەهۋال خەتەرلىك ئىدى. ئۇ هاپىز خوجىنى گەجگىسىدىن ئىتتىرىپ مۇهاپىزەتچىنى قىستاپ كەلدى، مۇهاپىزەتچى ئوق چىقىرىشقا ئامالسىز ئىدى. باتۇق ئۇنىڭغا قەدەممۇقەدەم يېقىنلاشتى، ئۇ ئۆزىنى چەتكە ئالدى. بىردەم ئوڭغا، بىردەم سولغا قاچاتتى. باتۇق هاپىز خوجىنىڭ يەلكىسىدىن قامالاپ،

بارغانسېرى يېقىنلاشتى، مۇھاپىزەتچى كارىۋاتنىڭ يېنىغا كەلگەندە توسۇلدى، باتۇق ئۇنىڭ كۆكسىنى نىشانلاپ خەنجەر ئۇردى، مۇھاپىزەتچىمۇ بوش كەلمىدى، ئۆزىنى «شاققىدە» چەتكە ئېلىۋېدى، خەنجەر ئۇنىڭ ئوڭ مۇرىسگە سانجىلىپ قالدى، ئۇ قاتتىق چىرقىرىدى، تاپانچىدىن نىشانسىز ئوق چىقىپ كەتتى. شۇ ئەسنادا كوچا تەرەپتىن دۇپۇرلىگەن ئاۋازلار كەلدى. باتۇق ھاپىز خوجىنى قاماللىغان پېتى يەردىن دەس كۆتۈردى ـ دە، ئېگىراپ ياتقان مۇھاپىزەتچىنىڭ ئۇسىتىگە ئاتتى، ئەلەم بىلەن ئېڭىكىنى خەپلەپ تۇتۇپ ئۆيدىن ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى. ئەمدى ئۇ سىرتقا قاچالمايتتى، ئاۋۋال مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى ئەتتى، ئارقىدىن ھويلىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىدىن تاقىدى، ئاندىن ئۇزۇن شوتا بىلەن ئۆگزىگە چىقىپ شوتىنى ئۇستىگە تارتىۋاتقاندا، ھويلىنىڭ ئىشىكى شىددەتلىك ئىتتىرىشتىن ئۆرۈلۈپ چۈشتى...

2

نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيى شەھەرنىڭ ھاۋالىق، خىلۋەت يېرىگە جايلاشقانىدى. قوش قاناتلىق دەرۋازىغا سىرىق تۇچتىن قۇببە ۋە قۇيما ھالقىلار بېكىتىلگەن بولۇپ، قورۇ ئىچى ئازادە ھەم ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. ناۋا چىقىرىپ ياسالغان پېشايۋان نىل رەڭلىك رېشاتكىلار بىلەن زىننەتلەنگەن، پېشايۋان ئوتتۇرىسىدىكى باغدادچە ئىشىكنىڭ چۆرىسىگە گەجدىن شالۋان تارتىلغان، پېشايۋانغا بولسا ياغاچتىن لېڭگە چىقىرىپ، ئۇنىڭ تۈمشۇقىغا قىپقىزىل بىر ئانارنىڭ مودېلى قاتۇرۇلغانىدى. ھويلا سۇ سېپىپ كۆك مۇزدەك قىلۋېتىلگەن، ئۇچ يىللىق ياش تالنىڭ يۇمران شاخلىرى بېدىشكە يامىشىپ، پېشايۋانغا شالاڭ سايە تاشلاپ تۇراتتى.

بۇگۈن نازاكەت خېنىمنىڭ ئاستى ـ ئۈستى تاختايلىق ئازادە ھەم كۆركەم مېھمانخانىسىدا شەھەردىكى باي ۋە مۆتىۋەرلەرنىڭ قىز ـ

چوكانلرى مېهمان بولۇۋاتاتتى. چاي داستىخنى يېغىشتۇرۇلۇپ ئون يۇن ـ كۈلكە باشلاندى. بەش سوملۇق تىللانى تۈگمە قىلىپ تەتىللا چەشمە دوپپا كىيگەن، ئوكۇ قولىنىڭ ئۈچ بارمىقىغا ئاق، قىزىل ۋە سەيۋە رەڭلىك ياقۇت كۆزلۈك ئۈزۈك سالغان بىر ئايال خەيرىنسا دوقمۇشىنى يېنىغا كەلدى. ئۇ قىرانلىق يېشىدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەن بولسىمۇ، چىرايىدىن تېخى ياشلىق جۇلاسى كەتمىگەنىدى.

ـــ خەيرىنسا، ئىشقى دوراڭدىن بارمۇ؟ ـــ دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ـــ ئازراق بەرگىنە، پىغانىم ئۆرلەپ تۇرىدۇ...

خەيرىنسا دوقى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مەنىلىك قاراپ قويدى:

ـــ بۇگۈن مېنى سېغىنىپ قاپلىدى ـ دە، پاشا خېنىم؟! مەن تېخى ئۇنتۇپ قالغان چېغى دەپتىمەن!

ـــ يوقسۇ، سېنى ئۇنتامدىغان، خەيرىنسا، ـــ دېدى پاشا خېنىم ئەپۇ سورىغاندەك تەلەپپۇزدا، ـــ باي ئاكاڭ ئۆيدىن نېرى بولماي، بوسۇغىدىن ئاتلىيالمىدىم، بولمىسا ھەر كۈنى يېنىڭغا بارغۇم بار...

خەيرىنسا دوقىنىڭ چىرايى ئېچىلدى، شالاڭ قاشلىرىنى ئېتىپ ئۆزىگە تەمەننا قويدى:

ـــ شۇنداق، خېنىم، «بىر كەپتەردە قىرىق قىزىنىڭ ئىشقى بار» دېگەندەك، خەيرىنسا ئىشقى بوش ئەمەس! خۇمارلىرى تۈتقاندا ئانچە ـ مۇنچە كېلىپ تۇرسىلا. بۇگۈن ئىشقى دوربىسىدىن ئازراق بېرەي، قالغىنىنى ئۆيگە بارغاندا يەلا... ـــ خەيرىنسا دوقى چاپىنىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن كىچىك بىر قۇتىنى ئالدى، قۇتا يۇمىلاق ئىدى، ئالتۇندەك پارقىرايتتى. ئۇ قەلەمتىراچنىڭ ئۇچىدا قۇتىدىكى مەجۇندىن ئازراق ئېلىپ ھېلىقى ئايالغا يالاتتى، ئايال مەجۇننى خۇددى ئانىسىنى ئەمگەندەك شوپشۇتۇپ شوراپ كەتتى، ئارقىدىن يەنە تەلەپ قىلىۋىدى، خەيرىنسا دوقى قېشىنى سۈزدى:

ـــ ئەمدى بولار، پاشا خېنىم، ھېلى بىكار كىچىك تىللىرى لوپۇلداپ كېتەرمىكىن...

ـــ لوپۇلدىغاندىن قورقامدۇق، خەيرىنسا، ـــ دېدى ئۇمۇ ھايا-

سىزلىق بىلەن ھەجىيىپ، ــ تۇخۇمنىڭ ئېقىنى يېگەن ئادەم سېرىقىنمۇ يەيدۇ!

ــ قورقمىسلىرى مانا ئەمسە! ... ــ خەيرىنىسا دوقى ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سالدى، قېلىن دورداي كالپۇكلىرىنى ئۇنىڭ ئىسسىق، خۇش پۇراق ئاغزىغا يېقىپ «چاڭكىدە» ئاۋاز چىقىرىپ ئارقا ـ ئار قىدىن ئۇچنى سۆيدى. بايىقى مەجۇن پاشا خېنىمغا خېلى تېز تەسىر قىلغانىدى. ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى قىزىرىپ، كۆزلىرى خۇمارلاشتى، ئۇمۇ خەيرىنىسا دوقىنى قويۇۋەتمەي چىڭ قۇچاقلىدى، ئۇنىڭ تاماكا ئارىلاش ئاللىقانداق نەرسىلەر پۇراپ تۇرىدىغان بەتبۇي ئاغزىغا، قا ـ رىداپ كەتكەن ئۆپكىدەك يېقىمسىز يۇزلىرىگە ئالا قويماي چوكۇلدىـ تىپ سۆيۇپ كەتتى، يۇزىنى ياقتى ۋە ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا نەلىرىـ نىدۇ سىلىدى. ئەمدى خەيرىنىسا دوقىنىڭ ئەركەكزەدەكلىكى تۇتتى، ئۇ پاشا خېنىمنىڭ بويۇنلىرىنى ئېگىپ، بەللىرىنى قايرىپ ئاستىغا باستى، ئىككىسى قېلىن چىگرىن يېكەندازنىڭ ئۇستىدە ناز ۋە خۇلقى بىلەن بىرھازا پوملاقلاشتى. ئۇلارنىڭ غەيرىي ئىشق ـ مۇھەببىتى بىر چەتتە ئولتۇرۇپ غەيۋەت ـ شىكايەتكە چۈشكەن زۇۋاندارازلارنىمۇ، تەڭگە تىكىپ بەش لەڭ ئوينىۋاتقان ھەۋەسمەنلەرنىمۇ غىدىقلاپ، رو ـ ھىنى ئۇرغۇتۇپ، خېلىغىچە خۇمارىنى بېسىقتۇرمىدى...

خەيرىنىسا دوقى ئەنە شۇ ئىشقى بىلەن خۇددى مەستخۇش بۇلبۇلـ دەك كېلىشتۇرۇپ دۇتار چالدى، ئۇنىڭ ھېقىق كۆزلۈك ئۇزۇك سالغان قاتاڭغۇر قوللىرى تار ئۇستىدە شوخ سەكرەيتتى. پاشا خېنىم ئىككى قولىدىن قاس چىقىرىپ، ئەۋرىشىم بوينىنى ناز بىلەن تەۋرىتىپ ئۇسسۇل ئوينىدى. خەيرىنىسا دوقى ئۇسسۇلغا جور قىلىپ ناخشا ئېيتتى:

بەش لەڭ چىڭخۇ ئوينايمەن،
ئەرلو باسى سەيلەگلىك.
سەن يۇز ئۆرىسەڭ يايرىم،
گەنجىڭ يارلار پەيلەگلىك.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قاشىڭنى قارا قىلغان،
بېغىڭدىكى كۆك ئوسما.
چىرايىڭنى سېرىق قىلغان،
يېنىڭدىكى لىك تاسما...

ئۇزاش تامىقى تەييار بولدى. مېھمانلار چۆرىسىگە كۆك چەش قۇ-يۇلغان سېرىق تۇچ چىلاپچا بىلەن بوينىغا يىلان قاسىرىقى نەقىش چېكىلگەن ئاپتۇۋدا قوللىرىنى يۇيدى. ئوتتۇرىغا ئەنجانلىك كانا-پ داستىخىنى سېلىنىپ، نېپىز قىرلىق رەڭدار چاي پىيالىلىرى قاتار تە-زىلدى، ئارقىدىن كەكلىك گۆشى بىلەن بېھى بېسىلغان مەززىلىك پولۇ تارتىلدى. مېھمانلار ئاشقا ئەمدى قول ئۇزىتىۋىدى، ئۇگۈزە غاراسلاپ، تورۇسنىڭ پەنەرىكىلىرىدىن ئەنسىز ئاۋاز چىقىپ كەتتى.

— ۋايجان!... — دېدى پاشا خېنىم ئۆزىنى ئارقىغا تاشلاپ، — يەر تەۋرىدى... تەۋرەپ كەتتى!...

باشقىلارمۇ چۈرقىراشتى، ئاش شۇ پېتى قالدى. نازاكەت خېنىم مېھمانلارنى تەسلىكتە تىنچىتىپ ھويلىغا چىقتى. ئۇ بىرىنىڭ ئۆگزىدە مېڭىۋاتقانلىقىنى پەملىگەنىدى. ھويلىدىن ئۆگزىگە چىقتى، بىر ئادەم سىراجتامدىن ئۆتەلمەي ھەپىلىشىۋاتاتتى.

— نېمە ئادەم سەن؟! — نازاكەت خېنىم قورقۇپراق سورىدى. ھېلىقى ئادەم سىراجتامدىن قولىنى ئېلىپ ئارقىغا شۇنداق بۇرۇلۇۋىد-ى، نازاكەت خېنىم «باتۇق! » دېگىنىچە ئاغزىنى ئېچىپ تۇرۇپلا قالدى.

— نازاكەت خېنىم!... — دېدى باتۇقمۇ ھەم تەئەججۇپ ۋە خۇ-شاللىق بىلەن ئالدىغا ئىككى قەدەم سىلجىپ، — ئارقامدىن قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ...

— كىم قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ؟

— ساقچىلار...— باتۇق ئاستا شۇنىرلىدى.

نازاكەت خېنىم چۆچۈگەندەك «دىڭگىدە» بولدى، قېشىنى يىمىرىپ، كۆزىنى قىستى، ئۇنىڭ بۇ جىددىي ھالىتىمۇ ئۆزىگە بىر خىل گۈزەللىك ھەم لاتاپەت بېغىشلايتتى. باتۇق ئۇنىڭ نوقۇت رەڭلىك گىرىپ كۆڭلەك كىيگەن نازۇك بەستى - بويىغا، يىپەك رومال ئارتۇالغان ئاپئاق، ئېۋەنسىز يۈزىگە ھېرىسمەن كۆزلىرىنى بىر دەقىقە تىكتى...

— نازاكەت، ئاۋارە قىلىپ قويدۇم، — دېدى ئۇ ئاخىر ئۆزرە ئېيتقاندەك تەلەپپۈز بىلەن، — بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتەي، سىلى مېنى كۆرمىگەن بولسىلا، خوش...

باتۇق ئارقىغا بۇرۇلدى، ئايرىلىشقا قىيمىغاندەك قاراپ - قاراپ قويۇپ سىراجتامغا ئېسىلدى.

— باتۇق، توختىسىلا، — دېدى نازاكەت خېنىم ئەمدى ئېسىگە كەلگەندەك ھودۇقۇپ، — كەتمىسلە... مەن سىلىنى يوشۇرۇپ قويايلى...

باتۇق دېلىغۇللۇقتا تۇرۇپ قالدى، بىر كۆڭلىدە نازاكەت خېنىمنىڭ شەپقىتىگە ئېرىشكەنلىكىدىن خۇشال بولسا، يەنە بىر كۆڭلىدە ئۇنىڭغا بەھۇدە ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرۇپ قويۇشىدىن ئەنسىرەيتتى. نازاكەت خېنىم ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمۇالدىمۇ قانداق، چاپىنىنىڭ پېشىدىن چىمدىپ تۇتۇپ تارتتى:

— قورقمىسلا، بۇ ئۆي بىخەتەر، پەسكە چۈشمىسلە!

باتۇق خۇشاللىق بىلەن ئەگەشتى، ھويلىغا چۈشكەندە نازاكەت خېنىم مېھمانلاردىن ئېھتىيات قىلدى، باتۇقنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي پېشايۋاننىڭ ئاستىدىكى ئامبارغا كىرگۈزۈپ ئىشكىنى قۇلۇپلىدى، ئاندىن ھېچ ئىش بولمىغاندەك مېھمانخانىغا كىردى.

— نېمە ئىش ئىكەن، نازاكەت؟ — سورىدى بىرەيلەن ھودۇقۇپ.

— ھېچ ئىش... — نازاكەت خېنىم پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردى، — قوشنىلىرىمىزنىڭ بالىلىرى كەپتەر قوغلاپ ئۆگزىگە كېلىۋاپتىكەن، قوغلۇۋەتتىم...

مېھمانلار «خوداغا شۈكرى» دېيىشىپ يېنىك تىن ئالدى، لېكىن خەيرىنسا دوقى بىر نەرسىدىن گۇمانلانغانىدەك ئاساسماقچىلاپ سورىدى:

ــ بايا هويلىغا چىقسام يوغان بىر ئەر كىشىنىڭ ئاۋازى چىققانىدەك قىلىۋاتاتتىغۇ؟!

نازاكەت خېنىمنىڭ بوش كەلمىدى:

ــ هە، بۇرنى كۆپكەن بالىلار ئىكەن، ئاۋازى غاراڭ ـ غۇرۇڭ...

خەيرىنسا دوقى جىمىپ قالدى. مېھمانلار قايتىدىن داستىخانغا كېلىپ ئاشقا باقتى. ئاشتىن كېيىن ئۇلار هايالىشمايلا تارقاشتى، نازاكەت خېنىم مېھمانخانىنى چالا ـ بۇلا يىغىشتۇرۇپلا ئامبارغا چۈشتى. باتۇق بۇلۇڭدىكى ئەسكى ـ تۈسكىلەرنىڭ ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى، باتۇق ئۇنىڭ قاپقارا كۆزلىرىدە چاقناپ تۇرغان كۈچلۈك بىر نۇرنى كۆردى، بۇ نۇردا چوڭقۇر بىر ئازرۇ ـ ئىستەك هۆكۈم سۈرەتتىكى، قانداقتۇر هاۋايى ـ هەۋەس تۇمانلىرىنىڭ زەررىچە كۆلەڭگىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. باتۇقنىڭ ئەتىگەندىن بېرى جىددىيلىكتىن تارتىشىپ كەتكەن نېرۋىلىرى خېلى بوشاشتى، هارغىن ۋۇجۇدىغا ئىللىق بىر سېزىم يامرىدى. ئۇ ئۆگزىلەردىن قېچىپ يۈرۈپ تۈيۇقسىز نازاكەت خېنىمنى كۆرۈش بىلەن ئۆزىنىڭ زۇلمەت باسقان نىشانسىز يولىدا گويا «پاللىدە» يورۇغان نۇرلۇق بىر چولپانىنى كۆرگەنىدەك بولغانىدى. ئۇ شۇ تاپتا نازاكەت خېنىمنىڭ جانغا ئارا تۇرغان هىممىتىگە رەهمەت ئېيتىشقىمۇ ماجالى يەتمەي «جىممىدە» ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇمۇ بارلىق ئاددىي ئادەملەرگە ئوخشاش جىددىيلىكتىن خاتىرجەملىككە، قايغۇدىن شادلىققا، بىغەملىكتىن هاياجانغا تېز ئۆزگىرەلەيتتى. نازاكەت خېنىمنىڭ كۆزىدىكى پاك ۋە ئۆتكۈر نۇر ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالدى. ئۇ هاياجانلاندى، قانلىرى قىزىدى، يۈرىكى تېپىچەكلىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۇچ كۈندىن بېرى خېيىمخەتەر ئىچىدە ئۆتكەن تىنچسىز كۈنلىرىنى ئۇنتۇپ، ئىشق ـ مۇهەببەتكە تەلپۈنگەن پاراغەتلىك مىنۇتلارنى بې-

شىدىن كەچۈرۈڭ!...

ـــ كۆڭۈللىرىگە كەلمىسۇن، مەن سىلىنى بىر ـ ئىككى كۈن مۇشۇ ئامباردىن چىقارمايمەن، ـــ نازاكەت خېنىم ئاخىر ئېغىز ئاچتى، ـــ جاھان تىنچىغاندىن كېيىن نەگە بارسىلىرى مەيلى، ھازىر تاماق يېسىلە...

ـــ سىلىگە رەھمەت! ـــ دېدى باتۇق خۇشاللىق ھەم خىجىللىق ئارىلاشقان بىر خىل كەيپىياتتا، ـــ سىلىنى كۆپ ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم...

نازاكەت خېنىم تاتلىققىنا كۈلدى:

ـــ ھېچقىسى يوق، مەنمۇ سىلىنى ئاۋارە قىلغانغۇ...

ئۇلارنىڭ بۈگۈنكى پارىڭى شۇنچىلىكلا بولدى، باتۇق شۇ كېچە ئامباردا يېتىپ قالدى.

3

ھاپىز خوجا كېسەل بولۇپ كەتتى. جېنىغا تېكىلگەن ئىككى قېتىملىق قەست ئۇنىڭ بۈرىكىنى ئاتقان پاختىدەك تىتىۋەتكەنىدى.

«توۋا!! ... نام ـ نىشانى يىراق ـ يېقىنغا داڭدار بىر ساقچى ئەمەلدارنىڭ كۈپكۈندۈزدە بوزەك قىلىنغىنى نېمىسى؟! ئادەتتە پۇقرالار ئۇنى كۆرسە تىترەيتتىغۇ؟! بۇ زادى قانداق ئىش؟! ئۆگۈمۇ ـ چۈشۈم! ئۇ زادى كىم؟ ئادەم سۈرىتىگە كىرىۋالغان جىنمۇ، ئالۋاستىمۇ ياكى ئەزرائىلمۇ؟! ياق! ئۇ ـــ باتۇق. چىرايىدىنمۇ، ئاۋازىدىنمۇ شۇ...»

ھاپىز خوجا ئىككى قېتىملىق ۋەقەنىڭ سىرتقا يېيىلىپ كېتىپ ئابرۇيىنىڭ دەخلىگە ئۇچرىشىدىن ئەنسىرەپ بۇ ھەقتىكى خەۋەرنى قاتتىق قامال قىلدى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئاغزىنى تىكىپ، كۆزىنى ئېتىۋالغىلى بولاتتىمۇ؟! پوچتىكەش پۈت ـ قولىدىكى يارلارنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىمەن دەپ، بىرنەچچە قېتىملىق ۋەقەنى

بىر ئاغىنىسىگە ئېيتىپ تاشلىدى؛ ئايال خىزمەتچىمۇ ئاغزى ـ بۇرنىغا يۇلتۇزدەك چىقىپ كەتكەن قوقاقنىڭ سىرىنى يېشىمەن دەپ، قوشنىلارغا چاندۇرۇپ قويدى؛ مۇھاپىزەتچى بولسا دوختۇرخانىدا يېتىپ ئاشكارىلاندى. ئەڭ دەھشەتلىكى، خۇددى ئاسماندىن چۈشكەن «ئىنجىل» دەك «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ ئۈچىنچى سانىنىڭ قايتا پەيدا بولۇشى ئىدى. بىر مەزگىل نام ـ نىشانسىز يوقاپ كەتكەن گېزىت دەل مۇشۇ چاغدا «لوڭكىدە» ئوتتۇرىغا چىقىپ، هاپىز خوجىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىككى قېتىملىق «پېشكەللىك» نى شۇنداق ئېنىق، شۇنداق قاملاشقان خەۋەر قىلىپ جاھانغا يېيىۋەتتى...

شۇنداق قىلىپ، هاپىز خوجىنىڭ قاماللىرى چاك ـ چېكىدىن بۆسۈلۈپ، سىر ئاشكارىلاندى. كىشىلەرنىڭ ئاغزىدا گەپ كۆپ ئىدى. كوچا دوقمۇشلىرىدا ئەتىدىن ـ كەچكىچە لاغايلاپ يۈرىدىغان بىكار تەلەپلەر گېزىتتىكى خەۋەرنى ئاجايىپ قىزىق لەتىپە توقۇپ كۈلكە قىلدى، ساماۋارخانىدىكى چايخورلار ئۇنى تېخىمۇ كۆپتۈرۈپ ئاجايىپ يۇمۇرلۇق چۆچەك قىلىپ تارقاتتى. بۇ لەتىپە، چۆچەكلەر بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ئېغىزدىن ئېغىزغا، قۇلاقتىن قۇلاققا كۆچۈپ، هاپىز خوجىنىڭ كىشىلەر ئارىسىدىكى ھەيۋىتىنى خۇددى كۈز غازىڭىدەك سېرىۋەتتى...

هاپىز خوجا تېخىمۇ غالجىرلاشتى، باتۇقنى تۇتۇش، «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ تۇخۇمىنى قۇرۇتۇش توغرىسىدا قاتتىق بۇيرۇق چۈشۈردى، باتۇقنى تۇرمىدىن قاچۇرۇۋەتكەنلىكى ئۈچۈن ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىنىڭ باشلىقى لىيۇ خەندۇڭغا ئىنتىزام جازاسى بەردى. هاپىز خوجا شۇ كۈنلەردە خۇددى ئالدىدىن كەلسە چىشلەپ، ئارقىدىن كەلسە تېپىدىغان بۇغرا تۆگىدەك غۇژغۇن مىجەز بولۇپ قالغانىدى. ئۇ شۇ كۈنكى ئىشتىن كېيىن تالاغا چىقمىدى، ئىدارىدىكىلەرگە ئۆيدە ئولتۇرۇپ يولبورۇق بېرىۋەردى، باشقا ئورۇنلارغا «كېسەل» دېگەن خەۋەر تارقىتىلدى.

بۈگۈن كەچقۇرۇن خەيرىنسا دوقى ئۇنى يوقلاپ كەلدى. هاپىز

خوجا راستتىنلا كېسەلدەك لۆم ـ لۆم كارىۋاتتا سوزۇلۇپ ياتاتتى. چىرايى تاتىرىپ، قاپاقلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندى. خەيرىنسا دو-قى ھال سورىدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆكۈل ئېيتتى، ئاخىردا مسكىن قە-يىپەتتە ئولتۇرۇپ مۇنداق دېدى :

ـــ خوجام، ھەر خىل گەپلەرنى ئاڭلايمەن، راستمىدۇ؟

ـــ نېمە گەپلەرنى ئاڭلىدىڭ؟ ـــ ھاپىز خوجا ناخۇش ئاھاڭدا سورىدى.

خەيرىنسا دوقى دۇدۇقلىدى :

ـــ ھېلىقى... ھېلىقى كەچتە... پوچتا ۋەقەسى دەمدا... يەنە ... يەنە ئۆيگە بېسىپ كىرىپ...

ـــ بولدى، بولدى! ـــ ھاپىز خوجىنىڭ تەرى تۇرۇلدى، بۇنداق گەپلەرنى قايتا ئاڭلاش ئۇنىڭ ئۈچۈن قاتتىق ئازاب ئىدى، ـــ نەدىن ئاڭلىغان بولسىڭ شۇ يەردە قالسۇن! ئىشقىلىپ... بەزى ئىشلار بولىدى... لېكىن ئۇ جاجىسىنى يەيدۇ! ـــ ھاپىز خوجا بېشىنى كۆتۈرۈپ چىشىنى غۇچۇرلاتتى، ـــ مەن ئۇنى چاينىپ ـ چاينىپ پۈركۈۋەتمە-سەم بۇ شەھەر ماڭا ھارام!

خەيرىنسا دوقى يېقىنراق سىلجىپ سورىدى :

ـــ خوجام، كىم ئۇ؟

ـــ كىم بولاتتى؟! ـــ ھاپىز خوجىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، ـــ باتۇق دېگەن يالاڭ تۆش! ئۇ قاراقچى كۆزىمزنى غەلەت قىلىپ قېچىپ كەتتى. ساقچىلار ئۆگزىگە چىقسا ئۇ پەسكە چۈشۈۋاپتۇ، ساقچىلار پەسكە چۈشسە ئۇ يەنە ئۆگزىگە چىقىپ قېچىپتۇ! خەپ، توختا! مەن سېنىڭ قانىتىڭ بارمۇ ياكى سۈلايمان قالپىقىڭ بارمۇ، بىر كۆرۈپ باقاي!

ھاپىز خوجا ئورنىدىن تۇردى، قولىنى ئارقىغا تۇتۇپ ئۈياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، خورسىندى، ئىچ ـ ئىچىدىن قاپساپ چىقىۋاتقان ئاچچىق تىنىق بىلەن بۇرۇن پەررەكلىرى لىپىلداپ

www.uyghurkitap.com

كەتتى...

خەيرىنسا دوقى ئويغا چۆمگەنىدى، ئۇ تېمىنىدۇ ئەسلىمەكچى بولۇغاندەك بېشىنى قېيسايتىپ دورداي كالپۇكلىرىنى يېمىردى، كۆزىنى قىسىپ بىر نۇقتىغا تىكىلدى، كېيىن لەپپىدە چىرايىنى ئېچىپ ھاپىز خوجىغا يۈزلەندى:

— خوجام، بىر ئىش ئېسىمگە كېلىۋاتىدۇ، ئۇچ كۈن بۇرۇن نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولۇۋاتاتتۇق، تۇيۇقسىز ئۆگزە غاراسلاپ كەتتى، بىز يەر تەۋرىگەن ئوخشايدۇ، دەپتۇق. لېكىن نازاكەت خېنىم ئۆگزىگە چىقىپ كېتىپ، «قوشنىلارنىڭ بالىلىرى ئىكەن، قوغلىۋەتتىم» دەپ خېلى ئۇزاقتا قايتىپ چۈشتى. لېكىن، مەن گۇمانلىنىپ قالدىم، چۈنكى دېرىزىدىن قاراپ تۇرسام، ئۇ ئۆگزىدىن بىرەيلەن بىلەن بىللە چۈشكەندەك قىلدى.

— راستما؟! — ھاپىز خوجا ئەندىكىپ سورىدى، — نازاكەت خېنىم ئۆز ئادىمىمىز تۇرسا، ئۇنداق خەتەرلىك ئىشلارغا ئارىلىشىپ يۈرمەس!...

— بىلمىدىم، خوجام ... — دېدى خەيرىنسا دوقى بىرئاز چۆچۈپ، — ئەمدى، ئىيال خەق دېگەن ئەقىلسىز كېلىدۇ، پەيلى شەيتان...

— بۇ گەپنى ھېچكىمگە تىنما! — دېدى ھاپىز خوجا جىددىيرەك قىلىپ، — نازاكەت ئاڭلاپ قالمىسۇن!

— بولىدۇ، خوجام، بولىدۇ! — خەيرىنسا دوقى ئورنىدىن تۇرۇپ ئېگىلدى، — بۇ مېنىڭ قىياسىم، كۆڭلۈمگە كەلگەن بىر ھارام خىيال...

خەيرىنسا دوقى كۆڭلى غەش قايتتى. ئەسلىدە ئۇ شۇ خەۋەر بىلەن ھاپىز خوجىدىن كۆپ سۆيۈنچە ئېلىش نىيىتىدە بولغانىدى. ئەكسىچە، ئۇنى خاپا قىلىپ قويۇپ ئۆزىنى كايىتتى. لېكىن، ھاپىز خوجا ئاغزىدا ئۇنداق دېگەن بىلەن كۆڭلىدە خەيرىنسا دوقىنىڭ گۇمانىنى پۈتۈنلەي رەت قىلمىغانىدى. ۋاقىت توغرا كېلەتتى، ئۇنىڭ

ئۇستىگە باتۇق ئۆگزىمۇئۆگزە قېچىپ يۈرگەنىدى. ئۇ بۇ ھەقتە ئويلىنىپرى گۇمان ھەقىقەتكە، خىيال رېئاللىققا ئايلانغاندەك بىلىنىدى، ئۇ ئاخىر نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە ئىككى ساقچىنى ئەۋەتىپ يوشۇرۇنچە كۆزىتىپ بېقىش قارارىغا كەلدى.

4

ئاق كېچە. تۇن نىسپىدىن ئاشقان چاغ. ئادەمزات، ھەتتا ئۇچار قۇشلارمۇ ئۇيقۇغا چۆككەن، پەقەت بىرلا جان ــ باتۇقلا ئويقۇسىز تېپىرلايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئاي نۇرى قىيىپاش چۈشۈپ تۇرغان كەڭرى ئامبارمۇ، بېشىدىكى مامۇق ياستۇقمۇ، ئۇچسىدىكى تاۋار يوتقانمۇ شۇنداق كۆڭۈلسىز ۋە سوغۇق تۇيۇلاتتى، ئۇنىڭ ھاياجانلىق ئويغاق قەلبىدە چوڭقۇر سېغىنىش ۋە بېسىلغۇسىز بىر خۇمارلىق بار ئىدى. ئۇ نازاكەت خېنىمنى كۆرۈشنى خالايتتى، ئۇنىڭ ئاپئاق، بۇدرۇق قوللىرىنىڭ ئۇچىنى بولسىمۇ تۇتۇپ بېقىشنى ئارزۇ قىلاتتى. شۇ تۇيغۇ ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، ھەر كويغا سالدى، ئۇنى قورقماس قارام قىلىپ قويدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇردى، چاپىنىنى يېپىنچاقلىدى، ئامبارىدىن ھويلىغا چىقتى. ئەتراپ تىمتاس ئىدى، كەچ كۈزنىڭ قۇرغاق شامىلى يۈزگە ئۇرۇلاتتى. ئۇ شەپە چىقارماي پېشايۋانغا كەلدى، ئۇ يەردىن مېھمانخانىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى، قوش قاناتلىق ئىشىكنىڭ مەرمەر تۇتقۇچىنى تۇتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئىشكىنى شۇنداقلا تارتسا مەقسىتىگە يېتەتتى. لېكىن، نېمە ئۈچۈندۇر يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ كەتتى، ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلغاندەك بولدى، دېمى سىقىلدى، ئىشىك تۇتقۇچىغا ئېسىلغان قولىمۇ سېزىلەرلىك تىترەشكە باشلىدى.

باتۇق ۋۇجۇدىدا يۈز بەرگەن بۇ تۇيۇقسىز ھالەتتىن ئۆزىمۇ ھەيران قالدى. ئۇ ئەزەلدىن خوتۇن كىشىنىڭ يېنىغا كىرىشتە تەمتىرەپ قالمىغانىدى. بۇنداق ئىشلارنى ئۇ كۆڭۈل خۇش قىلىدىغان بىردەملىك ئويۇنچۇق دەپلا قارايتتى. دەرۋەقە، مەرھۇم ئاققىز بىلەن بولغان مۇ-

ناسۇتتىنىڭ كېيىنكى چاغلىرىدا ئۇ ھېسسىيات، كۆڭۈل، سۆيگۈدىن گەن نەرسىلەرنى ئاز - تولا چۈشەنگەنىدى. لېكىن، ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزگىچە بولغان ئارىلىقتا ئاققىزدىن مەڭگۈ ئايرىلىپ قالدى. شۇنداق تىمۇ ئۇ تۇرمىدە ۋە تۇرمىدىن قاچقاندىن كېيىنكى تۇرمۇشىدا ئىاللار بىلەن تونۇشۇپ باردى - كەلدى قىلدى. بۇنى ھەممە ئادەم لەردە بولىدىغان بىر خىل ھەۋەس ۋە تۇغما نەپسانىيەتچىلىك دەپ چۈشىنەتتى. لېكىن، بۈگۈنكىسى ئۇنىڭغا ئوخشاشماي قالدى، ئۇ كىرمەكچى بولغان ئۆيدە گويا ئايال ئەمەس، ئۇلۇغ بىر ئىلاھ ياتقاندەك ئۇنى ھودۇقتۇردى، تەمتىرىتىپ قويدى. مانا شۇ چاغدىلا ئۇ ئۆز زىنىڭ نازاكەت خېنىمنى چىن كۆڭلىدىن ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى، مۇھەببەتلىك يۈرىكى، مەجنۇنلۇق قەلبى بىلەن ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى چۈشەندى. مانا شۇ ھېسسىيات ئۇنىڭ قەلبىنى تىترەتكەن، غايىبانە، ئەۋرىشىم قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ھەربىر ھۈجەيرىلىرىنى لەرزىگە سالغانىدى...

ئۇ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ ئارقىغا ياندى. شۇ چاغدا مېھمانخانىدىكى نازاكەت خېنىممۇ تاتلىق بىر چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ چۈشىدە باتۇقنى كۆردى. باتۇق ئۇنى گۈزەل باغلاردا، چىرايلىق گۈلزارلىقلاردا ئايلاندۇردى، كېيىن بىر تۈپ گىلاسنىڭ دالدىسىغا كەلگەندە ئۆزىگە تارتىپ سۆيىمەكچى بولۇۋىدى، نازاكەت خېنىم ناز بىلەن تولغىنىپ ئۆزىنى قاچۇردى، قاچۇرۇپلا ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ تولغاندى، يوتقانىنى چىڭ قۇچاقلىدى، يىستۇقنى لېۋىگە بېسىپ سۆيدى. ئۇمۇ ئاخشام يېتىپلا باتۇقنى ئويلىغانىدى. باتۇقنى بىرىنچى قېتىم كۆرگەن چاغدىلا ئۇنىڭدا ئىللىق بىر تەسىرات قالغانىدى. باتۇقنىڭ كۆزلىرىدىكى سەمىمىي - سادىقلىق، ۋۇجۇدىدىكى يىگىتلىك غۇرۇر ۋە تولۇپ تاشقان كۈچ - قۇۋۋەت ياش چوكانىنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە كۈچلۈك بىر قىزىقىش تۇيغۇسىنى ئويغاتقانىدى. ئۇنى ئىككىنچى قېتىم كۆرگەن چاغدا نازاكەت خېنىمنىڭ ئۇزاقتىن بېرى بېغەم ۋە پەرۋاسىزلىقتا مۇگدەپ قالغان قەلبى بىردىنلا

ئويغاندى، ئۇ شۇنىڭدىن باشلاپ، كىشىنى مەستانە قىلىدىغان مۇھەببەت ئالىمىگە قەدەم قويغاندەك قىلاتتى. باتۇق ئۇنىڭغا شۇ كۈنلەردە بىر خىل دىل ئارامى بولۇپ تۇيۇلدى، شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، يىگىت ئۇنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ يۇكسەك، تېخىمۇ قەدىرلىك كۆرۈنۈشكە باشلىدى، لېكىن ئۇ يۇرەك ـ باغرىنى كاۋاپ قىلغان بۇ نازۇك، سىرلىق تۇيغۇلىرىنى خۇددى دېڭىز ئاستىدىكى يىگىنەك مەخپىي ھەم پىنھان تۇتۇۋاتاتتى...

ياش چوكان جىمجىت قەلبىدە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ، تۇرمۇشنى بېيىتقان، دولقۇنلاتقان ئالەمشۇمۇل بۇ ھېسسىياتتىن بەكمۇ خۇشاللىناتتى، ھۇزۇرلىناتتى، بەختسىزەتتى. يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭ بۇ خۇشاللىقى، ھۇزۇرى، بەختى ئۇنچۇالا شېرىن، لەززەتلىكمۇ ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭغا ئاللىقانداق چوڭقۇر ئازاب ۋە ئاچچىق خىجىللىق تۇيغۇلىرى يوشۇرۇنغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ شۇنچە ئاق ۋە يۇمشاق جىسمىنى باتۇقنىڭ مۇھەببىتى ئالدىدا پاك ھېسابلىمايتتى، گويا ئاللىبىر يىرتقۇسنىڭ ئېيىبى بارەك ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. ئۇ گۈزەل قىزلىقىنى، كىرسىز پاك قەلبىنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ياخشى كۆرۈپ سۆيگەن ئادەمگە تەقدىم قىلالماي، ئاللىقانداق يات، كۆڭۈلسىز بىرىنىڭ قولىدا پايمال قىلىۋەتكەنلىكىگە ئۆكۈنەتتى، ئېچىناتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكى ئۇنسىز يىغلاۋاتاتتى، قەلبىدىن ھەسرەتلىك ندا كۆتۈرۈلەتتى. ئۇ ئازاب ئىچىدە قىزلىق چاغلىرىنى ئەسلىدى، ئۇ چاغلار تولىمۇ غەمسىز، شادىمان ئۆتكەنىدى. ئۇ باتۇقنىڭ ئاشۇ خاسىيەتلىك كۈنلەردە ئۇچرىمىغانلىقىغا خاپا بولدى، تەقدىرنىڭ ئادالەتسىزلىكىدىن، تۇرمۇشنىڭ بۇنداق كاج، رەھىمسىزلىكىدىن زارلاندى... لېكىن بۇلارنىڭ ھەممىسى خىيال ۋە ئارزۇلا ئىدى. ئەمدى ئۇنى رېئاللىققا ئايلاندۇرغىلى، تېگىگە يەتكىلى بولمايتتى. ئۇ شۇنداق ئاچچىق ۋە كۈلپەتلىك ئىدىكى، ئەگەر يەنە چوڭقۇرلاشسا نازاكەت خېنىمنىڭ دەرد ۋە مۇھەببەتكە تولغان يۈرىكى بەرداشلىق بېرەلمەيتتى...

ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشلاندى، بەخت ۋە قايغۇ ھېسلىرى ئارىلىشىپ كەتكەن ئىسسىق ياش تامچىلىرى يۈزىنى ھۆللىدى. ئۇ يىگىرمە نەچە

چە يىلدىن بېرى ھەشەمەتلىك ئۆتۈپ كېلىۋاتقان غەمسىز ھاياتىدا ما-
نا بۈگۈن ـــ مۇشۇنداق تىمتاسلىقتا چۆكىكەن سىرلىق ئايدىڭ
كېچىدە مۇھەببەت، سۆيگۈ، ۋاپا ئۈچۈن ياستۇقىنى باغرىغا بېسىپ
يۇم ـ يۇم يىغلاۋاتاتتى...

تاڭ ئاتتى، دېرىزىلەر يورۇدى. ئاقىرىپ كېلىۋاتقان تۇنجى نۇر
زەررىلىرى نازاكەت خېنىمنىڭ ئويغاق كۆزىدە جىلۋىلەندى، ياشلانغان
كىرپىكلىرىدە يالتىرىدى، ئاق ۋە سۈزۈك يۈزى تېخىمۇ پارقىراپ نۇر-
لىنىپ كەتتى...

ئۇ بىر كېچە ئاساسەن كىرپىك قاقمىغان بولسىمۇ، يەنىلا سەھەر
تۇرۇپ ھويلا ـ ئارامىلارنى سۈپۈردى. يۇيۇندى، تاماق تەييارلىدى،
باتۇق بىلەن مېھمانخانىدا بىللە ئولتۇرۇپ ناشتىلىق يېدى. نازاكەت
خېنىم چىرايلىق كىيىنۋالغاندى، يېڭىچە ئۇستۇاش ئۇنىڭ گۈزەللى-
كىگە تېخىمۇ ھۆسن قوشقاندى. دېرىزىدىن قىيا چۈشۈپ تۇرغان
ئەتىگەنلىك قۇياشتا ئۇنىڭ ھېلىلا ھۆللەپ تارىغان سۇمبۇل چاچلىرى
تال ـ تال جۇلالىنىپ تۇراتتى.

باتۇق ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئەيمىنىپ قارىدى، ئۇيقۇسىراپ قىزارغان
كۆزلەر مۇھەببەتلىك ئۈچراشتى:

ـــ ئەجەبمۇ سۆللۈك تاماق بوپتۇ... ـــ دېدى باتۇق قولىدىكى
جانان چىنىنى داستىخانغا قويۇۋېتىپ.

ـــ ئاغزىلىرىغا تېتىدىمۇ؟ سىلىگە ياققان بولسا ئەجرىم بىكار كەتـ
مەپتۇ...

شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ھودۇقۇش، ئەيمىنىش كۆتۈ-
رۈلۈپ، ئارىدىكى گەپ ـ سۆزلەر راۋان يۈرۈشۈپ كەتتى:

ـــ مەن ئەمدى كېتەيمىكىن، نازاكەت خېنىم، ھېلىمۇ سىلىگە كۆپ
ئېغىر چىلىق سالدىم.

ـــ زېرىكىپ قالدىلىمۇ؟

ـــ ياق، ياق ... مېنى دېسىلىرى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە مۇشۇ
يەردە خىزمەتلىرىدە بولغۇم بار...

ـــ سىلىنىڭ خىزمەتلىرىنى مەن قىلسام بولار...

باتۇق بۇ گەپ بىلەن نازاكەت خېنىمنىڭ يۈرىكىدىن ئاشكارىلىنىپ چىققان ھەقىقىي بىر ھېسسىيات بىلەن ئۇنىڭ تەشنا قەلبىدىن كۆتۈرۈلگەن كۈچلۈك بىر ئارزۇنى چۈشەنگەندەك بولدى. ئۇ بىرنەرسە دېيىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، نازاكەت خېنىم گەپنى باشقا ياققا ئەپچاچتى:

— مەن تۇنۇگۈن ئېيتقان گەپنى ئويلاپ باقتىلىمۇ؟ ئۇلار مېنى بەك قىستاۋاتىدۇ...

باتۇق دەرھال ئېسىگە ئالدى، نازاكەت خېنىم تۇنۇگۈن ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئۆزىنى «تورغاي» دېگەن ئىسىم بىلەن ئىشپىيونلۇققا تارتقانلىقىنى، بۇ ھەقتە بىر قارارغا كېلەلمەي بېشى قاتقانلىقىنى ئېيتىپ مەسلىھەت سورىغانىدى.

— مېنىڭچە، بۇ ۋەزىيەتنى قوبۇل قىلسىلىرى بولىدۇ، — دېدى باتۇق ئىككىلەنمەيلا، — بۇ ئىشتىن بىزگە پايدا جىق.

— قانداق؟ — نازاكەت خېنىم تازا ئاڭقىرالماي سورىدى. باتۇق ئاددىيلا چۈشەندۈردى:

— سىلى ئۇلارنىڭ ئېچىگە كىرىپ ئىشلىگەچ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئىگىلەيلا، بىز ئۇنى سىلىدىن بىلۈۋېلىپ ئۆز نىشانىمىزغا يېتىمىز.

نازاكەت خېنىم بىر ئىشنىڭ تېگىگە يەتكەندەك ئاستىنقى لېۋىنى بوش چىشلەپ، بېشىنى لىڭشىتتى. پاراڭ يەنە ئۇزۇلۈپ قالدى، ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ ئۇن - تىنسىز ئولتۇردى، ئەمدى ئۇلارنىڭ كۆزى، يۈرىكى سۆزلىشۋاتاتتى. ئۇلار شۇ يوسۇندا بىرھازا ئولتۇرغاندىن كېيىن ھويلىغا چىقتى، پىشايۋاندىكى گۈللەرنى تاماشا قىلدى. شۇ چاغدا ئۆگزىدىن سىرلىق بىر شەپە ئاڭلاندى، ئارقىدىنلا بىرنىڭ كۆلەڭگىسى ئۇدۇلدىكى تامغا چۈشتى. نازاكەت خېنىم ئەندىكىپ ۋارقىردى:

— كىم، كىمسەن؟!

پىشىق خىش بىلەن دەندان قويۇلغان ئۆگزىنىڭ لېۋىدە ئىككى ساقچى پەيدا بولدى.

— بىز، خېنىم! — دېدى بىرى كىنايە ئارىلاش، — ئۆزلىرىنىڭ

ئامانلىقىنى ساقلاپ كېلىپ قالدۇق، ئۆيلىرىدىكى مېھمان بىلەن كۆڭ-رۈشمەكچىمىز...

باتۇق ئۆزىنى يوشۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمىدى، نازاكەت خېنىمنىڭ ۋەھىمە ئىچىدە تۇرۇپ قالدى. ساقچىلار شاپۇر ـ شۇپۇر ھويلىغا چۈشتى.

ـــ بۇگۈنغۇ قولغا چۈشكەنسەن! ـــ دېدى ساقچىلارنىڭ بىرى كۆرەڭلىك بىلەن، ـــ ئەمدى سېنىڭ بىگىڭنى كۆرۈپ باقايلى!

باتۇق بىر نەرسە ئىزدىگەندەك ئىككى تەرىپىگە قارىدى، لېكىن ساقچىنىڭ بىرى ملتىقىنىڭ شىتىرىنى پارقىرىتىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاپ كەلدى:

ـــ قىمىرلىما، قولۇڭنى كۆتۈر!

يەنە بىر ساقچى بىر قولىدا ملتىقىنى تەڭلەپ، بىر قولىدا ياپون كويزىسىنى شاراقشىتىپ يېقىنلاشتى. ئۇلار باتۇقنى قىسماققا ئېلىپ قولىغا كويزا سالماقچى بولۇۋېدى، خۇددى رېۋايەتلەردىكىدەك بىر مۆجىزە نامايان بولدى، ئىككى ساقچىنىڭ ئارقىسىدا تۇيۇقسىز ئىككى يىگىت پەيدا بولۇپ قالدى.

ـــ قولۇڭنى كۆتۈر! ـــ دېدى ئۇلار دېۋىدەك ۋارقىراپ. ئۇنىڭ تەرەپتە پىچاق تۇتۇپ تۇرغىنى ھەيدەر خوجا ئىدى.

ساقچىلار مىدىر ـ مىدىر قىلالماي تۇرۇپ قالدى، يىگىتلەر ئېتىلىپ بېرىپ باسماقلىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ قولىدا پىچاق بىلەن تانىدىن باشقا نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرگەن ساقچىلار قايتىدىن جانلاندى، بىرى بوشىنىپ ملتىقىنى شاراقشىتتى، باتۇق چەبدەسلىك بىلەن يېنىدىكى بىر تەشتەك گۈلنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئاتتى، ساقچى ئوڭدىسىغا يىقىلدى، ھەيدەر خوجا باتۇققا قاراپ ۋارقىرىدى:

ـــ باتۇق، تېز قاچ، كوچا بېشىدا بىر ئادەم سېنى كۈتۈۋالىدۇ!

باتۇق پەسەنت قىلمىدى، ئۇ ھەيدەر خوجىغا سىگار يان قاراپ تۇراتتى. ھەيدەر خوجا چىن كۆڭلىدىن چىقىرىپ يەنە ۋارقىرىدى:

ـــ باتۇق، تېز قاچ! ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەسىلە ئاددىي ئىش، لېكىن بۇ تەشكىلنىڭ بۇيرۇقى!

نازاكەت خېنىم تۇيۇقسىز يۇز بەرگەن بۇ مالىمانچىلىقتىن قورـ

قۇپ، هودۇقۇپ نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالغاندى، ئەمدىلىكتە ئاستا ئېسىنى يىغىپ باتۇققا قاردى، باتۇق شۇ پۇرسەتتە قېچىپ كەتمىسە تېخىمۇ چوڭ خەتەرگە يولۇقۇشى تۇرغان گەپ ئىدى. شۇڭا ئۇمۇ ھەيدەر خوجىغا بولۇشۇپ ئۇنى قېچىشقا زورلىدى:

— باتۇق، مەندىن خاتىرجەم بولسىلا، تېز قاچسىلا! سالامەتلا بولساق يەنە كۆرىشىمىز...

نازاكەت خېنىمنىڭ يوغان ئېچىلغان مۆلدۈر كۆزلىرى ئۇنىڭغا سەمىمىي ئىلتىجا بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. باتۇق ئۆزى ئۈچۈن چەكسىز ھايات زوقى بەرگەن بۇ كۆزلەرنىڭ ھۆكۈمىگە ئاخىر بويسۇندى. ئۇ نازاكەت خېنىم بىلەن بىراقتىنلا باش ئىشارىتى ئارقىلىق خوشلىشىپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. ئۇ دەرۋازىغا ئىككى قەدەم قالغاندا ھېلىقى تەشتەك يەپ يىقىلغان ساقچى بېشىنى كۆتۈردى، ملىتقنى قولىغا ئالدى، ھەيدەر خوجا بار ئاۋازى بىلەن «باتۇق!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئالدىغا قاراپ يۈگۈردى. ملىتق شىددەت بىلەن ئېتىلدى، ئوق باتۇققا ئەمەس، ھەيدەر خوجىغا تەگدى، ئۇ قاتتىق ئىڭراپ يەرگە يىقىلدى، بەشئاتارنىڭ ئوقى ئۇنىڭ سول يوتىسىغا تېگىپ بىر پارچە لوق گۆشنى بۆسۈپ چىققاندى، يەر قانغا بويالدى، باتۇق تېڭىرقاپ قالدى، ھەيدەر خوجا پەس ئاۋازدا بۇيرۇق قىلدى:

— باتۇق .... تېز ... تېز....

باتۇق ئارقىغا قاراپ ـ قاراپ قويۇپ ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئون ئىككىنچى باب

بەيتۇللانىڭ شىپالىق دورىسى

ئىتنىڭ چىش ئاغرىقىغا ئېشەك گۆشى داۋا.
ـــ ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

شايى ئەخمەت ئەمدىلەتتىن ھاسا تاياق بىلەن ئىشىك ئالدىغا چىقىدىغان بولدى. دانىش ئىمام ئۇنىڭدىن بەك يىرگىنەتتى، ئۇنى كۆرسىلا بىرنېمىلەرنى پىچىر ـ پىچىر ئوقۇپ سۈپكۆچلەيتتى، يەرگە تۈكۈرەتتى. ئۇ ئۆزىنى قاچۇرغانسېرى شايى ئەخمەت ئۇنىڭغا بەك يېپىشىۋالدى، ئۇنى جامائەت كۆپ يەردە توسۇۋېلىپ، ئىسلام تارىخىغا ئائىت ھەر خىل سوئاللارنى سوراپ بىئارام قىلاتتى. بىر كۈنى نامازدىن يانغاندا مەسچىت ئالدىدا ئۇنىڭغا بىرمۇنچە سوئاللارنى قويۇپ تەمتىرىتىپ قويدى:

ـــ تەقسىر، بايا سىلى پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىسلام ئېچىپ مەدىنىگە بارغانلىقى توغرىسىدا ئەمرىمەرۇپ قىلدىلا. شۇنداق ھېسابلىغاندا، جانابي رەسۇلىللانىڭ مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغانلىقىغا ھازىر قانچە يىل بولغاندۇ؟

دانىش ئىمامنىڭ ساقاللىرى تىترەپ كەتتى:

ـــ ئەلھەزەر ـ مۇستاپا، ئۇل ۋاقىت بىلەن نامازدا دېگەن گەپنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟! ئۇ نوردۇن خانىنىڭ ۋاقتىدىكى ئىشقۇ!

ئەتراپتىكىلەر پاراققىدە كۈلۈشتى، شايى ئەخمەت بىگىزدەك

قادىلىۋالدى :

ـــ تەقسىر، ئۇنداق بولسا بۇگۈنكى نامازىغا سىلى ئېيتقان ئىسلام تارىخىنىڭ قانداق باغلىنىشلىقى بار؟

دانىش ئىمام ھېچنېمە دېيەلمىدى، شايى ئەخمەت ئۇنىڭ ئەجەللىك يېرىنى تۇتۇۋالغانىدى. ئۇ ئەسلىدە بىرنەچچە پارە سۆرە بىلەن ئاخىرەت توغرىسىدىكى ۋەز ـ نەسىھەتلەردىن باشقا ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان، شۇنىڭغا قارىماي، تۆت ئادەمنى تاپسىلا ئۆزىنى كۆرسىتىپ، داغۋازلىق قىلىدىغان ئىچى قۇرۇق ۋەزخان ئىدى.

ـــ سەن ... سەن... ئەلھەزەر، مۇستاپا، نېمە دېمەكچى؟! ـــ ئۇ ئاچچىق ئەلەمدىن «ۋاسسىدە» يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى.

شايى ئەخمەت ئۇنى تېخىمۇ ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى :

ـــ نېمە دەيتتىم، تەقسىر، ئۆزلىرى ئۇلۇغ ساھىبى قەلەم تۇرسىلا، ئىسلام ئەقىدىلىرىدىن بىلمىگەن نەرسىلىرىمىزنى سوراپ ئىمانىمىزنى قۇۋۇەت تاپقۇزمىساق بولماس...

ئەتراپتا تۇرغانلاردىن بىرى شايى ئەخمەتنى قۇۋۇەتلىدى :

ـــ شۇنداق، شۇنداق. سوراپ ئۆگەنگەن دانالىق...

يەنە بىرى كېلىشتۈرۈپ بىر بېيىت ئوقۇدى :

بىلمىلىك شەمىدۇر، بىلمەس قاراڭغۇ،
بىلمىلىكنىڭ سۆزلىرى بىلمەسكە ئاغۇ!

شايى ئەخمەتنى ئىچىدە قارغاپ، ئۆزىدىن خۇدۇكسىرەپ تۇرغان دانىش ئىمامغا بۇ گەپلەر تولىمۇ قاتتىق ھار كەلدى. بۇنى ئاز دېگەندەك، شايى ئەخمەت يەنىمۇ ئىچكىرىلەپ يېغىرىغا تەگدى :

ـــ شۇنداق، جامائەت، بىلمىلىك كىشى چىراغقا ئوخشايدۇ، زۇلمەتنى يورۇتىدۇ، كىشىلەرگە بەخت ـ سائادەت تىلەيدۇ، لېكىن يەنە

www.uyghurkitap.com

شۇنداق ئادەملەرمۇ بارکى، ئۇلار ئۆزىنى ئۇلۇغ كۆرسەتكىنى بىلەن شەيتانلىك ئىشىنى قىلىدۇ. شۇڭا مەدرىسىدە ئوقۇغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىما بولۇۋەرمەيدۇ، ھەجگە بارغانلار بىلەن ناسۋال قاپىقىمۇ بىللە بارىدىغۇ ؟!...

دانىش ئىمامنىڭ چىرايى كۆكىرىپ كەتتى، بۇگۈن ئۇنىڭ شۇنچە كۆپ جامائەت ئىچىدە كۇلكە ۋە مەسخىرىگە قالغانلىقىدىن يۈرىكى پۇچىلىنىپ كەتكەندى...

ئىككى كۈندىن كېيىن مەھەللىدىكى ئۇششاق باللارنىڭ ئاغزىدا يەنە مۇنداق بىر قوشاق پەيدا بولۇپ قالدى :

دانىش موللام بېشىدا،
بار قازاندەك سەللىسى.
سۇرنىڭ بارى تېشىدا،
تۇگىمەيدۇ ھېيلىسى.

دانىش موللام دېگەننىڭ،
كېلىپ تۇرار زەللىسى.
زەللە يېگەن قىزنىڭ،
بار لېۋىدە بەلگىسى.

قوشاقنى شايى ئەخمەت توقۇغاندى، دانىش ئىمامۇ شۇنىڭدىن گۇمانلاندى. ئەتىسى ئۇ دىگگۇسلاپ كېتىۋاتقان شايى ئەخمەتنىڭ ئالدىنى توسۇۋېلىپ، ھەم تەھدىت، ھەم يېلىنىش بىلەن مۇنداق دېدى :

— سەن تېخى ياش، ئۇكام، ئۇلۇغ ئادەملەر بىلەن كۆپ ئېيتىشما، ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئۆتكەندە سەندىن كۇپۇرلۇق ئۆتۈپ خۇدا ئۇردى،

بۇ قېتىم ئۆزۈڭگە پەخەس بول، ئۇ دۇنيالىقىڭنى ئويلا!

شايى ئەخمەتنىڭ جاۋابى ئۇنىڭ ئەرۋاھىنى ئۇچۇردى :

ـــ تەقسىر، بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرى تېخى تۇگىمەيدۇاتسا، ئۇ دۇنيالىقىمنى ئويلاپ نېمە قىلاي! ماڭا بۇ دۇنيادا كۆرگىنىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ...

ـــ سېنىڭ ... سېنىڭ... ئەلھەزەر، مۇستاپا، راستتىنلا پەيمانىڭ توشۇپتۇ! ـــ دېدى دانىش ئىمام بوغۇلۇپ، ـــ «دوزاختا ئۆگەنگەن ئادەم بېھىشكە كۆنمەيدۇ» دېگەن گەپ راست ئىكەن، ئەمدى مەندىن خاپا بولما!

ئۇ تېرىكىپ، غۇدۇراپ، پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالدى.

دەل شۇ كۈنى كەچتە شايى ئەخمەتنىڭ ئۆيىگە خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك، بەختى سېرىق كىرىپ كەلدى. ئىككى سەپداش ئۇزاق قىچە چىڭ قۇچاقلاشتى.

ـــ ماڭا قارا، بەختى، ـــ دېدى شايى ئەخمەت ئۇنىڭ ئىككى يەلكىسىدىن چىڭ قاماللاپ، ـــ ھاياتمۇ سەن!؟

ـــ يېقىندا ئۆلۈپ كەتكەن، ـــ دېدى بەختى چاقچاق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ـــ مىڭ تەسلىكتە ئىككى ئەرۋاھنى ئەزرائىللارغا زاكالەت بېرىپ ئاخىرەتتىن يېنىپ كەلدىم.

شايى ئەخمەت تىلىقىپ كۈلدى :

ـــ تەلەيلىكسەن، بەختى، تەلىيىڭ ئالدىڭدىلا يۈرىدۇ!

ـــ مەندە تەلەي نېمە ئىش قىلسۇن! ـــ بەختى سېرىق تىخىمۇ كېلىشتۇرۇپ جاۋاب بەردى، ـــ ئاسماندىن لەققىدە تاۋار ياغسا تۇمارلىق تەگمەيدىغان تەلەيسىزمەن. شۇڭا پېشانەمگە :

تەلىيىمنىڭ يوقىدىن، شېكەر ئىچسەم تۇز بولۇر،
ياز كۈنى ھامامغا چۈشسەم، پالتا ئۆتمەس مۇز بولۇر.

دېگەن نەقىل پۈتۈلگەن.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

شايى ئەخمەت كۈلكسىنى باسالماي قالدى :

— سەن تۇرمىدە گەپلا ئۆگىنىپسەن، بەختى...

— ئۇ يەردە گەپتىن باشقا نېمە بار دەيسەن؟ — بەختى خورسىنىپ قويدى، — ئەتىگەندىن — كەچكىچە سوراق، قىينىاق، ئۇ ۋەھشىيلەر بىزگە راستتىنلا گەپ قىلىشنى ئۆگەتتى!

ئۇلار ئەمدى رەسمىي پاراڭغا چۈشتى :

— سەن قانداق بولۇپ تۇرمىدىن غىپپىدە چىقىپ قالدىڭ؟

— ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بۇگۈن ئەتىگەندىلا : «مۇددىتىڭ تۇشتى» دېيىشتى.

— بىر سىر بارەڭ قىلىدۇ!

— مەنمۇ شۇنداق ئويلاۋاتىمەن...

— سېنى قارماق يېمى قىلماقچىمۇ — يە؟

— ئېھتىمال...

— ھەرھالدا پەخەس بول!

سەل جىمجىتلىقتىن كېيىن بەختى سېرىق سورىدى :

— قۇتلۇق ئەپەندىدىن خەۋەر بارمۇ؟

— بار، ئۇ ھايات. يېقىندا باتۇق دېگەن بىر يىگىتنى ئالاقىلىشىپ كىرگۈزۈپتىكەن...

بەختى ئالدىراپ سورىدى :

— ئالاقىلىشالىدىڭلارمۇ؟

شايى ئەخمەت ئەپسۇسلاندى :

— ياق، ئۇ ھەيدەر خوجىنى كۆرۈپلا ئاچچىقلاپ كېتىپ قاپتۇ...

— نېمىشقا؟

— ھەيدەر خوجىنىڭ ئائىلىسىنى بىلسە كېرەك.

— بىلسە نېمە بوپتۇ؟

— ھەي!... قىزىق ئىشلار بولۇپ كەتتى، — شايى ئەخمەت بېشىنى سىلكىدى، — ھەيدەر خوجا تېخى بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا باتۇق دېگەن ئاشۇ قارام يىگىتنى قۇتقۇزىمەن، دەپ يارلاندى، قولغا

چۈشتى...

بەختى ئەندىكسپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— قانداقچىسىگە؟!

— ھەي... بۇ مۇنداق گەپ...

شايى ئەخمەت بولغان ۋەقەنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بەردى، بەختى سىرىق ئولتۇرالماي قالدى:

— تازا پىشكەللىك بوپتۇ ـ دە! تازا...

— شۇنى دېمەمسەن! — شايى ئەخمەتمۇ ئۆكۈندى، — ھەيدەر خوجا «تاڭ نۇرى» گېزىتىنىڭ ئۇچىنچى سانىنى دەل ۋاقتىدا چىقىرىپ ئۇلارنىڭ تازا يىغىرىغا تەگكەندى، تۆتىنچى سانىنى ئىشلەۋاتقاندا...

— بولدى، ئۇنى ئەمدى ئۆزۈم ئىشلەيمەن!

لېكىن، بەختى سىرىققا ئۇنداق ئىمكانىيەت بولمىدى، كېچە ـ كۈندۈز ئۇنىڭ ئارقىدىن ئاللىقانداق كۆلەڭگىلەر ئەگىشىپ يۈردى. ئۇ شايى ئەخمەتنىڭ ئۆيىگە كەلسە شۇئان دانىش ئىمامنىڭ تەقىبىگە ئۇچرايتتى. بەختى سىرىق دانىش ئىمامنى ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆچ كۆرۈپ كەتتى، ئۇنى كۆرسىلا يىرگەنگىنىدىن «ھۆ» قىلغۇسى كېلەتتى. بىر كۈنى ئۇ شايى ئەخمەتكە مۇنداق دېدى:

— ئاداش، مۇشۇ مۇناپىقنى بىر جايلىمايلىمۇ؟!

— شۇنداق بولسىغۇ پۇتۇن جاھان خۇش بولاتتى، — دېدى شايى ئەخمەت خۇشاللىنىپ، — لېكىن قانداق جايلايمىز؟

— بۇ قېرىنىڭ بىرەر كېسىلى يوقمۇ؟ — سورىدى بەختى سىرىق بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن.

— بار، زىققە كېسىلى بار، ھەر يىلى قەرەللىك قوزغايدۇ.

— قاچان قوزغايدۇ؟

— ئاز قالدى، ھاۋا يەنە بىرئاز سوۋۇسىلا قوزغايدۇ.

— ياخشى، ھازىرچە ئىش پۈتتى، — دېدى بەختى سىرىق بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ، — مېنىڭ بىر ھۆكۈما تونۇشۇم بار، قالغان

ئىشنى شۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلىشىپ توغرىلايمىز!

2

كەچ كۈز كىرىش بىلەن ھاۋا سىبزىلەرلىك سوۋۇشقا باشلىدى. ساپسېرىق غازاڭلار سۇ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرەتتى. دانىش ئىمام ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى. دېگەندەك، ئۇنىڭ كونا زىققە كېسىلى قوزغالغان ئىدى. تېۋىپلارغا كۆرۈندى، ھەر خىل دورىلارنى يېدى، ھەتتا شىۋىتسىڭ دوختۇرخانىسىغا چىقىپ تەكشۈرتتى، ئوكۇل ئۇرغۇزدى، لېكىن ئانچە ئۈنۈمى بولمىدى. خۇددى ئەزرائىل كانىيىدىن بوغۇۋالغاندەك دېمى سىقىلاتتى، خىرىلدايتتى، چىڭقىلىپ يۆتىلەتتى، ئارقىدىن كۆزلىرى ئالىيىپ ھالىدىن كېتەتتى. ئۇ ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قالدى، كۆزىنى يۇمسىلا ئاخىرەتتىكى ئاجايىپ ـ غارايىپلىرى كۆرۈنگەندەك بولاتتى، يەنە چۆچۈپ كۆزىنى ئاچاتتى، دۇرۇت ئوقۇپ تۆت تەرەپكە ھۇرۈيتتى، خۇداغا تېۋىنىپ ناله قىلاتتى...

بۇگۈن كەچقۇرۇن ئۇنىڭ ئۆيىگە خالىس بىر تېۋىپ كېلىپ قالدى. دانىش ئىمام خۇشال بولۇپ كەتتى، چۈنكى ئۇ «كېسەل ساقىيايدىسە تېۋىپ ئۆزى كېلىدۇ» دېگەن ئەقىدىگە ئىشىنەتتى.

تېۋىپ مۇلايىملىق بىلەن ھال سورىدى:

— تەقسىر، ئۆزلىرىنى يېتىپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى، ئەمرىمەرۇپلىرىنى كۆپ ئاڭلىغان ئىخلاسمەنلىرىمەن، كەچتە بولسىمۇ يوقلاپ كەلدىم، تومۇرلىرىنى تۇتۇپ مىجەزلىرىنى كۆرۈپ باقاي.

ئۆي غۇۋا يورۇق ئىدى، مورا بېشىدا پاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئىككى تال شام خۇددى چۈمپەردە ئىچىدىكى بىر جۈپ يېشاڭغۇ كۆزدەك خىرە ئىدى. تېۋىپ دانىش ئىمامنىڭ تومۇرىنى ئىخلاس بىلەن تۇتتى، قاپىقىنى قايرىپ كۆزىگە، ئاغزىنى ئاچقۇزۇپ تىلىغا ئۇزاق قارىدى، ئاندىن بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. بۇ ھال دانىش

ئىمامغا قاتتىق تەسىر قىلدى، ئۇ تېخىمۇ چۆچۈپ، يىغلامسىرىغانىدەك ئاۋازدا يېلىندى :

ـــ ئۇلۇغ ئىسمى ئەزەمنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن راستلىرىنى ئېيتسىلا، ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئەھۋالىم نېچۈك ؟

تېۋىپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، ئاندىن ئالدىـ رىمايۋ مۇنداق دېدى :

ـــ تومۇرلىرىدىن قارىغاندا، ئۆپكىلىرىنىڭ بىر قانىتى ئۇششۇق، يەنە بىر قانىتى تېشىلىپتۇ. تىللىرىدىن قارىغاندا، گەجگىلىرىدىن ئۇـ چۇق تېگىپتۇ...

تېۋىپ چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ شۇكلەپ قالدى. دانىش ئىمامنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، تاتىراڭغۇ يۈزى ئاجايىپ ئاقىرىپ كەتتى. ئۇ تېۋىپنىڭ قولىغا ئېسىلىپ يېلىندى، يالۋۇردى، ئاخىر كۆز يېشى قىلدى :

ـــ ئەي، خۇدا! ئاجىز بەندەڭمەن، رەھىم قىلغايسەن! ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىم تېخى ئالدىمدا، كۆرگىنىمدىن كۆرمىگـ ىنىم كۆپ ئىدى... ئەي، نىيىتى خالىس ھەكىم، ئاۋۋىلى خۇدا، ئاندىن قالسا ئۆزۈڭ سەۋەب قىلغىن، بۇ ئۆزى سەۋەب ئالىمى، ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا ھەققىگە دۇئا قىلاي، ئەلھەزەر، مۇستاپا، بۇ ئازابتىن مېنى قۇـ تۇلدۇرغىن... ـــ ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئېغىر ھاسىراش ئىچىدە غەرق بولۇپ كەتتى.

تېۋىپ ئاستا بېشىنى كۆتۈردى.

ـــ شۇنداق، تەقسىر، بۇ ئۆزى سەۋەب ئالىمى، ـــ دېدى ئۇ دانىش ئىمامنى بىردىنلا روھلاندۇرۇپ، ـــ سەۋەب قىلسا سېۋەتتىمۇ سۇ توختايدۇ، ئۆزلىرىگىمۇ سەۋەب قىلايلى، لېكىن سەكسەنخالتىدىكى دورا ـ دەرمانلار بىلەن سىلىنىڭ كېسەللىرى شىپا تاپمايدۇ...

دانىش ئىمام ئالمان ـ تالمان لوقما سالدى :

ـــ شىپا قىلىدىغانلا بولسا، ئەنقانىڭ تۇخۇمى بولسىمۇ تاپاي...

تېۋىپ ئالدىرىمايۋ ئىخلاس بىلەن مۇنداق دېدى :

www.uyghurkitap.com

ـــ مەرھۇم ھاشىم ھاجىم ئۆز ۋاقتىدا مەككە ـ مۇكەررەمدىن مۇ-شۇنداق كېسەلنىڭ شىپالىق بىر دورىسىنى ئېلىپ كەلگەن. نۇرغۇن كېسەللەر ئۇنى يەپ سەللىمازا ساقىيىپ كەتكەنىدى...

ـــ قانداق دورا ئىكەن ئۇ؟ ـــ دانىش ئىمام ئالدىراپ سورىدى.

ـــ ئۇنىڭ بىرچە ئىسمى «شەربىتى ئەمبىرى ۋەلھەم زوفا»، خارجى ئىسمى «ۋاتاكو» دېيىلەتتى، ـــ دېدى تېۋىپ ناھايىتى ئېنىق قىلىپ، ـــ ھاشىم ھاجىمنىڭ ئوغلى قادىرئاخۇندا يەنە بىر ـ ئىككى شىشە بولۇشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنى ئاسانلىقچە بەرمەيدۇ. ئۆزلىرى يۇز كۆرسىتىپ سوراپ باقسىلا قانداق بولارکىن...

دانىش ئىمام بىردىنلا جانلاندى، ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆ-رە بولدى:

ـــ رەھمەتلىك ھاشىم ھاجىم بىلەن ئۇلپەتچىلىكىمىز بار ئىدى، ئەلھەزەر، مۇستاپا، ۋەھالەنكى، ئوغلى بىلەن ئەسرا بولماپتىكەنمىز...

ـــ مەن ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويايى، ـــ دېدى تېۋىپ، ـــ قالغان ئىشنى ئۆزلىرى سۆزلىشىپ باقالا.

ـــ ناھايىتى ئوبدان، ئەلھەزەر، مۇستاپا، ئۆزلىرىنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم.

ـــ ھېچقىسى يوق، تەقسىر...

تېۋىپ ئەتىسى دانىش ئىمامغا ھاشىم ھاجىمنىڭ ئوغلى قادىر دۇم-باقنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويىدى. دانىش ئىمام ئۇنىڭ بىلەن ھا-سىراپ ـ ھۆمۈدەپ تۇرۇپ ئۇزاق ئەھۋاللاشتى، ئاخىردا ھېلىقى دورا توغرىسىدا يەتكۈچە يالۋۇردى، قادىر دۇمباقمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىنى قاي-تۇرمىدى:

ـــ دادام ئۇ دورىنىڭ بىرنەچچە شىشىسىنى ھويلىغا كۆمۈپ قويغا-نىدى، ئۆتكەن يىلى ئىككى شىشىنى تېپىپ، ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئۆ-لىما كىشىلەرگە ساتقانىدىم، ئىنشائاللا، كېسەلدىن خالاس بولدى. يە-نە بارمۇ، يوقمۇ، بىلمەيمەن، ئىزدەپ باقاي، تېپىلسا سىلىدىن ئايلاڭ-سۇن، تەقسىر...

ـــ ئىزدەيلى، بالام، ئىزدەيلى. خۇدا مېنىڭمۇ نېسىۋەمنى ساقلاپ قويغاندۇ، ـــ دانىش ئىمام ھاسسىنى توكۇلدىتىپ ھويلىدا ئايلىنىشقا باشلىدى، بەزى يەرلەرنى پۇتى بىلەن تېپىپ سىناپ باقتى، بەزى يەرلەرنى ھاسسى بىلەن ئۇرۇپ تېكشىدى. ئىككىنچى قېتىم ئايلانغاندا ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كىچىككىنە بىر يەرنىڭ پوكۇلداۋاتقانلىقى سېزىلدى.

ـــ مۇشۇ يەرنى كولاپ باقايلى، بالام، ـــ دېدى ئۇ ھاسا بىلەن يۇمىلاق بىر دائىرىنى سىزىپ، ـــ بىر نەرسە باردەك قىلىدۇ...

قادىر دۇمباق ئاۋايلاپ كولىدى، يېرىم گەزدەك چوڭقۇرلاشقاندىن كېيىن ئەسكى كىگىزنىڭ تېتىندىلىرى كۆرۈندى. دانىش ئىمامنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى، خۇشاللىقدا ھاسا بىلەن تارتقۇچلىدى، يەنە بىرئاز كولىغاندىن كېيىن قوينىڭ كاللىسىدەك بىر تۇگۈنچەك چىقتى. دانىش ئىمامنىڭ چىرايى ئېچىلىپ، ساقاللىرى تېتىرىدى، ھاياجاندا كۈلمەكچى بولۇۋىدى، كالپۇكى قولاشماي چىرايى غەلىتە بولۇپ كەتتى.قادىر دۇمباق تۇگۈنچەكنى ئالدىرىماي ئاۋايلاپ يەشتى، ئاۋۋال ئەسكى كىگىز، ئۇنىڭدىن كېيىن كونا چېپتا، ئاخىرىدا يۇمشاق ماتاغا ئورالغان بىر شېشە چىقتى، شېشىنىڭ ئېچىدە قېپقىزىل سۇيۇقلۇق بار ئىدى، ئۇ كۈن نۇرىدا خۇددى ياقۇتتەك جۇلالىنىپ تۇراتتى. دانىش ئىمام شېشىنى ئالدىراپ ئالدى، ئىككى قوللاپ كۆكسىگە بېسىپ پىچىرلىدى:

ـــ ئىنشائاللا، بۇ دۇنيادىكى رىزقىم تېخى تۇگىمەپتۇ، ئەلھەزەر، مۇستاپا، خۇدا ماڭا يەتكۈزگەن بەيتۇللانىڭ شىپالىقى، خۇدا، ھىممەتىگە مىڭ قەتلى شۈكرى!...

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ياشلىرى ئاقتى، شېشىنى سۆيدى، يۈز ـ كۆزىگە سۈرتتى، مارىسىغا قاراپ تېخىمۇ لال بولدى: چەت ـ چۆرىلىرىگە يېشىل رەڭدە نەقىش سىزىلغان بىر پارچە ئاق قەغەزگە سەللىلىك، ساقاللىق بىر ئادەمنىڭ باش سۈرىتى بىلەن ئالىلىقانداق ئەرەبچە ئىمىر ـ چىمىر خەتلەر يېزىلغانىدى. دانىش ئىمام

سۆيۈنۈپ كەتتى، كېسىلىنىڭ ساقىيىشىغا ئىشەنچ باغلىدى. ئۇ ئۆيـ
رىدە بىرنەچچى قېتىم ئۆز ئىختىيارى بىلەن يانچۇقىنى كولاپ بىر چەتـ
ھۆرمەت بىلەن قاراپ تۇرغان قادىر دۇمباققا ئون سەر تەڭگە بەردى،
قادىر دۇمباقمۇ باھادا تالاشماي «رەھمەت» دەپ يانچۇقىغا سالدى.
دانىش ئىمام قايتىشقا تەمشىلىۋېتىپ سورىدى:
ــ ئوغلۇم، بۇ دورىنى قانداق ئىچىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟
ــ بىلىمەن، تەقسىر، ــ دېدى قادىر دۇمباق ئۇنىڭ ئالدىدا قـول
قوۋۇشتۇرۇپ، ــ ئۆز ۋاقتىدا دادامدىن ئاڭلىۋالغان، كۈنىگە بىر قېـ
تىم يېرىم پىيالىدىن ئاچ قورساق ئىچىلىدۇ. مۇشۇ بىر شىشە دورىنى
بەش قېتىمدا ئىچىۋەتسىلىرى سەللىمازا بولۇپ كېتىلا، تەقسىر.
ــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، دېگىنىڭدەك بولغاي، ئوغلۇم.
دانىش ئىمام خۇشال ھالدا ئىشىككە ماڭدى. ئۇ كېلىشىدە دۇمچەـ
رەپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كەلگەن بولسا، كېتىشىدە قەددىنى
رۇسلاپ، ھاسىسىنى چىڭ ـ چىڭ تۇتۇپ قايتتى...

3

چەت ئەلچە ئىسمى «ۋاتاكو» دەپ ئاتالغان دورا ھەقىقەتەنمۇ
كۆچلۈك ۋە شىپالىق چىقتى. دانىش ئىمام ئۆيگە كېلىپلا ئورۇس
قوشۇقىدا بىرنى ئىچىۋىدى، بەدىنى «ۋاڑڑىدە» قىلىپ كۆزىدىن ياش
چىقىپ كەتتى، چېكسىدىنمۇ «پۇررىدە» تەر تەپچىدى.
ــ ۋاي ـ ۋۇي! ... ئەجەبمۇ ئاچچىق، قىرتاق ئىكەن كاسا ـ
پەت!... ــ دېدى ئۇ كۆزىدىكى ياشنى سۈرتۈپ، ــ ئەلھەزەر، مۇسـ
تاپا، «باشتا قاتتىق ئىش، ئاياغدا تاتلىق ئىش» بولساڭ ئەجەب
ئەمەس!
ــ «ئاچچىق دورا شىپالىق كېلىدۇ» دېگەننى ئاڭلىغانمۇ، ئاخۇـ
نۇم، ــ دەپ پەتىۋا كۆرسەتتى خوتۇنى، ــ بۇرۇنلىرىنى ئېتىپ،
كۆزلىرىنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئىچىۋەرسىلە، خۇدا بۇيرۇسا، پات ئارىدا

ساقىيىپ كېتىلا.

شۇنداق قىلىپ، ئىمام بۇرنىنى ئېتىپ، كۆزىنى يۇمۇپ يېرىم پىيالە ئىچىۋەتتى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ بەدىنىدە كۈچلۈك ھارارەت دولقۇنى پەيدا بولدى، قېنى قىزىدى، كۆزلىرى قىزاردى، ئۆزىمۇ شوخ، تېتىك بولۇپ قالدى. نامازشامغا قىستاپ قالغانىدى. دانىش ئىمامنىڭ تۇرۇپلا مەسـ چىتكە چىقىپ ئىمامەتچىلىك قىلغۇسى كەلدى.

ـــ ئاخۇنۇم، بۈگۈنچە چىقماي تۇرسىلىرى قانداق؟ ـــ دېدى خوتۇنى ئەنسىرىگەندەك قىلىپ، ـــ تېخى كېسەلنىڭ قېپى يېرىلمىدى...

ـــ خوتۇن، خۇدا شىپالىق بېرەي دېسە، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇـ چە بېرىۋېتىدىكەن، ـــ دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئويناتىپ، ـــ مانا قارا، ئەلھەزەر، مۈستاپا، ياشلىقىمغا قايتقاندەك بولۇپ قالدىم... بىلسەڭ، ئىـ مام بولغان ئادەم مېھرابتىن ئايرىلماسلىقى كېرەك!

خوتۇنى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئەندىشىسىنى چۈشىنىپ توسمىدى. دانىش ئىمام ئەزاندىن كېيىنلا مەسچىتكە چىقتى، جامائەت توپلانىدى، نامازئەمدى باشلىنىشىغا ئۇنىڭ بېشى قېيىپ، كۆڭلى ئايىنغانىدەك بولدى، تەكبىر بۇزۇلدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان بىرەيلەن بوينىنى سوزۇپ ئاستا پىچىرلىدى:

ـــ تەقسىر، نامازنى باشقىدىن ئىھادە قىلايلى...

ـــ نېمە، نېمە؟... نامازنى ... ـــ دانىش ئىمام ئارقىغا بۇرۇلدى، كۆزلىرى ئېلىشاڭغۇ ئىدى، بېشى گىلدىڭشىيەتتى، ئاغزىدىن بىر خىل ئاچچىق، بەتبۇي پۇراق بىقىپ تۇراتتى.

نامـاز بۇزۇلدى، جامائەت ئىچىدە كۈسۈر ـ كۈسۈر باشلانىدى: «ئىمام ھاراق ئىچىپتۇ!» «ئىمام مەست بولۇپ قاپتۇ!»...

بۇ گەپلەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلگۈچە دانىش ئىمام قۇسۇۋەتتى، قۇسۇق مېھرابقا چاچرىدى، مەسچىتنى ھاراقنىڭ سېسىق پۇرىقى قاپلىدى، جامائەت ئاللا ـ چۇقان كۆتۈردى:

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئىمانسىز!
ـــ بەتبەخت!...
ـــ كۆزدىن يوقال! ...
دانىش ئىمامنىڭ باش ـ كۆزىگە تۈكۈرۈك ياغدى، سەللىسى چۈ-ۋۈلدى، مەسچىتتىن تىل ـ قارغىش ئىچىدە قوغلاپ چىقىرىلدى...
شۇنداق قىلىپ، ئۆزىنى مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ 56 ـ نەۋرىسى دەپ ھۆرمەتكە ئېرىشكەن دانىش ئىمام شۇ رەسۋاچىلىق بىلەن جا-ھاندىن تۈگىشىپ كەتتى...

4

شايى ئەخمەت بىلەن بەختى سېرىق تېلىقپ، چىگقىلىپ، ئۇزاق-قىچە كۈلۈشتى :
ـــ بىز يەڭدۇق!
ـــ پۇخادىن چىقتۇق!
ـــ «ئىت كاللىسى تەخسىدە تۇرمايدۇ» دېگەن شۇ!
ـــ قېرى تۈلكە قۇيرۇقىدىن ئېلىندى!
ئۇلار ئەپچىللىك بىلەن ئورۇنلاشتۇرغان بىر مەيدان كومپىدىيە ھەقىقەتەنمۇ كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندالغانىدى. بەختى سېرىق تېۋىپنى سېتىۋالدى، قادىر دۇمباق شايى ئەخمەتنىڭ بىر نەۋرە ئاكىسى ئىدى. ئۇلار كۈچلۈك قوناق ھارىقىنى ئانار سۈيىدە بويىدى، ماركىنى ئۇس-تاتلىق بىلەن ياساپ چاپلىدى، دانىش ئىمامنىڭ بۇلارنى پەرق ئەت-كۈچىلىكى يوق ئىدى.
ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە يىلانىنىڭ بېشى يەنە قىمىرلاپ قالدى، ساقچى ئىدارىسى دانىش ئىمامنىڭ ئەرزى بىلەن تىنتىشقا باشلىدى.
شايى ئەخمەت بەختى سېرىقنى قېچىپ كېتىشكە دەۋەت قىلدى :
ـــ سەن ئەمدى ئۆزۈڭنى چەتكە ئال، بەختى، ئۇلار يەنە قىمىرلاپ قاپتۇ!

بەختى سېرىق تېخىچە پەرۋاسىز ئىدى :

ــ ئۆز يېرىم، ئۆز يۈرتۇم، ئۆز ماكانىمدا كىمدىن قورقاتتىم، ئىتـمۇ ئۆز كوچىسىدا ئۆزىنى شىر چاغلايدۇ!

ــ ئـۇغۇ شۇنداق، ــ دېـدى شايى ئەخـمەت چۈشەنـدۈرۈپ، ــ لېكىن شۇ يەر، شۇ يۇرت، شۇ ماكان ۋەھشىيـلەردىن، نـىجىسلاردىـن تازىلانغىنى يوق، ئۇلارنىڭ ئالدىدا قارامىلىق قىلىش يارىمايدۇ، بەختى! سەن ۋاقتـىنچە ئـۆزۈڭنى چـەتـكە ئال، سـىرتتا قـاڭـقىپ يـۈرگـەن سەپداشلارنى تاپ!

بەختى سېرىق سەل بوشاشتى :

ــ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ نەدىلكىنى بىلەمسەن؟ باشقىلارچۇ؟

ــ قۇتلۇق ئەپەندىنـى بىلەلـمىدىم، تـۇدى راجى خانئـۆتەڭدىكـى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىدە يوشۇرۇنۇپ يۈرۈپتۇ.

بەختى سېرىق بىرئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ سورىدى :

ــ ئەمدى مەن قېچىپ نەگە بارىمەن؟!

ــ ئۇدۇل «شېھىت مازار» غا كەت! ــ دېدى شايى ئەخمەت كـېـسىپلا، ــ ئاڭلىسام، ئۇ يەردە بىر دىلكەش شەيخ بارمىش، بىرنەچچە ۋاقىت شۇ يەردە پاناھلىنىپ تۇر...

ــ مەنغۇ ئۇ يەرگە بېرىپ يوشۇرۇنارمەن، ــ دېـدى بەختى سـېـرىق ئارىسالدى بولۇپ، ــ سەن قانداق قىلىسەن؟

ــ مەندىن غەم قىلما! ــ شايـى ئەخمەت ئـۇنى تـىنـچلاندۇرۇشقـا تىرىشتى، ــ ئۇلار مېنى رويخەتتىن چىقىرىۋەتـكەن، يامـىنى كەلسـە، يەنە بىر قېتىم سوراققا چۈشەرمەن ناھايىتى!

ئىككىسى ئۆزاق مۇڭداشتى، قاراڭغۇ چۈشۈپ جاھان تىنچىغاندىن كېيىن بەختى سېرىق بىر خالتىنى يەلكىسىگە تاشلاپ شەھەردىن چـىـقىپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئون ئۈچىنچى باب

بېشىل تۇغ

بۇغداي پاتمىغان ئاغزىمغا،
موزاي بېشى بوش كەلدى.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

باتۇق قومۇشلۇققا قايتىپ كەلدى.

بۇ يەردىكىلەر يۈگەنسىز ئاتتەك بولۇپ قالغانىدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ كېتىپ قېلىشى ئۇنىڭ كۆڭلىنى بەكمۇ يېرىم قىلدى.

ـــ ئۇ زادى نەگە كەتتى؟! ـــ سورىدى ئۇ ئەخمەت سەردارىدىن خاپا بولغاندەك تەلەپپۇزدا، ـــ گەپ ـ سۆزسىزلا كېتىپ قالدىما؟!

ـــ ياق، شەھەرگە كىرىپ چىقاي دېگەن، ـــ دېدى ئەخمەت سەردارمۇ قېيىدىغاندەك قىلىپ، ـــ شۇنچە توسۇسام ئۇنىمىدى، سەندىن ئەنسىرىدى بولغاي...

ـــ مەندىن؟!

ـــ ھە، سەندىن! ـــ ئەخمەت سەردار زەردە ئارىلاش داۋام قىلدى، ـــ باتۇق، ئويلاپ باققىنا، سېنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭ زادى نېمە ئۈچۈن؟! بىز ئىنقىلابچىمۇ ياكى قاراقچىمۇ؟ شەخسىي ئۆچ ئېلىپ پۇخادىن چىقماقچىمۇ ياكى خەلقنىڭ غېمىنى يەپ، ئەركىنلىك، ئازاد-

لىق ئۇچۇن كۆرەش قىلغۇچىمۇ ؟! ــ ئۇنىڭ ئاۋازى ئاستا ـ ئاستا سىپايىلەشتى، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن بىر خىل كۆيۈنۈش ھەم ئېچىنىش تۇيغۇسى چىقىپ تۇراتتى، ــ باتۇق، ماڭا قارىغىنا، ئۆمرۈمنىڭ تەڭدىن تولىسى ئەسكەرلىكتە ئۆرۈش، سوقۇش بىلەن ئۆتتى، بېشىمدىن ئۆتكەندىن شۇنى چۈشىنىمەنكى، قاراملىق ــ نادان تەلۈلەرنىڭ ئىشى. ئۇ ھەممىنى ۋەيران قىلىدۇ. بىزنىڭ كۆرىشىمىز ئىنتىزامغا، ئۆملۈككە موھتاج. بۇنىڭسىز ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقىلى بولمايدۇ، سەن بولساڭ بۇ يەرنىڭ بېشى، ھەممەيلەن ساڭا قاراپ سەپكە تۇرىدۇ. سەن ئۆز سالاھىيىتىڭنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭ كېرەك!

باتۇق ئويلىنىپ قالدى، ئەخمەت سەردار ئۇنىڭ يۈرىكىگە قول سالغاندى. ئۇ ئىچىدە ئۆزىنى ئەيىبلىدى، ئالدىراڭغۇ، قارامىلقغا پۇشايمان يېدى، شۇ تۈپەيلى قۇتلۇق ئەپەندىنى يوقتىپ قويغانلىقىغا ئۆكۈندى. لېكىن يەنە تۇرۇپلا بۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ تولا خاسىيەتلىك بولغانلىقىدىن خۇشاللاندى. ئۇ نازاكەت خېنىم بىلەن تونۇشقانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى باشقا بىر ئالەمگە قەدەم قويغاندەك ھېس قىلاتتى. ئۇنىڭ شۇ پېتىغىچە كۆرگىنى تۇرمۇشنىڭ ھەسرەت ـ نادامىتى بىلەن ھىجران ـ پىغانى بولسىمۇ، لېكىن نازاكەت خېنىم بىلەن ئۇچرىشىش ئۇنىڭغا تۇرمۇشنىڭ بەخت ـ سائادىتى بىلەن راھەت ـ پاراغىتىنى بەخش ئەتكەندى. ياشلىق، ئاشقىلىق، سېغىنىش، ۋىسال دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تاڭ شەپىقىدەك يورۇپ كەلمەكتە ئىدى...

باتۇق قومۇشلۇققا كېلىپلا قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ھەيدەر خوجا توغرىسىدا سۆزلەشمەكچى بولغانىدى، ھەيدەر خوجىنىڭ بۇ قېتىمقى قەيسەر، پىداكارلىقى باتۇقنىڭ تاش يۈرىكىگە خېلى ئېغىر دەز سالىدى. تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئامراقلىقى تۇتتى، ئۆتكەنكى قوپاللىقغا ئۆكۈنىدى، ئەپۇ سورىغۇسى كەلدى. لېكىن، يەنە تۇرۇپلا ھەيدەر خوجىنىڭ ئىشلىرىنى چۈشىنەلمىدى، ئۇنىڭ ئىنقىلاب قىلىشى، ئۆزىنى قۇتۇل-

www.uyghurkitap.com

دۇرغانلىقى، قان تۆككەنلىكى ئۈنۈك نەزىرىدە ھامان يالغان ۋە ساختىدەكلا تۇيۇلاتتى، شۇ ئىشلارنى باشقا بىرى قىلماي، نېمە ئۈچۈن ھەيدەر خوجىنىڭ قىلغانلىقىغا ئاچچىقى كېلەتتى. نازاكەت خېنىمنىڭ كىگە ساقچىلارنىڭ تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى، ئۈنۈك ئارقىدىنلا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك ھەيدەر خوجىنىڭ كېلىپ قېلىشى ئۈنىڭدا بىرمۇنچە سوئاللارنى تۇغدۇردى. ئىشقىلىپ، بۇ مەسىلىدە ئۈنۈك كالىلىسى قوداڭلىشىپ چىگىشلىنىپ كەتكەنىدى. قۇتلۇق ئەپەندى بولغىنىدا، قەلبىنى بېسىپ تۇرغان بۇ سوئاللارغا جاۋاب تېپىلاتتى،شۇنىڭ بىلەن كۆڭلىدىكى غەشلىكمۇ يېشىلەتتى، ئەپسۇس، بوداق بوداققا كەلمەي قويدى.

باتۇق بىر ـ ئىككى كۈن خامۇش يۈردى. كېيىن كۆڭلىگە بىر ئىش كەلدى بولغاي، قومۇشلۇقتىكىلەرنى رەتلىدى. ھازىر بۇ يەردە يىگىرمە يەتتە ئادەم بار ئىدى.

ـــ ئاغىنىلەر! ـــ دېدى باتۇق سەپداشلىرىنى چوڭ گەمگە يىغىپ، ـــ بىز بۇ يەرگە جېنىمىزنى قوغداش، دۈشمەنلىرىمىزدىن ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن توپلانغان، بىز ھەممىمىز دەردەمەن قىساسكارلار! ھازىر بىزنىڭ قولىمىزدا قورال، ئاستىمىزدا ئات بار. ئەمدى بىز قومۇشلۇقتا مەيدىمىزنى زەي يەرگە يېقىپ، كۈمۈتىغا يەم بولۇپ يېتىۋەرمەيمىز!

بىر نەچچەيلەن چۈرقىراشتى:

ـــ توغرا دېدىك، سىلىك!

ـــ مۆكۈنۈپ يېتىۋەرمەيلى!

ـــ تاپانلىرىمىز قىزىپ، قوللىرىمىز قىچىشىپ قالدى!

ئارىدىن بىرى سورىدى:

ـــ باتۇق سىلىك، نېمە ئىش قىلىمىز؟

باتۇق سىرلىق جاۋاب بەردى:

ـــ ھازىرچە مەخپىي، ۋاقتى كەلگەندە بىلىسىلەر!

شاۋقۇن ـ سۈرەن كۆتۈرۈلدى، ھەركىم ئۆزىچە بىرنەرسىلەرنى دەيتتى، قىياس قىلاتتى، مۇلاھىزە يۈرگۈزەتتى. كەيپىيات بىرئاز بې-

سەققاندىن كېيىن قومۇشلۇقتىكى بىردىنبىر تەقۋادار ئادەم جۈمە قارىي سۆز ئالدى، ئۇ بېشىغا كونا مەنپۇ دوپپا كىيىۋالغانىدى.

ــ مەن ئۆزىمىزنىڭ نىيەت ــ ئىقبالىنى ئويلاپ، تۈنۈگۈن ئىسخار كۆرگەنىدىم، ئاللا بىزگە يار ئىكەن، ئىشلىرىمىز خەيرلىك بولىدىكەن. مانا ھازىر ھەربىرىمىز دەۋاتىمىز، مېنىڭ كاللامغا بىر خىيال كېلىۋاتىدۇ، ھەرقانداق قوشۇن تۇغ ــ ئەلەمسىز بولمايدۇ، ھەزرىتى ئەلى كەرىمۇللاموُ تۇغ كۆتۈرۈپ جەڭگە كىرگەن، بىزمۇ شۇنداق قىلساق قانداق؟

ــ توغرا، تۇغ ياسايلى!

ــ ئاسمانىنىڭ قەرىدە لەپىلدىتەيلى.

ــ رەقىبلىرىمىزنىڭ كۆكسىگە قادايلى!

كۆپچىلىك بەس ــ بەستە سۆزلىمەكتە ئىدى، خېلىدىن بېرى گەپ تىڭشاپ ئولتۇرغان بىر ئەقىلدار تۇيۇقسىز سوراپ قالدى:

ــ قانداق تۇغ ياسايمىز؟

يەنە غۇڭ ــ غۇڭ باشلاندى:

ــ ئاق تۇغ...

ــ يېرىمى ئاق، يېرىمى كۆك...

ــ ئاق، قىزىل ياسايلى!

ــ ئوتتۇرىسى قىزىل، چۆرىسى سېرىق بولسۇن!

ــ ئالىچىپار قىلايلى...

ئۇلارنى يەنە جۈمە قارىي قايىل قىلدى:

ــ قېرىنداشلار، جانابىي روسۇللالا يېشىل تۇغ ئىشلەتكەن، بىزمۇ شۇنداق تۇغ قىلىپ، ئۇنىڭغا «ئىننىاھىيەتەھنا» نى پۈتەيلى!

بۇنداق ئۇلۇغ ئىسىم بىلەن ئۇلۇغ ئايەت شېپى كەلتۈرۈلگەن تەكلىپكە ھېچكىم غىدىڭ ــ پىدىڭ قىلالمىدى.

ئەتىسى تۇغ ــ ئەلەم پۈتتى. بەش غۇلاچ ئۇزۇنلۇقتىكى خادىغا بېكىتىلگەن يېشىل تاۋار قومۇشلۇقنىڭ سوغۇق شامىلدا يېنىك لەپىلەدەيتتى، ئاق بوياق بىلەن يېزىلغان «ئىننىاھىيەتەھنا» سۆرىسىمۇ يېراق-

تىن ئىمىر ـ چىمىر كۆرۈنەتتى.

جۇمە قارىي يېشىل تۇغنى ئېگىز كۆتۈردى، قەددىنى رۇسلىدى، ئاندىن سەپداشلىرىغا قاراپ تەكبىر ئېيتقاندەك ئاۋاز بىلەن:

ـــ ئىننەددىنى ئىندەللاھىل ئىسلام!* ـــ دېدى، ئارقىدىن تۆۋەندىكى نەزمىنى ئوقۇپ، ئۆزىچە مەشكە دەسسەپ ماڭدى:

سەھەر قىلغان ئىبادەت،
ئۇلۇغلاردىن كارامەت.
بىر كۈن بولۇر قىيامەت،
يا مۇستاپا مۇھەممەد.

ھەممەيلەن كۈلۈشتى، جۇمە قارىينىڭ سۆز ـ ھەرىكىتى ساددا، ئەمما يېقىملىق ئىدى. چۈشتىن كېيىن باتۇق سەككىز ئاتلىقنى ئايرىدى، ئۇلار كەچتە بىر يەرگە بارماقچى بولۇشتى. بۇنىڭ ئۈچىدە تۇغچى جۇمە قارىيمۇ بار ئىدى.

2

ئەتراپ قاپقاراڭغۇ...

ھاۋا تازىلىنىپ شەبنەمنىڭ پۇرىقى تارقالدى، جىمجىتلىققا چۆككەن يېزا يولىدا توققۇز ئاتلىق چاڭ چىقىرىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇلار كۈرمەڭ مەھەللە، يېزىلارنى ئارقىغا تاشلىدى، تاقىر شورلۇق، ئۇزۇن سايلاردىن ئۆتتى، ئاتلار قارا تەرگە چۆمدى، تۇيىقى قىزىغانسېرى تىزگىن سىرىپ چاپاتتى. باتۇقتىن باشقىسى ئۆزلىرىنىڭ نەگە بېرىپ، نەدە تۇرىدىغانلىقلىرىنى بىلمەيتتى. يىراقتىن باغنىڭ كۆلەڭگىسى غۇۋا كۆرۈندى، باتۇقنىڭ يۈرىكى تېپىچەكلىدى. ئۇ قەدىمنى رۇسلاپ

* مەنىسى: «ئىسلام دىنى ھەممە دىنلاردىن ئەلا ۋە ئەۋزەلدۇر.»

تىزگىنىنى سىلكىدى، ئات قۇلقىنى شىڭشايتتى، باتۇق ئۇزەڭگىنى قاتتىق دىيەپ، ئايرىلىپ كەتكىنىگە بىر يىلدەك بولۇپ قالغان سەلتە-نەتلىك ماكانىغا قاراپ ھاياجان بىلەن ئات سالدى...

باتۇق چوڭ ئەگىملىك دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى. ئاتلار ئىچ ئۇرۇپ پۇشقۇراتتى. باتۇق سەپداشلىرىغا پەس ئاۋازدا دېدى:

— بۇ يەرنىڭ ئىسمى «شورباغ»، مېنىڭ يۇرتۇم، بۇ كاتتا قورۇ — جاي مۇشۇ يېزىنىڭ قانخورى ھەمدەم بەگنىڭ. بىز بۇگۈن مۇشۇ ئۆيگە تېگىمىز! ھەمدەم بەگنىڭ ئات — ئۇلاغلىرىنى، مال — دۇنيالىرى-نى قانچىلىك ئالالىساق شۇنچىلىك ئالىمىز. ئورۇنلاشتۇرۇش مۇنداق: بارات چەكەدى مەن بىلەن ئۆيگە كىرىدۇ، ئەخمەت سەردار ئوچ ئادەم بىلەن باغ — ھويلىنى كۆزىتىدۇ. ئىككى ئادەم چوڭ دەرۋازىدا پوستتا تۇرىدۇ، جۇمە قارىم ھويلىنىڭ ئارقىدىكى بونجالىقتا ئاتلارغا قارايدۇ...

چوڭ دەرۋازا قاتتىق ئۇرۇلدى، ھويلىدىكى توت كۆزلۈك قاۋان ئىت زەنجىر سىلكىپ قاۋاپ كەتتى، ئات باقار تازىنىڭ ھارغىن ئاۋازى ئاڭلاندى:

— قايسىڭلار؟ مانا ھازىر...

دەرۋازىنىڭ زەنجىر تاقاقلىرى ئىلىندى، غىچىرلاپ قىيا ئېچىلدى، ئەخمەت سەردار ئېيىق شاپىلىقىدەك قوللىرى بىلەن ئات باقارنىڭ گەجگىسىدىن قامالاپ تۇتتى.

— ۋاي... ۋايجان!... — دېدى ئۇ تولغىنىپ، — سىلەر كىم؟...

باتۇق ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ تۇرۇپ دېدى:

— سەن ساۋۇت تازىغۇ دەيمەن، ھە، مەن باتۇق، تونۇدىڭمۇ؟ راستىڭنى ئېيت، بەگ نەدە؟

— ئۆيدە.

— قايسى ئۆيدە؟

— سارايدا...

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئۇخلىدىمۇ؟

ـــ يوقسۇ، تېخى ھېلىلا مېھمان ئۇزاتتى...

ـــ نېمە مېھمان؟

ـــ ناھىيىدىن بېگىمنىڭ قىزىغا قۇدا چۈشۈپتىكەن...

باتۇقنىڭ ئېسىگە كەلدى، ھەمدەم بەگنىڭ خانىۋۇزى ئىسىملىك كەنجى قىزى بار ئىدى.

ـــ ھە ، بولدى! ـــ باتۇق سوئال ـ سوراقنى تۇگەتتى، ئەخمەت سەردار ئات باقارنى ئالدىغا سېلىپ ھويلىغا كىردى، لاپاسنىڭ ئاستىدىكى ئات سوۋۇتىدىغان تۇۋرۇككە بوشقىنا باغلاپ قويدى. باتۇق بارات چەكەدىنى ئەگەشتۇرۇپ سارايغا قاراپ ماڭدى. مورا بېشىدىكى گازۇاي چىراغ كەڭ ۋە ئازادە سارايىنى ئاپئاق يورۇتۇپ تۇراتتى. ھەمدەم بەگ كالتە پۇتلۇق ئۇستەلنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ بىردەم يوغان دەپتەرگە قارىسا، بىردەم چوت سوقاتتى. ئۇ ھەربىر مىدىرلىغاندا مەخسۇمچە كەمزۇلنىڭ تۆش يانچۇقىدىكى قىيام سائەتنىڭ كۈمۈش زەنجىرى يەڭگىل سىلكىنەتتى. باتۇق بىلەن بارات چەكەدى شەپە چىقارماي ئايۇاندىن ئۆيگە كىردى.

ـــ كېچىدە كېلىپ ئاۋارە قىلىپ قويدۇق، بېگىم!

ھەمدەم بەگ بېشىنى كۆتۈردى، ئىككى ملتىقنىڭ قاپقارا ئىستۇولى تۇمشۇقىغا تېگەي دەپلا قالغانىدى. ئۇنىڭ مولۇن كۆزلىرى چەكچەيدى، چىرايى تاتاردى، شاپتۇل چېچىكى رەڭگىدىكى ئىككى مەڭزىدىمۇ قان دىدارى قالمىدى.

ـــ بۇنداق ئۇچرىشىش چۈشلىرىگىمۇ كىرمىگەن بولغىيدى، ـــ باتۇق يۇمشاق، لېكىن كىنايىلىك سۆزلەپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇشقا باشلىدى، ـــ مەن ئۆزلىرى بىلەن كەچ بولسىمۇ كۆرۈشۈۋالاي دەپ ئالدىراپ كەلدىم، بېگىم. بولمىسا، كۆرۈشەلمەي قالمىز. قانداق دېسەم، ھازىرلا سىلى دوزاختا چۈشۈلا، مەن بولسام جەننەتكە كىرىمەن، ئۇ يەردە كۆرۈشكىلى بولمايدۇ ـ دە!

ھەمدەم بەگ زۇۋان سۈرمىدى، يۈرىكى ئېغىپ دېمى سىقىلدى.

باتۇق ئىشارەت قىلىۋىدى، بارات چەكەدى ئۇنى ساراينىڭ تۆۋرۈكىگە مەھكەم باغلىدى. باتۇقنىڭ كۆڭلىگە بىر خىيال كەلدى، ئۇ بارات چەكەدىنى شۇ يەردە قالدۇرۇپ ئۇدۇلدىكى مېھمانخانىغا چىقتى، مورا بېشىدىكى پانارنى ياندۇردى، خانبۇۋى كارىۋاتتا يالغۇز ئۇخلاۋاتاتتى.

— خانقىز، كۆزۈڭنى ئاچ، — باتۇق ئۇنىڭ يۈزىنى سىلىدى، — مېھمان كەلدى.

خانبۇۋى ئىنجىقلىدى. ئوڭ يېنىغا ئۆرۈلدى، خامۇش ئويغاندى، كۆزىنى ئېچىپ ئۇۋۇلدى ۋە سىنچىلاپ قاراپ چۆچۈپ كەتتى:

— كىم سەن؟ ۋايجان!...

باتۇق ملتىق تەڭلىدى:

— ۋارقىرىما، ئورنۇڭدىن تۇر!

خانبۇۋى ئاستا بېشىنى كۆتۈردى، باتۇق زەردە بىلەن سورىدى:

— مېنى تونۇدۇڭمۇ؟!

— تونۇدۇم، باتۇق ئاكام...

— ئۇنداقتا تېز قوپ!

خانبۇۋى كارىۋاتتىن چۈشتى، پۇتى يالاڭ ئاياغ، ئۇستىدە نېپىز ئىچ كۆڭلەك بار ئىدى.

— كۆڭلىكىڭنى سال!

خانبۇۋى لېۋىنى چىشلىدى، ئۇمچىيىپ تۇرۇۋالدى.

باتۇق ھەيۋە قىلدى:

— جان لازىم بولسا، كۆڭلىكىڭنى سال!

بۇ گەپلەرنى سارايدىكى ھەمدەم بەگمۇ تولۇق ۋە ئېنىق ئاڭلاپ تۇراتتى.

خانبۇۋى ئىچ كۆڭلىكىنى تەستە سالدى، ئۇنىڭ يېتىشكەن مىق ـ مىق بەدىنىدە قىزىل تاۋاردىن تىكىلگەن تامبالال قالغانىدى. باتۇقنىڭ كۆزى ئۇنىڭ «دىڭگىدە» تۇرغان ئالمىدەك كۆكسىگە تىكىلدى، ئاپئاق مامۇقتەك ئەمچەكنىڭ مېغىز رەڭ توپچىسىدىن گويا ئىلىكتر زەررىچىلىرى ئېتىلىپ چىقىپ باتۇقنىڭ يۈرىكىگە تەگكەندەك

ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى چىمرلاپ ۋۇجۇدىغا كۈچلۈك شەھۋەت ئوتى يامىشتى...

باتۇقنىڭ نىيىتى بۇزۇلدى، قارارى ئۆزگەردى، ئەسلىدە ئۇ خانبۇ-ۋىنى شۇ پېتى ئات باقارغا گىرەلەشتۇرۇپ باغلاپ، جامائەتكە سازايى قىلىپ، ھەمدەم بەگكە راسا ئەلەم قىلماقچى بولغانىدى، لېكىن ئەمدى ئۆزىنى تۇتالمىدى، ھەۋەس ئىرادىسىنى يەڭدى!

باتۇق خانبۇۋىنى ئىختىيارسىز كۆتۈرۈپ كارىۋاتقا ئالدى، چىڭ قۇچاقلاپ باغرىغا باستى. خانبۇۋىنىڭمۇ پۈت ـ قوللىرى ئاستا ـ ئاستا بوشاشتى، كۆزى ئالايدى، چىڭ، ئەمما يېقىملىق ئاۋازدا «ئا-نا...» دەپ ۋارقىرىدى... ئۇنىڭ بۇ مەستخۇش ئاۋازىدىن ھەمدەم بەگنىڭ يۈرىكى «چىممىدە» قىلىپ قالدى...

خانبۇۋى بالاغەت يېشىدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەن يېزا خېنىم ئىدى. بىرنەچچە يىلدىن بېرى نۇرغۇن يەردىن لايىق كەلگەن بولسىمۇ، ھەمدەم بەگنىڭ كۆڭلىگە سىغمىدى، ئەلچىلەر قېيىداپ: «ھەمدەم بەگ قىزىنى ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ ئوغلى ئاسماندىن چۈشكەندە شۇنىڭغا بېرىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ كېتىپ قېلىشتى. بۇ گەپ بولۇپ ئاردىدىن ئۇچ يىل ئۆتكەندە ناھىيىنىڭ مۇئاۋىن ئامبىلى ئەلچى ئەۋەتتى، ھەمدەم بەگنىڭ كۆڭلى يايراپ كەتتى، توققۇز تەزىم بىلەن ئالدىغا چىقتى. ئامبالنىڭ ئوغلى ئۇچ خوتۇنلۇق بولغان قۇلاق كەستى بىرنېمە ئىدى. ھەمدەم بەگنىڭ كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى، ئۇ-نىڭ ئويلايدىغىنى خانبۇۋى ئارقىلىق ئامبالنىڭ ھۆزۈرىغا يول ئېچىش ئىدى. شۇنداق قىلغاندىلا، ئۇ ئۆزىنىڭ سەلتەنەتلىك ئورنىنى ۋىلايەتـ-تىكى ساقچى باشلىقى ئوغلى ۋە ناھىيىدىكى بولغۇسى ئامبال قۇدىسى بىلەن ئۆمۈرۋايەت مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرالايتتى.

ھەمدەم بەگ تېخى بايىلا شۇ تويىنىڭ كىچىك چېيىنى ئېلىپ كەلـ-گەن مېھمانلارنى ئۇزىتىپ، بولغۇسى تويىنىڭ ھېساب ـ كىتابىنى قـ-لىپ ئولتۇرغانىدى.

باتۇق ئىشىنى تۇگىتىپ ھويلىغا چىقتى، ئادەملىرىگە ۋەزىپە تاپـ-

شۇردى، ھەش ـ پەش دېگۈچە دەرۋازا ئالدىغا بىرمۇنچە ئات، كالا، قويلار توپلاندى. ھەشمەتلىك ئورۇس ساندۇقى ئېچىلىپ تىللا، يامبۇلار خۇرجۇنغا قاچىلانغاندا ھەممەم بەگنىڭ ھەسرەت ـ نادامەتتە پىلدىرلاپ قالغان كۆزلىرى تارام ـ تارام ياشقا تولدى...

ـــ بۇگۈنكى مېھماندارچىلىقىمىز شۇنچىلىك بولسۇن، بېگىم! ـــ دېدى باتۇق مېڭىش ئالدىدا ئۇنىڭ كۆزىگە قادىلىپ، ـــ سىلى باغاق يازمىسلىمۇ ئەمدى ئۆزىمىز پات ـ پات كېلىپ تۇرىمىز... مەندىن رەنجىمىسلە، بېگىم، بۇگۈنكى ئىشلارنى ئاققىزىنىڭ ئەرۋاھى قىلدى، كونىلاردا: «خۇدا ئۇرغان ساقىيار، ئەرۋاھ ئۇرغان تۇگىشەر» دېگەن گەپ بار. ئاققىزىنىڭ ئەرۋاھى سىلىنى ئۇردى!...

ئۇلار قورۇدىن چىقتى، ئات ـ ئۇلاغلارنى ئالدىغا سېلىپ ھەيۋەت بىلەن يۇرۇپ كەتتى.

ئات باقار سارايغا كىرىپ ھەممەم بەگنى يەشتى، ھويلىنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدىكى خاس ھۇجرىغا سولىنىپ قالغان ئايال خوجايىنىنى چىقاردى. مال ـ دۇنياسىنىڭ بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىنغانلىقى، توي قىلىش ئالدىدا تۇرغان قىزىنىڭ ئىپپەت ـ نومۇسىنىڭ بۇلغانغانلىقى ھەممەم بەگنى ساراڭدەك قىلىپ قويغانىدى. ئۇ ھويلىنى بېشىغا كىيىپ ئاللا ـ كاللا سالدى، ساقىلىنى قاماللاپ باتۇقنى خەپلىدى، قارغىدى، خوتۇنىغا ۋايساپ:

ـــ تەقدىرنى تەكبىر بۇزدى دېگەندەك، قىزىڭ پىلانلىرىمنى بىكار قىلىۋەتتى! ـــ دېدى.

ـــ نېمە بولدى؟ ـــ گاڭگىراپ قالغان ئايال ھودۇقۇپ سورىدى، ـــ خانبۇۋىگە بىر ئىش بولدىما؟

ـــ نېمە بولاتتى؟! ـــ ھەممەم بەگ ئەلەم بىلەن ۋارقىرىدى، ـــ جانان چىنىسىنى ساپال تاۋاق قىلىپ قويدى!

ئايال پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپ زارلاندى:

ـــ ۋاي ئىسىت! ۋاي ئانام!... شۇنداقمۇ شەرمەندىلىك بولامدا؟! ئىلاھىم باتۇق دېگەن پاسىق قان قۇسۇپ ئۆلگەي! ـــ ئۇ ھەممەم

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى

بەگكە دوق قىلدى، ــ دادىسى، بۇ بىزگە نى ئات، نى نوموس، ھا- پىزدەك كاتتا ئوغلىمىز تۇرسا قاراپ تۇرىمىزما؟ قوپسلا، ئۇنىڭغا ئات دەم ئەۋەتسىلە...

3

بارات چەكەدى قوموشلۇقنىڭ ئەتراپىدا كۆزەتچىلىك قىلىۋېتىپ شەھەردىن چىققان تونۇش بىر خۇمدانچى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، خۇمدانچى قوموش ئالغىلى چىققانىدى. ئۇنىڭدىن ئانىسىنىڭ ئېغىر كېسەللىكى، سىڭلىسى ھاۋانەمنىڭ يالغۇزچىلىق تارتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ كۆڭلى بىئارام بولدى. ئاخىر باتۇق بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئا- نىسىنى يوقلاپ چىقىش قارارىغا كەلدى.

ــ ئۆزۈڭگە پەخەس بول، بارات ئاكا! ــ دېدى باتۇق تا- پىلاپ، ــ كۈندۈزى كوچا ـ كويلاردا يۈرمە، قوموشلۇق توغرا- سىدا ئىنسۇجىنغا تىنما!

ــ بىلىمەن، ــ دېدى بارات چەكەدى كۆرەڭ ئاۋازدا، ــ بۇلار- نىڭ ھەممىسى باش كېتىدىغان ئىشلار، ئۇكام!

ئۇ كەچقۇرۇن يولغا چىققاندا باتۇق خېلى يەرگىچە ئۇزىتىپ باردى ۋە خوشلىشىدىغان چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر گەپنى قىلىپ سالدى:

ــ قايتاشىڭدا ھاۋانەمنى ئالغاچ چىقارسەن!...

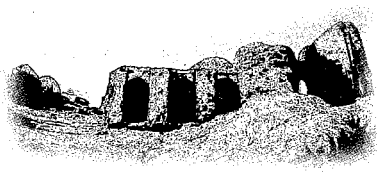
بارات چەكەدى ئۇجۇقۇپ كەتتى، ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم قاتتىق خورلۇق ھېس قىلدى. ئۇ قوموشلۇقتىن چىقىپ كۆچۇم يېزا مەھەل- لىرىگە كىرگەندىمۇ، سوغۇق شامال يۈز ـ كۆزلىرىنى ئېچىشتۇرغان- دىمۇ ھېچنېمىنى سەزمىدى، كاللىسىدا پەقەت باتۇقنىڭ ھېلىقى سۆزى غوڭۇلدايتتى، كۆز ئالدىدا ئۇنىڭ سىڭلىسىنى ئاشنا تۇتۇپ يۈرگەن چاغلىرى گەۋدىلىنەتتى...

ھاۋانەم بىر ئەردىن چىقىپلا ئولتۇرۇپ قالغان ياش چوكان ئىدى، بارات چەكەدى تۇرمىدىكى ۋاقتىدا ئۇ ھەپتىدە ئىككى قېتىم يوقلاپ

تۇردى. شۇ چاغدا باتۇق ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالغاندى. ھەر ئىككىسى بىر ـ بىرىگە ئۆگىنىپ قالدى. بارات چەكەدىمۇ بىلمەسكە سېلىپ يۈرۈۋەردى، كېيىن ئۇ تۇرمىدىن قېچىش بىلەن بۇ ئىش ئۆز-لۈكىدىن بېسىلدى، بارات چەكەدىمۇ ئۇنى ئاستا ـ ئاستا كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتكەن ئىدى. لېكىن «ئۇنىغانغا يۇنغان» دېگەندەك، بارات چەكەدى باتۇقنىڭ ئۆتكەن كۈنى خانىۋۇچىگە قىلغان ئاپئاشكارا رەسۋاچىلىقىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالماي ھارسىنىپ تۇرغاندا، بۇگۈن بۇ ئىشنىڭ تۈيۇقسىز قايتا تىلغا ئېلىنىشى ئۇنىڭ يۈرىكىنى پۇچىلىدى، ئەرلىك غۇرۇرىغا قاتتىق تەگدى. باتۇق بىردىنلا ئۇنىڭ كۆڭۈل ئەينىكىدە خىرەلەشتى، ئۇنىڭ ئۆزىگە قىلغان ياخشىلىق بىلەن شەپقەتى كۆكسى ـ قارنىدىن پاك ـ پاكىز كۆتۈرۈلۈپ كەتتى...

«سەن مېنى نېمە چاغلايسەن، باتۇق؟! ـــ ئۇ چىشىنىڭ ئاستىغا ناس بېسىپ ئەلەم بىلەن پىچىرلىدى، ـــ مەن ساڭا سىڭلىمنى ئاچقىپ بېرەمدىمەن تېخى!؟ سەن كىم، مەن كىم؟! سەن تېخى ئاچماق ئىشتان كىيىپ يۈرگەن چاغلىرىڭدا مەن ھېيتگاھنىڭ يېرىمنى سوڭ-رىغان بارات گاڭگۇڭ ئىدىم. پەلەك ئايلىنىپ، دوست ـ دۇشمەننىڭ ئالدىدا «باتۇق سىلىڭ» دەپ قويساق، ئەمدى بىزگىمۇ ھۆرت ـ پۆرت دېگۈچى بولدۇڭما؟! خەپ توختا، ئەمدى سېنىڭ ئالدىڭغا كىم چىقىدىغانلىقىنى كۆرۈپ باق!...»

بارات چەكەدى كۆز قارىچۇقىنى پىلدىرلىتىپ دىمىغىنى قېقىپ قويدى...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئون تۆتىنچى باب

قاچقۇن

ياخشىنى يات ئىكەن دېمە،
يامانىنى ئۆز ئىكەن دېمە.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

كاك لۇيجاڭ بۇگۈن چۈشتىن كېيىن تۆيۈقسىز 20 ـ پولكقا كەلگەنىدى. شتابتىكىلەر پايپېتەك بولۇپ كەتتى، جاڭ تۆەنجاڭ تىك تۇرۇپ سالام قىلدى، ئارقىدىن قولتۇقلاپ ئىشخانىغا ئېلىپ كىردى.

ـــ هارمىغايلا، لۇيجاڭ جانابلىرى! ـــ شتاب ئەمەلدارلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن كىرىپ هۆسىله ـ سۈلكەت قىلدى.

كاك لۇيجاڭ شىنلىنى يەشتى، قارا كۆزەينەكنى ئالدى، ساپاغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ تامدىكى كەسمە رەسىملەرنى تاماشا قىلدى. ئىشخانىغا تۆەن شتابىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى چاي كۆتۈرۈپ كىردى، ئۇ ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى جۇغى كىچىك، چاققانغىنە يىگىت ئىدى. شتابتىكىلەر ئۇنى «شياۋ بەي» دەپ چاقىرىشاتتى، ئۇ كاك لۇيجاڭنى كۆرۈپلا تاتىرىپ كەتتى، يۈرىكىدىن كۆچلۈك بىر هارارەت ئېتىلىپ چىقىپ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى كۆيدۈرگەنىدەك بولدى. ئۇنىڭ كۆزىدىن بىر خىل غەزەپ هەم قىساس ئوتى چاقناپ تۇراتتى، لېكىن ئۇنىڭدىكى

بۇ جىددىي ئۆزگىرىشنى كاڭ لۇيجاڭمۇ، جاڭ تۇەنجاڭمۇ سەزمىدى، ئۇلار تامدىكى رەسىملەر توغرىسىدا قىزغىن مۇھاكىمىگە چۈشكەندى. شياۋ بەي ئۆزىنى تەستە باستى، چاينى چاندۇرماي قۇيدى، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قەنت ـ گىزەك، مېۋە ـ چېۋە تىزىشقا باشلىدى. كاڭ لۇيجاڭ خاڭجۇنىڭ پۇراقلىق چېيىنى ئىچىپ سۆزگە كىرىشتى:

ـــ جاڭ تۇەنجاڭ، بۇگۈن سىزگە مۇھىم بىر ۋەزىپە تاپشۇرغىلى كەلدىم...

ـــ بۇيرۇقلىرىغا ھەرقاچان تەييارمەن، لۇيجاڭ جانابلىرى! ـــ جاڭ تۇەنجاڭ ئورنىدىن قوزغىلىپ قويدى.

ـــ ئاڭلىشىمچە، چۆل قومۇشلۇقىدا قوراللىق باندىتلار پەيدا بوپتۇ، ـــ دېدى كاڭ لۇيجاڭ مەنسىتمىگەن تەلەپپۇزدا، ـــ باشلىقى باتۇر ئىسىملىك بىرنېمە ئىمىش، تۇرمە قاچقۇنى ئىكەن... ئۇنى باتۇق سىلىك دەيمىش!

ـــ باتۇق سىلىك؟

ـــ ھە، ئېسىگىزدە بولسا كېرەك، ئۆتكەندە ھاپىز جۇيجاڭ بىلەن ئېلىشماقچى بولغان تەلۇە شۇ ئىكەن. ئۇلار پىرقىمىزغا قارشى ئوخشايدۇ، تۇنۇگۈن ئۆزلىرىنىڭ بىر ئادىمى ساقچى ئىدارىسىگە پاش قىپتۇ. ھازىر جۇيجاڭ بىزنىڭ ئەسكەر چىقىرىپ باندىتلارنى ئۇجۇقتۇرۇپ، باتۇقنى تىرىك تۇتۇپ بېرىشىمىزنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭچە، ھاپىز جۇيجاڭنىڭ تەلىپى ئورۇنلۇق، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغىنىدارچىلىق يۈزىسىدىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ لەۋزىنى يەردە قويۇشقا بولمايدۇ. مانا شۇ كىچىككىنە ۋەزىپىنى سىزگە تاپشۇرماقچىمەن!

جاڭ تۇەنجاڭ ئورنىدىن «لىككىدە» تۇردى:

ـــ دەرھال ئورۇندايمەن، لۇيجاڭ جانابلىرى!

ـــ ياخشى، ئولتۇرۇڭ! ـــ كاڭ لۇيجاڭ قولىنى يېنىك سىلكىدى.

جاڭ تۇەنجاڭ ئولتۇرۇۋېتىپ سورىدى:

ـــ ئۇلار قانچىلىك ئادەم ئىكەن؟

كاڭ لۇيجاڭ چىشىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ ئېيتتى:

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يېكتى

ـــ بار ـ يوقى يىگىرمە يەتتە ئادەم، ئون ئالتە مىللىق، ئون توققۇز ئات بار ئىكەن.

ـــ جاجىسى بىر لىيەن ئەسكەر، ـــ دېدى جاڭ تۇەنجاڭ پەرۋاسىزلا، ـــ باتۇق سلىكغا بىرنىڭ ئاق لىيەنجاڭلا تېتىيدۇ!

ـــ قاچان يولغا سالىسىز؟

ـــ بۇگۈن ئۇقتۇرساق، ئەتە تەييارلىق قىلىپ، ئۆگۈنلۈككە يۆرۈش قىلسا بولارمىكىن؟

ـــ بولىدۇ.

كاڭ لۇيجاڭ چاينا قول ئۇزاتتى، جاڭ تۇەنجاڭ سەدەپ سايلىق قەلەمتىراچ بىلەن ئالما، نەشپۈتلەرنى ئاقلاپ، كاڭ لۇيجاڭغا ئۆزىتىپ تۇردى. بۇ ئارىلىقتا شياۋ بەيمۇ كىرىپ ـ چىقىپ تۇردى، ئۇنىڭ كاڭ لۇيجاڭغا ھەر قېتىم كۆزى چۈشكەندە جۇدۇنى بىر پەللە ئۆرلەپ، سەپراسى تۇتاتتى. ئۇ ھەسرەت ئىچىدە ئاكىسىنى ئەسلىدى، ئاكىسىنىڭ مۇلايىم، بىچارە قىياپىتى كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ يۈرىكىنى ئەزدى، ئاكىسىنى ئەسلىگەنسېرى كاڭ لۇيجاڭغا بولغان نەپرىتى، ئۆچمەنلىكى بارغانسېرى كۈچەيدى. كاڭ لۇيجاڭ ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭ ئاكىسىنى «ھەربىي ئىنتىزامنى بۇزدۇڭ» دېگەن بەتنام بىلەن يەكەندە ئېتىپ تاشلىغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىن شياۋ بەي كاڭ لۇيجاڭنىڭ غايىبانە رەقىبى بولۇپ قالدى، بىر يىلدىن بېرى ئۇنى پايلىدى، پۇرسەت كۈتتى، لېكىن بۇگۈنكىدەك قۇلاي شارائىت نېسىپ بولمىغانىدى. ئۇ بۇگۈن ئۆچ ئېلىش قارارىغا كەلدى، ھەر خىل پىلانلارنى تۈزدى. دەسلەپ، ئىشخانىغا قول بومبىسى تاشلاپ ئۇجۇقتۇرۇشنى ئويلىدى، لېكىن بۇنىڭدىن تېزلا يالتايدى. ئۇنداق قىلغاندا ئۆزىمۇ ساق قالمايتتى. ۋاقىت ئۆتۈۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئىچى تىتىلدىدى، جىددىيلەشتى، ئاخىر يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ تاپانچا بىلەن ئېتىشنى پىلانلاۋاتقاندا كاڭ لۇيجاڭ ھاجەتخانىغا چىقىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى. ھاجەتخانا ئارقا ھويلىدا ئىدى، شياۋ بەي ئۇنى باشلاپ چىقتى، كاڭ لۇيجاڭ بۇلۇڭدىكى خالاغا كىرىپ كەتتى. شياۋ بەي ئارقا

هويلىنىڭ هاجەتخانىغا يېقىن يەردىكى يان ئىشىكىنى ئېچىپ، قېچىش يوللىرىنى مۆلچەرلىدى. بۇ ئىشىكتىن تۇمان شتابىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى يارلىق بىلەن دەريا بويىغا چىققىلى بولاتتى، شياۋ بەي تاپانچىسىنى ئوقلاپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ تۇردى. كاڭ لۇيجاڭ كالتە يۆتىلىپ هاجاتخانىدىن چىقتى، تاپانچا ئېتىلدى، لېكىن ياخشى قارىغا ئېلىنمىغاچقا ئوق تەگمەي قالدى. قاتتىق چۆچۈگەن كاڭ لۇيجاڭ ئىشتىنىنى كۆتۈرگەن پېتى هاجەتخانىغا قاراپ قاچتى، ئىككىنچى پاي ئوق ئېتىلغاندا، ئۇ قېچىپ تامنىڭ دوقمۇشىغا بېرىۋالغاندى. يىراقتىن هودۇقۇپ ئېتىلغان ئوق ئۇنىڭ مۇرىسىگە تېگىپ لۇيجاڭلىق پاگونلىرىنى ئۈچۈرۈۋەتتى. كاڭ لۇيجاڭ قاتتىق ۋارقىراپ تامغا يۆلىنىپ قالدى، ئۇ ئېغىر يارىلانغانىدى. ئالدى هويلىرىدىن ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى، دۇكۇرلىگەن ئاياغ تىۋىشى يېقىنلاشتى. شياۋ بەي لۇنىڭ قاتتىق چىشلەپ ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى، ئىشكىنى سىرتىدىن تاقۇۋېتىپ يارلىقاقاراپ يۈگۈردى، ئۇ يەردىن دەريا بويىغا كېلىپ ئۆزىنى دەريىغا تاشلىدى. يارلىق ئىچىدە قىسىلىپ ئېقىۋاتقان شىددەتلىك ئېقىن بىردەم ئۇنى كۆزدىن غايىب قىلدى.

2

شياۋ بەي دەريادىن چىققاندا قاراڭغۇ چۈشكەنىدى. راخابتەك سوغۇق سۇ ئۇنىڭ ئىچ ـ ئىچىگە ئۆتۈپ كەتتى، چىشلىرى كاسىلدايتى، پۈت ـ قولىنىڭ پېيى تارتىشىپ ماڭالمىدى. ئۇ هالسىراپ يېقىلدى، يېرىم بىهوش بولۇپ يېتىپ قالدى. ئەگەر ئۇ شۇ هالەتتە ياتسا «جىممىدە» ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا تەلەي يار بولدى، ئاردىدىن ئۈزاق ئۆتمەي، سۇ ياقىلاپ چىقىقان بىر تۇگمەنچە ئۇنى قۇتقۇزۇپ قويدى. تۇگمەنچە ئۇنى هاپاش قىلىپ تۇگمەنگە ئېلىپ كەلدى، گۈلخان ياقتى، كىيىملىرىنى قۇرۇتتى، ئىسسىق چاي بەردى. شياۋ بەيگە ئاستا ـ ئاستا جان كىردى، ئۆرىدەپ ئولتۇردى،

چالا ـ بۇلا ئۆگىنىۋالغان ئۇيغۇرچە گەپلەر بىلەن تۇغمىنچىگە رەھـ
مەت ئېيتتى، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. يېرىم كې
چىدىن ئاشقاندا يانچۇقىدىكى بار ـ يوق ئىككى تەڭگىنى تۇغمىنچىگە
ئۇزىتىپ تۇرۇپ ئېيتتى:

ـــ تاغا، ئەمدى مەن ماڭاي، تاڭ ئاتقۇچە ئۇلاردىن يىراقلاپ كەتـ
مىسەم بولمايدۇ، سىلىگە رەھمەت، ئاز بولسىمۇ ئالسىلا...

ھەممە يېرى ـــ كىيىم ـ كېچەك، ساقال ـ بۇرۇت، ھەتتا كىـ
پىكلىرىمۇ ئۇن توزانلىرى بىلەن ئاپئاق بولۇپ كەتكەن بوۋاي جىگدە
قوۋزىقىدەك يىرىك قوللىرىنى سوزۇپ، شياۋ بەينىڭ قولىنى ئىتتىرـ
دى:

ـــ يىگىت، مەن سېنى ئاللانىڭ ئىرادىسى بويىچە قۇتقۇزۇپ قويـ
دۇم، ئاللا ھەرقانداق بەندىسىگە بەھۇدە ئازابنى راۋا كۆرمەيدۇ. پۇلنى
يېنىڭغا سىلىپ قوي. بىز ئۇيغۇرلاردا «تەييار گۆشنى يېگەن يولۇاس
ئەمەس» دېگەن گەپ بار. مېنىڭ مۇشۇ تۇغمىنىمدىكى ھەربىرىتىن
ئۆزۈمگە تۇشلۇق بەربىرەت كېلىپ تۇرىدۇ، سەن سەپەر ئۈستىدىكى
ئادەم، پۇل ئۆزۈڭگە لازىم بولىدۇ!

شياۋ بەي ھاياجانلاندى، ھاياجاندىن ئاغزى ئۇمچەرىدى، بوۋاينىڭ
قوللىرىنى ئۇزاققىچە سىقىپ سىلىدى، ئاخىر كۆزى قىيمىغان ھالدا
خوشلاشتى.

ئۇ توختىماي ماڭدى، ئاي قاراڭغۇسىدا تېنەپ ـ تەمتىرىدى، دە
رەخلەرگە سوقۇلدى، ئېرىقلارغا دومىلىدى، چاپىنى يىرتىلىپ، ئىشتە
نى تىتىلدى، ئەسكى مازار ساڭگىلاپ قالدى. لېكىن ئۇ مېڭىشنى
توختاتمىدى، تۇتاش يېزىلار ئارقىدا قالدى، كالتە سايىدىن ئۆتتى،
تاڭ ئاتقاندا يەنە بىر يېزىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قورسىقى تازا ئاچـ
قانىدى. باشتا ئۇچرىغان ئىشكىنى قاقتى. ئۆي ئىگىسى خېلى ھاللىق
ئادەم ئىدى، ئىشكىنى ئېچىپلا چۆچۈپ كەتتى، كېيىن شياۋ بەينىڭ
سەمىمي، مۇلايىم گەپلىرىنى ئاڭلاپ كۆڭلى جايىغا چۈشتى، ئۆيگە
باشلاپ چاي بەردى. چايدىن كېيىن شياۋ بەيگە ھاردۇق يەتتى، ئولـ

تۇرغان ئورنىدىلا قىيسايدى، ئۆي ئىگىسى تەكىيە قويۇپ بەردى، شياۋ بەي بېشىنى قويۇپلا ئۇيقۇغا كەتتى. لېكىن بىرەر سائەت ئۆتە ـ ئۆتمەي قارا بېسىپ ئويغاندى، ئورنىدىن تۇرۇپ هويلىغا چىقتى. ئۆي ئىگىسى كۆرۈنمەيتتى، لاپاسنىڭ ئاستىدا ئېگەرلەنگەن بىر ئات باغلاق-لىق تۇراتتى. نېمە ئۈچۈندۇر شياۋ بەينىڭ يۈرىكى ئۆيدى، چوڭ هويلا ئادەم چۆچۈگۈدەك سۇرلۇك هەم تىمتاس ئىدى. شياۋ بەي ئاستا بېرىپ هويلا ئىشىكىنى تارتىپ باقتى، ئىشىك سىرتتىن زەنجىر-لەنگەنىدى. شياۋ بەينىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى، جىددىيلەشتى. هويلىدا تالا تېمىغا يانداش باراقسان ئۆسكەن بىر تۈپ شاتۇتى بار ئىدى. شاتۇتىغا يامشىپ تامغا چىقتى، تامدىن سىيرىلىپ پەسكە چۈشتى، زەنجىرنى قايرىپ ئىشكىنى ئاچتى ـ دە، هويلىغا كىرىپ ئې-گەرلەنگەن ئاتنى مىنگەن پېتى يوغان دەرۋازىدىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى...

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئون بەشنچى باب

«شېھىت مازار»

سۇغا يىقىلغان يامغۇردىن قورقماس.
—— ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

بۇ يەر تولىمۇ خىلۋەت ھەم سىرلىق ئىدى...

تۆت ئەتراپىنى دەشت ـ باياۋان ئوراپ تۇرغان بۇ قەدىمىي مازار-لىقتا جاندارلاردىن ئۆزۈن قۇيرۇقلۇق سالمچۇق، قىزىل قولتۇق پاتـ-مچۇق، لەگمەنتاقتاق، كەھرىۋادەك پارقىراق قۇل يىلىن ياشايتتى. يېشىللىقلاردىن : قىزىل يۇلغۇن، قېرىنقىز، ئاق شىلۋە، يانتاق ئۆسەتـ-تى. «شېھىت مازار» دەپ ئاتىلىدىغان گۈمبەزلىك يالغۇز مازارنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە ـــ بىر چاقىرىم يىراقلىقتا چەكسىز سوزۇلغان ئىپتىدائىي توغراقلىق بار ئىدى. ئۇ يەردە كېيىك، توشقان، ئۇچار قا-ناتلاردىن چىل، كەكلىك، بۆدۈنە قاتارلىقلار ياشايتتى. توغراقلىق بە-لەن مازار ئارىلىقىدا «چىمچىمبۇلاق» دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاق بو-لۇپ، ئۇنىڭدىن قىش ـ ياز سۇ چىقىپ تۇراتتى. ياز كۈنلىرى ئۇنىڭ ياپيېشىل لويلا، يالپۇزلار قاپلىغان يوتىدەك چوڭلۇقتىكى ئېرىقى مازار تەرەپكە ئوتتۇز قەدەمچە ئېقىپ بارغاندىن كېيىن بارا ـ بارا كىچىـ-لەپ، ئاخىر جىمجىملا قۇمغا سىڭىپ كېتەتتى. بۇلاق ھەققىدە ھەر

خىل رىۋايەتلەر بار ئىدى. بىر رىۋايەتتە، مىرزا مەۋلانە خوجام ئىسىم-لىك بىر كىشى غازات قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ، ئۇممەتلىرىنى ئۇسسۇزلۇقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن قولىدىكى ھاسىنى سانجىغاندا-كەن، ئورنىدىن مۇشۇ بۇلاق پەيدا بولغان دېيىلسە؛ يەنە بىر رىۋايەت-تە، مىرزا مەۋلانە خوجام كاپىرلاردىن نۇرغۇن تالاپەت يەپ، ئۆلەر ۋاقتىدا خۇداغا نالە قىلىپ نۇرغۇن ياش تۆككەنىكەن، ئۇنىڭ خاسىيەتلىك يېشىدىن ئاخىر مۇشۇ بۇلاق ئاپىرىدە بولغان دېيىلىدۇ...

رىۋايەتتە نېمە دېسە دېسۇن، ئىشقىلىپ، بۇ بۇلاق تەبىئەتنىڭ سېخىيلىقى، ئادىللىقى ۋە مۆجىزىسى ئىدى. ئۇنىڭ شاراپىتى بىلەن بۇ يەر ھەر يىلى باھاردا ياشراتتى، كۆكىرەتتى، ئۇچار قۇشلار توغراقلىققا ئۇۋا سېلىپ بەخىرامان كۆپىيەتتى، كېيىك ـ جەرەنلەر بۇ يەرنىڭ تىمتاس، زېرىكىشلىك تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇپ، سۈرلۈك توغراقلىققا بىر خىل ھايات شاۋقۇنىنى بەخش ئېتەتتى...

«شېھىت مازار» نىڭ بۇنىڭدىن يېرىم ئەسىر بۇرۇن بىر شەيخى بار ئىدى. ئۇ چاغدا بۇ يەردىن ئۆتكەن كارۋانلار، يىراق ـ يېقىندىن كەلگەن يولۇچىلار، دېھقانلار مازارغا سېغىنىپ تاۋاپ قىلاتتى، قۇيۇ، توخۇ ئۆلتۈرۈپ نەزىر قىلاتتى، پۇلى يوقلىرى دۇئا ـ تەلەپلىرىنى ئېيتىشىپ قايتىشاتتى. كېيىن، شەيخ قېرىپ ئۆلدى، ئۇنىڭ ئىشىنى ھېچكىم داۋاملاشتۇرمىدى. شۇنىڭ بىلەن مازارلىقمۇ كۈندىن ـ كۈن-گە چۆلدەرەپ تاۋاپچىلار سىيلىكتى، بارا ـ بارا ھېچكىم كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن، بۇنداق تۇرغۇنلۇق ئۇزاق داۋام قىلمىدى، بۇ-نىڭدىن سەككىز يىل بۇرۇن بۇ يەردە يەنە تۈيۇقسىز بىر ئادەم پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ تومۇز ئايلىرىنىڭ تىنچىق ئۇزاق كېچىسىنى توغراق-لىققا يالغۇز ئۆتكۈزدى. ئەتىگەندە ئۇسساپ ھالسىراپ قوپتى، كۈن پا-لىدىغاندا زادىلا چىدىيالمىدى، ئۇسسۇزلۇقتىن بەدىنى قۇرۇپ كې-تىۋاتاتتى. ئۇ ئاخىر «چىمچىمبۇلاق» نى تاپتى، مۇزدەك سوغۇق، شىرنىدەك تاتلىق سۇنى ئوچۇملاپ ئىچتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇز بەش ياشلاردىن ھالقىغان، ئوتتۇرا بوي، ئۇستىخانلىق، پاقا كۆز، بې-

جىرىم بەدەن بۇ ئادەم توغراقلىقنى ماكان قىلدى. توغراقلىق ئۇنىڭغا نۇرغۇن نەرسىلەرنى بەردى، ئۇ يۇز يىلدىن ئاشقان قېرى، قاقشال توغراقلاردىن چىقىدىغان خاسىيەتلىك «مەڭگۈ سۇيى»* نى ئىچىپ روھىنى ياشارتتى، كېيىك ـ جەرەن، بۆدۈنە ـ كەكىلكىلەرنى مەززىلىك كاۋاپ قىلىپ تۇڭمەس ـ پۇتمەس ئۇزۇققا ئېرىشتى. ئۇ تېخى تەنھا، ياۋايى تۇرمۇشتىكى روھىي بوشلۇقىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن چىرايلىق توغراق قۇشقىچىدىن بىرنى باقتى. پېشانىسىدە يىپتەك قارا قاشقىسى بار، خۇشناۋالىق كىچىككىنە بىر جانىۋار ئۇنىڭ دائىملىق ھەمراھى، كۈيچىسى، سىردىشى بولدى. قۇشقاچ ئۇنىڭغا شۇنداق ئۆگىنىپ كەتتى. بىرلا ئىسقىرتما خېلى ـ خېلى يىراقلاردىن لىك ـ لىك شۇڭغۇپ كېلىپ، بېشىغا، يەلكىسىگە، قولىغا قونۇاتتى، تۇكلىرىنى ھۆرپەيتىپ كىشى بىلمەس تىللىرى بىلەن چىرايلىق ۋىچىرلاپ كېتەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ بۇنداق قىزغىن، مۇھەببەتلىك تۇرمۇشى ئۇزاققا بارمىدى، ئۇنىڭ بىردىنبىر ۋاپادار، خۇشناۋا ھەمراھىنى جاغالماي سوقۇپ كەتتى. شۇ كۈنى ئۇ يولتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ يېتىپ ھەسرەت ئىچىدە ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشىنى، كەلگۈسىنى ئويلىدى، ئۆزىدىن يىراقتا قالغان ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنى سېغىندى، خۇددى توغراق قۇشقىچىغا ئوخشاش ئىزسىز كۆمۈلۈپ كەتكەن تالاي سەپداشلىرىنى ئەسلىدى...

ھاياتنىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈكىنى يەتكۈدەك تارتقان، ھەممە يېرى تۇرمۇشنىڭ قاتتىق ـ يىرىكلىكى بىلەن تارىمۇشتەك قېتىپ كەتكەن بۇ ئادەمنىڭ ئىسمى ماموت قۇرغۇي ئىدى. ئۇ ئون سەككىز يېشىدا ئەسكەر بولۇپ، مۇشۇ توغراقلىققا كەلگىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئون ئىككى يىلنى ھەربىي ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ئۇ 6 ـ دېۋىزىيە باشلىقى مەھمۇت سىجاڭنىڭ ئالاھىدە مۇھاپىزەت ئەترىتىدە ئىشلەيتتى. مەھ-

---

* بۇنداق توغراق سۇيىنى ئىچكەن ئادەم ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ، دېگەن ئەقىدە بار.

مۇت سنجاڭ چەتكە كەتكەندىن كېيىن، 6 ـ دېۋىزىيەدىن بۆلۈنۈپ چىققان ئىسيانچىلارغا قوشۇلۇپ شېڭ شسەيگە قارشى جەڭ قىلدى. شۇ جەڭلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ كارامەت مەرگەنلىك قىلىپ يىراق ـ يېقىنغا داڭ كەتتى. ئىسيانچىلار 1937 ـ يىلى مارالبېشى، ئاقسۇ، كۇچار تەرەپكە يۇرۇش قىلغاندا شېڭ شسەينىڭ بومباردىمانچى ئايروپىلانلىرى ئۇلارنى ۋەيران قىلۋەتتى. شۇ چاغدا ماموت قۇرغۇي ئېگىز دەرەخنىڭ ئۇستىگە چىقىۋېلىپ مىلتىق بىلەن «P-5» بەلگىلىك بومبارىمانچى ئايروپىلاندىن ئىككىنى سوقۇپ چۈشۈرۈپ، تۇنجى قېتىم ئايروپىلان سوققان قەھرىمان سۈپىتىدە ئېغىزغا چىققانىدى. كېيىنكى كۈنلەردە بۇ جەڭ جاللات ما خۇسەننىڭ ۋاپاسىزلىقى بىلەن مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى، ئىسيانچىلار تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى. هايات قالغانلار قاتتىق تۇتقۇن قىلىندى، ماموت قۇرغۇي مانا شۇ تۇتقۇندىن قېچىپ يېزىمۇيېزا، تاغموتاغ يۇردى، ئاخىر مانا شۇ خىلۋەت توغراق-لىققا كېلىپ جېنىنى قۇتۇلدۇرغانىدى...

ئادەم نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشنى ئويلايدۇ، ئۇرۇنىدۇ، لېكىن ئىشلار ئىرادىگە باقمىغانىدا ئۆزىنى بەزلەپ يۇرۇۋېرىدۇ. دۇنيا ئەنە شۇنداق رەھىمسىز. ماموت قۇرغۇيمۇ نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشنى ئويلىدى، ئۇرۇندى، لېكىن يەنە ئۆزىنى بەزلەپ توغراقلىقتا ياشاۋەردى. كېيىنكى كۈنلەردە بولسا ئۆز ـ ئۆزىدىن ئەنسىرەپمۇ قالدى، ئادەملەر بىلەن ئۇچراشماي، مۇشۇنداق يەككە ـ يېگانە ئۆتۈۋېرىپ ياۋايىلىشىپ كېتىشتىن قورقتى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ «چىمچىمبۇلاق» تا سۇ ئىچىپ ئولتۇرۇپ، «شېھىت مازار» ئەتراپىدا تىمسىقلاپ يۈرگەن ئىككى ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قالدى، غەيرەتلىنىپ ئۇلارنىڭ يېنىغا باردى. ئۇلار مازارنى تاۋاپ قىلىپ كەلگەن ئەر ـ خوتۇنلار ئىدى. ماموت قۇرغۇي ئۇلار بىلەن ئەھۋاللاشتى. ئۆزىنى «شېھىت مازار» نىڭ شەيخى دەپ تونۇشتۇردى. ئۇلار تەلەپ قىلمىسمۇ بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ ئايالغا هۇردى، سۈپكۆچلىدى. ئايالنىڭ يۈزىگە چالپاق ـ چالپاق داغلار چۈشۈپ ئورۇقلاپ كەتكەنىدى. ماموت قۇر-

غۇي بۇ ئالامەتلەرگە قاراپ كۆڭلىدە ئۇنىڭ ئوغۇل تۇغىدىغانلىقىغا جەزم قىلدى. ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتتى، «ئوغۇل تۇغسەن» دەپ ياش ئەر ـ خوتۇننى خۇشال قىلدى. كېيىن، ئۇلاردىن سوراشتۇرۇپ بۇ يەردىن قىرىق چاقىرىم يىراقلىقتا «شورباغ» دېگەن بىر بەگلىكنىڭ بارلىقىنى، ئۇنى ھەمدەم بەگ ئىسىملىك بىر بايىنىڭ سورايدىغانلىقىنى بىلىۋالدى...

ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، ھېلىقى چوكان راستتىنلا ئوغۇل تۇغدى، بۇنىڭ بىلەن ماموت قۇرغۇينىڭ شورباغقا نامى تارالدى. كىشىلەر ئۇنى «ماموت شەيخ» دەپ ھۆرمەتلەپ يوقلاپ تۇرىدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن «شېھىت مازار» يەنە ئاۋاتلىشىپ قالدى، ھەمدەم بەگمۇ كېلىپ تۇرىدىغان بولدى، ماموت قۇرغۇي بىلەن ياخشى مۇناسىۋەت ئورناتتى...

ئادەم ھۆل نەرسە، نەگە بارسا شۇ يەردە كۆكىرىپ تۇرالايدۇ. بولمىسا، ماموت قۇرغۇينىڭ بېشىغا كەلگەن دەرد ـ ئەلەملەردىن ئۇ مۇشۇ توغراقلىقتا قۇرۇپ كەتكەن بولسا بولاتتى. لېكىن، ئۇ قۇرۇپ كەتمىدى، تېخىمۇ پىشىپ يېتىلدى. ئادەملەرنىڭ قىممىتىنى، ھاياتنىڭ لەززىتىنى خېلى چوڭقۇر چۈشەندى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆزىنى شۇ كويلارغا سالغان زامانغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىكىمۇ سۆڭەك ـ سۆڭىكىگە سىڭىپ كەتتى...

ئۇ يالغۇزلۇق، بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە يۈرۈپ ئۆتكەن ئىشلارنى خالىغانچە ئويلىدى. ئۇنىڭ خىياللىرىغا ھېچنېمە دەخلى قىلمايتتى. ئۇ مەھمۇت سىجاڭ دەۋرىدە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى مۇلاھىزە قىلدى، ئۆزىچە ئەقىل يۈرگۈزدى، ئۆزى قاتناشقان شۇنچە قۇدرەتلىك بىر قوشۇننىڭ ئاخىر بېرىپ پارچىلىنىپ كېتىشى، ئۆزئارا قىرغىنچىلىق قىلىشى ئۇزاقتىن بېرى ئۇنىڭ قەلبىنى ئازابلاپ يۈرگەن بىر تۇگۈن بولۇپ قالغانىدى. خىلۋەت توغراقلىق ئۇنىڭ بۇ تۇگۈننى يېشىشىگە يارىدەم بەردى، بارلىق پاجىئە ئادەملەرنىڭ تەبىئىتىدىكى ۋەھشىيلىكىتىن، تاجۇ تەخت تالىشىشتىن، نادانلىق ۋە جاھىللىقتىن بولغانلىقىنى

بارا ـ بارا هېس قىلغاندەك بولدى. هېس قىلىشىنىڭ قىلدى، لېكىن بولار ئىش بولغاندى، هېس قىلىش بىلەن ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايتتى، بۇ پەقەت مامۇت قۇرغۇيىنىڭ ئۆزى ئۈچۈنلا بىر تەسەللى ئىدى...

كېيىنكى كۈنلەردە، ئۇ يىراق ناھىيە بازىرىغا بېرىپ يۈرۈپ بەزى يېڭى خەۋەرلەردىنمۇ ۋاقىپ بولۇپ تۇردى.

بىر قېتىم چايخانىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ يېنىدا پاراڭلىشىۋاتقان ئىككى ئادەمنىڭ سۆزىگە قۇلىقى چۈشۈپ قالدى. ئۇلارنىڭ بىرى :

ـــ هوي، ئاڭلىدىڭمۇ؟ شېڭ دۇبەن تەختتىن چۈشۈپتىغۇ!؟ ـــ دېۋىدى، يەنە بىرى :

ـــ چۈشۈشىنىغۇ چۈشۈپتۇ، ئەمما ئۇ خۇنپەر كېتەر ۋاقتىدىمۇ شىنجاڭنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىشنى ئۇنتۇمايتۇ. ئاڭلىسام، ئۆزى بىلەن بىللە ئەللىك ماشىنىدا ئالتۇن ـ كۈمۈش، بۆكەن مۇڭگۈزى ۋە ئالماس ئېلىپ مېڭىپتۇ! ـــ دەپ خورسىندى.

مامۇت قۇرغۇيغا شېڭ شىسەينىڭ تەختتىن چۈشكەنلىك خەۋىرى ئاجايىپ مۆجىزىلىك ئاڭلاندى. ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، ئۇستىدىن بىر تاغنى ئېلىۋەتكەندەك يېنىكلەشتى. ئۇنىڭ روھىمۇ، جىسمىمۇ نەچچە يىلدىن بېرى بۇگۈنكىدەك مۇنداق ئازادە، شادىمان تۇيغۇغا چۆممىگەنىدى. ئۇ ئەمدى بىرنەچچە يىللىق يالغۇزلۇقتىن ، تۇنجۇقۇشتىن قۇتۇلۇپ يۇرتىغا بارالايدىغانلىقىغا، قېرىنداشلىرى بىلەن جەم بولۇپ ئىنسانىي تۇرمۇش كەچۈرەيدىغانلىقىغا ئىشەنگەنىدى. لېكىن ئۇنىڭ خۇشاللىقى قانداق تېز كەلگەن بولسا، يەنە شۇنداق تېز يوقالدى. كېيىنكى قېتىم بازارغا بارغاندا يەنە بىرمۇنچە يېڭىلىقلاردىن خەۋەردار بولدى. شېڭ شىسەي يوقالغان بىلەن هاكىمىيەت ئۆزگەرمىگەنىدى. خان يەنە خان پېتى، بەگلەر بەگ پېتىدە ياشاۋاتاتتى. كىشىلەر زۇلۇم دەستىدە هالسىرىغان، يوقسۇللۇق ۋە ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئوخشاشلا ئۇلارنىڭ بېشىدا ئەگىپ يۈرەتتى. مامۇت قۇرغۇي بۇلارنى كۆردى، ئاڭلىدى، هېس قىلدى. ئۇ يەنە غەزەپكە تولدى، زامانىنى

سۆكتى، قارغىدى. ۋۇجۇدىدا ئسيان كۆتۈرۈلدى، لېكىن ئۇ ئەمدى هېچ ئىش قىلالمايتتى، يالغۇزلۇق، ئۇمىدسىزلىك يەنە ئۇنى ئەسىر قىلىۋالدى. ئۇ يۇرتقا بېرىشتىن يالتايدى، ئۇنىڭغا توغراقلىقتىن خاتىرجەم ئورۇن يوق ئىدى.

سەككىز يىل مانا شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ماموت قۇرغۇي ئسمى ـ جىسمىغا لايىق شەيخكە، دەرۋىشكە ئايلاندى. چاچلىرى ئۆسۈپ گەدەنگە چۈشتى، ساقاللىرى مەيدىسىنى يايتى، بېشىغا كۈلاھ، ئۇچىسىغا جەندە كىيىدى، مازارنىڭ ئۈستىگە تۇغ ـ شەددىلەرنى قاددىدى، قوچقار مۈڭگۈزلىرىنى ئاستى، دەرۋىشلەرگە خاس ئەقىدە ـ يوسۇن بىلەن ئاددىيلا بىر ئۆي قىلىۋالدى، «چىمچىمبۇلاق» نىڭ سۈيىنى مازارنىڭ يېنىغچە سىرغىتىپ ئەكەلدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ بۇ يەرنىڭ بىردىنبىر هايات مۇئەككىلى بولۇپ قالدى...

ئۇ هازىر يالغۇز ئەمەس ئىدى. بىر هەپتىدىن بېرى بۇ يەر باشقىچە ئاۋاتلىشىپ قالدى. دەسلەپ قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن بەختى سېرىق كەلدى. ئۇلار شەهەر يولىدا ئۇچرىشىپ باتۇقنى مۇشۇ يەردىمكىن دەپ كېلىشكەنىدى. ئارقىدىن تۇدى راجى، كېيىنرەك ئىككى قاچقۇن كەلدى. ئۇلار تونۇشۇپلا دىلكەشلەردىن بولۇپ قالدى. ماموت قۇرغۇي تەنهالىقنىڭ ئازابىنى يەتكۈچە تارتقاچقا، ئادەمنى كۆرسە بېشىغا ئالاتى، بىساتىدا بارنى ئايمايتتى. بۇ قېتىممۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقتىن ئاغزى يۇمۇلماي قالدى، چوڭقۇر چاناقلىرى ئىچىدىكى مەيۈس كۆزىدىن بىر خىل شادىيانىلىق جىلۋىلەندى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇلار بىلەن پىكىرداش، يولداش چىقىپ قالدى. شۇڭا، ئۇلارنىڭ سەدىقىسى ئۈچۈن ئۇزاقتىن بېرى بېقىپ كەلگەن يوغان چار خورازنى ئۆلتۈرۈپ نەزىر قىلدى. ئۇلار بىلەن ئۆتمۈش، بۇگۈن ۋە كەلگۈسى توغرىسىدا ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ مۇڭداشتى، سىرداشتى...

شۇنداق قىلىپ، «شېهىت مازار» باشقىچە تۈس ئالدى، جانلىق، قىزغىن كەيپىياتقا چۆمدى. ئۇنىڭ سىرلىق، تەقۋادار تۈپرىقى تۈنجى

قېتىم ئىلغار پىكىرلىك كىشىلەرنىڭ غايىلىك، مەردانە سۆزلىرىگە گۇۋاھ بولدى، ئۇنىڭ ھەمىشە چاقناپ تۇرىدىغان جىمجىت، مۆتىۋەر ئاسمىنى تۇنجى قېتىم ئۇلارنىڭ ساپ ۋە ياڭراق كۈلكىلىرىنى ئاڭلىدى....

شۇ كۈنلەردە ماموت قۇرغۇي گويا يېگىتلىك دەۋرىگە قايتقاندەك جۇشقۇن بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئۇزاقتىن بېرى كۆمۈلۈپ ياتقان نەپرەت ۋە ئىنتىقام ئوتى خۇددى شامال يېلىنجاتقان چوغدەك ئاستا ـ ئاستا كۆيۈشكە، لاۋۇلداشقا باشلىغانىدى. بۇ ئوت ئۇنى قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن قەلبداش قىلىۋەتتى.

ئۇلار «دۈشمىنىڭنى كۈندۈزى ئويلا، كېچىسى پايلا» دېگەن ماقال بويىچە كېچىلىرى نۆۋەت بىلەن پوستتا تۇردى. بۈگۈنكى نۆۋەتچىلىك بەختى سېرىق بىلەن تۇرەك ئىسىملىك بىر يېگىتكە كەلگەنىدى. ئۇلار كەچ كىرىپ ئۇزاق ئۆتمەي توغراقلىق يېنىدىن بىرەيلەننى تۇتۇۋالدى، تۇتقۇن خەنزۇ ئىدى. ئۇ قاتتىق چارچىغان بولسا كېرەك، ئېتىنىڭ پۇتىغا كۆشەك سېلىپ قويۇپ شۇ يەردىلا ئۇخلاپ قالغانىدى.

قۇتلۇق ئەپەندى تۇتقۇن بىلەن خەنزۇچە سۆزلەشتى:

ـــ ئىسمىڭ نېمە؟

ـــ شياۋ بەي.

ـــ نەدىن كەلدىڭ؟

ـــ 20 ـ تۇەندىن.

شياۋ بەي بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇجۇر ـ بۇجۇرىگىچە سۆزلەپ بەردى. ئۇلار دەسلەپ گۇمانلاندى، ئىككىلەندى، كېيىن يېڭى بىر ئاخباراتنى ئاڭلاپ ئاستا ـ ئاستا ئىشەندى، ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلدى، كاڭ لۇيجاڭنىڭ ئۆلمەي قالغانلىقىدىن ئەپسۇسلاندى. قۇتلۇق ئەپەندى ئاخىردا ئۇنىڭدىن يانداۋۇپ سورىدى:

ـــ بايا ئېيتقانلىرىڭ راستمۇ؟

ـــ راست! ـــ دېدى شياۋ بەي قەتئىي ھالدا، ـــ ئۇلارنىڭ «باتۇق

سلىك»، «چۆل قومۇشلىقى» دېگەن گەپلىرىنى ئېنىق ئاڭلىدىم. بولمسا، مەن نەدىن بىلەي. ئۇ يەرگە ئاق لەيلەنجاڭنىك باردىغانلىقىنمۇ شۇلاردىن ئاڭلىدىم.

قۇتلۇق ئەپەندى ئويغا چۆمدى، بىر ئىشنىك تېگىگە يەتمەكچىدەك قاشلىرىنى يىمىرىپ كۆزىنى بىر نۇقتىغا تىكتى، بىرھازادىن كېيىن:

— قومۇشلۇقنى كىم ئاشكارىلىدى ـ ھە؟! — دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە خىتاب قىلدى.

— شۇ يەردىن كەلگەن بىرى ئىكەن، — دېدى شياۋ بەي پەرۋاسىزلا.

قۇتلۇق ئەپەندى ئالدىراپ سورىدى:

— كىم، كىم ئىكەن؟

شياۋ بەي بوينىنى قىستى:

— ئىسمىنى بىلمىدىم...

ئۇنىڭ بارات چەكەدى ئىكەنلىكىنى قۇتلۇق ئەپەندى ئەلۋەتتە تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى... ئوتتۇرىدىكى جىددىيلىكنى ماموت قۇرغۇنىڭ سوئالى پەسەيتتى:

— ئاق لەيلەنجاڭ قاچان بارماقچى؟

شياۋ بەي بىرئاز ئويلىنىۋېلىپ جاۋاب بەردى:

— ئۇلار تۇنۇگۈن بۈيرۇق چۈشۈردى. ئېھتىمال بۈگۈن تەييارلىق قىلىپ، ئەتە يولغا چىقىدۇ.

ئۇلار سۆكۈت ئىچىدە بىر ـ بىرىگە قاراشتى. ماموت قۇرغۇي باتۇقنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا قۇتلۇق ئەپەندىدىن ئاڭلاپ، ئۇنىڭ قەيسەر، مەردانىلىكىگە غايىبانە ھېرىس بولۇپ قالغانىدى. ھەممەيلەنىڭ كاللىسىدا بىر خىل ھېسداشلىق بىلەن جىددىيلىك تەڭلا پەيدا بولدى. قۇتلۇق ئەپەندى ئالدى بىلەن شياۋ بەينى بىر تەرەپ قىلىش نىيىتىدە ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــ ئەمدى سەن نەگە بارماقچى؟

ـــ بىلمەيمەن... ـــ شياۋ بەي بويىنىنى قىستى، ـــ يېڭسارغا بارماقچى ئىدىم، ئېزىپ قالدىم...

ـــ ئۇ يەردە كىم بار؟

ـــ تاغام بار، پوچتىخانىنىڭ باشلىقى...

ـــ ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلماقچىسەن؟ ـــ قۇتلۇق ئەپەندى كوچىلاپ سورىدى.

ـــ تاغامنىڭ پاناھلىقىدا كۇلىغا كېتىمەن...

قۇتلۇق ئەپەندى ئويلاندى، مامۇت قۇرغۇي بىلەن ئۇزاق مەسلەھەتلەشتى. ئاخىرى شياۋ بەينى چوڭ يولغا ئاچىقىپ يېڭسارغا يولغا سېلىپ قويۇش قارارىغا كەلدى. بۇ ۋەزىپىنى بەختى سېرىققا تاپشۇردى، ئۇلار دەرھال ئىشقا كىرىشتى. شياۋ بەينىڭ ھەربىيچە كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ پۇقراچە كىيىندۈردى، يۈز ـ كۆزلىرىگە ئانچە مۇنچە گىرىم قىلدى. ئۇلار يولغا چىقىدىغان چاغدا قۇتلۇق ئەپەندى بەختى سېرىققا ئالاھىدە تاپىلىدى:

ـــ بۇ يىگىتنىڭ ئامان ـ ئېسەنلىكىگە سەن جاۋابكار. چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن ئىشەنچلىك ھارۋىكەش ياكى ئېشەكچىلەرگە قوشۇپ بېرىپ ئۇلارنى رازى قىل!

ـــ خوپ، باشلىق، خاتىرجەم بولۇڭ! ـــ دېدى بەختى سېرىق چاقچاق ئارىلاش دىققەتتە تۇرۇپ، ـــ پەقەت بولمىغاندا، ئۆزۈم بولسمۇ يېڭسارغا ئاپىرىپ قويۇپ كېلىمەن!

ئۇلار خوشلاشتى، ئىككىسى بىر ئاتقا مىنىشىپ يولغا چىقتى. قۇتلۇق ئەپەندى قومۇشلۇقنىڭ غېمىدە قالدى.

ـــ قانداق قىلساق بولار، مامۇتكا؟ ـــ دېدى ئۇ ئىچى تىتىلداپ، ـــ كېچىچە بېرىپ خەۋەر قىلايمۇ ـ يە؟

ـــ ئۇلگۈرگىلى بولمايدۇ! ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي كېسىپلا، ـ ئارىلىق يىراق، سەن ھازىر يولغا چىقساڭمۇ بەربىر تاڭ ئاتقۇچە يېتىپ

بارالمايسەن. ھەربىي يۇرۇش كېچىدە بولىدۇ، ئۇلار تاڭ ئالدىدىكى بىخۇدلۇقتىن پايدىلىنىپ تېگىدۇ!

ـــ ئەمسە قانداق قىلىمىز؟ ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭدىن مەدەت كۈتۈپ كۆزىگە قارىدى. مامۇت قۇرغۇي مۇنداق مەسلىھەت بەردى:

ـــ بىز بەش ئادەم بىر تىنىقتا غەيرەتكە كەلسەك خېلى ئىشلارنى قىلالايمىز. بايىقى خەۋەردىن قارىغاندا، ئۇنىڭ ۋەزىپىسى باتۇقنى تىرىك تۇتۇش ئىكەن. بىز ئەتە ئۇلارنىڭ ئۆتەر يولىدا ماراپ يېتىپ بىر ئامال بىلەن ئۇنى قۇتقۇزۇپ ئالساق قانداق؟

ـــ شۇنداق بولسىغۇ ياخشى بولاتتى، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى، ـــ لېكىن بىر تاپانچىدىن باشقا بىزدە قورال يوق تۇرسا، ئۇلارغا قانداق تاقابىل تۇرغىلى بولىدۇ؟

مامۇت قۇرغۇي كۈتمىگەن يەردىن ئون يىللىق بىر سىرنى ئاشكارىلىدى:

ـــ قورال بار... مەندە بىر ئىنگلىز مىلتىقى، ئىككى رۇس تاپانچىسى، 150 تال قىزىل ئوق بار!*

ـــ باركاللا! ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنى قۇچاقلىدى، ـــ مانا، مانا... ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ھەربىي ـ دە! قورال نەدە؟

ـــ توغرا قىلىقتا، ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي بېشى بىلەن شۇ تەرەپنى ئىشارەت قىلىپ، ـــ ئۆز ۋاقتىدا شۇ يەرگە كۆمۈپ قويغان.

قۇتلۇق ئەپەندى ھاياجانلاندى، خۇشاللاندى.

ـــ ئەمدى ئىش پۈتتى! ـــ دېدى ئۇ ئالقانلىرىنى ئىشقىلاپ، ـــ ھەم كۈچ، ھەم پەم بىلەن سەپداشلارنى قۇتۇلدۇرىمىز!

2

تاڭ سۈزۈلۈپ كېلىۋاتاتتى. شەبنەم قىرلارنى نەمدەپ، قومۇشلۇقنى مۇزلىتىۋەتتى. تاڭ ئاسمىنىغا پەرۋاز قىلىپ چىقىقان تورغاي، غو-

* قىزىل ئوق ـــ مىكروبلانغان، تەگسىلا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان ئوق.

رۇلاي ۋە سېرىق قۇشقاچلار بىردىنلا غايىب بولدى. ئۇلار تۇرۇمتاي، جاغالمايلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئالغاندى.

باتۇق ئوق ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. بۇ قومۇشلۇقنىڭ چېتىدە پوستتا تۇرغان يىگىتنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا ئاتقان ئوقى ئىدى. باتۇق دەرھال كىيىندى، باشقا گەمىدىكىلەرمۇ ئويغاندى، قوراللىرىنى ئېلىپ، قوغدىنىش ئاكوپلىرىغا كىردى. قارشى تەرەپتىن شىددەتلىك ئوق ياغدى. بەزى ئوقلار يېقىنلا يەردىن ئېتىلىۋاتاتتى. ئەخمەت سەردار ئاكوپ ئىچىدە يۇرۇپ جەڭگە قوماندانلىق قىلدى، مەرگەنلەر ئىشقا چۈشتى، لېكىن ئۇلار ھە دېگەندىلا باش چىقىرالمىدى، پىلىموتىن تاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان ئوق ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە ۋىزىلداپ يۇرەتتى. ئالدى بىلەن بىرنەچچە ئاتقا ئوق تەگدى، بەزىسى خارتىلداپ تۇرغان يېرىدىلا يىقىلدى، بەزىسى چىرقىراپ قومۇشلۇقتا پىرقىراشقا باشلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بىرىنچى بولۇپ ئوق تەگكەن كىشى جۈمە قارىي بولدى. ئۇ بۇگۈنمۇ بايراقدار ئىدى، يېشىل بايراقنى ئاكوپنىڭ قىرىغا دىيەپ، توختىماي ئايەت ئوقۇپ ھۇرۇپ تۇراتتى. قارشى تەرەپتىن بىرى ئاۋۇال بايراقنى چەنلەپ ئاتتى، بايراق ئۆتمىتۈشۈك بولۇپ كەتتى، ئارقىدىن بايراقنىڭ دەستىسىنى نىشانلاپ جۈمە قارىيغا ئاتتى. جۈمە قارىي قاتتىق چىرقىرىدى، تولغاندى، ئاكوپقا يۇلاڭلاپ چۈشتى، بايراقمۇ يىقىلدى. ئۇنىڭ كۆزى نىمىگىدۇر قارىماقچى بولغاندەك يۇمۇلمىغاندى، ئاغزىمۇ بىرنەرسە دېمەكچىدەك يېرىم ئوچۇق تۇراتتى...

ئارقا ـ ئارقىدىن يەنە ئىككىلەن جان ئۈزدى. بەزىلەر يارىلىنىپ ئازابلاندى، ئىڭرىدى، ھېچكىمنىڭ ئۇلار بىلەن ھەپىلەشكۈدەك ۋاقتى يوق ئىدى.

قارشى تەرەپتىن كاناي بىلەن ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى:

ـــ باتۇق، تېز تەسلىم بول! بولمىسا، پۈتۈن ئادەملىرىڭ بىلەن قوشۇپ كۈلۈڭنى كۆككە سورۇيمىز!

ئەخمەت سەردارنىڭ غەزىپى تۇتتى، ئىككى مەرگەننى يېنىغا ئېلىپ، ئۇدۇلدىن كېلىۋاتقان دۈشمەننىڭ يىرنەچچىسىنى قىرقىرتىپ يەر چىشلەتتى. ئوقلار ۋىزىلداپ ئۇچاتتى، قومۇشلۇق پاراسلايتتى، ئىس ـ تۈتەك قويۇقلاشتى.

قول بومبىلىرىنىڭ پارتلىشىدىن قومۇشلۇقنىڭ بىر چېتى كۆيۈشكە باشلىدى. ئاتلار تۇياق ئۇرۇپ كىشنىدى، باتۇقنىڭ سەپداشلىرىمۇ هالسىرىدى، بەزىلەر قورقتى، بەزىلەر ئۆزىنى دالدىغا ئالدى. باتۇقنىڭ ئىچى سىيرىلدى، كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان بىھۇدە ئۆلۈم ئۇنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. ئەخمەت سەردار بىلەن يەنە بىر هەمراهىنى چاقىرىپ جىددىي هالدا مۇنداق دېدى:

ـــ قاراپ تۇرۇپ هەممىمىز ئۆزىمىزنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرمەيلى، هەممىگىلىنىڭ ئاتا ـ ئانا، خوتۇن، بالا ـ چاقىسى بار، بىھۇدە ئۆلۈپ كەتسەك بولمايدۇ، دۈشمەننىڭ تۇتماقچى بولغىنى مەن. مەنلا ئۆزۈمنى ئاشكارىلىسام ئۇلار ئېتىشتىن توختايدۇ...

ئەخمەت سەردار قوشۇلمىدى:

ـــ ياق، نېمە بولساق ئاخىرغىچە ئېتىشىمىز. سېنى تۇتۇۋالسا ساق قويمايدۇ!

ـــ بىر ياشقىمۇ بىر ئۆلۈم، يۈز ياشقىمۇ بىر ئۆلۈم، ئەخمەت ئاكا! ـــ دېدى باتۇق ئۆز پىكرىدىن يانماي، ـــ ئەجىلىم توشقان بولسا كالىنىڭ مۈڭگۈزىگە كىرىۋالساممۇ ئۆلىمەن، ئەجىلىم توشمىغان بولسا پەشتاقتا چىقىپ ئۇسسۇل ئوينىساممۇ ئۆلمەيمەن! مەندىن ۋايىم يېمە، سەپداشلىرىمىزنى ئورۇنسىز قۇربان قىلمايلى!

ئەخمەت سەردار لېۋىنى چىشلىدى، بۇرۇتىنى تولغاپ، يۈزىنى چەتكە ئۆرۈۋالدى.

باتۇق بىر ئاق كۆڭلەكنى بادىغا باغلاپ لەپىلدەتتى، ئوق ئېتىش ئاستا ـ ئاستا پەسلەپ توختىدى. باتۇق بېشىنى چىقىرىپ قارشى تەرەپكە ۋارقىرىدى:

ـــ مەن تەسلىم بولىمەن، تۇتۇپ باشلىقلىرىڭنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار، لېكىن سەپداشلىرىمغا چېقىلمايسەن! ئۇلار ئۆز ماكانلىرىغا قايتىپ كېتىدۇ. ئەگەر بۇنىڭغا قوشۇلمساڭ ئاخىرغىچە سوقۇشىمىز!

قارشى تەرەپتىن بەزىلەر قوشۇلمىدى، ئاچچىقلىدى، كۆرەڭلىدى. لېكىن، ئاق لەنجاڭ ئويلىنىپ قالدى، ئۇ باتۇقنى تىرىك تۇتۇشنىلا چوڭ غەلىبە دەپ بىلەتتى. «باتۇق تۇتۇلدىمۇ بولدى، قالغانلىرىنىڭ كارى چاغلىق! بېشى كېسىلگەن يىلان نېمىمۇ قىلالايتتى؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككى سائەتتىن بېرى ھېچقانچە ئىلگىرىلەش بولمىدى، كاساپەتنىڭ مەركەنلىرىمۇ بوش كەلمەيدىكەن. مۇئاۋىن لەنجاڭ بەلمەن پىلىموتچى ئۆلدى، بولدىلا...»

ئاق لەنجاڭ بۇيرۇق قىلدى، كانايچى يىراقتىن جاكارلىدى:

ـــ تەلىپىگە ماقۇل، قورالنى تاشلاپ ئالدىمىزغا كەل!

باتۇق قورالىنى تاشلاپ دۇشمەن تەرەپكە ماڭىدىغان چاغدا سەپداشلىرىغا مۇنداق دېدى:

ـــ خەيرخوش... خالىساڭلار يۇرت ـ ماكانىڭلارغا قايتىڭلار، خالىساڭلار مۇشۇ يەردىن ماكان تۇتۇپ تۇرۇڭلار، ئۆلمىسەك يەنە كۆرۈشىمىز! ـــ ئاندىن ئۇ ئەخمەت سەردارغا يۈزلىنىپ چوڭقۇر بىر ئىچكى ئازاب بىلەن داۋام قىلدى، ـــ ئەخمەت ئاكا، ئېسىڭدە بولسۇن، ئارىمىزدىن ساتقۇن چىقتى، ھاياتلا بولىدىكەنمەن، قاچان بولمىسۇن بارات چەكەدىدىن ھېساب ئالماي قويمايمەن! سەنمۇ سەپداشلىرىمىزنىڭ بۇ قانلىق قەرزىنى ئۇنتۇپ قالما! خوش... بۇ يەر ساڭا قالدى، ئۇلارغا ئاتىدار چىلىق قىلغىن!...

ئەخمەت سەردار ئېتىلىپ كېلىپ باتۇقنى قۇچاقلىدى:

ـــ ئۇكام باتۇق، خاتىرجەم بول! سەپداشلار ھېچ يەرگە قايتمايدۇ، قوموشلۇق بىزگە ئادەملىك قەدىرىمىزنى تونۇتقان يەر. بىز يەنە مۇشۇ يەردە كۆچىيىپ، ئۇلغىيىپ، ئۇلار بىلەن ئېلىشىمىز، سېنى چوقۇم قۇتقۇزۇپ چىقىمىز!

www.uyghurkitap.com

— توغرا بىز ھېچ يەرگە قايتمايمىز! — دېدى بىرنەچچەيلەن تەڭلا، — مۇشۇ يەردە تۇرۇپ، ئۆلۈپ كەتكەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىنتىقامىنى ئالىمىز!

باتۇق ھەممەيلەن بىلەن قۇچاقلاشتى، لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ ھەسرەت ئىچىدە خوشلاشتى. مېڭىش ئالدىدا ئاۋۇال قومۇشلۇقنىڭ ئىس ـ تۈتەك قاپلىغان كەڭ ئاسمىنىغا، ئاندىن قۇش ئۇۋىسىدەك ئىسسىق، يېقىملىق گەمىلەرگە قاراپ ئۇزاق تۇردى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى، ئۇھسىندى، كېيىن بېشىنى تىك تۇتۇپ گۈرس ـ گۈرس دەسسەپ، ئاق لېيەنجاڭنىڭ سەپراس تۇرغان ئەسكەرلىرى تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى...

3

بەش ئادەم تۆت سائەتتىن بېرى يول توسۇپ ياتتى. ئۇلار يول يا-قىسىدىكى ھەم ئېتىشقا، ھەم قېچىشقا ئەپلىك دالدىغا ئورۇنلاشقانىدى. چۈشتىن كېيىن تۇدى راجى ئات چاپتۇرۇپ كەلدى. ئۇ تىك تىكلە-غىلى ئەتىگەندىلا قومۇشلۇققا كەتكەنىدى. ئۇ ھاسراپ، ھۆمۈدەيتتى، ئاتىمۇ قارا تەرگە چۆمگەنىدى، پۇتۇن ئەزايىدىن «ھۆ» پۇرقۇراتتى.

— كېلىۋاتىدۇ... كېلىۋاتىدۇ! — دېدى ئۇ ھودۇقۇپ، — ھەم-مىسى پىيادە...

قۇتلۇق ئەپەندى ئالدىراپ سورىدى:

— ئۇلار بىرەرىنى تۇتۇۋاپتىمۇ؟

— تۇتۇپتۇ، بىرىنى ئالدىغا سېلىپ كېلىۋاتىدۇ.

قۇتلۇق ئەپەندى سوئال نەزىرى بىلەن ماموت قۇرغۇيغا قارىدى. ماموت قۇرغۇي بىرئاز ئويلاندى. كېيىن ھەممەيلەننىڭ بېشىنى بىر يەرگە جەم قىلىپ مۇنداق دېدى:

— روبىرو ئېتىشساق كۈچ ئېلىشالمايمىز، ھېيلە ئىشلىتىش كې-

رەك، ـــ ئۇ قۇتلۇق ئەپەندىدىن سورىدى، ـــ يېقىن ئەتراپتا بىرەر قونالغۇ قىلغۇدەك جاي بارمۇ؟

ـــ بار، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى، ـــ چوڭ يولدىن ئوڭ تەرەپ-كە ئىككى چاقىرىمدەك ئىچكىرىلىسە رېھىم ئاتچى دېگەننىڭ تۆت تاش-لىق تۇگمىنى بىلەن مۇساپىرلار چۈشىدىغان يوغان ساريىي بار، ئۆت-كەندە مەن شۇ يەرگە چۈشكەن.

ـــ ئىش ئەپلەشتى، ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي خۇشاللىنىپ، ھەم-مەيلەن ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىدى، ـــ شىياۋ بەينىڭ كىيىمى بۇگۈن بىزگە تازا ئەسقاتمىدىغان بولدى، مەن ئۇنى خالتىغا سېلىۋالغان. مۇنداق قىلايلى: بىرەيلەن ئۇنى كىيىپ، ئاق لەينجاڭنىڭ ئالدىغا خە-ۋەر ئېلىپ بارسۇن...

بىرەيلەن ئالدىراپ سورىدى:

ـــ قانداق خەۋەر؟

ئۇلار «خەۋەر» توغرىسىدا جىددىي ھەم قىزغىن پىكىرلەشتى. پى-كىر پىكىرنى ئاچتى، ئەقىلگە ئەقىل قوشۇلدى. شۇنداق قىلىپ ناھا-يىتى تېزلىكتە ئىشەنچلىك ھەم ۋەھىمىلىك بىر «خەۋەر» توقۇلۇپ چىقتى. ئەمدى «خەۋەر» نى كىمنىڭ ئېلىپ بېرىشى تالاشتا قالغانـ-دى، ھەممەيلەن كۆكرىكىنى كېرىپ تۇرۇشاتتى. ئاخىر قۇتلۇق ئە-پەندى قايىل قىلدى:

ـــ مېنىڭ بارغىنىم تۈزۈك، ئاق لەينجاڭنىڭ ئەسكەرلىرى ئىچىدە خەنزۇلارمۇ بار. ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلىمەن، ئۇلار بىلەنمۇ سۆزلىشىپ رايىنى تارتىش كېرەك.

بۇ سۆزگە ئەلۋەتتە ھەممەيلەن رازى بولدى. قۇتلۇق ئەپەندى شىياۋ بەينىڭ ئەسكەرچە كىيىمىنى كىيدى، تاپانچىسىنى ئاستى، ئاتقا مىندى. ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقى سېپى ئۆزىدىن گومىنداڭ ئەسكىرى بولغانىدى.

ئۇ يېرىم سائەتتىن كېيىن ئاق لەينجاڭنىڭ ھارغىن، سۆرەلمە قو-

www.uyghurkitap.com

شۇنى ئالدىدا پەيدا بولدى.

ـــ لەيلەنجاڭ جانابلىرى! ـــ دېدى ئۇ ئاتتىن سەكرەپ چۈشكەن پېتى سالام بېرىپ، ـــ يول خەتەرلىك، ئالدىمىزدىكى لەنگەرگە قىزىل پاچاق پارتىزانلار توشۇپ كېتىپتۇ، مەن ئاران قېچىپ كەلدىم!...

«خەۋەرچى» نىڭ كۆزلىرى باتۇقنى ئىزدىدى. باتۇق سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا خۇددى باغلاقتىكى شىرەك ھۆرپىيىپ تۇراتتى..

ئاق لەيلەنجاڭ دەسلەپ چۆچۈدى، كېيىن ئۆزىنى سەل ـ پەل بېسىۋېلىپ «خەۋەرچى» دىن قوپاللىق بىلەن سورىدى:

ـــ نەدىن كەلدىڭ؟ قايسى قىسمىنىڭ ئادىمىسەن؟!

«خەۋەرچى» تەمتىرىمەي جاۋاب بەردى:

ـــ ئاقتۇدىن كەلدىم، 123 ـ مۇستەقىل باتالىيونىنىڭ ئادىمى مەن، قەشقەرگە ۋەزىپە بىلەن ماڭغان!

ئاق لەيلەنجاڭ يەنە سورىدى:

ـــ لەنگەردىكى پارتىزانلار نەدىن كەپتۇ؟!

ـــ ئۇنىسى ماڭا قاراڭغۇ، لەيلەنجاڭ جانابلىرى! ـــ دېدى «خەۋەرچى» ھودۇقماي، ـــ لېكىن ئەتراپتىكى پۇقرالارنىڭ ئېيتىشىچە، تاشمىلىق، ئويتاغ تەرەپلەردىن كەلگەن ئوخشايدۇ. بۇگۈن شۇ يەردە قونىدىكەن...

ئاق لەيلەنجاڭنىڭ يۈزى تارتىشتى، ئۆسكىلەڭ قاشلىرى لىكىلداپ كەتتى. ئۇ بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئېچىلغان جىددىي بىر يىغىندا جاڭ تۇەنجاڭنىڭ تاشمىلىق، ئويتاغ تەرەپلەردە زور بىر قوراللىق كۈچنىڭ پەيدا بولغانلىقى، ئۇلارنىڭ شىددەت بىلەن ھەر تەرەپكە قاراپ كېڭىيۋاتقانلىقى توغرىسىدا سۆزلىگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدى. شۇڭا، «خەۋەرچى» نىڭ ئاخباراتى ئۇنى ئاسانلا ئىشەندۈرۈپ قويدى. ئۇ يېنىدىكىلەرگە قاراپ ئويغا چۆمدى، بىرئازدىن كېيىن دېلىغۇللۇقتا سورىدى:

ـــ يانداپ ئۆتۈپ كېتىدىغان باشقا يول يوقمۇ؟

«خەۋەرچى» كەسكىن جاۋاب بەردى:

— يوق، ليەنجاڭ جانابلىرى! مۇشۇنىڭدىن باشقا يول يوق. ئوڭ تەرەپتە چوڭ سازلىق بار، سول تەرەپ ئادەمزات ئايىغى باسمىغان كەڭرى قۇملۇق!

ئاق ليەنجاڭ يەنە ئويغا چۆمدى، كۆزلىرى خىرەلەشتى. بىر كىمدىن مەدەت تىلىگەندەك تۆت تەرىپىگە تەلمۈرۈپ قارىدى. بىرھازادىن كېيىن «خەۋەرچى» دىن يەنە سورىدى:

— يېقىن ئەتراپتا قونالغۇ قىلغۇدەك جايمۇ يوقمۇ؟

— بار، ليەنجاڭ جانابلىرى! — «خەۋەرچى» ئىككى پۇتىنى جۈپلەپ تىك تۇردى، — مۇشۇ يەردىن ئوڭغا بۇرۇلۇپ ئىككى چاقىرىمدەك ماڭساق بىر تۈگمەن، بىر دەڭ بار. ئۇ يەر خىلۇەت ھەم بىخەتەر. ھەممەيلەن بەخۇدۇڭ سىغىدۇ، مەن باشلاپ باراي.

ئاق ليەنجاڭ جىددىي بۇيرۇق قىلدى:

— يۈرۈش توختىسۇن! مۇشۇ يەردە قونىمىز، ئەتىكى ئەھۋالنى كېيىن سۆزلىشىمىز!

بۇيرۇق ئەسكەرلەرگە تازا خۇشياقتى، ئۇلار ھارغان، چۈشكۈنلەشكەنىدى. يارىدارلىرى ماڭالماي ئىڭرايتتى، ساقلىرى ئاچلىقتىن، دېكابىرنىڭ قۇرغاق سوغۇقىدىن زارلايتتى...

«خەۋەرچى» يول باشلاپ ماڭدى. ئۇلار كۈن قايرىلغاندا رېھىم ئاتچىنىڭ سارىيىغا ئورۇنلاشتى. قاراڭغۇ چۈشكەندە ئەسكەرلەر پىتىرىدى، يېقىن ئەتراپتىكى مەھەللىلەرگە بېرىپ توخۇ، تۇخۇم، ئاش ـ نان بۇلىدى، قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ ئۇيقۇغا چۈشتى. ئەمما، ئاق ليەنجاڭنى بىر ئەنسىزلىك چۈلغۇۋالدى، ئۇ خۇددى پارتىزانلار ھېلىلا بۇ يەرگە بېسىپ كېلىدىغاندەك ۋەسۋەسىگە چۈشكەنىدى. كېيىن ئۇمۇ يېرىم كېچىگە بارغاندا بوشاشتى، ئىرادىسىنى ئۇيقۇ يەڭدى، جۇۋىسىغا يۆگىنىپ سوزۇلدى. لېكىن كۆزى ئەمدى ئىلىنىشۋىدى، سىرتتا ئوق ئاۋازى ياڭرىدى، ئارقىدىن ئاتلارنىڭ دۇكۇرلەپ چېپى-

شى، كىملەرنىڭدۇر «ھۇررا!» دەپ ۋارقىرىغان ۋەھىمىلىك ئاۋازى ئاڭلاندى، ئاق لەيلەنجاڭ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى، ئالاقزادە بولدى، جۇڭسىنمۇ كىيمەي ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۆندەرەپ قوپقان ئەسكەرلەر پىتىرىغان چوشقىدەك قالايمىقان چېپىشاتتى. ئالىتاغىل ۋارقىرايتتى، قايسىبىرلىرى «پارتىزان كەلدى!» دەپ توۋلاپ تېخىمۇ ۋەھىمە پەيدا قىلدى. ئاق لەيلەنجاڭ ئەسكەرلىرىگە يىغىلىشقا بۇيرۇق قىلدى، شۇئان ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىدىن تەگكەن بىر پاي قىزىل ئوق يۈرىكىنى تىتىۋەتتى، ئۇ ئۇن تارتماي دۇم چۈشتى. ئوقنى مامۇت قۇرغۇي ئات بىلەن ئەگىپ كېلىپ ئاتقاندى. «خەۋەرچى» باتۇقنى ئىزدىدى، ئۇ ئاخشام سولانغان يېرىدە يوق ئىدى، ئەكسىچە، ئۇنى ساقلىغان بىر ئەسكەر ئىشكىنىڭ تۈۋىدە بىھوش ياتاتتى...

جەڭ ئاخىرلاشتى. شۇ كېچە بەش ئادەم نۇرغۇن قورال - يارىغنى غەنىيمەت ئېلىپ، ئەتىسى چۈش مەھەل بىلەن «شېھىت مازار» غا قايتىپ كەلدى.

ئون ئالتىنچى باب

چىلتەنلەر نامايىشى

كۆكتىن ئىزدىگەننى يەردىن تاپتى.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

يانۋار كىرىشى بىلەن لەپىلدەپ قار يېغىپ كەتتى. قەھرىتان سوغۇق پەللىمۇپەللە ئۆزلىمەكتە ئىدى...

ماموت قۇرغۇي شورباغدىن كۆكلى يېرىم قايتىپ كەلدى. ئۇ تۇنۇگۈن يېقىن بىر ئادىمىنىڭ ئۆلۈم پەتىسىگە بارغانىدى.

ـــ بىچارىلەرگە ئۇۋال! ـــ دېدى ئۇ ئوچاقتىكى كۆتەكنى چوخچىلاپ ئولتۇرۇپ، ـــ خۇدايىم ئۇلارنى كۆرمەمدىغاندۇ؟ ئۆلگىنى ئۆلۈپتۇ، ھاياتلىرى ئاچلىقتىن، سوغۇقتىن نىمجان بولۇپ قاپتۇ!...

ـــ نېمە بوپتۇ، ئوچۇق دېگىنە؟ ـــ قۇتلۇق ئەپەندى ئالدىراپ سورىدى. ئۇ ئوچاقنىڭ بىر چېتىدە كونا جۇۋىغا ئورنىپ كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى، چالا ـ بۇلا ئاشلانغان پوستەك جۇۋىدىن دوشاپنىڭ ئۆتكۈر ھىدى كېلەتتى.

ماموت قورغۇي ئۇزاققىچە ئىچىگە تىنىپ ئولتۇردى، پۇتۇن تۇرقىدىن خاپىلىق، بىچارىلىك يېغىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى يولۋاستەك بولغىنى بىلەن يۇرىكى قوزىنىڭكىدەك يۇمشاق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ جىمىپ كېتىشى باشقىلارنى تىت ـ تىت قىلىپ قويدى. بەختى سېرىق تەقەززا بولۇپ سورىدى:

ـــ ماموتكا، لېۋىگىنى چىشلىۋىلىپ، ئاغزىڭدىكىنى بىزگە تاپقۇز-

www.uyghurkitap.com

ماقچمۇ، ئوچۇقراق بىر گەپ قىلمامسەن؟ شورباغ ئۆز جايىدا بارمۇ ئۆزى؟!

مامۇت قۇرغۇي چوڭقۇر بىر ئۇھسىنىپ قويۇپ ئېغىز ئاچتى، شورباغدا كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىنى سۆزلىدى، قاقشىدى. ئۇنىڭ دېگەنلىرىدىن مەلۇم بولدىكى، ئاچلىق، سوغۇق ئازابى شورباغ دېھقانلىرىنى قىيناۋېتىپتۇ. يازدىكى قەھەتچىلىك، تۇگىمەس ئالۋان ـ سېلىق مانا ئەمدى كارامىتىنى كۆرسىتىپتۇ...

مامۇت قۇرغۇي ئاخىرىدا ھاكىم، بەگ، شاگىيۇلارنىڭ شورباغدىكى قەھەتچىلىكنى يېڭىش يولىدا كۆرسەتكەن تەدبىرىنى ناھايىتى قىزغىن قارىلىق ھېكايە قىلىپ بەردى:

ھەمدەم بەگنىڭ تەكلىپى بىلەن جۇ شىيەنجاڭ تۇرپاندىكىگە ئوخشاش كارىز كولاپ سۇ چىقىرىشنى قارار قىپتۇ. ھەمدەم بەگ قول ئاستىدىكى يۇرت، كەنت، مەھەللىلەرگە ئۆز قولى بىلەن مۇنداق يارلىق يېزىپتۇ: «ئەييۇھەننەس، ئاگلىمىدىم دېمەگلار، ئاممىخاس! پېقىر ھەمدەم بەگ جۇ شىيەنجاڭ جانابلىرىنىڭ شورباغ رايونىنىڭ سۇ قىسلىقىنى ھەل قىلىش، شورباغنى ئاۋات قىلىش ئۈچۈن تۇرپانلىقلارنىڭ كارىز كولاپ، سۇ چىقىرىش ئۇسۇلى بىلەن شورباغنىڭ دائىرىسىگە قاتار قۇدۇق قېزىش توغرىسىدىكى يارلىقىنى يەتكۈزىدۇ. ئۇشبۇ بۇيرۇق نامىنى ئاگلىغان ھامان، ئارالدىن يېگىرمە، ئاقيارىدىن ئوتتۇز، غالچىيىرىقتىن قىرىق، سايكۆۋرۈكتىن ئوتتۇز، قۇمباشتىن يېگىرمە بەش، ياربېشىدىن يېگىرمە، ئايكۆلدىن ئوتتۇز بەش، تەلۈدىن توققۇز، ئېگەچىدىن سەككىز، قاراتالدىن ئوتتۇز، سىرىمدىن ئون سەككىز، جەمئىي ئىككى يۈز ئاتمىش ئىشلەمچى كەتمەن ـ گۈرجەكلىرىنى، كۆمۈر ـ داگقانلىرىنى، ئوزۇق ـ تالقانلىرىنى، كېگىز ـ پالاسلىرىنى ئېلىپ، تارىخي ھىجرىيە 1365 ـ يىلى، جامادىيەل ئەۋۋەلنىڭ 10 ـ كۈنى ئىش باشلاپ قۇدۇق قېزىپ، سۇ چىقىرىپ، شىيەنجاڭ جانابلىرىنىڭ ھۆكمىنى بەجا كەلتۈرىدۇ. ھەرقانداق كىشىنىڭ باھانە ـ سەۋەب كۆرسىتىپ خانىنىڭ ھۆكۈمىنى كېيىن سۈرىشى ھەقلىق ئەمەستۇر!»

ھاشارچى دېھقانلار بەلگىلەنگەن مۆھلەتتە ئىش ئورنىغا يېتىپ

كەپتۇ. بوساق شاگيۇ هاشارچىلارنى ئىشقا تەقسىم قىپتۇ: ئارالدىن ئامان، ئاقيارىدىن ئاقنىياز، غالچىئىربەقتىن غازى، سايكۆۋرۇكتىن ساقى، قۇمباشتىن قۇربان، ياربېشىدىن ياقۇپ، ئايكۆلدىن ئابلاش، تەلۋىدىن تاھىر، ئىگەچىدىن ئەيسا، قاراتالدىن قاسىم، سىرىمدىن ساماساق قاتارلىق يۆزبېشىلار ئۆز ئايماقلىرىدىن كەلگەنلەرگە پايلاقچى بوپتۇ. هاشارچىلار بىر ئاي قاتتىق ئىشلەپتۇ. ھەر ئوتتۇز گەز ئارىلىقتا بىردىن قۇدۇق كولاپ، ئېككى پوتەي ئارىلىققا يۇز نەچچە قۇدۇق قېزىپتۇ. لېكىن، بىر تېمىمۇ سۇ چىقماپتۇ. بۇنى ئاز دېگەندەك، بىر-نەچچە هاشارچى گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن توپلار ئاستىدا قېلىپ ئۆلۈپ-تۇ... ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان جۇ شىيەنجاڭ ئىش ئورنىغا كېلىپ: «بۇ قۇدۇقلاردىن قانداق قىلساق سۇ چىقىدۇ؟!» دېگەنىكەن، قېرى بىر هاشارچى جۇ شىيەنجاڭنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «ئامبال خوجامنى تۇرمەل قىلىپ باسساق، هەمدەم بەگنى تاقاق قىلىپ ئاسساق، بوساق شاگيۇنى قوزۇق قىلىپ قاقساق ئاندىن سۇ چىقىدۇ!» دەپتۇ. بۇ جاۋابتىن كېيىن پۈتۈن هاشارچىلار چۈقان كۆتۈرۈپ، ئىش مەيدا-نىدىن كېتىپتۇ...

ماموت قۇرغۇي هېكايىسىنى تۈگەتتى. ئۇلار هېكايىنى ئاڭلاپ هەم غەزەپلەندى، هەم كۈلۈشتى.

— زالىملار، دۆت ـ كالۋالار! — دېدى تۇدى راجى غەزەپتىن كۆپۈپ، — دېھقانلارنى شۇنداقمۇ ئەخمەق قىلغان بارمۇ؟

تۇرەك قوشۇمچە قىلدى:

— لېكىنزە... بوۋاي قالتىس بابلاپتۇ ـ دە! جۇ شىيەنجاڭنىڭ ئۆ-تى يېرىلىپ كەتكەندۇ؟

بەختى سېرىق هەممەيلەننىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان بىر سوئال قويدى:

— ئەمدى نەق گەپنى قىلايلى، ئەھۋالنىغۇ ئۇقتۇق، ئەمدى شور-باغدىكى دېھقانلارنىڭ ئۆلۈمىگە قاراپ ئولتۇرىمىزمۇ؟

— ھۆكۈمەت يارىدەم قىلار... — دېدى تۇرەك مۇجمەل هەم پەرۋاسىز هالدا.

www.uyghurkitap.com

ـــ هۆكۈمەت؟! ـــ بەختى سىرىق تەنە قىلدى، ـــ بۇ هۆكۈمەت يوقسۇللارنىڭ بېشىنى سىلايدىغان هۆكۈمەت ئەمەس! ئۇنىڭ ئۈستىگە، شۇ كۈنلەردە هۆكۈمەتتىن پاناھ تىلەش ئەسكى تامدىن قوقاق تىلىگەندەكلا ئىش!

گۈمبەز ئىچى بىرپەس تىمتاس بولۇپ قالدى. هەممەيلەننىڭ بېشى ساڭگىلىغان، چىرايىدىن غەم ـ قايغۇ چىقىپ تۇراتتى.

قۇتلۇق ئەپەندى «لىككىدە» بېشىنى كۆتۈردى، خۇددى ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىگەندەك، ئاستا، لېكىن ۋەزمىنلىك تەلەپپۇزدا مۇنداق دېدى:

ـــ بېشىغا كۈن چۈشكەن دېھقانلارغا زادى بىرەر ئىش قىلىپ بېرەلمەيسىزما؟

ماموت قورغۇي كۈتۈلمىگەن بىر ئىشنى ئوتتۇرىغا قويدى:

ـــ چىلتەن يىغقىلى چىقايلى!

هەممەيلەن هاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى، ماموت قۇرغۇي ئالدىرىماي چۈشەندۈردى:

ـــ مەن بۇنى كۆپ ئويلىدىم. قېرىنداشلارنىڭ ئازاب ئىچىدە ئۆلۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرۇش ۋىجدانلىق ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس! هازىرچە بىزنىڭ قولىمىزدىن كېلىدىغىنى شۇ: چىلتەن يىغقىلى شەھەرگە كىرىيلى، ئىخلاسمەنلەر، باي، پۇلدارلاردىن سەدىقە، زاكات ئالايلى. شۇنداق قىلساق، ئاش ـ نانمۇ، كىيىم ـ كېچەكمۇ، پۇل ـ پۇچەكمۇ چۈشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم يوقسۇللارنى دەمالىلىققا قۇتقۇزۇپ قالغىلى بولىدۇ...

بۇ پىكىر قۇتلۇق ئەپەندىگە دەسلەپتە غەلىتە تۇيۇلدى، كېيىن ئويلاندۇرۇپ قويدى، بارا ـ بارا قايىل قىلدى. مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن شەھەرگە كىرىپ يېڭى ئەھۋاللاردىنمۇ خەۋەر تاپقىلى بولاتتى...

شۇنداق قىلىپ، ئەتە ئەتىگەندە چىلتەنگە چىقىش جەزم قىلىندى، هەممەيلەن جىددىي تەييارلىققا كىرىشتى.

2

بۇگۈن پېشىن نامىزىدىن كېيىن ھېيتگاھ جامەدە كاتتا مەۋلۇت ئۆتكۈزۈلدى. بىرنەچچە قارىي - قۇرئەندازلار گىرە بولۇپ، خۇش نەپەس ئاۋازلىرى بىلەن بىر خىل رىتىمدا روسۇلىللاغا ھەمدۇسانا ئوقۇۋاتاتتى. نەچچە يۈز نامازخان كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ، روھى ئېرىپ، ئۆزىنى سەزمىگەن ھالدا بوش نىدا بىلەن تەۋرىنىپ ئولتۇراتتى:

نەزەر قىل ئاجىز ئۇممەتكە،
تەسەددۇق يا رەسۇلىللا.
ھەمىشە جانى غەپلەتكە،
تەسەددۇق يا رەسۇلىللا.
مېنى باشلاڭ ھىدايەتكە،
تەسەددۇق يا رەسۇلىللا.
ئۇشۇل مەھشەردە جەننەتكە،
تەسەددۇق يا رەسۇلىللا.

ئىككىنچى ئۆزگىرىش چىرايلىق، مۇڭلۇق مۇناجات ئاھاڭى بىلەن ئوقۇلدى:

نۇر بىلەن تەختى ئۆزرە ئولتۇرسىڭىز مەھشەر كۈنى يارەسۇل،
ھەرنە كۆپ قىلسام دۇئا، تەڭرىم ئۇنى قىلسا قوبۇل،
بىزكەبى شەرمەندىلەرگە كۆرسىتىڭ جەننەتكە يول،
ۋاقتى سەھەر نالە قىلىڭ دوستلىرىم، بويى مۇھەممەدى كىلۇر.

ئىككى جاھان ئەزىلى،
جۇملە جاھان سەرۋەرى،
ئۇممەتىگە كۆيۈپ دىلى،

www.uyghurkitap.com

بويى مۇھەممەدى كىلۇر.

ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن ھاياجانلىق، تەسىرلىك ئاۋازدا «خۇدا»، «يا رەسۇل» دېگەن ئىدالار كۆتۈرۈلدى. بەزىلەر بوش ئۆكسۈشتىن ئەندى ئاۋازلىق يىغا ـ زارىغا ئۆتتى. تۆمۈر كۆكى بەقەسەمدە ئۇزۇن تون كىيگەن، سەللىسىنىڭ بىر ئۇچىنى يەلكىسىگە ساڭگىلىتىپ قويغان، سەدەپ گەردىشلىك كۆزەينەك تاقىغان سالاپەتلىك خاتىپ ئەمدى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەت ـ ئىسپاتى توغرىسىدا ئەمرىمەرۇپقا ئۆتتى:

ـــ جانابىي پەيغەمبىرىمىز بەندىلەرنىڭ ناھايىتى ساپ، راستچىل كۆيچىسى، ھۆكۈمەت خەزىنىسىنىڭ ئىگىسى ۋە ھىدايىتىمىزنىڭ كامالى...

خاتىپنىڭ سۆزىنى سىرتتىن تۇيۇقسىز بۆسۈپ كىرگەن شاۋقۇنلۇق جەھرە ساداسى بېسىپ كەتتى. جامەنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى مەيدانغا ئۇلۇغ گۈلخان يېقىلغانىدى. جەندە ـ كۆلاسى ھەيۋەتلىك، كۆزلىرى قان تولغان پىيالىدەك قىزارغان مامۇت قۇرغۇي ياقىسىنى يىرتىپ، مۇڭگۈز ساپلىق ئىككى ساپايىنى پەرياد بىلەن سوقۇپ، گۈلخانىنى ئايلىنىپ تەلقىن ئېيتىۋاتاتتى:

قۇدرەت بىلەن بەردىڭ جان،
چىلتەن ـ چىلتەن ئەمەسمۇ.
چىلتەن دەرۋىش ئەمەسمۇ،
چىلتەنلەرنىڭ دۇئاسى،
مۇشكۈل ـ ئاسان ئەمەسمۇ.
مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىل،
پەزلىڭ بىرلە ئادا قىل!

مامۇت قۇرغۇي توختىغان ھامان، پوستەك جۇۋىسىنى تەتۈر كىيگەن قۇتلۇق ئەپەندى ئەتراپتىكى ئادەملەر بىلەن ھەلقە بولۇپ جەھرە سېلىشقا باشلىدى:

ئىلاھا ھەربىقە نۇر ئەتكەن.
مېنىڭ كانۇ زاپانىمنى.
ھەممە دەردمەنگە كۆرسەتكىن،
بۇ كۆيگەن ئۇستىخانىمنى.
يائاللادوست، يائاللا،
ھەق دوست يائاللا!

مەن قەلەندەر شاھىمەن،
ئالەم ماڭا ۋەيرانىدۇر.
پايتەختىم گۈل خېنىم،
ئوردام قەلەندەر خانىدۇر.
يائاللا دوست، يائاللا،
ھەق دوست يائاللا!

ھەش ـ پەش دېگۈچە گۈلخان ئەتراپىغا قىم ـ قىم ئادەم توپلاندى. ئۇلارمۇ ھەلقە ـ ھەلقە بولۇپ جەھرىگە قوشۇلدى. ماموت قۇرغۇينىڭ ئاغزىدىن ھىگگان تۆگىدەك كۆپۈك چاچرىتىپ، خۇددىنى يوقاتقان ھالدا تەلقىن ئېيتىشى كىشىلەرنى ئۆزىگە تارتقانىدى. ئاستا ـ ئاستا يىغا ـ زارە كۆتۈرۈلدى، كىشىلەرنىڭ قەلبى ئېرىپ، جىسمى بوشاشقانىدى. ماموت قۇرغۇي تەلقىن ئېيتىپ، ساپايى سوقۇپ يۈرۈپ ئەتراپتىكى كىشىلەرنى بايقىدى. ئۇنىڭ نەزىرىدە تۇنجى سەدىقىنى جايىدا ئالالىسا، كېيىنكى ئىشلار ئوڭاي يۈرۈشۈپ كېتەتتى. ئاخىر ئۇ بېشىغا كەمچەت تۇماق، ئۇچىسىغا كۇچا كۆرپىسىدىن كەڭ ياقا تۇتقان دراپ پەلتو كىيىۋالغان سالاپەتلىك بىر ئادەمنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ شاققىدا توختىدى. ماموت قۇرغۇي خاتا تونۇمىغانىدى. بۇ سالاپەتلىك ئادەم تىللا سارىيىنى ئىلكىگە ئالغان ئالتۇن سودىگىرى ئىدى.

ـــ باي ئاتا، پېقىرلارغا ئۇۋال بولدى! ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ـــ مۇسۇلمانلارغا يامان بولدى!

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ھېلىقى ئادەم ئوڭ قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ تۇرۇپ دېدى:
ـــ تەقسىر، خىزمەتلىرىگە تەييارمىز...
ـــ باي ئاتا، خۇداغا سېغىنىش كېرەك، پېقىرلارنى قۇتقۇزۇش زۆرۈر!
ـــ تەقسىر، بۇ يولدا قولۇمدىن كېلىدىغانىنى قىلىشقا تەييارمەن!
ـــ باي ئاتا، سەدىقە بالانى قايتۇرىدۇ، سەدىقە بېرىڭ، نەزىر ئۆچۈن بىر كالا...
ـــ كالا ئايلانسۇن، تەقسىر، مانا ئالسىلا، كالىنىڭ خۇنى ھېسابىغا پۇل بېرەي، ـــ باي يانچۇقىدىن ئون سومluق تىللادىن بىرنى ئېلىپ ئۇزاتتى.
ماموت قۇرغۇي تىللانى ئالدى، ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنىدا قويۇپ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۈنلۈك، قاپىيىلىك، رىتملىق ھالدا ئىشتىياق بىلەن دۇئا ئوقۇدى:

ـــ تىلاۋەتى قۇرئان، خۇشنۇزى راخمان.
تىلاۋەتى قۇرئانىنىڭ ساۋابىنى،
خەيرى ـ ئېھسانلارنىڭ ساۋابىنى،
بىز ئۈچۈن غەمخور بولغان ئىككى ئالەم ئاپىتابى ـــ
جانابي مۇھەممەت مۇستاپا سەللاللاھۇـــ
ئالى ۋەسسەللەمگە تۆھپە ھەدىيە قىلدۇق.
پېقىر، يوقسۇللارغا نىجات بولسۇن،
بىمارلارغا شىپا،
قېرىلارغا ئىمان،
ياشلىرىمىزغا ئۈمىد،
خوتۇن ـ قىزلارغا شەرمى ـ ھايا،
پەرزەنتلىرىمىزگە ئىنساپ ـ تەۋپىق،
مەھبۇسلارغا نىجات،
دىنى ئىسلامغا قۇۋۋەت ـ مەدەت بولسۇن!
ئامىن!... ئامىن دەڭلار ياخشىلار! بېرىڭلار ياخشىلار!

ـــ سەدىقە بالانى يەر، توۋا گۇناھىنى! ئامىن دەڭلا، ياخشىلار! دۇ-ئا ئېلىڭلار، ياخشىلار! سەدىقە بېرىڭلار، ياخشىلار! ـــ ئۇ يەنە ئىككى يانغا ئۆزىنى ئۇرۇپ تەلقىن ئوقۇدى :

دۇئاغا يارى بەرسە ھەر مۇسۇلمان،
ئۆلەر ۋاقتىدا تاپقاي نۇرى ئىمان.
دۇئادىن يۇز ئۆرۈگەن خار بولغاي
مەھشەر كۈندە يۈزى قارا قوپقاي!

مانا شۇ جانلىق، تەسىرلىك، ۋەھىمىلىك دۇئادىن كېيىن بېرىش ئەۋج ئالدى :

ـــ تەقسىر، نەزىر ئۈچۈن پېقىر ئون چارەك گۈرۈچ...
ـــ تەقسىر، مەن بەش چارەك ئۇن ...
ـــ تەقسىر، مەن بىر يۈز ئەللىك نان...
ـــ مەن ئون سەر تەڭگە ...
ـــ مەن بەش سەر ...

بەزىلەر شۇ يەردىلا ئۇستىدىكى چاپىنىنى سېلىپ مەيدانغا تاشلىدى... شۇ ئارىلىقتا بىرەيلەن ماموت قۇرغۇيغا جامەگە كىرىپ ئۇ يەردىكى جامائەتنىمۇ قوزغاپ بېقىشنى ئېيتتى.

چىلتەنلەر جامەگە يۈزلەندى. ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق سوزۇلغان ھەلقە، سېلىنۇاتقان جەھرە، چىقىرىۋاتقان يىغا ـ زارە شۇ پېتى جامەگە كىرىپ كەلدى. جامائەت ئورنىدىن تۇردى، چىلتەنلەرگە پول بوشاتتى. ماموت قۇرغۇي ھەلقىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ساپايى سوقۇپ، تەلقىن ئېيتىپ، مىھراب تەرەپكە قاراپ سلجىدى. ئۇ بايىقىدىنمۇ بەكرەك خۇددىنى يوقاتقان، تەلۋىلەشكەنىدى. بەدىنى چىلىق ـ چىلىق تەر بولۇپ، باش ـ كۆزىدىن قويۇق ھور كۆتۈرۈلەتتى. ئىشق بىلەن ئۇزمەي سوققان ساپايى چاپىنىنىڭ ئىككى مۇرىسىنى تىتىۋەتتى. جانلىق، مۇڭلۇق ئېيتىلغان تەلقىنلەرمۇ بىر ـ بىرىدىن كۈچلۈك، تەسىرلىك

ئىدى. ئۇ مەھرابقا يېقىنلاشقاندا چەر ئۈرۈپ، ناله قىلىپ، تۆۋەندىكى تەلقىننى ئوقۇدى :

بى ھەمدىللا ئايا دوستلار،
خۇدايۇ بېرى بارۇم بار.
مۇھەممەد مۇستاپا ئاتلىق،
مېنىڭ پۇشتۇ پاناھىم بار.
يائاللا دوست، يائاللا،
ھەق دوست، يائاللا!

موللا، ئۆلىمالار، قاري ـ قۇرئانلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كېتىشتى. ماموت قۇرغۇي چوڭ بىر ھەلقە بىلەن قىيانەڭ بېسىپ مېھرابنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئاخۇنلار غۇدۇراشتى، مەۋلۇتنىڭ بۇزۇلغانلىقىغا نارازى بولۇشتى. بۇنىڭ ئىچىدە كۆپرەك غۇدۇراپ، ئوت قۇيۇرۇقلۇق قىلۇاتقىنى يەنىلا دانىش ئىمام ئىدى. ئۇ ھازىر ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ھماتى بىلەن مۇشۇ جامەدە مۆتىۋەرلىك قىلىپ يۈرەتتى. بالىسىنى ئېيتقان كۆزەينەكلىك خاتىپ ھاسسىنى توكۇلدىتىپ ماموت قۇرغۇيغا ئاچچىقلىدى :

ـــ ھەي، ئەخمەق دەرۋىش! ساپايىگىنى خانىقادا سوقماي، نېمە دەپ بۇ يەرنى قالايمىقان قىلسەن؟!

ماموت قۇرغۇي پىسەنت قىلمىدى، ساپايىنى سوقۇپ تۇرۇپ كىنايە بىلەن مۇنداق دېدى :

ـــ تەقسىر، ھەممە دانىشمەنلەر بىلەن ئاقىلدارلار بىر يەرگە يىغىلىپ قالسا جېدەل ـ ماجىرا چىقماي قالمايدۇ. شۇڭا، بىزگە ئوخشاش ئەخمەقلەرمۇ ئارىلىشىپ كەلمىسە بولماس!...

خاتىپ گەپ قىلالماي تېپىرلاپ قالدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى مۇرىت ـ مۇخلىسلىرى ئىشقا چۈشتى، ئىككى تەرەپ بىر ـ بىرىگە قادالدى. بەختى سېرىق بىلەن تۇرەك ھۇرپىيىپ ئالدىغا چىقتى، ئۇ تەرەپتىنمۇ ئىككى ـ ئۈچ يېگىلىتەك تالىپلار دولىسىنى چىقاردى. ئەھۋال

جددىي ئىدى، ئەگەر يىگىننىڭ ئۇچى تەگسىلا مۇشتىلاش يۈز بېرىدىغاندەك قىلاتتى. شۇ پەيتتە، سەيداجىمنىڭ ۋىجىك بەستى توپنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى:

— جامائەت، سەۋرلىك بولايلى! — دېدى ئۇ قالايمىقانلىشىپ كەتكەن كىشىلەرگە قاراپ، — ھەممىمىز بىر مۇسۇلمان، ھەممىمىز ئاللا يولىدا، مۇھەممەد پەيغەمبەر يولىدا زىكرى — سۆھبەت قىلىۋاتىمىز. بىر — بىرىمىزدىن ئۈركۈمەيلى، ئۆزئارا ئاچچىقلانمايلى. دۇنيادا ئاچچىق يۇتقاق ئۇلۇغ. جانابىي پەيغەمبىرىمىز: «ئاچچىق دېگەن بىر چوغدۇر، بەس، سىزلەردىن بىرىگىزلارنىڭ ئاچچىقى كەلسە، ئۆرە تۇرغان بولسا ئولتۇرسۇن، ئەگەر ئولتۇرغان ھالدا ئاچچىقى كەلسە، يېنىچە ياتسۇن.» دەيمىشتۇر. ھاسىل كالام، ئاچچىقنى بىر ئىلاج قىلىپ ئۆچۈرمىسە ئىنسانىنىڭ ھەممە ياخشىلىقلىرىنى كۆيدۈرۈۋېتىدۇ، بەزمەن ئىماندىن ھەم ئايرىپ قويىدۇ!...

سەيداجىمنىڭ سۆزى تېز ھەم كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتتى. بەختى سىرىق بىلەن تۇرەك بولسا قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ كۆز ئىشارىتى بىلەن ئۆزلىرىنى ئارقىغا ئالدى. ھېلىقى تالىپلارمۇ ھوردىن چۈشتى. دانىش ئىمام سەيداجىمغا يەر ئاستىدىن ئالىيىپ قاراپ قويدى.

ماموت قۇرغۇي يەنە ساپايى سوقتى، تەلقىن ئوقۇدى، ئەتراپتىكىلەر جەھرە سالدى، بىر ئايلىنىش تۈگىگەندىن كېيىن ماموت قۇرغۇي جامائەتكە مۇراجىئەت قىلدى:

— ئەي مۆمىنلەر، ئاللادىن ئەيمىنىڭلار، ئۇ دۇنيالىقىڭلارنى ئويلاپ، يېتىم — يېسىر، غېرىب — مىسكىنلەرگە رەھىم — شەپقەت قىلىڭلار، مۇساپىر — مۇجاپىرلارغا يار — يۆلەك بولۇڭلار، ئامىن!... سەدىقە بېرىڭلار، ياخشىلار، سەدىقە بېرىڭلار!...

«تاما — تاما كۆل بولار» دېگەندەك، جامائەتتىن يەنە نۇرغۇن سەدىقە يىغىلدى، بۇ قېتىم پۇل كۆپرەك چۈشتى. سەدىقە بېرىش توختىغاندىن كېيىن قۇتلۇق ئەپەندى ئىختىيارسىز ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇ ئەتراپىدا تۇرغان نەچچە يۈز ئادەمنى كۆزۈپ ئۆزىنى تۇتالمىدى. ئۇ-

نىڭ ئوقۇتقۇچىلىق غۇرۇرى قوزغىلىپ سۆز خۇمارى تۇتقانىدى. ئۇ بېسىق، لېكىن ياڭراق ئاۋازدا مۇنداق دېدى:

ـــ جامائەت، بۇ زامان غەپلەت ۋە بىپەرۋالىق زامانىسى ئەمەس، ئىلىم ـ مەرىپەت دەۋرانىدۇر؛ جاھالەت ۋە نادانلىق دەۋرى ئەمەس، سەئىي ۋە غەيرەت ۋاقتىدۇر. ھازىر باشقا مىللەتلەر ئىلىم ـ مەرىپەت ساھەسىدە ھاۋادا ئۇچماقتا، سۇنىڭ تەكتىدە ئۇزمەكتە. ۋەھالەنكى، بىز بولساق سۇسلۇق ۋە بىكارچىلىق بىلەن ئۆمرىمىزنى زايە قىلىۋاتىمىز، ھەمدۇسانا، شۈكرى ـ قانائەت بىلەن ئۆزىمىزنى بەزلەپ ئالداۋاتىمىز، غەپلەت ئۇيقۇسىدا يېتىۋاتىمىز! ئۇيقۇ ـــ ئۆلۈمنىڭ مۇقەددەسى. بۇ ھالەتتە دائىم ئۇخلىماق يوقلىش ۋە ئۆلۈم بولىدۇ. ئۇيقىمىزنى ئاچايلى، جامائەت! ئويغىنايلى!

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ سۆزى مېھراب يېنىدا تۇرغان ئۇزۇن تونلۇق، يوغان سەللىلىك بىرنەچچەيلەننىڭ دىتىغا ياقمىدى. ئۇلار كۆزلىرىنى ئالايتىپ، باشلىرىنى سىلكىپ، ئۆزئارا كوتۇلدىدى، يامانلىدى، قۇتلۇق ئەپەندىگە ئاڭلىتىپ تۇرۇپ تەنە گەپلەرنى قىلىشتى. لېكىن، كۆتۈلمىگەن يەردىن سەيداجىم ئۇنىڭ پىكرىنى قۇۋۋەتلەپ چىقتى، ئۇنىڭ ھاياجانلىق، ناتىقلىق بىلەن قىلغان سۆزى ھەممەيلەننى ھەيران قالدۇردى:

ـــ شۇنداق، جامائەت! ئىلىم ئاسمىنىنىڭ يۇلتۇزلىرى غايەت ئۇسۇتۇندۇر. بىلىمسىزلارنىڭ قاراڭغۇ كېچىسىنى يورۇتۇش ئۈچۈن ئىلىم يۇلتۇزلىرىنى ئىزدەش لازىم. ئۇلۇغ شائىر نەۋائىي ھەزرەتلىرىمۇ: «ئىلىم ـــ كۆمۈكلۈك خەزىنە ئەمەس، جانلىق دەرەختۇر. ئۇ ـــ ئۆسۈشى، چېچەكلىشى، مېۋە بېرىشى كېرەك» دېگەن. يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ئىلىم تەلەپ قىلماق پەرز! جامائەتنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك، 1936 ـ يىلى شەھىرىمىزدە ئابلا داموللام باشچىلىقىدا «ئىلاھى مادارىس ۋە ماساجىدى ھەيئىتى*» دېگەن بىر جەمئىيەت

---

* مەدرىسە ۋە مەسچىتلەرنى ئىسلاھ قىلىش ھەيئىتى.

قۇرۇلۇپ، موللا ـ ئۆلىمالىرىمىز مەيلى ئەخلاق، مەيلى ئىلىم جەھەتتە تازا راۋاج تاپقانىدى. ئۇلار كىشىنىڭ ھەققىگە خىيانەت قىلماي، دىنىمىزنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى، پاكلىقىنى قوغدىغان، ئىلىم ـ مەرىپەتنى ئۇلۇغلىغان. ھالبۇكى، بۇگۈنكى كۈندە بىزنىڭ بەزى موللا ـ ئۆلىمالىرىمىز: «ئەرەبىي شەكەرەس، پارسى ھەسەلەس، تۈركى بەكەرەس» دەپ، ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى، مۇقەددەس ئېتىقادىنى يەرگە ئۇرۇۋاتىدۇ. ئاللىقانداق كىشى بىلمەس ئەرەب، پارس تىللىرى بىلەن ئۆزىنىمۇ، مۆمىنلەرنىمۇ ئالداۋاتىدۇ! جامائەت، بۇ ئالەم سەۋەب ئالىمى. ھەرقانداق نەرسىنى بىلمەي قىلغاندىن بىلىپ قىلغان ياخشى. ئويلاپ بېقىڭلار، بالا گەردان بىلەن نەخشۇەن پىرىم مەدەتكار بولغان بۇخارا شېرىپ، ئۆزىنى دۇنيادا ھەممىدىن ئۈستۈن ھېسابلايدىغان ئىمىر ھاكىمىيىتى ئاخىر نېمە بولدى؟ ئۇلار ئۆزىنى ھەرقانچە كۆتۈرۈپ:

بۇخارا قۇۋۋەتى ئىسلامى دىنەست، *
سەمەر قەندىسەيقەلى رويى زەمىنەست. **

دەپ يۈرگەن بولسىمۇ، ئاخىر ئىلىم ـ پەندە تەرەققىي قىلغان يات مىللەتلەر تەرىپىدىن گۇمران بولۇپ كەتتى. پەيغەمبىرىمىزمۇ: «ھەمە مە ئىشتا ئاۋۋال سەۋەب قىل، ئاندىن خۇدا يولىدا دۇئا قىل» دەيدۇ. بىر كۈنى بىر ئەرابى پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا ئىش بىلەن كەلگەندە، پەيغەمبەر ئۇنىڭدىن: «ھەي ئەرابى، ئاتلىق كەلدىڭمۇ، پىيادىمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. ئەرابى: «تۆگە بىلەن كەلگەنىدىم، ئى روسۇلىللا، تۆگەمنى خۇداغا تاپشۇرۇپ قويۇپ بۇ يەرگە كەلدىم» دېگەندە، روسۇلىللا: «ھەي ئەرابى، خۇدا سېنىڭ تۆگەڭگە قارايدىغان سارايۇەن ئەمەس! ماڭ چىق، تۆگەڭنى ئاۋۋال چىڭ باغلاپ قويۇپ، ئاندىن خۇداغا تاپ-

* بۇخارا ئىسلام دىنىنىڭ كۈچ ـ مادارى.
** سەمەرقەنت يەر يۈزىنىڭ نۇر ـ جۇلاسى.

شۇر!» دېگەنىكەن. تەقسىرلىرىم، پەيغەمبىرىمىز مەرىپەتپەرۋەر زات ئىدى. ئۇ ھارماي ئۆگەنگەن «ئىلىم ئىلىش ئۈچۈن چىنغا بارساڭمۇ مەيلى» دېگەن. بىزمۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ئوقۇيلى، ئىلىم ـ پەن ئۆگىنەيلى. ئىلىم ـ پەننىڭ خاسىيىتى كۆپ. «كۆچى بار تاغقا چىقار، ئەقلى بار كۆككە» دېگەن گەپ بىكار ئېيتىلمىغان! ـــ سەيداجىم سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يېقىندا يازغان شېئىرىنىڭ تۆۋەندىكى بىر كۇپلېتى بىلەن تاماملىدى:

جاھاننى سەل باسسا تەرەپ ـ تەرەپتە،
بولارمىش ئېشەكنىڭ غېمى ھەلەپتە.
ئەگەر سەن مۇسۇلمان بالىسى بولساڭ،
ياشىما ئېشەكتەك شەخسىي تەلەپتە.
.....

جامائەت يېنىك تەۋرەشتى. سەيداجمنىڭ سۆزى خۇددى تىنىق سۇغا ئاتقان مەرمەرتاشتەك قاتمۇقات دولقۇن پەيدا قىلغانىدى. جاماەت بارىكاللا ئېيتتى، ئاپىرىن ئوقۇدى. ئەمما، بىر قىسىم موللا ـ ئۆلىمالار ئۇنىڭ سۆزىنى ئۆزىگە ئەكەتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى شېئىرى ئۇلارنىڭ يېغىرىغا تەگكەنىدى. ئۇلار ئاشكارا گەپ قىلماي، ئۆز ئىچىدە غۇدۇراشتى، چېچىلدى، چىچاڭشىدى، ئەڭ قاتتىق چىچاڭشىغىنى يەنىلا دانىش ئىمام بولدى. ئۇنىڭ قارامتۇل يۈزى ئىزا ـ ئەلەمىدىن خۇددى پۇتىدىكى شالۋۇر مەيسىنىڭ قونچىدەك پۇرلىشىپ كەتتى. «سەن زۇۋاندارنىڭ ئەمدى پەيمانى توشۇپتۇ! ـــ دېدى ئۇ سەيداجمنى قارغاپ، ـــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، بۇ دۇنيالىقنىڭ ئاسىي گۇناھكار، ئۇ دۇنيالىقنىڭ دوۋزىخىي بولىدۇ! سەن ئاپئاشكارا قىزىل

پاچاقلارنىڭ گېپىنى قىلدىڭ. قاراپ تۇر. ئەلھەزەر ـ مۇستاپا، ئەمدى ئىككى پۇتۇڭنى بىر ئۆتۈككە تىقىلمىغىنىنى كۆرەي!...»

دانىش ئىمام شۇ خىياللار بىلەن ئولتۇرغاندا ئارقا تەرەپتىن تۈيۇق-سىز بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ئاۋاز بوش بولسىمۇ، قوغۇشۇندەك ئېغىر ئىدى:

ـــ تەقسىر، ئەمدى بۇ ئىشتىن قول ئۈزسىلە، يامانلىقنىڭ يولى يېنىك، ياخشىلىقنىڭ يولى ئېغىر. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بەكمۇ يېنىكلىك قىلىپ، ئاخىر ئۆزلىرىمۇ رەسۋا بولدىلا...

دانىش ئىمام چۆچۈپ ئارقىغا قارىدى، بەختى سېرىق ئۇنىڭغا بېگىزدەك قادىلىپ تۇراتتى. ئۇ خىلىدىن بېرى دانىش ئىمامنى كۆزدىن قاچۇرماي، ئۇنىڭ ھەربىر ئۇششاق ھەرىكەتلىرىگىچە كۆزىتىپ، كۆڭلىدىكى ھارام خىياللىرىنى بىلىۋالغانىدى. دانىش ئىمام دەسلەپ تونۇيالماي چەكچىيىپ قالدى، بەختى سېرىق بېشىغا قاغلىقنىڭ ئېگىز قارا كۆرپە تۇمىقى، ئۇچىسىغا ئۇزۇن پاختىلىق مەللە چاپان كىيىپ، بېلىنى كاشا بىلەن باغلىۋالغانىدى. سېرىق ساقال ـ بۇرۇتلىرىمۇ ئۆڭ-سۈپ گىجىكلىشىپ كەتكەنىدى. دانىش ئىمام كۆزىنى چىملىدىتىپ، ئۇنىڭ بېشىدىن ـ ئايىغىغىچە ئۇزاق قارىدى:

ـــ سەن ... سەن زادى كىم؟ ـــ دېدى ئۇ ئاخىر تەئەججۈپ بىلەن.

ـــ ھازىرچە مېنى بىلمەي تۇرغانلىرى ياخشى، تەقسىر، ـــ دېدى بەختى سېرىق ئۇنىڭدىن سەل يىراقلاپ، ـــ بولمىسا، مېنىمۇ ھاپىز جۈيجاڭغا چېقىپ ئاۋارە بولۇپ قالىلا. ئۇ چاغدا بىزمۇ سىلىنى يەنە بوش قويمايمىز! ئۆتكەندە رەسۋا بولغان بولسىلىرى، بۇ قېتىم شەرمەندە ـ شەرمىسار قىلۇېتىمىز!...

دانىش ئىمامنىڭ چىرايى دەسلەپ تاتىرىپ، كېيىن قارىدىدى،

ئۆتكەندە بېشىغا كەلگەن رەسۋاچىلىقلارنى ئويلاپ، پۈت ـ قولى تىتـ
رەپ كەتتى. شۇنداق تۇرۇپمۇ، ئۇ ھازىر ئۆزىگە تەھدىت سېلىۋاتقان
ئادەمنى ئەسلەشكە تىرىشتى. ئاخىر بەختى سېرىق يېنىدىن كەتكەنـ
دىن كېيىن ئۇنىڭ چىرايىغا بىلەن ئاۋازىنى تونۇپ ئېسىگە ئالدى.

كەچقۇرۇن چىلتەنلەر قايتتى. شورىغىدىن ئەكەلگەن ئۈچ كالا
ھارۋىسى ئوزۇق ـ تۈلۈك بىلەن كېيىم ـ كېچەككە تولدى، ھارۋىنى
ھەيدەپ ماڭغان دېھقان يىگىتلەرنىڭمۇ بۇگۈن ئاغزى قۇلىقىغا
يەتكەنىدى.

3

دانىش ئىمام ئەتىسى ئەتىگەندىلا ھاپىز جۈيجاڭغا خەۋەر يەتكۈزـ
دى. جۈيجاڭ ئۇنىڭ ھەممە گەپلىرىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن سوـ
رىدى:

ـــ ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى راستمۇ، تەقسىر؟

ـــ ئەلھەزەر، مۇستاپا، ھەممىسى بەرھەق! ـــ دېدى ئۇ ئىككى قولـ
نى كۆكسىگە ئېلىپ، ـــ ئۇ يەردىكى سىر ـ ئەسرانى ئۆز كۆزۈم بـ
ىلەن كۆردۈم، خوجام!

ـــ قۇتلۇقنىڭ بارلىقمۇ راستمۇ؟

ـــ راست، خوجام، ئەلھەزەر، مۇستاپا، راست، مەن ئۇنى تونۇمايـ
دىكەنمەن ۋە لېكىن ئۆتكەنكى نامايىشتا ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىكىنى
كۆرگەنلەر ماڭا كۆرسىتىپ قويدى.

ـــ ھە ... ـــ ھاپىز جۈيجاڭ بارمىقى بىلەن ئۇستەلنى چېكىپ
بىر ھازا خىيال بىلەن ئولتۇردى، كېيىن «لىككىدە» ئورنىدىن تۇرۇپ
دانىش ئىمامنىڭ يېنىغا كەلدى، ـــ تەقسىر، ئوبدان ئىشلەڭلا، ئەـ

جىرلىرى ھەرگىز يەردە قالمايدۇ. بۇگۈنكى خىزمەتلىرى ناھايىتى ياخشى بولدى. قالغان ئىشنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن. ھە ... سەيداجىم مەسلىسىگە كەلسەك، ئۇ يەنىلا ئۆلۈك يولۋاس، تەقسىر، قاچان بولمىسۇن چاڭگىلىمىزدا. ئېسىلىرىدە بولسۇن، قارماقنىڭ يېپى ئۈزۈن بولسا، بېلىقنىڭ چوڭى ئىلىنىدۇ!

ئۇ ئاغزىدا شۇنداق دېگىنى بىلەن كۆڭلىدە سەيداجىمغا ئالدىراپ تەگكىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. چۈنكى، سەيداجىمنىڭ شەھەر-دىكى تىجارەتچى ـ كاسىپ، نامى بار سودىگەرلەر ئارىسىدىكى ئابرۇي-ينىڭ چوڭلۇقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە، يىراق ـ يېقىندىن كېلىپ ئو-قۇۋاتقان يۈزدىن ئارتۇق سەرخىل تالىپلارنىڭ ئۈنى چوڭقۇر ھۆرمەت بىلەن ھمايە قىلىدىغانلىقى ھاپىز خوجىغا مەلۇم ئىدى.

دانىش ئىمام تىلىنى چاپىناپ قالدى. ھاپىز جۇيجاڭ كىمدۇر بىرى بىلەن تېلېفوندا ئۈزاق سۆزلەشتى، ئارقىدىن بېشىغا مويلىرى يەلپۇ-نۇپ، ۋالىلداپ تۇرغان بۇلغۇن قۇلاقچىسىنى كىيىپ ئالدىراشلا خوشلاشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئون يەتتىنچى باب

توغراقلار چاۋاك چالىدۇ

ئىتتىپاق باغلىرىدا مېۋىلەر پىشار،
ئىختىلاپ تاغلىرىدىن ۋەھشىيلەر قاچار.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

شورباغنىڭ قۇمساڭغۇ يولىدا ئۇچ ھارۋا غىچىرلاپ كەلمەكتە. كالىلارنىڭ تۆكلىرىدىن تارتىپ دانە ـ دانە ئۇزۇن كىرپىكلىرىگىچە ئاپئاق قىرو باغلىغان، ئۇنىڭ يوغان، يالتىراق بۇرنىدىن پۇرقىراپ ھور كۆتۈرۈلمەكتە. سالپا ـ سۇلپاڭ كىيىملەرنى كىيىۋالغان ھارۋىكەشلەر تاياق ـ قامچىسىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، تۇمشۇقلىرىنى خۇددى كەپتەرنىڭ باچكىسىدەك بىر ياققا قىيسايتىپ، دۇگجۇپ ـ دۇگجۇپ ماڭماقتا. ھەممىنىڭ ئالدىدا كېلىۋاتقان ماموت قۇرغۇينىڭ مېڭىشى مەردانە، ئۇ قوللىرىنى غۇلاچلاپ سېلىپ، يۇڭلۇق مەيدىسى بىلەن سوغۇقنى يېرىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ سالۋاراپ تۇرغان قويۇق، گىجەك ساقال ـ بۇرۇتىغا خۇددى سۇزۇك مەرۋايىتتىن تىزىق ئاسقاندەك مۇز دانچىلىرى كېسىلىپ قالغاندى...

ئۇلار پېشىن بولغاندا شورباغنىڭ ئۇزۇن، زىرىكەرلىك يولىنىڭ يېرىمىنى تۇگىتىپ ئۆتەڭگە چۈشتى، كاللارنى چىقىرىپ يەم بەردى، ئۆزلىرىمۇ غىزالاندى، ئاز ـ تولا ھاردۇق چىقىرىپ بولغاندىن كېيىن يەنە يولغا چۈشتى. ئۇلار ئەمدى مېڭىپ تۇرۇشىغا ئارقىدىن يەتتە ـ

سەككىز ئاتلىق دۈكۈرلەپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بەستلىك، گىروي يىگىتلەر ئىدى، قارا تەرگە چۆمگەن ئاتلار چاپچىپ، پۇشقۇ-رۇپ تۇراتتى. ئۇلار ھارۋىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئاتلىرىنى توختاتتى. ئاق قاشقىلىق قارا ئارغىماق مىنگەن، بېشىغا تۇلكە تۇماق، ئۇچىسىغا جۇۋا كىيگەن بىر يىگىت ماموت قۇرغۇينىڭ ئالدىغا كېلىپ سورد-دى :

ـــ شەيخىم، يول قاياقتا؟

ماموت قۇرغۇي ئېرەنسىزلا جاۋاب بەردى :

ـــ شورباغقا، يىگىت.

ـــ ھارۋىلاردىكى نېمە ئۇ؟!

ماموت قۇرغۇينىڭ سەل ئاچچىقى كەلدى :

ـــ نېمە بولاتتى، يۈك!

يىگىتنىڭ قاشلىرى يىمىرىلدى، ئات بىر يەردە تۇرماي چاپچىپ، تۇياق ئۇرۇپ، تىزگىن سىيرىيتتى.

ـــ ھە! ... ـــ دېدى يىگىت ئاۋازىنى غەلىتىرەك چىقىرىپ، ـــ ھەمدەم بەگنىڭ مالىلىرى ئىكەن ـ دە!

ـــ يوقسۇ! ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئالدىراپ، ـــ بۇنىڭدا ھەمدەم بەگنىڭ ھەققى يوق!

ـــ ئالدىرىمىسلا... ـــ يىگىتنىڭ ئاۋازى بىردىن جىددىيلەشـ-تى، ـــ ئۆزلىرى ھەمدەم بەگنىڭ شەيخى بولىلغۇ دەيمەن، بىز : «ئۇ-نىڭ يېقىن بىر شەيخ ئۇلپىتى بار» دەپ ئاڭلۇندۇق، ھەي!... نەگىلا بارسا بىر ئەسكى تۇماققا بىر سېسىق كاللا خېرىدار بولىدىكەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟! دېمەك، بۇ يۈكلەر ھەمدەم بەگكە بارماي نەگە بارار؟ ... ـــ ئۇ جۇۋىسىنىڭ ئالدىنى سىلكىپ ئېچىۋەتتى، بېلىگە ئىككى تاپانچا قىستۇرۇلغان، ئوقدانلار ئىككى يەلكىسىدىن چاپراس ئۆتكۈزۈلگەنىدى. ئۇ يېنىدىكى ئىككى ئاتلىققا ئىشارەت قىلدى، ـــ ئاختۇرۇڭلار!

ئۇلار ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى، ھارۋىدىكى يۈكلەرنى بىرمۇبىر

تەكشۈردى، ئاندىن :

ـــ ھەممىسى ئۇن ـ گۈرۈچ، رەخت ـ پەخت ئىكەن، باتۇق سىلىك! ـــ دېدى ھۆرمەتتە تۇرۇپ.

«باتۇق سىلىك» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلاپ مامۇت قۇرغۇينىڭ كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇدى. ئۇ خۇش بولۇپ بىرنەرسە دېيىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، باتۇق :

ـــ شەيخنىمۇ ئاختۇرۇڭلار! ـــ دېدى.

مامۇت قۇرغۇي تۇرۇپلا قالدى، كۆڭلىدىكى بايقى خۇشاللىق تەئەججۈپكە ئايلاندى. ئىككى يېگىت ئۇنى تارتقۇچلاپ قوپاللىق بىلەن ئاختۇردى، قوينىدىن قوش مۇشتەتك بىر خالتىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ سورىدى :

ـــ بۇ نېمە؟!

ـــ پۇل! ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي غەزەپ بىلەن، ـــ ئالتۇن ـ كۈمۈش!

ھېلىقى يېگىت خالتىنى ئاچتى، ئۇنىڭدا راستىنلا ئىككى ـ ئۈچ تىللا بىلەن بىرەر يۈزدەك كۈمۈش تەڭگە بار ئىدى. باتۇق ھەمراھلىرىغا ئېيتتى :

ـــ بۇگۈن ھەمدەم بەگ يولىمىزنى قىسقارتتى، ئاغىنىلەر، نېسىۋىمىزنى يول ئۈستىگە چىقىرىپتۇ. بۇگۈنچە مۇشۇ يەردىنلا قايتىدىغان بولدۇق!...

ئاتلىقلار گۇدۇڭلاشتى :

ـــ ئاپلا، بۇگۈن بەگنى راسا بىر غادىر ـ سۇكۇر قىلساق بولاتتى...

ـــ باتۇق سىلىك خانبۇۋىنى سېغىنماپتۇ ـ دە!...

ـــ بولدى، كەتتۇق! ـــ باتۇق ئېتىنىڭ بېشىنى ئارقىغا بۇرىدى.

مامۇت قۇرغۇي غۇلاچ كېرىپ ئۇلارنىڭ ئالدىنى توستى :

ـــ باتۇق، سەن مېنى تونۇمايسەن، لېكىن مەن سېنى تونۇيمەن! بىز سېنى ئاق لەنجاڭنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرغان، ھەممىزنىڭ نە-

يەت ـ ئىقبالى بىر...

ـــ نېمە؟ ئاق لېيەنجاڭنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرغان؟! ھا ـ ھا ـ ھا!... ـــ باتۇق مەسخىرە قىلغاندەك كۈلدى، ـــ شەيخىم، ئۆزلىرى بىتاھارەت يېتىپ قېلىپ چۈشەكسىگەن ئوخشايلا. پېقىر ئەزەلدىن ھېچكىمنىڭ قۇتۇلدۇرۇشىغا موھتاج بولغان ئەمەس!...

ماموت قۇرغۇينىڭ يۈرىكى «جىغىدە» قىلىپ قالدى، باتۇقنىڭ گىدىيىشى، كۆرەڭ كۈلكىسى قاتتىق ھار كەلدى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى باتۇققا بولغان غايىبانە مۇھەببەت بىردىنلا نەپرەت ۋە لەنەتكە ئايلىنىپ كەتتى. ئۇ ئەمدى باتۇق توغرىسىدا ھېچقانداق گەپنى ئاغزىغا ئالماي، ھارۋىنىڭ ئالدىنى توسۇپ كالىنىڭ چۈلۈۋرىنى قولىغا يۆگىدى:

ـــ ھارۋىغا چىقىلىشما! بۇ شورباغدىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان دېھقان قېرىنداشلارنىڭ رىزقى! بۇنى بىز قان ـ تەرىمىز بىلەن يىغقان!

ئاتلىق يىگىتلەردىن بەزىسى ماموت قۇرغۇينى مەسخىرە قىلدى:

ـــ ۋاي قوۋۇرغام، سەن يىغقانمۇ تېخى!؟

ـــ ئايلىنىپ كېتەي، چۈپۈر باشنىڭ ئەلپازىنى قارا!!

ـــ پايپاق ساقاللىرىڭدىن ئايلىناي، ھەمدەم بەگنىڭ ساقلاندىسى!

باتۇقنىڭ كىنايىلىك ئاۋازى ھەممىنى بېسىپ چۈشتى:

ـــ شەيخىم، بۇنداق «ئات ئايلىخانغا، يول سارىخانغا» گەپلەرنى قويسىلا! مەن تېخى مازار ـ مەسچىتلەردە يۈرگەن چەلپەكچىلەردىن دېھقان قېرىنداشلارغا ئۆپكە قاقىدىغان بىرەر مەردىنى كۆرۈپ باقمىدىم. چىرايلىقچە يولىنى بوشاتسىلا!

ماموت قۇرغۇينىڭ جەھلى قاتتى، جۇدۇنى ئۆرلىدى. ئۇ كۆزلىرىدىن ئوت چاچرىتىپ ۋارقىرىدى:

ـــ قاراقچىلار! قېنى قايسىڭ ھارۋىغا تېگىدىكەنسەن، جېنىمنى تەكىپ قويدۇم!

باتۇقنىڭ يېنىدا تۇرغان چىپار ئاتلىق بىرى ئاق شىردەك ئۇتىلىدى:

ـــ قارا، ماۋۇ ئۆلۈمتۇك قېرىنىڭ گېپىنى! سەندەكلەرنىڭ سېسىق

جېنى بىز ئۇچۇن بىر تىيىن، نېرى تۇر!

ئۇ ئېتىنى ئويىنتىپ كېلىپ قامچا شىلتىدى.

ماموت قۇرغۇي بېشىغا قاراپ كېلىۋاتقان قامچىنىڭ ئۇچىنى «كاپ-پىدە» تۇتۇۋالدى، قولىغا يۆگەپ «شارتتىدە» تارتتى، چىپار ئاتلىق يېگىت يادەك ئېگىلىپ، ئاتتىن دۈم چۈشكىلى تاس قالدى. ئۇ ئىككى قولى بىلەن كۆچەپمۇ ماموت قۇرغۇينىڭ سول قولىدىكى قامچىنى تارتىۋالالمىدى. چىپار ئاتلىق يېگىت مەڭدەپ قالدى. ماموت قۇرغۇي مىيقىدا كۈلۈپ قامچىنى قويۇۋەتتى. بىر گاڭگۇك يېگىتنىڭ مەسخىرىگە قېلىشى باتۇقنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى، ئۇ يېگىتلەرگە قاراپ ۋارقىرىدى:

ــ ئۇنىمۇ باغلاپ ئېلىپ مېڭىڭلار! كىم كۈچلۈك، كېيىن كۆرسىتىپ قويىمىز!

يەتتە يېگىت يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ماموت قۇرغۇينى باغلىدى. ئۇنىڭ چىشلىرى كاسلداپ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. شۇ تۇرقىدا ئۇ يۇلقۇنۇپ چىقىپ باتۇق بىلەن راسا بىر ئېلىشماقچىمۇ بولدى، لېكىن يەنە ئۆزىنى باستى، شورباغدىكى قېرىنداشلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ كۆڭلى بۇزۇلدى. ئۇلارنىڭ مۇشكۈلىنى كىچىككىنە بولسىمۇ يەڭگىللىتىش ئۈچۈن ئۇ ئۆزىنىڭ ئابرۇيى، غۇرۇرى، ھەتتا جېنىدىن كېچىشكىمۇ رازى ئىدى. ئۇ ئاخىرقى قېتىم ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا قۇتلۇق ئەپەندىنى شېپى كەلتۈرۈپ باتۇقنى نېيتىدىن يانىدۇرماقچى بولدى:

ــ باتۇق، قۇتلۇق ئەپەندىنى تونۇيدىغانسەن؟

ــ ھە؟ نېمە دېدىڭ؟ ــ باتۇق «شاققىدە» بېشىنى بۇراپ ماموت قۇرغۇيغا تىكىلدى، ــ ئۇ مېنىڭ ئۇستازىم، لېكىن سەن ئۇنى قانداق تونۇيسەن؟!

ــ ئەلۋەتتە تونۇيمەن، بىز ھازىر ئۇنىڭ بىلەن «شېھىت مازار» دا بىللە تۇرىمىز...

ــ بىللە تۇرىمىز؟ ــ باتۇق دەسلەپ ھەيران بولدى، كېيىن گۇ-

مانلاندى، بۇ گەپلەرنى ئالدامچىلىق ھىيلىسى دەپ چۈشەندى، ــ شەيخم، قۇتلۇق ئەپەندى سىلىگە ئوخشاش مازار ـ ماشايىخلاردا يېتىپ جان باقىدىغان پۇچەك ئادەملەردىن ئەمەس! سىلە كىملەردىندۇر ئاگاھلىغان بۇ ئىسىم بىلەن بېشىمنى قايتۇرىمەن، دەپ ئويلىمىسىلا!...

بۇ گەپلەر مامۇت قۇرغۇينىڭ غۇرۇرىغا تېخىمۇ قاتتىق تەگدى، ياخشى كۆڭۈل بىلەن ئۇنىڭغا ئېغىز ئاچقانلىقىغا پۇشايمان يېدى، خورلۇق ھېس قىلدى. ئەمدى ئۇ چىرايلىق گەپلەرنى قويۇپ بىردىنلا ئۇلارنى تىللىدى، ۋارقىرىدى. باتۇق دەسلەپ سۈكۈت قىلدى، كېيىن ئاچچىقلاپ قولىنى شىلتىدى:

ــ ئۇنىڭ ئاغزىنى جىملاڭلار!

ئىككى يىگىت ئۇنىڭ ئاغزىغا ئەسكى مازلارنى تىقىپ ھارۋىنىڭ ئارقىسىغا مەھكەم باغلىۋەتتى.

باتۇق ئېتىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ بۇيرۇق قىلدى:

ــ ئېلىپ مېڭىڭلار!

ئۈچ ھارۋىكەش ئىلاجسىز ھارۋىلىرىنى ئارقىغا يانداردى. سەككىز ئاتلىق ئۇلارنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ، ئاللىقانداق سوقماق يوللار بىلەن يۈرۈپ كەتتى.

2

ئىشىك «جالاقدە» ئېچىلدى. قۇتلۇق ئەپەندى چۆچۈپ ئويغاندى، بەختى سىرىق قولچىرىغىنى يانداردى. بوسۇغىدا بىرى ھالسىراپ ياتاتتى. ئۇلار ئوپۇل ـ توپۇل كىيىندى، بىمەھەل كەلگۈچىنىڭ بېشىغا ئولاشتى. بۇ ئۇلار بىلەن ئىككى كۈندىن بېرى بىرگە بولغان ھارۋىكەش يىگىت ئىدى.

ــ نېمە بولدۇڭ، نەدىن كەلدىڭ؟ ــ قۇتلۇق ئەپەندى ئالدىراپ سورىدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنى بىكى ئادرېسى

يىگىت قاتتىق چارچىغاندى، كۆزلىرى ئېلىشىپ تۇراتتى:
ـــ ئۇلار ... ئۇلار ... ھارۋىنى بۇلاپ كەتتى!
بەختى سېرىق يىگىتنىڭ يەلكىسىدىن تۇتۇپ سىلكىدى:
ـــ كىم؟ ... كىم بۇلاپ كەتتى؟!
يىگىت بىر قاچا ئىسسىق چاي ئىچتى، ئازراق جانلاندى، پۈتۈن ئەھۋالنى باشتىن ـ ئاياغ ئېيتىپ، ئاخىردا:
ـــ مەن يېرىم يولغا كەلگەندە ھاجەت قىلغان بولۇپ قاچتىم! ـــ دەپ سۆزىنى تۈگەتتى.
قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولاشتى، بىرمەھەل ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەي قالدى. بەختى سېرىق بىلەن تۇدى راجى تۇشمۇتۇشتىن باتۇقنى ئەيىبلەپ كەتتى:
ـــ ئادەم بولامدىغان، ئىت!
ـــ قارا، ئۇنىڭ ۋىجدانسىزلىقىنى!
ـــ ئۆز گۆشىنى ئۆزى كەسكەنلىك ئەمەسمۇ؟!
ـــ بۇلاڭچىلار!
ـــ قاراقچىلار!
قۇتلۇق ئەپەندى ئۇزاق خىيالدىن كېيىن ئاخىر ئېغىز ئاچتى:
ـــ توختاڭلار، يوق ئادەمنى تىللاۋەرمەڭلار! بۇ يەردە جەزمەن بىر ئۇقۇشماسلىق بار...
ـــ قانداق ئۇقۇشماسلىق؟! ـــ بەختى سېرىق ئەلەم بىلەن غۇدۇرىدى، ـــ ھەي! ... ئاران تاپقىنىمىز تۇگەپتۇ، يەنە ئىتتىتىن سۆگەكەكە، چاشقاندىن كېپەككە قەرزدار بولۇپ يۈرىدىغان بولدۇق ـ دە!
ـــ باتۇق شورباغقا بىكار كەلمەيدۇ، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى خىيالچان ھالدا، ـــ ئۇ جەزمەن ھەمدەم بەگنى پايلاپ كەلگەن. ھارۋىلاردىكى مال ـ مۈلۈكلەرنى خاتا ئويلاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن...
قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ پەرىزىنى ھارۋىكەش يىگىت ئىسپاتلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئوزۇق ـ تۈلۈك، كىيىم ـ كېچەك، پۇل ـ پۇچەكلەرنىڭ ھەق جايىغا تەگمىگەنلىكىدىن قاتتىق جىلە بولۇشقانىدى.

دى. بەختى سېرىق سەۋرسىزلەندى :
ـــ ئەمدى قاراپ تۇرۇشنىڭ ئورنى يوق، ئىز قوغلاپ ئېلىشايلى!
تۇدى راجىمۇ ئۇنى قۇۋۇەتلەپ ھارۋىكەشتىن سورىدى :
ـــ قاراقچىلارنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟
ھارۋىكەش بېشىنى چايقىدى :
ـــ بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ، كۈنپېتىشقا قاراپ كېتىۋاتاتتى...
قۇتلۇق ئەپەندى ئورنىدىن تۇردى ۋە سالماق بىلەن مۇنداق دېدى :
ـــ ئۇلارنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىنى مەن بىلمەن...
تۇدى راجى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :
ـــ ئۇنداق بولسا بەلەن گەپكەن، دەرھال قوغلايلى!
ـــ ياق، ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـــ بۇ ئىشنى مەنلا بىر تەرەپ قىلاي، سىلەر ئاۋارە بولماڭلار. مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىلەن تونۇش، ئۇنىڭ ئۇستىگە بىز ئەمدى بۇنداق تېرىق نېنىدەك چېچىلىپ يۈرۈۋەرسەك بولمايدۇ.
بەختى سېرىق بىرنەرسە دېمەكچى بولۇۋىدى، قۇتلۇق ئەپەندى قولى بىلەن بېسىپ قويدى :
ـــ شۇنداق بولسۇن، مەن ماڭاي، سىلەر توغراقلىقتىكى گەمىدە پېتىپ تۇرۇڭلار. ماموت شەيخ بولمىغاچ، بۇ يەردە تۇرۇش بىئەپەرەك...
قۇتلۇق ئەپەندى ئېتىغا قامچا سالدى. ئۇ «شېھىت مازار» دىن ئايرىلغاندا تۇن نىسپىدىن ئاشقانىدى.
ئۇ قومۇشلۇققا تاڭ ئېتىپ، كۈن تېشىلگەندە يېتىپ كەلدى. قومۇشلۇق ئۇستىدە نېپىز بىر قەۋەت سوغۇق تۇمان لەيلەپ يۈرەتتى. كۈن نۇرى تىكلەشكەنسېرى تۇمانلار تارقاپ قومۇشلۇق قىزىل سارغۇچ نۇر ئىلكىدە جىلۋىلەندى. لېكىن ئۇ ئۆلۈكتەك تىمتاس ئىدى.
قۇتلۇق ئەپەندى ئات بىلەن قومۇشلۇقنى تۇگەل ئايلاپ چىقتى، باتۇق ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى، پەقەت ئۇ-

www.uyghurkitap.com
كتاب تور بېكىتى

يەر ـ بۇ يەردە بىرنەچچە خۇمدانچى بىلەن بوربچىلار قوموش ئورۇپ يۈرەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلار بىلەن كۆرۈشتى، ئەھۋاللاشتى، گەپ-نى ئەگىتىپ يۈرۈپ باتۇقلارنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى قىلدى، ھېچكىم بىلمەيتتى. بۇزۇلغان گەمىلەرنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ خىيالغا چۆمدى، ئويلىدى، ئەسلىدى. ئۇنىڭ قۇلىقى تۇۋدە دەسلەپ ئاتلارنىڭ دۇ-كۇرلىگەن ئاۋازى، سەپداشلارنىڭ خۇشال ـ كۇلكە سادالىرى ئاڭلا-غاندەك بولدى، كېيىن ئوقلارنىڭ ۋىزىلدىشى، گىراناتنىڭ پارتلىشى، ئادەملەرنىڭ قىيا ـ چىيالىرى پۈتۈن قوموشلۇقنى قاپلاپ كەتكەندەك گۇرۇلدىدى. ئۇنىڭ مېڭىسى زىڭىلداپ كەتتى، يۈرىكى سىقىلىپ، ئىچى تىت ـ تىت بولدى. ئۇ ناھايىتى تەسلىكتە ئۆزىنى باستى. بىر چاغدا گويا ئاسماندىن ۋەھىي چۈشكەندەك، ئۇنىڭ ئېڭىدا بىر ۋاقىتلاردىكى سۆھبەت قايتا نامايان بولدى:

«ـــ سەردار، قوموشلۇقتا ئاشكارىلىنىپ قالساق نەگە بارىمىز؟

ـــ قارىيكا، غەم قىلمىسلا، بۇ يەردە ئاسانلىقچە ئاشكارىلانمايمىز!

ـــ ئالمادىس ئاشكارىلىنىپ قالساقچۇ؟

ـــ ئۇدۇل ‹شەيتان غار› غا كېتىمىز!»

بۇ سۆھبەت ئۆز ۋاقتىدا، دەل مۇشۇ گەمىنىڭ يېنىدا، ئەخمەت سەردار بىلەن مەرھۇم جۈمە قارىينىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن، قۇتلۇق ئەپەندى بولسا ئۇنىڭغا شاھىت بولغانىدى. «دېمەك، ئۆتكەنكى ۋەقەدىن كېيىن ئەخمەت سەردار ئۇلارنى ‹شەيتان غار› غا باشلاپ كېتىپتۇ ـ دە. ئۇنداقتا، ‹شەيتان غار› نەدە؟!»

قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ خىياللىرى چىگىشلىنىپ كەتتى. ئاتنى يېتىلەپ خاموش ماڭدى، يەنە ھېلىقى خۇمدانچى بىلەن بوربچىلارنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇلاردىن سورىدى، ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمىدى. ئۇ بىرھازا تىكىرقاپ تۇرۇپ قالدى. كېيىن يەنە ماڭدى، ماڭدى، كەچكە يېقىن بىر يېزىغا باردى، ئۆيمۇئۆي كىرىپ «شەيتان غار» نى سۈرۈشتۇر-دى، بۇ يەردىكىلەرمۇ بىلمەيتتى. پەقەت يېزىدىن قايتىپ چىقىپ، بىر كالتە سايدىن ئۆتۈۋاتقاندا ئۇچرىغان قېرى ئوتۇنچى ئۇنىڭ باش ـ

كۆزىگە قاراپ قويۇپ، كۆڭلى سۆيۈنگۈدەك بىر گەپنى قىلدى:
ــ «شەيتان غار» دىن بىر زامانلاردا ئېشەكچىلىك قىلىپ يۈرۈپ ئۆتكەنىدىم، ئوغلۇم. كۈنىپېتىشقا قاراپ ماڭسەن...
قېرى ئوتۇنچى قايسى يول بىلەن بارىدىغانلىقىنى ئېنىچىكە بەلگىلەرگىچە ئېيتىپ بەردى. قۇتلۇق ئەپەندى ئاتنىڭ بېشىنى بۇراۋېتىپ يەنە سورىدى:
ــ بوۋا، هازىر ماڭسام قاچان يېتىپ بارارمەن؟
ــ ئېتىڭ يۈگۈرۈك بولسا تەراۋىدىن يانغۇچە بارىسەن، ئوغلۇم.
ئۇلار خوشلاشتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئېتىغا قامچا سالدى، ئۇزۇن پاچاق ئايغىر قۇلاقلىرىنى شىكتايتىپ، بۆرە يۈرۈشى بىلەن يورغىلاپ يۈرۈپ كەتتى...
راست، بوۋاي ئېيتقاندەك، قۇتلۇق ئەپەندى «شەيتان غار» غا مۆلچەرلەنگەن ۋاقىتتا يېتىپ كەلدى. ئەتراپ كىشى ئەيمەنگۈدەك سۈرلۈك، قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۆيدەك ــ ئۆيدەك دۆمبەللەر، كىچىك ئۆڭكۈرلەر ناھايىتىمۇ سىرلىق كۆرۈنەتتى. هىلال ئاي ئۆلۈكتەك جىمجىت بۇ سىرلىق ماكاننى خىرە ــ شىرە يورۇتۇپ تۇراتتى. قەيەردىندۇر هۆۋقۇشنىڭ هۇۋلىغان شۇم ئاۋازى ئاڭلاندى...
قۇتلۇق ئەپەندى «شەيتان غار» نىڭ كىرىش ئېغىزىغا كېلىپ بىر پەس تۇرۇۋالدى. قارا تەرگە چۆمگەن ئايغىرمۇ پۇتلىرىنى چاپچىپ خارتىلدىدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ يۈرىكى ئاغقاندەك بولدى، قوينىدىكى تاپانچىنى ئېلىپ بېلىگە قىستۇردى، ئاتقا يەڭگىل قامچا سالدى. يوغان ــ يوغان ئىككى دۆمبەل ئارقىدا قالدى. ئۇچىنچى دۆمبەلگە كەلگەندە يۈرىكىنى توختىتىپ، ئاتنى دېۋىتتى، لېكىن تۇيغۇن ئات چاپچىپ خارتىلداپ تۇرۇۋالدى. قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئېگىكى ئاستىدا خۇددى تۆلكە ماڭغاندەك يېنىك بىر شەپە ئاڭلاندى. ئۇ ئارقا ــ ئالدىغا قارىغىچە دۆمبەل ئۈستىدىن يوغان بىر گەۋدە ئاتقا ئۆزىنى ئاتىتى. كۆزىنى يۇمۇپ ــ ئاچقۇچە ئالدى تەرەپتىمۇ ئىككى گەۋدە پەيدا بولدى. ئارقا ــ ئارقىدىن سوئال سورالدى:

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ كىم سەن ؟!
ـــ يۈرىكىڭ نېمانچە چوڭ نېمە سېنىڭ ؟!
قۇتلۇق ئەپەندى ئۆزىنى مەلۇم قىلدى :
ـــ مەن قۇتلۇق ئەپەندى، باتۇق بىلەن كۆرۈشمەن، بېرىپ دەڭلا!
بىرەيلەن قوپالغىنە ۋارقىرىدى :
ـــ سېنى كىم تونۇيدۇ ؟! راستىڭنى ئېيت، بۇنداق كېچىدە بۇ يەرگە نېمىگە كەلدىڭ ؟!
ـــ راست گېپىم شۇ! باتۇق بىلەن كۆرۈشمەن....
بايا ئاتقا ئېسىلغان گەۋدە قۇتلۇققا سىنچىلاپ قاراپ بىر يەرلىرىنى تونۇغاندەك قىلدى، شۇنداقتىمۇ :
ـــ ئاۋۇال كۆزىنى تېڭىپ ئېچكىرىگە ئېلىپ كىرەيلى، ـــ دېدى ئارىسالدىلىق بىلەن، ـــ باتۇق سىلىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ باقامدا!!
قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ تاپانچىسى تارتىۋېلىندى، كۆزى تېڭىلدى، بىرنەچچىنى پىرقىرىتىپ ئاندىن ئېچكىرىگە ئېلىپ ماڭدى. باتۇق ئاغزى تاش بىلەن ئېتىلىدىغان چوڭقۇر ئۆڭكۈردە ئۇخلاۋاتاتتى. كۆزىتچىلەر ئەھۋالنى مەلۇم قىلدى :
ـــ بىرەيلەننى تۇتۇۋالدۇق، سىلىڭ، ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشمەن دەيدا!
ـــ بۇنداق كەچتە نېمە كۆرۈشۈش! ـــ دېدى باتۇق ئۇيقۇلۇقتا چالۋاقاپ، ـــ «ئالۋاستى ئۆڭكۈرى» گە سولاپ قويۇڭلار، ئەتە كۆرۈشمەن!
سىرتتىن تونۇش بىر ئاۋاز ئاڭلانغاندەك سورىدى :
ـــ باتۇق، مەن كەلدىم...
باتۇق بېشىنى كۆتۈرۈپ نۆۋەتچىدىن سورىدى :
ـــ كىم ئىكەن ئۇ ؟
ـــ قۇتلۇق ئەپەندى دەيدا، مەنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاتقاندەك قىلدىم.
باتۇق ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى :

— قۇتلۇق ئەپەندى ... قۇتلۇق ئاكا!...
سىرتتىن قۇتلۇق ئەپەندىنىڭمۇ غاراڭ — غۇرۇڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :
— باتۇق ... باتۇق سلىڭ!

3

ئۇلار كېچىچە سۆزلەشتى، مۇڭداشتى، باتۇق دەسلەپ ۋەج ئېيتىتى، كېيىن ئاستا — ئاستا قايىل بولدى.
قۇتلۇق ئەپەندى راسا جېنىغا تەگكۈزۈپ :
— پىچاق ھەرگىز ئۆز دەستىسىنى كەسمەيدۇ، لېكىن سەن كەسىتىڭ، باتۇق، ئۆزۈڭنىڭ گۆشىنى ئۆزۈڭ كەستىڭ، ئەمدى شورباغلىق قېرىنداشلىرىڭغا، مامۇت ئاكاڭغا قانداقمۇ يۈز كېلەرسەن؟! — دېۋىدى، ئۇ «لەسسىدە» بېشىنى ئېگىپ، ئۇن — تىنسىز پۇشۇلداپ كەتىتى، ئوڭايسىزلاندى، خىجىل بولدى. تاڭ يورۇش بىلەن «ئالۋاستى ئۆڭكۈر» نىگە بېرىپ ئۇ يەرگە نەزەربەند قىلىنغان مامۇت قۇرغۇيدىن ئۆكۈنگەن ھالدا ئەپۇ سورىدى :
— بىلمەپتىمەن، مامۇتكا، مەندىن ئۆتۈپتۇ!...
مامۇت قۇرغۇي غەزەپ بىلەن ھومىيىپ، يۈزىنى چەتكە بۇرۇۋالىدى. ئەلپازىدىن باتۇقنى كەچۈرمەيدىغاندەك قىلاتتى. يەنىلا قۇتلۇق ئەپەندى مادارا قىلدى :
— مامۇتكا، سەدىقە بالانى، توۋا گۇناھنى يەيتتىغۇ؟! خۇدامۇ توۋا قىلغان بەندىسىنى ئۇ دۇنيا — بۇ دۇنيا كەچۈرىدۇ!
— شۇنداق، مامۇتكا، — دېدى باتۇق سەمىمىلىك بىلەن، — ئۇقۇشماپتۇق، راستىنلا نىيەت — ئىقبالىمىز بىر ئىكەن...
مامۇت قۇرغۇي ئاستا — ئاستا يۇمشىدى، چىرايىمۇ ئېچىلدى :
— بوپتۇ، — دېدى ئۇ ئەپۇچانلىق بىلەن قولىنى يېنىك سىلكىپ، — «مەرد يىگىتنىڭ ئۈيالغىنى — ئۆلگىنى» دېگەن گەپ بار. ئىنىمىز باتۇق ئۈيالغانلا بولسا ئۆتكەنگە سالاۋات!
ئۇلار ئۇزاققىچە قول سقىشىپ كۆرۈشتى، باشقىدىن تونۇشتى. ئىككى ھارۋىكەش يىگىتمۇ خۇشاللىقتا چۆمدى...

www.uyghurkitap.com

«شەيتان غار» نىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇققا ئەتىگەندىلا ئۇلۇغ گۈلخان يېقىلدى. قويلار سويۇلۇپ، ئۇزۇن زىخلارغا ئۆتكۈزۈلدى. بىردەمدىلا ئەتراپنى گۆش بىلەن زىرىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى قاپلىدى.

چايدىن كېيىن قۇتلۇق ئەپەندى، باتۇق، ماموت قۇرغۇي، ئەخمەت سەردارلار ئاستىغا زىغىر پاخىلى سېلىنغان ئۆڭكۈرگە يېغىلىپ، نۆۋەتتىكى ئىشلار ۋە كەلگۈسى ئىستىقبال توغرىسىدا ئۇزاق سۆزلەشتى، پىكىرلەشتى.

ــ بىز ھەمىشە مۇنداق بىرىمىز تاغدا، بىرىمىز باغدا يۈرۈۋەرسەك بولماس! ــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى پىكىرلەرنى يىغىنچاقلاپ، ــ ئەمدى كۈچ ــ قۇدرىتىمىزنى، ئەقىل ــ پاراسىتىمىزنى جەملەپ ئىشقا سالىدىغان ۋاقىت كەلدى. ھازىر بىزنىڭ كۈچىمىز بىر تاشقىن. مەن بۇ تاشقىننىڭ ئۇدۇل كەلگەن نەرسىلەرنى قارىقويۇق سۈپۈرۈپ كېتىپ قېلىشىدىن قورقىمەن!

ئەخمەت سەردار كونا ھەربىيلەرگە خاس نەزەر بىلەن قۇتلۇق ئەپەندىنى قۇۋۋەتلىدى.

ــ توغرا، بىز ئەمدى بۇ تاشقىننى كېرەك بولغان يولغا باشلىشىمىز كېرەك! ھازىر بىزدە قىرىق ئۈچ ئادەم بار، ھەممىسى قوش قۇرغىلىق بېجىرىم يىگىتلەر...

ــ ئوتتۇز بەش قورال، ئىككى ساندۇق ئوق ــ دورا، ئون سەككىز ئاتمۇ بار، ــ دەپ قوشۇمچە قىلدى باتۇق.

ــ شۇنداق، قورال ــ ياراغمۇ بار، ــ ئەخمەت سەردار سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ مېنىڭچە، بۇ ئاز كۈچ ئەمەس. ئەمدىكى گەپ بۇنىڭدىن قانداق پايدىلىنىشتا...

يەنە نۇرغۇن پىكىر ــ تەكلىپلەر بولدى، ئاخىرىدا ماموت قۇرغۇي سۆز ئېلىپ مۇنداق دېدى:

ــ كونىلاردا: «دەريانى بۆلگەن تارام، قوشۇننى بۆلگەن قارام» دېگەن گەپ بار. مۇبادا، بىز مۇشۇنداقلا كېتىۋېرىدىغان بولساق كۆزلىگەنلىرىمىزدە پىلدىرلىغان شامدەك ئۆچۈپ كېتىشىمىز مۇمكىن. بىز نىشانسىز، قارىغۇلارچە قىلىدىغان يەككە ــ يېگانە قارام ھەرىكەتلەرنى

ئەمدى توختىتىپ كۆچنى مەزكەزلەشتۈرەيلى. مېنىڭ تەكلىپىم مۇنداق : ھەممىمىز «شېھىت مازار» دىكى توغراقلىقنى ماكان قىلايلى. توغراقلار بىزنى چاۋاك چېلىپ قارشى ئالىدۇ. ئۇ يەر خىلۋەت ھەم قۇلاي.

مامۇت قۇرغۇينىڭ تەكلىپى ھەممەيلەننى ئويلاندۇردى، قىزىقتۇردى. ئۇلار باشقا سەپداشلار بىلەن سۆزلىشىشنى قۇتلۇق ئەپەندىگە ھاۋالە قىلىپ، سۆھبەتنى ئاخىرلاشتۇردى.

گۈلخان لاۋۇلداپ كۆيمەكتە، ئوتۇن چوغىنىڭ تەپتى چۆرىدەپ ئولتۇرغان يىگىتلەرنىڭ ساقال ـ بۇرۇتى قالايمىقان ئۆسۈپ، قاسماق بېسىپ كەتكەن يۈزلىرىنى قىزدۇردى، تەرلەتتى. ئۇلار بۇنىڭ ئالدى ئىسسىغان بىلەن كەينى تەرىپىدىن سوغۇق شۇىرغان ئۇرۇپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمىدى، قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ سۆزىنى قىزىقىپ ئاڭلىدى، ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن تۇنجى قېتىم ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي غۇرۇرىنى، ئادەمنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشىنىپ يەتتى، ئۆزلىرىنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتىگە، ئەقىل ـ پاراسىتىگە بولغان ئىشەنچى ئاشتى.

ـــ بىز كۈندىن ـ كۈنگە ئۇلغىيىۋاتقان مۇشۇنداق كۈچ بىلەن خەلقىمىزگە يار ـ يۆلەك بولىشىمىز مۇمكىنغۇ!؟ ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ، ـــ ئەمما، بىز تېخى ئۆز تۇپرىقىمىزغا چوڭقۇر يىلتىز تارتالمىدۇق، قۇمدەك چېچىلىپ يۇرۇۋاتىمىز. مۇنداق قىلساق خەلقىمىزگە قانداق يۇز كېلەلەيمىز؟ بىز ئۇيۇشۇشىمىز، بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىشىمىز كېرەك! مەن سىلەرگە مۇنداق بىر ھېكمەتلىك ھېكايىنى ئېيتىپ بېرەي :

«بىر زامانىدا ئۇچ ئادەم بىللە سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇنىڭ بىرى موللا، بىرى ئىشان، يەنە بىرى ساۋاتسىز قارا قورساق ئىكەن. ئۇلار ئۈزاق يول يۈرۈپ چوڭ بىر باغقا كېلىپ قاپتۇ. باغدا ياڭزىمۇ ياڭزا مېۋىلەر پىشىپ كەتكەنىكەن. ئۇلار باغقا چۈشۈپتۇ، باغۋەننىڭ كۆرمىگەنلىكىدىن پايدىلىنىپ مېۋىلەرنى راسا يېيىشكە باشلاپتۇ. باغۋەن يىراقتىن كۆرۈپ چىدالماپتۇ، لېكىن قارشى چىقىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماپتۇ. ئاخىر ئۇ ئۈستىلىق ئىشلىتىپ، ئۇلار بىلەن مادارا قىپتۇ،

چىرايلىق كۆرۈشۈپتۇ، كۆل بويىغا باشلاپ ئالدىغا داستخان سالىتۇ، مېھمان قىپتۇ. ئۇلارمۇ باغۋەندىن خۇرسەن بوپتۇ. باغۋەن ئۇلارنى خاتىرجەم قىلغاندىن كېيىن ئۇستىلىق بىلەن ھوجۇمغا ئۆتۈشكە تەييارلىنىپتۇ. ئالدى بىلەن مولا ۋە ئىشانغا قاراپ:

— تەقسىرلىرىم، ھەربىرلىرى ئەھلى دىل ئادەملەر. بىرلىرى شەرىئەتنىڭ، بىرلىرى تەرىقەتنىڭ ئىگىسى. ھەربىرلىرى بىزدىن قانچە پايدىلانسىلىرى كېرەك يوق، چۈنكى، ھەممە نەرسىمىز ھەربىرلىرى ئۈچۈن. لېكىن ماۋۇ قارا قورساق ئوغرى نېمە ئۈچۈن بېغىمنى ئاياغ ئاستى قىلىدۇ؟! قايسى سالاھىيىتى بىلەن ھەربىرلىرىنىڭ قاتارىدا ئولتۇرىدۇ؟! مەن رازى ئەمەس، ئۇنى ئارىمىزدىن قوغلاپ چىقىشىمىز لازىم! — دەپتۇ. موللا بىلەن ئىشان بىر ـ بىرىگە قارىشىپتۇ، باغۋەنىڭ سۆزىنى ھەق بىلىپ رازى بولۇشۇپتۇ. قۇۋ باغۋەن شۇ ھامان ھېلىقى ساۋاتسىز قارا قورساقنىڭ گەجگىسىدىن تارتىپ دەرەخكە باغلاپتۇ. ئارىدىن بىرئاز ئۆتۈپ، موللىنى بىر چەتكە تارتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— تەقسىر، ئۆزلىرى موللا ـ ئۆلىما، قارىي ـ قۇرئان پازىل كىشى. سىلەر بىزنى ھىدايەت يولىغا باشلايلا، بىز موللىنىڭ قۇلى. ئەمما ماۋۇ ئىشان دېگەن تازا بىر پاسىق بىر نېمە، دىنىي شەرىئەت بابىدا قارا قورساق. سوپى ـ ئىشانلار ئەزەلدىن ئوقۇمۇشلۇق موللا ـ ئۆلىمالار بىلەن كېلىشەلمەيدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق، بۇ ئىشاننىڭ ئۆزلىرىنىڭ قاتارىدا مېھمان بولۇشى تولىمۇ غەلىتە ئىش. ئەگەر ئىجازەت بولسا ئۇنى ئارىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىپ، ئۆزلىرىنى خاس مېھمان قىلسام دەيمەن...

موللىنىڭ كۆزى قىزىرىپتۇ، ئىشاندىن قىزغىنىپ، باغۋەننىڭ ھېسسىنى قوبۇل قىپتۇ. باغۋەن دەرھال تۆتۈش قىلىپ ئىشاننىمۇ چەمبەرچاس باغلاپتۇ. ئاندىن موللىنىڭ يېنىغا كېلىپ قەھرى بىلەن:

— ئەمدى سەن مۇناپىق بىلەن ھېسابلىشىمەن! — دەپ ياقىسىدىن ئاپتۇ، ئۇنىمۇ بىر دەرەخكە باغلاپتۇ. ئارقىدىن بىر ـ بىرىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ راسا دۇمبالاپتۇ!...»

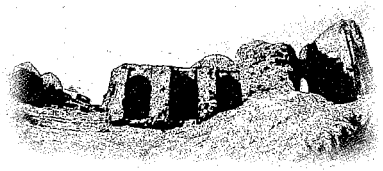
قۇتلۇق ئەپەندى سۆزدىن توختىدى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى،

گۈلخانغا تىكىلىپ جىمجىت ئولتۇرغان سەپداشلىرىنىڭ ھەممىسىگە بىر قۇر قاراپ قويۇپ دېدى:

ــ مانا ئاڭلىدىڭلار، ئۇچ ئادەم بىر مەقسەت بىلەن سەپەرگە چىقىپ يېرىم يولغا بارغاندا نادانلىق، ھەسەت، ئىتتىپاقسىزلىق تۈپەيلى ئاسانلا ۋەيران بولدى، بىر ئادەم ئۇچ ئادەمنىڭ ئۈستىدىن غالىب كەلدى! بۇنداق ئاچچىق ساۋاقلارنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولامدۇ!؟ «شەيتان غار» دىكىلەر، «شېھىت مازار» دىكىلەر، «شورباغ» دىكىلەر بىرلەشكەندىلا ئۆزىمىزنىڭ قۇدرەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز!...

قۇتلۇق ئەپەندى ئەنە شۇنداق خىتاب بىلەن سۆزىنى تۈگەتتى. بىردىنلا جاراڭلىق ۋە ئۇزاق چاۋاك كۆتۈرۈلدى. چاۋاك دولقۇنىدىن گۈلخاندىكى ئوت تولغىنىپ، لاۋۇلداپ كۆيۈشكە باشلىدى. ئۇلار بىر تەرەپتىن چاۋاك ئۇرۇپ، بىر تەرەپتىن قۇتلۇق ئەپەندىگە ئاپىرىن ئوقۇدى. ئۇلار ئەزەلدىن مۇنداق يېقىملىق، تەسىرلىك، مەردانە سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى. ئۇلارنىڭ شۇ يېشىغىچە ئاڭلىغىنى تۇرمىلەردىكى كويزا ــ كىشەنلىك يېقىمسىز جاراڭلىشى بىلەن باي ــ ئەمەلدارلارنىڭ سوغۇق تىل ــ ھاقارەتلىرى ئىدى. ھاياتىدا مانا بۇگۈن تۇنجى قېتىم ئىسسىق باسقۇدەك، پۇخادىن چىققۇدەك مەنىلىك، شېرىنلىك سۆزلەرنى ئاڭلاپ يايراپ كەتتى. ئۇلار قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭسا ئادىشىپ قالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى، ئۇنىڭ ئەقىدىسىگە، نىيەت ــ ئىقبالىغا ھەم ۋىجدانىغا ئىشەندى...

ئۇلار كەچتە يولغا چىقماقچى بولدى. چۈشتىن كېيىن پۈتۈن «شەيتان غار» سەپەر تەييارلىقى بىلەن قىزىپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ئون سەككىزىنچى باب

سىرلىق ئەۋلىيا

گىلەم ساتساڭ قوشنىڭغا سات،
بىر بۇرجىكىدە ئولتۇرىسەن!
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

شورباغدا تۈيۇقسىز بىر ئەۋلىيا پەيدا بولۇپ قالدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا ھەر خىل تەرىپ بېرىشتى. بەزىلەر ئۇنى «ئەسھابۇل كەھبلەرىمدىن كەلگەن ئۇلۇغ زات ئىكەن» دېسە، بەزىلەر: «ئۇ داخان پادىشاھىمدىن كەلگەن ئاشىق ئىكەن» دېيىشتى. يەنە بەزىلەر بولسا تېخىمۇ كۆپتۈرۈپ: «ئاللا ئەۋەتكەن خىزىر ئىكەن. بىر كېچىدىلا ئاسمان چۈشۈپتۇ» دېيىشىپ، كۆڭۈللىرىنى ئاۋۇندۇرۇشتى.

ئىشقىلىپ، ئۇنىڭ نەدىن كەلگەنلىكى، قانداق ئادەم ئىكەنلىكى بىر سىر بولۇپ قالدى. ئەمما، ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇقى، خىسلىتى، ئۇدۇمى توغرىسىدا پۈتۈن شورباغدا «گۈرىدە» گەپ بولۇپ كەتتى:

ـــ پاھ! ... بۇ ئەۋلىيانىڭ ئۇدۇمى قالتىس كۆچلۈك ئىكەن...

ـــ شۇنى دېمەمسەن، ئىگەچىدىكى بىر چوكانىنىڭ ئاغزىغا بىرلا «سۇق» دەپ، يۆتىلىنى توختىتىپ قويۇپتۇ...

ـــ غالچىئىبرىقتىكى ھېلىقى مامكاپ تازىنىڭ شەقىقە كېسىلىچۇ...

ـــ راست، ئۇنىڭ بېشىنى قولى بىلەن بىر ـ ئىككى سىلىغانىكەن، ساقىيىپ كېتىپتۇ.

ـــ تېخى ئۇنىڭ كارامەت كۆرسەتكىنىچۇ...

ـــ بىر نەرسىلەرنى ئوقۇپ ھۆرۈپتىكەن، ئىككى لىڭگىرچاق ئۆزۈلۈكسىز قوچقاردەك سوقۇشۇپ كېتىپتۇ دەيدىيا!...

ـــ ھە، تېخى ئاسماندىكى كەپتەرگە ئوقۇپ ھۆرۈپتىكەن، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان كەپتەر «چىپىدە» توختاپ، پەيلىرى پۈر - پۈر تۇزۇپ، قاراپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئەتىلىمە گۆش ھالدا «پوككىدە» چۈشۈپتىمىش...

ـــ ياۋاللا، راست خىزىر ئىكەن ...

بۇ گەپلەر دەسلەپ ئەنە شۇنداق «قىپتىمىش، ئېتىپتىمىش» دېگەن مىش - مىشلەر بويىچە تارقاپ، كېيىنچە بىر قىسىم قىزىنقچى، لولاڭ-چىلارنىڭ ئاغزىدا «قىلدى، ئەتتى» دېگەن ھۆكۈمگە ئايلىنىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن جاھاننىڭ بىر چېكىسىدە غەپلەتتە قالغان بىچارە شورباغلىقلار بۇ ئەۋلىيا چۈشكەن ئۆينىڭ ئىشكى ئالدىدا قىم - قىم ئۆچىرەتتە تۈرۈپ دۇئا ئالدى، دەمىدە قىلدۇردى، قۇر سالدۇردى، پال ئاچتۇردى. ئىشقىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىر قىسمەتلەردىن قۇتۇلۇش ئۈمىدىنى ئاشۇ ئەۋلىياغا باغلىدى، ئۇنىڭغا تېۋىندى.

شۇنداق قىلىپ، شورباغدا تۈيۇقسىز پەيدا بولغان بۇ يوچۇن ئادەم ھايت - ھۇيت دېگۈچە دېھقانلارنىڭ نەزىرىدە ئۇلۇغ بىر زاتقا ئايلىنىپ قالدى. بۇ خەۋەر «شېھىت مازار» غا يېتىپ كەلگەندە بۇ يەردىكىلەر-نىڭمۇ دىققىتىنى قوزغىدى.

ـــ بۇ ئەۋلىيا بىلەن بىر ئۇچرىشىپ بېقىش كېرەك، ـــ دېدى ما-مۇت قۇرغۇي قىزىقىپ، ـــ ئۇنىڭ كارامەتلىرىنى بىزمۇ كۆرۈپ باقايلى.

بەختى سېرىق ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن باشقىچە مۇلاھىزە قىلدى:

ـــ بۇ تېخى پايلاقچى بولمىسۇن! ئۆتكەندە چىلتەنگە چىققاندا دانىش ئىمام مېنى تونۇپ قالغاندەك قىلدى. بۇ خەۋەرنى ئۇ ھاپىز جۈيجاڭغا يەتكۈزمەي قويمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، باتۇقمۇ بىر - ئىكى-

www.uyghurkitap.com

كى قېتىم شورباغقا بېرىپ ھەمدەم بەگنى ئەرەختەن ـ پەرەختەن قىلىۋەتتى. مېنىڭچە، ئۇنىڭ بىزنىڭ يېنىمىزدا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى مۇشۇ ئىشلار بىلەن باغلىنىشلىقمىكىن دەيمەن!

ـــ ئۆزىمىزنىڭ سايىسىدىن ئۆزىمىز ئۇرۇكۇپ يۈرمەيلى، بەختى، ـــ دېدى تۇدى راجى پەرۋاسىزلا، ـــ جاھان كېزىپ يۈرگەن ئاشقلار ئازمۇ؟

ئۇنىڭ پىكرىگە ئەخمەت سەردار قوشۇلدى:

ـــ توغرا، «گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ» دېگەن گەپ بار. كۆرگەنلا ئادەمدىن گۇمانلىنىش ياخشى ئەمەس...

قۇتلۇق ئەپەندى ھەممەيلەننىڭ سۆزىنى جىمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى، ئويلىدى، ئوخشاشمىغان پىكىرلەر ئۇنىڭغا تۇرتكە بولدى. ئۇ ھەممىنى تىڭشاپ بولۇپ مۇنداق دېدى:

ـــ يىگىنە ھەرقانچە كىچىك بولسىمۇ يۇتقىلى بولمايدۇ. مېنىڭچە، ئاۋۇال بۇ ئەۋلىيانىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىر ئۇقۇپ باقايلى، ئاز ـ تولا چۈشىنەيلى. ئاندىن ئۇچرىشامدۇق، كارامىتىنى كۆرەمدۇق ياكى ئىشامدۇق، شۇ چاغدا بىر گەپ بولار. بولمىسا، خۇيىنى بىلمەي ئات مىنىپ قويۇپ، بۇرنىمىزنى قانىتىدىغان ئىش چىقمىسۇن!

بۇ پىكىر ھەممەيلەنگە خوپ كەلدى. ئەۋلىيانى كۆزىتىپ بېقىش ئۈچۈن تۇرەك بىلەن شورباغلىق يەنە بىر يىگىت بەلگىلەندى. ئۇلار شۇ ھامان يولغا چىقىپ كەتتى...

ئىككى يىگىت ئۇچىنچى كۈنى قايتىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئەكەلگەن خەۋىرى ھەممەيلەننى سەگەكلەشتۈرۈپ قويدى.

ـــ «ئىتتىن بولغان قۇربانلىققا يارىماپتۇ» دەپ بۇ ئادەمنىڭ بەزى ئىشلىرى ئەۋلىياغا ئوخشاشمايدۇ، ـــ دېدى تۇرەك كۆرگەن ـ بىلگەنلىرى ئۇستىدە توختىلىپ، ـــ كېسەل ساقايتقىنىمۇ يالغان ئىكەن...

يەنە بىر يىگىت ئالدىراپ قوشۇمچە قىلدى:

ـــ تاغام دۇئا ئالغىلى بېرىپتىكەن، «شېھىت مازار» تۇغرىسىدا

كوچىلاپ سوراپتۇ... ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇنىڭ ھەمدەم بەگ ئۆيى تېپىپ ئورۇنلاشتۇرغانمىش...

ــ ھە، راست، ئۇنى تەرەپ ــ تەرەپتە كۆككە كۆتۈرۈپ يۇرگەنلەر ھەمدەم بەگنىڭ يالاقچىلىرى ئىكەن...

يىگىتلەرنىڭ سۆزى بىلەن ئەۋلىيانىڭ ئوبرازى بارا ــ بارا خىرەلەشتى. «شېھىت مازار» دىكىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ قانداقتۇر بىر غەيرىي مۇددىئا بىلەن كەلگەن سىرلىق ئادەمدەك تۇيۇلدى.

ــ ئەۋلىيانىڭ «شېھىت مازار» غا قىزىققىنى ياخشى بوپتۇ، ــ دېدى باتۇق، ــ ئۇنى تەكلىپ قىلايلى. ماموتكام كۆرۈشۈپ، سىر-دىشىپ باقسۇن!

ــ بۇ ... بۇ قانداق بولىدۇ؟! ــ دېدى ئەخمەت سەردار ئەجەبلىنىپ، ــ بۆرىنى قوتانغا باشلىغاندەك ئىش بولمامدۇ؟

ماموت قۇرغۇي باتۇقنىڭ پىكرى ئۇستىدە ئويلاۋاتاتتى. ئۇ ئەخمەت سەردارغا چۈشەندۈردى:

ــ بىر ھېسابتا، بۆرىنى قوتانغا باشلاپ كىرگەنمۇ ياخشى، ئۇنىڭ خۇي ــ پەيلىنى ئېنىق بىلىۋالغىلى بولىدۇ. مېنىڭچە، باتۇق ئېيتقاندەك قىلايلى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ ئادەتتىكى جاھانسازلاردىن ئەمەستەك قىلىدۇ.

بۇ مەسىلىھەت بولۇپ ئۇچىنچى كۈنى چۈشتىن كېيىن ئەۋلىيا «شېھىت مازار» غا ئاتلىق يېتىپ كەلدى. ئۇ بېشىغا يېرىم گەز كېلىدىغان ئۇزۇن كۇلا، ئۇچىسىغا پۆپۈكلىك قۇراق چاپان كىيىۋالغاندى. قۇراق چاپىنى شۇنداق تۇجۇپىلەپ تىكىلگەنىدىكى، يىراقتىن قارىغان كىشىگە بەئەينى جۇلالىق گىلەمدەك كۆرۈنەتتى...

ئەۋلىيا مازارنىڭ كىچىككىنە ئەبجەق ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە سۇرلۇك ئاۋاز بىلەن «يادوست» دەپ، ئارقا ــ ئارقىدىن ئۇچنى تۇڭلىدى. ئاندىن ئىشكىنى ئېچىپ، مازار ئىچىگە «بىسمىللا» دەپ قەدەم قويدى. بوسۇغىدىن ئاتلىشى بىلەن ئۇنىڭ بۇرنىغا مەززىلىك شورپا ھىدى «گۇپپىدە» ئۇرۇلدى. مازارنىڭ ئوتتۇرىسىغا يېقىلغان گۈلخان-

www.uyghurkitap.com

دىكى ئاسما قازاندا جەرەنىڭ گۆشى قاينىۋاتاتتى. گۈلخانىڭ يۇقىرى تەرىپىدە ماموت قۇرغۇي يېشىل شاپاق دوپپا ئۈستىگە سەللە ئوراپ، چۆنۇق يوللۇق بەقەسەم تون كىيىپ كۆزىنى يۇمغان ھالدا ئۇزۇن تەسۋىنى توختىماي سىرىپ سالاپەت بىلەن ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا قۇتلۇق ئەپەندى، سول يېنىدا باتۇق دەرۋىشلەردەك كىيىنىپ، ئۇنىڭ مۇرىتى سۈپىتىدە قول باغلاپ تۇراتتى.

ئەۋلىيا يەنە بىر قېتىم لەرزان دوست تارتتى. ماموت قۇرغۇي بېشىنى كۆتۈرمەي، قولى بىلەن ئولتۇرۇشقا شەرەت قىلدى. ئەۋلىيا تىزلاندى. ماموت قۇرغۇي «لەپپىدە» بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەۋلىياغا باشتىن ـ ئاياغ سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ئوڭ قولىنىڭ بىگىز بارمقىنى چىقاردى. ئەۋلىيا «لىككىدە» ئورنىدىن تۇردى:

ـ ھەق راست! ـ دېدى ئۇ قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ، ـ خۇدا بىر، خۇدانىڭ بىرلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش پەرھىز!

ماموت قۇرغۇي بېشىنى يېنىك لىڭشىتتى ۋە يەنە ئوڭ قولىنىڭ تۆت بارمقىنى چىقاردى، ئەۋلىيا:

ـ بەرھەق! ـ دەپ ئۇنلۇك زىكرى قىلدى، ـ ھەزرىتى ئابابەكرى سىدىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئۆمەر پارىقۇن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئوسمان زۇننۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئەلى ئىكەرد-مانلاھۇ ۋەجھۇلار تۆرت چارىيامىزدۇر.

ماموت قۇرغۇي ئاستا ئورنىدىن قوزغالدى. ئەۋلىيا بىلەن سىلىق ـ سىپايە كۆرۈشتى.

ـ تەقسىر، ـ دېدى ئۇ ئەۋلىيانى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ، ـ ئۆزلىرىنىڭ مۇبارەك جامالىنى كۆرۈشنى ئىككى كۈندىن بېرى ئارزۇ قىلغان ئىدىم. خۇدا دىللىرىغا سېلىپ، بۇگۈن قەدەم تەشرىپ قىپلا...

ـ شۇنداق، شەيخىم، ـ دېدى ئەۋلىياموُ تەكەللۇپ بىلەن، ـ ئاخشام ماگا ئاللادىن ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقىم توغرىسىدا ۋەھىي كەلگەنىدى...

ـــ هەق دوست، ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي ۋە ئىچىدە كۈلۈپ قويۇپ داۋام قىلدى، ـــ ئاللا ھەممىنى بىلىپ ۋە كۆرۈپ تۇرغۇچى، پاك نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە ئۇنىڭ بېشارىتى ئالدىن ئايان بولىدۇ.

ئەۋلىيا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ بىردەم تىمتاس ئولتۇرۇپ قالدى. ئارقىدىن تۇيۇقسىزلا: «تەقسىر، ئاللادىن ۋەھىي كەلدى!» دەپ ئۆزۈن كۈلاسىنى مامۇت قۇرغۇينىڭ بېشىغا كىيدۈردى، ئاندىن يەنە بېشىنى ساڭگىلىتىپ جىملاندى، ئۆزىچە كۆپۈپ، چىڭقالدى، بىر دەقىقىدىن كېيىن يەنە: «شەيخىم، ئاللادىن ۋەھىي كەلدى!» دەپ، بوغماق يالىغاچتىن ياسالغان، باش تەرەپكە قوتاز قۇيرۇقى، كۆزمونچاق ۋە كەھرىۋالار ئېسىلغان بىر ھاسىنى مامۇت قۇرغۇينىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. مامۇت قۇرغۇي بىرنەرسىلەرنى شۇئىرلاپ ئوقۇدى، قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدى، ئارقىدىن ئەۋلىياغا قاراپ:

ـــ تەقسىر، ئاللانىڭ ئىشقى يوقمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

ـــ بار، بولمامدىغان... ـــ دېدى ئەۋلىيا ۋە ئىشتىننىڭ لېپىزىدىن گۈلدەك نەشىنى چىقىرىپ پىنەك قىلدى، ـــ شەيخىم، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئۈممەتلىرى بىر ـ بىرىگە زەنجىرەك باغلانغان، ـــ دېدى ئۇ نەشىنى پۈرقىرىتىپ چېكىۋېتىپ، ـــ بۇگۈن ئۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ خاھىش بولدۇق. پېقىر قۇللىرى خۇدا يولىدا جاھان كېزىپ، ئۆمرىنىڭ ئۇچتىن ئىككى قىسمىنى تۇگەتتى. ئەسىا بۇل كەسىبىمدە ئون ئىككى يىل ياتتىم، ئۇ يەردىن قايتىپ ئوردا خېنىمدا، ئاندىن سىيىت ـ ئارسلانخاندا بىرنەچچە يىل ئەمرىمەرۇپ قىلدىم، كىشىلەر پېقىرنى شەيخۇل ئىسلام، دەپ ئاتايدىغان بولدى...

ـــ تەقسىر، بىر پەس تەخىر قىلسىلا، ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـــ ماڭا ئاللادىن ۋەھىي كېلىۋاتىدۇ...

ئەۋلىيا جىم بولدى. مامۇت قۇرغۇي كۆزىنى مىت قىلماي، ئىچ ـ ئىچىدىن چىڭقىلىپ، يۈزىنى پوكاندەك ئېسىپ، سۇر بىلەن بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز «شارتتىدە» ئەۋلىياغا بۇرۇلۇپ ۋارقى-

www.uyghurkitap.com

رىدى :

ـــ ئىمىن گېرمان!

ئەۋلىيا چۆچۈپ كەتتى، ئۆز ـ ئۆزىدىن خۇدۇكسىرەپ ئەتراپقا سىرلىق قارىدى :

ـــ شەيخىم، ئۆزلىرى كىمگە گەپ قىلىۋاتىلا؟ پېقىر ئىمىن گېرمان ئەمەس، ـــ دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ، ـــ ئىمىن گېرمان دېگەنلىرى كىم؟!

ماموت قۇرغۇي بايىقى سۈنئىي جىددىيىلىكنى بىرئاز پەسەيتىپ يۇمشاقراق، لېكىن كىنايە ئارىلاش مۇنداق دېدى :

ـــ تەقسىر، خۇدادىن كەلگەن ۋەھىيگە ئىشەنمەملا؟ ئۆزلىرى قانداقتۇر شەيخۇلئىسلام ئەمەس، ئىمىن گېرمان! سىلە شېكى شىسەي ۋاقتىدا ۋاكى دارىنىكى ماشىنىسىنى ھەيدىگەن. سىلىنى بۇ يەرگە ساقچى ئىدارىسىنىكى باشلىقى ھاپىز خوجا پايلاقچىلىققا چىقاردى. يالغانمۇ؟ خۇدا ئالدىدا تاناملا؟

«ئەۋلىيا» نىكى كۆزى چەكچەيدى. گۆشلۈك، مېغىز رەكى قوللىرى تىترەپ كەتتى. بايا ئاڭلىغانلىرىنىكى ھەممىسى ھەق ۋە راست ئىدى. ئۇنى قاتتىق ۋەھىمە باستى، تىلمۇ كالۋالاشتى :

ـــ ئۆ ... تەقسىر ... ئۆ ... ئۆزلىرى كىم بوللا؟ ... مەن ... مەن زادى چۈشىنەلمەي ... قالدىم ...

ـــ ئاللانىكى قۇلى، مۇشۇ ئۇلۇغ مازارنىكى شەيخى، تەقسىر.

ـــ يوقسۇ ... يوقسۇ ... ـــ دېدى «ئەۋلىيا» تېخىمۇ ئالاقزادە بولۇپ، ـــ ئۇنداق ئەمەس ... ئۆزلىرى باشقىچە ئادەم ...

ـــ مەنمۇ؟! ـــ ماموت قۇرغۇي قۇتلۇق ئەپەندىگە قارىدى، قۇتلۇق ئەپەندى كۆزىنى قىسىپ قويدى، ـــ توغرا، مەن ماموت قۇرغۇي بولمەن، ئوكى يېنىمدىكى ماۋۇ كىشىنىكى ئىسمى قۇتلۇق ئەپەندى، سول يېنىمدىكى بۇ يىگىتنىكى ئىسمى باتۇق. ئۆزۈم مانا مۇشۇنداق ئادەم! ـــ دېدى ۋە سىرتىدىكى بەقەسەم تونىنى «شارتتىدە» سېلىپ ئارقىغا تاشلىۋەتتى، ئىچىدىكى كالتا كەمزۇلىنىكى ئۇستىگە چاپراس

ئوقدانلار باغلانغان، سول يېنىغا تاپانچا ئېسىلغانىدى.
ئەۋلىيا دەسلەپ ھەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ قالدى، كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئېسىگە كېلىپ:
ـــ ئۇكىلىرىم ... ـــ دېدى ئاخىر تەن بېرىپ، ـــ مەن بىر ناقا-بىل، ناشۇكۇر ئادەم، ئۇلار مېنى ئالداپ كەتتى. راست، مەن شەر-مەندە پايلاقچى!...
مازار ئىچىدە قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى.

2

ھاپىز جۈيجاڭ ئۈستى ـ ئۈستىلەپ كەلگەن دەرد ـ ئەلەمدىن خۇن بولۇپ كەتتى.
باتۇقىنىڭ تېخىچە قولغا چۈشمەسلىكى، ئۇنى ئاز دېگەندەك، دادىسى ھەمدەم بەگنى خالىغان ژاقىتتا پاراكەندە قىلىپ، سىڭلىسى خانبۈۋىنى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئاياغ ئاستى قىلغانلىقى ئۇنى زەردىگۆش قىلسا، ئاق لىيەنجاڭنىڭ ئۆلتۈرۈلۈپ، باتۇقنىڭ يەنە ساق ـ سالامەت قېچىپ كەتكەنلىكى ئۇنى قاتتىق چۆچۈتۈپ قويغانىدى. بۇ ئىشلار ئۈستىدە ئويلانغاندا، ئۇ باتۇق بىلەن قۇتلۇق ئەپەندىنى بىر ـ بىرىگە باغلاپ قىياس قىلاتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە قۇتلۇق ئەپەندىدەك سىياسىي جە-ھەتتە پىشقان، پەم ـ پاراسەتلىك بىرى باشچى بولمىغان بولسا، با-تۇقتەك بىرنەچچە سەھرالىق تەلۈلەر ھېچ ئىش قىلالمايتتى. شۇ ۋە-جىدىن يېقىندىن بېرى قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ خىيالىغا تولا كىرىۋا-لىدىغان بولدى. ئەتراپىدا بولۇۋاتقان پىشكەللىكلەرنى ئويلىسىلا، ئۇ-نىڭ كۆلەڭگىسى كۆز ئالدىغا كېلىپ يۈرىكى پۈچىلىناتتى. «شۇنداق، جەزمەن شۇنداق! ـــ دەپ ئويلايتتى ئۇ، ـــ قۇتلۇق يوشۇرۇنۇپ يۈ-رۈپ ئىسيانچىلارنى يېتەكلەۋاتىدۇ، ئۇيۇشتۇرۇۋاتىدۇ. ئۇ قىزىل پاچاق قاغدالمىنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ! ئۇنىڭ ھېلىقى سۆزلىرى نې-مىدېگەن دەھشەتلىك ـ ھە؟! پاپىر ... ئۇنىڭ ئاغزى ئوت چاچىدىغان

دوزاخ ئىكەن! ... ئۇ ئاشۇنداق سۆزلەۋەرسە بىر قىسىم يىلىكى سۇيۇق، ئىرادىسى بوشلارنى قايمۇقتۇرامدۇ؟ ھۇ، نان قېپى، لىكتاس- مىلار! يولۇاسنى قەپەسدىن قويۇپ بېرىپ گۆشىيىپ ئولتۇرۇشتۇك...»

ھاپىز جۈيجاك ئەنە شۇنداق پەرىشان ھالدا تۇرغىنىدا دانىش ئىمام ھېلىقى كۇنكى چىلتەنلەر نامايىشىدا كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىنى ئېقتماي ـ تېمىتماي يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭ زىمىستان باسقان كۆڭلىنى ئىللىتتى. ئۇ ئۇزاق ئويلىنىپ سىرلىق بىر پىلان تۇزدى، قاسىم كاناي- غا يارىملىق بىر ئادەم تېپىشنى ئېيتتى:

ـــ بۇ قېتىم بىز تاللايدىغان ئادەم ھەر خىل روللارنى ئالالايدىغان بولسۇن، ـــ دېدى ئۇ مەقسىتىنى تېخىمۇ ئوچۇق چۈشەندۈرۈپ، ـــ ئاڭلىشىمچە، يېقىندا «شېھىت مازار» دا بىرنەچچە يوچۇن ئادەم پەيدا بوپتۇ. دادامنىڭ ئېيتىشچە، ئۇلار مامۇت شەيخنىڭ مۇرىت ـ مۇخ- لىسلىرى ئىمىش. مامۇت شەيخ دادام بىلەن يېقىن ئۇلپەت، بەلكىم يالا- غان ئەمەستۇر، شۇنداقتىمۇ كۆڭلۈم تىنمايۋاتىدۇ. ئۆتكەنكى چىلتە- نلەر نامايىشى بىلەن ئۇ يەردىكىلەرنىڭ باغلىنىشى بارمۇ، يوق؟ مېنىڭ- چە، ئۇلارنى ئۇركۈتمەي بىر قارماق سېلىپ باقساقمىكىن دەيمەن. بۇ قېتىم بىزگە ئىشلەيدىغان ئادەم «شېھىت مازار» غا بارالىشى، مامۇت شەيخ بىلەن جەمبە بولۇپ، ئۇنىڭ يېنىدىكى ئادەملەرنى بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە تاسقاپ بولالىشى كېرەك!

ـــ مېنىڭچە، بۇ ئىشقا ئادىل زەڭگى تازا باب كېلىدۇ، ـــ دېدى قاسىم كاناي ئالمان ـ تالمان، ـــ ئۇنىڭدا كۈچمۇ، ئەقىلمۇ بار، بۇي- مۇ، ئەنمۇ بار...

ـــ سەن تېخىچە مۇددىئايىمنى چۈشەنمەيۋاتىسەن! ـــ دېدى ھا- پىز جۈيجاك بىرئاز چېچىلىپ، ـــ مەن نېمە كويدا، سەن نېمە ئويدا! بۇ ئىشقا كۈچىنىڭ، بوينىڭ لازىمى يوق. بۇنىڭغا ئەقىل ـ پاراسەت، ھىيلە ـ نەيرەڭ كېرەك!

قاسم كاناي قوللىرىنى ئىشقىلىدى، بارماقلىرىدىن قاس چىقاردى، كۆزىنى قىسىپ ئويلاندى، بويىنىنى قىيسايتىپ نېمىنىدۇر ئەسلىدى.

ــ تاپتىم ... تاپتىم ... ــ دېدى ئۇ ئاخىر خوجايىننىڭ ئالدىدا ئېگىلىپ، ــ بۇ ئىشقا ئىمىن گېرمان لايىق ئىكەن، بېشىدىن جىق ئىش ئۆتكەن، ھېيلىگەر ئادەم. بىر ـ ئىككى قېتىم ئىشقا سېلىپ سىناپ باققان. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ ھازىر پاناھلىققا موھتاج...

ــ يېشى قانچىدە؟ ــ ھاپىز جۇيجاڭ قىزىقىپ سورىدى.

ــ ئاتمىشلارغا يېقىنلاپ قالدى.

ــ دىنىي ئىسلامنىڭ ئەمرىمەرۇپلىرىدىن خەۋىرى بارمۇ؟

ــ بار. كېيىنكى كۈنلەردە قارىي ـ قۇرئەنداز لار بىلەن ئۇلپەت ئۆتكەن...

ھاپىز جۇيجاڭ بىرئاز تۇرۇۋېلىپ دېدى:

ــ ئېسىگدە بولسۇن، پىرقە ھاكىمىيىتىگە پايدىلىقلا بولىدىكەن، ئۇنداق ئادەمنى ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىۋېرىش كېرەك. ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا تاغنى تالقان قىلغۇدەك قابىلىيىتى بولسىمۇ كۆزدىن يوقىتىش كېرەك! ئىمىن گېرمان مېنىڭچە بولىدىغاندەك قىلىدۇ. ئاۋۋال سەن سۆزلىشىپ باق، ئىشلەشكە رازى بولسا قانچە پۇل كەتسە مەيلى!

ئىككى كۈندىن كېيىن قاسىم كاناي ئۇستۇاشلىرى ئاۋارە، ئورۇق، قاتاڭغۇر، ماش گۈرۈچ ساقاللىق بىر ئادەمنى ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كەلدى.

ــ ئىمىن گېرمان كەلدى، ــ دېدى ئۇ مېھمانىنى تونۇشتۇرۇپ، ــ پىرقە ھاكىمىيىتى ئۈچۈن سادىقلىق بىلەن ئىشلەشكە ۋەدە بەردى.

ھاپىز جۇيجاڭ گىدىيىپ ئولتۇرۇپ ئىمىن گېرمانغا سەپسالدى. ئۇنىڭ ئاران پىلدىرلاپ تۇرغان يۇمۇق كۆزلىرىگە، تېگى ـ تېگىدىن سىرىقلىق چىقىپ تۇرغان ياداڭغۇ يۈزىگە، رەددى بەدەل كىيىم ـ كېچەكلىرىگە قاراپ چىققاندىن كېيىن سىناق نەزىرىدە سورىدى:

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

ـــ تاغا، سىزنى نېمە ئۈچۈن «ئىمىن گېرمان» دەيدۇ؟! «گېرمان» لەقىمىگىز قانداق قويۇلغان؟

ئىمىن گېرمان دەسلەپ ھودۇقتى، جىددىيلەشتى، كېيىن قاسىم كانايىنىڭ رىغبىتى بىلەن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى تۇتۇپ قىسمەتلىرى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەردى:

ئىمىن گېرمان 1913 ـ يىلى ئېشەكچىلەرگە ئەگىشىپ ئەركەشتام ئارقىلىق ئەنجانغا چىققانىكەن. ئۇ يەردە بىر مەزگىل مەدىكارچىلىق قىپتۇ، كېيىن بىر بايىنىڭ پاختا زاۋۇتىدا يالليىپ ئىشلەپتۇ. 1914 ـ يىلى 1 ـ جاھان ئۇرۇشى باشلىنىپ، ئەسكەر سېلىقى چۈشكەندە پاختا زاۋۇتىنىڭ خوجايىنى ئۇنى ئىككى يۈز سومغا سېتىۋېلىپ ئەسكەرلىككە ئەۋەتىپتۇ. ئۇ ئۇكرائىنا فرونتىدا بېشىنى قولتۇقىغا قىسىپ ئىككى يىل ئۇرۇش قىپتۇ. كېيىن بىر قېتىملىق جەڭدە ئەسىرگە چۈشۈپ، غەربىي گېرمانىيىنىڭ ماكدونبورگ شەھىرىگە ئېلىپ بېرىلىپتۇ. ئۇ يەردە بىر ھەربىي زاۋۇتتا ئىشلەپتۇ. 1918 ـ يىلى گېرمانىدە ئىنقىلابنىڭ ھاكىمىيەتكە قارشى ھەرىكىتى بولغاندا ئۇمۇ نېمىس ئىشچىلىرى بىلەن بىللە نامايىشقا چىقىپتۇ، نۇرغۇن ئىشچىلار نەق مەيدانىدا قولغا ئېلىنىپتۇ، كېيىن بەزىلەر خىزمەتتىن ھەيدىلىپتۇ. شۇ قاتاردا ئۇنىمۇ ئىشچىلىقتىن قوغلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر چەت ئەل سودىگىرىگە يالليىپ ۋەتەنگە قايتىپ كەپتۇ... 1935 ـ يىلى كەچ كۈزدە، چوڭ يول بويىدىكى ئېتىزلىقتا ئىشلەۋاتقانىدا ۋاڭ دارىنىڭ كىچىك ماشىنىسى شۇ يەرگە كېلىپ بۇزۇلۇپتۇ. شوپۇر بىرەر سائەتكىچە ماتورنىڭ ئۇ يېرىنى بوشتىپ، بۇ يېرىنى چىڭتىپ زادىلا ئەيۋەشكە كەلتۈرەلمەپتۇ. ۋاڭ دارىن ئالدىراپتۇ، تىت ـ تىت بوپتۇ، ئەمما، ماشىنا بىر پارچە ئەسكى تۆمۈردەك تۇرىۋېرىپتۇ. بۇنىڭغا ئىچى پۇشقان ئىمىن گېرمان قولىدىكى كەتمەنىنى دولىسىغا سېلىپ، بىر بىسىپ ـ ئىككى بىسىپ ماشىنىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. جىلە بولۇپ تۇرغان شوپۇر ئۇنى «بۇ بەدرەڭ سەھرالىق تاماشا كۆرگىلى كەلدى» دەپ

ئويلاپ قوغلاپتۇ. لېكىن ئىمىن گېرمان پىسەنت قىلماي تېخىمۇ يېقىنلىشىپتۇ. ماتورنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىگە قاراپتۇ، شوپۇر تېخىمۇ ئاچچىقلاپ تىللاپتۇ. لېكىن ۋاڭ دارىن ئىمىن گېرماننىڭ يېنىغا كېلىپ: «بىلەمدۇ؟» دەپ سوراپتۇ. ئىمىن گېرمان دادىل بېشىنى لىڭشىتىپتۇ. بىر يېرىم سائەتتىن بېرى توڭۇپ، قورسىقى ئېچىپ، رەللە بولۇپ تۇرغان ۋاڭ دارىن ئىمىن گېرمانغا «قاراپ باق!» دەپ ئىشارە قىپتۇ. ئىمىن گېرمان چارەك سائەت ئىچىدە ماتورنى ئوڭشاپ ئوت ئالدۇرۇپتۇ. ۋاڭ دارىن خۇشال بوپتۇ ھەم شۇ يەردىلا ھېلىقى شوپۇرنى ئىشتىن قالدۇرۇپ، ئىمىن گېرماننى شوپۇر قىلىۋاپتۇ...

ئۇ سۆزدىن توختىدى. ھاپىز جۇيجاڭ گويا قىزىق، تەسىرلىك بىر ھېكايە ئاڭلىغاندەك ھۆزۈرلاندى. ئىمىن گېرماننىڭ مۇرەككەپ، جاھانكەشتى ھاياتى ئۇنى ھەقىقەتەن قىزىقتۇرغان ئىدى. ئۇنىڭ نەزىرىدە «شەھەر كۆرگەن ئىنتىن قاچ!» دېگەندەك، بۇنداق ئادەملەرنىڭ قولىدىن جەزمەن ئىش كېلەتتى!

ـــ تاغا، بىز سىزنى مۇھىم بىر ئىشقا سالماقچى، ـــ دېدى ئۇ ئىمىن گېرماندىن كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ، ـــ بىز سىزنىڭ ئىقبالىڭىزنى ئويلاپ بۇ ئىشقا سېلىۋاتىمىز. ئەجرى قىلىڭ، ئەجرىڭىز چوقۇم يەردە قالمايدۇ. ئەمما، قاتتىق پەخەس بولماق كېرەك، جەننەتنى بېرەي دېسىمۇ شەيتانغا ئالدانماڭ!...

ئىمىن گېرمان مانا شۇ كۈنى ساقچى ئىدارىسى تەييارلىغان جەزدە ـ كۈلاھنى كىيىپ، ھەمدەم بەگ ئەۋەتكەن بىر ئادەمنىڭ ھەمراھلىقىدا شورباغقا كەلگەنىدى.

3

ئۇلار توغراقلىققا كەلدى...

يالىڭاچلانغان توغراقلار قىشلىق ئۇيقۇدا ئىدى. ئۇ يەر ـ بۇ يەردە

چوقچيپ تۇرغان ئاقۇچ، قۇرۇغان قېرى توغراقلار يېراقتىن قارىغان كىشىگە گويا ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئۆرىدەپ خىرىس قىلىۋاتقان ئاق ئېيىققا ئوخشاش ۋەھىمىلىك كۆرۈنەتتى.

توغراقلار خامۇش ئۈيقۇدا بولغىنى بىلەن توغراقلىق بۇرۇنقىدىن كۆپ جانلىنىپ كەتكەنىدى. ھازىر بۇ يەردە ھاياتلىق ئۇچۇن كۈرەشكە ئاتلانغان بىر تۇركۈم «قاچقۇن»، «ئۆكتەملەر» ياشىماقتا، تىرىكچىلىك قىلماقتا. «شەيتان غار» دىكى بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن بارلىق سەپداشلار بىر گەۋدىگە ئايلاندى. ئەللىككە يېقىن ئادەم ئۇچ گۇرۇپپا بولۇپ تەشكىللەندى. ئۇچ گۇرۇپپا ئالتە گەمە كولىدى، قورال ـ ياراغدىن تارتىپ ئاتلارغىچە گەمگە كىرگۈزۈلدى. گۇرۇپپىلارنىڭ مەشغۇلاتىمۇ بېكىتىلدى. بىر گۇرۇپپا ھەربىي مەشىق قىلىساۋ، قالغان ئىككى گۇرۇپپىنىڭ بىرى ئوۋچىلىق قىلاتتى، يەنە بىرى چەكسىز توغراقلىقنى ئارىلاپ، توغرىغا بىلەن دورا ـ دەرمەك يېغاتتى. ئۇلار ئۇچ كۈندە بىر قېتىم ئۆزئارا دەۋر قىلىپ ئالمىشىپ تۇراتتى...

ـــ بۇ يەردىكى ئىشلار ناھايىتى جانلىق، ئېدىتلىق ئىكەن، ـــ دېدى ئىمىن گېرمان توغراقلىقنى ئارىلاپ كېتىۋېتىپ، ـــ مەن قېرىغىمۇ بۇ يەردە ئىش تېپىلارمۇ؟

قۇتلۇق ئەپەندى چاقچاق قىلدى:

ـــ ئىمىنكا، سىزگە گېرمانىيەدەك كاتتا يەرلەردە ئىش تېپىلغان تۇرسا، قەشقەرنىڭ ئات توپۇقىدەك مۇشۇنچىلىك توغراقلىقتا ئىش تېپىلماسما؟

ـــ شۇنى دېگىنە، ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي قۇۋۇەتلەپ، ـــ ئەجىنەبىيلەرنىڭ قورال زاۋۇتىدا ئۆگەنگەن كارامەتلىرىڭنى كۆرسىتىدىغان ۋاقىت كەلدى، ئىمىن ئاكا، بىزنىڭ بۇ توغراقلىقتىمۇ سېنىڭ كېلىشىگە قاراپ تۇرغان بىرمۇنچە ناكار قورال ـ ياراغلار بار!

ئۇلار توغراقلىقنى ئايلىنىپ كېلىپ بىرىنچى گۇرۇپپىنىڭ ياتاق

گەمسىگە كىردى. گەمىدىن پاخال بىلەن تەرنىڭ قىرتاق پۇرىقى بىقسىپ تۇراتتى. قاراڭغۇلۇق ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ بىر نەرسىلەرنى پەرق ئەتكۈدەك بولغاندا ئىمىن گىرمان گەمە ئىچىگە سەپسالدى. گەمىدە ياتقانلاردىن نۇرغۇنلىرىنىڭ سىلىنچىسى پاخال، يىپىنچىسى كۆرەڭ جۇۋا ئىدى. بەزىلىرى ھەتتا سامان تەكىيىگىمۇ ئىرىشەلمەي، پاخالنىڭ ئاستىغا كىسەك قويۇۋالغانىدى. گەمنىڭ ئۈستىدىن شىرقىراپ قۇم چۈشۈپ تۇراتتى...

ئىمىن گىرمان ئويلىنىپ قالدى: «بۇ ئادەملەر مۇشۇنداق تۇرمۇش بىلەن بۇ يەردە زادى نېمە ئىش قىلماقچى؟ نېمىگە ئىرىشمەكچى؟!»

ئۇ ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئەسلىدى. ئۇمۇ بىر چاغلاردا ئۆز ماكانىدا جېنىنى سىغدۇرالماي، بىر كىچىدىلا جۇراپ چىقىپ كەتكەنىدى. چەت ئەللەردە قاڭقىپ يۈرۈپ ۋەتەنسىزلىكنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتتى، ئازابلاندى، خورلاندى، كىيىن مىڭ بىر مۇشەققەتتە ۋەتەنگە زارىقىپ قايتىپ كەلدى. لېكىن، ۋەتەن ئۇنى يەنە بۇرۇنقىدەكلا يەكلىدى، خارلىدى، قىينىدى، ئۇ شۇنچە كەڭ ۋەتەنده بېشىنى سىغدۇرغۇدەك ئەركىن ماكان تاپالماي بايلارغا يىللىقچى بولدى، ئات ئوقۇرى، ئېشەك ئېغىللىرىدا يېتىپ قويىتى، ئاچ ـ زىبىن، يىلىڭ ـ يوپۇڭلۇقتا بىرنەچچە يىلنى ئۆتكۈزدى. كىيىن تۇيۇقسىز ئامەت بىلەن ۋاڭ دارىنغا شوپۇر بولۇپ جېنىنى ئاز ـ تولا ئارام تاپقۇزغانىدى، ۋاڭ دارىن ئاغدۇرۇلۇشى بىلەن يەنە ئۇنى نەس باستى، تۆت يىرىم يىل تۇرمىده ياتتى. تۇرمىدىن چىقىپ يەنە سەرگەردانلىق تۇرمۇشىنى باشلىدى، كىرمىگەن تۆشۈكى، چىقمىغان دۆڭى قالمىدى. شۇ چاغلاردا ئۇ نېمىلەرنى ئويلىمىغانىدى؟! بەزىده بىر كىچىدىلا رۇستەمى داستانغا ئايلىنىپ، تەڭسىزلىكتە، جاھالەتتە ئۇچىغا چىقىقان بۇ زالىم ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇپ، غېرىب ـ مىسكىن، يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلىماقچى بولدى. بەزىده يېرىم كىچىده ئورنىدىن تۇرۇپ، جايناماز ئۈستىده ئاللاغا تېۋىنىدى، ئاللادىن جەبىر ـ زۇلۇم، پاسىقلىق

بىسىپ كەتكەن بۇ ماكانغا نۆشىرۋان ئادىلدەك غېرىبپەرۋەر، شەپقەت-چى بىر پادىشاھنى ئاسماندىن تاشلاپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. لېكىن يىللار ئۇنى بەزلەپ ئۆتۈۋەردى، ئۇ ئازاب ئىچىدە «جىممىدە» قېرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى تۇيماي قالدى.

ئىمىن گېرمان خىيال بىلەن ئېغىرلاشقان بېشىنى ئاستا كۆتۈردى، ئىچ - ئىچىدىن چىقىرىپ چوڭقۇر ئۇھسىندى، خىرەلەشكەن كۆزلىرى بىلەن گەمگە يەنە بىر قېتىم قارىدى. بۇ قېتىم گەمە ئۇنىڭ كۆزىگە باشقىچە ئىللىق ۋە سەلتەنەتلىك كۆرۈندى. ئۇ مۇشۇ قاراڭغۇ، سوغۇق گەمىدە كىسەككە بېشىنى قويۇپ زۇلمەتلىك كېچىلەرنى ئۆتكۈزۈۋاتقان كىشىلەرنىڭ نېمە ئىش قىلىپ، نېمىگە ئېرىشمەكچى بولغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندى. بۇ كىشىلەر بىردىنلا ئۇنىڭ كۆڭلىدە يۈكسەك ئورۇن ئالدى. ئۇ ئۇزاقتىن بېرى يۈرىكىدە ساقلاپ كېلىۋاتقان ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ مانا شۇ كىشىلەر تەرىپىدىن ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىغا خىرە - شىرە ئىشەنگەندەك بولدى ...

— ئىمىنكا، قانداق، گەمىلەرگە قاراپ قورقۇۋاتامىلا؟ — دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ شۇكلەپ كەتكەنلىكىگە قاراپ، — تۇرمۇشىمىز قىيىنراق، لېكىن ئەركىن، ئۆزىمىز خان ، ئۆزىمىز بەگ!

ئىمىن گېرمان ھاياجانلاندى، قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ قولىنى تۇتۇپ دېدى :

— ئەڭ ئەۋزىلى شۇ، ئۇكام. «ھوسۇلى يوق جەننەتتىن دوزاخ ياخشى» دېگەن گەپ بار. مەن خارجى دۆلەتلەرنىمۇ كۆردۇم، ئادەم بالىسى ئۈچۈن قورساق تويغۇزۇش، كىيىم كىيىشلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئۇنىڭغا ئەركىنلىك كېرەك. ئەركىنلىك بولمىسا قۇشمۇ ئاسماندا پەرۋاز قىلالمايدۇ!

ئۇلار گەمىدىن چىقتى. مازارغا قايتىۋېتىپ ئىمىن گېرماننىڭ خىيالىغا بىرنەرسە كېلىپ سورىدى :

— ئۇكام مامۇتئاخۇن، سەن تۇنۇگۈن ئىسمىمنى، ۋاڭ دارىنغا

شوپۇر بولغانلىقىمنى ئېيتتىڭ، بۇنى زادى قانداق بىلىۋالدىڭ؟

ماموت قۇرغۇي خۇپسەنلىك بىلەن كۈلدى:

ــ دېدىمغۇ، ئىمىنكا، تۇنۇگۈن ئاللادىن ۋەھىي كەلگەن...

ــ ياق، ياق! ــ ئىمىن گېرمان ئېتىراز بىلدۈردى، ــ بۇ گەپ-لەرنىڭ ھەممىسى يالغان!

ماموت قۇرغۇيمۇ راستتىنى ئېيتتى:

ــ شۇنداق، ئىمىنكا، ۋەھىي كەلگىنى يالغان، مەن سېنى بۇرۇنلا تونۇيتتۇم. سەن ئۆز ۋاقتىدا ۋاڭ دارىنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدەپ پات ـ پات سۇغا كېلەتتىڭ. ۋاڭ دارىن ماموت سىجاڭنى ئىزدەپ كېلەتتى. مەن سىبۇدا بولغاچقا سېنى كۆپ كۆرگەن، ھەتتا بىر نەچچە قېتىم سەن بىلەن پاراڭلاشقان...

ــ مانا، مانا ... ياش دېگەننىڭ ھامان ياشلىقى بار ـ دە! ــ دېدى ئىمىن گېرمان تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ، ــ قارا، سېنى تونۇماي قالغىنىمنى، قۇرۇسۇن قېرىلىق، مانا ماۋۇ گەپنى قىلغاندىن كېيىن سېنى راستتىنلا باغرىم تونۇۋاتىدۇ...

ئەتىسى ئەتىگەندە ئىمىن گېرمان قايتىشقا تەرەددۇتلاندى. يولغا چىقىش ئالدىدا ھەممەيلەن بىلەن قىزغىن، سەمىمي خوشلىشۇېتىپ مۇنداق دېدى:

ــ ئۇكىلىرىم ، ھازىرچە خوش، مەن يەنە بېرىسى ئۈچ كۈن، نېرىسى ھەپتىدە بۇ يەرگە ئۈنۈپ بولىمەن. ھاپىز جۇيجاڭنى سىلەردىن خاتىرجەم قىلىپ قويۇپ قايتىپ چىقىمەن!

باتۇق كۈتۈلمىگەن يەردىن قوپاللىق بىلەن ئاگاھلاندۇردى:

ــ ئىمىنكا، گەپ شۇنداق بولسۇن، ئەگەر كۆڭۈلدە زەررىچە ئالدىلىق بولۇپ قالسا، مەن بىر كېچىدىلا شەھەرگە ئۈنۈپ ھېسابلىشالايمەن جۇما!

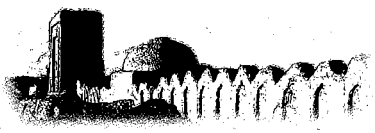
ئىمىن گېرمان ئوڭايسىزلاندى، يۈزى «لاپپىدە» قىزاردى، شۇنداق بولسىمۇ باتۇقنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىنى يوللۇق ھەم ھەقلىق ھېسابلاپ،

ئۆزىنىڭ سەمىمىيىتىنى يەنە بىر قېتىم بىلدۈردى:

ــ ئۇكىلىرىم، سىر بەرگەنلىك ــ جان بەرگەنلىك. خاتىرجەم بولۇڭلار، ماڭا ئىشىنىڭلار! مەن چوقۇم ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك تۈگىتىپ بېنىڭلارغا قايتىپ چىقىمەن! ئەگەر سىلەرگە يامان نىيەتتە بولۇپ ئالا كۆڭۈللۈك قىلسام مانا كۈن ئۈستىمدە تۇرۇپتۇ، ئاللا گۇۋاھ، باغرىمدا چىراغ كۆيسۇن!...

ئۇ يۈزىنى قىبلىگە قىلدى، بىرنەرسىلەرنى پىچىرلاپ ئوقۇدى، دۇئا قول كۆتۈردى، ئارقىدىن مەنىلىك قىلىپ:

ــ «ئىتتىقا ئۈيات كىرسە ئولتان يېمەس» دېگەن گەپ بار، ئۇغۇ هايۋان، مەن ئادەمغۇ! ــ دېدى ـ دە «شاققىدە» ئاتقا مىنىپ چېپىپ كەتتى...

ئون توققۇزىنچى باب

ئاھ، گۈزەل!

ئىتنىڭ ئاغزى تەگكەنگە دەريا سۈيى بۇلغانماس.
ـــ ئۇيغۇر خەلق تەمسىلى

1

ئىمىن گېرمان بەش كۈندىن كېيىن قايتىپ چىقتى. ئۇ نۇرغۇن يېڭىلىقلار قاتاردا ھەيدەر خوجا توغرىسىدىمۇ بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ كۆتۈرۈپ چىققانىدى.

ـــ ھاپىز جۈيجاڭنىڭ بۇ ئىنىسى قالتىس يېگىت ئىكەن، ـــ دېدى ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، ـــ بۇ خۇنخورلار ئۇنى تۈرمىدىلا يەپ كېتىدىغاندەك قىلىدۇ!...

بۇ خەۋەر قۇتلۇق ئەپەندىنى تولىمۇ ئارامسىزلاندۇردى. ھەيدەر خوجىنىڭ بەختسىز تەقدىرى ئۇنى قايغۇغا سېلىپ قويغانىدى. ئۇ ھاپىز جۈيجاڭنى ئۆز ئىنىسىغا بۇنداق شەپقەتسىزلىك قىلار، دەپ ئويلىمىغانىدى.

ـــ مەن خاتا ئويلاپتىمەن، ـــ دېدى ئۇ باتۇق بىلەن بولغان سۆھبەتتە، ـــ «قان ـ قېرىنداشلىقنىڭ يۈز ـ خاتىرسى بولىدۇ» دەپ پەرەز قىپتىمەن. ھاپىز دېگەن بۇ مۇناپىق راستتىنلا قالتىس يامان جوھۇت ئىكەن. ئەمدى ھەيدەر خوجىنى قۇتقۇزمساق بولمايدۇ. باتۇق، سېپىمىزدە ئۇنداق ئادەملەرنىڭ يېتىشىپ چىقمىقى تەس!

باتۇق ئوڭايسىزلاندى، قىلمىشىدىن خىجىل بولۇپ قولى بىلەن

كتاب نور بكتى
www.uyghurkitap.com

يۇزىنى ئېتىپ بىرپەس ئولتۇرۇپ قالدى، كېيىن قۇتلۇق ئەپەندىگە ئۆتۈنۈش بىلەن دېدى :

ـــ قۇتلۇق ئاكا، رۇخسەت قىلىڭ. ھەيدەر خوجىنى ئۆزۈم قۇتقۇزۇپ چىقاي، ئۇ مېنىڭ كاساپىتىمدىن قولغا چۈشكەن، بۇ داغنى ئۆزۈم يۇيمىسام بولمايدۇ!

قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭغا ئەيىبلەش نەزىرى بىلەن قارىدى :

ـــ سەن يەنە شەھەرگە كىرىۋېلىپلا ئۆزۈڭنىڭ بىلگەن سەنىمگە دەسسەرسەن!

ـــ ئەمدى ئۇنداق بولمايدۇ! ـــ دېدى باتۇق ئەھدى بىلەن، ـــ ئۆزىمىزمۇ، ئەقلى ـ ھوشىمىزمۇ چوڭىيىۋاتىدۇ. قۇتلۇق ئاكا، خاتىرجەم بولۇڭ، تەشكىلگە ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرىدىغان ئىشنى ئەمدى قىلمايمەن!

ـــ ھەيدەر خوجىنى قۇتقۇزۇشقا ئىشەنچىڭ بارمۇ؟

ـــ بار، ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىدىكى ۋاڭ دەيدەي ياردەم قىلىدۇ، نازاكەت خېنىمدىنمۇ پايدىلىنىمەن!

ـــ بولىدۇ، ئەمىسە مامۇت قۇرغۇي بىلەن تۇدى راجى ساڭا ھەمراھ بولسۇن، يەنە كۆچ لازىم بولسا، شەھەردىن ئۇيۇشتۇرۇڭلار!

ئۇلار يېرىم كېچىدە يولغا چىقىپ ئەتىسى كەچتە شەھەرگە يېتىپ كەلدى. ھېيتگاھدا كەچلىك غۇژ ـ غۇژ بازار قىزىپ كەتكەنىدى. ئۇچەيلەن سەھرالىقلارغا خاس قىزىقىش بىلەن بازار ئايلاندى. چۆچۈرىخانىغا كىرىپ ھاردۇق ئېشى ئېتىپ، غالتەكچىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۆپكە ـ ھېسىپ يېدى، چايخانىغا كىردى، ناۋات بىلەن قۇۋۇتلىك چاي دەملەپ ئىچتى، راھەتلىنىپ تەرلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن تاش بازىرىغا چىقتى، ۋاڭ چوقۇرنىڭ قاۋاقخانىسىغا كىرىپ ئۆزلىرىنى مەلۇم قىلدى.

قاراڭغۇ چۈشۈپ ئەل ـ جامائەت بېسىققاندا، باتۇق ئىككى ھەمراھىنى قاۋاقخانىدا قالدۇرۇپ نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە باردى. ئۇ كەلگەندە نازاكەت خېنىم ئوتقاشتەك ياسالغان خاس ھۇجرىسىدا يېـ

شىنىپ ھاردۇق چىقىرىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ھەپتىدە ئۈچ قېتىم بولىدىغان خېنىملارنىڭ قاتار چېيىدىن تېخى بايىلا قايتىپ كەلگەنىدى. خىز-مەتكار ئايال ئۇنىڭ ئۆتۈكىنى سالدۇرۇپ تالغان پۇتلىرىنى مۇجۇپ قويۇپ، ئۆز ئۆيىگە ئۇخلىغىلى چىقىپ كەتكەنىدى. ئىشىك قېقىلغاندا نازاكەت خېنىم پەلتوسىنى يېيىنچاقلاپ شام كۆتۈرۈپ چىقتى.

— كىم؟ — دېدى ئۇ ئەندىككەندەك ئاۋازدا ئىشىككە يېقىنلىشىپ.

— مەن ... نازاكەت خېنىم! — باتۇق چوڭقۇر بىر ئىچكى تۇيغۇ بىلەن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتىدى. ئاۋاز تونۇشلۇق ھەم يېقىملىق ئىدى. نازاكەت خېنىم ئىشكىنى ئاچتى، ئاچتىيۇ، چۆچۈپ ئارقىغا داجىدى. باتۇقنىڭ قوپال ھەم كۆرۈمسىز ئۇستۇاش ئىچىدىكى گىروي، قاتاڭ-غۇر بەستىنى ئۇ دەماللىقتا تونۇيالمىدى، قورققىنىدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدى. باتۇق تۇمىقىنى قولىغا ئالدى، چىرايىنى ئوچۇق كۆرسە-تىپ ھاياجان بىلەن:

— نازاكەت خېنىم، بۇ مەن... باتۇق! ...

ئېگىزرەك كۆتۈرۈلگەن شام نۇرى باتۇقنىڭ تەبەسسۇملۇق چىرايى بىلەن ۋىسال ئىشقىدا مۆلدۈرلەپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلىرىنى ئوچۇق يورۇتتى. نازاكەت خېنىم ئەمدى ئۇنى تونۇدى، تونۇدىيۇ، «باتۇق!» دەپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە گويا ئارقىدىن بىرى كۈچ بىلەن ئىتتىرگەندەك ئىختىيارسىز يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى. مۇھەب-بەتنىڭ بۇ تەلۈە كۈچى باتۇقنى ھودۇقتۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭ پالەچ-لەنگەن قوللىرى نازاكەت خېنىمنىڭ سىمابتەك تىترەۋاتقان تەشنا جىسمىنى قۇچاقلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي ساڭگىلاپ قالدى. شۇ تاپ-تا ئۇ گويا ئۆز قۇچىقىدا ئادەم ئەمەس، بەلكى ئون بەش كۈنلۈك تو-لۇن ئاي ئۆزىنى باغ ـ باغلاپ، نۇر سېپىپ، قوچۇپ تۇرغاندەك سې-ھرلىك ھېس قىلدى، ئۇنىڭ قەلبى تامام بىھوشلانغاندى. كېچىنىڭ ئاچچىق سوغۇقى ئۇلارنى تەستە ھوشىغا كەلتۈردى.

باتۇق نازاكەت خېنىمنى قۇچاقلاپ كۆتۈرگەن پېتى ئۆيگە كىر-دى، ئۇلار مەڭگۈ قىزارغان چويۇن مەشنىڭ يېنىدا، ئىككى قەۋەت

مەخمەل يېكەنداز ئۈستىدە بىر ـ بىرىگە قاراشقىنىچە ئۈن ـ تىنسىز، جىممىدە ئۇزاق ئولتۇردى. ئۇلارنىڭ ھېرىسمەن كۆزلىرىدىن مىسلىسىز خۇشاللىق ۋە بېسىلغۇسىز خۇمارلىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى...

بىرھازادىن كېيىن نازاكەت خېنىم ئېسىگە كېلىپ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى:

ـــ ۋىيەي ... سىلىگە داستىخان سالماي ئولتۇرۇپ كەتكىنىمنى قارىسىلا... ـــ ئۇ چاي دەملىدى، داستىخان راسلىدى. باتۇق ئۇنىڭغا بۇ قېتىم كېلىشتىكى مۇددىئاسىنى قىسقا ھەم ئېنىق قىلىپ سۆزلەپ بەردى.

ـــ بەكمۇ ساۋابلىق ئىش بىلەن كىرىپلا... ـــ دېدى نازاكەت خېنىم ياققان بۇدرۇق بارماقلىرى بىلەن چەينەكنى ئاۋايلاپ تۇتۇپ چاي قۇيۇۋېتىپ، ـــ ھەيدەر خوجىنى بۇرۇن تونۇمايتتىم، ئۆتكەندە سىلىنى قۇتقۇزغىلى كىرگەندە كۆردۇم، ئاڭلىسام، ناھايىتى ئېسىل يىگىت ئىكەن، لېكىن ئاكىسى ماڭا بىر نەچچە قېتىم ئۇنىڭ ئۈستىدىن دادلاپ بەردى. بىر قېتىم ناھايىتى تەكەببۇرلۇق بىلەن: «كىمكى مېنى رەنجىتىدىغان بولسا مەيلى ئۇ دادام بولسىمۇ ھاياتىنى تاۋۇت بىلەن ئاشنا قىلىپ قويىمەن!» دېدى. شۇ گەپتىن كېيىن مەن ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ قالدىم. ئۇنىڭدا ئادەمگەرچىلىك دېگەن نەرسە يوق ئىكەن، مۇناسىۋەتلىشىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەيدىغان بولۇپ قالدىم!...

باتۇق تەستىق ئالامىتى بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى:

ـــ شۇنداق، خېنىم، ئېيتقانلىرى تولىمۇ راست. ھاپىز خوجا ئادەم ئەمەس، پالاق تۇخۇمدىن بولغان ھارامزىلىق! ئۇنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ. ھەيدەر خوجىنى تېزدىن قۇتقۇزۇۋالمساق بولمايدۇ! بۇ ئىشتا سىلىنىڭ يارەملىرىگە تايىنىمىز...

نازاكەت خېنىم جېنەستىدەك قىزىل، نېپىز لەۋلىرىنى يېنىك چىشلەپ، خۇمار كۆزلىرىنى قىسقان ھالدا بىرنەرسىلەرنى خىيال قىلىدى، ئەسلىدى، كېيىن بىردىنلا شوخشۇپ، باتۇقتىن سورىدى:

ـــ سىلىم «شوپاڭ» دېگەننى بىلەملا؟

ـــ ياق، ـــ دېدى باتۇق پەرۋاسىزلا، ـــ كۆرۈپ باقمىغان.

ـــ ئاپلا ... ـــ نازاكەت خېنىم تاڭلىينى چېكىپ ئەپسۇسلاندى، ـــ ھەممە ئىشنى شۇ بىلەتتى. ئۇ كاڭ لۇيجاڭ بىلەن ھاپىز جۇيجاڭغا بۇاستە باغلانغان بىرىنچى دەرىجىلىك مەخپىي ئىشپىيون. بىز ھازىر ھەيدەر خوجىنىڭ نەگە قامالغانلىقىنى بىلمەيمىز، ئۇنى بىر سىرلىق تۇتۇۋاتىدۇ. ناۋادا سىلىم «شوپاڭ» نى قولغا چۈشۈرۈۋالساق ھەممە ئىش ئوڭاي بولاتتى ... ـــ ئۇ ئۇزۇن كىرىكلىرىنى تېز ـ تېز قېقىپ بىرپەس ئويلاندى، قېشىنى يىمىرىپ، بېشىنى ئەگدى، كېيىن «لىككىدە» كۆتۈرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى، ـــ مۇنداق قىلايلى، ئۇ ھەمىشە ئەنجان رەستىدىكى مەدىمنجانىنىڭ لەپكىسىدە ئولتۇرۇپ ئىش بېجىرىدۇ. مەن سىلىگە كۆرسىتىپ قويايى. تونۇۋالغاندىن كېيىن پېيىگە چۈشۈپ باقسىلىرى قانداق؟

ـــ بولىدۇ، ـــ دېدى باتۇق خۇشال بولۇپ، ـــ سىلىنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇق ـ دە!

نازاكەت خېنىم كۆزىنى ھەييارلىق بىلەن ئويناتتى:

ـــ سىلەر ئۈچۈن ئاۋارە بولسام نېمە بوپتۇ، كۆڭۈل خالىغان ئىشنىڭ ئېغىرى يوق!...

باتۇق ئۇنىڭ تارتىنىش، خىجىلچىلىق ئىچىدە ئەركىلەپ تۇرغان ئوماق بەستىدىن تەسلىكتە كۆزىنى ئۈزۈپ ئورنىدىن تۇردى.

ـــ ئەمدى مەن كېتەي... ـــ دېدى ئۇ ئاۋازىنى ئاران چىقىرىپ.

نازاكەت خېنىم دەسلەپ ھەيران بولغاندەك، ئۇنىڭغا «دىڭگىدە» چۆچۈپ قارىدى، كېيىن ھاياجىنىنى سەل ـ پەل بېسىپ، يەرگە قارىغان ھالدا سورىدى:

ـــ كېتەملا؟ ... ـــ ئۇ شۇ تاپتا باتۇقنىڭ كەتمەي ئۆزىگە ھەمراھ بولۇشىنى ئۈمىدىكىنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىدىن خالايتتى، لېكىن بۇ تەلەپنى ئاغزىدىن چىقىرالمايتتى، نېمىدۇر بىرنەرسە ئاغزىغا كەپلىشىپ، يۈرەك ساداسىنى توسۇۋالغاندى. مۇنداق ھېسسىيات شۇ تاپتا

باتۇقنىمۇ ئۆز ئىلكىگە ئالدى. ئەگەر ئۇ كەتمىگىنىدە بۇگۈن كېچە ئىككىسى خۇددى سۇغا سۇ قوشۇلغاندەك ھىمىرلاش بولۇپ كېتىشى، تۇنجى قېتىم ئۇنتۇلغۇسىز پاراغەتلىك، شېرىن مىنۇتلارنى ئۆتكۈزۈشى تامامەن مۇمكىن ئىدى...

لېكىن، باتۇق قاياپ تۇرغان ھېسسىياتىنى، يۈرىكىنىڭ شىددەتلىك ئۇرۇشىنى جاسارەت بىلەن باستى...

ـــ ھەئە، كېتەي ... ـــ دېدى ئۇ نازاكەت خېنىمنىڭ مۇڭلانغان كۆزلىرىگە ئىشتىياق بىلەن تىكىلىپ، ـــ سەپداشلار قاراپ قالدى، بۇگۈن كەچتە قىلىدىغان يەنە بەزى ئىشلار بار ئىدى، ئەتە كېلەي!...

نازاكەت خېنىم بېشىنى يەڭگىل لىڭشىتىپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدى ۋە كۆزى قىيمىغان، تارتىشقان ھالدا ئۇنى ئىشىككىچە ئۇزىتىپ چىقتى.

باتۇق ئەتىسى ئەتىگەندە كەلدى. نازاكەت خېنىم ئۇنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ ئولتۇراتتى. ئۇلار بازارغا چىقىش ئۈچۈن ئالدىراش تەييارلاندى. نازاكەت خېنىم ئۆزىنى گىرىملاپ ياساندى، پۇتىغا ئىسكىلاچ مەسە، بېشىغا ئافغانچە لېچەك تارتىپ، خۇددى قېرى بۇۋىملەردەك تۈسكە كىردى. باتۇق بولسا مەرھۇم ھاجى ئورۇسنىڭ تەۋرۈك كىيىملىرىنى كىيىپ، سىپى ئۆزىدىن بايۋەچچە سودىگەر بولۇپ قالدى.

2

ئۇ سېلىم «شوپاڭ» نى بىر كۈن پايلىدى، ئىز بېسىپ يۈرۈپ كۈنمۇ كەچ بولدى. قاراڭغۇ چۈشكەندە سېلىم «شوپاڭ» قۇمدەرۋازىسىدىكى خىلۋەت بىر قاۋاقخانىغا كىردى، تۆت سەر ھاراقنى تىك تۇرما قىلىپ ئىچتى، كېيىن قاۋاقخانىنىڭ ئىچىدىكى بىر ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

بۇ يەر نەشكەشلەرنىڭ بەڭخانىسى ئىدى. چاققانغىنە ئۆينەك تۆ-

رىدىكى ئوچاق يېنىدا كالتە پۇتلۇق شىرە، شىرە ئۈستىدىكى سەيخانە يېنىدا كىچىك خالتىلارغا ئېلىنغان نەشە، خاك قىلىنغان ياغاچ كۆمۈ-رى، شىرەنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە بولسا قاتار تىزىلغان بىرنەچچە چىد-لىملار تۇراتتى. ئۇچ ـ تۆت ئادەم چىلىم تارتىپ ئولتۇراتتى. تولا تۈتۈپ سىلىقلىشىپ كەتكەن قارامتۇل قاپاق چىلىملارنى ھەر قېتىم سۈمۈرگەندە خورتۇلدىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى. سەيخانىدىن چاراسلاپ ئوت كۆتۈرۈلەتتى...

مېھمان كۈتۈپ بەك تەييارلايدىغان ئوتتۇرا ياشلاردىكى كوسا، ئالغاي كۆزلۈك بوۋام* سىلىم «شوپاك» كىرىشى بىلەن تۆرگە باشلاپ، ئالاھىدە تەكەللۇپ قىلدى. ھەش ـ پەش دېگۈچە سەيخانىغا نەشە، كۆك تاماكا ۋە ئۈششاقلانغان كۆمۈر قاچىلاپ بەك تەييارلىدى، سەيخانىنى چىلىمغا قوندۇرۇپ، ئۆزى بىر سۈمۈرۈپ ئوت ئالدۇر-دى ـ دە، ئىككى قوللاپ سىلىم «شوپاك» غا تۇتتى. شۇ ئارىلىقتا چىلىم تارتىپ قىيامىغا يەتكەن بىرەيلەن تەمبۇرنى تىرىكلىتىپ مۇقام ئاھاڭىدا ئېزىلىپ ناخشا ئېيتتى:

بىر نەپەس ھۇزۇرى دىل،
دۆلىتى سۇلايمانى.
ئاللا بېرەر غايىبتىن،
سېنىڭ نانۇ رىزقىڭنى.

سىلىم «شوپاك» ناخشىغا مەست بولۇپ، چىلىمنى ئارقا ـ ئارقا-دىن كۈچ بىلەن تارتتى، قاتتىق سۈمۈرۈلگەن چىلىم لاپ ـ لاپ ئوت كۆتۈرۈپ يۈرەك بېغىشىغا تەپتى بولغاي، چىرايى تەلۈلىشىپ، كۆز-لىرى غىلايدى، ئۇنىڭ خۇمارى چىققانىدى، ھايال بولماي قاۋاقخانا-دىن چىقتى. ئىشىك ئالدىدا بىردەم تۇرۇپ، سوغۇق، ساپ ھاۋا سۈ-مۈردى، تەرلىرى قۇرۇپ ئەندىكتى، بۇرە كۆزلىرى بىلەن ئەتراپقا ئە-

* بوۋام ـــ بەڭخانىدا بەك تەييارلاپ، مېھمان كۈتىدىغان خىزمەتچى.

لەگلەپ قاراپ قويۇپ تاپپاڭ ـ تـۇيپۇڭ دەسسـگىنـىچە يۇرۇپ كـەتـتى...

ئۇ ھېيتگاھدىن ئۆتتى، ئوردا ئالدىغا چۈشتى، ئۇ يەردىن كەسكەن يارغا كېلىپ تۇلكە ئۇۋىسىدەك تار ۋە ئەگـرى ـ توقاي بـىر كوچىغا كىردى. ئـۇچ ئـادەم ئـۇنىڭ ئارقىسىدىن تاپان باستى قىلىپ كېلىـۋاتاتتى.

سېلىم «شوپاڭ» كوچىنىڭ ئىچكىرىسىدىكى بـىر ئۆينـىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئىشىك يەگگىل قېقىلدى. ھويلىدىن بىرەيـلەننىڭ «كىم؟» دېگەن ئاۋازى ۋە شىپىرلىغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. سېـلىم «شوپاڭ» يۆتەل بىلەن بەلگە بەردى، ئىشىك غىچـىرلاپ ئېچىلـدى. ئۇ خىرە ـ شىرە يورۇق چۈشۈپ تۇرغان ھويلىغا كىردى. سېـلىم «شوپاڭ» ھويلىغا كىرىپ بولغۇچە باتۇقمۇ ئىككى ھەمـراھىنىڭ يەلكىسىگە دەسسەپ، كوچا تەرەپتىن ئۆگزىگە چىقىپ بولغانىدى. ئـۇ شەپە چىقارماي مېھمانخانىنىڭ ئۈستىگە كەلدى، تۈگلۈككە ئېگىشتى. لېكىن تۈگلۈككە قېلىن خوتەن قەغىزى يېپىشتۇرۇلغاچقا ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئۇ قەغەزنىڭ بىر چېتىنى ھـۆللەپ، داچەن پـۈل چوگلۇقىدا تۆشۈك ئاچتى. پانار ئۆيى ئىچىنى ئوچۇق يورۇتۇپ تۇراتـتى. باتۇق ئۇزاق سەپسالدى: تۆردە بـۇرۇتلۇق بـىر ئاۋغان پەر يـاسـتۇققا يۆلەنگەن ھالدا ئولتۇراتتى. ئۇ سىرتقى كىيىمىنى سېلىۋەتكەن، يالاڭ كەمزۇلىنىڭ بېلىدە ئالتۇن توقىلىق كەمەر پارقـىراپ تۇراتتـى، تۆش يانچۇقىدىن بىر سويام ئۇزۇنلۇقتا ساڭگىلاپ تۇرغان ساپسېرىق سائەت بېغى ھەربىر ھەرىكەتلەنگەندە سىلكىنىپ، جۇلالىناتتى. نېپىـز يىپەك كۆگلەك كىيگەن سەتەڭ بىر ئـايال ئۇنـىڭغا ئەركـىلەپ، نازلـىنىپ، سۇركىلىپ ئولتۇراتتى. ئاۋغان ئۇنىڭ ئىنچىكە بېلىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە تارتىۋاتقاندا ئىشىك «جالاقىدە» ئېچىلىپ سېـلىم «شوپـاڭ» كىرىپ كەلدى. ئۇنى ئۆي ئىگىسى قېرى ئايـال توسۇپ قالالـمىغانـدى.

ـــ ساھىب، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ! ـــ دېدى ئۇ تاپانچىسىنى تـەڭـ

لەپ.

ئاۋغان بىلەن ھېلىقى ئايال ئانچە چۆچۈپ كەتمىدى. ئاۋغان ئۇرۇنىدىن سەل - پەل قىمىرلاپ يانچۇقىنى كولىدى. ئايال بىر چەتكەرەك ئۆتۈپ، سېلىم «شوپاك» غا قاراپ كۆزلىرىنى ناز بىلەن ئوينىتىتى. شۇ ئارىلىقتا ئاۋغان بەش سوملۇق تىللادىن تۆتنى سېلىم شوپاڭغا ئۇزاتتى. تىللالارنىڭ يالتىرىشى بىلەن تەڭ، ئۇنىڭ كۆزىمۇ پارقىراپ كەتتى. ئۇ تىللانى ئېلىپ تاپانچىسىنى قېپىغا سالدى، ھېلىقى ئايالنى ئىشارەت قىلىپ ھويلىغا ئاچىقتى...

باتۇق تۈگلۈكنىڭ يېنىدىن سىلجىپ ھويلا تەرەپكە كەلدى، ئىككىسىنىڭ سۆزى ئېنىق ئاڭلانىدى. سېلىم «شوپاك» ئاچچىقلاۋاتاتتى:

— مۇشۇنداق قىلۇمرسەڭ ئېتىپ تاشلايمەن، يۈزسىز!

ئايال غىلجىڭلىدى:

— بۈگۈن كېلىدىغانلىقلىرىدىن خەۋىرسىز قاپتىمەن، خوجام. بولمىسا، ئۆيگە ئىسرىق سېلىپ ئۆزلىرىنىلا ساقلاپ ئولتۇرىدىكەنمەن...

سېلىم «شوپاك» تالاغا چىقىپ كېتىۋېتىپ جېكىلىدى:

— ئىككى سائەتتىن كېيىن كېلىپ قونۇپ قالمەن، ساقلاپ تۇر!

ئىشىك «تاراققىدە» ئېتىلىدى، باتۇق تامدىن سىيرىلىپ سېلىم «شوپاك» نىڭ ئالدىغا «گۈپپىدە» چۈشتى.

— سېلىم بايۇمچىچە، چەت ئەللىك بۇ ساھىبنى قانداق تونۇيسەن؟ — باتۇق تاپانچىسىنى ئۇنىڭ بۇرنىغا تەڭلەپ سورىدى.

سېلىم «شوپاك» دەسلەپ قاتتىق چۆچۈدى، ھودۇقتى، كېيىن ئۆزىنى سەل - پەل ئوڭشاپ، يانپېشىدىكى تاپانچىنى ئالماقچى بولۇۋىدى، ئارقىدىن كەلگەن بىر قول ئۇنىڭدىن بۇرۇنراق تاپانچىنى سۇغۇرۇپ ئالدى. شۇنىڭدىن كېيىن سېلىم «شوپاك» ئالدىدا تۇرغان رەقىبىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى سېزىپ قورقتى، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ زۇۋان سۇرەلمىدى.

— گەپ قىل، بۇ ئاۋغان بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭ بار؟!

ئۇ ئاران تەستە ئاغزىنى ئېچىپ دۇدۇقلىدى :
ـــ مۇشۇ ... مۇشۇ ئۆيدە ... تونۇشۇپ قالدۇق...
ـــ ئۇ ساڭا نېمە بەردى؟!
ـــ ھېچنېمە...
ـــ يالغان سۆزلىمە! ـــ باتۇق ئۇنى دۆشكەللىدى، ـــ بولمسا، ساقچىغا ئاپىرىمەن، چەت ئەللىك بىلەن تىل بىرىكتۈرگەنلىكىڭ ئۈچۈن تېرەڭنى تەتۈر سويىدۇ!
ـــ ياق، ياق... ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس... ـــ سېلىم «شوپاك» بىچارە قىياپەتتە شۇكلەپ قالدى.
ـــ ئەمسە قانداق؟! ھېلىقى پارقىرىغان زادى نېمە؟!
سېلىم «شوپاك» تېخىمۇ قورقۇپ كەتتى. تىترەپ تۇرۇپ راستىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدى :
ـــ تىللا ... تۆت تىللا ... ئېزىپ قالدىم...
باتۇق ئۇنى كوچىنىڭ تېخىمۇ خىلۋەتىرەك يېرىگە ئېلىپ كەلدى. ماموت قۇرغۇي بىلەن تۇردى راجى ئۇنىڭ ئىككى يېنىدىن قىسماقلا ئالدى.
باتۇق رەسمىي گەپكە چۈشتى :
ـــ سېلىم سەندىن سورايدىغان گەپ بار. راست ئېيتساڭ بېشىڭ ئامان قالىدۇ، ئالا كۆڭۈللۈك قىلساڭ ئىككى پۇتۇڭ بىر ئۆتۈككە تىقىلىدۇ.
سېلىم «شوپاك» سەل ـ پەل ئۈمىدلەندى :
ـــ بولىدۇ، بولىدۇ ... سورىسىلا، بىلىدىغىنىمنى يوشۇرمايمەن...
ـــ ئۇنداق بولسا جاۋاب بەر، ھەيدەر خوجا قايسى تۈرمىدە؟
ـــ ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئىچىدىكى 1 ـ تۈرمىدە ...
ـــ ئۇنى قانداق قىلماقچى؟
ـــ ئۆلتۈرۈۋېتىشى مۇمكىن.
ـــ نەدە قول سالغۇدەك؟
ـــ يېگىسىھەرگە يۆتكەپ...

ـــ قاچان ؟
سېلىم «شوپاڭ» نىڭ ئاۋازى پەسلەپ كەتتى :
ـــ بىلمەيمەن، راستتىنلا بىلمەيمەن...
ـــ راستتىنكىنى ئېيت!ـــ باتۇق ئۇنى تامنىڭ بۇلۇڭىغا قىستاپ كەلدى.
ـــ راست ئېيتۇاتىمەن. بۇ ئىشتىن ئىللا ـ تاۋارا خەۋىرىم يوق! ـــ دېدى ئويلىنىپ، ـــ ۋاقتىنى ھاپىز جۈيجاڭ بەك مەخپىي تۇتۇۋاتىدۇ، لېكىن مەن سىلىگە ۋەدە بېرەي : ئەتىلا ئېنىق ۋاقتىنى ئۇقۇپ يەتكۈزمىسەم نېمە قىلسىلا مەيلى.
ـــ راستمۇ ؟
ـــ راست، يالغان ئېيتسام ئۆز گۈناھىم ئۆزۈمگە!...
باتۇق بوشاشتى :
ـــ ئەمسە تىلخەت يېز!
سېلىم «شوپاڭ» قولچىراغنىڭ يورۇقىدا بىر پارچە تىلخەت يېزىدى. ئۇنىڭدا بايا ئاۋغان ساھىبتىن تۆت تىللا ئالغانلىقىدىن تارتىپ، ھەيدەر خوجا توغرىسىدا ئەتە خەۋەر بېرىشكىچە يېزىلغانىدى.
باتۇق تىلخەتكە كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ خۇشال بولدى.
ـــ گەپ شۇنداق بولسۇن! ـــ دېدى ئۇ گىدەيگەن ھالدا گۇركىرەپ، ـــ ئەتە نامازشام بىلەن تىللا ساريېينىڭ ئالدىدا كۈتىمەن، ماڭ ئەمسە!
سېلىم «شوپاڭ» تايتاڭلىغىنىچە ئۇزاپ كەتتى. ئۇنىڭ قارىسى يېتەر ـ يېتمەي، مامۇت قۇرغۇي باتۇققا ئەپسۇسلاندى.
ـــ ئۇنى قويۇۋېتىپ ياخشى قىلمىدىڭ، ئۇكام، ئەتە ئادەم باشلاپ كەلسە قانداق قىلسەن ؟!
ـــ ھەددى ئەمەس! ـــ باتۇق ئۆز گېپىنى يورغىلاتتى، ـــ ئۇنىڭ نوختىسى قولۇمدا! ئەگەر ئۇ ۋەدىسىدە تۇرمىسا يوشۇرۇن ئېتىپ تاشلايمەن ياكى ئۆزىنىڭ تىلخېتى بىلەن ئۆزىنى جايلايمەن!
مامۇت قۇرغۇي لېۋىنى چىشلىدى، ئەمدى قانچە تەگسىمۇ ئىش بە-

www.uyghurkitap.com

ربىر ئۆتۈپ بولغاندى.

سېلىم «شوپاك» ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپلا نېيتىنى بۇزدى. ئۇ بىر-دەمدىلا گىرىملەنگەندى. دەسلەپ باتۇقنىڭ ئارقىدىن كېلىپ قول سالماقچى بولدى، لېكىن ئۇلار ئۇچ ئادەم بولغاچقا ئۆزىنىڭمۇ ساق قالماي-دىغانلىقىنى ئويلاپ نېيتىدىن يانىدى، كېيىن ئۇنىڭ پېيىگە چۈشۈپ پايلىدى، نەگە بېرىپ، نەدە تۇرىدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولدى. باتۇقنىڭ ئەل ـ يۇرت بېسىققاندا ئەنجان كوچىسىغا بۇرۇلۇپ نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ خۇددى تەتۈر تولغاق تۇتقان ئادەمدەك ئاچچىق بىر تولغىنىپ قويدى. بۇ ئادەمنىڭمۇ ئۆزىگە باقماي نازاكەت خېنىمنىڭ ئالدىدا شىلتىڭ ئېتىپ قويغان يەرلىرى بار ئىدى. لېكىن نازاكەت خېنىمنىڭ بىر قېتىم كىشىلەر ئالدىدا: «سېلىم ئاكا، ئاۋۇال ئۆزۈڭگە باق، ئاندىن ناغرا قاق، دېگەن گەپ بار. ئۆزلىرىنى بىلىپ يۈرەرلا!» دەپ نومۇس قىلدۇرغىنى ئېسىدىن كەتمەيتتى. ئۇ نازاكەت خېنىمغا قورسىقىدا قاتتىق غۇم ساقلاپ يۈرەتتى. «ھۇ، ناپاك جالاپ! ـــ دېدى ئۇ ئەلەم بىلەن پىچىرلاپ، ـــ ماڭىغۇ قاراپمۇ قويمايسەن، لېكىن ئاشۇنداق قوڭالتاقلارنى قوينۇڭغا ئالدىڭمۇ؟! خەپ توختا، چۈۋاڭنى بىر چۈۋۈپ شەرمەندە ـ شەرمەسار قىلمىسام!...»

ئۇ ئالدىراپ ھاپىز جۈيجاڭنىڭ ئۆيىگە چاپتى.

ـــ ئىش ئەپلەشمىدى، جۈيجاڭ! ـــ دېدى ئۇ ئىشىكتىن كىرىپلا زارلىنىپ، ـــ نازاكەت خېنىم مېنى سېتىپتۇ، ئازغىنلىق قىپتۇ! ئەمدى ھەممە ئىش تۈگەشتى!...

ھاپىز جۈيجاڭ ئۇيقۇسىنى ئاران ئېچىپ ئۇنىڭغا دوق قىلدى:

ـــ نېمە بولدى، تىلىڭنى چاينىماي ئوچۇقراق ئېيتقىنا؟!

سېلىم «شوپاك» بايا يۈز بەرگەن ئىشلارنى يېپىدىن ـ يىڭنىسىغىچە سۆزلەپ، پەقەت ئاۋغان ساھىبتىن تۆت تىللا ئالغانلىقىنىلا يوشۇردى. ھاپىز جۈيجاڭ ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ھەم غەزەپلەندى، ھەم چۆچۈدى...

ـــ راستما، ئېيتقانلىرىڭ راستما؟ ـــ دېدى ئۇ جىددىيلىكتىن هاسراپ.

ـــ خۇدا هەققى راست، هەممە ئىش تېخى هازىرلا يۈز بەردى، جۇيجاڭ، ـــ دېدى سېلىم «شوپاڭ» هودۇقۇپ، ـــ ئۇنى هەمراھ-لىرىنىڭ «باتۇق» دەپ چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدىم. نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم...

هاپىز جۇيجاڭ ئىشەندى. چۈنكى، ئۇ باتۇق بىلەن نازاكەتنىڭ خې-لى قويۇق مۇناسىۋىتى بارلىقىنى بىلەتتى. ئۇنىڭدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان رەشك ئوتى پۈتۈن ۋۇجۇدىنى كۆيدۈرۈۋەتتى. ئۇ قاتمۇقات ئاچچىق يۇتتى ۋە ئاخىر چىداپ تۇرالماي، گويا چايان چاققاندەك ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ تاپانچىسىنى قولىغا ئالدى.

ـــ تۇتۇڭلار، هازىرلا تۇتۇپ ئالدىمغا ئەكېلىڭلار! ـــ دېدى ئۇ ۋارقىراپ، تىترەپ، ـــ ئۇنىڭ چاچلىرىنى پىلىك قىلىپ ئېشىپ، بې-شىدا چىراغ ياقمىسام پۇخادىن چىقمايمەن!

3

نازاكەت خېنىم ئەتىگەندىلا ساقچىغا چاقىرتىلدى. هاپىز جۇيجاڭ سوغۇق قارشى ئالدى. ئۇنىڭ جۇدۇنلۇق چىرايىغا قاراپ نازاكەت خېنىم دەسلەپ ئەندىكتى، كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى تۇتۇپ ئا-يالالارغا خاس يۇرەكزادىلىكتىن تامام خالىي بولدى. بېشىدىكى سۆ-سەر تۇماق، قۇلقىدىكى بەش ئاچىلىق سۆكە، ئۇچىسىدىكى سۇلەي-سۇن جۇۋا ئۇنى خويمۇ سۆلەتلىك، گۈزەل ۋە يېقىملىق قىلىۋەتكەنـ-دى؛ پەردازسىز ئاپئاق يۈزى گويا سۈت بىلەن قۇيغان ئۆپكىدەك سە-لىق، پارقىراق ۋە يۇمشاق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى پۈتۈن تۇرقى ئەرلەرنى كۆيدۈرىدىغان، ئازابقا سالىدىغان، تەشنا قىلىدىغان بىر خىل سېھرىي كۈچ بىلەن تولۇپ تاشقانىدى...

جىمجىتلىققا چۆككەن بىرپەسلىك ئېغىر سۈكۈتتىن كېيىن ھاپىز جۈيجاڭ ئېغىز ئاچتى :

ـــ خېنىم، ئەتىگەندىلا چاقىرتتىم، سەۋەبىنى بىلەملا؟...

ـــ ياق! ... ـــ نازاكەت خېنىم بويىنىنى تولغىدى، ـــ مەن سىلىنىڭ قورساقلىرىدىكى ئويلىرىنى نەدىن بىلەي!...

ھاپىز جۈيجاڭ تازا بىر دىكىنىپ تۇرۇپ قالدى. نازاكەت خېنىمنىڭ بۇ سۆزى ئۇنىڭغا قاتتىق تەگكەنىدى.

ـــ خەير ... ـــ دېدى ئۇ ئەلىمنى ئىچىگە يۇتۇپ، ـــ «سۆز قوغلىغان دەردكە يولۇقار، يول قوغلىغان خەزىنىگە» دېگەن گەپ بار. بىز سۆز قوغلاشمايلى، قەدىناس بولغانلىقىمىز ئۈچۈن گەپنى ئوچۇق ـ يورۇق دېيىشەيلى، قانداق؟

ـــ شۇنداق، هەممە ئىش ئوچۇق ـ يورۇق بولغان ياخشى! ـــ دېدى ئۇ يەنە بويىنىنى تولغاپ.

ـــ ئۇنداق بولسا، مەن بۇگۈن سىلى بىلەن ئۇلۇغ پىرقىمىز نامىدىن سۆزلىشىمەن، قېنى، جاۋاب بەرسىلە : باتۇقنى قانداق قاچۇرۇۋەتتىلە؟ ئۇ ھازىر نەدە؟!

نازاكەت خېنىم ھودۇقمىدى، ھاپىز جۈيجاڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ توپتوغرىلا جاۋاب بەردى.

ـــ مەن باتۇقنى قاچۇرمىدىم، ئۆزى كىرگەن ئىشكتىن ئۆزى چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ھازىر نەدىلىكىنى مەن نېمە بىلەي!

بۇنداق سوئاللارغا ئۇنىڭ يېتەرلىك ئىدىيىۋى تەييارلىقى بار ئىدى. ئۇ بۇگۈن ھېچنەرسىنى ـــ مۇھەببىتىنى، ئەقىدىسىنى، نەپرىتىنى، لەنىتىنى يوشۇرماسلىق قارارىغا كەلگەنىدى.

نازاكەت خېنىمنىڭ تۇرگۈن ۋە كەسكىنلىكى ھاپىز جۈيجاڭنى سەل ھودۇقتۇرۇپ قويدى. ئۇ ئەسلىدە : «نازاكەت يېلىنىدۇ، ئەپۇ سورايدۇ» دەپ ئويلىغانىدى، ئەمما، سۆھبەتنىڭ بېشى ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك چىقمىدى. ئۇ بىردىنلا پەسكويغا چۈشۈپ ۋەز ـ نەسىھەتكە ئۆتتى.

ـــ ئۇنداق ئات ـ ئۇچۇرى، نام ـ نىشانى يوق ئادەملەر بىزنىڭ خىلىمىز ئەمەس، نازاكەت. باتۇق دېگەن بىرنېمە كېپەنلىكى بويىنغا ئېسىلغان قاچقۇن! «ئېسىلدە خاتا يوق، بىئېسىلدە ۋاپا» دېگەن گەپنى سىلى ئاڭلىمىغانمۇ؟

نازاكەت خېنىم قېشىنى ئۇچۇرۇپ مىيقىدا كۈلدى:

ـــ مەن «بىسىناق پادىشاھتىن سىنالغان گادايى ياخشى» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان. باتۇق سىلىنىڭ نەزەرلىرىدە قاچقۇن بولۇشى مۇمكىن. لېكىن مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇ بويى ئالتۇن، قوۋۇرغىسى كۈمۈش يېگىت!...

ھاپىز جۈيجاڭنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، گويا بىرى بېشىدىن قوزۇق قاققاندەك ئازاب بىلەن تولغاندى، يۈرىكى پۇچۇلاندى، چىرايى تاتىرىپ، ئۆڭۈپ، ئىچىگە تىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى.

ـــ ھەي نازاكەت، گەپلىرىڭنى قارا! بەئەينى «تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك» لا بولدىغۇ؟!

باتۇق دېگەن ئۇنىڭ ئىككى دۈنيالىق دۈشمىنى تۇرسا، بۇنداق گەپلىرىڭنى قانداقمۇ كۆڭلىگە سىغدۇرالايدۇ؟! ئۇنىڭمۇ يۈرىكى گۆشقۇ؟ ...

توغرا، ئادەم تەبىئەتنىڭ رەھىمسىز بوران ـ چاپقۇنلىرىغا، جەمئىيەتنىڭ مۇشكۈل سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلىشى مۇمكىن، لېكىن ياخشى كۆرگەن يېقىن ئادەمنىڭ ۋاپاسىزلىقىغا، ھاقارىتىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ؟!...

ھاپىز جۈيجاڭ ئۆزىنى يوقتىپ قويدى. شىرەنى مۇشتلاپ چوشقىدەك چىرقىراپ كەتتى:

ـــ يوقال، جالاپ! كۆزۈمدىن يوقال!! ھەي ساقچى!!!

ئىشىك سىرتىدا تەييار تۇرغان كالتەكچىلەر «لەببەي!» دېيىشىپ يۈرگۈرۈپ كىردى. ھاپىز جۈيجاڭ ئۇلارغىمۇ سارىڭدەك ھۆكۈرەپ ۋاقىرىدى:

ـــ بۇ خوتۇنغا پىرقە كالتىكىنىڭ تەمىنى تېتىتىپ قويۇش! تېز ـ

www.uyghurkitap.com

تېز ـ تېز!

هاپىز جۈيجاڭ هالسىراپ بىھوشلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. كالتەكچە لەر نازاكەت خېنىمنى قىيناش ئۈيىگە سۆرەپ ئاچىقتى، سىرتقى كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ نېپىز ئىچ كۆڭلەك بىلەنلا جازا تۇۋرۇكىگە باغلىدى...

نازاكەت خېنىم شۇ مىنۇتقىچە هاپىز جۈيجاڭنى ئۆزىگە نىسبەتەن بۇنداق رەھىمسىزلىك قىلار، دەپ ئويلىمىغانىدى. ئۇنىڭ بىلەن تاسادىپىي تونۇشقانىدىن بۇيانقى ئۇزاق جەريانىدا ئىرماش ـ چىرماش ئۆتكەن خۇشال چاغلىرىمۇ، ئىلاجسىزلىقتىن زورمۇزور ئۆتكەن كۆڭۈلسىز ۋاقىتلىرىمۇ بولدى. لېكىن، ئايال كىشىنىڭ مۇھەببىتى هامان مېھر ـ شەپقەتلىك كېلىدۇ، ئەر كىشىنىڭ مۇھەببىتى بولسا هامان قەھرى ـ غەزەپلىك بولىدۇ. هاپىز جۈيجاڭ ئۇنى ئاشۇ قېتىم خەيرىنسا دوقمۇشىغا ئۆيىدە چاڭگىلىغا كىرگۈزگەن پېتى زادىلا قويۇپ بەرمىدى. ئۇ گويا نازاكەت خېنىمنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى قوغلىسىمۇ كەتمەيدىغان لالما ئىتنىڭ ئۆزىگىلا ئايلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىنى قانچە ئىزهار قىلغانسېرى نازاكەت خېنىم كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭدىن شۇنچە سوۋۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئاشقىلارغا يات بولغان هىيله ـ مىكىرلىك سىياسىي تۇرمۇشى بىلەن قان ـ يېرىڭغا تولغان شۇم تەبىئىتى نازاكەت خېنىمنىڭ سۆيۈشىنىلا بىلمىدىغان ساددا، سەبىي قەلبىگە زادىلا سىغمىدى كۆڭلى ئاستا ـ ئاستا سوۋۇپ مۇھەببىتىگە دەز كەتتى. دەل مانا شۇ چاغدا باتۇق ئۇنىڭ زەخمە يېگەن قەلب قەسىرىنى ئۇلۇغ ئېچىپ، شىپالىق قەدىمى بىلەن نىمجان تۇرمۇشىغا كىرىپ كەلگەنىدى. هاپىز جۈيجاڭ بۇنى سەزدى، لېكىن نائىلاج بىلمەسلىككە سالدى، چۈنكى ئۇ باتۇقنى هامان بىر كۈنى يوقىتىپ، نازاكەت خېنىمنىڭ قەلبىدىن مەڭگۈ قوغلاپ چىقىرىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئەمما، ئۇ بۈگۈن ئۆز ئىشەنچىنىڭ پۈتۈنلەي يوققا چىققانلىقىنى چۈشەندى. باتۇقنىڭ ئاللىقاچان نازاكەت خېنىمنىڭ تۇرمۇشىغا سىڭىپ، ئۇنىڭ قەلبىدىن مەڭگۈ ئورۇن ئېلىپ بولـ

غانلىقىنى ئوچۇق كۆردى. مانا شۇ رەشك ئوتى ئۇنى ساراڭ قىلدى، كالىدەك ھۆركىرەتتى. نازاكەت خېنىمنىڭ بۇگۈن ئۇنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندى. ئۇنىڭدىن ئۈمىد كۈتۈشكە، مېھىر ـ شەپقەت تەلەپ قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى تولۇق ھېس قىلدى. شۇڭا، ئۇ جازا تۈۋرۈكىگە باغلىنىپ بىرىنچى قامچىنى يېگەندىن كېيىن تېخىمۇ چىڭىدى. ئۇ مۇشۇ يېشىغا كەلگۈچە ئادەم بالىسىغا يېلىنىش ـ يالۋۇرۇش دېگەنلىك قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، قامچا يېگەنسېرى يۈرىكى قاتتى، جىلۋىلىك چىرايى ئۆزگىرىپ سۈرلۈك تۈس ئالدى...

سېمىز بىر كالتەكچى سىم قامچىنى كۈچ بىلەن ئۇرۇۋېتىپ سورىدى:

ـــ گەپ قىل، جالاپ، سېلىم ئاكاڭنى نېمىشقا دۈشمەنلىگە ئاشكارا قىلدىڭ؟! ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلمەمتىڭ؟!

«جالاپ» سۆزى ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى، خورلۇق ھېس قىلدى. ئۇ رەقىبىنىڭ جېنىدىن ئۆتكۈدەك قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـــ ئۇ قانچىلىك بىرنېمە ئىدى؟ ئۇنداق ئادەمنى ئىت يەپ كەتسىمۇ كۆرمىگەنگە سېلىپ كېتىۋېرىمەن!...

نازاكەت خېنىمنىڭ گەپلىرى ئىچكەركى ئۆيدە ئولتۇرغان سېلىم «شوپاڭ» نىڭ جان ـ جېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

ـــ ھۇ، ئىت يېمەس قانجۇق! ـــ دېدى ئۇ يۈگۈرۈپ چىقىپ، ـــ ئۇرۇڭلار، دوملە جالاپنى زۇۋانى ئۆچكۈچە ئۇرۇڭلار، مەن ئۇنىڭ نوچىلىقىنى بىر كۆرۈپ باقاي!...

قامچا ئارقا ـ ئارقىدىن تەگدى، نازاكەت خېنىمنىڭ نېپىز يېپەك كۆڭلىكى قانغا بويىلىپ بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ قىزارغان چاناقلىرىدىن ئۆزۈلمەي ياش تامچىلىرى ئاقتى، بۇ تامچىلار يۈزىنى بويلاپ سىرغىپ چۈشتى ـ دە، ئاستىنقى لېۋىنىڭ چېتىدىكى زىننىخىغا بېرىپ توختىدى. ئۇ تولغاندى، ئىڭىرىدى، ئاۋازى ئاستا ـ ئاستا پەسلەپ ھوشىدىن كەتتى...

www.uyghurkitap.com

كالتەكچىلەر ئۇنى يەشتى، سوغۇق، داق يەرگە پۇلاڭلىتىپ تاشلىدى. ئۇ پۇت ـ قولىنى سەل ـ پەل مىدىرلاتتى، بوش ئىگرىدى، يەنە جىمىپ كەتتى.

ـــ چىراغنى ئەكىلىڭلار! ـــ دېدى سېلىم «شوپاك» قىسقىلا بۇيرۇق قىلىپ، ـــ بىر دانىشمەن: «گۈزەل ئايالنىڭ يۈرىكى قارا بولىدۇ» دەپتىكەن. مەن ئۇنىڭ يۈرىكىنى بىر كۆرۈپ باقاي!

ئۇ نازاكەت خېنىمنىڭ ئىچ كۆڭلىكىنى يىرتىپ تاشلاپ ببلىنىڭ يۇقىرىسىنى يالىڭاچلىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمى قامچا ئىزى بىلەن يۇلتۇزدەك ئېچىلىپ كەتكەنىدى. چىڭ، ئاپئاق ئەمچىكى قامچا زەربىدىن تال ـ تال يېرىلىپ قان تەپچىرەپ تۇراتتى. جاللاتلار ئۇنىڭ ئەمچىكىنىڭ توپچىسىغا چىراغ يانىدۇردى. ئۇ كۆيۈك ئازابىدىن هوشسىغا كېلىپ تولغاندى، ئاغزىدىن كۆپۈك چاچىرىتىپ چىرقىرىدى. ئۇنىڭ پۇت ـ قولى يېڭىۋاشتىن باغلىنىپ، ئاغزى هاراققا چىلانغان سامان قەغەز بىلەن دۇملەندى...

هاپىز جۈيجاڭ چۈشتىن كېيىن ئېسىگە كەلدى. تورمۇزلانغان نېرۋىلىرى بوشىشىپ، كۆڭلىمۇ ئاستا ـ ئاستا ئىزىغا چۈشتى. شۇ چاغدىلا ئۇ نازاكەت خېنىمنى ئەسلىدى، ئەتىگەنكى ئاچچىق، قوپاللىقلىرىنى ئۇنتۇدى. كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئىستىكى تۇغۇلدى. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ جازا ئۆيىگە كىردى، لېكىن بۇ چاغدا نازاكەت خېنىم ئازاب ئىچىدە جان ئۈزۈپ، ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك بىر مۇرىدىغا ئايلىنىپ قالغانىدى.

هاپىز جۈيجاڭ چەكچەيگىنىچە قېتىپ قالدى. كۆز ئالدىدا يۈز بەرگەن بۇ ئىشلار گويا ئۇنىڭغا چۈشىدەك، بىرلا سىلكىنىپ ئويغانسا هەممە نەرسە يەنە ئۆز ئەكسىگە كېلىدىغاندەك تۇيۇلدى، لېكىن ئۇنىڭ تۇيغۇلىرى ئۇنى ئالدىمىغانىدى. نازاكەت خېنىم داق يەردە جانسىز ياتاتتى، ئۇنىڭ بىر چاغلاردا هاپىز جۈيجاڭنى مەھلىيا قىلغان قاپقارا، نۇرلۇق كۆزلىرى مانا ئەمدى كىشى هېيىققىدەك ئالىيىپ قېتىپ قالغان؛ خال، زىننخلىرى جايى ـ جايىغا چۈشكەن ئاپئاق ئوماق يۈزلىرى

بولسا قاربداپ، ئادەم قورقۇدەك سۇرلۇك تۈس ئالغاندى. بىر چاغلاردا ھاپىز جۈيجاڭنى سمابتەك ئېرىتىپ، ئىشكى ئالدىدا دئوانە قىلىۋەتكەن ئەنە شۇ ئىسسىق، يۇمشاق ئەمچىكى بىلەن مىق ـ مىق ساغرىسى مانا ئەمدى چىلىق ـ چىلىق قان ۋە زەرداب بىلەن توپىغا مىلىنىپ ياتاتتى...

ھاپىز جۈيجاڭ ئەمدى ئۆزىنىڭ نېمە قىلىپ قويغانلىقىنى چۈشەندى. ئۇ نازاكەت خېنىمدىن مەگگۈلۈك ئايرىلغان شۇ مىنۇتتا ئۆزىنىڭ ئۇنى خۇددى كاككۇكنىڭ زەينەپنى ياخشى كۆرگىنىدەك ئاشقىلارچە ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. ئۇ ئەمدى چىداپ تۇرالمىدى، نازاكەت خېنىمنىڭ مۇزلىغان تېنىنى سىلاپ زارلاندى:

ـــ نازاكەت، كۆزۈڭنى ئاچقىنا!... سېنى كىم مۇشۇنداق قىلدى؟! قايسى قاتىل جېنىڭغا زامىن بولدى؟ ... ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن! ... نازاكەت! ... نازاكەت! ...

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تۇنجى قېتىم يامغۇردەك ياش تۆكۈلدى، چىشلىرى كىرىشتى، يۈرىكى ئاتقان پاختىدەك تىتىلىپ كەتتى...

ئۇ مانا شۇ پېتى ھەپتىگىچە ھېچكىمگە گەپ قىلماي، كۆزلىرى ئېلىشقان، يۈزلىرى تاتارغان، ساقال ـ بۇرۇتى ئۆسكەن ھالدا خۇدرەي بولۇپ يۈردى...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمىنچى باب

ئۇلار قۇچاقلاشتى

ساپال ئۈچۈن ساق قالغۇچە،
گۆھەر ئۈچۈن كۆكۈم ـ تالقان بول!

ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

تۈنۈگۈنكى تۈتۈق، تۇمانلىق ئاسمان بۇگۈن چاراقلاپ ئېچىلىپ كەتتى. نەيزە بويى ئۆرلىگەن قۇياشنىڭ قىزغۇچ، ئىللىق نۇرى قىڭغىر ـ قىيسىق دېرىزىدىن شۇڭغۇپ باتۇقنى ئويغىتۋەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈردى، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلدى، قىرولىرى ئېرىپ، يول ـ يول ئېقىشقا باشلىغان خىرە ئەينەكتىن سىرتقا قارىدى، تەكشى يېيىلغان كۈن نۇرى ئاخشام ياغقان سېرىق قار ئۈستىدە جىمىرلايتتى. ئاپئاق، پاكىز قار يالىلداپ كۆزنى چاقاتتى. باتۇق سۇپىدىن چۈشۈپ دېرىزە ئالدىغا كەلدى، دېرىزىنىڭ سوغۇق، نەم ئەينىكىگە پېشانىسىنى يېقىپ ئويغا چۆمدى. ئۇ ئىككى كۈندىن بېرى ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىنىڭ ئەتراپىدا ھەر خىل گىرىملىنىپ ژاڭ دەيدىنى كۆتتى، لېكىن ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى. بۇنى ئاز دېگەندەك، باتۇق ئاخشام نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۇنىڭ بىلەنمۇ كۆرۈشەلمىدى. ئىشككە يۆگەن ئىشكەل قۇلۇپ سىلىنغانىدى، ئۇنى بىرەر يەرگە مېھمانغا كەتكەن بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ، كوچا بېشىدا خېلى ئۇزاققىچە ساقلىدى،

پۇتلىرى مۇزلاپ، قۇلاق ـ بۇرۇنلىرى شەلۋىرەپ كەتتى. باتۇق يەنە كۆتمەكچى، تاكى ئىشىك ئېچىلغۇچە كۆتمەكچى ئىدى، قېرىشقاندەك، لەپىلدەپ قار يېغىپ كەتتى، شۇنداللا ئۇ كۆكلى يېرىم بولۇپ سولاشقان ھالدا سارايغا قايتىپ كەلگەنىدى...

تۇيۇقسىز باتۇقنىڭ خىيالى بۆلۈندى. ئۇنىڭ دىققىتىنى پىشايۋان دىكى كوۋۇكتا ئېلىشۋاتقان ئىككى كەپتەرنىڭ بۇقۇلدىشى تارتىپ كەتتى. ئىككى كەپتەر جان ـ جەھلى بىلەن سوقۇشۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىرى، سارغۇچ رەڭدىكى ئالا بالداق كەپتەر بولۇپ، سېمىز، دوغلاق ئىدى؛ يەنە بىرى، كۆكۈچ تۈستىكى ئالچىپار كەپتەر بولۇپ، ئورۇق، ۋىجىك ئىدى. ھەر ئىككىسىنىڭ بۇقۇلدىشىغا قارىغاندا دەمدەردەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار جانبازلىق بىلەن ئېلىشۋاتاتتى. بىر ـ بىرىنى غەزەپ بىلەن چوقۇلايتتى، قاناتلىرىنى سىلكىپ ئۇرۇشاتتى، مەيدىسى بىلەن ئىتتىرىشەتتى، زەردىلىك نەپەس بىلەن بۇقۇلدايتتى. ئۇلارنىڭ ھەرىكىتىدىن قارىغاندا، كوۋۇك تالىشىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. سېرىق كەپتەر ئاستا ـ ئاستا ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەشكە باشلىدى. ئۇ يوغان ھەم كۆچلۈك بەدىنى بىلەن كۆك كەپتەرگە ئارام بەرمەيۋاتاتتى. سېرىق كەپتەر ئاخىر قاناتلىرىنى كېرىپ، مەيدىسىنى كۆپتۈرۈپ رەقىبىنى كوۋۇكتىن سىقىپ چىقاردى ـ دە، قاناتلىرىنى قېقىپ، كوۋۇكتا چۆرگىلەپ گويا ئۆز غەلىبىسى ئۈچۈن ناخشا ئېيتقاندەك ئۈزمەي بۇقۇلداشقا باشلىدى. كۆك كەپتەر بولسا كوۋۇكتىن چىقىپ پېتى يىراقتا كەتمەي، ئۇدۇلدىكى ياغاچقا قوندى، قاناتلىرىنى سىلكىپ، تۈكلىرىنى ھۆرپەيتتى...

باتۇقنىڭ كۆك كەپتەرگە ئىچى ئاغرىپ قالدى. ئۇ سېرىق كەپتەرنى چالما ئېتىپ قوغلۇتەي دەپ تۇرۇشىغا، كۆك كەپتەر «پۇررىدە» ئۈچۈپ كېلىپ يەنە ئۆزىنى كوۋۇكقا ئۇردى...

ئىككى جانىۋار گاھ تۇمشۇق بىلەن، گاھ قانات بىلەن بىر ـ بىرىدىگە زەربە بېرىشمەكتە. ھەر ئىككىسى غەزەپلەنگەن، ئەسەبىيلەشكەن، شۇنداقلا غالجىرلاشقانىدى. ئۇلارنىڭ باش ـ كۆزى قانغا بويالدى.

ئېلىشىش تازا قىزىغاندا كۆك كەپتەرنىڭ يوغان گەۋدىسى ئۇنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ قالدى، كۆك كەپتەر قانىتىنى سلكىپ بىرنەچچىنى ئۇردى، پۇتى بىلەن كېلىشتۈرۈپ تەپتى، سېرىق كەپتەر ئاستا ـ ئاستا ھالسىرىدى، تېپىرلىدى، قۇتۇلۇشقا ئۇرۇندى، لېكىن ئۆتكۈر تۇمشۇقنىڭ قىسىشى بىلەن بوغۇلۇپ قالغان گەۋدە قۇتۇلۇشقا ئىمكان بەرمىدى...

كۆك كەپتەر نەچچە قېتىملىق ئېلىشىشتا ئاجىز ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىپ ئامال قىلىپ ئۆزىنى قوغدىغان بولسا بۇ قېتىم ئۇ ھېچنېمگە پەرۋا قىلمىدى، گويا جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ، يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم دېگەندەك پىداكارلىق بىلەن ئېلىشتى. سېرىق كەپتەر بارا ـ بارا كۈچ ـ مادارىدىن قېلىپ ئاخىر چېكىندى، كۈۋۈكتىن چىققان پېتى بەدەر تىكىۋەتتى. پېشايۋاندا ئۇنىڭ پەي ـ تۈكلىرى لەيلەپ قالدى...

باتۇق خۇشاللىقىدا چاۋاك چېلىۋەتتى، ئۆزى بىلەن ئۆزى «بارەكاللا!» دەپ توۋلاپ بىرنەچچىنى پىرقىرىدى. كوۋۈك ئىچىدە ئەركىن چۆرگىلەپ، مەغرۇر بۇقۇلداپ تۇرغان كۆك كەپتەر ئۇنىڭغا ئىشەنچ، ئۈمىد ۋە غەلبە شادلىقى بېغىشلىغانىدى. بايا ئۇ كۆك كەپتەر ئۇتۇپ چىقالىسلا ئۆزىنىڭمۇ ئۇتىدىغانلىقى، سېرىق كەپتەر ئۇتۇۋالسا ئۆزىنىڭ بېگىلىدىغانلىقىنى «پال» دەپ ھېسابلىغانىدى. مانا ئەمدى «پال» نىڭ ئاقيوللۇق ھەم خەيرلىك چىققانلىقىدىن بىر خىل نىجاتلىق ھېس قىلىدى...

ئۇ ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلەپ، خۇشاللىنىپ، شادلىق ئىلكىدە تۇرغاندا ھۇجرىغا ماموت قۇرغۇي بىلەن تۇدى راجى كىردى.

ـــ قانداق، خانىنىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ بولدۇڭمۇ، باتۇق؟ ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئەيىبلەش نەزىرى بىلەن قاراپ، ـــ «كۆڭۈل ئويغا تويمايدۇ، بۆرە قويغا» دېگەندەك، سېنىڭ خىياللىرىڭ تېخى تۈگىمەيدۇ ـ دە!...

تۇدى راجى قولىدىكى ئىسسىق شىرمەننانىنى ئۇزىتىپ دېدى:

ـــ مە، چېيىڭنى ئىچىۋال، مەن سارايۇەندىن چىنە ئېلىپ كىرەي.

ـــ توختا، هازىر چايدىنمۇ مۇھىم ئىش بار، ـــ دېدى باتۇق يەنە شۇ خۇشاللىقى بىلەن، ـــ مەن بايا پال ئاچتىم، يولىمىز ئاق، ئىشىمىز خەيرلىك بولىدىكەن... ـــ ئۇ كۆك كەپتەرنىڭ غەلىبىسىنى، ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى قىزىق ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ بەردى، ماموت قۇرغۇي بىلەن تۇدى راجى قىزىقىپ ئاڭلىدى.

ـــ ئەگەر بۇگۈن ۋاڭ دەيدىغىنى تاپالساڭ پالنىڭ راستىنلا ئاقيولـ لۇق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن! ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئۈمىد ھەم گۇمان بىلەن، ـــ بولمىسا، ھەممىسى يالغان، قۇرۇق خىيال. ئۇ چاغدا بىز سارايدا كۈتۈپ يېتىۋەرمەي، ھەيدەر خوجىنى قۇتۇلدۇرۇشنىڭ باشقىچە ئامالىنى قىلىشىمىز كېرەك.

ـــ قاراپتۇر، بۇگۈن چوقۇم تاپسەن، ـــ دېدى باتۇق ئىشەنچ بـەـ لەن، ـــ كۆڭلۈم گۈۋاھلىق بېرىپ تۇرۇۋاتىدۇ...

2

قىزىق، باتۇقنىڭ ئاغزىدىن سائەت چىققاندەك ئىش بولدى. ئۇ راستىنلا چۈشتىن كېيىن ۋاڭ دەيدەي بىلەن ئۇچراشتى. ۋاڭ دەيدەي يېرىم كۈنلۈك دەم ئېلىش بىلەن بازارغا چىققانىدى. ئۇلار خىلۋەت بىر يەردە قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى، ئەھۋاللاشتى، مۇڭداشتى، ئاخىـردا باتۇق ئۇنىڭ يەلكىسىنى قېقىپ تۇرۇپ سورىدى:

ـــ دەيدەي، مېنى قاچۇرۇۋېتىپ نېمە كۈنلەرنى كۆردۈڭ؟

ـــ ھېچ ئىش كۆرمىدىم، ـــ دېدى ۋاڭ دەيدەي كۆزلىرىنى بـاـ لىلارچە چىملىدىتىپ، ـــ ئۇلار مەندىن گۇمان قىلمىدى، سەن كـەـتـ كەندىن كېيىن تۇرمىدە پاتىپاراقچىلىق بولۇپ كەتتى. ھېلىقى مەخپىي قاتىللىق ئاشكارىلىنىپ، ھەممىسى ئۆز كاللىسىنىڭ غېمىدە قالدى...

ـــ مۇنداق دېگىن... ـــ باتۇقنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. ئۇلار يەنە ئۆز ئەھۋاللىرى ئۈستىدە بىردەم پاراڭلاشتى. ۋاڭ دەيـدەي قېرى ئاپىسىنى يوقلاپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن باتۇققا تەشەككۈر ئېيتتىـى،

باتۇقمۇ ئۆز كۆڭلىنى بىلدۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار كۆز ئالدىدىكى ئىشلار ئۈستىدە توختالدى، باتۇق بۇ قېتىمقى كېلىشتىكى مەقسىتىنى ئوچۇقلا ئېيتتى:

— ھەيدەر خوجىنى قۇتۇلدۇرماقچىمىز، سېنىڭ ياردىمىڭنى كۈتۈپ تۇرىدۇق. 1 ـ تۇرمىدە يېقىن ئادىمىڭ بارمۇ؟

ۋاڭ دەيدەي بىرپەس جىددىي ئويلاندى، قورقتى، ئارىسالدى بولىدى.

— تونۇش ئادەمغۇ بار، — دېدى ۋە ئىككى تايىنلىق بىلەن، — لېكىن 1 ـ تۇرمىدىن ئادەم قۇتۇلدۇرۇش تەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىككى ـ ئۈچ كۈندىن بېرى ھەيدەر خوجىنى بەك قاتتىق ساقلاۋاتىدۇ، دەپ ئاڭلىدىم...

— قورقما، دەيدەي، — دېدى باتۇق ئۇنى تىنچلاندۇرۇپ، — تونۇشۇڭ بىزگە ئازراق ياردەم قىلالىسلا بولىدۇ، ئۇنىڭغا ھەرگىز گەپ كەلتۈرمەيمىز. مە، ماۋۇ تىللانى ئۇنىڭغا بېرىپ سۆزلىشىپ باق. ئەيۋەشكە كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس...

باتۇق يانچۇقىدىن ئون سوملۇق تىللادىن تۆتنى چىقاردى. بۇ ھېلىقى چاغدا ھەمدەم بەگنىڭ ئورۇس ساندۇقىدىن غەنىيمەت ئالغان تىللالار ئىدى.

— ماقۇل، سېنىڭ يۈزۈڭ ئۈچۈنلا سۆزلىشىپ كۆرەي، — دېدى ئۇ تىللانى ئېلىۋېتىپ، — لېكىن ۋەدە بېرەلمەيمەن، قولۇمدىن كېلىشچە ئۇرۇنۇپ باقىمەن!

باتۇق ئۇنىڭ قولىنى دوستلارچە قىستى:

— بولىدۇ، ساڭا ئىشىنىمەن، دەيدەي، كەچتە ياخشى خەۋەر ئېلىپ كېلىشىڭنى كۈتىمەن...

— قەيەردە ئۇچرىشىمىز؟

— ۋاڭ دالى رومكا سوقۇشتۇرغان يەردە.

— بولىدۇ، ئەمىسە كەتتىم.

كەچتە ۋاڭ چوقۇرنىڭ قاۋاقخانىسىنى خۇشاللىق قاپلىدى. ۋاڭ

دەيدەينىڭ 1 ـ تۈرمىدىكى تونۇشى ھەيدەر خوجىنى قۇتۇلدۇرۇشقا ياردەملىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن، ھەتتا ئۇ قامالغان كامىرنىڭ ئاچقۇچ ئەۋرىشكىسىنىمۇ ئەۋەتكەنىدى.

ـــ مانا بۇنى دەرھال ياستىڭلار، ـــ دېدى ۋاڭ دەيدەي كونا بىر تۈنىكە قۇتىنى باتۇققا بېرىپ.

باتۇق قۇتىنى ئالدى، ئۇنىڭ ئىچىدە سىڭا مۇشتەتك خېمىر بار ئىدى. ھەممەيلەن خېمىرنى قولدىن قولغا ئۆتكۈزۈپ كۆرۈشتى. خېمىرنىڭ بىر تەرىپىگە يوغانراق ئاچقۇچنىڭ، يەنە بىر تەرىپىگە كىچىكرەك ئاچقۇچنىڭ ئىزى چۈشۈرۈلگەنىدى. ئاچقۇچ خېلى چوڭقۇر پاتۇرۇلغاچقا ئىزلارمۇ روشەن ھەم ئېنىق ئىدى.

ـــ چوڭى ھەيدەر خوجا قامالغان 9 ـ نومۇرلۇق يالغۇز كامىرنىڭ ئاچقۇچى، ـــ دېدى ۋاڭ دەيدەي چۈشەندۈرۈپ، ـــ كىچىكى ئۇنىڭ پۈتىدىكى ئىشكەلنىڭ ئاچقۇچى ئىكەن.

ـــ ياخشى... ـــ دېدى باتۇق خېمىرنى قۇتىغا ئاۋايلاپ سېلىۋېتىپ، ـــ ئاچقۇچنى ئەتىلا ياستىمىز، ھەربىكەتنى قاچان باشلىساق بولار؟

ـــ ئەتە يېرىم كېچىدە، ـــ دېدى ۋاڭ دەيدەي ئاۋازىنى پەسلىتىپ، ـــ شۇ چاغدا ئۇ ئارقا ھويلىنىڭ قاراۋۇلخانىسىدا كۆزەتتە تۇرىدىكەن، سىلەر سۈڭگۈچنىڭ تۆمۈر شادىسىنى ئېكەكلەپ، شۇ يەردىن كىرىسىلەر...

ـــ رەھمەت ساڭا، دەيدەي! ـــ باتۇق ئۇنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈۋالدى، ـــ بۇ ياخشىلىقىڭنى ئۆلسەكمۇ ئۇنتۇمايمىز، ئاغىنە!

باشقىلارمۇ ئۇنىڭغا ئۈستى ـ ئۈستىلەپ رەھمەت ئېيتتى، ھەممەيلەن كىچىك بىر شىرەگە ئولىشىپ ئولتۇرۇپ توخۇ گۆشى، چىلانغان تۇرۇپ، سامساقلار بىلەن بىرنەچچە رومكىدىن ھاراق ئىچىشتى. ۋاڭ دەيدەي شىركەيپ بولۇپ قايتتى. باتۇق ئۇنى خېلى يىرگىچە ئۇزىتىپ باردى. قايتار ۋاقتىدا نازاكەت خېنىمنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ھەيۋەتلىك تونۇش دەرۋازا يەنىلا قۇلۇپلاقلىق ئىدى. ئۇنى ئاز دېگەندەك، بۇگۈن

قۇلۇپمۇ، دەرۋازىمۇ ئۇيغۇرچە ھەم خەنزۇچە خەتلەر يېزىلغان چاپراس قەغەزلەر بىلەن پېچەتلىك تۇراتتى. باتۇقنىڭ كۆڭلىگە شەك چۈشتى، كاللىسىغا ھەر خىل قورقۇنچلۇق خىياللار كەلدى، نازاكەت خېنىمنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ سقىلدى، كۆزلىرى مۇڭلاندى. ئۇ قايغۇرغان، روھسىزلانغان ھالدا ئالتاغىل دەسسەپ ئارقىغا قايتتى. يول بويى ئازابلىق خىياللار بىلەن تولغاندى، ئۈنسىز يىغلىدى. بۇ تۇيۇقسىز يوقتىش ئۇنىڭ ئارام ۋە بېجىرىم يۇرىكىنى خۇددى قۇرت يېگەن ئالمىدەك ئۆتمىتۆشۈك قىلىپ ھالسىزلىتىۋەتكەنىدى...

ئۇ سارايغا ئۆكسۈلى يوق، خامۇش قايتىپ كەلدى. مامۇت قورغۇي ئۈنى ساقلاپ تېخىچە ئۇخلىمىغانىدى.

ـــ نېمە بولدۇڭ، بېكىشەھەرنى ئۇتتۇرۇپ، كونىشەھەرنى چوتار بەرگەندەك سولىشىپ قاپسەنغۇ؟! ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي چاقچاق قىلىپ، ـــ تېزرەك يات، ئەتە ۋەزىپە ئېغىر!

باتۇق دەسلەپ ئۈنچىقمىدى، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ پۇشۇلداپ ئولتۇردى، كېيىن مامۇت قۇرغۇينىڭ قىستىشى بىلەن ھەممە گەپنى ئېيتتى، ئاخىردا:

ـــ ئۇنىڭغا چوقۇم بىر ئىش بولدى، تېگى ـ تەكتىنى ئۇقۇپ، ئىز ـ دېرىكىنى قىلمىسام بولمايدۇ! ـــ دېدى.

ـــ ئۈنچىۋالا ئەنسىرەپ كەتمە! ـــ دېدى مامۇت قۇرغۇي ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، ـــ ھەرقانچە ئىش بولسا، ساقچىدا تۇتۇپ تۇرغاندۇ. سېلىم «شوپاڭ» نىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىنى ئۇنىڭدىن كۆرۈشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھاپىز جۇيجاڭ ئۇنى سەندىن قىزغاناىدۇ، دەمسەن. مېنىڭچە، ئۇنى مەلۇم ۋاقىت يوشۇرۇپ قويغان گەپ!

ـــ نېمە بولسا بولسۇن، ئۇنىڭ بېشىغا كۈن چۈشتى! ـــ دېدى باتۇق قايغۇرۇپ، ـــ مەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلىشىم كېرەك!

مامۇت قۇرغۇي ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتىپ ئۆزىگە قاراتتى:

ـــ باتۇق، سەن نېمە ئويدا، بىز نېمە كويدا! ـــ دېدى ئۇ جىددي

ۋە كەسكىن تەلەپپۇز بىلەن، ـــ تەشكىل تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئۇنتۇپ قالما! مەن ئەمدى سېنىڭ بۇنداق ئېختىيارىي ھەرىكەت قىلىشىڭغا يول قويالمايمەن!

باتۇق دەسلەپ ئۆرىدەپ، كېيىن پەسلىدى، ئۆزىنىڭ تەشكىل ئالدىدىكى ۋەزىپىسىنى، ۋەدىسىنى ئويلاپ سەگىگەندەك بولدى. شۇنداقتىمۇ، كاللىسىغا كىرىۋالغان شۇم خىياللار بىلەن كېچىچە كىرىپىك قاقمىدى، ئويان ئۆرۈلۈپ ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ، ئوتقا چۈشكەن قىلدەك ئازابلىق تولغاندى. كۆز ئالدىدا ھېلىقى دەرۋازىدىكى يوغان قۇلۇپ بىلەن پېچەت قەغىزى گويا بىردەم نازاكەت خېنىمغا، بىردەم ھاپىز جۈيجاڭغا ئايلىنىپ پىرقىرايتتى، يۈرىكىنىڭ يوغان بىر پارچىسى گويا ئەنجان كوچىسىدىكى ئاشۇ يېقىملىق، تونۇش ئۆيدە قالغاندەك تۇيۇلاتتى.

3

قاپقاراڭغۇ كېچە...

ئاسماندا نە يۇلتۇز، نە ئاي يوق. زېمىن بىلەن ئۇپۇق تۇتىشىپ كەتكەن، ئەتراپ تىمتاس، تەبىئەت ئېغىر ئۇيقۇدا...

ئۇچ ئادەم ئەنە شۇ قويۇق قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ، 1 ـ تۈرمىنىڭ ئارقا ھويلىسىدا پەيدا بولدى. تۈرمە سۈرلۈك ھەم ئۆلۈكتەك جىمجىت ئىدى...

باتۇقنىڭ شۇبرلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـــ مامۇتكا، ئىككىڭلار مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇرۇڭلار، كامېرغا مەن بارای.

مامۇت قۇرغۇي ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاغزىنى يېقىپ دېگۈدەك پىچىرلىدى:

ـــ ئېسىڭدىمۇ، ئوڭ قولنى بېسىپ تام ياقلاپ ماڭسەن...

ـــ ئېسىمدە، ھەممىسى ئېسىمدە! ـــ ئۇ تام ياقلاپ كەتتى.

ئارقا هويلا بىلەن ئالدى هويلىنى گۈندىپايلارنىڭ ئىشخانا ۋەيرا-
تاقخانىسى ئايرىپ تۇراتتى. ئۇ شەپە چىقارماي ئالدى هويلىغا ئۆتتى،
ئانچە چوڭ بولمىغان بىر سەينانى كېسىپ ماڭدى، ئۇنىڭدىن كېيىن
ۋاڭ دەيدەينىڭ سىزىپ بەرگەن سخېمىسى بويىچە ئازماي، تەمتىرىمەي
كامېرلارنى تاپتى. 9 ـ نومۇرلۇق كامېر سولدىن سانىغاندا 11 ـ ئۆي
ئىدى. باتۇق ئالدى بىلەن سول تەرەپتىكى 1 ـ ئۆينى مۇقىملاشتۇ-
رۇپ، ئاندىن بىر ـ بىرلەپ ساناپ ماڭدى: بىر ... ئىككى ... بەش
... يەتتە... توققۇز...

مەنزىلگە يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭ يۈرىكى جىددىيلىشىپ گۈپۈل-
دەشكە باشلىدى، نەپەس ئېلىشىمۇ تېزلەشتى. ئەمما، ئۇنىڭ كاللىسى
ناھايىتى سەگەك ئىدى. مانا، ئون بىر ... ئۇ «چىپىدە» توختىدى،
سەل ـ پەل دېمىنى ئالدى، جىددىيلىكتىن تارتىشقان نېرۋىلىرى بو-
شاشتى، يۈرىكىمۇ ئىزىغا چۈشتى. ئۇ يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى ئېلىپ
قۇلۇپقا ئاۋايلاپ سالدى، تىرىقشىغان تۇنۇش بىلەن تەڭ، كامېرنىڭ
ئىچىدىن زەئىپ بىر ئاۋاز ئاڭلاندى:

ـــ كىم ... كىمسەن؟ ...

باتۇق ئاغزىنى ئىشكىنىڭ يوچۇقىغا يېقىپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

ـــ مەن ... ھەيدەر خوجا ... مەن باتۇق...

ـــ باتۇق!؟ ... ـــ كامېرنىڭ ئىچىدىكى ئاۋاز پەسلەپ كەتتى.

باتۇق قۇلۇپنى تەستىرەك ئاچتى. قىيا ئېچىلغان ئىشكىتىن سىغە-
دىلىپ كىردى. كامېرنىڭ ئىچىدىن كۆكۈل ئېلىشقۇدەك قاڭسىق قان
ھىدى بىلەن يەنە ئاللىقانداق ئارىلاشما سېسىق پۇراقلار گۈپۈلدەپ
ئۇرۇپ تۇراتتى. باتۇق تىمسىقلاپ سىيپاپ يۈرۈپ ھەيدەر خوجىنىڭ
يانقان يېرىنى تاپتى.

ـــ ھەيدەر خوجا...

ـــ باتۇق ...

ئۇلار غۇلاچ كېرىپ قۇچاقلاشتى. ھەر ئىككىسىنىڭ كۆزىدىن
ئىسسىق ياشلار ئاقتى.

ـــ بەكـمۇ كېچـكسپ قـالدۇق، ھەيدەر ئـاكا... ـــ دېدى بـاتـۇق خورسىنغان، ئۆكۈنگەن ھالدا، ـــ كۆپ ئازاب چەكتىڭىز...

ـــ ھېچقىسى يوق، باتۇق... ـــ ھەيدەر خوجا ئۇنىڭ قولىنى چىڭ قىستى، ـــ ھەققانىيەت ئۈچۈن بولغان كۈرەشتە ھامان بىر قىسىملار-نىڭ قېنى تۆكۈلىدۇ، بىر قىسىملار ئازاب چېكىدۇ... ئۇنىڭ ھېسابىغا كۆپچىلىك ئەركىنلىككە، ھۆرلۈككە ئېرىشىدۇ...

باتۇق ئۇنىڭ ئورۇق، قاتمال قولىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى، ئاۋازىنىڭ-مۇ زەئىپ، مىسكىنلىكىنى كۆرۈپ ئىچى سىيرىلدى، يۈرىكى پۈچۈلاندى. ئۇ ئىچ - ئىچىدىن ئۆرلەپ چىقىۋاتقان بىر خىل ئەيىبكارلارچە تۇيغۇ ھەم دوستانە مۇھەببەت بىلەن ئۇنى يەنە بىر قېتىم قاتتىق قۇچاقلىدى...

ـــ ئەمدى ماڭايلى، ھەيدەر ئاكا، ـــ دېدى باتۇق ئۇنى قۇچاقلىغان پېتى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، ـــ ئارقا ھويلىدا ئىككى سەپدىشىمىز كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ...

ھەيدەر خوجىنىڭ پۈتىدىكى ئىشكەل ئېلىندى، باتۇق ئۇنى ھويلىغا يۆلەپ ئېلىپ چىقتى.

ـــ ئەمدى ئۆزۈم ماڭاي ... ـــ دېدى ھەيدەر خوجا. باتۇق ئۇنى ئىختىيارىغا قويدى، لېكىن ئۇ ئىككى قەدەم مېڭىپلا يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ قاتتىق ئاجىزلاپ زەئىپلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سوغۇق ئېغىر ئاقسايىتتى.

باتۇق ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ ھاياش قىلدى، تام ياقىلاپ ئېلىپ ماڭدى. باتۇق خۇشال ئىدى، يۈرىكى ھاياجاندا تېپىچەكلەيتتى. ئۇ ھەيدەر خوجىنى قۇتقۇزۇپ چىقىپ ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلغانلىقى، ئۇ-نىڭ قەلبىدىكى داغنى ئۆز ئەجرى بىلەن يۇيغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى بەختلىك ھېسابلايتتى.

ئۇلار ئالدى ھويلا بىلەن ئارقا ھويلىنىڭ پاسىلىغا كەلگەندە، كۈ-تۈلمىگەن پالاكەت يۈز بەردى: كېچىدە تەرەتكە چىققان بىر گۇندىپاي ئۇلارغا دوقۇرۇپ قېلىپ قورقىتىدىن ئالىتاغىل ۋارقىرىۋەتتى. باتۇق

ئۇنى شۇ هامان تۇتۇۋېلىپ ئاغزىغا شەپكىسىنى قاپلاپ جىمجىتلا ئاتقا سېلىۋالدى. ئۇ ئاتنى تېزلىتىپ يوغان بىر تاشنىڭ ئاستىغا باستۇرۇپ قويغان بولسىمۇ كېچىككەنىدى. تۇرمىنىڭ بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭلىرىدىكى قاراۋۇلخانىدىن «ۋال ـ ۋۇل» قىلىپ چىراغلار يانداۋرۇلدى، ۋىژىلداپ ئوقلار ئۇچۇپ ئۆتتى. ئېتىشىش باشلاندى، ماموت قۇرغۇي چىراغ نۇرىدىن نىشانغا ئېلىپ بىرنەچچىسىنى يەر چىشلەتتى. پۇرسەتتىن پايدىلانغان باتۇق ھەيدەر خوجىنى ھاپاش قىلىپ ئارقا هويلىغا يۆگۈردى. ئۇ يېرىم يولغا كەلگەندە سول تەرەپتىكى ئېگىز قاراۋۇلخانىدىن پىلىموت سايراپ قالدى، ھەيدەر خوجىنىڭ دۈمبىسىگە ئارقا ـ ئارقىدىن ئوق تەگدى. ئۇ قاتتىق بىر ئېكراپ جىمىپ كەتتى، پۇت ـ قوللىرى بوشاشتى. باتۇق يۆگۈرۈپ كېتىۋېتىپ ئۇنى چاقىردى، سىلكىشلىدى، لېكىن ئۇ ئاللىقاچان تىنىقتىن قالغانىدى. باتۇقنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى، يۈرىكى لەرزىگە كەلدى. ئۇ ھەيدەر خوجىنىڭ جەسىتىنى يەرگە ياتقۇزۇپ قويۇپ تاپانچىسىنى قولىغا ئالدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى قىساس ئوتى بىلەن يانغانىدى. ئۇ ئالدى هويلىغا ئېتىلىپ كېتىۋاتقاندا ماموت قۇرغۇي «كاپپىدە» تۇتۇۋالدى. باتۇق يۇلقۇندى، تېپىچەكلىدى...

ـــ باتۇق، ئۆزۈڭنى باس، قارامىلىق قىلما!! ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئۇنى تارتقۇچلاپ، ـــ بولمىسا، ھەممە ئىشنى بۇزىسەن، ئۇلارنىڭ ئوت كۈچىنى كۆرمىدىڭمۇ؟

قارشى تەرەپ ئۈزمەي ئوق ياغدۇرۇۋاتاتتى. چىراغلار بارغانسېرى كۆپەيدى، دۈكۈرلىگەن ئاياغ تاۋۇشى، ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئالدى هويلىنى قاپلاپ كەتتى. ماموت قۇرغۇي ئېتىپ تۇرۇپ باتۇقنى ئارقىغا تارتتى. تۇدى راجى ئۇنىڭ يېنىدا قورقۇپ ئالاقزاده بولۇپ تۇرسىمۇ، ھەر ھالدا تاپانچىسىدىن ئوق ئۈزۈپ ماسلىشىپ كېلىۋاتاتتى. باتۇق ئاخىر ئەسەبىيلەشكەن ھالدا كۈچ كۆرسىتىپ ماموت قورغۇيىنىڭ قولىدىن بوشىنىپ چىقتى ـ دە، «ھەيدەر خوجا» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئۇنىڭ جەسىتىگە ئۆزىنى ئېتىپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى...

ئالدى هويلىدىكى ئاۋازلار يېقىنلاپ قالدى. ئېتىشىش كۈچەيدى. ماموت قۇرغۇي ئەپلەپ تۇرۇپ ئالدى هويلىغا ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى قول بومبىسى تاشلىدى. ئوت كۈچى پەسەيدى، قىيا ـ چىيا ئەۋجىگە چىقتى. باتۇق خېلى پۇخادىن چىقىقاندەك بولدى. ماموت قۇرغۇي دەرھال چېكىنىشكە بۇيرۇق چۈشۈردى، باتۇقنىڭ قولىدىن تارتتى، باتۇقمۇ ئورنىدىن تۇردى.

ـــ بولدۇ، چېكىنەيلى! ـــ دېدى ئۇ ئىتائەتمەنلىك بىلەن، ـــ ئەمما، ھەيدەر خوجىنىڭ جەستىنى بۇ ئىپلاسلارنىڭ قولىدا قالدۇرماىمەن!

ئۇ جەسەتنى ئىككى قوللاپ كۆتۈردى، ماموت قۇرغۇي بىلەن تۇدى راجى تاپانچىلىرىدىن دەممۇدەم ئوق ئېتىپ ئۇنى قوغداپ ماڭدى. ئۇلار ئارقا ھويلىدىن چىقىپلا چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىچىگە سىڭىپ كەتتى...

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە بىرىنچى باب

تۇنجى جەڭ

يېتىپ ئۆلگۈچە، ئېتىپ ئۆل.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

باھار كەلدى...

تۇنجى باھار يامغۇرىمۇ ياغدى. قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئەمدىلا ئويغانغان نوتىلارغا سۇ يۈگۈردى، تەبىئەت بەئەينى يۇيۇپ تارانغان قىزدەك چىراي ئاچتى ... باللار يوللارغا چىقىپ يېرىم يالىڭاچ بەدەنلىرىنى يامغۇرغا تۇتۇپ ھۇزۇرلانماقتا... دالدىلاردا لىكىلداپ يۇرگەن قۇشقاچلار تۈكلىرىنى ھۆرپەيتىپ بەس ـ بەس بىلەن ۋىچىرلىماقتا...

ئەھ باھار! ... سەن نېمانچە گۈزەل ۋە كۆركەم. جىمىكى ھاياتلىق سەن بىلەن يېڭى تۇرمۇش زوقىنى سۈرىدۇ. خۇددى قايسىبىر شائىر :

قۇرۇپ قاقشال بولسىمۇ جاڭگال،
باھار ئاپتېپىدا كۆكلەيدۇ دەرھال!

دېگەندەك، ھەممە يەر سەن بىلەن كۆكىرىپ ياشىرىدۇ، يۇمران ئوت ـ چۆپلەرمۇ سېنىڭ قۇدرىتىڭ بىلەن تاشلار ئارىسىدىن ئۆسۈپ

چىقىپ، يېڭى ھاياتنى باشلايدۇ...

ئۇزاق، سۆرەلمە قىشنى قىيقاس ـ چۇقان، كۈلكە ـ چاقچاقلار بەلەن بىلىنىدۇرمەي ئۆتكۈزۈۋاتقان خىلۋەت توغراقلىق باھار كىرىشى بىلەن راسا جانلىنىپ كەتتى. كىيىك ـ جەرەنلەر ئويناقلاپ، چىرايلىق كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ بوزلاشقا باشلىدى؛ بۆدۈنە ـ كەكلىكلەر قىردىن ـ قىرغا يورغىلاپ، چوقۇشۇپ، سايرىشىپ، خۇماردىن چىققۇچە يايراشتى؛ كارداك توغراقلارنىڭ كاۋىكىنى ماكان تۇتقان سوپىسوپىياڭلارمۇ قىش بويى بىرنەچچە تال جىگدە ئۇرۇقىنى ئوزۇق قىلغان سەۋرلىك تۇرمۇشنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، پايانسىز توغراقلىق ئۇستىدە قانات يېيىپ ئەگىشكە باشلىدى...

قىشچە توغراقلىق بىلەن نەپەسلىنىپ، ئۇ يەرنىڭ ئىپتىدائىي، مۇقەددەس تۇپرىقىغا خۇددى كارداك توغراقلاردەك چوڭقۇر ھەم كەڭ يىلتىز تارتقان ئادەملەر باھار پەيزىنى تېخىمۇ تەشنالىق بىلەن سۈرەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئەشمە قۇملار ئۇستىدە ئېغىناپ ئاپتاپقا قاقلىناتتى، بەزىلىرى بىر ـ بىرىنىڭ چېچىنى چۇشۇرۈپ، ساقالىرىنى قىراتتى؛ بەزىلىرى بولسا كۈن نۇرىدا راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشكەنىدى.

ـــ مانا باھارمۇ كەلدى، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بىرنەچچە ئاي ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ـــ دېدى پاكار بويلۇق قارىۋاي يىگىت، ـــ ئەمدى مىدىرلىغاچ تۇرساق بولاتتى، بۇ يەرنىڭ توپىسى ئەجەبمۇ ئېغىر ئىكەن.

پاكار بويلۇق بۇ قارىۋاي ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا «شورباغ» دىن ئون نەچچە ياشنى ئەگەشتۇرۇپ كېلىپ توغراقلىقتىكى سەپكە قوشۇلغان يىگىتلەرنىڭ بېشى ئىدى.

ـــ توپىسى ئېغىر بولمىسا ساڭا ئوخشاشلارنى ئاللىقاچان ئۇچۇرتۇپ كېتەتتى، ـــ دېدى ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان پۇت ـ قوللىرى دىققاق گۈپچەك بىر يىگىت، ـــ ھەسرەت چەكمە، سېنى بۇ يەرگە بىرى ئىسرىق سېلىپ چىللىمغاندىن كېيىن «شېھىت مازار» نىڭ

www.uyghurkitap.com

هېسابى يوق ئاپئاق زاغرىلىرىنى يەپ يېتىۋەرمەمسەن!...

گۈپچەكمۇ ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا يېتىمچىلاردىن ئون نەچچىنى ئەگەشتۈرۈپ شەھەردىن چىققان ئاق ساقاللارنىڭ بىرى ئىدى. قارىغاندا، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئازراق دەم كەتكەن ئىشلار بارەدەك قىلاتتى. گۈپچەكنىڭ گېپى قارىۋايغا سەل تىك كەلدى، ئۇ قاپىقىنى تۈرۈپ، كىندىكىدىن چىقىرىپ بىرنەرسە دېمەكچى بولۇپ تۇراتتى، يېنىدىكى بىرى چاققانلىق بىلەن گەپنى باشقا ياققا ئەپقاچتى:

ــ ئاغىنىلەر، ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ ئەمدى جەڭ قىلىدىغان ئوخشايمىز، جەڭچىلەرنى ئۇچ ئەتىرەت قىلىپ ئايرىپتۇ.

بۇنىڭ گېپى بەزىلەر ئۈچۈن ھەرھالدا يېڭىلىق ئىدى. بولۇپمۇ «جەڭ» توغرىسىدىكى خەۋەر ھەممىنىڭ دىققىتىنى تارتتى. بەزىلىرى قىزىقىپ سورىدى، بەزىلىرى دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى:

ــ جەڭنى نەدە قىلىدىكەنمىز؟

ــ قاچان باشلىنىدىكەن؟

ــ كىملەر بارغۇدەك؟

ــ .....

مازىلىرى ساڭگىلاپ قالغان پاختىلىق چاپاننى قۇمغا يېيىپ قويۇپ كىرلەشكەن ماتا كۆڭلىكى بىلەنلا ئولتۇرغان سالپاڭ قۇلاق بىرەيلەن بىزارلىق بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ نېمانداق كۆپ سوئاللار بۇ؟! ئۇرۇش بولسا بولۇۋەرسۇن، ئۆلۈمدىن شېھىت، قالساق غازىي دەپ كېتىۋېرىمىز. ئەجەل دېگەنچۇ، ئاغىنىلەر، خۇددى قارىغۇ تۆگىگە ئوخشايدۇ، ئۇ تەپكەندە شاپىلىقى كىمگە تەگسە شۇ ئۆلۈۋېرىدۇ، ئۇنىڭدىن قانچە قورقساڭ شۇنچە تېز ئۆلىسەن!...

سالپاڭ قۇلاقنىڭ سۆزى گۈپچەكنىڭ ئاغزىغا لوقما سىلىپ بەردى:

ــ نېمە دەۋاتىسەن، ئىچىمزدە جەڭ بولماي تۇرۇپ ئىشتىنىغا چىقىرىۋەتكەن قورقۇنچاقلار بار تېخى!

بۇ گەپ باشقىلارغا دەز كەتتى بولغاي، بىرنەچچىسى تەڭلا ھۇر-پەيدى :

ـــ كىمنى دەۋاتسەن؟ ئۆلۈمدىن قورققان بولساق بۇ يەرگە كەل-مەيتتۇق جۇما!

ـــ سىلەرنى دېگىنىم يوق، ـــ گۈپچەك قارىۋاينى ئىشارەت قىلىپ كۆزىنى قىسىپ قويدى، ـــ قاراڭلار، ئۇنىڭ يۈرىكى جەڭنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ گۈپۈلدەۋاتقاندۇ!...

قارىۋاي دەسلەپ پوكاندەك ئېسىلدى، كېيىن بىر تاتىرىپ، بىر ئۆڭۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. دېمىسمۇ، ئۇنىڭ گۈپچەككە چۈلۈۋۇر تۇت-قۇزۇپ قويغان يېرى بار ئىدى : توغراقلىقتىكىلەر قىش بويى ئۇچ قې-تىم گومىنداڭنىڭ جەنۇبتىن شىمالغا ئاشلىق يۆتكىگەن ماشىنىلىرى-نىڭ ئالدىنى توستى. غەنىيمەت ئالغان نۇرغۇن ئاشلىقلارنى ئاچ ـ زېرىنلىقتا قالغان خەلقە تارقىتىپ بەردى. ئۇلارنىڭ ھەربىكتى تېز، شەپسىز، خۇددى دەريادىكى بېلىقنىڭ سۇدا ئىزى قالمىغاندەك ئىز-سىز ئىدى. بىرىنچى قېتىملىق ماشىنا توسۇشقا چىققاندا گۈپچەك بە-لەن قارىۋاي بىر گۇرۇپپىدا ئىدى. گۈپچەك لۈكچەك مىجەز، قارام بولغاچقا، ھېچنېمىدىن قورقمايتتى. قارىۋاي بولسا تېخى تۇنۇگۈنلا كەتمەننى تاشلاپ ئېتىزدىن چىققاچقا گومىنداڭنىڭ مۇنتىزىم قوراللانغان ئەسكەرلىرى ئالدىدا ھودۇقۇپ ـ تەمتىرەپ قالدى، قورال-نىمۇ ئەپلەپ ئىشلىتەلمىدى، جىددىي پەيتتە ئېرىقنىڭ ئىچىدە تۇگۈلۈپ يېتىۋالدى. ئۇنىڭ كاساپىتىدىن گۈپچەكنىڭ گۇرۇپپىسى شۇ قېتىمقى كەچلىك ھەربىكەتتە ئاشكارىلىنىپ قولغا چۈشۈپ كەتكىلى تاس قال-دى. لېكىن ئۇلار بىر سەپدىشىنى قۇربان بېرىش ھېسابىغا گۇرۇپپە-نىڭ مەغلۇبىيىتىنى تۇگەتتى. گۈپچەك شۇ ئىشتىن كېيىن قارىۋاينى ئۆچ كۆرۈپ كەتكەنىدى...

ـــ ھەي ئاغىنە، تازىمۇ پىت ئۇچەي نېمىكەنسەن! شۇنچىلىك ئىش-نى ئىت يىلىدىن ئېشەك يىلىغىچە سۆرەپ يۈرگىنىڭ نېمىسى؟ ـــ دېدى قارىۋاينىڭ يۈرتلۇقلىرىدىن بىرى ئاربىغا چۈشۈپ، ـــ سەن ئۇ-

نى بوش چاغلىما، ئۇ شورباغنىڭ ئون ئىككى بوكوبوڭلۇق قوناقلىرى-
نى يەپ چوڭ بولغان ئوغۇل بالا جۇما!

بۇنىڭ سۆزى شەھەرلىك يەنە بىر يىگىتكە دەز كەتتى بولغاي، چېچىلىپ زەردە قىلدى:

ــ ھوي شادا پاچاق، سەنمۇ قاراپ گەپ قىل جۇما! ئۇ شورباغنىڭ ئون ئىككى بوكوبوڭلۇق قوناقلىرىنى يەپ چوڭ بولغان بولسا، بىزمۇ قەشقەرنىڭ كىندىكىدىن چىقىپ، ياغ بىلەن يەجمەن يەپ چوڭ بولغان ئوغۇل بالىنىڭ خۇۋەينىلىرى!

شورباغلىق تاز چىراي بىرى ئۇنىڭ گېپىنى مەسخىرە قىلدى:

ــ ۋايىيەي! ... ئۇنچە پو ئاتما! شەھەردە ئوغۇل بالىنىڭ خۇۋەينىسى نېمە ئىش قىلىدۇ؟! ھەممىسى خېنىم مەجەز مېكىيانلار...

ــ ئاغزىڭنى چاپقۇبتىپ گەپ قىل، ھەي، كەيمە تاز!

ــ سەنمۇ ئۆزۈڭگە بېقىپ سۆزلە، سىيگەك پۆپۈچەك!...

ــ سەن!؟

ــ سەن؟!

تېخى بايىلا بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك گىرەلىشىپ ئولتۇرغان سەپداشلار بىردەمدىلا «شەھەرلىك» ھەم «سەھرالىق» بولۇپ ئىككى سەپكە ئايرىلىدى. شۇ تۇرقىدا ئۇلار بەئەينى بازلىشىپ، پەيلىرىنى ھۇرپەيتىپ، رۇكۇلدىشىپ تۇرغان سوقۇشقاق چۈجە خورازلارغا ئوخشايىتتى...

گۈپچەك ئوتتۇرىغا سەكرەپ چۈشتى. كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنى يىرتىپ، مەيدىسىگە مۇشتلىدى:

ــ قېنى، گېپىڭ بولسا مەيەرگە چىقىش! قايسىڭ كېلىسەن، سەھرالىق نوچىلار! ئون ئىككى بوكوبوڭلۇق قوناقنىڭ كۈچىنى كۆرۈپ باقاي. كېلە، ماڭا چۈشسەڭ، نوچاڭ چۈش!...

ئۇ گەۋدىسىنى سەل پۈكۈپ، قوللىرىنى ئېيىق شاپىلىقىدەك سوزۇپ خىرىس قىلىشقا باشلىدى. قارشى تەرەپتىن ھېلىقى «تاز» چۈشمەكچى بولۇۋېدى، شادا پاچاق ئۇنى توسۇپ ئۆزى ئالدىغا چىقتى.

ـــ هېساب ـ هه ؟! ـــ دېدى ئۇ گاڭگۇڭلۇق بىلەن، ـــ تۇمشۇق-لىرىڭ يېرىلىپ كەتسە، ئاتا ـ ئاناڭغا يىغلىمىغايسەن ئەمسە!

بۇ گەپ گۈپچەككە بەك هار كەلدى. ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، مۇشتىنى تۇڭدى، بىرلا سوقىقا بىلەن «ۋاك» دېگۈزۈش نىيىتىدە شۇنداق چاققانلىق بىلەن شادا پاچاققا تاشلىنىپ كاللا ئۇردى. بۇنداق ئېھتىمالنى مۆلچەرلىگەن شادا پاچاق ئۆزىنى «شارتتىدە» چەتكە ئېلىۋېدى، خۇددى چاپاشچىلارنىڭ قۇم خالتىسىدەك ئوقچۇپ كەلگەن كاللا ئۇنىڭ ئوك مۇرىسگە تېگىپ پىرقىرىتىۋەتتى. شادا پاچاق بىر پىرقىراپ كېلىپ، ئۇزۇن پۇتلىرى بىلەن گۈپچەكنىڭ ئېڭىكىنى نىشانلاپ پەشۋا ئۇردى، پەشۋا جايىغا تەگدى، گۈپچەكنىڭ تۇمشۇقى «چىممىدە» ئېچىشىپ قىزىرىپ چىقتى، «سەھرالىق» لار چاۋاك چېلىپ سەكرىشىپ كەتتى. «شەھەرلىك» لەرنىڭ قوشۇمسى تۇرۇلۇپ، چىرايلىرى پۇرۇشتى. گۈپچەك ئۇرۇش ـ سوقۇشقا خېلى پىشقان، تەجرىبىلىك ئىدى. ئۇ ئەمدى ئارقىغا بىرنەچچە قەدەم چېكىنىپ شادا پاچاقنى بىرئاز بازلىدى، كېيىن ئۇنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ ياندىن كېلىپلا غۇلاچلاپ مۇشت ئاتتى. شادا پاچاقنىڭ سول مەڭزىگە تەگكەن تەلۈە مۇشت كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى. ئەمدى «شەھەرلىك» لەر توۋلىشىپ، ئاللا ـ چۇقان كۆتۈردى.

«كۈچ كۆرسىتىش» تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى، ھەربىر سوققا ئۇلارنى تېخىمۇ غالجىرلاشتۇرۇۋاتاتتى. لېكىن ئۇلار دېگەندەك پۇخادىن چىقالمىدى، نەق مەيدانغا كېلىپ قالغان قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ئەخمەت سەردار ئۇلارنى توسۇپ قالدى. ئەخمەت سەردار ئىككىسىنىڭ گەجگىسىدىن كۈچ بىلەن قامالاپ تۇتۇپ قاتتىق ئەيىبلىدى:

ـــ نومۇس قىلىشساڭچۇ! سەنلەرنىڭ قەيىرىڭ تەربىيە كۆرگەن قوراللىق ئادەمگە ئوخشايدۇ! كۈچۈڭ تېشىپ تۇرغان بولسا دۈشمەنلىرىڭگە ئىشلەت! قېنى، ئەمدى كۆرسەمزغۇ!...

قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلارنىڭ ئۇرۇشۇپ قېلىشتىكى سەۋەبلىرىنى

بىردەمدىلا بىلىۋالدى :

ـــ يىگىتلەر، ـــ دېدى ئۇ بېسىق ئاۋازدا، ـــ سۆز تەرگەپ، سۆز تالىشىپ مۇشۇنداق قىلغان بارمۇ؟ مەن ئەزەلدىن كۆپ سۆزدىن پايدا كۆرمىدىم، تەنە ـ تەئەددى گەپلەردىنمۇ لەززەت تاپمىدىم. ئېسىگىلاردا بولسۇن، ئادەم ئىككى نەرسە بىلەن قېرىنايدۇ : بىرى، ياخشى خۇلۇق؛ يەنە بىرى، ياخشى سۆز! قاراڭلار، ماۋۇ تۇرۇشۇڭلارنى! شەھەرلىكلەر بىر ياققا، سەھرالىقلار بىر ياققا ئايرىلىپسىلەر. مۇشۇ قىلىقىڭلار كىمنى خۇشال قىلىدۇ؟! بىلىپ قويۇڭلار، بۇ كاڭ لۇيجاڭ بىلەن ھاپىز جۇيـجاڭنى خۇشال قىلىدۇ! ئۇلار سىلەرنىڭ مۇشۇنداق پارچىلىنىپ، سوقۇشۇشۇڭلارنى، ئوڭ قولۇڭلار بىلەن سول قولۇڭلارنى ئۇرۇشۇڭلارنى، بىر ـ بىرىڭلارنى قىرىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىدۇ! ئۇلارنىڭ بىزگە ئەزەلدىن ئىشلىتىپ كەلگەن «ئۆز يېغى بىلەن ئۆز گۆشىنى قورۇش» دېگەن ھىيلىسى شۇ ئەمەسمۇ؟! بىز بۇنىڭ دەردىنى، زىيىنىنى ئاز تارتمىدۇق! بىزنىڭ ھەيۋەت بىلەن نەرە تارتىپ چىققان ياراملىق ئەجدادلىرىمىز مانا شۇ ھىيلىنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى. ئەمدى بىزمۇ قىلتاقتا چۈشۈپ ئۇنىڭ بىچارە قۇربانى بولۇپ كېتىمىزمۇ؟!... ئۇكىلار، قانلىق ساۋاق يېتەرلىك بولدى! ئەمدى ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز چىشلەپ، غاجاپ، ئۇرۇپ ـ سوقۇپ گۈمران قىلمايلى! بىزگە ئىتتىپاقلىق، ئۆملۈك، بىرلىك كېرەك. شۇ چاغدىلا بىزنىڭ خەلقىمىز، مىللىتىمىز گۈللىنەلەيدۇ، روناق تاپالايدۇ!...

يىگىتلەر گەپىگەن باشلىرىنى ئەگدى. بەزىلەرنىڭ يۈزى قىزاردى، بەزىلەر تىرىقىنى تاتىلاپ پۇشۇلداپ كەتتى... ئەخمەت سەردارنىڭ ئاچچىقى بىرئاز يانىدى. ئۇ ھەربىي كوماندىرلارغا خاس تەلەپچانلىق بىلەن بىرەر گۈپچەككە، بىرەر شادا پاچاققا قاراپ مۇنداق دېدى.

ـــ بۇيرۇق! ئەتە ئىككىنىڭ ناھىيە بازىرىغا بېرىپ ناھىيىلىك ساقچىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى ئىگىلەپ كېلىسەن!

ـــ خوپ! ـــ دېدى گۈپچەك ئىككى پۇتىنى جۈپلەپ، ـــ بۇيرۇ- قىنىزغا تەييارمەن، كومانداىر!
شادا پاچاقمۇ شۇ يوسۇندا جاۋاب قايتۇرۇپ ھۆرمەت بىلدۈردى.

2

ئۇلار تاڭ قاراڭغۇسىدا يولغا چىقتى. ئۇستىگە جىگدە شېخى ئار- تىلغان سۇر ئېشەك ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پاسىل بولۇپ كېتىۋاتـ- تى...
نۇرغۇن يول ئارقىدا قالدى، لېكىن ئۇلار تېخىچە گەپلەشمىدى، ھەتتا ئېگەك كۆتۈرۈپ قاراپمۇ قويمىدى. ئۇلاردا تۇنۇگۈنكى ئۆچلۈك ۋە ئاداۋەت تېخى تۈگىمىگەنىدى. ھەر ئىككىسى ئەخمەت سەردارغا خاپا ئىدى. گۈپچەك ئىچ ـ ئىچىدىن قاياپ ماڭاتتى:
«ئادەمنى ئارامخۇدا سوقۇشقىلى قويماي، نەدىن پەيدا بولدى ھېلـ- قى كومانداىر!؟ ھەي ... ئون ئىككى بوكوبوڭلۇق ئوغۇل بالىغا ئۆ- زۈمنى تازا بىر تېتىتىپ قويالمىدىم ـ دە! ... شەھەرلىكنىڭ مۇشت ـ كاللىسىنى سەھرالىق تومپايلار كۆرۈپ قويسۇن! بىزنى ئوغۇل بالىنىڭ خۇۋەينىسى ئەمەس، دەپ كىم دەيدۇ؟! ئۇنداقلارنىڭ ئوتتۇز ئىككى چىشىنى تۆكۈۋەتمىسەم ھېساب ئەمەس... كاساپەت، پەشۇانى ئەجەب ئوبدان ئۇرىدىكىنا!... ماۋۇ كومانداىرنىڭ ئىشىنى قارا، بىر ـ بىرى بىلەن قان چاچرىتىپ سۇقۇشقان ئىككى رەقىبىنى مۇشۇنداق جىددي ئىشقا بىللە چىقارغىنى نېمىسى؟! ... ۋاي دەردىم، تېخى ئۇ سەھرالىقـ- نىڭ ماي تارتىپ مېڭىپ كېتىشلىرىنى قانداق قىلاي!...»
شادا پاچاقمۇ ئىچ ـ ئىچىدىن كۆپۈپ كېلىۋاتاتتى:
«بۇ شەھەرلىك ئاق نانچىلارنىڭ نوخلىسىنى ئېلىپ قويمىسا ئادەمـ- نى ھەمىشە بوزەك ئېتىۋالىدۇ! ھەي... جان يېرىگە پەشۋا تېگىدىغان چاغدا باشقىلار كېلىپ قالدى ـ دە! بولمىسا، ئون ئىككى بوكوبوڭلۇق قوناقنىڭ كۈچىنى كۆرۈپ قالاتتى... بۇ گۈپچەكمۇ خېلى چىنىڭ

قاغدالما ئىكەن، ئۇنىڭ كاللىسىدىن خۇدا ساقلىسۇن!... تووا، شۇمۇ ئىش بولدىمۇ ؟! توغراقلىقتىكى يۈز ئەللىك ئادەمنىڭ ئىچىدىن بۇ ئىشقا لايىق ئىككىسى چىقمىغاندەك، ئۇسكەك ئىككى قوچقارنى بىر ـ بىرىگە چېتىپ قويغىنى نېمىسى ؟!... ۋاي، قانداق قىلاي، تېخى ئۇ شەھەرلىك خام كاللىنىڭ ھال تارتىپ مېڭىشلىرىنى! ...»

تاڭ ئاتتى، ئەتىگەنكى سوغۇق شامال ئويمانلارغا توشۇپ قالغان ئەگىز سۇيىنىڭ ئۇستىنى لەرزان جىمىرلىتاتتى.

ئۇلار ئىككى تەرىپى سۇۋادانلىق ھارۋا يولىغا چىقتى، ئۇلارنىڭ ئالدى تەرىپىدىن كۆتۈرۈلگەن ئوتلۇق شاردەك قىپقىزىل قۇياش دەسلەپ سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ئۇچىدىكى پوتلا چىقىرىشقا باشلىغان يۇمران نوتىلارنى ئىللىق لەۋلىرى بىلەن سۆيدى، نۇر پەنجىسى بىلەن باغاشلىدى، كېيىن ئاستا ـ ئاستا كېڭىيىپ يولىلارغا زەر بولۇپ چېچىلدى...

سەھەر شامىلى، باھار ئاپتىپى ئۇلارنى بىردەملىكە ئۆز ئىلكىگە ئالدى، ئۇلار خىيالدىن توختاپ باشلىرىنى كۆتۈردى، شامال ئۇلارنىڭ ئۇستۈاشلىرىنى يەڭگىل لەپىلدىتىپ ئەركىلەتتى، ئاپتاپ ئۇلارنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى چاقنىتىپ ئويناتتى. ئۇلار شۇ تاپتا تەبىئەتتىكى جىمى جانلىقلارغا ئوخشاش باھارنىڭ ئارامبەخش ھۇزۇرىنى سۈرۈۋاتاتتى...

تېرەكلىك يولدىن ئۆتۈپ يانتاقلىق تاقىر سايغا چىققاندا ئۇلارنىڭ يەنە تەرى بۇزۇلدى، خىياللىرى كۆپىيىپ، بىر ـ بىرىگە پات ـ پات ھومىيىپ قاراپ قويىدىغان بولدى،كېيىن بۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلماي، ئۆزىچە غۇدۇراشقا باشلىدى :

ـــ قولۇمنى تۇتۇۋالمىغان بولسا كۆرەتتىڭ تېخى!

ـــ ئالدىمنى توسۇۋالمىغان بولسا جاجاڭنى يەيتىڭ تېخى!

ـــ تەلىيىڭ ئوڭدىن كەلدى!

ـــ سېنى خۇدا ساقلىدى!

ـــ نېمە، مېنىما ؟!

ـــ هه، سېنى!

ئىككىسى تەڭلا ھۇرپەيدى، ئەلپازىدىن بىر ـ بىرىگە يول بېرىدۇ. غاندەك ئەمەس ئىدى. گۈپچەك تەرسالىق بىلەن يولنى توستى:

ـــ ئۇنداق بولسا، توختا! كىمنى خۇدا ساقلىغانلىقىنى كۆرۈپ باقايلى، ئاجرىتىدىغان باشلىقمۇ يوق!

شادا پاچاق ئېشەكنىڭ بېشىنى يانغا بۇراپ، سۆگىگىچىگە بىرنى تەپتى:

ـــ توختىساق توختىدۇق!

ئىككىسى بىر ـ بىرىنى بازلىدى، سۇر ئېشەك قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ ئوتلاشقا باشلىدى. جىمجىت سايى ئىككى نوچىنىڭ «ھە ـ ھۇ» سى بىلەن جانلاندى. ئۇزۇلمەي تېگىۋاتقان مۇشت بىلەن پەشۋالارنىڭ شاقۇر ـ شۇقۇر ئاۋازى كۇن نۇرىغا قاقلىنىش ئۇچۇن ئەمدىلا ئۇۋۇلىرىدىن چىققان سالمىچۇق، پاتمىچۇقلارنىمۇ ئۇركۈتۇۋەتتى...

ئۇلار چارچىدى، ھالىدىن كەتتى، شۇنچە ئېلىشىپمۇ بىر ـ بىرىنى يېڭەلمىدى. بىر مۇشتقا بىر پەشۋا، بىر پەشۋاغا بىر مۇشت ھامان تەييار ئىدى. بەل تۇتۇششىمۇ بىردەم بىرى ئاستىدا، بىردەم بىرى ئۇستىدە پوملاقلىشىپ يۇردى. ئاغزى ـ بۇرنى قانىدى، يۇز ـ كۆزلىرى كۆكەردى، ئىششىدى. چاپانلىرى يىرتىلىپ قۇرۇق يانتاقلار سانجىلىپ، بەئەينى «جۇلدۇر كېپەن» بولۇپ كەتكەنىدى.

بىر چاغدا ئۇلار خۇددى بىرى كوماندا بەرگەندەك، تەڭلا بەل قويۇشۇپ، بىر ـ بىرىدىن بەش قەدەم نېرىدا دەم ئېلىپ ئولتۇردى، ھاسىراش، ھۆمۈدەشتىن پۇتۇن بەدەنلىرى سلىكىنەتتى. گۈپچەك تەسلىكتە تاماكا ئورىدى، تۇتاشتۇرۇپ بىرلا شورىۋېدى، قېقىلىپ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى، ئاچچىقىدا تاماكىنى يەرگە ئېتىپ دەسسەپ مەجۇەتتى...

ئۇلار بىرئاز دەم ئېلىۋالغاندىن كېيىن يەنە ئېلىشماقچى، تاكى بىرىنى بىرى يەڭگىچە مۇشتلاشماقچىدى. دەل شۇ چاغدا گويا ئاسماندىن

ۋەھىي چۈشكەندەك، ھەر ئىككىسىنىڭ كاللىسىدا ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلـ
غان ۋەزىپىنىڭ جىددىيلىكى توغرىسىدا پىكىر تۇغۇلۇپ قالدى. قۇتـ
لۇق ئەپەندىنىڭ سۆزلىرىمۇ بىردىنلا قۇلاق تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغانـ
دەك بولدى. ھەر ئىككىسى غايىبانە ئوڭايسىزلاندى، سەگەكلەشتى،
ئەندىكتى، كۆز ئالدىدىكى ئىشلار توغرىسىدا ئوبدان مەسلىھەتلىشىپ
دەرھال يولغا چىقىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدى. لېكىن ھەر ئىكـ
كىلىسىنىڭ غۇرۇرى، ئەركەك قېنى بۇ توغرىدا ئالدىن ئېغىز ئېچىشقا
يول قويمايتتى، ئاغزىلىرىنى ئۆمەللەيتتىيۇ، تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ
قالغان گەپلىرىنى يەنە يۇتۇۋېتەتتى، بىر ـ بىرىگە يەرنىڭ ئاستىدىن
قاراپ ئۇن ـ تىنسىز ئولتۇرۇشاتتى. بىر چاغدا گۈپچەك تۇيۇقسىزلا
سوراپ قالدى:

ـــ ناھىيە بازىرىغا قانچىلىك يول قالدى؟

شادا پاچاقمۇ تېزلا جاۋاب بەردى:

ـــ پەمسمچە، تۆت پوتەي يول قالدى. مۇشۇ سايدىن ئۆتسەكلا بازارنىڭ قارىسىنى ئالمىز...

ـــ ئاز قاپتۇ...

ـــ ھەئە، ئاز قالدى...

ئارىغا يەنە سۈكۈت چۈشتى. گۈپچەك تاماكا ئوراپ چەكتى، بىر پەس پۇشۇلداپ ئولتۇردى، كېيىن «لىككىدە» ئورنىدىن تۇرۇپ شادا پاچاققا قاراپ كۈلۈپ كەتتى:

ـــ بولدى، ئىش پۈتتى، ئاغىنە! ئەمدى گىرىم قىلمىساڭمۇ بولىدۇ، ساقچىغا مۇشۇ پېتىچە كىرىۋەر، ھېچكىم سەندىن گۇمانلانمايدۇ، سېـ
نى مەن قوغدايمەن...

شادا پاچاق دەسلەپ نېمە بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي ھاڭۋېقىپ قالـ
دى، كېيىن ئۆزىنىڭ ساڭگىل ـ سۇڭگۇل ئۇستۇاشلىرىغا، ئىششىپ كۆكىرەپ قالغان يۈز ـ كۆزلىرىگە سەپسېلىپ گەپنىڭ ئۇرانىنى پەمـ
لىدى ـ دە، ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ دېدى:

ـــ بولىدۇ، دېگىنىڭدەك بولسۇن، ئاغىنە! ئەمسە تېزرەك ماڭايلى...

ئۇلار كېيىنكى يولنى كۆڭۈللۈك ماڭدى. ئۆچلۈك، ئاداۋەت ئېككد-لىسىنىڭ دىلىدىن گويا كۈن نۇرىنى كۆرۈپلا پارلىنىپ كەتكەن شەب-نەمدەك كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇلار ناھىيە بازىرىغا يېرىم چاقىرىم يول قالغاندا توختىدى. خالىي، خىلۋەت بىر يەرنى تېپىپ ئېشەكنىڭ ئۈس-تىدىكى شاخلارنى چۈشۈردى. شاخلارنىڭ ئارىسىدىن كىگىزگە ئورالغان ئۇزۇن بىر يۆگەكنى سۇغۇرۇۋالدى.

ــ قەيەرگە كۆمسەك بولار؟ ــ دېدى گۈپچەك ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قاراپ.

ــ ئاۋۇ ئېرىقنىڭ ئىچىگە كۆمەيلى، ــ دېدى شادا پاچاق سول تەرەپتىكى قۇمساڭغۇ ئېرىقنى كۆرسىتىپ.

ــ بولىدۇ، ئەمىسە شۇ يەرگە كۆمدۇق، ئېسىڭدە بولسۇن ــ ھە!

ئۇلار ئېرىقنى كولىدى، يۆگەكنى ئاۋايلاپ كۆمدى، ئۈستىنى بە-لىندۇرمەي سىيپاشتۇرۇپ قويدى، ئاندىن شاخلارنى ئېشەككە ئارتىپ يەنە يولغا چىقتى.

ــ ئەمدى سەن تېز ماڭ، ــ دېدى گۈپچەك ئۆزىنى چەتكە ئې-لىپ، ــ ھازىردىن باشلاپ ئىككىمىز ئايرىلدۇق. مەن سېنى ئازنا مەسچىتنىڭ ئالدىدا ساقلايمەن.

ئۇلار بىر ــ بىرىدىن يىراقلاشتى. سۇر ئېشەك يېغىرىغا تەگكەن تاياقنىڭ ئاچچىقىدىن سوكۇلداپ چېپىپ كەتتى. شادا پاچاق شۇ ماڭغىنىچە ئۇدۇل بېرىپ، ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئالدىدا توختىدى. ساقچى باشلىقى بىلەن ناھايىتى تەسلىكتە كۆرۈشۈپ «مۇھىم خەۋەر» نى يەتكۈزدى:

ــ باشلىق... ناھايىتى جىددىي ئىش، باشلىق! مەن بىر ئوتۇنچى، يولدا كېلىۋېتىپ ئۈچ ئادەمنىڭ كىگىزگە ئورالغان بىر نەرسىنى ئې-رىقنىڭ ئىچىگە كۆمگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇلار مېنى ئۇرۇپ مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويۇپ قېچىپ كەتتى. كېيىن ھوشۇمغا كېلىپ قارىسام ئۈچ مىلتىق ئىكەن. قورقۇپ كەتتىم، يەنە شۇ پېتى كۆمۈپ قويۇپ ئۇدۇل بۇ يەرگە كېلىشىم، باشلىق...

چىشلىرىغا سەپسىن كۆمۈش قاپلانغان ساقچى باشلىقى ھودۇقۇپ سورىدى :

ـــ گېپىڭ راستمۇ ؟

شادا پاچاق قولىنى كۆكسىگە ئالدى :

ـــ خۇدا ھەققى ھەممىسى راست، باشلىق، بولمىسا، تەكشۈرۈپ باقسىلا...

ـــ ئۇلارنى تونۇمسەن ؟!

ـــ بوي ـ تۇرقىنى پەملىيەلەيمەن، لېكىن چىراي ـ شەكلى... ـــ شادا پاچاق لېۋىنى چىشلەپ خىيالەن تۇرۇپ قالدى، ساقچى باشلىقى قولىنى شىلتىپ غودۇكشىدى :

ـــ ھەي!... شۇ سەھرالىق گالۋاڭ دېگەنىنىڭ...

ـــ ھە، راست، ئىككىسى كۆزىگە غەلىتە ئەينەك تاقىۋاپتۇ، يەنە بىرى بۇرۇتلۇق...

ـــ بولدى ـ بولدى! ـــ ساقچى باشلىقى قولىنى سىلكىدى، ـــ سەن ھازىر ساقچىلارنى ملتىق كۆمۈلگەن يەرگە باشلاپ بار، تېز بول...

شادا پاچاق ئىككى ساقچىنى ھېلىقى يەرگە تېنىمەي ـ تەمتىرىمەي باشلاپ كەلدى. ئۇلار ئېرىقنى كولاپ يۆگەكنى چىقاردى، ئېچىپ چۆچۈپ كېتىشتى. بىر جېكىس، ئىككى ئىنگلىز ملتىقى ئوقلاقلىق تۇراتتى.

خەۋەرنىڭ راستلىقى شادا پاچاقنى ئىشەنچكە ئېرىشتۈردى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ساقچى باشلىقىنى چۆچۈتۈپمۇ قويدى.

ـــ قىزىل پاچاقلار ئاخىر بۇ يەرگىمۇ كەپتۇ ـ دە! ـــ دېدى ئۇ رەڭگى ئۆڭگەن ھالدا پۇشۇلداپ، ـــ ھېلىمۇ ياخشى ئاز ـ تولا تەيياردلىق قىلغانىكەنمىز... بۇ خەۋەرنى دەرھال جۇيجاڭغا يەتكۈزمىسەم بولمىغۇدەك!

شادا پاچاق خۇپسەنلىك بىلەن سورىدى :

ـــ جانابلىرى، سىلىدىنمۇ چوڭ باشلىق بارمۇ؟

ـــ بار، بولمامدىغان، ـــ دېدى ئۇ ئىشخانىدىن چىقىشقا تەمشىلىپ، ـــ ۋىلايەتتىن ھاپىز جۇيجاڭ خىزمەت تەكشۈرۈپ كەلگەن دېگىنە، بىر ھېسابتا ئۇ كىشىنىڭ بولغىنىمۇ ياخشى بولدى، بىزگە ئەقىل كۆرسىتىدۇ، ـــ ئۇ ئىشخانىدىن ئىتتىك چىقىپ كېتىۋېتىپ يەنە توختىدى، ـــ سەن مۇشۇ يەردە قورسىقىڭنى تويدۇرۇپ دەم ئېلىپ تۇر، يەنە ئىشلىڭ چىقىپ قالامدۇ تېخى...

ـــ مەن ئەمدى كەتمەيمەن، باشلىق. ئۇلار بۇ يەرگە كىرگەنلىكىمنى بىلىپ قالسا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ...

ـــ دۇرۇس، بۇ تەرىپىمۇ بار. سەن بىزگە ياخشى خىزمەت قىلدىڭ...

شادا پاچاق ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئىچىدە قونۇپ قالدى، ئەتىسى پۈتۈن كۈن مېھمان بولدى. كەچقۇرۇن ئەل جەمئىيىتىدا ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى. ئازنا مەسچىتىنىڭ ئالدىدا گۈپچەك بىلەن ئۇچرىشىپ، ھايالشمايلا توغراقلىققا قاراپ يول ئالدى.

ئۇلار تاڭ قاراڭغۇسىدا توغراقلىققا كەلدى. ئىككى كۆزەتچىدىن باشقا ھەممەيلەن شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى. گۈپچەك بىلەن شادا پاچاق شتابقا كىرىپ دوكلات قىلدى:

ـــ ساقچى ئىدارىسىدە سەكسەندىن ئارتۇق قوراللىق كۈچ، ئىككى پىلىموت، يېگىرمە سەككىز ئات بار ئىكەن. چوڭ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۇڭ تايلىرى بىلەن ئۇچبۇرجەك ئىستېھكام قۇرۇپتۇ. ناھىيىلىك تۈرمە ئاشۇ ھويلىنىڭ ئىچىدە ئىكەن، ئەللىكتىن ئارتۇق مەھبۇس سولىنىپتۇ. ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئاتخانىغا يېقىن جايدىن ھۇجۇم قىلساق ئوڭۇشلۇق بولىدىكەن. چېكىنىشكە توغرا كەلسە، ساقچى ئىدارىسىنىڭ سول تەرىپىدىكى كىچىك يول بىلەن بازار ئىچىگە تارقاقلىشىپ كەتكىلى بولىدىكەن...

شادا پاچاق سۆزدىن توختاپ يەنە ئاللىنېمىلەرنى ئەسلىمەكچى

بولغاندەك بېشىنى بۇراپ كۆزىنى قىستى. ئەخمەت سەردار كۇچىلاپ سورىدى:

ــ يەنچۇ؟

ــ يەنە ... ھە راست، ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئاشپىزىنىڭ ئېيتىشىچە، ناھىيىلىك ئاشلىق ئىدارىسىدە بىر پەي ئەسكەر بار ئىكەن... يەنە بازاردىن ئون بەش چاقىرىم يىراقلىقتىكى لەنگەر دېگەن يەردە 33 ــ مۇستەقىل تۇمەن تۇرىدىكەن.

ــ يەنچۇ؟ ــ بۇ قېتىم مامۇت قۇرغۇي قىزىقىپ سورىدى.

شادا پاچاق ئەسلەشكە تىرىشتى. ئۇ گەرچە «سەھرالىق تومپاي» بولسىمۇ ھوش ــ كاللىسى جايىدا، قىش بويى مامۇت قۇرغۇي بىلەن ئەخمەت سەردار ئۆگەتكەن ھەربىي تەلىم ــ تەربىيىنى پىششىق ئىگىلىۋالغان چېچەن يىگىت ئىدى.

ــ توغرا، يامۇلدىمۇ چىرىكلەر بار ئىكەن، ــ دېدى گۈپچەك قوشۇمچە قىلىپ، ــ ئەمما، سانىنى بىلەلمىدۇق...

ــ يەنچۇ؟ ــ باتۇق شۇ تاپتا خۇددى سوئال سورىمىسا ئەيىب بولىدىغاندەك ئۇلارنىڭ يېنىغىراق سىلجىپ سورىدى.

ــ يەنە... ــ شادا پاچاق سەل ــ پەل ئويلىنىۋېلىپ ئالمان ــ تالمان جاۋاب بەردى، ــ توغرا، توغرا، ساقچى ئىدارىسىدە چوڭ باشلىقتىن يەنە بىرى بار ئىكەن، ۋىلايەتتىن كەپتۇ...

ــ كۆردۈڭمۇ؟ ــ باتۇق ئالدىراپ سورىدى.

ــ كۆردۈم. ئالتۇن چىشى بار، ئاق سېرىق...

ــ ھاپىز؟!

ــ ھە، دەل شۇ. ھاپىز جۇيجاڭ دەيدىكەن.

ــ ياخشى!... ــ باتۇق ئورنىدىن تۇردى، ــ بۇ قېتىم كونا رەقىبلەر خالتا كوچىدا ئۇچرىشىدىكەنمىز ــ دە!

سوئال ــ جاۋاب ئاخىرلاشتى. ئەخمەت سەردار ئىككى «كەپسىز» گە تاپشۇرغان نازۇك ۋەزىپىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندالغانلىقىدىن رازى بولۇپ ئاپىرىن ئېيتتى، ئۇلارمۇ ئىككى كۈنلۈك سەپىرىدىن ھارغۇچ چىققاندەك، بىر ــ بىرىگە ئىشتىياق بىلەن قارىشىپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇشتى.

تۆت سەردار شۇ يەردىلا بېشىنى جەم قىلىپ تۇنجى جەڭنىڭ تەپسىلىي پىلانىنى تۈزۈشكە كىرىشتى...

3

ئۇلار شۇ تاپتا خۇددى «تۈگمەندە تۇغۇلغان چاشقان گۈلدۈرماسىدىن قورقماپتۇ» دېگەندەك، قورقۇشتىن، يۈرەكسىزدىلىكتىن تامام خالىي ئىدى...

يېرىم كېچىدە باشلانغان جەڭ تاڭ ئاتقۇچە داۋام قىلدى. بەزىدە كۈچىيىپ، بەزىدە پەسەيسىمۇ، ئوق ئاۋازى ئۈزۈلۈپ قالمىدى. ھۇجۇم بىلەن مۇداپىئە قاتتىق تىركىشىش باسقۇچىغا يەتكەن ئىدى...

سۈبھى كۆتۈرۈلۈپ تاڭ ئاتتى. تاڭنىڭ يورۇشى باتۇقنى جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى. پىلان بويىچە كۈن چىقىشتىن بۇرۇن ساقچى ئىدارىسىنى ئىشغال قىلىپ بولۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن ئۇلار زادىلا سىلجىيالمىدى، ئۆگزىدىكى پوتەيگە ئورنىتىلغان پىلىموت تىنماي ئوت ئېچىپ ئۇلارنى باش كۆتۈرگۈزمەي قويدى. يىراقتىن غەلبە خۇشاللىقىغا ئوخشاش بىر خىل شادىيانە ئاللا ـ چۇقان ئاڭلىنىشقا باشلىدى. باتۇق ئۇنىڭ ئاشلىق ئىدارىسى تەرەپتىن كېلىۋاتقانلىقىنى پەملەپ تېخىمۇ جىددىيلەشتى. شۇ ئارىلىقتا خەۋەرچىمۇ يەر بېغىرلاپ كېلىپ قالدى.

ـــ ناھىيىلىك ئاشلىق ئىدارىسى ئىشغال قىلىندى! ـــ دېدى ئۇ ھەم خۇشال، ھەم ھودۇققان ھالدا، ـــ ئەمما، دۈشمەنلەر قاچىدىغان چاغدا ئاشلىق بىلەن ياغقا ئوت قويۇۋەتتى...

ـــ ئاپلا! ... ـــ باتۇق مۇشتلىرىنى تۈگۈپ تىت ـ تىت بولدى.

ـــ ئاشلىق بىلەن ياغ خەلقنىڭ جېنى ئەمەسمۇ؟

ـــ جەڭچىلەر پۈتۈن كۈچى بىلەن ئوت ئۆچۈرۈشكە كىرىشىپ كەتتى، پۇقرالارمۇ كېلىۋاتىدۇ... ـــ دېدى خەۋەرچى باتۇقنى بىرئاز تىنچلاندۇرۇپ، ـــ شتابتىن سىزگە بۇيرۇق ئېلىپ كەلدىم: ۋەزىپىنى تېزدىن ئورۇندىڭ، يامۇلغا...

خەۋەرچىنىڭ سۆزى ئاغزىدا قالدى. ئۇلاردىن تۆت قەدەم نېرىدا

uyghurkitap.com

ياتقان گۈپچەك تۈيۇقسز چىرقىراپ، ھەممەيلەننى چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇنىڭ قولىغا ئوق تەگكەنىدى. ئۇ ئاغرىققا چىدالمىدى، بىر دەم تىپىرلىدى، ۋايسىدى، كېيىن قانداقتۇر بىر تەلۈە كۈچ بىلەن «ھۇررا!» دەپ ۋارقىراپ دۈشمەن تەرەپكە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ جان ئاچچىقىدا گويا ئوق يىلاندەك ئېتىلىپ، بىر دەم دومىلاپ، بىر دەم تولغىنىپ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئېگىز تامنىڭ يېنىغا بېرىۋالدى. ئۇنىڭ «ھۇررا» سى بىلەن يەنە ئىككى يىگىتمۇ ئارقىدىن قوزغالغان ئىدى، لېكىن ئۇلار بىرنەچچە قەدەم ماڭمايلا دۈم چۈشۈپ باش كۆتۈرەلمىدى.

باتۇق لېۋىنى قاتتىق چىشلىدى، زېدىلەنگەن لېۋىدىن قىپقىزىل قان سرغىپ چىقتى. ئۇ گۈپچەكنىڭ باشباشتاق، قارامۇلقىدىن ئاچچىقلىنىپ ئۆزىنى تۈتالماي قالغان ئىدى ...

قىزىق، شۇ چاغدا ئاجايىپ كۈتۈلمىگەن بىر ئىش بولدى. گۈپچەككە ئامەت يۈزلىنىپ، نۇسرەت ياغدى: دۈشمەنلەر تام تۈۋىگە كېلىۋاتقان گۈپچەكتىن قاتتىق خەۋپسىرەپ ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇۋەتمەكچى بولسىمۇ زادىلا ئۇققا تۈتالمىدى. ئەمدى ئۇلار تام تۈۋىنى نىشانلاپ گرانات تاشلىدى. بىرىنچى گرانات گۈپچەكتىن بىرنەچچە قەدەم نېرىدا پارتلىدى، گۈپچەك يەرگە چاپلىشىپ يېتىپ ئۆزىنى قۇتقۇزۇپ قالدى. ئىككىنچى گرانات چۈشىدىغان چاغدا ئۇ ناھايىتى قارامۇلۇق بىلەن باتۇرلۇق كۆرسەتتى، چاپىنىنى داستخان قىلىپ يېيىپ باش ئۈستىدىن چۈشۈۋاتقان گراناتنى ئەپچىللىك بىلەن تۈتۈۋالدى ۋە شۇ ھامان ئۈستىگە قايتۇرۇپ ئېتىۋەتتى.

گرانات ئويلىمىغان يەردىن تامنىڭ ئارقىسىدىكى ئاتخانىغا چۈشۈپ دەھشەتلىك پارتلىدى. دەسلەپ ئاتلارنىڭ كىشنىگەن، دۈكۈرلىگەن، چىرقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى، كېيىن بېدە ـ سامانلارغا لاۋۇلداپ ئوت كەتتى. ئوت يالقۇنى تېز ئۇلغايدى، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆگزىدىكى پوتەينى يالماشقا باشلىدى. دۈشمەنلەر تېپىرلاپ قالدى، پىلموتنىڭ ئۈنى ئۆچتى، قىيا ـ چىيا باشلاندى. باتۇق ئورنىدىن تۇرۇپ كوماندا بەردى، يىگىتلەر «ھۇررا» بىلەن بىر ـ بىرىنىڭ يەلكىسىگە دەسسەپ تامغا ياماشتى...

ساقچى ئىداربسىنىڭ ئىچىدىكى ئېلىشىش ئۇزاققا بارمىدى، بىرلا ھۇجۇمدا دۇشمەنلەر بەل قويۇۋەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئازاد قىلىنغان مەھبۇسلار ئوبدان ماسلاشتى.

دۇشمەنلەرنىڭ ئۆلگىنى ئۆلۈپ، قاچقىنى قېچىپ تۇگىدى. باتۇق شۇنچە ئىزدەپمۇ ھاپىز خوجىنى تاپالمىدى. ئۇ جەڭ ئەمدىلا باشلانغاندا تىكشۈەتكەنىدى. باتۇق بۇ قېتىممۇ لېۋىنى چىشلەپ ئارماندا قالدى...

چۈشتىن كېيىن يامۇل ئىشغال قىلىنىپ بولدى. پۈتۈن ناھىيە خۇشاللىقتا چۆمدى، خەلق كوچىلارغا چىقىپ بايرام تەنتەنىسى قىلدى. ئۇلار تۇنجى قېتىم ئازادلىق ۋە ئەركىنلىكنىڭ تەمىنى تېتىپ، ئۆز يۇرتىنىڭ ساپ ھاۋاسىنى قېنىپ سۈمۈردى، ئۆز زېمىنىدا بەخىرامان ئازادە دەسسىدى...

كەچكە يېقىن رازۇبدكا گۇرۇپپىسى جىددىي خەۋەر يەتكۈزدى. ئۇنىڭدا 33 ـ مۇستەقىل تۇەننىڭ ئۇرۇشقا ھازىرلىنىپ ناھىيىگە بېسىپ كەلمەكچى بولغانلىقى ئېيتىلغانىدى.

شتاب رەھبەرلىكى جىددىي يىغىن ئاچتى، ۋەزىيەتنى مۆلچەرلىدى، دۇشمەن بىلەن ئاخىرغىچە ئېلىشىشقا بەل باغلىدى. خەلقنى چۆچۈتۈپ قويۇشقا بولمايتتى، شۇڭا دۇشمەننىڭ ھۇجۇمىنى ئالدىغا ئېرىپ كۈتۈبلىش قارارىغا كەلدى ـ دە، كونا ـ يېڭى جەڭچىلەرنى يامۇلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ مەيدانغا توپلىدى. قۇتلۇق ئەپەندى قارا كۆرەڭ ئاتنىڭ ئۇستىدە ئولتۇرۇپ ھارغىن، لېكىن مەغرۇر ئاۋازدا جەڭچىلەرنى سەپەرۋەر قىلدى:

ـــ سەپداشلار! جەڭ تېخى تۇگىگىنى يوق، بىز جەڭنىڭ ئەمدىلا بىرىنچى قەدىمىنى باستۇق. ئالدىمىزدا تېخى ناھايىتى ئېغىر، مۇشكۈل ئۇزۇن سەپەر، مۇدھىش جەڭلەر بار! قاراڭلار، بىزنى مۇشۇ يەردە قىرىپ تۇگىتىش ئۈچۈن بىر تۇەن قەبىھ دۇشمەن قارا بورانەك ھۆركىرەپ كېلىۋاتىدۇ! مەن بىلىۋاتىمەن، بىز ناھايىتى ھاردۇق، چارچىدۇق، ئۇيقۇسىرىدۇق. بۇ ۋاقىت ھەممىمزگە بەكمۇ ئېغىر كېلىۋاتىدۇ. بىرئاز دەم ئالغۇمىز، قوراللىرىمىزنى بېشىمىزغا قويۇپ، كۆزىمىزنى كىچىككىنە يۇمۇۋالغۇمىز، بىر چىنىدىن ئىسسىق تاماق يەپ، قورساق

لىرىمىزنى ئانچە ـ مۇنچە تويدۇرۇۋالغىمىز كېلىۋاتىدۇ. لېكىن «كۆڭ-رەش» تەشكىلاتىمىز سىلەرگە شۇنى مۇراجىئەت قىلىدۇكى، شۇ سا-ئەت، شۇ مىنۇتتا يولنى داۋاملاشتۇرۇشىڭلار، دۇشمەننىڭ ئالدىنى توسۇپ، ئەپلىك پەيتنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ راسا ئەدىپىنى بېرىشىڭلار كېرەك. سەپداشلار، بۇ جەڭدە بەلكىم ھەممىمىز قان بو-لۇپ ئاقارمىز... ئەما، بىزنىڭ ئۆلۈمىمىز ھايات نامىغا ـــ ئۇنىڭ ھېيىت بايرىمى بولغان، دەھشەتلىك زۇلۇم دەستىدىن ياشاشقا ئىلاج-سىز قالغان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئازادلىق نامىغا مەنسۇپ! ياق، بۇ ئۆ-لۈم ئەمەس، بىزگە خەلق، ئەمگەكچى ئاتا ـ ئانىلىرىمىز، بالا ـ چاقا، قوۋم ـ قېرىنداشلىرىمىز تەلمۈرۈپ تۇرىدۇ. بىزگە ھەقىقەت، ئەركىن-لىك، غالىبىيەت، ئازادلىق قوماندانلىق قىلىپ، ھەرقايسىمىزنىڭ جې-كىنى، ئەجرىنى ئايرىم ـ ئايرىم خاتىرىلەپ مېڭىۋاتىدۇ. بىزنىڭ يۈ-رىكىمىز مۇشۇ جەڭلەر بىلەن ئازادلىققا ئېرىشىپ ھايات قالغانلارنىڭ يۈرىكى بىلەن بىللە مەڭگۈ سوقۇپ تۇرىدۇ!...

قۇتلۇق ئەپەندى سۆزىنى تۈگەتتى، مەيدان جانلاندى. جەڭچى-لەر ئە نە ھارغىنلىق، نە روھسىزلىق كۆرۈنمەيتتى. ئۇلار شۇ تاپتا گويا بەيگىگە چۈشۈپ، تۈيقى راسا قىزىغان دۈلدۈللارغا ئوخشاش كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغاندى...

يۈرۈش بۇيرۇقى بېرىلدى. قاتار ـ قاتار سەپ بولغان كونا ـ يې-گى جەڭچىلەر گىرەلىشىپ، ھەيۋەتلىك بىر قوشۇن بولۇپ تېپىچەك-لەپ تۇرغان قارا كۈرەڭ ئاتنىڭ ئارقىدىن توپا توزۇتقىنىچە يامۇلدىن چىقىپ كەتتى...

يىگىرمە ئىككىنچى باب

سانسىز قەبرىلەر

توشقاندەك يۇز يىل ياشىغۇچە،
يولۋاستەك بىر يىل ياشا!
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

كاك لۇيجاك ئۆزىنى قويارغا يەر تاپالمايى قالدى. بىر ناھىيىنىڭ ئىشغال قىلىنىپ، 33 ـ مۇستەقىل تۇەننىڭ بىتچىت قىلىنغانلىقى توغرىسىدىكى پارتلاتقۇچ خەۋەر ئۇنى ئەسەبىيلەشتۈرۈپ قويغانىدى. بۇنى ئاز دەپ يەرلىك مەمۇرلارمۇ ھە دېسە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ دادلاپ، مەدەت تىلەپ بېشىنى قاپاق قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ راستىنلا كەيپى ئۇچقانىدى. شۇڭا، بۇگۈن كەچتە باتالىيوندىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلارنىڭ پەۋقۇلئاددە يىغىنىنى ئېچىپ، ئۆزىچە كايىپ كەتتى:

ـــ بىلىشەمسەن، كېسىلمىز بۇرۇن تېرىمىزنىڭ ئۇستىدە ئىدى، ئەمدى بولسا يۈرىكىمىزگە كۆچتى! يۈرەككە!...

يىغىندىكىلەر بىر ـ بىرىگە ئەنسىز قاراشتى، كۆز ئۇرۇشتۇرۇپ، باش لىڭشىتتى، ئۇستەل ـ ئورۇندۇقلارمۇ يەڭگىل غىرىسلاپ كەتتى.

كاك لۇيجاك سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ دۆلەت ئارمىيىسى ھېچقاچان يېڭىلگەن ئەمەس، بىزگە نومۇس! بىز ئەمدى ھاڭۋېقىپ تۇرىۋەرمەي، كېسەلنىڭ دورىسىنى ئىزدىشىمىز كېرەك!

زالدا بىرپەس ئېغىر جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. ئوفىتسېرلار قىسمىر قىلماي قېتىپ ئولتۇراتتى. ئۇيۇ شۇنداق تىمتاس ئىدىكى، كالا لۇيجاڭنىڭ ئىستاكاندىكى قايناق سۇنى ھۆمۈدەپ تۇرۇپ سۈمۈرۈشى، سەرەڭگە چېقىپ تاماكا تۈتاشتۇرۇشمۇ بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭلارغىچە ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ تاماكىسىنى ئارقا ـ ئارقىدىن قاتتىق شورىدى، قىڭغىر بوينىنى تېخىمۇ قىيسايتىپ ئاغزى ـ بۇرنىدىن قاپ-ساپ چىقىۋاتقان ئىسلارنى يۇقىرىغا پۈۋلىگەچ، ئۈدۈلىدا ئولتۇرغان تۇمەن باشلىقلىرىغا سوئال نەزىرىدە قاراپ قويدى.

سەزگۈر جاڭ تۇمەنجاڭ دەرھال سۆز ئالدى:

ـــ لۇيجاڭ جانابلىرى ناھايىتى توغرا ئېيتتى، كىچىك ھازىر يۇرەكسىزگە قادىلىۋاتىدۇ. ئەگەر جىددىي تەدبىر قوللىنىپ داۋالىنمىساق ئۆزىمىز خەۋپىتە قالىمىز! يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار بۇ يەردە ئولتۇرغان كومانىدىرلارنىڭ ھەممىسگە ئايان: قىشتىن بېرى بىر قىسىم نام ـ نىشانسىز قىزىل پاچاقلار ھەربىي ماشىنىلارنى توسۇپ، ئاشلىق يۆتكەشكە كاشىلا قىلدى، دۆلەت ئارمىيىسىنىڭ قورال ـ ياراغلىرىنى بۇلاپ ساقچى ئورۇنلىرىغا ھۇجۇم قىلدى. پۇقرالارغا يامان غەرەزلىك تەشۋىقات يۈرگۈزۈپ ھۆكۈمەتكە ئاشلىق تاپشۇرۇشنى، سەيسە ـ ھاشارغا چىقىشنى رەت قىلدى. ئۇلار ئەمدى دۆلەت ئارمىيىسىگە ئوچۇق ـ ئوچۇق ھۇجۇم قىلىپ جايلاردا تۇرۇشلۇق قىسىملارنى يوقىتىشقا، جەنۇبىي شىنجاڭ بىلەن شىمالىي شىنجاڭنىڭ قاتنىشىنى ئۈزۈپ تاشلاپ، بىزنى ئۆلۈم جاھالىتىگە كەلتۈرۈپ قويۇشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ. مانا بۇ ھايات ـ مامات كۈرىشى! قىلچە بىپەرۋالىق قىلىشقا بولمايدۇ. بىز ئەمدى ئۇلارغا ئەجەللىك قايتۇرما زەربە بېرىپ ئۈزۈل ـ كېسىل بېسىقتۇرۇشىمىز كېرەك!

جاڭ تۇمەنجاڭنىڭ سۆزى ئالقىشقا ئېرىشتى. بىرنەچچەيلەن قوللاپ قۇۋۋەتلەشتى، بەزىلەر ئوڭ ياندىن، بەزىلەر سول ياندىن شەرھىلەپ تېخىمۇ كۈچەيتتى. ھەممىسى بىردەك «قىزىل پاچاقلارنى ئۈزۈل ـ كېسىل يوقىتىش» ئىرادىلىرىنى بىلدۈردى. شۇنىڭدىن كېيىن كالا

لۇيجاڭ ئورنىدىن تۇرۇپ جاڭ تۇەنجاڭنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ــ بۇ قېتىمقى جازا يۈرۈشىنى سىزگە تاپشۇرىمەن! ــ دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئۇچبۇرجەك قىسىپ، ــ «جاڭ زىخۇي» سالاھىيىتى بىلەن بۇ جەڭدە ئۆزىڭىز قوماندانلىق قىلىسىز...

ــ تەييارمەن، لۇيجاڭ جانابلىرى! ــ جاڭ تۇەنجاڭ تىك تۇرۇپ چاس بەردى ۋەكۆرەڭلىك بىلەن داۋام قىلدى، ــ لۇيجاڭ جانابلىرى، خاتىرجەم بولۇڭ! كەمىنگىز ھەرقانداق قىيىن ئۆتكەللەرنى بېسىپ ئۆتەلەيدۇ. سۇن ۋۇكۇڭمۇ مۇقەددەس بۇددا نومىنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا 81 توساق، 81 ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ ئاندىن غەربكە بارغان ئىكەن. سۇن ۋۇكۇڭ بۇددا نومىنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا شۇنچە توساق، ئۆتكەللەردىن ئۆتكەن يەردە، بىز ئۇنىڭدىنمۇ ئاشۇرۇپ، 82 توساق 82 ئۆتكەل بولسىمۇ كۆكرەك كېرىپ ئۆتۈپ كېتەلەيمىز! ــ ئاندىن ئۇ ئۈدۈل تامدىكى جياڭ جيېشىنىڭ قىلىچ ئېسىپ چۈشكەن جاھازلىق رەسىمىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئىككى پۇتىنى جۈپلەپ قولىنى كۆتۈردى ۋە تەنتەنىلىك ئاۋازدا: «قىزىل پاچاقلارنى ئۇزۇل ــ كېسىل يوقاتماي شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرمەيمەن!» دەپ قەسەم بەردى. كاڭ لۇيجاڭ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ، دولىسىغا يەڭگىل شاپىلاقلىدى:

ــ يارايسىز، جاڭ تۇەنجاڭ! سىزدەك باتۇرلۇرۇم بولغانلىقى ئۈچۈنلا پەخىرلىنىمەن...

2

ئەخمەت سەردار ناھىيە بازىرىدىن چىقىپلا جەڭچىلىرىنى قەبرىستانلىققا مۆكتۈردى، ئۆزى ئىمىن گىرمان بىلەن يوغان بىر گۈمبەزنىڭ ئىچىگە 33 ــ مۇستەقىل تۇەندىن ئالغان ماكسىم پىلىمۇتنى ئورنىتىپ، دۇشمەننىڭ يولىنى توسۇپ ياتتى. ئۇزاقتا قالماي دۇشمەنلەر ھەم ھارغىن، ھەم كۆرەڭلىك بىلەن قوراللىرىنى ئۆشنىسىگە تاشلاپ،

www.uyghurkitap.com

بەخرامان كېلىشكە باشلىدى. ئارىلىق بارغانسېرى يېقىنلاشتى، ئىمىن گېرمان پىلىموتنى توغرىلىدى، ئەخمەت سەردار سەۋرچانلىق ھەم تۈيغۇنلۇق بىلەن تېخىمۇ قۇلاي پەيتنى كۈتۈپ تۇراتتى. گۇمبەز بىلەن دۈشمەن ئارىلىقى 100 مېتىردىن 150 مېتىردەك قالغاندىلا ئەخمەت سەردار ئېتىشقا بۇيرۇق بەردى. ئىمىن گېرمان پىلىموتنىي شۇنداق لەۋەن سايراتتىكى، تىمتاس قەبرىستانلىق بىلەن خىرە - شىرە كېچە ئاسمىنى ھەيۋەتلىك جاراڭلاپ كەتتى. مىڭ تالدىن ئوق تىزىلغان لېنتىلار قولدىن - قولغا ئۇلىگۈرمەي قالدى. پىلىموتنىڭ ئاغزىدىن خۇددى ئوت ئەجدىھاسىدەك يالقۇنلار چاچراپ زۇلمەتلىك تۈن قوينىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. پىلىموتنىڭ رېتىمغا تەڭكەش قىلغاندەك، مىلتىق، تاپانچىلاردىنمۇ يۇلتۇزدەك ئوق ئېتىلدى، قول بومبىلىرىمۇ ئارقا - ئارقىدىن پارتلاشقا باشلىدى. تۈيۇقسىز بېرىلگەن بۇ دەھشەتلىك زەربە دۈشمەننى ئالاقزادە قىلىۋەتتى. ھەش - پەش دېگۈچە دۈشمەننىڭ ئۆلۈكى يول ئۈستىدە قارا قاغىدەك يېتىپ كەتتى. ئۇلار قېيا - چېيا بىلەن قالايمىقان قېچىشقا باشلىدى. ئىمىن گېرمان ئېتىشتىن توختىدى، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ، بارماقلىرىدىن قاس چىقاردى. ئەخمەت سەردار ئۇنىڭغا مەستلىكى كەلگەندەك زوقلىنىپ قاراپ سوردى:

— ھېرىپ قالدىڭمۇ، ئىمىن ئاكا؟

— قېرىلىق دېگىنە، ئۇكام. ياشلىق كۈچ - قۇدرىتىمىز ئەجنەبىلەرنىڭ شەھىرىدە قالغان، — دېدى ئىمىن گېرمان خورسىنىپ، — لېكىن بۇگۈن پۇخادىن چىقتىم... تويۇم بولغان كۈنىنىڭ ھۆزۈر - كەيپىمۇ بۇنداق لەززەتلىك بولمىغانىدى!...

— ياش بولساڭ قانچە ئاتاتتىڭ، ئىمىن ئاكا، ھېلىمۇ تۆت مىڭ تال ئوقنى توختىماي ئېتىپسەن. قارىغىنا، پىلىموتنىڭ ئىستۇۋۇلى قىزىپ قاينىپ كېتىپتۇ...

ئۇلارنىڭ سۆزى ئۈزۈلدى. تۈيۇقسىز دۈشمەننىڭ زەمبىرەكلىرى گۈلدۈرلەشكە باشلىدى. ئارقا - ئارقىدىن ئېتىلغان زەمبىرەك ئوقى

ئۇلار تۇرغان گۈمبەزنىڭ يېنىدىكى ئىككى گۈمبەزنى كۆكۈم ـ تالقان قىلىۋەتتى. دەھشەتلىك پارتلاشتىن ھاسىل بولغان ھاۋا دولقۇنى چاڭ ـ توزانلارنى ئېلىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى، ئىس ـ تۈتەك ئا-رىلاشقان ئىسسىق ئېقىم مۇدھىش بوراندەك ئۇرۇلاتتى...

دۈشمەن يەنە ئىلگىرىلەپ كەلدى. بۇ چاغدا سۈبھى كۆتۈرۈلۈپ، تاڭ سۈزۈلۈپ قالغانىدى. ئىمىن گېرمان بۇ قېتىم ئوقنى ئايىاپ، خۇددى سانىغاندەك، تىنىپ ـ تىنىپ ئېتىشقا باشلىدى. بىر تال ئوق-مۇ زايە كەتمىدى، بېشىنى كۆتۈرگەن دۈشمەن يەر چىشلەيتتى. ئەپ-سۇسكى، ئۇنىڭ جاسارىتى ئۇزاققا بارمىدى. قايسى بىر مەرگەننىڭ پولات ئوقى پىلىموتىنىڭ قالقىنىنى تېشىپ ئۆتۈپ ئىمىن گېرمانىنى يە-قىتتى. ئوق ئۇنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، ئارقا مېڭىسىنى بۆسۈپ چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئاق كۆپۈك ئارىلاش قان ئېقىپ تۇرغان ئاغزى سەل مىدىرلىغاندەك بولدىيۇ، جىمىپ كەتتى...

ئەخمەت سەردارنىڭ يۈرىكى تارتىشىپ كەتتى. ئۇ كۆز ئالدىدا خۇددى ئاقار يۈلتۇزدەك غايىب بولۇش ئالدىدا تۇرغان بۇ پېشقەدەم سەپدىشىنىڭ ئاخىرقى بىر ئېغىز سۆزىنى بولسىمۇ ئاڭلىيالمىغانلىقى ئۈچۈن قاتتىق ھەسرەتلەندى، ئۇنىڭ قاپىقى تارتىشىپ كەتكەن كۆز-لىرىگە قاراپ كېيىكتەك بوزلىدى، قانغا مىلەنگەن بېشىنى تىزىغا ئېلىپ مەجنۇنلارچە ۋارقىرىدى، لېكىن ئۇنىڭ ئۆمۈر بويى ھايات خۇۋلۇقىنى كۆرمەي، ھەسرەتتە ئۆتكەن ناتىۋان يۈرىكى ھەرىكەتتىن توختاپ قالغانىدى. ئەخمەت سەردار ئىمىن گېرماننىڭ جەسىتىنى بىر چەتكە يانتۇرۇپ قولياغلىقى بىلەن يۈزىنى ياپتى ـ دە، كۆز چانىقىغا توشقان جۇدالىق يېشىنى سۈرتۈۋېتىپ ئالدىغا قارىدى. دۈشمەنلەر قارا قاغا-دەك يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى، ئۇ بىردىنلا غەزىپىنى بېسىپ ئويلىنىپ قالدى، بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك ئەتراپىغا قارىدى. ئۆزىدىن ئون قەدەم نېرىدىكى بىر پۇچۇق قەبرىنىڭ دالدىسىدا تۇدى راجى شۇمشە-يىپ ياتاتتى. ئۇنى قول ئىشارىتى بىلەن چاقىردى، تۇدى راجى قەبـ-رىلەر ئارىسى بىلەن ئۆمىلەپ كەلدى. ئۇنىڭ كىيىملىرى توپا ـ چاڭ،

يۇز ـ كۆزلىرى ئىس ـ تۈتەك ئىدى. ئۇ توكلىغانلىقتىنمۇ ياكى قورقاقلىقتىنمۇ ئەيتاۋۇر، كۆزلىرى چەكچيىپ، سېرىق تۈكلىرى دىردىيىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئىمىن گېرماننىڭ جەستىنى كۆرۈپ تېخىمۇ شۇركۈنۈپ كەتتى. ئەخمەت سەردار ئۇنىڭ نېرى ـ بېرىسىغا قارىمايلا ۋەزىپە تاپشۇردى:

ـــ سەن قەبرىستانلىقنىڭ ئارقىدىكى چىغىر يول بىلەن قايتىپ قۇتلۇق ئەپەندىگە ئېيتقىن: دۇشمەن ئىككى تۈەندىن كۆپ ئىكەن. بولۇپمۇ ئۇنىڭ زەمبىرەكچى قىسمىنىڭ ئوت كۈچى يامانەك تۇرىدۇ. مۇشۇنىڭغا قاراپ ھۇجۇم ۋە مۇداپىئەنى ئويلاشسۇن. مېنىڭچە، ئابرونىي تارقاقراق ئالغان ياخشى، ئۇقتۇڭمۇ؟

ـــ ئۇقتۇم! ـــ تۇدى راجى بىردىنلا جانلاندى.

ـــ ئەمسە، تېز ماڭ!

ـــ خوپ!

تۇدى راجى يىلان باغرى يوللار بىلەن دەسلەپ ئۆملەپ، كېيىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. ئەخمەت سەردار ئەمدى پۈتۈن غەزەپ ـ نەپرىتىنى كۆزى بىلەن قولىغا يىغىپ پىلىموتنى ئېتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى قىساس ئوتى بىلەن يانغانىدى. ئوت كۈچى گەرچە شۇنداق شىددەتلىك بولسىمۇ، دۇشمەنلەر ئۆزىنى ئوكشۇلغاچقا قاتتىق ھۇجۇم بىلەن بېسىپ كېلىۋاتاتتى. ئەخمەت سەردار چېكىنىشكە بۇيرۇق بەردى. يىگىتلەر مۇداپىئە بىلەن چېكىنىپ قەبرىستانلىقنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى ئادەمسىز بىر ھويلىغا قاپسىلىپ قالدى. دۇشمەنلەر قىستاپ كېلىپ مۇھاسىرىگە ئالدى. ئېتىشىش ئەۋجىگە چىقتى، ئىككىلا تەرەپتىن نۇرغۇن ئادەم ئۆلدى. دۇشمەنلەر مۇھاسىرە چەمبىرىكىنى بارغانسېرى تارايتتى، ئەھۋال خەتەرلىك ئىدى. ئەخمەت سەردار تەخسىلىك پىلىموت بىلەن دۇشمەننىڭ ئالدىنى توراپ مۇھاسىرىدىن خېلى چوڭ يوچۇق ئاچتى.

ـــ دەرھال چېكىنىڭلار! ـــ دېدى ئۇ جەڭچىلىرىگە بۇيرۇق بېرىپ، ـــ مەن قوغدايمەن، چېكىنىڭلار!

گۈپچەك سەپداشلىرىنى باشلاپ ئەخمەت سەردارنىڭ ھمايىسىدا يوچۇققا ئۆزىنى ئېتىپ ئاستا ـ ئاستا چېكىندى، لېكىن يىراقتا بار-مايلا بىر توپ ئاتلىق قىسمنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىدى. غالجىرلاشقان دۈشمەن ئات بىلەن قوغلاپ يۈرۈپ چەيلەپ، قىلىچ بىلەن چېپىپ، چېكىنگەنلەرنىڭ بىرىنمۇ قويماي قېيما ـ چېيما قىلىۋەتتى...

دەل شۇ چاغدا ئەخمەت سەردارغا ئوق تەگدى. ئوق ئۇنىڭ قور-سقىنى بۆسكەندى. ئۇنىڭ ئېگىز، زور بەستى پۈكلىنىپ قالدى. قو-لىدىكى پىلىموتنىكمۇ بېشى تۆۋەن چۈشۈپ كەتتى.

دۈشمەنلەر پاراسلاپ ئوق ياغدۇرۇپ يەنە قىستاپ كەلدى. ئەخمەت سەردار چىڭقىلىپ بېشىنى كۆتۈردى، تاتارغان چىرايى بىردىنلا قا-رىداپ كەتتى. ئۇ بىر ـ ئىككى قەدەم دەلدۈگۈنۈپ گەۋدىسىنى رۇس-لىۋىدى، قان ئىچىدە چىلىقشىپ قالغان ئۇچەيلىرى پۈلتىيىپ چىقتى. ئۇ بەرداشلىق بەردى، لېۋىنى قاتتىق چىشلەپ پىلىموتنىڭ ئاغزىنى توغرىلىدى. دۈشمەنلەر ۋارقىراپ، كۆرەڭلەپ بېسىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ قان تولغان كۆزلىرىنى ئۇدۇلغا تىكىپ جان ئاچچىقىدا تەپكىنى باس-تى. يېقىنلاپ قالغان دۈشمەنلەر بىرلا سىيرىشتا ئارقا ـ ئارقىدىن دو-ملاشقا باشلىدى. شۇئان دەھشەتلىك پارتلاش يۈز بەردى، ئەخمەت سەردار قويۇق ئىس ـ تۈتەك ئىچىدە غايىب بولدى...

3

ماموت قۇرغۇي بىلەن باتۇق خۇددى چۆلدىكى ئېزىتقۇلاردەك بىردەم يىراقتىن، بىردەم يېقىندىن ئوت ئېچىپ يۈرۈپ دۈشمەنلەرنى ئارقىغا سېلىۋالدى. ئۇلار گاھ ئېتىشىپ، گاھ قوغلىشىپ ئاخىر ئۇپۇق قىزىرىشقا باشلىغاندا تاغ تەرەپتىن جەنۇبقا قاراپ سوزۇلغان ئېگىز قىرنىڭ ئۈستىگە ياماشتى.

جاڭ زىخۇي ئىنگلىزچە ئېگەر توقۇلغان ئاق ئارغىماقنىڭ ئۈستىدە

گىدىيىپ ئولتۇرۇپ، ئەترابنى دۇربۇن بىلەن كۆرەتتى. ئۇچما چوقا-قىلىق تاغ ۋە ئۇنىڭ يىراقتا سوزۇلغان كەڭ باغرى ھەم تىمتاس، ھەم سۇرلۇك ئىدى. جاڭ زىخۇي كۆز ئالدىدا چوقچىيىپ تۇرغان قورام تاشلارغا قاراپ سەل ئەندىكتى. دېمىسمۇ، بىر زامانلاردا تاغدىن غۇلاپ چۈشۈپ مۇشۇ قىرق ئۇستىدە مۇقەددەسلىشىپ قالغان بۇ تاشلار گويا ھازىرلا پارتلايدىغاندەك سىرلىق كۆرۈنەتتى. جاڭ زىخۇي كۆمۈش دەستىلىك قامچىسىنى كۆتۈرۈپ، كۆرەڭ ئاۋازدا بۇيرۇق بەردى:

— زەمبىرەك ئېتىلسۇن! ھەممە يەر...

ئۇنىڭ گېپىنىڭ يېرىمى ئاغزىدا قالدى. ئاق ئارغىماقتىن ئىككى يۈز چامدام نېرىدىكى يوغان بىر قورام تاشنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنغان مامۇت قۇرغۇي خېلىدىن بېرى بەتلەپ تۇرغان مىلتىقىنىڭ تەپكىسىنى بېسىۋەتتى. جاڭ زىخۇي «گۇم» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ، ئاتتىن غۇلاپ چۈشتى. ئوق ئۇنىڭ سول كۆكسىدىن كىرىپ، دۈمبىسىنى بۆسۈپ چىققانىدى. دۈشمەنلەر بىردەملىككە ئۆرىتۆپە بولدى، قىيا — چىيا كۆتۈرۈلدى. مامۇت قۇرغۇي يىگىتلىرىگە ئېتىش بۇيرۇقى بەر-دى. گۇمبەزدەك چوقچىيىپ تۇرغان قورام تاشلار كەينىدىن ئوق يام-غۇرى تۆكۈلدى. دۈشمەنلەر پىتىراپ كەتتى، بەزىلەر قاچتى، بەزىلەر يەرگە چاپلىشىپ قىمىرلىماي يېتىۋالدى. لېكىن بۇ ھالەت ئۇزاققا بار-مىدى، دۈشمەننىڭ مۇئاۋىن قوماندانى تېزلىكتە ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى. زەمبىرەكچىلەر قىسمى ئىشقا چۈشتى. گۇمبۇرلىگەن ئاۋازلار ياڭرا-دى، تاغۇتاشلاردىن ئەكس سادا يېنىپ پۈتۈن زېمىن لەرزىگە كەل-دى. ئۇزۇلمەي چۈشۈۋاتقان زەمبىرەك ئوقلىرى قورام تاشلارنى ئاس-مانغا كۆتۈرۈپ كۆكۈم — تالقان قىلىۋەتتى. بەزى يىگىتلەر چېكە-نىشكىمۇ ئۇلگۈرەلمەي قالدى. مامۇت قۇرغۇيدىن ئون نەچچە قەدەم نېرىدىكى قورام تاشنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇنغان شادا پاچاق قىپقىزىل قان ئىچىدە سۈنايلىنىپ ياتاتتى. بومبا پارچىلىرى ئۇنىڭ بەدىنىنى ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋەتكەنىدى...

غالجىرلاشقان دۇشمەن زەمبىرەكنى توختاتمىدى. قان ـ يىرىلىك، ئىس ـ تۈتەكتىن يەر ـ جاھان سەسكەنگەندەك بولۇپ قالدى. ماموت قۇرغۇي چېكىنىپ كېتىۋېتىپ سەپداشلىرىغا قارىدى. قىرىق نەچچە ئادەمدىن ئون نەچچىسىلا قالغانىدى. ئۇ باتۇققا دېدى:

ـــ بولمىدى، ساق قالغانلار جاننى قۇتقۇزۇشى كېرەك! سەن دەر-ھال قۇتلۇق ئەپەندىگە ئېيت، ئەمدى ئۇلارنىك بۆكتۈرمىسى كارغا كەلمەيدۇ، چېكىنسۇن، بولمىسا، پۈتۈن كۈچىمىزنى بىھۇدە يوقىتىۋېتىمىز!

باتۇق سەل ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى:

ـــ سىز چۇ، ماموتكا، قانداق قىلىسىز؟

ـــ مەن بىلەن چاتىقىك بولمىسۇن! ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي، ـــ تېز ماك، مەن تاغ ئىچىدىن يول تاپىمەن!

باتۇق قىردىن ئۆزىنى تاشلىدى، بىرنەچچە دومىلاپ سايغا چۈشتى. ئۇنىك ساقچى ئىدارىسىدىن غەنىيمەت ئالغان ئۇزۇن پاچاق، ئاق قاشقىلىق چىپار ئارغىمقى سايدىكى جىلغىدا چۈشەپ قويۇلغانىدى. ئۇ بىرلا ئوقچۇپ ئاتقا مىندى. تېپىچەكلەپ تۇرغان شاش ئارغىماق قۇيۇندەك چېپىپ كەتتى. ئۇ جىلغىنىك تۆگەنجىسىدىكى تۆزلەڭلىكە چىققاندا زەمبىرەكنىك ھىمايىسى بىلەن يامراپ كېلىۋاتقان دۈشمەنلەر كۆرۈپ قالدى. ئوت كۈچى ئەمدى ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى. پىلىموتتىن خۇددى قوماچ قورۇغاندەك ئوق يىغىپ كەتتى، باتۇق ئاتنىك بوينىغا گىرە سېلىپ، بىردەم ئوڭغا، بىردەم سولغا يېتىۋالدى. قالايمقان ئېتىلىۋاتقان ئوقلارنىك بەزىسى ئۇنىك ئەتراپىدىن ۋىژىلداپ ئۆتەتتى، بەزىسى يېنىدىلا توپا توزىتىپ يەرگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى... جەڭگە ئۆگىتىلگەن چىپار ئارغىماق خۇددى يىلاندەك تولغىنىپ، دۈلدۈلدەك سۈرئەت بىلەن باتۇقنى ئېلىپ كەتتى...

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە ئۈچىنچى باب

جادۇ ئالدىدا

سىرىق كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسى ئالتۇن ئەمەس.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

باھار ناز بىلەن كېلىپ، ئەركىلەپ كەتتى. ئۇنىڭدىن تەبىئەتكە ياپيېشىللىق بىلەن گۈپۈلدەپ تۇرغان سېھرىلىگۈچى پۇراقلار قالدى. قۇياش كۈندىن ـ كۈنگە تىكلىشپ يېلىنجايتتى. قاراڭغۇلاشقان باغلار، ئەكچىگەن ئېتىزلار گۈللىدى، ياشنىدى. قۇياش ئۆزىنىڭ ئوتلۇق تەپتى بىلەن ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان شېرىن، رەڭدار نېمەتلىرىنى تېزرەك تەييارلاشقا ئالدىرايتتى...

شەھەر خەلقى بەرىكەتلىك يازنىڭ ئەنە شۇ دەسلەپكى نېمەتلىرىگە ئاخىر ئېغىز تەگكۈزدى. جېنەستىلەر پىشىپ تۈگىدى، ئۈجمە بىلەن شاتۇتلار تۆكمە بولدى. قىپقىزىل گىلاس، ئاچچىق ـ چۈچۈك كۆكسۈلتانلار ھېيتگاھنىڭ قىش بويى چۆلدەرەپ قالغان قۇرغاق بازارلىرىنى بىردىنلا رەڭلەندۈرۈۋەتتى. ئاچماقلىق گىلاسلارنى قۇلۇقىغا قىستۇرۇپ، كۆكسۈلتانلارنى شۇمۇپ كېتىۋاتقان قىزلارنى كۆرگەن ئادەمنىڭ مەستلىكى كېلەتتى. يىگىرمە كۈندىن بېرى ئۆيىدە يوشۇرۇنۇپ ياتقان تۇدى راجى مانا بۈگۈن بازارغا چىقتى. ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە ـــ تەبىئەتمۇ، ئادەملەرمۇ ئالەمچە ئۆزگىرىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. كىچىككىنە تار قاراڭغۇ ئۆيدە ئۆتكەن يىگىرمە كۈن ئۇنىڭ

غا يىگىرمە يىلدەك ئۇزاق بىلىنمەي كەتكەنىدى. يالغۇزلۇق، چۈشكۈنلۈك ئۇنى قاتتىق ئازابلىدى. ئۇنىڭغا كېچە-كۈندۈز پەرقسىز ئىدى. ئۇ ئۆزىنى ھامان چېكى يوق قاپقاراڭغۇ بىر زۇلمەت ئىچىدە ياشاۋاتقاندەك سېزەتتى. دەسلەپكى كۈنلەردە ئۇنى ھە دېسە قارا بېسىپ زادىلا ياتالمىدى، كۆزىنى يۇمسىلا كۆرىدىغىنى قان - يىرىڭ، ئىس - تۈتەك، ئۇر - تەپ، قىيا - چىيا ئىدى. ئۇ تۈن بويى ئۆلۈم بىلەن ئېلىشىپ، ئەتىسى چالا ئۆلۈكتەك روھسىز قوپاتتى، ئۇنىڭ ئاغزى - بۇرنىنى قوقاق بېسىپ تونۇغۇسىز بولۇپ كەتتى. قېرى ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭغا سىرداش بولالمىدى. ئۇ تام بىلەن سۆزلەشتى، يۇلتۇزلارغا پىچىرلىدى. زىددىيەتلىك خىياللار ئۇنىڭ يۈرىكىنى سقىپ، ئەسەبلىرىنى كاردىن چىقىرىشقا تاس قالدى. شۇڭا ئۇ بۇگۈن خەۋپ - خەتەرنىمۇ ئۇنتۇپ، ئۆيدىن بىراقلا چىقىپ كەتكەنىدى.

قاينات بازار بىردەم بولسىمۇ ئۇنىڭ بەھرىنى ئاچتى. ئۇ ئۇزاقتىن بېرى سېغىنغان، لېكىن يېيىش نېسىپ بولمىغان ئامراق نەرسىلىرىگە بىر - بىرلەپ ئېغىز تەگدى. دەسلەپ شەھەر بويىچە داڭدار شاپ بۇرۇتلۇق ئەمەتخان لەگمۈگچىنىڭ كۆك سايىۋەنلىك غالتىكى ئاستىغا چۆكتى. ئېگىر چىلانغان ئاچچىقسۇ بىلەن قېچا، سامساقنىڭ ئۆتكۈر ھىدى شۇ ھامان ئۇنىڭ شۆلگەي بەزلىرىنى غىدىقلاپ، ئىشتىھاسىنى قوزغىدى. ئۇ لازىمجاڭ بىلەن قىپقىزىل پارقىرىتىپ ئەتكەن بىر قاچا لەگمۈگنى ئىككى سۈمۈرۈپلا يەپ بولدى، لەگمۈگنىڭ ئۆزىگە خاس بىر خىل چۈچۈمەل تەمى ئۇنىڭ ئاغزىدا قالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن خېرىدار چاقىرمىسىمۇ كېچە - كۈندۈز چۆپقەتسىز قالمايدىغان سېمىز، دوغلاق سىدىقئاخۇنۇمنىڭ مارژىنىسىدىن بىر ئىستاكان يېدى. خۇرۇچى تەگشەلگەن تاتلىق، سوغۇق مارۇژنى ئۇنىڭ چىشىدىن تارتىپ ئۇچەيلىرىگىچە توگلىتىپ بىر خىل راھەتبەخش ئەتتى... ئۇنىڭ تېخى كۆزى تويمىدى، بازارنى بىرقۇر ئايلىنىپ كېلىپ خېرىدارلىق بىر دوغچىنىڭ ئالدىدا توختىدى. بۇمۇ شەھەر بويىچە نامدار گاڭگۇك بىر دوغچى ئىدى. ئۇ ھەمىشە پۇتىغا ھالقا كەش، بېشىغا شاپاق دوپپا كىيىپ، ئاپئاق ئۇزۇن كۆگلىكىنىڭ بىر پېشىنى بەلبېغىغا قىستۇرۇپ

www.uyghurkitap.com

يۈرەتتى. تۇدى راجى يوغان سايىۋەننىڭ دالدىسىغا ئۆتتى، كرىستال دەك سۈپسۈزۈك مۇز، قاتار تىزىلغان شېشىلەردىكى سارغۇچ قىيام ۋە يۇمىلاق ئىدىشتىكى سۈزمە ـ قېتىقلار ئۇنىڭ زوقىنى تارتتى. ئۇ ئۇ زۇن ئورۇندۇقتا پۈتىنى ئالماپ ئولتۇرۇپ، بىر قاچا سارىڭ دوغ ئىچتى، ئۇششاق مۇزلارنى بەزىدە شۈمۈپ، بەزىدە چاينىاپ ئولتۇرۇپ دوغچىنىڭ ھەربىكتىگە مەھلىيا بولۇپ قالدى. قارىماققا دوغچىنىڭ قولىدىكى تۆمۈر ۋاشاق مۇزغا تاس ـ تاس تەگكەندە گويا سۈزۈك قاشتېشىغا چىرايلىق نەقىشلەرنى ئويۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. دوغچىنىڭ كېيىنكى ھەربىكتىمۇ كىشىنى جەلپ قىلاتتى، ئۇ ئۇزۇن ساپلىق قوشۇق بىلەن ساپال تاۋاقتىكى خۇرۇچلارنى شۇنداق چاققان ھەم رەتلىق ئارىلاشتۇراتتىكى، مۇز، قېتىق، قىيامىلار خۇددى دەريادىكى بۇزغۇنلاردەك تىك كۆتۈرۈلۈپ يەنە ئۆز يولى بىلەن تاۋاققا چايقىلىپ چۈشەتتى...

تۇدى راجى دوغچىغا بەند بولۇپ ئولتۇرۇپ يېنىغا كەلگەن كىشىنى دەماللىققا تونۇيالماي قالدى. ئۇ ئەس ـ ھوشىنى يىغىپ بۇ ئادەمنى تونۇپ ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچە ئۇ ئاللىقاچان كېتىپ قالغانىدى. تۇدى راجى ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدى، ھېلىقى ئادەم بىلەن يۈزمۇ يۈز ئۇچرىشىپ قالمىغانلىقى ئۈچۈن خۇداغا شۈكرى ئېيتتى، ئەمدى ئۇ بازار ئايلىنىشتىن قورقتى، ھېلىلا بىر پېشكەللىك چىقىپ قالىدىغانىدەك كۆڭلىگە ۋەھىمە چۈشتى. ئۇ دوغچىنىڭ ئالدىدىن تېزلا قايتتى، ئارقا يول، قاراڭغۇ كوچىلار بىلەن ئايلىنىپ يۈرۈپ ئۆيىگە كېلىۋالدى. شۇنداقتىمۇ، كۆڭلى يەنە تىنچىمىدى.

ئۇ دەسلەپ بازارغا چىققىنىغا كايىدى، كېيىن ئاستا ـ ئاستا كۆڭلىنى توختىتىپ: «قانداق قىلاتتىم، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى خىيال بىلەن تۈگەتكىلى بولامدۇ؟» دەپ ئۆزىنى بەزلىدى...

تۇدى راجى ئەنسىرىگەن ئىش ئۇزاققا قالماي يۈز بەردى. ئۇ بىر تال تاماكا چېكىپ ئازراق ئۇخلىۋېلىش ئۈچۈن ئەمدىلا سوزۇلۇپ يېتىۋىدى، ئىشىك قېقىلدى. قېرى ئانا دىگگۇسلاپ بېرىپ ئىشكىنى

ئاچتى، بوسوغدا قاسىم كاناي تۇراتتى.
— تۇدى راجى بىلەن كۆرۈشەتتىم، ئانا، — دېدى ئۇ سىپايە ئاۋازدا.
موماي ھودۇقۇپ قالدى:
— ئۇ... ئۇ يوق...
قاسىم كاناي ئىشكىنىڭ يەنە بىر قانىتىنى ئاستا ئىتتىرىپ بوسوغىدىن ئاتلىغاچ دېدى:
— ئانا، ئۇ ئۆيدە بار. بىز تېخى بايىلا تۇراخۇننىڭ دوغىنى بىللە ئىچكەن، مېنى ئۆيدە ساقلىماقچى ئىدى...
موماي ھېچنېمە دېيەلمىدى، قاسىم كاناي بەھۇزۇر ھويلىغا كىرىۋالدى. ئۇنىڭ گەپلىرىنى دېرىزە تۇۋىدە تۇرۇپ ئاڭلىغان تۇدى راجى بايا ئۆزىنىڭ بىخۇدلۇق قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ئاشكارا يۈزلەشمەكتىن باشقا ئامال يوق ئىدى.
تۇدى راجى ھويلىغا چىققۇچە قاسىم كاناي ئۆيگە كىرىپ بولدى.
— سالام، قەدىردان دوستۇم! — دېدى ئۇ يىراقتىنلا قولىنى سوزۇپ، — ئۇزاق بولدى كۆرۈشەلمىدۇق، ئاڭلىسام، دوزاخنىڭ ئىشىكىدىن قايتىپ كەپسەن. تەلىيىڭ بار ئىكەن، بولمىسا، توپ ـ زەمبىرەكلەرنىڭ ئوقىدىن ئامان قېلىش ئۇچرىغانلا كىشىگە نىسىپ بولمايدۇ! بۇ دۇنيادىكى رىزقىڭ تېخى تۇگىمەپتۇ، ئاغىنە...
قاسىم كاناي ئاغزى بىسلىماي سۆزلەپ كەتتى، تۇدى راجى نېمە دېيىشىنى، نېمە قىلىشنى بىلمەي گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇلار ئۆز ۋاقتىدا بىللە مۇئەللىمچىلىك قىلغان كونا دوستلاردىن ئىدى، كېيىنكى كۈنلەردە ئىككىسى ئىككى يولغا مېڭىپ ئىدىيە جەھەتتىن كېلىشتۇرگىلى بولمايدىغان رەقىبلەرگە ئايلىنىپ كەتتى. ئەجەبا، بۇگۈن قاسىم كاناي ئۇنى تۇنجى قېتىم ھېچقاچان ئاغزىغا ئېلىپ باقمىغان دوستانە سۆزلەر بىلەن ئاتاپ يېقىنچىلىق قىلىپ كېتىۋاتىدۇ، ئۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك؟! تۇرمۇش مۇشۇنداق غەلىتە تىلسىماتمۇ ياكى ئادەملەر ئۇنى ئالداپ، بۇلغاپ ئاشۇنداق چۈشەنگىلى بولمايدىغان قىلىۋەتتىمۇ؟
تۇدى راجى تېخىمۇ گاڭگىراپ قالدى، قاسىم كاناي ئاللىقاچان

ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ، يەلكىسىگە قېقىپ، دەيدىغىنىنى دەپ بولغاندىن كېيىن ئۆلار خېلى ۋاقىتقىچە سۆزلىشىپ ئولتۇردى. ئارقا - ئارقىدىن چېكىشتى، چاي ئىچتى. كېيىن قاسىم كاناي قىسقا - قىسقا سوئاللار بىلەن تۇدى راجىنىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ باقتى، تۇدى راجى بولسا كالپۇكىنى چىڭ يىمىرىپ ئولتۇرۇۋالدى. ئاخىر يەنە قاسىم كاناي ئېغىز ئاچتى:

— تۇدى ئاداش، كونىلاردا: «ۋاقتى ئۆتكەندە قىلىچىڭنى پوققا چاپ!» دېگەن گەپ بار، — دېدى ئۇ مۇددىئاسىنى بىردىنلا ئاشكارىلاپ، — مەن ساڭا كۆيۈنىمەن، ئىشىنىمەن! نۇرغۇن ئىشلارنى كۆردۈم، سىنىگمۇ قۇتلۇققا ئەگىشىپ بارمىغان جاڭگال، ئاشمىغان تاغ، كېچىكىڭ قالمىدى، لېكىن سەن نېمە تاپتىڭ؟! ھېچنېمە! ئەكسىچە، ئەزىز جېنىڭنى سىلىپ بەرگىلى تاس قالدىڭ! كۆڭلۈمدىكى گەپنى ئېيتسام، ساڭا ئىچىم ئاغرىيدۇ، دوستۇم! ئېيتىپ باقە، ماركسىزم - لېنىنىزم دېگەن زادى نېمە؟ ماركس قاچان تۇغۇلغان، لېنىن چۇ؟ سەن بۇنى بىلەمسەن؟ بىلمەيسەن - دە! لېكىن مەن ساڭا بۇنى بىر كۈنى سۆزلەپ بېرەلەيمەن. ئەمما، بۇ نەرسىلەر باش - ئايىغى يوق، ئېزىتقۇدەك بىرنېمە! ئۇ كىشىلەرنى چۆلدىكى ئالۋاستى چىرىغىدەك ئازدۇرۇپ كېتىدۇ، خالاس! سەن بۇ ئەقىدەڭدىن قايت، ئاداش. پىرقە ئارمىيىسىنىڭ دۇنيادا تەڭدىشى يوق، ئامېرىكا ئۇنىڭ ئارقا تىرىكى!...

قاسىم كاناي سۆزدىن توختىدى. ئەگىمە يۆلەنچۇكلۈك ئورۇندۇقتا قاڭتىيىپ ئولتۇرۇپ ئاغزى - بۇرنىدىن ھالقا - ھالقا بولۇپ چىقىۋاتقان ئىسنىڭ ئارىسىدىن تۇدى راجىغا زەن سېلىپ قارىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايىدا غەلىتە، ئۆزگىرىشچان ھالەتلەر يۈز بېرىۋاتاتتى. ئۇ تۇرۇپ، ئون ئايدىن بېرى بېشىدىن ئۆتكەن تەقدىر - قىسمەتلەرنى — ئاچ زېرىن، يېلىڭ - يوپۇڭلۇقنى، ھەر ۋاقىت جانغا قادىلىپ تۇرغان كۆڭۈلسىز جەڭلەرنى، كۆز ئالدىدا قىيما - چىيما بولۇپ، چىلىق - چىلىق قان ئىچىدە نادامەت بىلەن جان ئۈزگەن سەپداشلىرىنى ئويلاپ شۇركۈنەتتى، سەسكىنەتتى؛ تۇرۇپ، تەرەپ - تەرەپ

تىن «كۆرەش» تەشكىلاتىنىڭ ئەترايىغا يىغىلغان، نىيەت ـ ئىقبالى، سۆز ـ ھەربىكتى بىرلا مەقسەتكە مۇجەسسەملەشكەن ئاددىي ئادەملەر- نى ـــ ئاچ ـ زىرىن، يىلىڭ ـ يوپۇڭلۇقنى يېسەنت قىلمايى، ھەر ۋاقىت ئۆلۈم خەۋپىدە تۇرۇپمۇ ۋاپاسىز تۇرمۇشنى چاقچاق، ئويۇن ـ كۈلكە بىلەن جانلاندۇرۇپ، كۈلدۈرۈپ مەنىلىك ئۆتكۈزۈۋاتقان ئاق كۆڭۈل، شەخسىيەتسىز دوست ـ يارەنلىرىنى ئەسلەپ روھلىناتتى، ھاياجانلىناتتى...

قاسىم كاناي ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشلەردىن ھېچنېمىنى بى- لەلمىدى، لېكىن ئۇ بىرلا نەرسىگە ـــ ئۆز سۆزىنىڭ ئۇنىڭغا تەسىر قىلىۋاتقانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە سۈكۈت رىزالىقنىڭ بەل- گىسى ئىدى. ئۇ يەنمۇ ئىچكىرىلەپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ تۇدى راجى، مەن ساڭا خىزمەتداشلىق ھۆرمىتى ئۈچۈن كۆ- يۈنۈپ بۇ يەرگە كەلدىم. ئوبدانراق ئويلىنىپ باق! بىزدە تەدبىر كۆپ، قىلىمىز دېگەننى قىلالايمىز. جاجاڭ ناھايىتى كەلسە بىر پاي ئوق. سېنىڭ ھەممە ئىشىڭ بىزگە جاھانناممدەك ئايان. ئاتىنىڭ چۈل- ۋۈرىنى يارىنىڭ لېۋىدىن تېزرەك تارتقىنىڭ ياخشى!

قاسىم كاناي ئورنىدىن تۇردى. تۇدى راجى قاتۇرۇلغان مۇمىيادەك قىمىر قىلماي ئولتۇراتتى، پەقەت ئۇنىڭ ئاندا ـ ساندا كىرپىك قېقى- شى بىلەن پات ـ پات خورسىنىپ قويۇشىدىنلا ئىچكى دۇنياسىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. قاسىم كاناي قولى- نى يېرىم كۆتۈرۈپ: «ھازىرچە خوش» دەپلا چىقىپ كەتتى. تۇدى راجى ئىككى قولى بىلەن بېشىنى چاڭگاللاپ، «ھە ... ھىم ...» دې- گىنىچە پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ قالدى...

2

ئىككى كۈن تىمتاس ئۆتۈپ كەتتى. تۇدى راجى ئىشكىتىن بېشىنى چىقارمىدى، ئۇنىڭ جىسمى ئۆيدە بولغان بىلەن روھى دۇنيانى كېزىپ يۈرەتتى، ئۇنىڭ خىياللىرىنىڭ باش ـ ئايىغى يوق ئىدى. ئۇ چىنچى كۈنى كەچكىچە ئۇ يەنە خىيال سۈردى، خىياللىرى بىردەم ئۇنى قا-

ناتلاندۇرۇپ يەتتە قات ئاسمانلىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ، جەننەتنىڭ كەيپىنى سۈرگۈزەتتى؛ بىردەم يۈزىگە قارا سۈركەپ، مىڭ پاتمان ئۇ-مىد بىلەن ئۇرۇپ ـ چەيلەپ دوزاخ ئازابىنى كۆرسىتەتتى. ئۇ خىيال-دىن خىيال تۇغدۇرۇپ ئېزىلىپ ياتقاندا، قاسىم كاناي ئىككى ساقچى بىلەن كەلدى.

ـــ دوستۇم، ساڭا ئامەت كەلدى! ـــ دېدى ئۇ قوللىرىنى خۇشال سوزۇپ، ـــ بۇگۈن سېنى جانابىي كاڭ لۈيجاڭ بىلەن ھاپىز جۈيجاڭ قوبۇل قىلماقچى. ماشىنا ئەكەلدۇق، تۇر، تېزرەك بارايلى!

تۇدى راجى ئورنىدىن قىمىر قىلماي غودۇڭشىپ سورىدى:

ـــ ئۇلار مېنى قوبۇل قىلغۇدەك نېمە ئىش بوپتۇ؟

قاسىم كاناي يالغان ھەجىيىپ ئۇنى ئۇچۇردى:

ـــ سەن تېخى ئۆزۈڭنىڭ قەدرىنى بىلمەيۋاتامسەن؟ شەيتىنىڭ سېنى كىچىك كۆرسەتمىسۇن، سەن ئۇلارنىڭ نەزىرىگە چۈشتۇڭ! تېز بول، ئۇلارنى ساقلىتىپ قويمايلى...

تۇدى راجى زۇۋان سۈرمىدى. تاماكا ئوراپ يۈرىكىنىڭ بېغىشىغا تەگكۈدەك كۈچ بىلەن ئارقا ـ ئارقىدىن شورىدى، كېيىن «لىككىدە» ئورنىدىن تۇرۇپ قاسىم كانايىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى. كىچىك ماشىنا ئارقا يوللار بىلەن ئايلىنىپ، يېرىم سائەتتىن كېيىن بىر-گادا شتابقا يېتىپ كەلدى.

كاڭ لۈيجاڭنىڭ ئىشخانىسىنى گازۇاي چىراغ ئاپئاق يورۇتۇپ تۇراتتى. تۇدى راجى بوسۇغىدىن ئاتلاپلا تۇرۇپ قالدى. ئۇنى بىر-دەملىككە سۇر باستى، كۆزلىرى چەكچىيىپ، بۇرنىدىن سوغۇق تەر تەپچىرەپ چىقتى. ئىشخانىدا تولۇق ھەربىي فورما بىلەن گىدىيىپ ئولتۇرغان ئوفىتسېرلاردىن باشقا، سېرىق پۈپۈكلۈك تاپانچا ئاسقان ھاپىز جۈيجاڭمۇ ئۇدۇلدىكى ساپادا پۇتىنى ئالماپ سۇرلۇك قىياپەتتە ئولتۇراتتى. تۇدى راجى ھەممە يەرگە سەپسالدى: ئىشكىنىڭ تۈۋىگە قان داغلىرى قېتىپ قالغان ئىشكەل بىلەن كويزا تاشلاپ قويۇلغان-دى. ئۇنىڭ يېنىدا يوغان ۋە پارقىراق بىر جادۇ تۇراتتى. تۇدى راجى ھەممىنى مۆلچەرلىدى، بۇگۈن ئۇنىڭ بېشىغا ھاياتتىكى ئەڭ ئېغىر ۋە

هەل قىلغۇچ دەقىقىلەر كەلگەنىدى.

ئىشخانىدا بىرپەس ئېغىر جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. ھەر ئىككى تەرەپ بىر ـ بىرىگە قاراش، بايقاش، ئويلاش بىلەن بەند ئىدى. بىر-ئازدىن كېيىن ئىشخانىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى كىچىك ئىشىك ئېچىلدى. ھەممەيلەن «تاراقلىدە» ئورنىدىن تۇردى. ئىچكەركى ئۆيدىن كاڭ لۇيجاڭ بوينىنى قىڭغىر تۇتۇپ چىقىپ كەلدى، ئۇنىڭ بىر مۇ-رىسى پەس، يەنە بىر مۇرىسى ئېگىز ئىدى. تۇدى راجى ئۇنىڭ قىيا-پىتىگە قاراپ، بىر چاغلاردا «شېھىت مازار» دا ئۇچراشقان ھېلىقى شياۋ بەي ئىسىملىك ئەسكەر يىگىتنىڭ ئېيتىپ بەرگەن ھېكايىسىنى ئېسىگە ئالدى. يىگىت ئوقنى جايىغا تەگكۈزەلمىگەچكە بۇ مەغرۇر، بەتىرەڭ گېنېرالنىڭ كۆرۈمسىز بەستى تېخىمۇ خۇنۇكلىشىپ جىگدە كۆتىكىدەك قىڭغىر ـ قىيسىق بولۇپ قالغانىدى.

«ھەتتىگىنەي!... ـــ دەپ ئەپسۇسلاندى تۇدى راجى، ـــ ئەگەر بىزنىڭ ماموت قۇرغۇي ئاتقان بولسا ئۇنىڭ بۇ بەتبەشىرە جىسمى ئالـ-لىقاچان چىرىپ توپىغا ئايلىنىپ كەتكەن بولاتتى! ئۇ چاغدا بۇگۈن مېنى قوبۇل قىلىش تۈگۈل ئاۋۇ سېرىق جوھۇتقىمۇ يانتاياق بولالـ-مايتتى ـ دە!...»

تۇدى راجىنىڭ خىيالى كاڭ لۇيجاڭنىڭ سىلىق، ئەمما مەنىلىك سۆزلىرى بىلەن بۆلۈندى:

ـــ يىگىت، ياش ئىكەنسىز، ياش ئادەم ئۆزىنىڭ غېمىنى يېمىسە بولامدۇ؟ بىز سىزنىڭ غېمىڭىزنى يەپ بۇ يەرگە چاقىرىپ كەلدۇق، ئۇمىدىمىزنى يەردە قويماڭ! ـــ ئۇ ھاپىز جۇيجاڭغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتتى، ھاپىز جۇيجاڭ «تاقىدە» ئورنىدىن تۇردى.

ـــ تۇدى راجى، جىنايىتىڭنى بىلەمسەن؟ ـــ دېدى ئۇ ئالدىغا ئىككى قەدەم تاشلاپ، ـــ سەن «كۇرەش» تەشكىلاتىنى قۇرغۇ-چىلارنىڭ بىرى. سەنلەر ئادەم توپلاپ ئۇلۇغ پىرقىمىزگە، تەڭدىشى يوق دۆلەت ئارمىيىمىزگە قارشى چىقتىڭ. پۈقرالارنى قايمۇقتۇردۇڭ. تەتۇر تەشۋىق تارقاتتىڭ! مۇشۇ جىنايەتلەر سېنى جادۇ بىلەن توغراشقا يېتىپ ئاشىدۇ. بۇ ھەقتە يۇقىرىدىن يولىيورۇق بار، ئىشەنـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى

مىسەك مانا كۆرۈپ باق، مەن ساڭا تەرجىمە قىلىپ بېرەي... ــ ھا- پىز خوجا كاك لۇيجاڭنىڭ ئالدىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئالدى، «جىددىي تېلېگراما» دېيىلگەن بۇ قەغەزگە مۇنداق يېزىلغانىدى:

«قەشقەردىكى ئىسيانچى ياشلارنى قەتئىي باستۇرۇڭلار، باشلىق- لىرىنىڭ كاللىسى ئېلىنىپ سازايى قىلىنسۇن! ــ گېنېرال سۇك...»

ــ يىگىت، مانا ئۆز كۆزىڭىز بىلەنمۇ كۆردىڭىز، بىزدە ئەمدى باستۇرۇشتىن باشقا چارە يوق، ــ دېدى كاك لۇيجاك جىددىي تەلەپ- پۇزدا، ــ ئۆتكەندە ئادەمگەرچىلىك قىلىپ، سىلەرنىڭ تۇغرا يولغا قايتىشىڭلارنى كۈتكەنىدۇق، لېكىن سىلەر ئۆزۈڭلارنى بىلمىدىڭلار، تېخىمۇ تەلۈلىشىپ دۆلەت ئارمىيىسىگە ھۇجۇم قىلدىڭلار، جاك زە- خۇيدەك قابىل ئادەملىرىمىزنى ئەيمەنمەي يەپ كەتتىڭلار، سىز ئۇلار- نىڭ باشلامچىسى، سەۋرىنگىمۇ چېكى بولدۇ، ئەمدى تەشكىلاتىڭىز ئاسمانغا چىقسا تاپىنىدىن، يەرگە كىرسە كۆكۈلسىدىن تارتىپ، بىر- نى قويماي يوقىتىمىز! ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئۆي سۈپۈرۈلگەندە تاملار- دىكى ئۆمۈچۈك قالمايدۇ، ئۆمۈچۈك تۇغۇل ئۇنىڭ تارتقان تورلىرى، ھەتتا تۇتقان ئۇۋلىرى قالمايدۇ!

ــ شۇنداق، جانابلىرى، ــ دېدى ھاپىز خوجا كاك لۇيجاك تە- رەپكە ئېگىلىپ، ــ دۆلەت ئارمىيىمىزگە ھېلىمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش ئالا- تە توك ــ توك قىزىل پاچاق ئىسيانچىلار ئىكەن، ئۆزىنى «8 ــ ئارمە- يە» دەپ ئاتىۋالغان نەچچە يۈز مىڭ مايماق ــ سايماقلارمۇ تەڭ كېلە- لىگىنى يوق! ــ ئۇ تۇدى راجىغا بۇرۇلۇپ داۋام قىلدى، ــ سېنىڭ ياشلىقىڭنى، ئىستىقبالىڭنى ئويلاپ قۇتۇلدۇرۇپ قالماقچى بولدۇق. ئەگەر سەن ياشاشنى خالساڭ خىزمەت كۆرسىتىپ جىنايىتىڭنى يۇ- يۇشۇڭ كېرەك، بۇنىڭغا نېمە دەيسەن!؟

تۇدى راجى ئۇندىمىدى، لېۋىنى چىشلەپ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتـ تى. بەدەن ئېغىرلىقىنى بىردەم ئوڭ پۇتىغا، بىردەم سول پۇتىغا يۆتـ كەپ جىممىدە تۇرۇۋالدى. ھاپىز جۇيجاك بىرئاز كۈتۈپ بېقىپ تىت ــ تىت بولدى.

ــ سوئالىمغا توغرىدىن ــ توغرا جاۋاب بېرىشنى خالىمساڭ بوپ-

تۇ، ـــ دېدى ئۇ ئاخىر تاقەتسىزلىنىپ، ـــ ئۇنداق بولسا، قۇتلۇق بەـ لەن باتۇق ھازىر نەدە؟! بۇنىڭغىمۇ بىرنېمە دەرسەن؟

تۇدى راجى ئاستا بېشىنى كۆتۈردى، بۇ سوئالدىن ئاسانراق قۇتۇـ لۇش ئۈچۈن قارىسىغىلا مۇنداق دېدى:

ـــ ئۇلار ئۆلۈپ كەتتى...

ـــ يالغان! ـــ ھاپىز خوجا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى، ـــ ئۇلار ئۆلمىدى، بەلكى قېچىپ كەتتى، سەن ئۇلارنىڭ نەگە يوشۇرۇنـ غانلىقىنى چوقۇم بىلسەن!

ـــ بىلمەيمەن، ـــ دېدى تۇدى راجى زەئىپ ئاۋازدا، ـــ مەن ئۆـ زۈمنىڭ جېنىنى ئېلىپ ئاران قېچىپ كەلگەن تۇرسام، ئۇلارنىڭ نـە گە يوشۇرۇنغانلىقىنى نەدىن بىلەي!...

ھاپىز جۈيجاڭ بىرئاز تۇرۇۋالدى، ئۇنىڭ جاۋابى يوللۇق ئىدى. ئەمدى ئۇ تەلەپپۇزنى بىرئاز ئاستىلىتىپ سوراشنى داۋاملاشتۇردى:

ـــ «كۈرەش» تەشكىلاتىڭلارنىڭ قوراللىق قوشۇنىدا قانچىلىك ئادەم، قانچىلىك قورال بار ئىدى؟

بۇ سوئال تۇدى راجىغا تىك كەلدى، ئۇيان ـ بۇيان تولغاندى، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ جىم تۇرۇۋالدى.

ـــ گەپ قىل!

ئۇ زۇۋان سۈرمىدى.

ـــ گەپ قىل دەيمەن! ھېلى بولمسا...

ئۇ لېۋىنى چىڭ يىمىرىپ چىشلىۋالدى.

ـــ گەپ قىلمامسەن؟! ـــ دېدى ھاپىز خوجا كۆزىنى چەكچەيـ تىپ، ـــ ماقۇل، سېنىڭ قاتتىقلىقىڭنىمۇ بىر كۆرۈپ باقاي. سۆڭەكـ لىرىڭ پولاتتىن ئەمەستۇ؟

ئۇ قولىنى كۆتۈرۈپ ئىشارە قىلدى. ئوچۇق ئىشكتىن بەستى يـو غان، تەتۈر ئۇستىخانلىق ئىككى چىرىك گۈلدۈرلەپ كىرىپ كەلـ دى. ئۇلارنىڭ بېشى يالاڭ ئاش، كۆڭلىكىنىڭ يەڭلىرى شىمايلانغانـ دى، قىزىللىق تولغان كۆزلىرىدىن قاپلانىڭكىدەك ۋەھشىيلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇلار تۇدى راجىنى خۇددى بىر چۈجىنىڭ بوينىنى تۇتقانـ

www.uyghurkitap.com
كتاب نور يكتى

دەك تۇتۇپ جادۇنىڭ يېنىغا سۆرەپ كەلدى. سىرتقى كىيىملىرىنى تارتقۇچلاپ يىرتىپ سالدۇردى، قولىنى ئارقىغا قايرىپ يەرگە باستى، يەلكىسىدىن دىستىلاپ تۇرۇپ بوينىنى جادۇغا توغرىلىدى، يەنە بىرى جادۇنىڭ تىغىنى كۆتۈردى. يوغان، سۇرلۇك تىغ ۋالىلداپ كەتتى، تۇدى راجىنىڭ كۆزىگە لىققىدە ياش كەلدى، ئىچ ـ ئىچىدىن كۆتۈـ رۈلگەن بىر خىل ھەسرەتلىك ئىدا بوغۇزىغا كەپلىشىپ تىنالماي قالـ دى. ئۇ مانا بۇگۈن تۇنجى قېتىم ھاياتىنىڭ قىممىتى بىلەن جانىنىڭ تاتلىقلىقىنى ھېس قىلغانىدى. ئۇ ياشاشنى خالايتتى، لېكىن قانداق ياشاش كېرەك؟ ئۇ بىر چاغلاردا مەرھۇم رىشت ھەمزى يازغان :

سېتىلمىدىن ئىت ياخشى،
ئىشتاندىكى پىت ياخشى!

دېگەن شېئىرنى ئوقۇپ ھۇزۇرلانغان، قايىل بولغان ئەمەسمىدى؟ ئەپسۇس، بۇگۈن جادۇنىڭ ئۆتكۈر، پارقىراق تىغى ئۇنى تەمتىرىتىپ قويدى، دېمىنى سىقتى. ئۆلۈم زەھىرىنى چېچىپ تۇرغان ئاشۇ رەـ ھىمسىز تىغقا قاراپ ئۇنسىز يېلىنىشقا باشلىدى. ئۇ بۇ دۇنياغا كېلىپلا كېتىش ئۈچۈن تۇغۇلغان ئەمەستىغۇ؟! ئۇ تېخى قىز ـ يىگىتلىك مۇھەببىتىنىڭ لەززىتىنى كۆرگىنى يوق. ئۇمۇ پۈتۈن دۇنيادىكى ئاـ دەملەرگە ئوخشاش مۇھەببەت باغلىشى، ئۆيلىنىشى، پەرزەنت كۆرۈـ شى، نەسىل قالدۇرۇشى كېرەك ئەمەسمۇ؟!

ھەي تۇدى راجى، سېنىڭ تەقدىرىڭ نېمانداق كاجدۇ؟ سەن زادى قانداق قىلىشىڭ كېرەك؟ ھېچنېمىنى ئويلىماي، ھېچنېمگە ئىنتىلـ مەي، كۆزۈڭنى يۇمۇپلا بېشىڭنى جادۇغا تۇتۇپ بېرەمسەن؟! ياكى ۋىجدانىڭنى سېتىپ، دۈشمەنلىرىڭ ئالدىدا تىز پۈكەمسەن؟!...

ئاھ، رەھىمسىز تۇرمۇش! سەن نېمانچە كۆپ، چىگىش سوئاللار بىلەن ئادەملەرنى قىينايدىغانسەن!...

ھاپىر جۈيجاڭ قولىنى كۆتۈرۈپ جادۇنى بېسىشقا بۇيرۇق بەردى. جادۇنىڭ سوغۇق، مۇدھىش تىغى غىرىسلاپ تۆۋەنلەشكە باشلىدى.

تۇدى راجى بىردىنلا تېپىرلاپ چىرقىراپ كەتتى. ئۇنىڭ كالۋالاشقان تىلىغا كەلگەن بىرىنچى سۆز «ياشايمەن!» دېگەندىن ئىبارەت بولدى. ھاپىز جۇيجاڭ ئىتتىك قولىنى كۆتۈردى، جادۇنىڭ تىغى تۇدى راجىنىڭ بوينىغا تۆتلىك قالغاندا «چېپىدە» توختىدى، ئىككى جاللات تۇدى راجىنى يۆلەشتۇردى، بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالىيىپ ھوشىدىن كەتكەنىدى...

3

تۇدى راجى ياشاشنى ئەۋزەل كۆردى. ئۇنىڭ ئەڭ مەخپىي تۇرمۇش پەلسەپىسى: دۇنيانىڭ خوۋلۇقى ــ كىيىمەك، يېمەك، كۇلمەك ــ ئويىنماق ئىدى، ھاپىز خوجا ئۇنىڭ يۇرىكىنىڭ ئەنە شۇ يېرىدىن يوچۇق ئاچتى. ئۇنى سېپىل ئۇستىدە ئۆزى بىلەن بىللە سەيلە قىلدۇرىدى، داڭلىق سەتەڭلەرنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ كۆڭلىنى ئاچتى، يېدى، ئىچتى، ئويىنىدى، كۇلدى، ئاخىردا نام ــ ئاتاق، ئەمەل ــ مەنسەپمۇ ۋەدە قىلدى. شۇنداق قىلىپ، تۇدى راجى بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقىنىدەك تۇيۇقسىز ئۆمۈچۈك تورىغا يۆگىشىپ قالغان ناتىۋان چۈشىنەك ھاپىز خوجىنىڭ چاڭگىلىغا تۇيمايلا چۈشۈپ كەتتى...

ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەندە ئۇ ۋەزىپىگە بۇيرۇلدى.

ــ بۇرۇنقى سالاھىيىتىڭ بىلەن «شېھىت مازار» غا بېرىپ ئۇچ كۈن ئىچىدە پۈتۈن ئەھۋالنى ئىگىلەپ كەل! ــ دېدى ھاپىز خوجا بۇيرۇق تەلەپپۇزدا ــ سەن ئۇلارنىڭ ئادەم ۋە قورال كۈچىنى ئۇقۇپ كەلگەندىن كېيىن بىر كېچىدىلا قول سالىمىز!

تۇدى راجى پىتىراپ كەتكەن جەڭچىلەر سىياقىدا «شېھىت مازار» غا كەلدى، ئۇ يەردە ھېچكىم يوق ئىدى. توغراقلىقنى ئارىلىدى، ئۇ يەرمۇ جىمجىت ئىدى. ئۇ بۇ يەردە ئۇزاق تۇرالمىدى، ئۆز ــ ئۆزىدىن خۇدۇكسىرىدى، ئەيمەندى. ئۆزىنىڭ تالاي قەدەم ئىزلىرى چۈشۈپ، قان ــ تەرى بىلەن ئىسسىق ھىدى سىڭىپ كەتكەن بۇ قەدىمىي

توغراقلىق شۇ تاپتا ئۇنىڭغا شۇنداق يات ھەم سۇرلۇك كۆرۈنۈپ كەتتى، گويا شاخلىرىدا چىرايلىق قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان ئاشۇ تونۇش، سىرداش توغراقلارمۇ ھېلى ئورنىدىن قوزغىلىپ ئۇنى تۇتۇالىدىغاندەك ۋەھىمىلىك بىلىندى... ئۇ توغراقلىقتىن تېزلا ئايرىلىدى. ھېچ يەردە ھايالشىماي ئۇدۇل شەھەرگە قايتتى.

«ئۇلار زادى نەگە كەتتى ـ ھە؟!» ھاپىز جۇيجاڭ تۇدى راجىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئەجەبسىنىپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەپ ئىشخاندا ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى.

ـــ ياق، جەزمەن بار، ئاسمانىنىڭ ئاستىدا بار! ـــ دېدى ئۇ تۇدى راجىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە «شىپپىدە» توختاپ، ـــ قۇتلۇق بىلەن باتۇقنى چوقۇم تۇتۇشمىز كېرەك! سەن ئوبدانراق ئويلاپ باققىنا، ئۇلار زادى نەگە بېرىشى مۇمكىن؟ ھەرقانداق لالما ئىتمۇ ئاخىر يەتتە يالاق يالىغان ئۆيىنى تاپىدىغۇ!

تۇدى راجى جىددىي ئويلاندى، نېمىلەرنىدۇر ئەسلىدى. ئاخىردا تەكلىپ تەرىقىسىدە مۇنداق دېدى:

ـــ مەن شورباغقا بېرىپ باقسام قانداق؟ ئالمادىس، ئۆيگە قايتقان ياردىم يىگىتلەردىن بىرەرى ئۇچراپ قالسا ئەجەب ئەمەس...

بۇ پىكىر ھاپىز جۇيجاڭغا خوپ كەلدى، دەرھال رازىلىق بېرىپ تۇدى راجىغا ئىشەنچلىك ئادىمىدىن بىرنى قوشتى. ئۇلار شۇ كۈنىلا شورباغقا يۈرۈپ كەتتى...

ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۇلار خۇش خەۋەر ئېلىپ قايتىپ كەلدى.

ـــ يىپ ئۇچى تاپىتۇق، ـــ دېدى تۇدى راجى ھودۇققان ۋە ئەنىدىكىكەن ھالدا، ـــ ماموت قۇرغۇي ياردىنىپ قايتىپ كەپتىكەن. «قاراتال» يېزىسىدىكى زەيدىن كارۋانىنىڭ ئۆيىدە داۋالىنىپ يېتىپتۇ. قالغان ئوتتۇز نەچچەدەك ئادەمنى قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن باتۇق بىر تەرەپلەرگە ئەكېتىپتىمىش...

ـــ نەگە ئەكېتىپتۇ؟! ـــ ئالدىراپ سورىدى ھاپىز خوجا.

ـــ بىلەلمىدۇق... ـــ دېدى تۇدى راجىنىڭ ھەمراھى، ـــ ئۇلارمۇ بىلمەيدىكەن.

هاپىز خوجىنىڭ قوشۇمسى تۇرۇلدى:

— يوشۇرۇپتۇ - دە، خوتۇن تالاقلار!

— لېكىن مۇھىم بىر خەۋەرنى بىلىۋالدۇق، — دەپ سۆز قاتتى تۇدى راجى، — كېلەر پەيشەنبە زەيدىن كارۋانىنىڭ كەنجى قىزىنىڭ تويى بولىدىكەن، تويغا قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن باتۇقنى كېلىدۇ دېيىشۋاتىدۇ.

— بۇ گەپ راستمىدۇ؟ — هاپىز خوجا هەم خۇشاللىق، هەم دەرگۇماندا ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىدى.

— مېنىڭچە، ئۇ ئىككىسى جەزمەن كېلىدۇ! — دېدى تۇدى راجى ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىنچىتىپ، — ئۇلار زەيدىن كارۋان بىلەن يېقىن ئۇلپەت.

هاپىز خوجىنىڭ چىرايى بىردىنلا ئېچىلىپ كەتتى:

— بولدى، ئاشۇ ئىككىسىنى قولغا چۈشۈرسەكلا كۇپايە. بىلەمسىلەر، يىلانىنىڭ يىلانلىقى ئۇنىڭ نەشتىرىدە! نەشتىرىنى ئۇزۇپ تاشلىساڭ يىلان دېگەن بىر غېرىچ كۇلىدەكلا نەرسە! ئەمىسە، سىلەر تەيياردلىق قىلىڭلار، پەيشەنبىگە تۆت كۈن قالدى. ئۇلارنى شۇنداق پەم بىلەن تۇتايلىكى، ئۆزلىرىمۇ هەيران قالسۇن!...

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە تۆتىنچى باب

ئۇلار تاڭنى كۆرەلمىدى

ياخشى بىلەن دوست بولساڭ ئېچىلار چېچەكلىرىڭ،
يامان بىلەن دوست بولساڭ يېرىلار يۈرەكلىرىڭ.
—— ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

شورباغنىڭ «قاراتال» يېزىسىدا توپ قىزىپ كەتتى.

زەيدىن كارۋانىنىڭ تاملىرىغا كالا تېزىكى چاپلانغان ئاددىيغىنا تال ـ بېدىشلىك هويلىسىدا چېلىنىۋاتقان نەغمە ـ ناۋا قاتمۇقات تاملاردىن، باغلاردىن هالقىپ، تىرىكچىلىك غېمىدە مىسكىنلىشىپ كەتكەن يېزا قوينىنى بىردەم بولسىمۇ هايات شاۋقۇنى بىلەن جانلاندۇرۇۋەتتى. يېزا ياشلىرى ناخشا توۋلاپ، ئۇسسۇل ئويناپ هويلىنى بېشىغا كىيىدى. كىيىملىرى جۇل ـ جۇل، يۇز ـ كۆزلىرى قاسماق ئۇششاق باللار خۇددى قارا قاغىدەك دەرەخلەرگە، تاملارغا چىقىۋېلىپ قىيقاس ـ چۇقان قىلىشاتتى. چاچلىرىنى جىگدە يېلىمى بىلەن پاتلاپ، چېكىسىگە گۈلىيەسمەن، سېرىق سەبدەرلەرنى قىستۇرۇۋالغان تارتىنچاق يېزا قىزلىرى ئىشكىنىڭ، تامنىڭ دالدىلىرىغا تىقىلىشىپ ئاپتاپتا قىزىرىپ كەتكەن يۈزلىرىنى ياغلىقى بىلەن يېرىم ـ يارتا يۆگەپ ئاللىقاندىق بىر خىل تەشنالىق ۋە هېرىسمەنلىك بىلەن يىگىتلەرنىڭ قوپال، لېكىن شوخ ئۇسسۇللىرىنى كۆرەتتى، ياشلىق ناخشىلىرىنى تىڭشايتتى...

سازچىلار بىردەم توختىدى. مېھمانلارغا تارتىلىۋاتقان تاماق ئۇلار-نىڭمۇ ئالدىغا كەلدى. ئۇلار سەۋزە، چامغۇرلارغا ئارىلاشتۇرۇلغان قو-تاز گۆشىنى مەززە قىلىپ يەپ، ئۇستىخانلىرىنى پاك - پاكىز غاجى-لىدى، ماي يۇقى قوللىرىنى شۇمۇپ يالىدى. كانايلىرى بىرئاز ياغلاشقاندىن كېيىن داپ، غىجەكلىرىنى قولىغا ئالدى. بۇ قېتىم ئۇلار ناخشىنى «ئوششاق مۇقامى» نىڭ مەشرىپىدىن باشلىدى:

ۋا ئۆلۈم باغرىمنى قويدۇڭ يۈز تۈمەن مىڭ داغ ئىلە،
سۇ بولۇپ ئاقتى يۈرەكلەر قەتىرە - قەتىرە ياغ ئىلە.
باغۇ مۇلكۈڭگە ئىشەنمە، ھەرنە قىلساڭ ئادىمى،
ناگىھان يەتسە ئەجەل، قالغاي بۇ مۇلكۈڭ باغ ئىلە.

ناگىھان تەن بېغىغا يەتسە زىمىستانى ئەجەل،
جان دەرەخلەردەك ساچىلغاي ھەر تەرەپ ياپراق ئىلە.
دۇنيا مالىنى ئېلىبان، تويمىغان چەشمى ھېرىس،
تويغۇسى تولغاندا كۆزى گۆر ئارا، تۇپراق ئىلە.
.....
ئارقىدىن رىتىملىرى ۋەزمىن، شوخراق بىر پەدىگە ئالمىشىپ مۇ-ھەببەت بېيىتلىرى ئوقۇلدى:

تارغىنا ئېرىق چاپتىم ئاتلاپ ئۆتكۈدەك،
سۇزۇككىنە سۇ كەپتۇ ساقلاپ ئىچكۈدەك.
سۇزۇككىنە سۇ ئىچىدە ئالىچىپار تاش،
مېنى مۇنچە كۆيدۈرگەن زالىم قارا قاش.
خەت پۈتۈپ نامە ئەۋەتتىم زەيتۇن تاۋاغا،
زالىم قارا قاش چىقمىدى ئۆيدىن تالاغا.
ئالما تۇۋىگە ئالما كۆمدۈم ئالما يارىم بولغايمۇ دەپ،
چىن كۆڭلۈمنى سىلىگە بەردىم مېھرىبان بولغايمۇ دەپ.

ئاخىرىدا، غېجەكچى بىلەن داپچى خۇددى لەپەرگە چىققان ئار-تىسلاردەك قىزىقچىلىق قىلىپ ياشلار تۈگۈل قېرىلارنىمۇ ياڭاقلىرى خالتىلاشقۇچە كۈلدۈرۈۋەتتى. داپچى دېپىنى ئۇزۇك ـ ئۇزۇك تاراڭلىتىپ ئىككى مىسرا ئوقۇسا، غېجەكچى ئۇلاپلا ئىككى مىسرا قوشۇپ، غېجىكىنى ئاۋازىغا ماسلاشتۇرۇپ غىدىگشىپ قويىاتتى :

داپچى :

دەستىكى يوق دورغىدىن،
شىپپاڭ قۇيرۇق يورغىدىن،

غېجەكچى :

سامانلىقنىڭ ساچقىنىدىن،
قېرى خوتۇننىڭ قاچقىنىدىن،

داپچى :

ئاختارمىنىڭ چالمىسىدىن،
خوتۇن خەقنىڭ لالمىسىدىن،

غېجەكچى :

ئېگىز يارنىڭ توسمىسىدىن،
مەزلۇم خەقنىڭ ئوسمىسىدىن،

داپچى :

كالا گۆشىنىڭ بېزىدىن،
مەزلۇم خەقنىڭ تېزىدىن،

غېجەكچى :

ئاچچىق ئۆرۈكنىڭ ئاچىسىدىن،
مەزلۇم خەقنىڭ گاچىسىدىن،

داپچى :

ئاغىر ئاتنىڭ توغرىسىدىن،
مەزلۇم خەقنىڭ ئوغرىسىدىن،

غېجەكچى :

يېتىم ھەتتا خالتىسىدىن،

مەزلۇم خەقنىڭ كالتىسىدىن،

داپچى :

يازغى يۇڭنىڭ كىگىزىدىن،
خوتۇن خەقنىڭ ئېگىزىدىن،

ئىككىسى بىرلىشىپ :

پاناھ بېرىڭ خۇدايىم!

.....

ئۇششاق باللار قىيقاس كۆتۈرۈپ چاۋاك چېلىپ كەتتى. قىزلار كۈلۈپ، تېلىقىپ، چۇرقىرىشىپ تەرەپ ـ تەرەپكە قاچتى...

«قاراتاللىق »لار بۇگۈن مۇشۇ ئاددىي، غۇربەت توي داستىخىنىغا ئولىشىپ بىردەم بولسىمۇ كۈلدى، ئويىندى، تۇرمۇشنىڭ ئەتىكى كۆڭۈلسىز، مۇدھىش غەملىرىنى دەماللىققا ئۇنتۇدى. ئۇلارنىڭ بىر كۈنلىك مۇشۇنداق ئۆتمىكى ھەقىقەتەنمۇ تەس، بەسى مۇشكۈل ئىدى...

كەچ كىرىشكە باشلىدى. تۈن پەردىسى ئاستا ـ ئاستا يېيىلدى، ئاخىرقى شەپەق ئۇپۇق يۈزىگە گويا قان دەرياسىدەك قىزغۇچ ئايلانما ئىزلارنى قالدۇرۇپ سۆنۈپ كەتتى...

قىز كۆچۈرۈش تەييارلىقى باشلاندى. بېشىدىن تېقىمغىچە قېلىن رومالغا ئورالغان ئون ئالتە ياشلىق قىز يەڭگىسى بىلەن ئاداشلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئىككى ئات قوشۇلغان يارىيار ھارۋىغا ئولتۇرغۇزۇلدى، سازچىلار باشقا بىر ھارۋىغا جايلىشىپ بىر توپ ياشلار بىلەن «ھاي ـ ھاي ئۆلەن » ناخشىسىنى توۋلاپ يۇرۇپ كەتتى.

زەيدىن كارۋاننىڭ ئايۇنىنى بوشاپ قالدى. ئەتىگەندىن بېرى ئىچكەركى ئۆيدە ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ ئولتۇرغان قۇتلۇق ئەپەندى، مامۇت قۇرغۇيلار ئايۇانغا چىقىپ، يېزىنىڭ پېشقەدەم ئاقساقاللىرى بىلەن سۆھبەت قۇردى. ئاددىيلا سەرەمجانلاشقان ئايۇاننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۆۋرۈككە قارا چىراغ ئېسىلغانىدى. ئۇ ئەتراپنى سۇس يورۇتۇپ تۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

ـــ ئاڭلىساق، ماموت شەيخىم قىلىنىڭ ئۇستىدە قاپتۇ، ـــ دەپ گەپ باشلىدى بىر قېرى دېھقان، ـــ خۇداغا شۈكرى، ئاللانى ياد ئەتكەن ئادەمنى ئاللا ئۆزى ساقلايدىكەن...

ـــ ئىنشائاللا، قاريي ئاكا، ـــ دېدى ماموت قۇرغۇي ئورنىدىن سەل ـ پەل قوزغىلىپ، ـــ ئاللا ئۆزى پاختا ئىچىدە ئوت ساقلاشقا قادىر، پېقىرنىمۇ ئۆزلىرى دېگەندەك، ئاللا ئىگەم يامغۇردەك ئوق ئىچىدىن ئامان ساقلاپ قالدى...

داستىخاننىڭ بىر چېتىدە ئولتۇرغان قىرقىم ساقال، چارا كۆز بىرى سورىدى:

ـــ شەيخىم، ئۆزلىرى نېمە بولۇپ ئۇ تەرەپلەرگە بېرىپ قاللىكىن؟

بۇ سوئال شۇبھىلىك ئىدى. ماموت قۇرغۇي جاۋاب بەرگۈچە زەيدىن كارۋان چاقچاقلىق بىلەن ئوتتۇرىغا چۈشتى:

ـــ نېمە بولۇپ باراتتى، ھاشىمباي، تەقۋادارلىق شۇ كويغا سالغان ـ دە! ماموت شەيخىم پات ـ پات «چاچقۇم مازىرى» دىكى ئىسلام شەيخىنى يوقلاپ زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ، ئۆتكەندە شۇ ياقتا كېتىۋېتىپ پالاكەتكە يولۇققان گەپ!

زەيدىن كارۋاننىڭ گەپنى مۇنداق قاملاشتۇرۇپ بابلىشى ماموت قۇرغۇينى ھەيران قالدۇردى. ئۇ ئالمان ـ تالمان: «خوش ... شۇنداق...» دېگىنىچە بېشىنى لىڭشىتىپ تەستىقلىدى. زەيدىن كارۋان يەنە بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، بىردىنلا ئايۋاننىڭ ئىشكى ئېچىلىپ بوسۇغىدا تۇدى راجى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا سالپا ـ سۇلپاڭ كىيىملەرنى كىيىۋالغان يېتىمچى سىياقىدىكى تۆت ئادەم تۇراتتى. قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ماموت قۇرغۇي خوشلۇقىدىن ئۆزلىرىنى باسالماي قالدى.

ـــ خۇداغا شۈكرى، ھايات ئىكەنسەن! ... ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى غۇلچىنى كېرىپ، ـــ بىز تېخى ئوق تېگىپ كەتكەن چېغى، دەپ ئەنسىرەپتۇق. كەل، ئاغىنە، بېرى كەل...

تۇدى راجىنىڭ يۈرىكى «چىممىدە» قىلىپ قالدى، پۇت ـ قولى

سېزىلەرلىك تىترىدى، چىرايى دەسلەپ بۇزۇلۇپ كېيىن ئاقىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە ھېلىقى جادۇنىڭ پارقىراق رەھىمسىز، سوغۇق تىغى كۆرۈنگەندەك، كىمدۇر بىرىنىڭ «ياشايمەن دېسەڭ ھوشۇڭنى تاپ!» دېگەن مۇدھىش ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى.

— مەنمۇ ئاران قۇتۇلدۇم... — دېدى ئۇ قەستەنگە گەپ يورغىلىتىپ، — يېنىك يارىلانغانىدىم، ئۆيدە يېتىپ ساقىيىپ چىقىشىم. ئۆتكەندە بىر قېتىم كېلىپ سىلەرنىڭ دېرىكىڭلارنى ئالالماي كەتتىم. بۇلار ... — ئۇ تۇمشۇقى بىلەن يېنىدىكىلەرنى ئىشارە قىلىدى، — بىزنىڭ سەپكە قوشۇلغىلى چىققان يېتىمچىلار...

قۇتلۇق ئەپەندى داستىخاندىكىلەرگە سىرلىق قاراپ قويۇپ قول ئىشارىتى قىلدى:

— كېلىڭلار، سىلەرمۇ داستىخانغا كېلىڭلار... قالغان گەپنى كېيىن سۆزلىشەيلى.

تۇدى راجى ئۇدۇل قۇتلۇق ئەپەندىگە قاراپ كەلدى. قۇتلۇق ئەپەندى ئايۇاننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۇۋرۇككە يۆلىنىپ ئولتۇراتتى.

— ئىز - دېرىكىڭىزنى ئالالماي بەكمۇ تىت - تىت بولدۇم، — دېدى تۇدى راجى قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ ئىككى قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، — خۇداغا شۈكرى، ئاخىر كۆرۈشتۇق. باتۇق كۆرۈنمەيدىغۇ؟

— ئۇ سەپداشلىرى بىلەن يارلىقىتا قالدى، — دېدى قۇتلۇق ئەپەندى پەس ئاۋازدا ۋە ماموت قۇرغۇينى بېشى بىلەن ئىشارە قىلىپ داۋام قىلدى، — مەن ماۋۇ شەيخمنى يوقلىغاچ ئۆزۈم كەلدىم...

ئۇلار بەخىرامان سۆزلىشىۋاتقاندا كۈتۈلمىگەن ئىش يۈز بەردى: تۇدى راجى ئۇنىڭ بىلەن گەپلەشكەن بولۇپ قولىنى چىڭ تۇتۇپ تۇردى، بايىقى «يېتىمچىلار» دىن ئىككىسى ئارقىدىن كېلىپ قۇتلۇق ئەپەندىنىڭ بوينىغا ئارغامچا سالدى - دە، تۇۋرۇككە باغلىۋالدى. قالغان ئىككى «يېتىمچى» قوينىدىكى تاپانچىلىرىنى چىقىرىپ، ئۆيدىكىلەرنى قىمىر قىلدۇرمىدى. شۇ ئەسنادا ھويلا بىلەن ئايۇاننىڭ ئىشكى

www.uyghurkitap.com

زەنجىرلەندى. قۇتلۇق ئەپەندى ھەرقانچە قىلىپمۇ يېنىدىكى تاپانچىسىنى ئېلىشقا ئۇلگۈرەلمىدى، قىل ئارغامچا ئۇنىڭ كېكىردىكىدىن بوغۇپ بىردەمدىلا خارقىرىتىپ قويدى.

ــ تۇڤى، ئىپلاس سېتىلما!

ماموت قۇرغۇينىڭ بوڭ، ياكراق ئاۋازى ئۆينى كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇ تۇدى راجىغا ئېتىلماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلۇپدى، ھېلىقى «يېتىمچىلار» ئۇنىڭ يەلكىسىدىن بېسىپ يارىلانغان پۇتىغا قاتتىق دەسسۈەتتى. ماموت قۇرغۇي تولغىنىپ ئىڭراپ سالدى...

ــ تاغاردىن ئىككىنى ئاچتىق! ــ دېدى «يېتىمچىلار» دىن بىرى زەيدىن كارۋانغا بۇيرۇق قىلىپ. زەيدىن كارۋان بېشىنى ئىچىگە تىقىپ گۆشىيىپ تۇرۇۋەردى.

ــ نېمانداق ئېشەك ھەيدەيدىغان تاياقتەك غادىيىپ تۇردىسەن!؟ ــ دېدى ھېلىقى «يېتىمچى» قوپال ۋارقىراپ، ــ ماڭ، تاغار ئاچتىق! بولمىسا سەنمۇ كۆرگۈلۈكۈنى كۆرىسەن...

ــ ئۆيدە بوش تاغار يوق، ــ زەيدىن كارۋان تۇمشۇقىنى ئۇچىلىدى، ــ لازىم بولسا، سىرتتىن تېپىپ كېلەي...

ــ سىرتتىن؟ ــ «يېتىمچى» ئاغزىنى پۈرۈشتۈردى، ــ سەن تېخى سىرتقا چىقماقچىما؟ بۇ سېنىڭ ئۇخلاپ چۈشۈڭ، ماڭ! تاغار بولمىسا خوتۇنۇڭنىڭ ئىشتان ـ كۆڭلىكى بولسىمۇ بولىدۇ!

زەيدىن كارۋان مىت قىلماي تۇرۇۋەردى. «يېتىمچىلار» نىڭ جۇدۇنى تۇتتى. پاكار، سىمىزرەك بىرى ئۇزۇن چاپىنىنىڭ ئىچىگە يوشۇرغان گىراناتتىن بىرنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ پوپوزا قىلدى:

ــ تاغار بېرەمسەن ـ يوق؟! بەرمىسەڭ، ھەممىڭنى كۆكۈم ـ تالقان قىلىۋېتىمەن! ــ ئۇ گىراناتىنى ئېغىز كۆتۈردى. ئىش كۆرمىگەن قېرىلار دۇرۇت ئوقۇپ، ناله قىلىپ كەتتى.

ــ زەيدىن ئاكا... بولار ئىش بولدى... بۇ سېتىلما، مۇناپىقلارغا تاغار بېرىڭ، ــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى تەمكىن ئاۋازدا، ــ يۈرتداشلار، ئاقساقاللار قورقۇپ كەتمىسۇن...

زەيدىن كارۋاننىڭ كۆز چانىقى ياشقا تولدى. ئۇ لېۋىنى چىشلەپ تەسلىكتە ئارقىغا بۇرالدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئىچكەركى ئۆيدىن ئىككى كونا تاغارنى ئاچقىپ، تىترەپ، تۇرغان قوللىرى بىلەن «يېتىم-چىلار» نىڭ ئالدىغا تاشلىدى. ھەش - پەش دېگۈچە قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ماموت قۇرغۇنىڭ پۇت - قولى باغلىنىپ ئاغزىغا لاتا تىقىلدى، تاغارلار بېشىغا كىيگۈزۈلۈپ سىرتقا ئېلىپ مېڭىلدى. زەيدىن كارۋان كۆزىنى يۇمۇپ يۇزىنى چەتكە ئۆرۈۋالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى پۇچۇلىنىپ، ۋۇجۇدىغا بىر خىل ھەسرەت - نادامەت تىترىكى ئولاشقاندى...

ئۇلار قوزغالدى. ئالتە - يەتتە ئات تىزگىن سىيرىپ، تۇياق ئۇرۇپ، گۈگۈم قاراڭغۇلۇقىدا توپا توزىتىپ چىقىپ كەتتى...

2

ئۇ ئىككىسى تولتۇمۇ غەلىتە كەيپىيات ئىچىدە ئۇچراشتى.

ھاپىز خوجىنىڭ كۆزلىرىدە تەمەننا كۈلكىسى جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ بۈگۈن ھېيىت - بايرامدىلا كىيىدىغان ئەتۇارلىق ساقچى فورمىسىنى كىيىپ، ئوقدان ئۇستىگە سېرىق پۈپۈكلۈك تاپانچىسىنى ئېسىۋالغانىدى. ئۇ سىياسىي مەھبۇسلار تۇرمىسىنىڭ قاراڭغۇ، سۇر-لۇك ئىشخانىسىدا قولىنى ئارقىغا تۇتۇپ ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى. بەزىدە بېشىنى قاڭتۇرۇلغان قېچىرداك گىدەيتىپ، ئىشىك تۇۋىدە تۇرغان رەقىبىگە كۆزلىرىنى قىسىپ قاراپ قويياتتى...

قول - پۇتلىرىدىن تارتىپ بويۇنلىرىغىچە زەنجىرلەنگەن مەھبۇس قۇتلۇق ئەپەندى بولسا دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ كۆزلىرىنى خىيالەن نەلەرگىدۇر تىكەتتى، ساقاللىرى ئۆسۈپ گىجەكىلەشكەن، چاناقلىرى ئولتۇرۇشۇپ، كۆزلىرى پىلدىرلاپ قالغانىدى. تاتىراڭغۇ يۇزىدە قامچىنىڭمۇ ياكى داغىنىڭمۇ ئەيتاۋۇر، جان قاقشاتقۇچى بىر نەرسىنىڭ قىزغۇچ قارامتۇل ئىزلىرى كۆزگە تاشلىناتتى. ھازىر ئۇنىڭ

خىيالىدا ھاپىز جۈيجاڭمۇ، تۇرمىمۇ يوق ئىدى. شېكەستىلەنگەن بە-دىنىنىڭ ئاچچىق ئاغرىقلىرىنىمۇ سەزمەيتتى. ئۇنىڭ ئۇچقۇر خىيالى-رى، كۆڭۈل خاھىشى يەنىلا ئاشۇ توغراقلىقلاردا، شورباغدا، ئۆلۈمگە تىك قاراپ ماڭغان سەپداشلىرى ئارىسىدا كېزىپ يۈرەتتى. قەلب ئېكرانىدا باتۇقنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن يارلىق ئاستىدىكى ھېلىقى قىرچىن تاللىق ئۆستەڭ بويىدا ئولتۇرۇپ سىردىشۋاتاتتى...

ھاپىز خوجىنىڭ سىپايە، لېكىن زەھەرخەندە ئاۋازى ئۇنىڭ ئوچ-قۇر خىيالىنى بۆلدى:

— خاتالاشمسام، بىز خېلى كونا تونۇشلاردىنغۇ دەيمەن، قۇتلۇق ئەپەندى، جاۋاب بېرىڭا: باتۇق نەدە، قالدۇق قوشۇنلىرىڭىزچۇ؟ مۇ-بادا ئېنىق ئېيتىپ بەرسىڭىز...

— بىلمەيمەن! — قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى. ھاپىز خوجا ئاڭلىماسقا سېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— قۇتلۇق ئەپەندى، جاھىللىق ئادەمگە ياخشى ئاقىۋەت كەلتۈر-مەيدۇ! بۇ پەقەت تەلۈلەرنىڭ ئىشى. سىز نۇرغۇن ئىشلارنى كۆردە-ڭىز، كۆچ ئېلىشىپمۇ باقتىڭىز. ئەمدى تەقدىرگە تەن بەرمەي بول-ماس. «ھوشۇڭنىڭ بار چېغىدا كۆتۈڭنى يېپ!» دېگەن گەپ بار. سىز خېلى ھوش ـ كاللىسى جايىدا ئادەم، ئەقىل بىلەن ئىش قىلىڭ! سىز ماڭا ھازىر «كۆرەش» تەشكىلاتىڭىزنىڭ قالدى ئەزالىرى بىلەن باتۇقنىڭ نەدىلىكىنى ئېيتىپ بەرسىڭىزلا بولدى، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىڭىزنىڭ خالىغانچە راھەتتە ئۆتۈشىگە مەن كېپىل!

— شۇنداقمۇ؟ — قۇتلۇق ئەپەندى دىمىغىدا كۈلدى، — سەن قولغا چۈشكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋالغىلى بولىدۇ، دەپ ئويلا-سەن؟! ئۇنداق ئاسان ئىش يوق، ھاپىز جۈيجاڭ! «بۆرىدىن قورققان قوي باقماس» دېگەن گەپ بار. مەن ساڭا ئېيتسام: باتۇق ھازىر ھە-رىكەتتە! ئۇ سېنى تاپماي قويمايدۇ، سەن ئۇنى ئىزدەپ ئاۋارە بولما!

ھاپىز خوجىنىڭ جۈدۈنى تۇتتى، شۇنداقتىمۇ ئۆزىنى بېسىپ، ئاچچىق ئارىلاش تەنە قىلدى:

ـــ سەن تېخى «شېھىت مازار»، «توغراقلىق»، «شورباغ» دېگەن-لەرنى ئېسىڭدىن چىقارماپسەن ـ دە؟ ئەپسۇس، بەكمۇ ئەپسۇس...

قۇتلۇق ئەپەندى بېشىنى «شارتتىدە» بۇراپ ئۇنىڭغا يۈزلەندى:

ـــ شۇنداق، ئۇ يەرلەر ئۆلسەممۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ھەرقانداق ۋىجدانلىق ئەر كىشى ئەلۋەتتە ئۆز خەلقىنىڭ كۆرىشىنى ئېسىدىن چىقىرىشنى خالىمايدۇ ـ دە!

ھاپىز خوجا قاقاقلاپ كۈلدى.

ـــ تېخى مۇنداق دېگىن، ئەپەندى! سەن يەنە كۆرەش قىلماقچى ئىكەنسەن ـ دە!؟ ـــ بىردىنلا ئۇنىڭ تەرى تۇرۇلدى، چىشلىرى غۇ-چۇرلاپ كەتتى، ـــ قۇتلۇق، كاللاڭنى سىلكىۋەت، سەن ھازىر ئۇ دۇنياغا كېتىۋاتقان ئادەم!

ـــ قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل! ـــ قۇتلۇق ئەپەندىمۇ ئاچچىق كۈلدى، ـــ ئۆلۈم ماڭا ھېچقانچە قورقۇنچلۇق ئەمەس! شۇنى بىلىپ قويغىنكى، بىز ھەققانىيەت ئۈچۈن قوزغالغان، ھەققانىيەت ئۈچۈن جان بېرىمىز. بىز خەلقىمىزنىڭ ئىنسانىي ھوقۇقى ۋە ئەركىن ھاياتى ئۈچۈن قان ئايىمىغان، ھېلىمۇ خەلقىمىزنىڭ ئىنسانىي ھوقۇقى ۋە ئەركىنلىكى ئۈچۈن جان ئايىمايمىز!

ـــ ئاغزىڭنى يۇم! ـــ ھاپىز خوجا ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىدى، خۇددى چوغ دەسسىۋالغاندەك تېپىرلاپ، تايتاڭلاپ، جەھلى بىلەن چالۋاقىدى، ـــ سېنى ھازىرلا ئېتىپ تاشلايمەن! سەن «كۆرەش» تەشكىلاتىنىڭ كاتتىۋېشى، ئۇلۇغ پىرقىمىزگە، ئۇلۇغ ئارمىيىمىزگە مۇشت كۆتۈرگەن باش جىنايەتچى!

ـــ توغرا، سەنلەر مېنىڭ دەردىمدە بوغاز بولۇپ كەتتىڭ! ـــ دېدى قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ يېغىرىغا تېخىمۇ تېگىپ، ـــ مەن يەنە ئېيتىپ قويايكى، قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل! ئۆلۈم مېنى قورقۇتالمايدۇ، مەن خېلى بۇرۇنلا ئىنقلابىي كىشىلىك قارىشىمنى بەلگىلەپ بولغان، ھاياتىمنى مىللەتنىڭ ئازادلىقىغا بېغىشلاپ قويغان. ئىنقلابچى دېگەن نام مەن ئۈچۈن خۇشاللىق ۋە شەرەپ!

هاپىز خوجا ئەسەبىلەشتى. ئەسلىدە ئۇ بۇگۈن ئۆزىچە ياسىمىنىپ ـ تارىنىپ، قۇتلۇق ئەپەندىگە كۆچ كۆرسەتمەكچى، ئۆز قولىنى بىلەن ئۇنىڭ ئالە ـ پەريادىنى، پۇشايمان ـ ئۆكۈنۈشىنى، يېلىنىپ يالۋۇرىشىنى ئاڭلاپ كېرىلمەكچى، ھۇزۇرلانماقچى، شۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە ئايدىن بېرى چەككەن دەرد ـ ئازابىنى، كۆڭۈل غەشلىكىنى بىراقلا ئۇنتۇپ راسا بىر پۇخادىن چىقماقچى بولغانىدى، نەدىكىنى! كاساپەت بەئەينى ئۇششۇك ھەرىنىڭ ئۆزى ئىكەن، تەگكەن يېرىدىن زەھەر تامىدۇ! ئۇنىڭ ئاغزىغا خۇدا تەڭ كەلمىسە، بەندە پەۋا كېلىدىغاندەك ئەمەس! ئەڭ ياخشىسى، تېزدىن ... تېزدىن...

هاپىز خوجا ئۆزىنى خۇش قىلىمەن، دەپ ئەكسىچە خاپا قىلىۋالىدى. يۈرىكىنىڭ بىر يېرىلىرى تارتىشىپ ئېچىشىپ بىئارام بولدى. سەۋر ـ تاقىتىمۇ تۈگىدى.

ـــ ساقچى، بۇنى كۆزۈمدىن يوقات! ـــ دېدى ئۇ ئاخىر ئىشككە قاراپ زەردە بىلەن.

ئىككى ساقچى قۇتلۇق ئەپەندىگە چىلبۆرىدەك يېپىشتى. قۇتلۇق ئەپەندى ئۇلارنى ئىتتىرىۋېتىپ دېدى:

ـــ هاپىز، سەن ئالدىراپ خۇشال بولۇپ كەتمە! ئەل قىساسى مەنەل ھەق! ئۆتكەندە بىر كىتاب ئوقۇۋېدىم، ئۇنىڭدا ساڭا ئوخشاشلار تەرىپىدىن ئوتقا تاشلىنىپ كۆيدۈرۈش جازاسى بېرىلگەن بىرىنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا جاللاتلارغا قاراپ مۇنداق دېگەنلىكىنى يېزىپتۇ: «جانابلار، سىلەر مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتسىلەر، چۈنكى سىلەر ئۆزۈڭلارمۇ ئۆلۈم خەتەرلىكىدە تۇرۇۋاتسىلەر!» ... قالتىسمىكەن، هاپىز، سەن نېمانداق تاتىرىپ كېتىسەن؟ ھە، بىرنەرسىنى سەزدىڭغۇ دەيمەن. توغرا، «مۇزنىڭ ئۆمرى باھارغىچە» دېگەن گەپ بار. «كۆرەش» تەشكىلاتىمىز ھەرىكەتتىن توختىمايدۇ، جاھالەتلىك دۇنيا ئۇزاققا بارمايدۇ!

قۇتلۇق ئەپەندى زەنجىر ـ كىشەنلەرنى شاراقلىتىپ پۇتىنى سۆرەپ ئىشككە ماڭدى. ئۇنىڭ روھىي ھالىتىدىكى تەمكىنلىك، ئېغىر ـ بې-

سىقلىق، گەپ ـ سۆزلىرىدىكى ئۆتكۈرلۈك ھاپىز خوجىنى ھەم ھەيران قالدۇردى، ھەم تەمتىرەتتى. ئۇ ھەرقانچە ئويلاپمۇ تەكتىگە يېتەلمىدى. بۇلار گويا سىرلىق بىر تېپىشماقتەك ئۇنىڭ ئىچىنى سىقىپ كۆڭلىنى بۇرۇقتۇرما قىلىۋەتتى. ئىشخانىغا تۇرمە باشلىقى كىرگەندە مۇ ئۇ ئاشۇ سىرلىق خيالىلارغا چىرمىشىپ ھاڭۇبقىپ تۇراتتى.

ـــ جۇيجاڭ جانابلىرى، بۇ توپىلاڭچى بەكمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى! ـــ دېدى تۇرمە باشلىقى قۇتلۇق ئەپەندىدىن دادلاپ، ـــ زادىلا جىم ياتمايدۇ، جىنايەتچىلەرنى ئاشلىق ئېلان قىلىشقا، غوۋغا كۆتۇرۈشكە قۇتراتىپ زادىلا ئارامىمزنى قويمىدى!

ھاپىز خوجا ئېسىگە كەلدى. يېنىدا كاسلداپ تۇرغان تۇرمە باشلىقىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى دەسلەپ ئانچە ئاڭقرالمىدى، كېيىن گەپ يەنە قۇتلۇق ئەپەندى ئۇستىدە كېتىۋاتقانلىقىنى پەملەپ، تۇرمە باشلىقىنى تىنچلاندۇردى:

ـــ «سېمىز قوينىڭ ئۆمرى قىسقا» دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ؟ ئۇ ئەزەلدىن كېپەنلىكى بويىنغا ئېسىلغان بىر سىياسىي قاچقۇن! يېقىنىدىن بېرى، يۇقىرىدىن بەزى كۆڭۈلسىز خەۋەرلەر كېلىۋاتىدۇ، ئۇنى تېزدىن... تېزدىن ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش كېرەك! بېرى كەل، بىز ئەمدى ئۇنى قانداق جايلاشنى مەسلىھەتلىشەيلى...

ئىككىسىنىڭ بېشى بىر يەرگە كەلدى، تىنىقلار ئارىلىشىپ كەتتى. بىرى، ئاق سېرىق، يۇمىلاق؛ يەنە بىرى، قارامتۇل، چاسا يۇزلەردە شۇملۇق ئالامەتلىرى پەيدا بولدى. ئىشخاندا سىرلىق پىچىرلاشلار باشلاندى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

يىگىرمە بەشىنچى باب

بۇ بابنىڭ مەزمۇنى ئىچىدىكى گەپتە

ئالتۇن بېشىڭ ئامان بولسا،
ئالتۇن قاچىدا سۇ ئىچەرسەن.
ـــ ئۇيغۇر خەلق ماقالى

1

ئىسسىق يېلىنجاپ تۇراتتى. ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان ئەشمە سۇلار قاغجىراپ كەتكەن بۇغدايلىققا ژىشىلداپ يامراشقا باشلىدى...

باتۇق ئېرىق بويىدىكى ھەممە يېرى بوغما ـ بوغما ئۆسمە بىلەن قاپلانغان كارداڭ سېدىگە يۆلىنىپ خىيالغا كەتتى. قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ماموت قۇرغۇنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقى ئۇنى دورا يېگەن بېلىقتەك قىلىپ قويغانىدى...

كەچ كىرىشكە باشلىدى. كەچكى قۇياش ئەسكى كىگىزدەك پارچە ـ پارچە بۇلۇتلار ئارىسىدا خۇددى تۇتقۇن قىلىنغان مەھبۇسنىڭ كۆزىدەك غەمكىن كۆرۈنەتتى. باتۇق پېتىۋاتقان قۇياشقا قاراپ خورسىنىپ قويدى. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ يېنىغا بەختى سېرىق كەلدى. ئۇنىڭ سارغۇچ، يېرىك ساقاللىرى كىرپە تىكىنىدەك دىردىيىپ كەتكەنىدى. باتۇق بەختى سېرىقنى كۆرۈپلا قاينىپ كەتتى:

ـــ ئۇلار بىزنى مۇشۇنداق بىر ـ بىرلەپ يەپ تۈگەتمەكچىما؟

يەپ تۇگىتىش ئاسان ئەمەس، ھاپىز خوجا! چىشىڭ قاماپ قالىدۇ! قاراپ تۇر، سەن بۇرە بولساڭ بىز قاپلان! سەن بىزنى مەغلۇپ بولدى، دەپ ئويلاپ قالما، ياق، ياق! ئۇنداق ئوڭاي ئىش يوق، جېنىدىن تويغان ئادەم ئاسان مەغلۇپ بولمايدۇ! بىرى يېقىلسا، ئىككىسى ئىزىنى بېسىپ تۇرىدۇ. قانداق دېدىم، بەختى ئاكا؟

ــ توغرا ئېيتتىڭ! ــ دېدى بەختى سېرىق ئۇنىڭ مەردانە سۆزلىرىگە قايىل بولۇپ، ــ يىغلاشنى بىلگەن ئادەم كۈلۈشنىمۇ بىلىدۇ!

باتۇق بىردەم شۇك بولدى. قاشلىرىنى يىمىرىپ قىپقىزىل شەپەق بىلەن رەڭلەنگەن يىراق ئۇپۇققا كۆز تىكتى، چەكسىز ئاسمان ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى، ئۇنىڭ يۈرىكى يەنە تېپىچەكلىدى: «ئەجەبا، ئالەم شۇنچە كەڭ، شۇنچە كەرەملىك تۇرۇپ، نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ باغرىغا ياخشى ئادەملەر سىغمايدۇ؟! نېمە ئۈچۈن يامان ئادەملەر ئۇنى-ئىپلاس قەدەملىرى بىلەن بۇلغاپ، خالىغانچە ئاياغ ئاستى قىلىپ يۈرىدۇ؟! ئەي، خۇدا! ئەگەر سەندە راستىنلا قۇدرەت بولىدىغان بولسا ئۆزۈڭ يارالتقان ئالەمدىكى بۇ ناھەقچىلىكنى تەڭشىگىن! ياخشى ئادەملىرىڭنىڭ بېشىنى سىلاپ، يامان ئادەملىرىڭنىڭ جاجىسىنى بەرگىن. سەن بەرپا قىلغان بۇ زېمىن ئۇلارنىڭ ناپاك جىسمىنى كۆتۈرگۈسىز بولۇپ كەتتى!...»

باتۇق بىردىنلا ئۇپۇقتىن كۆزىنى ئۇزۇپ بەختى سېرىققا يۈزلەندى:

ــ بەختى ئاكا، ئەتىلا شەھەرگە كىرسەك دەيمەن. مانا بۇگۈن ئۇلارنى تۇتۇپ كەتكەنگە بەش كۈن بوپتۇ. ھاپىز خوجىنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ. ئۇلارنى تېزرەك قۇتۇلدۇرۇشنىڭ ئامالىنى قىلساق قانداق؟

ــ بولىدۇ، مەنمۇ شۇنى ئويلاپ يۈرىمەن، ــ دېدى بەختى سېـ

رىق، ــ مېنىڭچە، ئاۋۋال چەبدەس يىگىتتىن بىر ـ ئىككىسى كىرىپ ئەھۋال ئۇقۇپ چىقسۇن. شۇنىڭغا قاراپ ھەرىكەت پىلانى تۈزەيلى!

ئەتىسى تاڭ سۈزۈلگەندە سودىگەر قىياپىتىدە ياسانغان ئوچ ئاتلىق يولغا چىقتى. ئالدىدا كېتىۋاتقىنى باتۇق ئىدى. ئۇ ئاتقا توختىماي قامچا ئۇراتتى، ئاق قاشقىلىق چىپار ئارغىماق قۇلاقلىرىنى شىنتايىتىپ، تۇياق ئۇرۇپ، بۆرە يۈرىشىدە كېتىۋاتسىمۇ، باتۇقنىڭ نەزىرىدە گويا بىر ئىزدا تۇرغاندەك بىلىنەتتى.

ئۇلار شۇنچە جېدەلىلەپ يۈرۈپ قاراڭغۇ چۈشكەندە شەھەرگە كىردى. بىر كېچىنى تىللا سارىيىنىڭ مۆتىۋەرلەر چۈشىدىغان ئازادە ھۇجرىسىدا ئۆتكۈزدى. ئەتىسى ئەتىگەندە باتۇق ۋاڭ دەيدىغانى ئىزدەپ ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىگە بارىدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ بىلەن تېزلا ئۇچراشتى. ئۇ باتۇقنىڭ تەلىپىنى ئاڭلاپ:

ــ بولىدۇ، سەل تۇرۇپ سىياسىي مەھبۇسلار تۇرمىسىگە بېرىپ ئەھۋالنى ئۇقۇپ باقاي، ــ دېدى ئىككىلەنمەيلا، ــ چىداپ تۇر، چۈشتىن كېيىن ئېنىق خەۋىرىنى بېرىمەن.

ــ ئۇ يەردە يېقىن تونۇشلىرىڭ بارمۇ؟

ــ خاتىرجەم بول، ھەممىمىز بىر گۇندىپاي ـ دە.

ــ ماقۇل ئەمىسە، ــ دېدى باتۇق مەنۇنلۇق بىلەن، ــ سېنىڭ خەۋىرىڭگە قاراپ ھەرىكەت قىلماقچى. نەدە ئۇچرىشىمىز؟

ــ راست، نەدە ئۇچراشساق بولار؟

ھەر ئىككىلىسى بىر ـ بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى ئىشەنچلىك، قۇلاي ئالاقە پونكىتى ئاللىقاچان پېچەتلىنىپ، ئۇنىڭ خوجايىنى ۋاڭ دالى ــ ۋاھاپ چوقۇر قولغا ئېلىنغانىدى. ئۇلار ئۇيان ئويلىنىپ، بۇيان ئويلىنىپ، ئاخىر تۇمەن بويىدىكى تاللىقتا ئۇچراشماق بولۇپ خوشلاشتى.

باتۇق يېرىم كۈننى ئاران ئۆتكۈزدى، تۈمەن بويىدىكى تاللىقلا خېلى بۇرۇنلا چىقىپ، سالقىن، ياپيېشىل دەريا بويىنى، ئۆركەش-لىنىپ كۆۋۈجەپ ئېقىۋاتقان بوزامتۇل دەريا سۈيىنى سەيلە قىل-دى. گۈزەل، بەكۆڭاش، باغرى كەڭ تەبىئەت ئۇنىڭ نەچچە كۈندىن بېرى مەيۈسلۈك، غەمكىنلىك ۋە تىت ـ تىتلىق بىلەن چىگىلىپ قالغان كۆڭلىنى بىردەم بولسىمۇ يېشىپ بەھرىنى ئاچتى...

ۋاڭ دەيدەي هايالىشمايلا كەلدى، بىراق ئۇنىڭ ئۆكسۈلى يوق ئىدى. خېلى ۋاقىتقىچە ئۇندىمىدى، پۈشۈلداپ ئولتۇرۇۋالدى، كېيىن باتۇقنىڭ قىستىشى بىلەن ئاخىر ئېغىز ئاچتى:

ــ تۇنۈگۈن يېرىم كېچىدە ئىككىلىسىنى تىرىك كۆمۈۋېتىپ-تۇ...

ــ هە، راستما؟! ــ باتۇق ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قالدى، ۋاڭ دەيدەينىڭ قولىنى قاتتىق سىلكىپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى، ــ دەي-دەي، راست دەۋاتامسەن؟!

ــ راست، باتۇق، ــ ۋاڭ دەيدەي زەئىپ ئاۋازدا تەكرارلى-دى، ــ باتۇق، دوستلىرىم مېنى ئالدىمايدۇ، قۇتلۇق ئەپەندى خويمۇ بەلەن يىگىت ئىدى. زادىلا چىدىيالمىدىم... بولدى، بۇ جاللاتلاردىن جاق تويدۇم، گۈندىپايلىقنى تاشلاپ كېتىمەن...

ۋاڭ دەيدەينىڭ كېيىنكى گەپلىرى باتۇقنىڭ قۇلىقىغا كىرمى-دى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا كەپلىشىپ بېشىدىن كىرگەن مۇزدەك سوغۇق بىر ئېقىم پۈتۈن ۋۇجۇدىنى تىترىتىپ تاپىنىدىن چىقىپ كەتكەندى. بىردەملىككە ئۇنىڭ ئەس ـ هوشى يوقالدى، زېمىن گويا تەتۈر پىرقىراپ چايقىلىۋاتقاندەك بېشى قېيىپ، كۆڭلى ئاي-لىنىدى...

www.uyghurkitap.com

2

باتۇقنى ئىچ ئاغرىقى ئۇرۇپ كەتتى. ئۇيقۇسى قاچتى، ئىشتىـ
ھاسى تۇتۇلدى، ئىككى كۈن ئىچىدىلا خۇددى يەل قويۇۋەتكەن
شارەك «شىپىدە» تارتىلىپ ئىككى قوۋۇزى خالتىلىشىپ قالـ
دى. چاناقلىرى چۆككەن كۆزلىرى بولسا قىزىرىپ ئەسەبىيلىشىپ
بىر خىل سوغۇق نۇر بىلەن چاقناپ تۇراتتى...

ئۇ بۇگۈن ئۆزىمۇ تۇيمىغان ھالدا ئەنجان كوچىسىنىڭ دوقمۇـ
شىغا كىرىپ قالدى. كوچىنىڭ تار، ئۇزۇن يولىغا بىرھازا تىكىلـ
دى، تەلمۈرۈپ قارىدى. كۆز ئالدىدىن نۇرغۇن رەڭمۇرەڭ سۈرەتـ
لەر، مەنزىرىلەر، خاتىرىلەر ئۆتتى. بۇ خاتىرىلەر ئۇنى قولمۇقول
يېتىلەپ ھاياتنىڭ ئاجايىپ سىرلىق، لەززەتلىك، ئىسسىق قوينـ
ىغا باشلاپ باردى، ئۇنى ئەركىلىتىپ سۆيدى، باغاشلىدى. لېكىن،
ئۇنىڭ ھۆزۈرى ئۇزاققا بارمىدى، يەنە ئاشۇ سۈرەتلەر، مەنزىرىلەر،
خاتىرىلەردىن تۇيۇقسىز مۇدھىش بوران كۆتۈرۈلۈپ ھەممە نەرـ
سىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئۇنى ھاياتنىڭ سىرلىق،
لەززەتلىك، ئىسسىق قوينىدىن يۇلۇپ ئېلىپ ئاللىقانداق بىر
چۆل ـ جەزىرىگە سىلكىپ تاشلىۋەتتى...

باتۇق «دىڭگىدە» چۆچۈپ خىيالدىن ئۆزىنى يىغدى. قەددىنى
رۇسلاپ، تالاي ـ تالاي قەدەم ئىزلىرى قالغان، سۆيگۈ ـ مۇھەبـ
بىتىنىڭ بىردىنبىر شاھىتى بولغان بۇ تونۇش كوچىغا ئېھتىرام
بىلەن قەدەم تاشلاپ، يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاشۇ سەلتەنەتـ
لىك ئۆيگە قاراپ ئاستا سىلجىدى...

ئۇنىڭ كۆزىگە رام بولۇپ قالغان سىرىق تۇچ قۇببىلىك، قۇيما
ھالقا بېكىتىلگەن قوش قاناتلىق دەرۋازا ئېتىكلىك ئىدى. باتۇق
ئىشىكنىڭ بىر يېنىغا يۆلىنىپ غېرىبسىنىپ تۇرۇپ قالدى. بىر
چاغدا ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى. باتۇق «لىككىدە» بېشىنى كۆـ

تۇرۇپ ئاجايىپ بىر ئۇمىد ۋە ئىشتىياق بىلەن ئىشىككە قارىدى. بوسۇغىدا سەككىز ياشلار چامىسىدىكى بىر ئوغۇل بالا تۇراتتى. ئۇ باتۇقنى كۆرۈپلا هويلىغا قاراپ ۋارقىرىدى:

ــ دادا، ... دادا، دىۋانە كەپتۇ!...

ــ بىر توغرام نان ئاچىقىپ بەر، ئوغلۇم!...

«دىۋانە؟!» ــ باتۇق خورسىنغان هالدا ئۆز ــ ئۆزىگە پىچىرلىدى. بالىنىڭ سۆزى دەسلەپ ئۇنىڭغا هاقارەتتەك تۇيۇلدى، كېيىن ئاستا ــ ئاستا گويا بىر ئىسسىق ئېقىمدەك كۆڭلىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغىچە تارالدى. توغرا، بىر چاغلاردا ئۇ نازاكەت خېنىمنىڭ مۇشۇ قەسىرىنىڭ ئالدىدىكى بىر ناتۇۋان دىۋانە ئىدىغۇ! مەشۇقىنىڭ قەلب رىشتىسى ئۇنى هەمىشە مۇشۇ كوچىغا، مۇشۇ ئىشىككە تارتقان، باغلىغان ئەمەسمۇ!؟ ئۇ بۇ يەردىن نېمىلەرنى كۈتكەنىدى ــ هە! ئۇ مۇشۇ قەسىرنىڭ بوسۇغىسىغا باش قويۇپ جان بېرىشكە رازى ئىدى. ئۇ شۇ چاغدىكى سۆيگۈ دىۋانىلىكىدىن لەززەت ئالغان، دىۋانىلىك ئۇنىڭغا بەخت ــ پاراغەت ئېلىپ كەلگەنىدى. لېكىن بۇ بەخت ــ پاراغەت ئۇنىڭغا ئۇزاق نېسىپ بولمىدى. ئەمدىلىكتە شۇ بەخت، پاراغەتنى بەخش ئەتكەن كىشىنىڭ ئۆزى تۇگۈل، روهىمۇ يوق. ئاهـ!...

باتۇقنىڭ كۆزلىرى نەملەندى، لىپىلداپ تۇرغان لەۋلىرى زەئىپ پىچىرلىدى: «ياق، ياق، نازاكەت! سېنىڭ روهىڭ ئۆلمىدى، ئۇ مەڭگۇ مەن بىلەن بىللە!...»

ــ هەي دىۋانە، مانا نان! ــ بالىنىڭ چۇچۇك، لېكىن قوپال ئاۋازى باتۇقنى سەگىتتى. ئۇ كىرپىكلىرى ئارىسىدا لىغىرلاپ تۇرغان ياشنى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ بالىغا قاريدى. بالا ئالىقاندەك بىر بۇردا نانىنى سوغۇق نەزەر بىلەن تەكشۈپ تۇراتتى. باتۇق بالىغا بىرپەس قاراپ تۇردى، كېيىن ئارقىسىغا «شاقىدە» بۇرۇلۇپ،

مېڭىپ كەتتى. بالا دەسلەپ ئەجەبسىنىدى، كېيىن ئاغزىنى پۈرۈپ غودۇڭشىدى:

ــ سارائ دەۋانە، نانىنى ياراتماي، ئۆينى ئالامتىكى؟ ...

باتۇق گويا مەست ئادەمدەك دۈگجۈپ ـ دۈگجۈپ مېڭىپ كـو ـ چىنىڭ دوقمۇشىغا چىققاندا ئىختىيارسىز توختىدى، ئارقىغا بۇ ـ رۇلۇپ ئەنە شۇ تار، ئىچكىرى كوچىغا ئاخىرقى قېتىم ئۇزاق تـە ـ كىلدى، كېيىن ھاپىز خوجىنىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ شىددەت بە ـ لەن يۈرۈپ كەتتى.

3

ھاپىز جۈيجائ قاتمۇقات، ئارقىمۇئارقا ئېچىلغان يىغىنلاردىن زېرىكىپ ھارغىن قىياپەتتە ئۆيگە كەلدى. مېھمانخانىسىغا كىرىپ سىرتقى كىيىملىرىنى يەشكەچ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەپ كەتتى: «ھەر كۈنى بېتىم، بېتىم!... نېمىدېگەن تۇگىمەس بېتىمنىڭ گې ـ چى بۇ؟ ياخشىمۇ 11 مادىدا بولغىنى، ئەگەر ئۇنىڭدىن كۆپرەك بول ـ غان بولسا ئىت يىلىدىن ئېشەك يىلىغىچە بېتىمنى سۆزلەيدىكەن ـ مىز ـ دە! خۇداغا شۈكرى، ھەرنېمە بولسا سۇ كەلگۈچە تۇغانىنى توسۇپ، ئىشلىرىمىزنى غىمىسسىدە پۈتتۈرۈۋالغانكەنمىز...»

ئۇ خۇرۇم قاپلىق تاپانچىسىنى بۇلۇڭدىكى سىم كارىۋاتنىڭ پۇ ـ تىغا ئاستى، ئاندىن يەڭلىرىگە شىپال قويغان قارا موۋۇت چاپە ـ نىنى قويۇش ئۈچۈن تام ئىشكاپنىڭ ئىشكىنى ئاچتى، ئاچتە ـ يۇ، «دىڭگىدە» چۆچۈپ كەتتى. كۆزىگە ئادەم سۈرتىدىكى ئاللە ـ قانداق بىرنەرسە كۆرۈنگەندەك بولدى، بېشىنى بىر ـ ئىككى قې ـ تىم سىلكىدى، كۆزىنى يوغان ئېچىپ يەنە قارىدى. راست، كۆزى ئۇنى ئالدىمىغانىدى، ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ ئاستىدىلا بىر ئادەم ئۆرە

تۇراتتى. يەنە كېلىپ، ئۇ ئۇزاقتىن بېرى ئىزدەپ، تۇتىماقچى بو-لۇپ يۈرگەن تونۇش ئادەم تۇراتتى. ئۇ ئەمدى راستتىنلا قورقتى. تىلى كالۋالىشىپ، كۆزلىرى چەكچەيدى. بوغۇزىغا بىر نەرسە كەپ-لەشكەندەك دېمى سىقىلىپ تۇرغان ئورنىدا مۇمىيادەك قېتىپ قالدى...

باتۇق ئىشكاپنىڭ ئىچىدىن بىر قولىدا تاپانچا، بىر قولىدا خەنجەر تۇتقان پېتى قاقاقلاپ چىقتى.

— «لەۋزىدە تۇرمىغان يىگىت ئەمەس» دېگەن گەپ بار! — دېدى ئۇ كىنايە بىلەن، — بىر چاغدا مەن ساڭا مۇشۇ ئۆيدە، ئاشۇ كا-رىۋاتنىڭ يېنىدا تۇرۇپ: «يەنە كۆرۈشىمىز!» دېگەنىدىم. لەۋزىمگە بىنائەن بۈگۈن سېنى يوقلاپ كەلدىم. بىلىپ قوي، بۇ ئاخىرقى قېتىم ئۇچرىشىشىمىز بولىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىن سېنى زادىلا ئاۋارە قىلمايمەن!

ھاپىز خوجا ئارقىغا داجىدى، قولىدىكى چاپان چۈشۈپ كەتتى.

— سەن ... سەن ... — ئۇ گاچىلىشىپ قالدى، كېيىن ئۆزىنى سەل - پەل بېسىپ، — باتۇق، سەن تەلۈلۈك قىلما! ھازىر ۋەزى-يەت ئۆتكەنكىگە ئوخشاشمايدۇ. «11 بىتىم» ئېلان قىلىندى. ئە-گەر سەن قارامىلىق بىلەن بىرەر ئىش چىقىرىدىغان بولساڭ بە-تىمنى بۇزۇپ تىنچسىزلىق پەيدا قىلغان بولسەن! ئۇ چاغدا بۇ-نىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ! — دېدى.

باتۇق قاقاقلاپ كۈلدى. ئۇنىڭ كۈلكىسىگە ئاچچىق مەسخىرە يوشۇرۇنغانىدى.

— بىتىمنىڭ ئېلان قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىدىم، — دېدى ئۇ بىردىنلا چىرايىنى جىددىي ئۆزگەرتىپ، — بۇنىڭغا خەلق تەنتەنە قىلىۋاتىدۇ. مەنمۇ خۇشال، سەنمۇ خۇشال بولۇۋاتسەن! لېكىن سېنىڭ خۇشاللىقىڭ خەلقىنىڭكىگە ئوخشاشمايدۇ. سەن بىزنىڭ

قورال تاشلايدىغانلىقىمىزغا خۇشال بولۇۋاتىسەن. لېكىن بىلىپ قوي، هاپىز جۇيجاڭ، سەن قورال تاشلىمىغۇچە مەن تاشلىمايمەن! بىزنىڭ قولىمىزدىكى قورال هېسابسىز قان ـ ياشلار هېسابىغا كەلگەن. بايا سەن مېنى «تىنچسىزلىق پەيدا قىلغان بولىسەن» دېدىڭ، توغرا، مەن بۇرۇنمۇ تىنچسىزلىق پەيدا قىلغان، هازىرمۇ قىلىمەن، چۈنكى بىز خەلقنى مەڭگۈ تىنچلاندۇرۇش ئۈچۈن تىنچسىزلىق پەيدا قىلدۇق. تىنچسىزلىق ئىچىدىن خەلقىمىزگە تىنچلىق ئىزدىدۇق. بىزگە هاياتلىق كېرەك، لېكىن بىز هاياتلىقنى ئۆلۈمدىن ئىزدەۋاتىمىز!...

هاپىز خوجا باتۇقنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدى. ئۇنىڭ گەپلىرىنىڭ ئۇرانى، سالمىقى هاپىز خوجىنى هەيران قالدۇردى. باتۇق بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇنقى قوپال، ساددا، قارا قورساق سەهرا بالىسىغا ئوخشاشماي قالغانىدى...

ــ سەن بۇگۈن زادى نېمە قىلماقچى؟! ــ هاپىز خوجا ئەندىكىپ سورىدى.

ــ قىساس ئالماقچى! ــ دېدى باتۇق چورتلا كېسىپ، ــ سەن «ئادەم ئۆلتۈرگەن ئادەم قولىدا ئۆلەر» دېگەن هېكمەتلىك گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ؟

هاپىز خوجىنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى. ئۇ تىترەك باسقان قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىدى:

ــ ياق، ياق ... ئۇنداق قىلساڭ «11 بىتىم» گە ئاشكارا قارشى چىققان بولىسەن... مەن بايانات ئېلان قىلىمەن!...

ــ قارشى چىققان بولامدىمەن!؟ ــ باتۇق مىيىقىدا كۈلدى، ــ «11 بىتىم» نىڭ روهىغا قايسىمىز قارشى چىقىۋاتىمىز؟ ئېيتىپ باقە، «11 بىتىم» نىڭ خەۋىرى كەلگەن ئاخشىمى سەن نېمە ئىش قىلدىڭ؟

ــ هېچ ... هېچ ئىش قىلمىدىم، باتۇق... ــ هاپىز خوجىنىڭ ئاۋازى پەسلەپ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

ــ هاپىز، سەن ئۆزۈڭنىڭ شۇملۇقلىرىنى هېچكىم بىلمەيدۇ، دەپ ئويلىما! ــ باتۇق ئۇنى تام تۈۋىگە قىستاپ كەلدى، ــ ئېيتە، ئالتە بۇرجەكلىك تۇرمىدىكى مەھبۇسلار قېنى؟ قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ماموت قۇرغۇي قېنى؟ هاجى ئوروس بىلەن نازاكەت خېنىم قېنى!؟

هاپىز خوجىنىڭ چىرايى چويۇندەك كۆكىرىپ كەتتى. توشقان كالپۇكلىرى لىپىلداپ يۈزىنىڭ بۇلجۇڭ گۆشلىرى ئېگىز ـ پەس تارتىشتى. باتۇقنىڭمۇ كۆزىگە قىزىللىق تولۇپ قانلىرى تومۇرىدا شۇۋۇلداپ ئاقتى.

ــ سەن قۇتلۇق ئەپەندى بىلەن ماموت قۇرغۇينى بىتىم ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن تىرىك كۆمۈۋەتتىڭ! سېنىڭ ئىككى قولۇڭ بىگۇناھلارنىڭ هېسابىسىز قېنى بىلەن بويالدى. بۇگۈن سېنى مەن ئەمەس، شۇلارنىڭ ئەرۋاھى ئۈردى!...

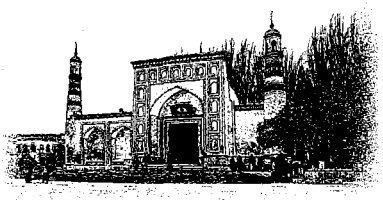
هاپىز خوجىنىڭ جېنى سەكىلدى. ئۇ ئۆلۈم ئالدىدىكى غالجىر ـ لىق بىلەن باتۇقنىڭ تاپانچىسىغا ئېسىلدى ۋە تىزى بىلەن ئۇنىڭ جان يېرىگە تەپمەكچى بولۇپ تەمشىلىۋىدى، باتۇق چەبدەسلىك بـ ـ لەن قوش بىسلىق خەنجەرنى يۇرەككە نىشانلاپ ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى قېتىم ئۈرۈۋەتتى. هاپىز خوجا سىلكىنىپ ـ سىلكىنىپ خارتىلدىدى، ئارقىدىن تىن تارتماي يەرگە يېقىلدى. بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان قان ئۇنىڭ هال رەڭ يىپەك كۆڭلىكىنى بوياپ، ئاپئاق تاملارغا چاچراپ كەتتى. باتۇق قولىدىكى خەنجەرنى پىرقىرىتىپ ئېتىۋەتتى، قان سىرغىپ تۇرغان خەنجەر ئۇچۇپ بېرىپ مېھراب ـ نىڭ ئۈستىگە سانجىلدى. ئۇ پۇخادىن چىقتى، كۆكسىنى تولىدۇ ـ رۇپ نەپەس ئالدى، شىرە ئۈستىدىكى ئاق داستىخانغا قولىنى

سۇرتتى، قان يۇقى كىيىملىرىنى ئالماشتۇردى، ھاپىز خوجىنىڭ ئېسىل تاپانچىسىنى ئوقدىنى بىلەن قوشۇپ چاپىنىنىڭ ئىچىگە تىقتى، ئاندىن غالىبانە قەدەم بىلەن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

4

بىر چاغلاردا ئۆز ئىختىيارى بىلەن توغراقلىققا كېلىپ جەمـ
لىنىپ كۇندىن ـ كۇنگە زورايغان، كۇچلەنگەن قوشۇن نۇرغۇن قىسمەتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۇزۇپ، بەزىدە يېڭىپ، بەزىدە يېڭىلىپ بۇگۇنكى كۇنگە كەلگەندە يەنە ئاز قالدى. يېقىندىن بۇيانقى ۋەزىيەت تۇپەيلىدىن بەزىلەر قوراللىرىنى تاپشۇرۇپ تەرەپ ـ تەرەپلەرگە تارقاپ كەتتى، لېكىن ئۇلار مەنزىلگە يەتمەي، يول ئۇستىدىلا يوـ
شۇرۇن زەربىگە ئۇچرىدى، بەزىلەر ئوققا تۇتۇلدى، بەزىلەر تۇتقۇن قىلىندى. ئاخىر توققۇز ئادەم قالدى. بۇنىڭ ئىچىدە باتۇق بىلەن بەختى سېرىقمۇ بار ئىدى. ئۇلار مەيۇسلەنمىدى، چۇشكۇنلەشمىـ
دى، بەلكى قوراللىرىنى چىڭ تۇتۇپ، يەتتە سەپدىشىنى ئەگەشتۇـ
رۇپ، كەڭ ۋە ساخاۋەتلىك قەدىمىي توغراقلىقنىڭ تېخىمۇ ئىچـ
كىرىسىگە ئات سېلىپ كىرىپ كەتتى!...

1986 ـ يىل ئاۋغۇست ـ دېكابىر
ئۇرۇمچى ـــ قەشقەر

图书在版编目 CIP 数据

被遗忘的人们：维吾尔文/艾海提·吐尔迪著．—乌鲁木齐：新疆青少年出版社，2009.3
（艾海提·吐尔迪作品集）
ISBN 978-7-5371-6502-0

Ⅰ．被… Ⅱ．艾… Ⅲ．长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ．1247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2009）第 023346 号

责任编辑：**阿布里克木·艾山**
责任校对：**迪力亚尔·吐尔逊**
封面设计：**阿里甫·夏**

艾海提·吐尔迪作品集
被遗忘的人们（维吾尔文）
（长篇小说）
艾海提·吐尔迪 著

新疆青少年出版社出版
（乌鲁木齐市胜利路二巷 1 号 邮编：830049）
新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷
850×1168 毫米 32 开本 13.125 印张
2009 年 3 月第 1 版 2009 年 3 月第 1 次印刷
印数:1-4000

ISBN 978-7-5371-6502-0 定价：26.00 元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换